Nietzsche ağladığında

IRVIN D. YALOM

İngilizceden çeviren:
Aysun Babacan

AYRINTI

Ayrıntı: 163
Edebiyat dizisi: 57

Nietzsche Ağladığında
Irvin D. Yalom

İngilizceden çeviren
Aysun Babacan

Yayıma hazırlayan
Nedim Çatlı

Kitabın özgün adı
When Nietzsche Wept

Harper Perennial/1993
basımından çevrilmiştir.

© Kesim Ajans

Bu kitabın Türkçe yayım hakları
Ayrıntı Yayınları'na aittir.

Kapak illüstrasyonu
Sevinç Altan

Kapak düzeni
Arslan Kahraman

Düzelti
Seda Cebeci

Basıma hazırlık
Renk Yapımevi Tel: (0 212) 516 94 15

Baskı ve cilt
Mart Matbaacılık Sanatları Ltd. Şti. Tel: (0 212) 212 03 39-40

Birinci basım *1996*

İkinci basım *1997*

Üçüncü basım. *1997*

Dördüncü basım *1998*

Beşinci basım *1998*

Altıncı basım *1998*

ISBN 975-539-146-0

AYRINTI YAYINLARI
Piyer Loti Cad. 17/2 34400 Çemberlitaş-İstanbul Tel: (0 212) 518 76 19 Faks: (0 212) 516 45 77

YAZAR

Irvin D. Yalom,1931 yılında Washington'da doğdu.Ailesi Polonya sınırına yakın bir Rus köyünden göç etmişti.Ailesinin ekonomik durumu pek iyi değildi ve dini bir eğitim dışında eğitim görmemişlerdi.Oturdukları ev babasının işlettiği bakkal dükkanının üstünde siyah ve fakir ailelerin yaşadığı bir semtteydi.Zor geçen çocukluk yıllarında Yalom en büyük tutkusunun okumak olduğunu söylüyor.Şehir kütüphanesinden haftada iki gün zorlu bir bisiklet yolculuğu yaparak stokladığı kitapları okumak bütün haftasını alıyordu. Özel bir kitap seçimi yoktu o sıralarda ve kütüphane raflarının A ile başlayan (John Adams) kısmından Z ile biten (Zoroaster) kısmına kadar sırayla bütün kitapları okumuştu.Okuma merakı onda hayatta yapılabilecek en önemli şeyin kitap yazmak olduğu inancını geliştirmişti. Tıp fakültesine girdiğinde aklında Tolstoy ve Dosotoyevski'ye yakın olabileceği psikiyatri mesleği vardı.Psikiyatride aradığı şeyi sonunda buldu.Psikoterapi de hastaların hemen hepsi kendi öykülerinin yazarıydılar ve hastayla birlikte bu öyküde ilk bakışta göze çarpmayan kimi gizemli bölgeleri aydınlatarak öyküyü bütünlüğe kavuşturma işi Yalom'un heveslerine çok uygundu.İlk kitabı "grup terapisinin teori ve pratiği" oldu.Grup terapisi yapan terapistlere rehber niteliğindeki kitap çok tutuldu.Daha sonra yazdığı kitaplar psikiyatri profesyonellerine olduğu kadar meraklı okuyuculara da hitap ediyordu. "Aşkın Celladı" ve "Annem ve Hayatın anlamı" isimli terapi öyküleri, "Nietzsche Ağladığında" , "Divan" ve "Schopenhauer Tedavisi" isimli romanlar çok okunan kitaplar oldu.Yalom bahsi geçen kitaplarda pedagojik amaç gözettiğini , roman ve hikayelerini hem edebi hem öğretici amaçlarla yazdığını söylüyor.Şu an Stanford üniversitesi psikiyatri bölümünde profesör ünvanı ile çalışmalarını sürdüren Yalom, karşılaştırmalı edebiyat profesörü olan Marlyn Yalom ile evli ve çiftin dört çocuğu var.

Irvin D. Yalom

NIETZSCHE AĞLADIĞINDA

Yıllarca bana destek olan arkadaşlarım:
Mort, Jay, Herb, David, Helen, John, Mary,
Saul, Cathy, Larry, Carol, Rollo, Harvey,
Ruthellen, Stina, Herant, Bea, Marianne, Bob ve
Pat'e

Kız kardeşim JEAN
ve en iyi dostum MARILYN'e.

Niceleri kendi zincirlerini çözemezler de,
dostlarının azatçısıdırlar.

Kendi alevlerinizde yanmaya hazır olmalısınız:
Önce kül olmadan kendinizi nasıl
yenileyebilirsiniz?

— Böyle Buyurdu Zerdüşt

I

San Salvatore'nin çanları Josef Breuer'i daldığı düşüncelerden sıyırdı. Yeleğinin cebinden ağır altın saatini çıkardı. Saat tam dokuz. Önceki gün kendisine ulaşan gümüş çerçeveli küçük karttaki yazıyı bir kez daha okudu.

21 Ekim 1882

Doktor Breuer,

Son derece acil bir mesele için sizi hemen görmem gerekiyor. Alman felsefesinin geleceği tehlikede. Yarın sabah saat dokuzda Café Sorrento'da buluşalım.

Lou Salomé

Ne küstahca bir not! Yıllardan beri kimse ona bu denli terbiyesizce hitap etmemişti. Lou Salomé diye birisini tanımıyordu. Zarfta adres yoktu. Notu yazan kişiye saat dokuzun uygun bir zaman olmadığını, Frau Breuer'in tek başına kahvaltı etmekten hoşlanmayacağını, Dr. Breuer'in şu anda tatilde olduğunu ve "acil meseleler"in onu hiç ilgilendirmediğini ve de aslında Dr. Breuer'in Venedik'e gelme sebebinin acil meselelerden *kurtulmak* olduğunu iletmenin bir yolu yoktu.

Yine de saat dokuzda Café Sorrento'ya gelmiş, gelip geçenlerin yüzlerini inceleyerek şu küstah Lou Salomé'nin hangisi olduğunu bulmaya çalışıyordu.

"Biraz daha kahve alır mıydınız, efendim?"

Breuer, ıslak siyah saçlarını arkaya doğru yapıştırarak taramış olan on üç on dört yaşlarındaki garsona evet anlamında başını salladı. Böyle dalıp gideli ne kadar olmuştu acaba? Tekrar saatine baktı. Hayatın on dakikası daha boşa harcanmıştı. Üstelik de neye harcanmıştı? Her zamanki gibi son iki yıldır hastası olan Bertha'yı, güzel Bertha'yı düşünüyordu. Onun tedirgin edici sesi aklına geliyordu: "Doktor Breuer, neden benden bu kadar korkuyorsunuz?" Bundan sonra artık onun doktoru olmayacağını söylediğinde Bertha'nın sözleri aklına geldi: "Bekleyeceğim. Siz her zaman benim hayatımdaki tek erkek olacaksınız."

Kendi kendini azarladı: "Allah aşkına, kes artık! Bırak onu düşünmeyi! Aç gözlerini! Bak! Karşında koca bir dünya var!"

Breuer fincanını kaldırıp Venedik'in o soğuk Ekim havasıyla birlikte güzel kahvenin kokusunu içine çekti. Başını çevirip etrafına baktı. Café Sorrento'nun diğer masaları kahvaltı etmekte olan insanlarla doluydu; çoğu turist ve çoğu yaşlıydı. Bazılarının bir elinde gazete, diğerinde kahve fincanı vardı. Masaların arka tarafında buz mavisi güvercin kümeleri havada süzülüp dalışa geçiyorlardı. Büyük Kanal'ın sakin suları, kıyısındaki muhteşem sarayları titrek titrek yansıtıyordu, suyun sakinliğini bozan tek şey yanaşan gondolların dalgalarıydı. Sanki dev bir el tarafından gelişigüzel fırlatılmış oklar gibi, uçları bükülü eğri demir çubuklara bağlanan diğer gondollar hâlâ uykudaydı.

Breuer kendi kendine, "Evet, dön de kendine bir bak, aptal adam!" dedi. "Dünyanın her tarafından bir sürü insan, ölmeden önce bu güzelliği göreyim diye Venedik'e geliyor."

Sırf bakmadığı için yaşamında neler kaçırdığını düşündü. Yoksa bakmış da görememiş miydi? Dün, Murano adasında tek başına dolaşmış ve bir saat sonra düşündüğünde hiçbir şey görmediğini, beynine hiçbir şey kaydetmediğini anlamıştı. Retinasından korteksine hiçbir

şey geçiş yapmamıştı. Bertha'yla ilgili düşüncelere harcamıştı bütün dikkatini: Aklını başından alan gülümseyişi, hayranlık dolu gözleri, kendisine yaslanan bedeninin ılıklığı ve ona masaj yaparken ya da muayene ederkenki hızlı hızlı soluması. Bunlar çok güçlü sahnelerdi– capcanlıydılar; savunmasız olduğu zamanlar Breuer'in zihnini zaptediyor ve bütün imgelemine el koyuyordu. Benim değişmez kaderim bu mu? diye düşündü. Alnıma yazılan, Bertha'ya ait anıların sonsuza dek oyunlarını sergileyebileceği bir sahne olmak mı?

Yanındaki masadan birisi kalktı. Metal sandalyenin çekilmesiyle yerdeki karolar üzerindeki o sinir bozucu gıcırtı, Breuer'i uyandırdı ve yine Lou Salomé'yi aramaya koyuldu.

İşte bu oydu! Riva del Carbon'dan aşağı doğru yürüyerek kafeye giren kadın. Kürke bürünmüş bu güzel, uzun boylu ve ince kadın, yalnızca bu kadın öyle bir not yazabilirdi. Sık aralıklarla yerleştirilmiş masaların arasından mütehakkim bir tavırla ona doğru yürüyordu. İyice yaklaştığında Breuer onun genç, hatta Bertha'dan bile genç olduğunu farketti, belki de bir öğrenciydi! Ama bu her şeye hâkim görünüşü... olağanüstü! Bu gücü, onu çok uzak noktalara götürebilecek yoğunluktaydı!

Lou Salomé hiçbir tereddüt belirtisi göstermeden ona doğru yürümeye devam etti. Breuer olduğundan nasıl bu kadar emin olabilirdi? Yiyecek kırıntısı kalmadığından emin olmak için sol elini kızıla çalan sakalının üzerinde gezindirdi. Sağ eliyle de siyah ceketini aşağıya doğru çekiştirerek yakanın ensesinde yükseklik yapmasını önledi. Kız birkaç adım kala bir an durdu ve cüretkâr bir edayla Breuer'in gözlerinin içine baktı.

Breuer'in zihni az önceki saçmalıkları bırakmıştı. *Artık* bakması için konsantre olması gerekmiyordu. *Artık* retina ve korteks tam bir işbirliği içinde, Lou Salomé'nin imgesinin beynine rahatlıkla akmasına izin veriyordu. Kız, alışılmamış bir güzelliğe sahipti: Güçlü bir alın, dayanıklı, gamzeli bir çene, parlak mavi gözler, dolgun ve etkileyici dudaklar, kulaklarını ve uzun, zarif boynunu açıkta bırakacak şekilde öylesine fırçalanarak gelişigüzel topuz yapılmış gümüş-sarısı saçlar. Topuzdan ayrılıp oraya buraya dağılan birkaç tutam saçı fark etmek Breuer'e ayrı bir keyif vermişti.

Üç adımda Breuer'in masasına geldi. "Doktor Breuer, Ben Lou Salomé. İzin verir misiniz?"; iskemleyi işaret ediyordu.. O kadar çabuk oturmuştu ki, Doktor Breuer kalkmak, eğilmek, elini öpmek, iskemlesini çekmek gibi uygun bir karşılama tutumu içine girmek için vakit bulamamıştı.

"Garson! Garson!" Breuer parmaklarını şaklattı. "Hanımefendiye bir kahve. Café latte?" Fräulein Salomé'ye doğru baktı. Kız başıyla onaylayıp sabah soğuğuna rağmen etolünü çıkardı.

"Evet, bir café latte."

Breuer ve konuğu bir an suskun oturdular. Sonra Lou Salomé doğrudan doğruya gözlerinin içine bakarak konuşmaya başladı. "Ümitsizlik içinde olan bir dostum var. Çok yakında kendisini öldürmesinden korkuyorum. Bu benim için çok büyük bir kayıp olur; biraz da ben sorumlu olduğum için benim yüzümden gerçekleşen bir trajedi olacak. Yine de buna dayanıp üstesinden gelebilirim. Fakat," –Breuer'e doğru eğilerek daha yumuşak bir ses tonuyla– "bu kayıp benimle ilgili bir kayıp olmanın da ötesine geçebilir: Bu adamın ölümü sizin için, Avrupa kültürü için, hepimiz için çok ciddi sonuçlar doğurabilir. Bana inanın."

"Biraz abartıyor olmalısınız, Fräulein," diye söze başlayacak olan Breuer, bu sözcükleri ağzından çıkaramadı. Herhangi bir genç kadında büyüme çağına özgü abartı diye adlandırabileceği olgu ile buradaki aynı şey değildi; bu, ciddiye alınması gereken bir şey gibi görünüyordu. Kızın samimiyeti, ikna gücü dayanılacak gibi değildi.

"Bu adam, yani dostunuz kimdir acaba? Ben tanıyor muyum?"

"Henüz tanımıyorsunuz! Fakat zamanla onu hepimiz tanıyacağız. Adı Friedrich Nietzsche. Richard Wagner tarafından Profesör Nietzsche'ye yazılan bu mektup belki sizi onunla tanıştırmama yardımcı olabilir." Çantasından bir mektup çıkardı, açıp Breuer'e uzattı. "Her şeyden önce size şunu söyleyim: Nietzsche ne burada olduğumu biliyor ne de bu mektubun bende olduğunu."

Fräulein Salomé'nin son sözleri Breuer'i duraklattı. Bu mektubu okumam doğru olur mu? Belli ki bu Profesör Nietzsche kızın bu mektubu bana gösterdiğini; hatta mektubun onda olduğunu bile bilmiyor! Bu mektup onun eline nasıl geçmiş? Ödünç mü almış? Yoksa çalmış mı?

Breuer kişilik özelliklerinden gurur duyardı. Sadık ve cömert bir insandı. Efsanevi bir teşhis dehasıydı: Viyana'da Brahms, Brücke ve Brentano gibi büyük bilim adamları, sanatçılar ve düşünürlerin özel doktoruydu. Daha kırkındaydı ama bütün Avrupa tarafından tanınıyordu; Batı'dan seçkin insanlar uzun yollar kat ederek ona danışmaya gelirlerdi. Yine de her şeyden çok *dürüstlüğü* ile gurur duyardı; hayatında bir kez bile şerefsiz bir iş yapmamıştı. Ancak belki bir tek, as-

lında karısı Mathilde'ye yönelmesi gereken, ama Bertha için duyduğu cinsel hislerden sorumlu tutulabilirdi.

Bütün bunlar nedeniyle Lou Salomé'nin uzanan elinden mektubu almakta tereddüt etmişti. Ama yalnızca bir an. Kızın kristal mavisi gözlerine bir kez daha baktığında mektubu açmaya başlamıştı bile. Mektubun tarihi 10 Ocak 1882'ydi ve şöyle başlıyordu: "Sevgili dostum, Friedrich"; birkaç paragraf daire içine alınmıştı.

> Artık dünyaya eşi benzeri olmayan bir eser vermiş bulunuyorsun. Kitabının büyük bir zenginlik ve özgünlüğü kesin bir inançla içermesi, onun en büyük özelliği olmuş. Karım ve ben başka nasıl hayatımızın en ateşli isteği olan, bir gün bir şeyin gelip bedenimizi ve ruhumuzu tamamıyla ele geçirmesini gerçekleştirebilirdik! İkimiz de kitabını iki kez okuduk; gündüzleri tek başımıza, bir de geceleri yüksek sesle. Bir nüsha bize yetmiyor, keşke söz verdiğin ikinci nüsha da elimizde olsaydı.
>
> Fakat hastasın! Yoksa cesaretin de mi kırıldı? Eğer öyleyse, umutsuzluğunu giderecek bir şeyler yapmak beni ne kadar mutlu ederdi! Nasıl başlayabilirim? Şu anda sana övgüler yağdırmaktan başka bir şey yapamıyorum.
>
> Sana yetmese de en azından dostluğumuz adına bunu kabul et.
>
> En içten sevgilerimle,
> Richard Wagner

Richard Wagner! Breuer her ne kadar kent merkezinde yaşayan bir Viyanalı olarak zamanının önemli isimlerini yakından tanımış da olsa yine de başı dönmüştü. Bir mektup, hem de öyle bir mektup ki ustanın kendi eliyle yazılmış! Fakat hemen kendini toparladı.

"Çok ilginç, sevgili Fräulein, fakat lütfen bana sizin için tam olarak ne yapabileceğimi söyleyin."

Tekrar öne doğru eğilen Lou Salomé eldivenli elini hafifçe Breuer'in elinin üzerine koydu. "Nietzsche hasta, çok hasta. Yardımınıza ihtiyacı var."

"İyi ama bu nasıl bir hastalık? Semptomları neler?" Kızın ona dokunan eliyle bir an ne yapacağını şaşıran Breuer, konuşmanın kendi alanına girmesine çok memnun olmuştu.

"Baş ağrıları. Her şeyden önce, cehennem azabı baş ağrıları. Ve bitip tükenmeyen bulantı nöbetleri. Körlüğe gidiş; görme gücü giderek azalıyor. Ayrıca mide rahatsızlığı; bazen günlerce yemek yiyemediği oluyor. Uykusuzluk da var; hiçbir ilaç onu uyutmaya yetmiyor, bu

yüzden tehlikeli miktarda afyon kullanıyor. Bir de baş dönmesi; bazen karada, günlerce deniz tutmuş gibi sıkıntı çekiyor."

Günde yirmi beş otuz hasta ile uğraşan ve tüm bunlardan hiç olmazsa bir süre kurtulmak için Venedik'e gelen Breuer için bu uzun uzun sıralanan semptomlar ne yeni ne de ilgi çekici şeylerdi. Yine de Salomé'de hissettiği yoğunluk onu yakından ilgilenmeye zorluyordu.

"Sorunuza cevabım sevgili Fräulein, *evet*; evet *tabii* dostunuzu görürüm. Bunun lafı bile olmaz. Ne de olsa ben bir doktorum. Fakat lütfen *benim* size bir soru sormama izin verin. Neden siz ve dostunuz bana doğrudan doğruya gelme yolunu seçmediniz? Neden Viyana'daki muayenehaneme küçük bir mektup yazarak randevu istemediniz?" Breuer bu sorularla birlikte hesabı istemek üzere garsona bakınmaya başladı; otele bu kadar çabuk dönmesine Mathilde'nin de ne kadar memnun olacağını düşündü.

Fakat bu cüretli kadın kolay vazgeçeceğe benzemiyordu. "Doktor Breuer, birkaç dakika daha ayırın, lütfen. Nietzsche'nin koşullarını, ümitsizliğinin derecesini abartmadığımı bilmelisiniz."

"Buna şüphem yok. Fakat tekrar soracağım, Fräulein Salomé, Herr Nietzsche tedavi olmak için Viyana'daki muayenehaneme neden gelmiyor? Ya da neden İtalya'daki bir doktora gitmiyor? Evi nerede? Oturduğu şehirdeki bir doktora başvurmasını sağlamaya yardımcı olmamı ister misiniz? Ve neden *ben*? Ayrıca, Venedik'te olduğumu nasıl öğrendiniz? Operaya bağış yaptığımı ve Wagner'e hayran olduğumu nereden biliyorsunuz?"

Breuer onu soru yağmuruna tutmaya başladığında Lou Salomé hiç heyecanlanmadan gülümsemişti, yaylım ateşi sürdükçe gülümsemesi hınzırca artmıştı.

"Fräulein, adeta bir sırrınız varmış gibi gülümsüyorsunuz. Galiba gizemden hoşlanan bir genç hanımsınız!"

"Ne kadar çok sorunuz var, Doktor Breuer. Bu çok dikkat çekici; konuşmaya başlayalı yalnızca birkaç dakika oldu, ama yine de bu kadar çok sayıda şaşırtıcı soru çıktı. Bunun, daha ileride de konuşacağımıza bir işaret olduğu kesin. Hastamız hakkında size biraz daha bilgi vereyim."

Hasta*mız*! Kızın küstahlığı Breuer'i bir kez daha hayrete düşürmüştü. Lou Salomé devam etti, "Almanya, İsviçre ve İtalya'da başvurduğu tıp çevreleri Nietzsche'yi usandırdı. Hiçbir doktor hastalığını anlayamadı, semptomları da gideremediler. Bana söylediğine göre son yirmi dört ay içinde Avrupa'nın en iyi yirmi dört doktoruna görün-

müş. Evini terk etmiş, arkadaşlarını bırakmış, üniversite profesörlüğünden istifa etmiş. Acıdan bir iki gün kurtulabilmek için, daha katlanılabilir bir iklim arayışı içindeki bir gezgin haline geldi."

Genç kadın bir an sustu ve gözlerini Breuer'den ayırmadan kahvesinden bir yudum aldı.

"Fräulein, bana başvuran hastalarımın içinde olağandışı ve şaşırtıcı olan pek çok hasta görürüm. Fakat size içtenlikle ifade edeyim: Ben mucize yaratamam. Böyle bir durumda, bir sürü mükemmel doktora başvurulup çare bulunamayan –körlük, baş ağrıları, baş dönmesi, gastrit, zayıflık, uykusuzluk gibi– bir durumda, yirmi beşinci ayda başvurulmuş yirmi beşinci doktor olarak sıramı savmamın dışında bir sonuca ulaşılması ihtimali çok zayıf."

Breuer iskemlesine yaslandı, bir puro çıkarıp yaktı. İncecik mavi bir duman üfleyip duman iyice dağıldıktan sonra devam etti: "Yine de, Herr Nietzsche'yi muayenehanemde görme teklifimden vazgeçmiyorum. Anlaşılan arkadaşınızın başındaki bu denetlenemeyen durumun sebebi ve çaresi, bin sekiz yüz seksen iki yıllık tıp ilminin ulaşabileceği sınırların ötesinde kalıyor. Belki de dostunuz bir nesil erken doğmuştur."

"Çok, çok erken doğmuş!" Salomé kahkaha attı. "Sezgileriniz mükemmel, Doktor Breuer. Aynı sözleri Nietzsche'den o kadar sık duydum ki! Şimdi sizin onun tam aradığı doktor olduğunuzu biliyorum."

Erken ayrılmayı o kadar istemesine ve gözünün önüne gelen giyinip hazırlanmış ve sabırsızca otel odasında bekleyen Mathilde'nin görüntüsüne rağmen Breuer'in yüzünde ani bir ilgi uyandı."Nasıl yani?"

"Kendisi için her zaman 'ölümünden sonra tanınacak filozof' terimini kullanır; henüz dünyanın tanımaya hazır olmadığı bir filozof.. Gerçekten de yazmayı düşündüğü yeni kitabı bu temayla başlıyor; bilgelikle dolup taşmış bir kâhin olan Zerdüşt, insanları aydınlatmaya karar verir. Fakat kimse onun sözlerini anlamaz. Bu kâhini anlamaya hazır değildirler, o da fazla erken doğmuş olduğunu fark ederek kendi yalnızlığına döner."

"Fräulein, sözleriniz kafamı karıştırıyor; felsefeye karşı derin bir ilgi duyarım. Fakat bugün zamanım çok sınırlı ve hâlâ arkadaşınızın beni neden Viyana'da görmediği sorusuna cevap alamadım."

"Doktor Breuer" –Lou Salomé doğrudan doğruya gözlerinin içine bakıyordu– "böyle saptırdığım için beni affedin, gereksiz yere konuyu dağıttım. Ne zaman karşımda bir deha olsa böyle kendimden geçerim; belki de kendi gelişimim için bazı modellere ihtiyacım var, belki de bu

modelleri derlemek istiyorum, hepsi o kadar. Ama sizin derinliğinizde ve çapınızda biriyle konuşmak kendimi çok ayrıcalıklı hissetmemi sağlıyor."

Breuer kızardığını hissediyordu. Artık bakışlarını kızın üzerinde tutamıyordu, o konuştukça Breuer de uzaklara bakıyordu.

"Yani, sırf buradaki birlikteliğimizi uzatabilmek için işi dolandırmakla suçlayabilirsiniz beni."

"Biraz daha kahve ister miydiniz, Fräulein?" Breuer garsona işaret etti. "Bir de şu tuhaf kahvaltı çöreklerinden getirtmeli. Almanlarla İtalyanların ekmekleri arasındaki farka dikkat ettiniz mi? Şimdi size ekmek ve ulusal karakter arasındaki uyumla ilgili teorimi anlatayım."

Artık Breuer, Mathilde'ye dönmek için acele etmiyordu. Lou Salomé ile keyif içinde kahvaltısını yaparken, bu durumundaki ironiyi düşünmeye başladı. Güzel bir kadının açtığı yarayı kapatmak için kalk Venedik'e gel ve orada daha da güzel bir kadınla baş başa sohbete otur! Aylardan beri ilk kez Bertha saplantısından uzaklaşabildiğini de fark etmişti.

Belki de, diye düşündü, benim için hâlâ umut var. Bu kadın sayesinde Bertha'yı zihnimden uzaklaştırabilirim. Farmakolojik terapinin yerini alacak psikolojik bir terapi keşfetmiş olabilir miyim? Valeryan gibi zararsız bir ilaç, morfin gibi tehlikeli bir ilacın yerini alabilirdi. Aynı biçimde Lou Salomé de Bertha'nın yerini alırdı belki; bu çok sevindirici bir ilerleme olurdu herhalde! Hem bu kadın Bertha'dan daha incelikli, daha gerçek. Bertha ise –nasıl söylemeli?– cinsellik öncesinde, kadın olmaya çalışan bir acemi, bir kadının bedeninde cebelleşen bir çocuk.

Yine de Breuer Bertha'nın cinsellik öncesi masumiyetinin kendisini ona çeken şeyin ta kendisi olduğunu biliyordu. Her iki kadın da onu heyecanlandırıyordu: onları düşünmek kasıklarına tatlı bir titreşim veriyordu. Ayrıca her iki kadın da onu korkutuyordu; ikisi de tehlikeliydi, ama farklı biçimlerde. Lou Salomé'de onu korkutan, güçtüydü; yani Breuer'e yapabilecekleri. Bertha'da onu korkutan ise onun her şeye boyun eğmesiydi; yani Breuer'in *ona* yapabilecekleri. Bertha'yla girdiği riskleri düşününce ürperdi; tıp ahlâkının en temel kuralını bozmasına, kendisini, ailesini, tüm yaşamını mahvetmesine ramak kalmıştı.

Bu arada konuşmaya o kadar dalmış, kahvaltı arkadaşının cazibesine öyle kapılmıştı ki dostunun hastalığı ve özellikle de tıbbi mucizeler konusuna geri dönen Breuer değil, Lou Salomé olmuştu.

"Ben yirmi bir yaşındayım Doktor Breuer ve artık mucizelere inanmıyorum. Yirmi dört mükemmel doktorun başarısız olmasını, çağımızdaki tıp bilgisinin sınırlarına varmamıza bağlıyorum. Ama yanlış anlaşılmasın! Nietzsche'nin tıbbi koşullarını iyileştirebileceğiniz yanılgısına girmiyorum. Yardım istememin nedeni bu *değildi*."

Breuer kahve fincanını masaya koyup peçetesiyle sakalını ve bıyığını sildi. "Fräulein, beni affedin ama kafam iyice karıştı. Başlangıçta, arkadaşınız çok hasta olduğu için yardımımı istediğinizi söylemiştiniz, öyle değil mi?"

"Hayır, Doktor Breuer, ben *ümitsizlik* içinde, hayatına son verme gibi ciddi bir tehlikeyle karşı karşıya olan bir dostumdan söz etmiştim. Sizden iyileştirmenizi istediğim Nietzsche'nin *bedeni* değil, *ümitsizliği*dir."

"Fakat, Fräulein, eğer dostunuz sağlığı yüzünden ümitsizliğe düşmüşse ve benim de tıbbi bir yardımım olamıyorsa, ne yapılabilir? Hasta düşen zihne şifa bulamam."

Breuer, Salomé'nin başıyla onaylamasını, söylediklerinin Macbeth'in doktoruna ait olduğunu anlamasına yordu ve devam etti: "Fräulein Salomé, ümitsizliklere ilaç, ruhlara doktor yoktur. Avusturya ve İtalya'da son derece şifalı birkaç kaplıca ismi salık vermekten başka elimden bir şey gelmez. Ya da bir peder ya da bir başka din danışmanıyla, aileden biriyle; belki de iyi bir dostla konuşmasını önerebilirim."

"Doktor Breuer, daha fazlasını yapabileceğinizi biliyorum. Bir casusum var. Erkek kardeşim Jenia, bu yılın başlarında Viyana'daki kliniğinize eğitim almak için gelen bir tıp öğrencisiydi."

Jenia Salomé! Breuer bu ismi hatırlamaya çalıştı. O kadar çok öğrencisi vardı ki.

"Sizin Wagner'e olan aşkınızı, bu hafta Venedik'teki Amalfi Otel'de tatil yapacağınızı ve sizi nasıl tanıyacağımı onun sayesinde öğrendim. Fakat hepsinden de önemlisi, sizin ümitsizlerin doktoru olduğunuzu öğrenmem onun sayesinde oldu. Geçen yaz, Anna O. adındaki genç bir kadına verdiğiniz tedaviyi anlattığınız gayri resmi bir konferansa katılmış; bu kadın ümitsizlik içindeymiş ve onu 'konuşma kürü' denilen yeni bir teknikle, akla dayalı ve birbirine karışan zihinsel çağrışımları çözmeyi amaçlayan bir teknikle tedavi etmişsiniz."

Anna O.! Bu isim Breuer'i adeta yerinden sıçratmıştı, fincanını dudaklarına götürürken kahvesini döktü. Elini peçetesine silerken Fräulein Salomé'nin bu kazayı görmemiş olmasını umuyordu. Anna

O.! Anna O! Bu inanılmaz bir şeydi! Nereye gitse karşısına Anna O. çıkıyordu; Anna O., Bertha Pappenheim'ın gizli kod adıydı. Breuer öğrencileriyle konuşurken müthiş bir titizlik göstererek asla hastalarının gerçek isimlerini kullanmazdı. Hastalarının ad ve soyadlarının baş harflerinden birer harf geriye gider ve onlara takma isim verirdi, böylece Bertha Pappenheim'ın B.P. harfleri A.O. olmuştu ya da Anna O.

"Jenia sizden olağanüstü etkilenmiş, Doktor Breuer. Sizin öğretici konferansınızdan ve Anna O.'ya uyguladığınız tedaviden söz ederken, büyük bir dehanın karşısında olmak lütfuna eriştiğini söylemişti. Jenia kolay kolay etki altında kalan biri değildir. Onun böyle konuştuğunu daha önce hiç duymamıştım. Sizinle tanışmayı, sizi tanımayı ve belki bir gün sizinle çalışmayı aklıma koymuştum. Fakat son iki ay içinde Nietzsche'nin durumu iyice kötüleşince benim bu 'bir gün'üm çok çabuk geldi."

Breuer çevresine bakındı. Kafede oturanların çoğu kahvaltılarını bitirip gitmişti, oysa kendisi Bertha'dan kilometrelerce uzakta, ama onun Breuer'in yaşamına gönderdiği şaşırtıcı bir kadınla konuşmaktaydı. Birden iliklerine kadar ürperdi. Bertha'dan kaçmanın bir yolu yok muydu?

"Fräulein," –Breuer hafifçe öksürerek kendini konuşmaya zorladı– "erkek kardeşinizin sözünü ettiği vaka yalnızca tamamen deneysel bir teknik kullanılan tek vakadır. Bu tekniğin dostunuza da yarayacağına inanmak için bir neden yok. Aksine, yaramayacağına inanmak için çok neden var."

"Neden öyle, Doktor Breuer?"

"Korkarım uzun uzun anlatmak için vaktim müsait değil. Şimdilik Anna O. ve dostunuzun hastalıklarının farklı olduğunu söylemekle yetineceğim. Anna O. isteri krizlerinden mustaripti ve hareketlerini engelleyen bazı semptomlar taşıyordu, herhalde kardeşiniz size sözünü etmiştir. Benim yaklaşımım, hipnoz yoluyla hastanın unutmuş olduğu fiziksel travma kaynağını hatırlamasına yardım ederek sistematik olarak her semptomu tek tek ortadan kaldırmaktan ibaretti. Bir kere o özel kaynak ortaya çıktı mı, semptomları da ortadan kalkıveriyordu."

"Doktor Breuer, diyelim ki ümitsizlik de bir semptom; ona da aynı tarzda yaklaşamaz mısınız?"

"Ümitsizlik tıbbi bir semptom değildir, Fräulein; müphemdir, dolaylıdır. Anna O.'nun her semptomu bedeninin farklı bir yeri ile ilgiliydi; hepsi de beyin içinde oluşan bir tahrikin sinirsel bir yolla deşarj olmasından kaynaklanıyordu. Sizin anlattıklarınızdan anlaşıldığına

göre dostunuzun ümitsizliği tamamıyla düşünsel. Böyle bir duruma uyan tedavi yöntemi bulunmuyor."

Lou Salomé ilk kez tereddüt etmekteydi. "Fakat Doktor Breuer," –elini tekrar Breuer'in elinin üzerine koydu– "Anna O. ile ilgili çalışmalarınızdan önce, isteri için de hiçbir tedavi yöntemi yoktu. Bildiğim kadarıyla, doktorlar yalnızca kaplıca veya şu korkunç elektrik tedavisi yoluna gidiyorlardı. Sizin, belki de yalnızca sizin, Nietzsche için bu tür yeni bir tedavi yöntemi oluşturabileceğinize inanıyorum."

Breuer birden saati fark etti. Mathilde'nin yanına geri dönmeliydi. "Fräulein, dostunuza yardımcı olmak için elimdeki bütün güçleri seferber edeceğim. Lütfen kartımı alın. Dostunuzu Viyana'da göreceğim."

Lou Salomé karta şöyle bir göz attıktan sonra çantasına koydu.

"Doktor Breuer, korkarım o kadar basit değil. Nietzsche, nasıl söyleyeyim, işbirliğine yatkın bir hasta değil. Aslında sizinle konuştuğumdan da haberi yok. Nietzsche özel yaşamını son derece gizli tutan, gururlu bir adamdır. Yardıma ihtiyacı olduğunu kabul etmeye asla yanaşmayacaktır."

"Fakat siz onun açık açık intihardan söz ettiğini söylüyorsunuz."

"Her konuşmasında, her mektubunda. Fakat yardım istemiyor. Sizinle konuştuğumuzu bilecek olsa beni asla affetmez; ayrıca size danışmayı da reddedeceğinden eminim. Size danışması için, bir şekilde, onu ikna edebilecek olsam bile, muayenenin yalnızca bedensel rahatsızlıkları için yapılmasına izin verecektir. Asla –bin yıl geçse bile– ümitsizliğini hafifletmek için sizden yardım isteyecek pozisyona kendisini sokmayacaktır. Zayıflık ve güç konularında çok katı görüşlere sahip."

Breuer'in canı sıkılmış ve sabırsızlığı artmıştı. "Böylece, Fräulein, hikâyeniz daha karmaşık bir hale geliyor. Çağımızın en büyük filozoflarından biri olarak kabul ettiğiniz Profesör Nietzsche diye biriyle tanışmamı ve onu, hayatın –veya en azından *onun* hayatının– yaşamaya değer olduğuna ikna etmemi istiyorsunuz. Ve üstelik bütün bunları da filozofumuzun haberi olmadan başarmamı bekliyorsunuz."

Lou Salomé evet anlamında başını salladı, derin bir iç çekip iskemlesine yaslandı.

"Fakat bu nasıl mümkün olabilir?" diye devam etti Breuer. "Zaten ilk hedef olan ümitsizliğin tedavisi, tıp biliminin sınırlarının ötesinde. Fakat bu ikinci durum –yani hastanın gizlice tedaviye alınması– işimizi hayal sınırlarına taşır. Yoksa daha açıklamadığınız başka engeller de var mı? Belki Profesör Nietzsche yalnızca Sanskritçe konuşabili-

yordur ya da Tibet'teki manastırından çıkmayı reddediyor falan olmasın?"

Breuer'in biraz başı dönmüştü, ama Lou Salomé'nin yüzündeki şaşkın ifadeyi görünce hemen kendisini toparladı. "Ciddi soruyorum Fräulein, bunu nasıl yapabilirim?"

"İşte *şimdi* anlıyorsunuz, Doktor Breuer! İşte *şimdi* neden daha az nitelikli birini değil de sizi aradığımı anlıyorsunuz!"

San Salvatore'nin çanları çalmaya başladı. Saat tam on olmuştu. Mathilde artık endişelenmeye başlamış olmalıydı. Ah, onun yerine başkası olsaydı... Breuer tekrar garsona işaret etti.. Hesabı beklerken, Lou Salomé hiç alışılmamış bir davette bulundu.

"Doktor Breuer, yarın kahvaltıda benim konuğum olur musunuz? Daha önce sözünü ettiğim gibi, Profesör Nietzsche'nin ümitsizliğinden biraz da kendimin sorumlu olduğunu düşünüyorum. Size anlatmam gereken daha çok şey var."

"Korkarım, yarın imkânsız. Güzel bir kadının beni kahvaltıya davet etmesi sık sık başıma gelen bir olay değil, ama bunu kabul etme özgürlüğüne sahip değilim. Karımla birlikte buraya geliş nedenim onu bir daha yalnız bırakmam için uygun değil."

"O halde size başka bir plan önereyim. Erkek kardeşime söz verdim. Gelecek ay Viyana'ya gidip onu göreceğim. Aslında bu yolculuğu Profesör Nietzsche ile yapmayı planlıyorduk. İzin verirseniz Viyana'da size daha fazla bilgi vermek istiyorum. Bu arada ben de Profesör Nietzsche'yi bozulan fiziksel sağlığı nedeniyle size gelmeye ikna etmeye çalışacağım."

Birlikte yürüyerek kafeden çıktılar. Garsonlar masaları temizlerken geriye yalnızca bir iki müşteri kalmıştı. Breuer ayrılmaya hazırlanırken Lou Salomé de onun koluna girip yanında yürümeye başladı.

"Doktor Breuer, bu bir saat bana çok kısa geldi. Sizinle bir süre daha beraber olmak beni çok mutlu edecek. Sizinle otele kadar yürüyebilir miyim?"

Bu cüretkâr ve erkeksi sözler Breuer'i şaşırtmıştı; oysa kızın ağzından dökülürken normal, yapmacıksız, doğal bir konuşma biçimi gibiydi. Bir kadın bir erkeğin yanında olmaktan hoşlanıyorsa, neden koluna girip onunla yürümeyi teklif etmesin ki? Yine de bu tür sözleri ondan başka tanıdığı hangi kadın söyleyebilirdi? Bu, değişik bir kadındı. Bu, özgür bir kadındı!

Kolunu kendisine doğru hafifçe çekerek, "Şimdiye dek bir daveti reddettiğim için *hiç bu kadar* pişman olmamıştım," dedi Breuer,

"fakat hemen ve tek başıma dönmem gerekiyor. Sevgili karım beni pencerede bekliyor olmalı, onun duygularını incitmemek benim için bir görevdir."

"Tabii, ama" –tam karşısında durabilmek için kolunu ondan çekti, kendine hâkim erkeksi bir tavırla devam etti– "benim için, 'görev' sözcüğü çok ağır ve baskıcı bir sözcük. Ben yalnızca tek bir şey için görev sözcüğünün söz konusu olabileceğini düşünüyorum; o da özgürlüğümün korunması. Evlilik ve ona eşlik eden mülkiyet ve kıskançlık, ruhu tutsak eder. Bunlar bana hâkim olamaz. Doktor Breuer, ne kadın ne de erkeğin artık zayıflıklarıyla birbirlerine zulmetmeyecekleri günlerin geleceğini umuyorum." Tıpkı gelişinde olduğu gibi aynı emin tavırlarla geri döndü. "Auf Wiedersehen. Viyana'da tekrar görüşene dek."

II

Dört hafta sonra Breuer, Bäckerstrasse 7 numaradaki muayenehanesinde masasının başında oturmaktaydı. Öğleden sonra saat dört olmuştu, Fräulein Lou Salomé'nin gelişini sabırsızlıkla bekliyordu.

Çalışma saatlerinde böyle boşluk olması Breuer için hiç alışılmamış bir durumdu, ama Lou Salomé'yi görme arzusu yüzünden önceki üç hastasını çabucak başından savmıştı. Her birinin de hastalığı çok belirgindi ve Breuer'in fazla bir çaba göstermesini gerektirmemişti.

İlk ikisi –erkek, altmış yaşlarında– tamamen aynı şikâyetlerle gelmişlerdi: ciddi soluk alma güçlüğü, ses çatlaması ve bronşlardan gelen kuru öksürük. Breuer yıllardan beri soğuk ve nemli havalarda akut bronşite dönüşen ve ciddi akciğer rahatsızlıklarıyla sonuçlanan kronik anfizem tedavisi uygulamaktaydı. Her iki hastası için de öksü-

rüğe karşı morfin yazmış (Dover tozu, günde üç kez beş ölçü), küçük dozlarda balgam söktürücü (ipeka), buhar banyosu ve toraks için hardal yakısı. Bazı doktorlar hardal yakısına dudak büküyor olsa da Breuer bunun yararına inanıyor ve Viyana'nın yarısının solunum yollarından hasta olduğu bu yıl, reçetelerinin çoğuna yazıyordu. Şehir üç haftadır güneş yüzü görmemişti, yalnızca sürekli yağan dondurucu bir yağmur vardı.

Üçüncü hastası, Veliaht Prens Rudolf'un evinde uşaklık yapan çiçekbozuğu, telaşlı bir genç adamdı. Boğazı ağrıyordu. Adam o kadar utangaçtı ki Breuer muayene etmek için soyunmasını isterken bir noktadan sonra emretmek zorunda kalmıştı. Teşhis folik bademcik iltihabıydı. Makas ve forseps ile bademcikleri çabucak ve ustalıkla alabilecek birisi olmasına karşın Breuer, onların alınacak kadar olgunlaşmadıklarına karar vermişti. Bunun yerine boyun bölgesine soğuk kompres yapılmasını tavsiye etti ve potasyum klorat gargara ile karbonlu su buharı banyosu yazdı. Bu kış bu hastanın boğazı üç kez rahatsızlandığı için, Breuer genç adama her gün soğuk banyo yaparak cildini ve direncini kuvvetlendirmesini önerdi.

Şu anda ise bir yandan beklemekte bir yandan da üç gün önce Fräulein Salomé'den aldığı mektuba bakmaktaydı. Daha önceki notunda gösterdiği aynı cüretkârlıkla, bugün saat dörtte bir konuyu danışmak için Breuer'in muayenehanesine geleceğini yazmıştı. Breuer'in burun delikleri kabardı. "Ne zaman geleceğini *bana o* söylüyor. Emirlerini bildiriyor. Sanki bana bir lütufta bulunarak..."

Fakat çabucak kendini toparladı. "Kendini bu kadar ciddiye alma Josef. Ne fark eder ki? Fräulein Salomé bunu hiç bilmiyor olsa bile, bu çarşamba öğleden sonra onu görmek için mükemmel bir zaman. Bu fani dünyada bunun ne önemi var?"

"*Bana o* söylüyor..." Breuer çıkardığı ses tonunu düşündü: Meslektaşları Billroth ve yaşlı Schnitzler ya da Brahms ve Wittgenstein gibi tanınmış hastalarının çoğunda nefret ettiği abartılı bir kendine önem verme durumunun ta kendisiydi bu. Çoğu hastası olan yakından tanıdığı kişilerde değer verdiği en büyük özellik, gösteriş yapmamalarıydı. Anton Bruckner'de onu en çok çeken özellik buydu. Belki Anton asla Brahms gibi bir besteci olamayacaktı, ama en azından bastığı toprağa tapan biri de olmayacaktı.

Breuer tanıdığı bazı kişilerin oldukça saygısız genç oğullarıyla dalga geçmeyi pek severdi; genç Hugo Wolf, Gustav Mahler, Teddie Herzl ve bir de en ümitsiz tıp öğrencisi Arthur Schnitzler. Büyüklerin

duyamayacağı anlarda bu gençleri karşısına alır ve oldukça iğneli esprilerle onları hem utandırır hem de güldürürdü. Örneğin, geçen hafta Poliklinik balosunda, çevresine toplanan bu gençleri şu sözleriyle eğlendirmişti: "Evet, evet Viyanalıların dine düşkün olduğu doğrudur; inandıkları tanrının adı da 'Dekorum'dur."

Her zaman bilim adamı gibi düşünen Breuer, yalnızca birkaç gün gibi kısa bir zaman içinde bir ruh halinden diğerine –kibirlilikten alçakgönüllü olmaya– nasıl çabucak geçiş yapabildiği üzerine düşündü. Ne kadar ilginç bir fenomen! Bundan bir şeyler çıkarabilir miydi?

Orada ve o anda bir düşünce deneyi uygulamaya karar verdi. Önceleri nefret ettiği o azametli Viyanalı şahsiyetin kimliğine bürünmeye çalıştı. Başını yukarı kaldırarak homurdandı, "Bu kız ne *cüretle*!," gözlerini kıstı, dişlerini gıcırdattı ve kendilerini fazla önemseyen o tiplerin vakarını ve kendilerini bir şey zanneden tavrını tekrar yaşamayı denedi. Sonra nefesini bıraktı ve gevşedi, tüm o kişiliği üzerinden sıyırıp attı ve kendi bedenine; kendi kendisine gülebilen, komik tavırlarıyla alay edebilen o kişiliğine geri döndü.

Her iki ruh halinin de kendine özgü bir duygusal rengi olduğunu fark etmişti: Abartılı olanın köşeleri keskindi, azamet ve yalnızlığın yanında itici ve sinir bozucu bir yapı da taşıyordu. Bunun tersi olan diğer durumda ise çizgiler daha yuvarlak, yumuşak hatlı ve sıcaktı.

Bunlar kesin ve tanımlanabilir duygular diye düşündü Breuer, ama aynı zamanda *mütevazı* duygulardı. Peki ya daha *güçlü* duygular ve *onlara* maya veren ruh hallerinde nasıl olurdu acaba? Bu güçlü duyguları denetim altına almanın yolları var mıydı? Bu, etkileyici bir psikolojik terapiye götürmez miydi insanı?

Kendi yaşadığı deneyimi düşündü. En değişken olduğu durumlar hep kadınlarla ilgili oluyordu. Kendisini güçlü ve güvende hissettiği zamanlar olurdu; muayene odasından ibaret kalesinde otururken bu gün de kendisini öyle hissediyordu. Böyle anlarda, kadınları oldukları gibi görürdü: mücadele eden, günlük yaşamlarındaki baskı yaratan sonsuz problemlerle uğraşan yaratıklar; kadın göğsünün gerçek yapısı gelirdi aklına: yağ bezelerinde yüzen meme hücrelerinden oluşan gruplar. Buralardan sızan akıntıları, dismenoreik problemleri, siyatikleri ve çeşitli düzensiz fırlamaları; sarkan mesaneler ve uteruslar, pırtlayan mavi hemoroidler ve varisler görmüştü.

Ama bundan farklı zamanlar da olmuştu –sihirli yuvarlaklar olarak taşıdıkları göğüsleriyle azametli kadınlar tarafından etki altına girdiği büyülü anlar–; o bedenlerle birleşmek, memelerini emmek, o ılık

ve nemli tenler üzerinde kayıp gitmek için olağanüstü bir arzuyla tutuştuğu anlar olmuştu. Bu ruh hali onu alt edebilir, tüm yaşamını başaşağı çevirebilirdi ve Bertha'yla yaptığı çalışmalarda değer verdiği her şeyi neredeyse yitirmesine yol açmasına ramak kalmıştı.

Bu bir bakış meselesi, bir halden diğerine geçebilme meselesiydi. Eğer hastalarına bunu yapmasını öğretebilirse gerçekten de Fräulein Salomé'nin aradığı ümitsizlik doktoru olabilirdi.

Muayenehanesinin dış kapısının açılıp kapandığını duyunca daldığı hayallerden uyandı. Fazla telaşlı görünmemek için bir iki dakika bekleyip Lou Salomé'yi karşılamak üzere bekleme salonuna geçti. Bardaktan boşanırcasına yağan yağmur kızı ıslatmıştı; ama daha üzerinden yağmur damlaları süzülen mantosunu alamadan Lou Salomé onu çıkarıvermiş, Breuer'in hemşire ve sekreteri Frau Becker'e uzatmıştı.

Fräulein Salomé'yi içeri alıp yüksek arkalıklı siyah deri kaplı bir koltuğa buyur etti. Kendisi de yanındaki koltuğa geçti. Aklına geleni söylemekten kendini alamadı, "Görüyorum ki her şeyi kendi başınıza yapmayı tercih ediyorsunuz. Ama erkekleri size yardım etme zevkinden mahrum bırakmış olmuyor musunuz?"

"Her ikimizin de bildiği gibi erkeklerin verdiği her hizmet kadınların sağlığına iyi gelmiyor!"

"Size eş olacak erkeğin uzun bir eğitimden geçmesi gerekecek. Tüm bir yaşam boyunca edinilen alışkanlıklar kolay kolay bırakılamaz."

"Evlenmek mi? Hayır, hiç de bana göre değil! Size söylemiştim. Belki part-time bir evlilik bana uygun olabilir, ama bundan daha bağlayıcı olmamalı."

Cesur ve güzel ziyaretçisine bakan Breuer part-time evlilik fikrinin çekiciliğini anlayabiliyordu. Bu kızın onun yarı yaşında olduğunu aklında tutması güç oluyordu. Boynuna kadar kapalı sade, uzun, siyah bir elbise giymiş, minik bir tilkinin kafası ve ayaklarını taşıyan bir kürkü boynuna dolamıştı. Ne tuhaf, diye düşündü Breuer, o soğuk Venedik sabahında kürkü boynundan çıkarmış olmasına karşın, bugün sıcacık muayenehanesinde onu sıkı sıkı üzerinde tutmaktaydı. Neyse, konuya girmenin zamanı gelmişti

"Evet, Fräulein," dedi, "dostunuzun hastalığı meselesini ele alalım."

"*Ümitsizlik*, doktor; hastalık değil. Birkaç önerim var. Bunları sizinle paylaşabilir miyim?"

Bu kızın küstahlığının bir sınırı yok mu? diye düşündü Breuer hiddetle. Adeta benim bir meslektaşımmış gibi –klinik şefi, otuz yıllık

tecrübesi olan bir doktor gibi– konuşuyor; okul çağındaki tecrübesiz bir kız gibi değil.

Sakin ol, Josef! diyerek kendini azarladı. Bu kız çok genç, Viyanalıların tanrısı Dekorum'a da tapmıyor. Üstelik, şu Profesör Nietzsche'yi benden daha iyi tanıyor. Son derece zeki biri ve söyleyeceği önemli şeyler olabilir. Tanrı biliyor ya ümitsizliğin nasıl iyileştirileceğini ben bilmiyorum. Kendiminkine bile bir faydam yok.

Sakin bir biçimde cevap verdi, "Tabii, Fräulein. Lütfen devam edin."

"Bu sabah erkek kardeşimle birlikteydim. Bana, Anna O.'nun semptomlarının psikolojik kaynaklarını hatırlamasına yardımcı olmak için hipnoz yöntemi kullandığınızdan söz etti. Venedik'te de sizin bana her semptomun kaynağına inme eyleminin onları her nasılsa yok ettiğini anlattığınızı hatırlıyorum. Bu 'her nasılsa'nın *nasıl*'ı kafamı oldukça karıştırdı. Daha fazla vaktimizin olduğu bir gün umarım, semptomları yok eden bilgilere erişmede kullandığınız mekanizmayı anlatıp beni bu konuda aydınlatırsınız."

Breuer avuç içlerini Lou Salomé'ye çevirerek ellerini ve başını sağa sola salladı. "Bu deneysel bir gözlemdir. Konuşacak dünyanın zamanı da olsaydı korkarım beklediğiniz kesin ve net bilgileri size veremezdim. Şimdi önerilerinize gelelim, Fräulein."

"İlk önerim şu: *Bu hipnoz yöntemini sakın Nietzsche üzerinde uygulamaya kalkışmayın.* Bu yöntem, onun üzerinde hiçbir işe yaramayacaktır! Onun beyni, zekâsı bir mucizedir; dünya harikalarından biridir, bunu kendiniz de göreceksiniz. Fakat, onun en sevdiği sözlerinden biriyle ifade edersek, onun yaptıkları da sonuçta insanca, pek insanca ve onun da kendine ait kör noktaları var."

Lou Salomé kürkünü çıkardı, yavaşça ayağa kalktı, Breuer'in kanepesine doğru ilerleyerek kürkü oraya bıraktı. Duvarda asılı çerçeveli diplomalara bir an göz attı, hafifçe eğri duran bir tanesini düzeltti, sonra tekrar oturup sözlerine devam etmeden önce bacak bacak üzerine attı.

"Nietzsche güç meselelerine karşı olağanüstü duyarlıdır. Kendi gücünü başkasına teslim etme olarak algılayabileceği herhangi bir işleme girmeyi reddedecektir. Sokrat öncesi Yunan felsefesine ve onların Agonis kavramına –insanın doğal yeteneklerini yalnızca rekabet yoluyla geliştirebileceği inancına– çok bağlıdır ve rekabeti dışlayarak özgecilik iddiası taşıyan kişilerin motivasyonlarına hiç mi hiç güven duymaz. Bu konuda ona rehberlik eden Schopenhauer olmuştur. Kimsenin bir başkasına yardım etme amacı taşımadığına inanır; aslında in-

sanlar yalnızca kendi güçlerinin hüküm sürmesini ve artmasını arzu ederler. Gücünü bir başkasına teslim ettiği ender anların sonunda hep yıkılmış ve öfkelenmiştir. Richard Wagner'le de böyle olmuştu. Sanırım şimdi de benimle aynı şey oluyor."

"Benimle oluyor derken ne demek istiyorsunuz? Profesör Nietzsche'nin o derin ümitsizliğinden bir şekilde, kişisel olarak sorumlu olduğunuz doğru mu?"

"O öyle olduğuna inanıyor. *İkinci* önerimin sebebi de budur: *Benimle bir ilginiz olduğunu belli etmeyin.* Şaşırdınız; daha iyi anlayabilmeniz için Nietzsche'yle ilişkim hakkındaki her şeyi size anlatacağım. Hiçbir şeyi atlamayacak ve soracağınız her soruyu açık kalplilikle cevaplayacağım. Bu kolay olmayacak. Kendimi sizin ellerinize bırakıyorum, ama söylediklerim ikimizin arasında kalmalı."

"Tabii, bundan emin olabilirsiniz, Fräulein," diyen Breuer, kızın dürüstlüğüne ve bu kadar açık biriyle karşılıklı konuşmanın ne kadar rahatlatıcı olduğuna hayret etmişti.

"O halde... Nietzsche'yle yaklaşık sekiz ay önce Nisan ayında tanıştım."

Frau Becker kapıyı çalıp kahveyle içeri girdi. Doktorun her zamanki yerinde değil de Lou Salomé'yle karşı karşıya oturduğuna şaşırmış olsa bile bunu hiç belli etmemişti. Tek kelime bile etmeden elindeki tepsiden fincanları, kaşıkları ve parlak gümüşten kahve çaydanlığını masanın üzerine koydu ve çabucak çıktı. Lou Salomé sözlerine devam ederken Breuer kahveleri koyuyordu.

"Sağlık sorunları nedeniyle bir yıl önce Rusya'dan ayrıldım; solunum güçlüğü çekiyordum, ama şimdi oldukça iyiyim. Önceleri Zürih'te oturdum ve Biederman'la teoloji çalıştım, ayrıca şair Gottfried Kinkel'le de çalışmalarım oldu; sanırım ateşli bir şair olduğumdan size söz etmemiştim. Annemle bu yıl Roma'ya taşınmadan önce, Kinkel benim için Malwida von Meysenburg'a bir tanıştırma mektubu yazmıştı. Onu tanırsınız; *Bir İdealistin Anıları*'nı yazmıştı."

Breuer başıyla evet dedi. Malwida von Meysenburg'un eserini, özellikle kadın hakları için savaştığını, radikal politik reform ve eğitim sürecinde yapılacak doğrudan değişiklikler konusunda verdiği mücadeleleri biliyordu. Sözde bilimsel iddialara dayandırdığına inandığı antimateryalistik görüşleri ise Breuer'i biraz rahatsız etmişti.

Lou Salomé devam etti: "Böylece Malwida'nın edebi çevresine katıldım ve orada büyüleyici ve parlak bir filozof olan Paul Rée ile tanıştım ve onunla çok yakın bir dostluk kurduk. Herr Rée yıllar önce Ni-

etzsche'nin Basel'deki derslerini izlemiş ve o günlerden sonra ikisi yakın dost olmuşlardı. Herr Rée'nin Nietzsche'ye şimdiye kadar tanıdığı insanların hepsinden daha fazla hayranlık beslediğini biliyordum. Çok geçmeden bana düşündüklerini açıkladı, ben ve o dost olduğumuza göre Nietzsche ve benim de dost olmamız gerektiğine inandığını söyledi. Paul –Herr Rée– ama, Doktor" –kısa bir an için yüzü kızarmıştı; ama bu Breuer'in gözünden kaçmadı, bunu fark ettiği kızın da gözünden kaçmamıştı– "ona Paul dememe izin verin, çünkü ona böyle hitap ediyorum ve şu anda böyle toplumsal inceliklere girmemizin gereği yok. Paul ile çok yakınız, ama onunla ya da bir başkasıyla evlenerek kendimi kurban etme gibi bir niyetim hiç yok!

"Fakat," diye sabırsızlıkla devam etti, " istemeden bir an yüzü mün kızarması konusunda fazlasıyla açıklamada bulundum. Yüzü kızaran tek hayvan bizler değil miyiz?"

Söyleyecek söz bulamayan Breuer yalnızca başıyla onaylamakla yetindi. Tıbbi donanımlarıyla çevrili olduğu bu odada bir süre son konuşmalarında olduğundan daha güçlü hissetmişti kendisini. Fakat şu anda, onun cazibesinin karşısında, gücünün eriyip gittiğini hissediyordu. Yüzünün kızarması konusunda yaptığı yorum çok etkileyiciydi: yaşadığı sürece hiçbir kadının, hatta hiçbir kişinin toplumsal ilişkiler konusunda bu kadar açık konuştuğunu daha önce hiç duymamıştı. Ve bu kız daha yirmi bir yaşındaydı!

"Paul, Nietzsche'yle benim çabucak dost olabileceğimize inanmıştı," Lou Salomé devam etti, "birbirimize çok uygun olduğumuzu düşünüyordu. Benim, Nietzsche'nin öğrencisi olmamı, onun himayesinde kalmamı istiyordu. Nietzsche'nin benim öğretmenim, seküler rahibim olmasını istiyordu."

Kapının hafifçe vurulmasıyla konuşmaları bölündü. Breuer açmak üzere ayağa kalktı, Frau Becker duyulacak bir şekilde yeni bir hastanın geldiğini fısıldadı. Breuer yeniden oturup Lou Salomé'ye daha vakitlerinin olduğunu söyledi, zira randevusuz hastalar gecikmelere hazırlıklı olurdu. Devam etmesini rica etti.

"İşte," dedi Lou Salomé, "Paul, Saint Peter Kilisesi'nde bir buluşma ayarladı, günahkâr Üçlü'müzün randevusu için en olmayacak yer burasıydı; kendimizi daha sonra böyle adlandıracaktık, oysa Nietzsche buna 'Pisagor bağıntısı' demeyi tercih ediyordu."

Breuer birden ziyaretçisinin yüzüne değil de göğsüne bakmakta olduğunu fark etti. Ne zamandır böyle yapıyorum acaba diye düşündü. Fark etmiş midir? Başka kadınlar da bunu yaptığını fark etmişler

miydi? Hayalinde bir süpürge kaptı ve bütün cinsel düşünceleri sildi süpürdü. Kızın gözlerine ve sözlerine daha fazla konsantre oldu.

"Nietzsche'nin büyüsüne hemen kapıldım. Fiziksel olarak etkileyici bir erkek değildi; orta boylu, yumuşak sesli, dışarı değil de daha çok içeriye, hiç kırpmadan bakan gözleri vardı. Sanki içerdeki bir hazineyi korumak ister gibiydi. Dörtte üç oranında kör olduğunu bilmiyordum. Yine de onda olağanüstü bir çekicilik vardı. Bana söylediği ilk sözler şunlar olmuştu: 'Hangi yıldızlardan düşüp birbirimizi bulduk biz?'

"Sonra üçümüz konuşmaya başladık. Ama ne konuşma! Nietzsche ve benim aramda Paul'ün olmasını istediği dostluk ve öğrenci-öğretmen ilişkisi bir an gerçekleşecekmiş gibi görünmüştü. Entelektüel bakımdan tam birbirimize göreydik. Birbirimizin beynine girebiliyorduk, bizim ikiz kardeş beyinlerimiz olduğunu söylüyordu. Ah, son kitabından mücevher değerinde sözler okudu bana, şiirlerime müzik yaptı, önümüzdeki on yıl içinde dünyaya neler sunacağını söyledi; sağlığının on yıldan fazla yaşamasına izin vermeyeceğine inanıyordu.

"Çok geçmeden Paul, Nietzsche ve ben *ménage à trois* olarak birlikte yaşamaya karar verdik. Bu kışı Viyana ya da belki Paris'te geçirme planları yapıyorduk."

Ménage à trois! Breuer hafifçe öksürdü ve koltuğunda rahatsızca kıpırdandı. Duyduğu huzursuzluğun kızı gülümsettiğini anladı. Bu kızın gözünden *hiç mi bir şey* kaçmazdı? Bu kadından müthiş bir teşhis uzmanı olurdu! Acaba hiç tıp eğitimi almayı düşünmüş müydü? Benim öğrencim olur muydu? Benim *himayemde* çalışma odamda, laboratuvarımda benimle çalışan bir meslektaşım olabilir miydi? Bu fantezi çok ama çok güçlüydü, ama kızın sözleri Breuer'i uyandırdı.

"Evet, iki erkek ve bir kadının namuslarıyla bir arada yaşamasına dünyanın hoş gözlerle bakmadığını biliyorum." "Namuslarıyla" sözcüğünü öyle muhteşem bir biçimde vurgulamıştı ki ses tonu meseleyi olduğu gibi ortaya koyacak ölçüde sert, ama azarlama havasına girmeyecek kadar da yumuşaktı. "Ama bizler toplumsal kısıtlamaları reddeden ve hür düşünen idealist insanlarız. Kendi ahlâki yapımızı oluşturabilme yeteneğine sahip olduğumuza inanıyoruz."

Breuer buna karşılık vermediği için, ziyaretçisi ilk kez olarak sözlerini nasıl sürdüreceğini kestiremiyor gibiydi.

"Devam edeyim mi? Zamanımız var mı? Sizi rahatsız ediyor muyum?"

"Lütfen devam edin, *gnädiges* Fräulein. Bir kere, bu zamanı zaten size ayırmıştım". Masasına uzanıp takvimi aldı ve 1882 Kasım 22,

Çarşamba günü hanesine yazdığı kocaman L.S. harflerini gösterdi. "Bakın, bu öğleden sonra sizden başka kimse yok. Ayrıca da beni rahatsız etmiyorsunuz. Tam tersine açıksözlülüğünüze ve dürüstlüğünüze hayran kaldım. Keşke bütün dostlar böyle konuşsa! Hayat çok daha zengin ve hakiki olurdu."

Bu övgüyü yorum yapmadan kabul eden Lou Salomé kendisine biraz daha kahve koyup hikâyesine devam etti. "Öncelikle Nietzsche ile olan ilişkimin yoğun da olsa kısa sürdüğünü açıklamalıyım. Yalnızca dört kez biraraya geldik ve hemen hemen her seferinde ya annem ya Paul'ün annesi ya da Nietzsche'nin ablası başımızda durmuştur. Aslına bakarsanız onunla konuşmak ya da yürümek için yalnız kaldığımız çok enderdi.

"Bizim günahkâr Üçlü'nün yaşadığı entelektüel balayı da kısa sürmüştü. Çatlaklar oluşmaya başladı. Sonra da romantik ve ihtiraslı duygular. Belki de bunlar ta baştan beri vardı. Belki de bunları fark etmemiş olduğum için ben sorumluyum." Bu sorumluluğu üstünden atmak istercesine şöyle bir silkindi ve öykünün önemli noktalarıyla konuşmasını sürdürdü.

"İlk buluşmamızın sonlarına doğru Nietzsche benim düşündüğüm namuslu bir *ménage à trois* planımdan endişe duymaya başladı. Dünyanın henüz buna hazır olmadığını düşünüyordu, benden planımızı sır olarak saklamamı istedi. Özellikle kendi ailesini düşünüyordu: Annesi ya da ablası bunu hiçbir şekilde öğrenmemeliydi. Ne geleneksel! Çok şaşırmış ve düş kırıklığına uğramıştım; onun cesur sözlerini ve hür düşünceli görüşlerini yanlış anladığımı düşünmeye başlamıştım.

"Kısa bir süre sonra Nietzsche daha da ileri gitti; bu şekilde yaşama düzeninin toplumsal açıdan benim için tehlikeli olabileceğini, hatta beni mahvedebileceğini söyledi. Ve, beni korumak için, bana evlenme teklif etmeye karar verdiğini anlattı, teklifi iletmesi için Paul'e ricada bulunmuştu. Paul'ü nasıl bir duruma soktuğunu düşünebiliyor musunuz? Ama Paul, dostuna sadakatinden, biraz da soğukkanlılıkla görevini yerine getirdi ve Nietzsche'nin teklifini bana iletti."

"Bu sizi şaşırttı mı?" diye sordu Breuer.

"Hem de çok, özellikle tam da ilk karşılaşmamızın ardından olması. Ayrıca rahatsız da etti. Nietzsche büyük bir adamdır; hem bir beyefendi hem de güçlü ve olağanüstü bir etkiye sahiptir; Doktor Breuer, ona fazlasıyla kapıldığımı inkâr etmiyorum, ama romantik açıdan değil. Belki de onu çekici bulduğumu sezdi ve evlilik ile aşkın benim hiç düşünmediğim şeyler olduğuna dair söylediğim sözlere inanmadı."

Pencere camlarını titreten ani rüzgâr bir an Breuer'in dikkatini dağıttı. Aniden boynunun ve omuzlarının tutulduğunu hissetti. O kadar dikkatle dinliyordu ki birkaç dakikadır bir tek kasını bile oynatmamıştı. Hastaları ara sıra kişisel meselelerini anlatırlardı, ama böylesi asla olmamıştı. Böyle yüz yüze ve gözlerini bile kırpmadan. Bertha da çok şeyini anlatmıştı, ama hep "burada yokmuşçasına" dalgın bir ruh hali içindeydi. Lou Salomé ise "burada" idi ve çok uzaktaki bir olayı anlatırken bile öyle samimi bir hava yaratıyordu ki Breuer konuşan iki sevgili olduklarını zannediyordu. Nietzsche'nin ilk görüşmelerinin ardından neden ona evlenme teklif ettiğini anlayabiliyordu.

"Ya sonra, Fräulein?"

"Sonra bir sonraki karşılaşmamızda daha dürüst olmaya karar verdim. Ama buna gerek kalmadı. Nietzche'nin teklifi bana ne kadar itici gelmişse gelecekteki bu evlilik de ona o kadar korkutucu gelmişti. İki hafta sonra, Orta'da onu gördüğümde bana söylediği ilk şey, teklifini hiç yapılmamış gibi kabul etmemi istemesi oldu. Onun yerine ideal bir ilişkide ona katılmamı önerdi; bu ilişki ihtiraslı, iffetli, entelektüel ve evlilikle ilgisi olmayan bir ilişki olacaktı.

"Üçümüz de uzlaşmıştık. *Ménage à trois*'mız konusunda Nietzsche'nin keyfi öyle yerindeydi ki Lucerne'de bir gün bunun fotoğrafını çektirmemizde ısrar etti, günahkâr Üçlü'müzün tek resmi oldu bu."

Fotoğrafı Breuer'e uzattı; bir at arabasının önünde iki erkek ayakta duruyor, Lou Salomé arabada diz çökmüş oturuyordu, elinde küçük bir kırbaç sallıyordu. "Öndeki, bıyıklı, yukarıya doğru bakan adam; işte Nietzsche o," dedi, sesi ılıktı. "Diğeri de Paul."

Breuer resmi dikkatle inceledi. Bu iki erkeği görmek onu rahatsız etmişti –acınası, prangalı devler– bu güzel kadın ve minik kırbacıyla koşuma vurulmuşlardı.

"Atlarımı nasıl buldunuz, Doktor Breuer?"

Lou Salomé'nin neşeli esprilerinden biri ilk kez hedefini bulmamıştı; bu Breuer'e onun henüz yirmi bir yaşında bir kız olduğunu hatırlatmıştı. Huzursuzluk duydu, bu pırıl pırıl pürüzsüz yaratıkta dikiş izleri görmek hoşuna gitmemişti. Esaret altındaki bu iki erkeğe, kardeşlerine içi sızlamıştı. O da kolaylıkla onlardan biri olabilirdi.

Ziyaretçisi de yanlış adım attığının farkına varmış olmalıydı, Breuer bunu kızın aceleyle hikâyesine devam etmesinden anlamıştı.

"Üç ay kadar önce, Tautenberg'de iki kez daha görüştük, birinde Nietzsche'nin ablası vardı yanımızda, diğerinde de Paul'ün annesi. Fakat Nietzsche bana sürekli yazdı. Kitabı *Tan Kızıllığı*'nın beni nasıl

etkilediğini anlatmamdan sonra bana yazdığı mektup işte burada."

Breuer kızın ona uzattığı mektubu çabucak okudu.

Benim Sevgili Lou'm,

Benim de önümde şafaklar var, ama hiçbiri renkli değil! Artık asla mümkün olmadığına inandığım *mutlak saadet ve acı*'ma bir arkadaş bulmak şu anda bana mümkün görünüyor, gelecekteki tüm yaşam ufkumda altın bir ihtimal. Sevgili Lou'mun cesur ve zengin ruhu aklıma geldikçe çok etkileniyorum.

F.N.

Breuer susuyordu. Nietzsche'nin duygularını çok daha iyi anlıyordu şimdi; yeni şafaklar ve altın ihtimaller bulmak, zengin, cesur bir ruha âşık olmak: herkes, en azından bir kez, yaşamında böyle bir şeye ihtiyaç duyar diye düşündü Breuer.

"Bu arada," diye devam etti Lou, "Paul de aynı ölçüde ateşli mektuplar yazmaya başladı. Dengeyi korumak için elinden gelen her şeyi yapmama rağmen, üçlümüzdeki gerginlik korkutucu bir hızla artıyordu. Nietzsche ve Paul arasındaki dostluk hızla eriyordu. Sonunda her ikisi de mektuplarında birbirlerini kötülemeye başladılar."

"Ama tabii," diye araya girdi Breuer, "bu sizin için sürpriz olmadı değil mi? Aynı kadınla yakın bir ilişki içine giren iki ateşli erkek?"

"Belki ben biraz saftım. Üçümüzün zihinsel bir yaşamı paylaşacağımıza, birlikte ciddi felsefi çalışmalar yapabileceğimize inanmıştım."

Breuer'in sorusundan tedirgin olmuş görünen Lou ayağa kaktı, hafifçe gerindi ve ağır ağır pencereye doğru yürüdü, arasıra Breuer'in masasının üzerinde duran eşyalara bakmak üzere durdu; Rönesans dönemine ait bronz havanla tokmak, küçük bir Mısır mezar figürü, iç kulağın yarım daire kanallarını gösteren tahtadan yapılmış karmaşık bir modeli.

"Belki de ben inatçı biriyim," dedi, pencereden dışarı bakarak, "ama bu bizim *ménage à trois*'nın imkânsız olduğuna hâlâ inanmış değilim! Nietzsche'nin iğrenç ablası karışmasaydı yürüyebilirdi de! Nietzsche, ablasıyla yazı geçirmek üzere beni Tautenberg'e davet etti; Thüringen'de küçük bir köy. Ablasıyla Bayreuth'ta tanıştık ve birlikte, Wagner'le buluşup *Parsifal*'i izledik. Sonra da hep beraber Tautenberg'e yolculuk ettik."

"Neden ona iğrenç diyorsunuz?"

"Elizabeth bölücü, kötü ruhlu, yalancı ve Yahudi düşmanı kaz kafalının biridir. Ona Paul'ün Yahudi olduğunu söylemek gibi bir hata yaptım, o da bunu Wagner'in çevresindeki herkese yaymak için elinden geleni ardına koymadı, böylece Paul'ün Bayreuth'a bir daha gelişinde hoş karşılanmamasını sağlamak istiyordu."

Breuer kahve fincanını masaya bıraktı. Lou Salomé'nin biraz önceki sözleriyle aşk, sanat ve felsefe dünyasının tatlı güvenliğinin kucağındayken, şimdi ise gerçekliğe, Yahudi düşmanlığıyla dolu çirkin bir dünyaya itilivermişti. Daha o sabah *Neue Freie Presse*'de üniversiteyi ayağa kaldıran gençlik derneklerinin sınıflara girerek "*Juden hinaus*" (Yahudiler dışarı) diye bağırdığını ve amfilerden Yahudileri çıkmaya zorladıklarını, karşı koyanları çekerek dışarı attıklarını okumuştu.

"Fräulein, ben de bir Yahudiyim ve Profesör Nietzsche'nin Yahudi-karşıtı görüşlerini kız kardeşiyle paylaşıp paylaşmadığını sormak zorundayım."

"Yahudi olduğunuzu biliyorum. Jenia söylemişti. Nietzsche'nin yalnızca gerçeklerle ilgilendiğini bilmenizde büyük yarar var. Önyargı zırvasından; her türlü önyargıdan nefret eder. Ablasının Yahudi düşmanlığından *nefret ediyor*. Almanya'nın en önde gelen, tehlikeli bir Yahudi düşmanı olan Bernard Förster'in kız kardeşini sık sık ziyaret etmesi onu hayret ve tiksintiyle dolduruyor. Ablası Elisabeth..."

Şimdi daha hızlı konuşuyordu, ses perdesi bir oktav yükselmişti. Breuer, kızın hazırlamış olduğu konuşmasından koptuğunun farkında olduğunu görüyordu, ama kız kendini tutamıyordu.

"Doktor Breuer, Elisabeth korkunç bir yaratıktır. Bana fahişe dedi. Nietzsche'ye yalan söyledi, o fotoğrafı herkese gösterdiğimi, kırbacımın tadından nasıl zevk aldığını anlatarak övündüğümü anlattı. Her zaman yalan söylüyor! Tehlikeli bir kadın! Bir gün, bu sözüme dikkat edin, Nietzsche'ye çok büyük bir zararı dokunacak!"

Hâlâ ayaktaydı, bu sözleri söylerken koltuğun arkasını var gücüyle sıkıyordu. Sonra oturup daha sakin bir tavırla devam etti, "Tahmin edeceğiniz gibi, Nietzsche ve ablasıyla Tautenberg'te geçirdiğim o üç hafta oldukça karmaşıktı. Nietzsche'yle yalnız kaldığım anlar muhteşemdi. Harika yürüyüşler ve her konuda derin konuşmalar yaptık, bazen sağlığı günde on saat konuşmasına izin veriyordu! Şimdiye kadar iki kişi arasında hiç bu kadar *felsefi açıklık* yaşanmış mıdır, merak ediyorum. İyi ve kötünün göreceliği, kişinin ahlâklı yaşayabilmesi için kendisini toplum ahlâkından kurtarması gereği, hür düşünenlerin dini hakkında konuşurduk. Nietzsche'nin sözleri doğru görünü-

yordu: Bizim kardeş beyinlerimiz vardı; yarım sözcükler, yarım cümlelerle, yalnızca hareketlerle birbirimize çok şey anlatabiliyorduk. Ancak bu cennet bozuldu, çünkü tüm bu anlarda o yılan ablasının gözleri üstümüzdeydi; onun bizi dinlediğini, her seferinde yanlış anladığını, dolap çevirdiğini anlayabiliyordum."

"Söyler misiniz, Elisabeth size neden iftira etsin ki?"

"Çünkü kendi yaşamı için savaş veriyor. Küçük beyinli, fakir ruhlu bir insan o. Erkek kardeşini bir başka kadına kaptırmak istemiyor. Nietzsche'nin kendisini önemli kılan tek kaynak olduğunu, sonsuza kadar da öyle kalacağının farkında."

Önce saatine, sonra da kapalı kapıya baktı.

"Zaman konusunda huzursuzluk duyuyorum, bu yüzden hikâyenin kalan kısmını size çabucak anlatacağım. Daha geçen ay, Elisabeth'in itirazlarına rağmen, Paul'ün annesiyle birlikte, Paul, Nietzsche ve ben Leipzig'te üç hafta geçirdik ve orada da ciddi felsefi tartışmalar yaptık, özellikle dinsel inancın gelişmesiyle ilgili konuştuk. Birbirimizden ayrılalı daha iki hafta oldu, Nietzsche hâlâ üçümüzün baharı Paris'te geçireceğine inanıyor. Ama bu asla gerçekleşmeyecek, bunu şimdi anlıyorum. Ablası onu bana karşı zehirlemeyi başardı, o da son zamanlarda Paul ve bana karşı nefret dolu, ümitsiz mektuplar yazıyor."

"Peki, şu anda, Fräulein, her şey ne durumda?"

"Her şey bozuldu. Paul ve Nietzsche birbirlerine düşman oldular. Paul Nietzsche'nin bana yazdığı mektupları her okuduğunda, benim Nietzsche için iyi şeyler söylediğimi her duyduğunda sinirleri bozuluyor."

"Paul size yazılan mektupları mı okuyor?"

"Evet, neden olmasın? Dostluğumuz çok ilerledi. Sanırım ona olan yakınlığımı asla kaybetmeyeceğim. Birbirimizden hiçbir şey saklamıyoruz: birbirimizin günlüğünü bile okuyoruz. Paul, Nietzsche'yle ilişkimi koparmam için bana yalvarıyor. Sonunda kabul ettim ve Nietzsche'ye bir mektup yazarak dostluğumuza her zaman değer vereceğimi, fakat *ménage à trois*'mızın artık asla mümkün olmadığını söyledim. Annesinden, ablasından ve Paul ile arasındaki anlaşmazlıklardan dolayı işe çok fazla acı, çok fazla yıkıcı etki karıştığını anlattım."

"Nasıl karşıladı?"

"Çok sert! Korkunç! Çılgınca mektuplar yazıyor, bazen hakaret ediyor ya da tehdit savuruyor, bazen derin bir ümitsizlik içinde oluyor. İşte, daha geçen hafta aldığım mektuplardaki şu pasajlara bakın!"

Görünüşünden bile ıstıraplı olduğu anlaşılan iki mektup uzattı: kargacık burgacık elyazısı, kısaltılmış ya da birkaç kez altı çizilmiş bir dolu sözcük. Breuer gözlerini kısarak Lou'nun yuvarlak içine aldığı paragrafları okumaya çalıştı, ama birkaç sözcükten fazlasını çıkaramadığı için mektupları geri uzattı.

"Onun yazısını okumanın ne kadar zor olduğunu unutmuşum," dedi, "Paul ve bana yazdığı şu mektubu size deşifre edeyim: 'Benim megalomani krizlerim ya da yaralanan gururum sizi rahatsız etmesin ve eğer bir gün bir ihtiras nöbeti sırasında canımı alacak olursam, sakın buna fazla üzülmeyin. Sizinle ilgili ne hayallerim vardı!.. Bu akılcı durum değerlendirmesine –duyduğum ümitsizlik nedeniyle– büyük dozda afyon aldıktan sonra vardım–' ".

Orada kesti. "Ümitsizliğinin derecesi konusunda bu herhalde sizi yeterince aydınlatmıştır. Birkaç haftadır Bavyera'da Paul'ün ailesine ait bir evde kalıyorum, bütün mektuplarım o adrese geliyor. Bana acı vermemesi için ondan gelen en kırıcı mektupları Paul yok ediyor, ama yalnızca bu elime geçti: 'Eğer sizi kendimden şimdi uzaklaştırırsam tüm varlığınız için korkutucu bir suç ortaya çıkacaktır....Yıktınız ve *zarar* verdiniz ve bunu yalnızca bana değil, beni seven herkese karşı yaptınız: süngünün ucundasınız.' ".

Başını kaldırıp Breuer'e baktı. "*Evet* Doktor, size benim bu işle bir ilgim olduğunu ona sakın söylemeyin derken ne demek istediğimi şimdi anladınız mı?"

Breuer purosundan derin bir nefes çekti. Her ne kadar Lou Salomé onun kafasını biraz karıştırmış ve açıkladığı melodramla onu etkilemiş olsa da içinde bir huzursuzluk duyuyordu. Bu işe dahil olmak akıllıca olur muydu? Ne karmaşıklık! Ne ilkel ve güçlü ilişkiler: günahkâr Teslis, Nietzsche'yle Paul'ün biten dostluğu, Nietzsche'yle ablası arasındaki güçlü bağ. Bu kadın ve Lou Salomé arasındaki hırçın ilişki: *Bu* fırtınalardan uzak kalmaya dikkat etmeliyim, dedi kendi kendine. Tabii bunların içinde en tehlikeli olanı Nietzsche'nin Lou Salomé için duyduğu ve şimdi nefrete dönüşmüş olan aşk. Ama artık geri dönmek için çok geçti. Artık bu işe girmiş ve Venedik'te kıza rahatlıkla şunları söylemişti: "Hiçbir hastayı geri çevirmedim."

Tekrar Lou Salomé'ye döndü. "Bu mektuplar telaşınızın nedenini anlamama yardımcı oldu, Fräulein Salomé. Dostunuz için duyduğunuz endişeyi paylaşıyorum: Durumu istikrarsız görünüyor, intihar ihtimali ise çok yüksek. Ama Profesör Nietzsche üzerinde pek az etkiniz olduğuna göre beni ziyaret etmesi için onu nasıl ikna edeceksiniz?"

"Evet, *işte* bu mesele; bu konuda uzun uzun düşündüm. Şu anda adımı duymak bile onu tahrik ediyor, o halde dolaylı yoldan uğraşmalıyım. Tabii bunun anlamı, sizinle buluştuğumu *asla ama asla* bilmemesi demek. Ona hiçbir zaman söylememelisiniz! Ama artık onunla tanışmak istediğinizi bildiğim için..."

Fincanını masaya bırakıp Breuer'e öyle bir baktı ki, Doktor hemen bir cevap vermek zorunda kaldı: "Tabii, Fräulein. Venedik'te size dediğim gibi hiçbir hastayı geri çevirmedim."

Bu sözler üzerine Lou Salomé'nin yüzünde geniş bir gülümseme belirdi. Ah, bu kız düşündüğünden çok daha fazla gerilim içindeydi.

"Bu güvenle, Doktor Breuer, benim bu işle ilgim olduğunu anlamadan Nietzsche'yi buraya getirme çalışmalarını başlatacağım. Davranışları o kadar kötüleşti ki eminim bütün arkadaşları bu konuda telaş içinde; bu yüzden ona yardımcı olacak akla yakın her planı seve seve kabul edeceklerdir. Yarın Berlin'e dönerken Basel'e uğrayacağım ve Nietzsche'nin çok eski bir dostu olan Franz Overbeck'e planımızı anlatacağım. Teşhis ve tedavi konusundaki ününüz işleri kolaylaştıracaktır. Profesör Overbeck'in, sağlığıyla ilgili olarak Nietzsche'yi size gelmeye ikna edeceğine inanıyorum. Başarılı olursam, bunu bir mektupla size bildiririm."

Seri hareketlerle Nietzsche'nin mektuplarını çantasına geri koydu, ayağa kalktı, buruşan uzun eteğini düzeltti, kanepeden tilki kürkünü aldı ve Breuer'in elini sıkmak üzere yaklaştı. "Ve şimdi de sevgili Doktor Breuer..."

Diğer elini de Breuer'in elinin üzerine koyduğunda Doktorun nabız atışları yükseldi. Seni yaşlı aptal, diye düşündü, ama kendisini kızın elinin ılıklığına bıraktı. Kendisine dokunmasından ne kadar hoşlandığını ona söylemek istedi. Belki o da biliyordu bunu, çünkü konuşurken ellerini orada öylece tutmaktaydı.

"Umarım bu konuda sıkı bir temas içinde oluruz. Bunun nedeni yalnızca Nietzsche için hissettiğim derin duygular ve onun huzursuzluğundan akılsızca benim sorumlu olduğum korkusu değil. Başka bir şey daha var. Sizinle de dost olacağımızı umuyorum. Gördüğünüz gibi çok hata yapıyorum: düşüncesizim, sizi hayretler içinde bırakıyorum, geleneksel biri değilim. Ama benim de güçlü yanlarım var. İnsanlardaki asil ruhu mükemmel bir biçimde görme yeteneğim vardır. Böyle birini bulduğum zaman da onu kaybetmemeyi isterim. O halde, birbirimize yazacak mıyız?"

Elini indirdi, kapıya doğru yürüdü, sonra birden durdu. Çantasına uzandı ve iki küçük kitap çıkardı.

"Ah, Doktor Breuer, neredeyse unutuyordum. Nietzsche'nin son iki kitabını edinmeniz gerektiğini düşünüyorum. Düşüncelerini anlamanıza yardımcı olur. Ama bunları gördüğünüzü o bilmemeli. Yoksa kuşkulanır, çünkü bu kitaplardan çok az satıldı."

Tekrar, Breuer'in koluna dokundu. "Bir şey daha. Okuyucusu çok az olsa da Nietzsche ünlü olacağından emin. Bir keresinde bana, yarından sonrasının ona ait olduğunu söylemişti. Bu yüzden ona yardım etmekte olduğunuzu kimseye söylemeyin. Adından kimseye söz etmeyin. Eğer birine söylerseniz ve o da duyarsa, bunu büyük bir ihanet olarak kabul edecektir. Hastanız –Anna O.– onun gerçek ismi bu değil, değil mi? Takma isim mi kullanıyorsunuz?"

Breuer evet anlamında başını salladı.

"O halde aynısını Nietzsche için de yapmanızı öneririm. Auf Wiedersehen, Doktor Breuer," deyip elini ona doğru uzattı.

"Auf Wiedersehen, Fräulein," dedi Breuer, eğilip kızın elini öptü.

Lou Salomé'nin arkasından kapıyı kapatan Breuer elindeki iki adet, karton kapaklı ince kitaba baktı ve üzerlerindeki tuhaf başlıkları okudu –*Die Fröhliche Wissenschaft (Şen Bilgi)* ve *Menschliches, Allzumenschliches (İnsanca, Pek İnsanca)*– sonra da onları masaya bıraktı. Lou Salomé'yi son bir kez görmek için pencereye doğru yürüdü. Kız şemsiyesini açtı, arkasına hiç bakmadan merdivenlerden inip küçük bir atlı arabaya bindi.

III

Pencereden uzaklaşan Breuer başını sallayarak Lou Salomé'yi kafasından atmaya çalıştı. Sonra da masasının yanındaki ipi çekerek, bekleyen hastayı içeri alması için Frau Becker'e işaret verdi. Uzun sakallı, beli bükük Ortodoks Yahudi Herr Perlroth tereddütlü adımlarla kapıdan girdi.

Breuer elli yıl önce, Herr Perlroth'un acı dolu bir bademcik ameliyatı geçirdiğini öğrenmişti; adamcağız bu olaydan o kadar çok etkilenmişti ki bugüne kadar başka doktora görünmeyi reddetmişti. Bu ziyaretini bile sürekli ertelemişti ama "ümitsiz bir tıbbi durum" dediği bu olay nedeniyle, başka seçeneği kalmamıştı. Breuer hekim tavırlarını hemen bir yana bıraktı, masasının arkasından çıkıp tıpkı Lou Salomé'yle olduğu gibi yeni hastasıyla biraz sohbet etmek için yan

koltuğa geçti. Biraz havadan, Fransa'dan gelen yeni Yahudi göçmen dalgasından, Avusturya Reform Derneği'nin ateşli Yahudi düşmanlığından ve ortak geçmişlerinden konuştular. Yahudi çevresindeki herkes gibi Herr Perlroth da Breuer'in babasını tanır ve saygı duyardı. Birkaç dakika içinde de babaya duyduğu güveni oğlu için de hissetmeye başlamıştı.

"İşte böyle, Herr Perlroth," dedi Breuer, "size nasıl bir hizmette bulunabilirim?"

"Küçüğümü yapamıyorum, Doktor. Ne gece ne de gündüz. Tuvalete gitmem gerekiyor, hemen koşuyorum ama hiçbir şey gelmiyor. Ayakta bekliyorum, bekliyorum, sonunda bir iki damla geliyor. Yirmi dakika sonra, yine aynı şey. Yine gitmem gerekiyor ama..."

Birkaç soru daha soran Breuer, Herr Perlroth'un probleminin nedenini kesin olarak anlamıştı. Hastanın prostatı, idrarın dışarı atılmasını engelliyordu. Geriye çok önemli bir tek soru kalıyordu: Herr Perlroth'un prostatında iyi huylu bir büyüme mi vardı, yoksa kanser miydi? Rektum muayenesinde Breuer'in eline sert kanser nodülleri gelmemişti, ama yumuşak, iyi huylu bir büyüme hissetmişti.

Kanser belirtisi olmadığını duyan Herr Perlroth'un yüzüne sevinç dolu bir gülümseme yayılmıştı. Breuer'in elini kapıp öptü. Ama Breuer'in daha sonra anlattıkları yüzünün tekrar kararmasına yol açtı. Breuer, mümkün olduğu kadar hastasına güven vererek, gereken tedavinin nahoş yanlarını anlatmıştı: Penise uzun metal çubuklar, ya da "sondalar" koyularak idrar yolu genişletilecekti. Breuer bu tedaviyi kendisi uygulamadığı için, ürolog olan bacanağı Max'ı salık verdi.

Herr Perlroth gittiğinde saat altıyı birkaç dakika geçiyordu. Breuer'in her öğleden sonra yaptığı ev ziyaretlerinin zamanı gelmişti. Büyük, siyah, deri doktor çantasının içini tekrar yerleştirdi, kürk kenarlı paltosunu giydi, şapkasını takıp dışarı çıktı. İki-atlı arabası ve arabacısı Fischmann onu bekliyordu. (Breuer, Herr Perlroth'u muayene ederken, Frau Becker muayenehanenin karşı köşesinde duran –kızarmış gözlü, kırmızı burunlu, getir-götür işlerine bakan, resmi armalı, sivri şapkalı ve kendisine büyük gelen haki renkli ve apoletli bir ordu paltosu giymiş olan– bir *Dienstmann*'a seslenerek on *Kreuzer* vermiş ve Fischmann'ı alıp getirmesini istemişti. Viyanalı diğer doktorlardan daha varlıklı olan Breuer, gerektikçe bir kereliğine kiralamak yerine bir yıllığına bir araba tutmuştu.)

Her zamanki gibi uğrayacağı hastalarının listesini Fischmann'a verdi. Breuer günde iki kere hastalarının evine uğrardı: kahve ve üç

köşeli *Kaisersemmel* gevreğiyle yaptığı kısa kahvaltısından sonra bir kez; bir kez de, bugünkü gibi öğleden sonra muayenelerinin ardından. Viyana'daki dahiliye uzmanlarının çoğu gibi Breuer de hastalarını hastaneye en son çare olarak yollardı. İnsanlar evlerinde hem daha iyi bakılıyorlar, hem de hastanelerde kol gezen bulaşıcı hastalıklara karşı daha güvenli bir ortamda kalmış oluyorlardı.

Sonuç olarak, Breuer'in iki-atlı arabası sürekli kullanılıyordu: Aslında bu gezici bir çalışma odasıydı, en son çıkan tıp dergileri ve başvuru kaynakları da bulunduruluyordu. Birkaç hafta önce genç doktor arkadaşı Sigmund Freud'u davet etmiş, bütün gün kendisine eşlik etmesini istemişti. Muhtemelen bir hataydı bu! Genç adam tıpta uzmanlık alanı için bir seçim yapmaya çalışıyordu, o gün genel dahiliyeden gözü korkmuş olabilirdi. Zira, Freud'un hesaplarına göre Breuer'in altı saati arabasında geçmişti.

Üçü iflah olmaz yedi hastaya gidilmesinin ardından Breuer o günkü işlerini bitirmişti. Fischmann arabayı Café Griensteidl yönüne çevirdi. Breuer burada bir grup doktor ve bilim adamıyla buluşur, kafenin en güzel köşesinde ayrılan büyük masada, aynı *Stammtisch*'de on beş yıldan bu yana her akşam bir araya gelir, kahve içerlerdi.

Ama bu gece Breuer fikrini değiştirdi. "Beni eve götür, Fischmann. Su içinde kaldım, kafeye gidemeyecek kadar yorgunum."

Siyah deri koltuğa başını yaslayıp gözlerini kapadı. Bu yorucu gün oldukça kötü başlamıştı: Gördüğü kâbus yüzünden sabahın dördünde uyanmış, bir daha da uyku tutturamamıştı. Sabahki randevuları çok fazlaydı: On ev ziyareti, dokuz da muayenehanesinde baktığı hasta. Öğleden sonra muayenehanesinde bundan da fazla sayıda hasta kabul etmiş, sonra da Lou Salomé'yle çok etkileyici, ama aynı ölçüde yorucu bir görüşme yapmıştı.

Şu anda bile, kafası kendisine ait değildi. Bertha'nın sinsi hayali hızla kafasını dolduruyordu: Onun kolunu tutuşunu, Viyana'nın karlı buzlu atmosferinden uzakta, ılık güneş altında birlikte yaptıkları yürüyüşleri hatırlıyordu. Yine de çabucak buna muhalif imgeler giriyordu araya: Bertha'yla sonsuza dek sürecek yeni bir yaşam kurmak için Amerika'ya giderken geride bırakılmış çocukları ve yıkılan evliliği. Bu düşünceler aklından çıkmıyordu. İçinde bu düşüncelere karşı bir nefret yükseldi: Bunlar huzurunu kaçırıyordu; bunlar ne mümkün olan ne de istenen şeylerdi, kendisine yabancıydı bu düşünceler. Yine de bir yandan bu düşünceleri seve seve aklına getiriyordu: Tek alternatif olan Bertha'yı aklından çıkarmak tasavvuru mümkün olmayan bir şeydi.

Araba, Viyana Nehri üzerindeki tahta köprüden tekerleklerini takırdatarak geçti. Kaldırımlar işten eve dönen yayalarla doluydu; çoğu erkek olan bu insanların her birinin elinde siyah bir şemsiye vardı, Breuer gibi giyinmişlerdi; koyu renkli, kürk kenarlı paltolar, beyaz eldivenler ve siyah şapkalar. Gözü tanıdık birisine ilişti. Kısa boylu, şapkasız, düzgün sakallı bu adam diğerlerini geçiyor, yarışı önde götürüyordu! Bu güçlü yürüyüş, nerede olsa tanırdı! Viyana ormanlarında çok kereler bu uçan bacaklara uyum sağlamaya çalışmıştı; bu bacaklar, karaçamların kökleri arasından büyüyen keskin kokulu mantarları; *Herrenpilze*'leri aradığı zamanlar dışında asla yavaşlamazdı.

Fischmann'a kenara çekmesini söyleyerek, pencereyi açıp bağırdı, "Nereye gidiyorsun, Sig?"

Üzerinde kaba, ama iyi koruyan bir palto olan genç dostu şemsiyesini kapayarak başını arabaya çevirdi; Breuer'i tanıdıktan sonra gülümseyip cevap verdi: "Bäckerstrasse yedi numaraya. Son derece güzel bir kadının evinde akşam yemeğine davetliyim."

"Ah! Sana kötü bir haberim var!" diye gülerek konuştu Breuer. "Tam bu dakikalarda son derece yakışıklı kocası evine gitmek üzere yolda bulunuyor! Atla içeri Sig, seni ben götüreyim. İşleri bitirdim, ama Griensteidl'a uğrayamayacak kadar yorgunum. Yemekten önce sohbet ederiz."

Freud şemsiyesini sallayarak suyunu süzdü, ayaklarını yere vurup arabaya bindi. Hava kararmıştı, arabanın içinde yanan mum, ışıktan ziyade gölge veriyordu. Bir süre sessizlikten sonra, Freud arkadaşının yüzüne daha yakından baktı. "Çok bitkin görünüyorsun, Josef. Çok uzun bir gün oldu galiba?"

"Zor bir gündü. Adolf Fiefer'le başlayan ve onunla biten bir gün. Onu tanır mısın?"

"Hayır, ama *Neue Freie Presse*'de çıkan yazılarından bazılarını okudum. İyi bir yazar."

"Çocukken birlikte oynardık. Okula birlikte yürürdük. Doktor olduğum ilk günden beri benim hastam olmuştur. Ama, üç ay kadar önce karaciğer kanseri olduğunu teşhis ettim. Kanser çılgın alevler gibi yayıldı ve şu anda ileri derecede sarılık oldu. Bir sonraki aşamayı biliyor musun, Sig?"

"Evet, eğer ana kanal tıkanırsa, safra kana karışacak ve hepatik zehirlenmeden ölecektir. Ama bundan önce karaciğer komasına girecek, değil mi?"

"Aynen öyle. Hem de bugünlerde. Ama bunu ona söyleyemiyo-

rum. Ona içtenlikle veda etmek istememe rağmen, ümit dolu, yalancı bir gülümseme takınıyorum. Hastalarımın ölmesine asla alışamayacağım."

"Umarım hiçbirimiz alışmayız," diye içini çekti Freud. "Ümit çok önemli, ve bunu bizden başka kim verebilir? Bence, doktor olmanın en zor yanı bu. Bazen benim bu işe uygun biri olduğumdan çok şüphe duyuyorum. Ölüm çok güçlü. Verdiğimiz tedaviler o kadar zayıf ki özellikle nörolojide. Tanrıya şükür, o alandaki işim hemen hemen bitti. Lokalizasyon konusundaki saplantıları o kadar tiksindirici ki. Bugün beyin kanserinin lokalizasyonu konusunda Meyer'le Westphal'in hasta görüş saatindeki tartışmalarını bir duysaydın, *hem de hastanın burnunun dibinde*!

"Ama," – dedi ve bir an durdu– "ben kim oluyorum da bunları söylüyorum? Daha altı ay önce nöropatoloji laboratuvarında çalışırken bir bebek beyni geldi diye havalara uçmuştum; böylece patolojinin tam yerleştiği yeri belirleyerek zafer kazanacaktım! Belki de hiçbir şey beğenmez oldum, ama lezyonun bulunduğu yer konusundaki tartışmalarımızın *asıl gerçeğin* görülmesini engellediğine inancım giderek artıyor; gerçek şu: Hastalarımız ölüyor ve biz doktorlar aciz kalıyoruz."

"Ve Sig, işin acıklı yanı Westphal gibi doktorların öğrencileri, ölüm vakti gelenleri nasıl rahatlatabileceklerini asla öğrenmiyorlar."

İki adam şiddetli rüzgârda sarsılan arabanın içinde sessizce gidiyorlardı. O anda yağmur yine başlamıştı, arabanın çatısına düşen damlalar pıt pıt sesler çıkarıyordu. Breuer dostuna bazı tavsiyelerde bulunmak istedi, ama Freud'un duyarlılığını bidiğinden sözlerini dikkatle seçmek için bir an tereddüt etti.

"Sig, sana bir şey söyleyeyim. Tıp alanında çalışmalara girmenin senin için ne kadar düş kırıcı olduğunu biliyorum. Herhalde yenilgiye uğramış, daha kötü bir kadere hazırlanmak zorunda kalmış gibi hissediyorsundur kendini. Dün kafedeyken, seni terfi ettirmediği ve üniversitede kariyer yapma hırsından vazgeçmeni tavsiye ettiği için Brücke'yi eleştirdiğini ister istemez duydum. Ama onu suçlama! Senin için ne kadar iyi şeyler düşündüğünü biliyorum. Onun şimdiye kadar gördüğü en iyi öğrencisi olduğunu kendi ağzından duydum."

"O zaman neden terfi ettirmiyor?"

"Nereye terfi ettirecek, Sig? Exner ya da Fleischl'ın yerine mi; tabii eğer ayrılacak olurlarsa? Yılda yüz *Gulden*'e mi terfi ettirecek? Para konusunda Brücke haklı. Araştırma zengin işidir. Bu maaşla yapamazsın. Aileni nasıl geçindireceksin? Evlenmek için on yıl beklemen gere-

kir. Belki Brücke fazla hassas davranmadı, ama araştırmacı olarak kalabilmen için iyi drahoma getirecek biriyle evlenmenin senin tek şansın olduğunu söylerken haklıydı. Altı ay önce hiç drahoma getiremeyeceğini bile bile Martha'ya evlenme teklif ettiğinde geleceğin için karar veren *sen* oldun, Brücke değil."

Freud cevap vermeden önce bir an gözlerini kapadı.

"Sözlerin beni yaralıyor, Josef. Martha'yı onaylamadığını hep hissetmişimdir zaten."

Breuer, Freud'un onunla konuşurken ne kadar zorluk çektiğini biliyordu; ondan on altı yaş büyük bir adam, yalnızca arkadaşı değil, aynı zamanda öğretmeni, babası, ağabeyiydi. Freud'un eline dokunmak üzere uzandı.

"Doğru değil bu, Sig! Hiç değil! Biz yalnızca zamanlaman konusunda aynı fikirde değiliz. Bir nişanlı yükünü kaldırabilmen için daha uzun yıllar zorlu bir çalışma altına girmen gerektiğini biliyorum. Ama Martha konusunda aynı fikirdeyiz, onu bir kez gördüm; ailesi Hamburg'a gitmeden önceydi ve görür görmez ondan hoşlandım. Bana Mathilde'nin o yaştaki halini hatırlattı."

"Bu benim için sürpriz olmadı" –Freud'un sesi yumuşamıştı– "Benim modelim senin karındı. Mathilde'yi tanıdığımdan beri onun gibi bir kadın arıyordum. Gerçeği söyle bana, Joseph, yalnızca gerçeği; Mathilde fakir olsaydı yine de onunla evlenir miydin?"

"Gerçek şu, Sig –bu cevabımdan dolayı sakın benden nefret etme, o on dört yıl önceydi, zaman değişti– o zamanlar babam ne yapmamı istiyorsa onu yapardım."

Freud sesini çıkarmadı; ucuz purolarından birini eline aldı, sonra hep reddettiğini bildiği halde Breuer'e ikram etti.

Freud purosunu yakarken Breuer devam etti, "Sig, senin hissettiklerini ben de hissediyorum. *Sen ben*sin. Benim on, on bir yıl önceki halimsin. Tıbbiyedeki şefim Oppolzer aniden tifüsten ölünce benim üniversite kariyerim de tıpkı seninki gibi aniden ve acımasızca sona erdi. Ben de kendimi senin gibi büyük gelecek vaat eden bir delikanlı olarak görüyordum. Onun yerine kendimin geçeceğini umuyordum. Normal olarak benim geçmem de *gerekirdi*. Bunu herkes biliyordu. Ama benim yerime Yahudi olmayan biri seçildi. Ben de senin gibi daha azına razı olmak zorunda kaldım.

"O halde, Josef, kendimi nasıl bozguna uğramış gibi hissettiğimi anlıyorsundur. Bu haksızlık! Tıp kürsüsüne bir bak; Northnagel, o kaba saba adam! Psikiyatri kürsüsüne bir bak; Meynert! Ondan neyim

eksik? Büyük keşiflerde bulunabilirdim!"

"Bunu yapacaksın, Sig. On bir yıl önce laboratuvarımı ve güvercinlerimi evime taşıyıp araştırmama orada devam ettim. Böyle de olabiliyor. Sen de bir yolunu bulursun. Ama bu asla üniversitede olmayacaktır. Meselenin yalnızca para olmadığını ikimiz de biliyoruz. Yahudi düşmanlığı her geçen gün daha da korkutucu bir hale geliyor. Bu sabahki *Neue Freie Presse*'de, gençlik örgütlerinin seminerlere dalıp Yahudileri zorla sınıftan çıkardıklarını okudun mu? Şimdi de Yahudi profesörlerin ders verdiği bütün sınıfları dağıtmakla tehdit ediyorlar. Dünkü *Presse*'yi okumuş muydun? Ya Fransa'da bir Yahudinin, Hıristiyan bir çocuğu ayinde kurban etmekle suçlandığı haberini? Ciddi ciddi Matzo hamuru için Hıristiyan kanına ihtiyacı olduğundan dolayı yaptığını iddia ediyorlar. Buna inanabiliyor musun? Yıl bin sekiz yüz seksen iki ve hâlâ bunlar oluyor! Bunlar mağara adamı, Hıristiyanlıktan nasibini pek alamamış vahşiler. İşte akademik geleceğinin olmaması *bu* yüzden! Brücke kişisel olarak bu tür önyargılardan uzak duruyor, ama gerçekte ne hissettiğini kim bilebilir? Aramızda yaptığımız bir konuşmada bana, Yahudi düşmanlığının sonunda senin üniversite kariyerini mahvedeceğini söylemişti."

"Ama ben araştırmacıyım, Josef. Tıp çalışmalarına senin kadar uygun biri değilim. Senin teşhis konusunda ne kadar güçlü sezgilerin olduğunu bütün Viyana biliyor. Bende böyle bir yetenek yok. Bütün hayatım boyunca gezgin bir doktor olarak kalacağım: Basiretim bağlanmış!"

"Sig, sahip olduğum bütün becerileri sana öğretebilirim."

Freud arkasına yaslandı, mumun ışığından uzaklaştı, biraz karanlıkta kalabildiği için memnundu. Her gün en içten duygu ve düşüncelerini yazdığı Martha dışında hiç kimseye şimdiye dek bu kadar açılmamıştı.

"Ama Sig, bütün kabahati tıp konusuna yükleme. Haksızlık ediyorsun. Son yirmi yılda kaydedilen gelişmelere bir bak, nöroloji bile buna dahil. Kurşun zehirlenmesi felcini, bromür psikozunu ya da beyin trişinozunu bir düşün. Yirmi yıl önce bunlar birer sırdı. Bilim ağır ilerliyor, ama her on yılda bir yeni bir hastalığa karşı zafer kazanıyoruz."

Uzun bir sessizliğin ardından Breuer devam etti.

"Gel konuyu değiştirelim. Sana bir şey sormak istiyorum. Artık birçok tıp öğrencisi yetiştiriyorsun. Hiç Salomé, Jenia Salomé adında bir Rus öğrencin oldu mu?"

"Jenia Salomé mi? Hiç hatırlamıyorum. Neden sordun?"

"Kız kardeşi bugün beni görmeye geldi. Tuhaf bir görüşmeydi."Araba Bäckerstrasse 7 numaranın girişindeki küçük patika yola girdi ve aniden durduğu için ağır yayları üzerinde bir an sallandı. "İşte geldik. Olanları içerde anlatırım."

Sarmaşık kaplı yüksek duvarlarla çevrili, on altıncı yüzyıl tarzında, parke taş döşeli muhteşem bahçede indiler. Heybetli sütunlara bitişik yer seviyesindeki kemerli geçidin her iki trafında yüksek kemerli beş pencere bulunuyordu, her birinde bir düzine ahşap çerçeveli cam vardı. İki adam büyük giriş kapısına yaklaşırken, her zaman görev başında olan *Portier*, dairesinin camlı bölmesinden onları görür görmez dışarı fırladı, kapıyı açıp eğilerek selamladı.

Merdivenlerden çıktılar; Breuer'in bürosunun bulunduğu katı da geçerek ailenin yaşadığı üçüncü kata geldiler. Mathilde onları bekliyordu. Otuz altı yaşındaki Mathilde çok çekici bir kadındı. Cildi ipeksi ve parlak, burnu çok hoş biçimli, gözleri gri-mavi, uzun bir örgüyle başının üzerinde topladığı saçları kestane rengindeydi. Beşinci çocuğunu daha birkaç ay önce doğurmuş olmasına karşın üzerindeki beyaz bluzu ve belini saran uzun gri eteği ile çok güzel bir görünümü vardı.

Josef'in şapkasını alıp eliyle saçını geriye taradı, paltosunu da çıkarmasına yardım ederek Aloisia adındaki on dört yıl önce onların hizmetine girdiğinden beri "Louis" diye çağırdıkları uşağa uzattı. Sonra Freud'a döndü..

"Sigi, üstün başın sırılsıklam, üstelik üşümüşsün de. Derhal banyoya! Suyu zaten ısıtmıştık, Josef'in temiz çamaşırlarından senin için rafın üzerine koydum. İkinizin ölçülerinin aynı olması ne kadar iyi! Oysa Max'ı bu şekilde ağırlayamıyorum." Kız kardeşi Rachel'in kocası Max, yüz otuz kiloya yakın, heybetli bir adamdı.

"Max için üzülme," dedi Breuer. "Ben bunu telafi ediyorum." Freud'a dönerek ekledi: "Bugün Max'a bir tane daha büyümüş prostat gönderdim. Bu hafta dördüncü oluyor. Bu alan *sana göre* olabilir!"

"Hayır," dedi Mathilde, Freud'un koluna girip banyoya doğru götürdü, "üroloji Sigi'ye göre değil. Bütün gün sidik torbası, mesane temizle. Bir haftada deliye döner!"

Kapıda durdu. "Josef, çocuklar yemek yiyor. Onlara bir görün, ama fazla kalma. Akşam yemeğinden önce biraz kestirmeni istiyorum. Bütün gece yatakta döndün durdun. Hiç uyumadın sayılır."

Breuer tek kelime etmeden yatak odasına doğru yürümeye başladı, sonra fikrini değiştirip Freud'un küveti doldurmasına yardımcı olmaya karar verdi. Breuer geri döndüğünde Mathilde'nin Freud'a doğru yak-

laşarak şöyle fısıldadığını duydu. "Ne demek istediğimi anlıyorsun değil mi, Sigi; benimle hiç konuşmuyor!"

Breuer banyoda petrol pompasının uçlarını, Louis ve Freud'un mutfaktan getirdikleri sıcak su dolu büyük kaplara bağladı. Pirinçten narin kedi pençeleri, büyük beyaz küveti mucizevi bir biçimde taşıyordu. Breuer banyodan çıkıp salona giderken Freud'un buharlı suya kendini bırakırken çıkardığı keyifli sesleri duyuyordu.

Yatağına uzanan Breuer Mathilde'nin Freud'a bu kadar samimi bir şekilde açılmasını düşünmekten uyuyamıyordu. Freud giderek aileden biri gibi olmaya başlamıştı; haftada birkaç defa akşam yemeğine kalıyordu. Başlangıçta Freud ve Breuer çok yakındılar: Belki de Sig, birkaç yıl önce ölen erkek kardeşi Adolf'un yerini almıştı. Ama son bir yıldır Mathilde ve Freud oldukça yakınlaşmıştı. Aralarındaki on yaş fark Mathilde'ye anne şefkati gösterme ayrıcalığını veriyordu; Mathilde sık sık Freud'un, Breuer'in tanıştıkları zamanki halini hatırlattığını söylerdi.

Breuer kendi kendine, benim soğukluğumdan Freud'a söz etmişse ne olmuş, diye sordu. Bu gerçekten neyi değiştirir ki? Büyük bir ihtimalle Freud bunu zaten biliyor: Evin içinde olan biten her şeyi kaydediyor. Tıp konusunda çok keskin gözlemler yapan biri değil, ama insan ilişkileri konusunda gözünden hiçbir şey kaçmaz. Çocukların baba sevgisine ne kadar aç olduklarını da fark etmiş olmalıydı; Robert, Bertha, Margarethe ve Johannes coşku dolu çığlıklarla "Sigi Amca"larının kucağına atlıyorlardı, küçük Dora bile onu görünce gülümsüyordu. Freud'un evdeki varlığı kuşkusuz iyi bir şeydi; Breuer'in kendisi de ailesinin ihtiyaç duyduğu varlığını yeterince gösteremeyecek kadar kişisel bir kopukluk içinde olduğunu biliyordu. Evet, Freud onun yerini doldurmuştu; kendisi de bundan utanmıyor, genç dostuna karşı minnettarlık duyuyordu.

Breuer, Mathilde'nin evlilik konusundaki şikâyetlerine itiraz edemeyeceğini biliyordu. Şikâyet etmekte haklıydı! Hemen hemen her akşam geç saatlere dek laboratuvarında çalışıyordu. Tıp öğrencilerine Pazar öğle sonraları vereceği derslere hazırlanmak için Pazar sabahlarını bürosunda geçiriyordu. Haftanın birçok gecesi sekize dokuza kadar kafede kalıyor, eskiden haftada bir kez *tarok* oynarken, şimdi iki kez oynuyordu. Şimdiye dek hiç bozulmadan süren ailecek yenen öğlen yemeği bile artık daha farklıydı. Josef, haftada en az bir kez yoğun bir çalışma temposuna giriyor, akşam yemeği saatlerinde de çalışmasına devam ediyordu. Tabii, bir de Max'ın her gelişinde odaya

kapanıp saatlerce satranç oynuyorlardı.

Uyumaktan vazgeçen Breuer yemekte ne olduğunu sormak üzere mutfağa gitti. Freud'un sıcak suda uzun süre kalmaktan çok hoşlandığını biliyordu, ama yemeği aradan çıkarıp laboratuvarda çalışacak zamanı kalsın istiyordu. Banyo kapısını vurdu. "Sig, bitirdiğin zaman çalışma odama gel. Mathilde yemeği oraya getirmeyi kabul etti."

Freud çabucak kurulanıp Josef'in iç çamaşırlarını giydi, kendi kirlilerini yıkanmak üzere çamaşır sepetine bırakıp Breuer'le Mathilde'ye yemek tepsilerini hazırlamada yardım etmeye koştu. (Viyanalıların çoğu gibi Breuer'lerin de başlıca öğünü öğlen yemeği olur, kalan soğuk yemekleri de akşam yemeklerinde yerlerdi.) Mutfağın camlı kapısının üzeri buğulanmıştı. Kapıyı iterek açan Freud'un burnuna havuçlu-kerevizli arpa çorbasının nefis kokusu hücum etti.

Mathilde elinde kepçesiyle onu selamladı. "Sigi, dışarısı o kadar soğuk ki size sıcak çorba yaptım. İkinizin de buna ihtiyacı var."

Freud tepsiyi Mathilde'nin elinden aldı. "Yalnızca iki tabak görüyorum? Sen yemiyor musun?"

"Josef çalışma odasında yemek istediği zaman genellikle seninle yalnız konuşmak istiyor demektir."

"Mathilde," diye itiraz etti Breuer, "ben öyle bir şey demedim. Akşam yemeğine sen de katılmazsan Sig artık bize gelmekten vazgeçer."

"Hayır, ben çok yorgunum, siz de bu hafta hiç yalnız kalamadınız."

Uzun koridorda ilerlediler. Freud iyi geceler öpücüğü vermek üzere çocuk odasına daldı; çocukların masal anlatması için yalvarmalarına karşı koyarak, bir dahaki gelişinde iki masal anlatacağına söz verdi. Breuer'in kestane rengi kadifeyle kaplı, ortada büyük bir penceresi olan çalışma odasına geçti. Pencerenin alt tarafında iç ve dış pervaz aralarına yastıklar sıkıştırılmıştı, böylece dışardan yalıtılmış oluyordu. Kapının karşısındaki koyu renkli dayanıklı ceviz ağacından masanın üzerinde açılmış kitaplar yığılmıştı. Yerler mavi ve fildişi çiçekli kalın bir keşan halısıyla kaplanmıştı. Yerden tavana kadar uzanan raflara tıka basa koyu renkli deri ciltli kitaplar doldurulmuştu. Odanın uzak bir köşesindeki siyah ve altın rengi, yukarı doğru sivrilen spiral bacaklı Biedermeier masasının üzerinde, Louis'nin getirdiği kızarmış soğuk tavuk, lahana salatası, kimyon, ekşi sos, biraz *Seltstangerl* (tuzlu ekmek) ve *Giesshübler* (maden suyu) vardı. Freud'un taşıdığı tepsiden tabakları alan Mathilde onları masaya bırakıp odayı terk

etmeye hazırlandı.

Freud'un varlığının farkında olan Breuer Mathilde'nin koluna uzandı. "Biraz kalmaz mısın? Sig ve benim senden sakladığımız bir şey yok."

"Ben zaten çocuklarla yemek yedim. Siz ikiniz bensiz de yaparsınız."

"Mathilde," –Breuer yumuşak olmaya özen göstererek– "beni yeterince görmediğini söylüyorsun. Ama ben buradayım ve sen beni bırakıp gidiyorsun."

Fakat Mathilde başını iki yana salladı. "Size meyvalı turta getirmek için birazdan yine geleceğim." Breuer, "Daha ne yapabilirim?" demek istercesine çaresizlikle Freud'a baktı. Az sonra Mathilde arkasından kapıyı kaparken, Breuer onun Freud'a, "Birlikteliğimiz ne hale geldi, bak" diyen bakışlarını fark etti. Breuer, genç dostunun içinde bulunduğu durumun ne kadar hassas ve güç olduğunun bilincine vardı: Birbirinden soğumuş çiftin her ikisine de sırdaşlık yapmak!

İki erkek sessizce yemeklerini yerken Breuer, Freud'un kitap raflarına bakmakta olduğunu fark etti.

"İleride yazacağın kitapların için sana da bir raf ayırayım mı, Sig?"

"Keşke! Ama önümüzdeki on yıl içinde böyle bir şey söz konusu değil. Düşünmek için bile zamanım yok. Viyana Hastanesi'ndeki klinik çalışanlarının yazabildiği tek şey tebrik kartları oluyor. Hayır, yazmayı değil ama, bu kitapları *okumayı* düşünüyordum. Ah, şu entelektüellerin üç milimetrelik iris aralığından beynin içine tüm bu bilgileri aktarmak için sarf ettikleri bitip tükenmeyen çabalar."

Breuer gülümsedi. "Muhteşem bir imge! Schopenhauer ve Spinoza damıtılmış bir halde, yoğuşarak gözbebeği aracılığıyla huniden geçiyor, optik sinirleri geçiyor ve doğrudan doğruya artkafadaki bölgeye giriyor. Gözlerimle yiyebilmeyi çok isterdim: Artık ciddi okumalar yapamayacak kadar yorgun oluyorum."

"Hani biraz uyuyacaktın?" diye sordu Freud. "Ne oldu? Senin yemek saatine kadar biraz uzanacağını sanıyordum."

"Artık yapamıyorum. Galiba uyuyamayacak kadar yorgunum. O aynı kâbus gecenin ortasında uyandırdı yine beni, şu düşme ile ilgili olan."

"O rüyayı bana bir daha anlat, Josef, tam olarak nasıl oldu?"

"Her seferinde aynı şey oluyor." Breuer bardağındaki maden suyunu sonuna kadar içti, çatalını masaya bıraktı ve arkasına yaslanıp yediklerinin midesine rahatça yerleşmesini sağladı. "Çok da canlı, geçen

sene bu kâbusu on kere görmüşümdür herhalde. İlk önce yer sarsıntısı duyuyorum. Korkuyorum ve dışarı çıkıp..."

Breuer bilerek bir an durdu, rüyasını daha önce nasıl anlatmış olduğunu hatırlamaya çalışıyordu. Rüyada her zaman Bertha'yı aramaya çıkıyordu, ama Freud'a anlatmak istediklerinin sınırları vardı. Hem bu Bertha sevdasından utanıyor hem de Freud'a Mathilde'yle ilgili saklayacağı bir sır vererek onun Mathilde'yle ilişkisini daha karmaşık bir hale sokmak için bir neden olmadığını düşünüyordu.

"..birini arıyorum. Ayaklarımın altındaki zemin bataklık kumu gibi eriyor. Yavaş yavaş toprağın içine gömülüyorum, kırk metre içeri giriyorum, tam o kadar. Sonra kendimi kocaman düz bir taşın üzerinde yatar buluyorum. Taşın üzerinde bir şeyler yazıyor, ne olduğunu anlamaya çalışıyorum, ama okuyamıyorum."

"Ne kadar etkileyici bir rüya bu Josef. Bir tek şeyden eminim: Bunun anlamını çözecek anahtar o taşın üzerindeki okunamayan yazılar."

"Tabii eğer bu rüyanın bir anlamı varsa."

"*Olmalı*, Josef. Aynı rüyayı on kere görmekten söz etmiyor muyuz? Herhalde uykunun hep aynı saçma sapan şeyle bozulmasına izin vermezdin! İlgimi çeken diğer nokta da kırk metre. Tam bu kadar olduğundan nasıl emin olabiliyorsun?"

"Bunu biliyorum, ama nasıl bildiğimi bilmiyorum."

Genellikle tabağındakileri çabucak silip süpüren Freud son lokmasını hızla yuttu ve "Bu rakamın doğru olduğuna eminim. Ne de olsa, bu rüyayı yaratan *sensin*! Rüyaları derlediğimi biliyorsun Josef ve rüyalarda geçen bu tür tam sayıların belli bir önemi olduğuna inancım giderek artıyor. Sana henüz anlatmadığım bir örnek var. Geçen hafta babamın bir arkadaşı olan Isaac Schönberg için verilen bir yemekteydik."

"Onu tanıyorum. Nişanlının kız kardeşiyle ilgilenen genç, onun oğlu Ignaz değil miydi?"

"Evet, işte o; Minna için 'ilgilenmekten' daha öte duygular taşıyor. Olanlar şöyle: Isaac'ın altmışıncı yaşgünüydü; önceki gece gördüğü bir rüyayı anlattı. Karanlık uzun bir yolda yürüyormuş, cebinde altmış tane altın varmış. O da senin gibi sayının altmış olduğundan emindi. Paralarını saymaya çalışmış, ama paralar cebindeki bir delikten sürekli düşüp duruyormuş ve karanlık yüzünden onları bir türlü bulamıyormuş. Bu nedenle ben de onun altmışıncı yaşgününde, rüyasında altmış adet altın para görmesinin rastlantı olduğunu sanmıyorum. Emi-

nim –yoksa başka ne olabilir ki?– bu altmış altın para onun altmış yaşını simgeliyordu."

"Ya cebindeki delik?" diye sordu Breuer tavuktan bir parça daha alarak.

"Bu rüya, o yılları kaybetmek ve gençleşmek arzusu olmalı," diye cevapladı Freud ve o da tavuktan biraz daha aldı.

"Ya da, Sig, belki bu rüya bir korkuyu ifade diyor da olabilir; yılların uçup gitmesi ve artık önünde fazla yıl kalmaması korkusu! Hatırla, karanlık bir yolda yürüyor, kaybettiği bir şeyi bulmaya çalışıyor."

"Evet, galiba öyle. Belki de rüyalar ya arzuları ifade ediyor ya da korkuları. Ya da her ikisini de. Ama söyler misin, Josef, bu rüyayı ilk ne zaman görmüştün?"

"Düşüneyim." Breuer ilk rüyasını, Bertha'ya yaptığı tedavinin faydalı olmadığını düşünmesinin ve Frau Pappenheim'la görüşmesinde onu İsviçre'deki Bellevue Sanatoryumu'na yollamaları ihtimalinin ortaya çıkmasının hemen ardından gördüğünü hatırlıyordu. Bu da Freud'a söylediği gibi yaklaşık bir yıl kadar önce, 1882 yılının başlarında olmalıydı.

"Ve senin kırkıncı yaşgününe geldiğim akşam da geçen Ocak ayı değil miydi?" diye sordu Freud, "Altmann ailesinin tüm bireyleri oradaydı. O halde, bu rüyayı o zamandan beri görüyorsan, bu kırk metrenin senin kırk yaşını simgelediği anlamına gelmiyor mu?"

"Eh, birkaç ay içinde kırk bir yaşında olacağım. Sen haklı olsan, Ocaktan başlamak üzere rüyalarımda kırk bir metre düşmem gerekmez mi?"

Freud kollarını kaldırdı. "Bu noktadan itibaren bir danışmana ihtiyacımız var. Rüya teorimin sınırlarına geldim. Bir zamanlar görülen rüya, düşleyenin yaşamındaki değişiklikleri yansıtacak şekilde değişir mi? Müthiş bir soru! Üstelik, neden yıllar, metre kılığına giriyor? Beynimizin içinde yaşayan küçük rüya işçisi neden gerçeği saklama zahmetine katlanıyor? Benim tahminim, rüyanın kırk bir metre olarak değişmeyeceği. Sanırım o rüya işçisi, sen bir yıl yaşlandıkça bir metre değişiklik yapmanın çok açık seçik bir şey olmasından korkuyordur, bu tür bir şey rüya kodunu ele verecektir."

"Sig," diye güldü Breuer; bir yandan da peçetesiyle ağzını ve bıyıklarını siliyordu, "işte seninle ayrıldığımız nokta hep burası. Sen ne zaman bir başkasından, ayrı bir beyinden, rüyaları yaratan ve bilincimizden saklanan sezgileri olan bir periden söz etsen her şey birden saçma bir hal alıyor."

"Haklısın, saçma gibi görünüyor; ama delillere bir baksana, çok önemli problemleri rüyalarında çözdüğünü söyleyen bilim adamı ve matematikçileri bir düşün! Ve, Josef, bunun başka bir açıklaması yok. Ne kadar saçma görünürse görünsün, orada bir yerde ayrı, bilinçdışı bir *zekâ* olmalı. Eminim–"

Mathilde elinde kahve ile kendi yaptığı elmalı ve üzümlü turtadan iki parçayla içeri girdi. Turtanın üzerini *Schlag* ile kaplamıştı. "Bu kadar emin olduğun şey nedir, Sigi?"

"Emin olduğum tek şey senin bizimle oturmanı ve bir süre kalmanı istediğimiz. Josef de tam bugün gördüğü bir hastasını anlatmak üzereydi."

"Olmaz, Sigi. Johannes ağlıyor, hemen şimdi gitmezsem ötekileri de uyandıracak."

Mathilde ayrılırken Freud Breuer'e döndü. "Evet Josef, şu tıp öğrencisinin kız kardeşiyle bugün yaptığın o garip konuşma da neyin nesi?"

Breuer tereddüt etti, düşüncelerini toparlamaya çalıştı. Lou Salomé'nin teklifini Freud'la tartışmak istiyordu, ama Bertha'yla ilgili tedavisinden de söz etmek zorunda kalmaktan korkuyordu.

"Evet, erkek kardeşi benim Bertha Pappenheim'a uyguladığım tedaviyi ona anlatmış. O da duygusal açıdan rahatsız durumda olan bir dostuna da aynı tedaviyi uygulamamı istemek için gelmiş."

"Bu tıp öğrencisi, Jenia Salomé, senin Bertha Pappenheim'a uyguladığın tedaviyi nereden biliyormuş? Bu konu hakkında *benimle* bile pek konuşmazsın sen, Josef. Hipnotizma kullanman dışında bu konuda bildiğim hiçbir şey yok."

Breuer Freud'un sesinde kıskançlık izleri olup olmadığını düşündü."Evet, Bertha hakkında pek konuşmadım, Sig. Ailesi bu çevrede çok iyi tanınır. Bertha ve nişanlının iyi dost olduğunu öğrendiğimden beri de bu konuda seninle konuşmaktan özellikle kaçındım. Ama birkaç ay önce ona Anna O. diye takma bir isim verdim ve bir konferansta tıp öğrencilerine ondan kısaca bahsettim."

Freud ilgiyle ona doğru eğildi. "Bu yeni tedavinin ayrıntılarını ne kadar merak ettiğimi anlatamam, Josef. En azından tıp öğrencilerine anlattığını bana da anlatamaz mısın? Bilirsin meslek sırlarını gizleyebilirim, Martha'dan bile."

Breuer tereddüt etti. Ne kadarını anlatmalı? Tabii, Freud bu konuda epey bir şey biliyordu. Mathilde kocasının Bertha'ya bu kadar çok zaman ayırması konusundaki huzursuzluklarını Freud'dan saklama-

mıştı. Ayrıca Mathilde'nin sonunda hiddete kapılıp Breuer'e bir daha asla onun yanında o genç hastanın adını anmamasını söylediği sırada Freud da yanlarındaydı.

Neyse ki Freud, Bertha'ya yaptığı tedavinin son felaket sahnesine tanık olmamıştı! Breuer onun evine gittiği günü ve Bertha'nın hamilelik sanrısına kapılıp sancıdan kıvranarak, "İşte Doktor Breuer'in bebeği geliyor!" çığlıklarıyla bunu herkese ilan ettiği günü asla unutamayacaktı. Mathilde bu *olanları* öğrendiğinde –bu tür haberler Yahudi ev kadınları arasında şimşek hızıyla yayılırdı– Breuer'in Bertha'nın tedavisini derhal bir başka doktora vermesini istemişti.

Mathilde tüm bunları Freud'a anlatmış olabilir miydi? Breuer bunu sormak istemezdi. Her şey durulsun, belki ondan sonra. Buna uygun olarak sözlerini dikkatle seçti, "Evet, Sig, bildiğin gibi Bertha'da bütün tipik isteri semptomları vardı –motor sistemde ve duyularda bozulmalar, kasılma, sağırlık, halüsinasyon, kansızlık, ses kısılması, fobiler– ve alışılmamış belirtiler. Örneğin, garip bir dil problemi ortaya çıkmıştı, özellikle sabahları haftalarca Almanca konuşamazdı. Konuşmalarımızı İngilizce yapardık. Bundan daha da garibi onun çift psikolojik yaşam sürmesiydi: Bir kısmı şimdiki zamanda yaşardı; diğer kısmı tam bir yıl önce meydana gelmiş olaylara duygusal tepkiler gösterirdi; bunu, annesinin önceki yıl tuttuğu günlüğünden öğrendik. Yüz sinirlerinde kasılmalar olurdu, bunu ancak uyuşturucu ile denetim altına alabiliyorduk, ama tabii sonunda bağımlılık yaptı."

"Ve sen de hipnoz tedavisine mi geçtin?" diye sordu Freud.

"Başlangıçta amacım buydu. Semptomları ortadan kaldırmak için Liebault'un hipnozla telkin yöntemini uygulamayı planlıyordum. Ama Bertha sayesinde –olağanüstü yaratıcılığı olan bir kadındır o– yepyeni bir tedavi ilkesi keşfettim. İlk birkaç hafta her gün onu ziyaret ediyor ve üzerinde hiçbir şeyi başarıyla uygulayamayacak kadar kötü bir durumda buluyordum. Ama sonra, o günkü can sıkıcı olayları en ufak ayrıntısına kadar bana anlattığında sıkıntısından kurtulabildiğini gördük."

Breuer durup düşüncelerini toparlamak için gözlerini kapadı. Bunun önemli olduğunu biliyor ve önemli noktaları atlamak istemiyordu.

"Bu işlem epey zaman aldı. Kafasındaki düşleri ve hoş olmayan fantezileri atabilmesi için Bertha'ya her sabah bir saat ayırmak gerekiyordu. Bertha buna "baca temizleme" diyordu. Sonra, öğleden sonra onu tekrar gördüğümde yeni endişeler geliştiriyor, bir baca temizliği

daha gerekiyordu. Ancak bu gündelik kalıntıları zihninden temizleyebildiğimiz zaman, onun daha uzun süreli semptomlarını hafifletme çalışmalarına geçebiliyorduk. Ve işte bu noktada, Sig, çok şaşırtıcı bir keşifte bulunduk!"

Breuer'in sesindeki hayret verici ton, purosunu yakmakta olan Freud'u dondurdu, sabırsızlıkla onun ağzından çıkacak sözleri beklerken kibrit parmak uçlarını yakmıştı. "Ach, mein Gott!" diye haykırdı, kibriti salladı ve parmağını emmeye başladı. "Devam et, Josef, şaşırtıcı keşfin neydi?"

"Evet, gördük ki semptomuna kaynak oluşturan o noktaya kadar geri giderek bütün olanları olduğu gibi bana anlatınca, o semptom kendiliğinden kayboluyordu *–hem de hipnoz uygulamaya hiç gerek kalmadan–*"

"*Kaynak* mı?" diye sordu Freud bu anda o kadar büyülenmişti ki kültablasına bıraktığı puroyu kendi kendine tütmeye terk etmişti. "Semptomun *kaynağı* demekle ne demek istiyorsun, Josef?"

"Asıl tahrik, onun ortaya çıkmasına sebep olan yaşadığı deneyim."

"Lütfen!" diye rica etti Freud. "Bir örnek ver!"

"Onun hidrofobisinden söz edeyim sana. Bertha haftalar boyunca su içememiş ya da içmek istememişti. Müthiş bir susuzluk hissediyordu, ama eline ne zaman bir bardak su alsa bir türlü ağzına götüremiyor, susuzluğunu kavun ya da diğer meyvelerle gidermeye çalışıyordu. Bir trans halindeyken –kendi kendine hipnoza geçen bir kadındı, her seansımızda otomatik bir halde transa geçiyordu– haftalar önce bir gün, bakıcısının odasına girdiğini ve kendi su bardağını bir köpeğin yaladığına nasıl tanık olduğunu hatırladı. Çok geçmeden bu anısını bana da anlattı ve içinde duyduğu öfke ve iğrenme duygusunu boşalttı, ardından benden bir bardak su rica etti ve hiçbir güçlük çekmeden içti. O semptom asla geri dönmedi."

"Çok ilginç, çok ilginç!" diye hayretle bağırdı Freud. "Ya sonra?"

"Çok geçmeden aynı sistemi diğer semptomların için de uygulamaya başladık. Bazı semptomların, örneğin kol felci ile kafatası ve yılanlar gördüğü halüsinasyonlarının köklerinin babasının ölümü sonucu başladığı ortaya çıktı. O sahnenin bütün ayrıntılarını ve duygularını anlattığında –hatırlamasına teşvik etmek için bütün eşyaları babasının öldüğü zamanki gibi yerleştirmesini bile istiyordum– bu semptomlar bir anda ortadan kayboluyordu."

"Bu çok güzel!" Freud ayağa kalktı, heyecandan yerinde duramıyordu. "Bunun teorik içerimleri soluk kesici. Bütünüyle Helmholtz te-

orisine uyuyor! Beyindeki elektrik yükü fazlası duygusal katharsis yoluyla boşaltıldığında semptomlar olduğu gibi anında yok oluyor! Ama sen ne kadar soğukkanlı duruyorsun, Josef. Bu *büyük* bir keşif. Bu olayı yayımlamak *zorundasın*."

Breuer derin bir iç çekti. "Bir gün belki. Ama şimdi zamanı değil. Ortada bazı kişisel karmaşıklıklar var. Mathilde'nin duygularını düşünmeliyim. Bu tedavinin nasıl geliştiğini öğrendiğine göre Bertha'ya ne kadar zaman ayırmak zorunda kaldığımı da takdir edersin. Evet, Mathilde bu vakanın bilimsel önemini bir türlü anlayamadı ya da anlamadı. Senin de bildiğin gibi Bertha'yla geçen saatlerim yüzünden bana güceniyordu, işin aslı hâlâ o kadar kızgın ki bu konuda benimle konuşmayı reddediyor.

"Ayrıca," diyerek devam etti Breuer, "bu kadar kötü biten bir vakayı yayımlayamam, Sig. Mathilde'nin ısrarları üzerine geçen Temmuz ayında Bertha'yı Binswanger'in Kreuzlingen'deki sanatoryumuna gönderdim. Orada hâlâ tedavi altında. Onu uyuşturucudan uzak tutmak güç oldu ve görünüşe göre Almanca konuşamamak gibi bazı semptomları da geri döndü."

"Öyle bile olsa," –Freud Mathilde'nin kızgınlığı konusuna hiç girmemeye dikkat ederek– "bu vaka yepyeni bir ufuk açıyor, Josef. Yepyeni bir tedavi yaklaşımının kapılarını açabilir. Daha fazla zamanımızın olduğu bir gün bunu biraz daha konuşalım mı? Bütün ayrıntıları bilmek isterim."

"Memnuniyetle, Sig. Muayenehanemde Binswanger'e yolladığım özetin bir kopyası var, otuz sayfa kadar. Bunu okumakla başlayabilirsin."

Freud saatini çıkardı. "Eyvah, geç olmuş; ama şu tıp öğrencisinin kız kardeşiyle ilgili hikâyeyi hâlâ anlatmadın. Bu kızın arkadaşı –yeni konuşma yönteminle tedavi etmeni istediği kişi– o hanım da mı isterikmiş? Bertha gibi semptomlar mı gösteriyormuş?"

"Hayır, Sig, işte hikâyeyi ilginç hale getiren de burası. İsteri yok ve hasta da 'hanım' değil. Arkadaşı ona âşık ya da bir zamanlar âşık olmuş olan bir adam. Bu kız bu adamı bir zamanlar adamın dostu olan bir erkek için terk edince intihar edecek düzeye gelen bir aşk hastalığına tutulmuş! Görünüşe bakılırsa kız kendini suçlu hissediyor ve vicdanını rahatlamak istiyor."

"Ama Josef," –Freud çok şaşırmıştı– "bu bir *aşk hastalığı*! Bu tıbbi bir vaka değil ki!"

"Benim de ilk tepkim böyle oldu. Ona tıpkı bu sözleri söyledim. Ama anlatacaklarımın sonunu bir bekle. Hikâye ilginçleşiyor. Çok ba-

şarılı bir filozof ve Richard Wagner'in yakın dostu olan bu arkadaş yardım istemiyor ya da istemeyecek kadar gururlu biri. Kız benden sihirbazlık yapmamı istiyor. Adamın bedensel rahatsızlıklarına yardımcı olur gibi yaparak el altından onun psikolojik sıkıntılarına çare bulmamı istiyor."

"Bu imkânsız bir şey! Eminim böyle bir işe girişmeyeceksin, Josef, değil mi?"

"Korkarım kabul ettim bile."

"Neden?" Freud purosunu tekrar eline aldı, ileri doğru eğilip arkadaşı için duyduğu endişeyle kaşlarını çattı.

"Ben de emin değilim, Sig. Pappenheim vakası sona erdiğinden beri kendimi çok huzursuz hissediyorum, elim ayağım tutulmuş gibi. Belki de bir süre bunu unutmak için böyle sıkı bir mücadeleye ihtiyacım var. Ama bu vakayı almamın bir nedeni daha var! Asıl nedeni! Bu tıp öğrencisinin kız kardeşinin esrarengiz biçimde güçlü bir ikna yeteneği var. Bu kıza asla hayır diyemezsin. Bu kız ne işler başarabilir! Sanırım bir atı tavuğa dönüştürebilir. Olağanüstü biri, nasıl olduğunu sana anlatamam. Belki bir gün tanışırsın. O zaman anlarsın."

Freud kalktı, gerinip pencereye doğru yürüdü. Kadife perdeyi iyice açtı. Camın buğulanması nedeniyle dışarıyı göremeyince, mendiliyle küçük bir yeri sildi.

"Hâlâ yağıyor mu, Sig?" diye sordu Breuer. "Fischmann'ı çağıralım mı?"

"Hayır, hemen hemen durmuş. Ben yürürüm. Ama bu yeni hastan hakkında sormak istediğim birkaç soru var? Adamı ne zaman göreceksin?"

"Ondan henüz bir haber almadım. Bu da başka bir sorun. Fräulein Salomé'yle araları şu anda çok açık. Kız bana adamın hiddet dolu mektuplarını da gösterdi. Yine de tıbbi sorunları için bana başvurmasını 'ayarlayabileceğine' beni ikna etti. Her şeyde olduğu gibi bu konuda da kızın, aklına ne koyduysa yapacağından kuşkum yok."

"Peki, bu adamın tıbbi sorunları tıbbi müdahale gerektiren konularda mı?"

"Kesinlikle. Son derece hasta ve şimdiye kadar gittiği iki düzine büyük isim yapmış doktoru çaresiz bırakmış. Kız bana adamdaki semptomları sıraladı; şiddetli baş ağrıları, kısmi körlük, mide bulantısı, uykusuzluk, kusma, şiddetli hazımsızlık, denge sorunları, zafiyet."

Breuer, Freud'un hayretle başını iki yana salladığını görünce devam etti: "Hekim olmak istiyorsan böyle şaşırtıcı klinik vakalara

alışmak zorundasın. Pek çok semptomu olan, bir doktordan ötekine koşan hastalar benim karşıma her gün çıkıyor. Biliyorsun, Sig, bu senin için iyi bir öğretim olanağı yaratabilir. Her zaman yanındayım". Breuer bir an düşündü. "Aslında, şimdi küçük bir sınav yapabiliriz. Şimdiye kadar anlattıklarımdan, yalnızca bu semptomlara dayanarak belli bir teşhiste bulunabilir misin?"

"Bilmiyorum Josef, pek birbirlerine uymuyorlar."

"Bu kadar ihtiyatlı olma. Yalnızca bir tahmin. Yüksek sesle düşün."

Freud kızardı. Her zaman bilgi açlığı duysa da cehaletini göstermekten nefret ederdi. "Belki multi skleroz ya da artkafada beyin tümörü. Yoksa kurşun zehirlenmesi mi? Bilemeyeceğim."

Breuer ekledi, " '*Hemicrania*'yı unutma. Hastalık hastası yanılsamasına ne dersin?"

"Asıl sorun," dedi Freud, "bunların hiçbiri *bütün* semptomları açıklamıyor."

"Sig," dedi Breuer, ayağa kalktı ve gizli bir şey açıklarmış gibi konuşarak, "sana bir meslek sırrı vereyim. Bir gün ekmeğini bununla kazanırsın. Bunu Oppolzer'den öğrendim, bir gün bana demişti ki; Köpeklerde hem bit hem de pire olabilir."

"Yani bir hasta—"

Kolunu Freud'un omzuna atan Breuer "Evet," dedi. İki adam uzun koridorda yürümeye başladı. "Bir hastada *iki* hastalık birden olabilir. Aslında sonunda doktora gelen hastaların çoğu böyledir."

"Ama hastanın psikolojik sorununa dönelim, Josef. Senin Fräulein bu adamın psikolojik sıkıntıları olduğunu kabul etmeyeceğini söylüyor. İntihar noktasında olduğunu bile kabullenmiyorsa sen nasıl ilerleme kaydedeceksin?"

Breuer sır verircesine "Bu sorun çıkarmayacaktır," dedi. "Hastanın tıbbi geçmişine girdiğimde, daima psikolojik dünyasına da sızma fırsatı bulabilirim. Örneğin uykusuzluğu araştırıyorsam hastayı uyutmayan düşüncelerin ne olduğunu sorarım. Hasta semptomlarının hikâyesini uzun uzun anlattıktan sonra, genellikle onun duygularını paylaşırım, hastalığı yüzünden cesaretinin kırılıp kırılmadığını sorar, her şeyden vazgeçip artık yaşamak istemediği oluyor mu diye araştırırım."

Ön kapıya geldiklerinde Breuer Freud'un paltosunu tuttu. "Hayır, Sig, sorun bu değil. Filozofumuzun güvenini kazanıp her şeyi itiraf ettireceğimden emin olabilirsin. Asıl sorun öğrendiklerimle ne yapacağım."

"Evet, eğer intihar eğilimi taşıyorsa *ne yapacaksın*?"

"Gerçekten kendini öldürmeye niyeti olduğuna inanırsam onu derhal bir yere kapatırım, ya Brünnlfeld'deki tımarhaneye ya da belki Inzerdorf'daki Breslauer'in özel sanatoryumu gibi bir yere. Ama, Sig, böyle sorunlar çıkmayacaktır. Düşünsene gerçekten intihar düşüncesi taşısa neden kalkıp bir doktora gitsin?"

Bocalayan Freud, "Evet, bu doğru!" diyerek yavaş çalıştığı için kafasının yan tarafına vurdu.

Breuer devam etti: "Hayır, asıl sorun intihar niyeti *yoksa*, gerçekten acısı büyükse ne yapılacağı."

"Evet," dedi Freud, "o zaman ne olacak?"

"O durumda, onu bir rahibe gitmeye ikna ederim. Ya da belki Marien kaplıcalarında uzun bir tedaviye sokarım. Ya da onu tedavi edecek bir yol icat ederim!"

"Bir tedavi yolu mu icat edersin? Ne demek istiyorsun, Josef? Nasıl bir yol?"

"Daha sonra, Sig. Daha sonra konuşuruz. Hadi, şimdi git bakalım! Üzerindeki kalın paltoyla bu sıcak odada kalmaman gerekir."

Freud kapıdan dışarı adımını atarken geriye baktı. "Bu filozofun ismi ne demiştin? Tanıdığım biri mi?"

Breuer tereddüt etti. Lou Salomé'nin gizlilik konusundaki tembihlerini hatırladı birden. Bertha Pappenheim'ı simgelemek üzere uydurduğu Anna O. kodlamasına uygun olarak o anda Friedrich Nietzsche için de bir isim uydurdu. "Hayır, tanınmış biri değil. Adı Müller, Eckart Müller."

IV

İki hafta sonra Breuer üzerinde doktor gömleğiyle muayenehanesinde oturmuş Lou Salomé'den aldığı mektubu okuyordu:

23 Kasım 1882

Sevgili Dr. Breuer,

Planımız iyi işliyor. Profesör Overbeck, durumun gerçekten tehlikeli olduğu konusunda bizim görüşlerimizi tamamen paylaşıyor. Nietzsche'yi daha önce hiç bu kadar kötü bir durumda görmemiş. Bütün gücünü kullanarak onu etkilemeye çalışıp sizi görmesini sağlayacak. Ben de Nietzsche de bu güç durumumuzda bize gösterdiğiniz nezaketi asla unutmayacağız.

Lou Salomé

"Planımız, görüşümüz, ihtiyacımız. Bizim falanımız, bizim filanımız." Breuer mektubu elinden bıraktı –bir hafta önce gelen mektubu şimdiye dek belki on kere okumuştu–, masasının üzerindeki aynayı yüzüne kaldırarak kendi kendine mırıldandı, "bizim." Kumral kılların ortasındaki küçük siyah deliği çevreleyen ince pembe dudağına baktı. Deliği daha büyüterek, yarı yarıya gömülü mezar taşları gibi damağına yapışık, sararmakta olan dişlerinin etrafında gerilen esnek dudaklarını seyretti. Kıl ve delik, boynuz ve dişler; kirpi, ayıbalığı, maymun, Josef Breuer.

Sakalının görünümünden nefret ediyordu. Son zamanlarda sokaklarda daha fazla sayıda tıraşlı erkek görülüyordu; tüm bu kıl yığınını tıraş etme cesaretini kendisi ne zaman bulacaktı acaba? Bıyığında, çenesinin sol tarafında ve favorilerinde sinsi sinsi ortaya çıkmaya başlayan aklardan da nefret ediyordu. Bu aklar, amansız bir işgalin habercisiydi. Ve saatlerin, günlerin, yılların koşturmasını durdurmanın bir yolu da yoktu.

Breuer aynaya yansıyan görüntüsünden nefret etti. Yalnızca kırlaşan saçları, vahşi görünüşlü dişleri ve kılları değildi onu sinirlendiren; dahası da vardı: çenesine doğru kıvrılan kemerli burnu, saçma sapan ölçüde büyük kulakları ve giderek açılan alnı, kellik orada başlamış ve acımasızca yukarı doğru yolunu açıyor, kafatasının ayıbını ortaya çıkarıyordu.

Ya o gözler! Breuer yumuşayıp gözlerinin içine baktı; gençliği hep orada bulurdu. Kendine göz kırptı. Sık sık yapardı bunu; bu gözlerde yaşamaya devam eden on altı yaşındaki Josef'e göz kırpar, başını sallardı. Ama genç Josef bugün onu selamlamamıştı! Onun yerine kendisine bakan babasının gözleri vardı; yaşlı, yorgun gözler, halka halka olmuş, kızarmış göz kapakları. Babasının ağzındaki delik açılıp "Bizim, bizim, bizim" derken Breuer büyülenmiş gibi bakıyordu. Breuer babasını daha sık düşünür oldu. Leopold Breuer öleli on yıl olmuştu. Josef'in şu anda bulunduğu yaşından kırk iki yıl sonra, seksen iki yaşında ölmüştü.

Aynayı bıraktı. Kırk iki yıl kalmıştı! Kırk iki yıl daha nasıl dayanacaktı? Kırk iki yıl daha yılların geçmesini bekleyecekti. Kırk iki yıl daha yaşlanan gözlerine bakacaktı. Zaman hapishanesinden kaçmanın bir yolu yok muydu? Ah, keşke tekrar en baştan başlayabilseydi! Ama nasıl? Nerden? Kiminle? Lou Salomé'yle olmazdı. O özgürdü, istediği zaman onun hapishanesine girip çıkar ya da uçup gidebilirdi. Ama onunla asla "biz" olunamazdı; "bizim" yaşamımız, "bizim" yeni yaşa-

mımız mümkün olamazdı.

Ne de Bertha'yla yine "biz" olabilirdi. Bertha hakkındaki eski, dönüp dolaşıp tekrar tekrar gelen anılardan –onun badem kokulu teni, elbisesinin altındaki göğüslerinin kıvrımı, transa geçerken ona yaslandığında vücudundaki o sıcaklık– kaçabildiği zaman, o dünyadan çıkmayı ve kendi konumuna geçmeyi başardığı zaman Bertha'nın bir fanteziden başka bir şey olmadığını fark ediyordu.

Zavallı, biçimlenememiş, deli Bertha; onu tamamlayabileceğimi, biçimleyecebileceğimi düşünmek ne aptalca bir düştü; karşılığında bana ne vermesini bekliyordum? Mesele buydu. Onda aradığım neydi? Bende eksik olan neydi? İyi bir yaşamım yok muydu? Yaşamımın giderek daralan bir dehlize geri dönülmez bir biçimde dönüşmekte olduğunu kime anlatabilirdim? Çektiğim işkenceyi, uykusuz gecelerimi, intiharla flört etmemi kim anlayabilirdi? Ne de olsa her şeye sahiptim: Para, dostlar, aile, güzel ve çekici bir eş, şöhret, saygınlık? Beni kim rahatlatabilir? O apaçık soruyu sormaktan kim kendini alıkoyabilir:"Daha ne istiyorsun?"

Friedrich Nietzsche'nin geldiğini haber veren Frau Becker'in sesi, zaten onu beklemekte olan Breuer'i yine de yerinden zıplattı.

İri yarı, kısa boylu, kır saçlı, güçlü ve gözlüklü Frau Becker, Breuer'in muayenehanesini şaşırtıcı bir titizlikle idare ediyordu. Kendine düşen rolü öyle ustalıkla yerine getiriyordu ki, özel Frau Becker'e ait gözle görülür hiçbir ipucu bırakmıyordu. Yanında çalıştığı altı aydan beri kişisel tek bir söz etmemişlerdi. Breuer ne kadar uğraşsa onun ilk ismini hatırlayamıyor, görevinden başka bir şey yapabileceğini hayal edemiyordu. Frau Becker piknikte? Sabahları *Neue Freie Presse* okuyor? Banyoda? Tıknaz Frau Becker çıplak? Üste çıkmış? İhtirasla soluyor? Mümkün değil!

Breuer, ona bir kadın olarak bakmasa da Frau Becker'in çok keskin bir gözlemci olduğunu bilirdi; onun ilk izlenimlerini öğrenmek istedi.

"Bu Profesör Nietzsche sende nasıl bir etki bıraktı?"

"Herr Doktor, bir beyefendi gibi giyinmemiş olsa da beyefendi tavrı var. Utangaç görünüyor. Alçakgönüllü diyebilirim. Saygılı tavırları buraya gelen diğer soylu kişilerinkinden, örneğin iki hafta önce size gelen o muhteşem Rus hanımınkinden çok farklı."

Breuer, Profesör Nietzsche'nin kendisiyle görüşme ricasında bulunduğu mektubundaki nezakete kendisi de dikkat etmişti: Doktor Breuer için de uygunsa iki hafta içinde mümkünse onu ziyarete gelecekti.

Nietzsche mektubunda Viyana'ya yapacağı seyahatin yalnızca bu görüşmeyi amaçladığını açıklamıştı. Kendisinden cevap alana kadar dostu Profesör Overbeck'in Basel'deki evinde kalacaktı. Breuer Nietzsche'nin mektubuyla, Lou Salomé'nin, geldiğinde doktorun yerinde bulunmasını emrettiği mektubunu karşılaştırınca gülümsedi.

Frau Becker'in Nietzsche'yi içeri almasını beklerken Breuer masasının üzerine bir göz attı ve birden telaşla Lou Salomé'nin ona bıraktığı kitapları fark etti. Dün, yarım saatlik bir boş zamanında kitapları incelemiş ve öylesine ortada bırakıvermişti. Nietzsche bunları görürse, tedavinin başlamadan biteceğini biliyordu; çünkü Lou Salomé'nin adından söz etmeden kitapların oraya nasıl geldiğini açıklamak imkânsızdı. Hiç bu kadar büyük bir dikkatsizlik yapmamıştım, diye düşündü Breuer. Bu girişimi sabote mi etmek istiyorum?

Kitapları çabucak masasının çekmecesine sokup Nietzsche'yi karşılamak üzere ayağa kalktı. Profesör hiç de Lou Salomé'nin tarifine uymuyordu. Tavırları çok kibardı; boyu bir yetmiş beş kadardı, kilosu da altmış beş yetmişti. Bu bedende maddesel olmayan tuhaf bir şey vardı, elinizi uzatsanız delip öbür tarafa geçecek gibiydi. Asker elbiseleri gibi ağır, siyah bir elbise giymişti. Ceketin altına giydiği kahverengi köylü kazağı, gömleğini ve leylak rengi kravatını neredeyse tamamen kapatıyordu.

El sıkıştıklarında Breuer Nietzsche'nin soğuk tenine ve elini gevşek tutuşuna dikkat etti.

"İyi günler, Herr Profesör; ama sanırım yolculuk yapanlar için iyi bir gün değil."

"Evet, Doktor Breuer, gerçekten de yolculuk için iyi bir gün değil. Beni size getiren koşullara uygun değil. Kış mevsiminde beni buraya sürükleyen tek şey sizin fevkalade şöhretiniz."

Nietzsche Breuer'in kendisine gösterdiği koltuğa oturmadan önce yıpranmış, şişkin çantasını özenle koltuğun bir yanına, sonra da öteki yanına koydu; belli ki onu uygun bir yere yerleştirmeye çalışıyordu.

Breuer sessizce oturdu ve hastası koltuğa yerleşmeye çalışırken onu incelemeye devam etti. Nietzsche iddiasız görünümüne karşın varlığını çok güçlü hissettiriyordu. En çok dikkati çeken güçlü kafasıydı. Özellikle dikkat çeken açık kahverengi gözleri, olağanüstü keskin bakışlarıyla çıkıntılı göz çukurlarının derinlerine yerleşmişti. Lou Salomé onun gözleri için ne demişti? Bakışlarının adeta gizli bir defineyi korurmuşçasına içeriye baktığını. Evet, Breuer bunu görebiliyordu. Hastasının parlak kahverengi saçları özenle taranmıştı. Dudakları-

nın üstüne ve ağzının iki yanına ve çenesine bir çığ gibi düşen uzun bıyıkları dışında yüzü tıraşlıydı. Nietzsche'nin bıyığı Breuer'de kıl hısımlığı hissi uyandırdı: Profesörü dışarıda Viyana pastası yememe konusunda uyarmak gibi saçma bir dürtü duydu; özellikle üzeri *Schlag* ile kaplı olanlara karşı dikkat etmeliydi, yoksa ardından onu çıkarmak için bıyıklarını uzun süre taramak zorunda kalabilirdi.

Nietzsche'nin sesindeki yumuşaklık şaşırtıcıydı: Kitaplarındaki sesi çok güçlü, cesur ve otoriterdi, adeta haykırıyordu. Breuer etten kemikten Nietzsche ile kâğıt kalemden Nietzsche arasındaki ayrılığı tekrar tekrar fark edecekti.

Freud'la yaptığı kısa konuşmanın dışında bu alışılmamış görüşme üzerinde pek fazla düşünmemişti. Şimdi, ilk kez bu meseleye dahil olmanın akıllıca olup olmadığını ciddi bir biçimde sorguluyordu. Lou Salomé, o büyücü, o dolandırıcı çoktan gitmiş, yerini bu kuzu gibi masum Profesör Nietzsche'ye bırakmıştı. İki adam başka bahaneler altında, şu anda kuşkusuz yeni bir entrika peşinde olan bir kadın tarafından bu buluşmanın içine atılmışlardı. Hayır, böyle bir riske cesaret edemeyecekti.

Yine de bütün bunları arkamda bırakma zamanı geldi, diye düşündü Breuer. Kendi yaşamına son verme tehdidi altındaki bir adam şu anda benim hastam ve bütün dikkatimi ona vermek zorundayım.

"Yolculuğunuz nasıl geçti, Profesör Nietzsche? Anladığıma göre Basel'den henüz geldiniz."

"Bu yalnızca uğradığım bir durak," dedi Nietzsche, dimdik oturuyordu."Bütün hayatım bir yolculuk haline dönüştü; bense tek yuvamın, her zaman dönebileceğim ve en iyi bildiğim tek yerin hastalığım olduğuna inanmaya başladım."

Havadan sudan konuşulacak bir adam değil, diye düşündü Breuer. "O halde Profesör Nietzsche, hemen hastalığınızı araştırmaya geçelim."

"Önce şu belgeleri incelemeniz belki size daha fazla kolaylık sağlar." Nietzsche çantasından içi tıka basa kâğıt dolu ağır bir klasör çıkardı. "Belki bütün yaşamım boyunca hastaydım, ama son on yıl bu rahatsızlıkları en şiddetli yaşadığım zaman oldu. Daha önce göründüğüm doktorların yazdığı raporların tamamı burada. Verebilir miyim?"

Breuer başıyla onayladı, Nietzsche klasörü açarak masaya doğru uzandı, içindekileri masanın üzerine bıraktı; mektuplar, hastane kartları ve laboratuvar raporları Breuer'in önünde duruyordu.

Breuer ilk sayfayı gözden geçirdi; burada yirmi dört doktorun adı

ve görüşme tarihlerinin bir listesi bulunuyordu. Bunların arasında çok seçkin bazı İsviçreli, Alman ve İtalyan isimler olduğunu fark etti.

"Bu isimlerin bazılarını tanıyorum. Hepsi de mükemmel doktorlardır! İşte buradaki Kessler, Turin ve Koenig'i yakından tanırım. Eğitimlerini Viyana'da yaptılar. Sizin de belirttiğiniz gibi Profesör Nietzsche bu kusursuz insanların gözlemlerini ve sonuçlarını göz ardı etmek akılsızlık olur, ancak işe onlarla başlamam benim için büyük bir *dezavantaj*. Bu kadar yetkin, bu kadar saygın fikir ve değerlendirmeler insanın yaratıcı sentetik güçlerini baskı altına alır. Aynı nedenlerle bir oyunu izlemeden ve kesinlikle değerlendirmeleri okumadan önce kitabını okumak isterim. Kendi çalışmalarınızda siz de bunu keşfetmediniz mi?"

Nietzsche şaşırmış görünüyordu. İyi, diye düşündü Breuer. Profesör Nietzsche benim farklı bir doktor olduğumu anlamalı. Psikolojik yapılarla ilgili konuşan ya da onun çalışmalarını bilgili bir biçimde sorgulayan bir doktora alışkın değildir.

"Evet," diye cevap verdi Nietzsche, "bu, benim çalışmalarım içinde çok önemli bir yer tutar. Orijinal çalışma alanım filoloji. İlk işim, daha doğrusu çalıştığım *tek* iş Basel'de filoloji profesörlüğü oldu. Sokrat-öncesi filozoflar son derece ilgimi çekiyor; onlar sayesinde her zaman orjinal metne dönmenin ne kadar önemli olduğunu görmüşümdür. Yorumcular insanı *her zaman* aldatırlar –bilerek değil, tabii– ama kendi tarihsel çerçevelerinin dışına adım atamazlar. Bu yüzden otobiyografik çerçevenin dışına da çıkamazlar."

"Fakat yorumculara saygı göstermeme eğilimi, kişiyi akademik felsefe çevrelerinde gözden düşürmez mi?" Breuer kendinden emindi. Görüşme tam istediği gibi gidiyordu. Yeni doktoru, ilgi alanları birbirine yakın olan benzer yapıda insanlar olduklarına Nietzsche'yi inandırma sürecinde başarıyla ilerliyordu. Profesör Nietzsche'yi baştan çıkarmak kolay olacaktı; Breuer bunu baştan çıkarmak olarak görüyordu, çünkü aslında hastasını, istemediği bir konuda yardım sağlama amaçlı bir ilişkiye saptıracaktı.

"Gözden düşürmez olur mu? Hiç kuşkusuz! Üç yıl önce hastalığım yüzünden, teşhis edilmemiş de olsa bugün beni size getiren işte bu hastalık yüzünden, profesörlükten istifa etmek zorunda kaldım. Fakat kusursuz bir sağlığım olsaydı bile yorumculara karşı duyduğum güvensizlik beni mutlaka akademi kürsülerinde istenmeyen adam yapacaktı."

"Fakat, Profesör Nietzsche, bütün yorumcular otobiyografik çerçe-

veleriyle sınırlıysalar, siz kendi çalışmalarınızda aynı sınırlamadan nasıl kaçabiliyorsunuz?"

"İlk önce," diye cevapladı Nietzsche, "sınırlamaya bir tanım getirmek gerek. Sonra da kişinin kendisine uzaktan bakmasını öğrenmesi gerek; bazen, maalesef, hastalığımın şiddeti görüş gücümü bozuyor olsa da."

Konuşmayı sürekli hastalığı üzerine çekenin kendisi değil, Nietzsche olduğu Breuer'in gözünden kaçmamıştı; ne de olsa buluşmalarının *raison d'être*'i bu idi. Nietzsche'nin sözlerinde ince bir paylama mı vardı acaba? "Fazla yüklenme, Josef," diyerek kendine bir hatırlatmada bulundu. "Hastanın doktora duyduğu güven bu kadar açık bir biçimde kovalanmamalı; ustaca yapılacak görüşmelerin sonunda kendiliğinden ortaya çıkmalı." Breuer yaşamının birçok alanında sık sık özeleştiri yapsa da bir doktor olarak kendine fazlasıyla güveniyordu. "Yaltaklanma, egemenlik kurma, plan yapma, stratejiler uygulama," dedi içgüdüleri. "yalnızca her zamanki profesyonel tarzınla işini yapmaya devam et."

"Fakat işimize dönelim, Profesör Nietzsche. Az önce size söylemek istediğim şuydu: Sizin kayıtlarınızı incelemeden *önce* tıbbi geçmişinizi öğrenmeyi ve kendimin bir inceleme yapmasını tercih ederim. Daha sonra, bir dahaki görüşmemizde size mümkün olduğu kadar kapsamlı bir sentez vermeye çalışacağım."

Breuer, masanın üzerine önüne boş bir bloknot koydu. "Mektubunuz bana durumunuz hakkında bazı fikirler verdi: en az on yıldır baş ağrılarınız ve görsel semptomlarınız var; hastalık hiç yakanızı bırakmıyor, söylediğiniz gibi her zaman sizi bekliyor. Ve şimdi bugün en az yirmi dört doktorun size yardım edemediğini bildirdiniz. Hakkınızda bütün bildiğim bu. O halde, başlayalım mı? Önce, hastalığınız hakkındaki her şeyi kendi ağzınızdan dinleyelim."

V

İki adam doksan dakikadır konuşuyordu. Breuer, yüksek arkalıklı deri koltuğuna oturmuş, hızlı hızlı not alıyordu. Breuer'in kendisine yetişmesi için ara sıra yavaşlayan Nietzsche de aynı deriden kaplanmış, Breuer'inki kadar rahat, ama daha küçük bir koltukta oturuyordu. O zamanın bütün doktorları gibi Breuer de hastalarının ona biraz aşağıdan yukarı doğru bakmalarını tercih ederdi.

Breuer'in klinik değerlendirmesi çok kapsamlı ve metodikti. İlk önce hastası kendi ağzından hastalığını anlatırken onu dikkatle dinlemiş, sonra sistematik olarak her semptomu ayrı ayrı sorgulamış; ilk ne zaman ortaya çıktığını, zamanla ne kadar değiştiğini, terapilere cevap verip vermediğini anlamaya çalışmıştı. Üçüncü adım, bedendeki her organı ayrı ayrı kontrol etmekti. Onu baştan ayağa muayene etti. İlk

önce beyin ve sinir sistemini inceledi. On iki kafatası sinirinin her birini –koku alma duyusunu, görüşünü, göz hareketlerini, işitme duyusunu, yüz ve dil hareketlerini ve hassasiyetlerini, yutkunmasını, denge ve konuşma sorunu olup olmadığını– tek tek kontrol ederek fonksiyonlarının çalışıp çalışmadığına baktı.

Beden muayenesine geçen Breuer tüm diğer fonksiyonel sistemleri tek tek gözden geçirdi: Solunum, kardiyovasküler, gastrointestinal ve genital-üriner sistemlere baktı. Bu zahmetli organ muayenesi hastasına geçirdiği tecrübeleri hatırlatmış ve hiçbir şeyin atlanmadığına inandırmıştı: Breuer teşhis koymadan önce emin olsa bile muayenesinde hiçbir şeyi atlamazdı.

Daha sonra hastanın tıbbi geçmişini özenle tarardı: Hastanın çocukluk yıllarındaki sağlık durumu, ailesinin ve kardeşlerinin sağlık durumu ve yaşamının tüm diğer ayrıntılarını gözden geçirirdi: Meslek seçimi, sosyal yaşamı, askerlik durumu, yaşadığı yerler, beslenme ve tatil tercihleri. Breuer, son aşamada sezgilerini devreye sokar, o ana kadar edindiği verilerin de yardımıyla bu sezgiler doğrultusunda araştırmalara geçerdi. Bu şekilde, geçen gün çok karmaşık bir solunum rahatsızlığı vakasında, hastasının tuzlanmış domuz etini nasıl pişirdiğini anlatmasından yola çıkarak diyafram trişinozu teşhisi koymuş ve yanılmamıştı.

Tüm bu işlemler boyunca Nietzsche her yapılana dikkat kesilmiş, sesini çıkarmadan izliyordu: Gerçekten de Breuer'in her sorusunu memnuniyetle başını sallayarak cevaplıyordu: Tabii bu durum Breuer'i hiç şaşırtmamıştı. Yaşamının mercek altına alınmasından gizliden gizliye zevk almayan bir hastayla daha hiç karşılaşmamıştı. Mercek ne kadar büyük gösterirse hasta o kadar çok zevk alırdı. İncelenmekten alınan keyif o kadar büyük olurdu ki Breuer yaşlanma, sevdiklerini kaybetme ve dostlarından fazla yaşamadaki asıl acının sizi inceleyen gözlerin bulunmaması olduğuna inanırdı–. Hiç kimsenin dikkat etmediği bir yaşam dehşeti.

Ancak, Nietzsche'nin rahatsızlıklarının karmaşıklığı ve hastasının kendi gözlemlerinin doğruluğu Breuer'i *şaşırtmıştı*. Breuer not alırken sayfa üstüne sayfa çeviriyordu. Nietzsche semptomlarının dehşet verici tablosuna geçtiğinde Breuer parmaklarının yazamayacak kadar yorulduğunu hissetti: Hastanın elini ayağını kesen, korkunç baş ağrıları; durup dururken mide bulantıları –baş dönmesi, denge kaybı, iğrenme, kusma, iştahsızlık, yemeklerden tiksinme; ateş, gecede iki üç kez çamaşır ve pijamalarını değiştirmesine yol açan sırılsıklam terlemeler;

zaman zaman genel kas felçlerine yaklaşan halsizlik nöbetleri; gastrit spazmları; hematemesis; bağırsak spazmları; şiddetli kabızlık; hemeroid; ve bütün hareketlerini engelleyecek kadar ağır göz rahatsızlıkları; göz yorgunluğu, göz bulanıklığı, görüş kaybı, gözlerde sulanma ve acı duyma, özellikle sabahları ışığa karşı aşırı hassasiyet.

Breuer'in soruları, Nietzcshe'nin belki gözden kaçırdığı, belki de söz etmek istemediği birkaç semptomu daha ortaya çıkardı: Genellikle baş ağrılarından hemen önce gözlerin önüne gelen kıvılcımlar, geçici körlük; önüne geçilemeyen uykusuzluk; geceleri giren kramplar; genel bir gerilim hali; ve ruhsal durumunda çabuk ve nedensiz değişimler.

Ruhsal durumda değişimler! İşte bunlar Breuer'in beklediği sözcüklerdi! Freud'a da anlattığı gibi hastasının psikolojik durumuna her zaman uygun bir giriş noktası araştırırdı. Bu "ruhsal durum değişimleri", Nietzsche'yi ümitsizliğe ve intiharı düşünmeye sürükleyen şeyin anahtarı olabilirdi.

Breuer bu konuda dikkatle ilerlemeye özen göstererek ruhsal durumundaki değişimler hakkında Nietzsche'yi biraz konuşturmak istedi. "Hislerinizde hastalığınızla bağlantılı gibi görünen değişimler fark ettiniz mi?"

Nietzsche'nin tavırlarında hiçbir değişiklik olmadı. Bu sorunun onları daha mahrem bir düzleme getirebileceği onu hiç ilgilendirmiyor gibiydi. "Nöbetler gelmeden bir gün önce kendimi son derece iyi hissettiğim zamanlar oluyor, artık bu hissin *tehlikeli derecede iyi* olduğunu düşünmeye başladım."

"Ya nöbetten sonra?"

"Nöbetlerimin süresi genellikle on iki saat ile iki gün arasında değişiyor. Bu nöbetlerden sonra çoğunlukla son derece bitkin düşmüş oluyorum. Kurşun gibi ağırlaşıyorum. Hatta düşüncelerim bile bir iki gün yavaşlıyor. Ama bazen, özellikle birkaç gün süren nöbetlerden sonra kendimi dinlenmiş, temizlenmiş hissediyorum. İçim enerjiyle dolup taşıyor. Böyle zamanlarda içimi bir coşku kaplıyor, harikulade bir sürü fikir beynime hücum ediyor."

Breuer ısrarlıydı. Bir kez izi bulmuştu, peşine düşmekte kararlıydı. "Bu bitkinliğiniz, kendinizi kurşun gibi ağırlaşmış hissetmeniz, bunlar ne kadar sürüyor?"

"Çok uzun değil. Nöbetler hafifleyince ve vücudum kendini toparlayınca kendimi kontrol edebiliyorum. Sonra da irade gücüyle bu ağırlığın üstesinden gelmeye çalışıyorum."

Herhalde düşündüğümden biraz daha zor olacak, diye düşündü

Breuer. Daha doğrudan yaklaşmalıydı. Nietzsche'nin ümitsizliği konusunda ipucu vermeye niyeti yok gibi görünüyordu.

"Ya melankoli? Bu nöbetleriniz sırasında ya da sonrasında ne ölçüde ortaya çıkıyor?"

"Benim de kara dönemlerim vardır. Kimin yoktur ki? Ama *ben* onlara sahibim, onlar bana değil. Onlar hastalığımla değil, benim varlığımla beraberler. İsterseniz şöyle diyelim. Onlarla beraber yaşama cesaretini gösterebiliyorum."

Breuer, Nietzsche'nin yüzündeki hafif tebessüme ve sesindeki yürekli ifadeye dikkat etti. Şimdi ilk defa masasının çekmecesinde saklı duran cüretkâr ve şaşırtıcı o iki kitabı yazan adamın sesini tanıdı. Bir an, ama yalnızca bir an, Nietzsche'nin hastalık ve kendi varlığı arasına çizdiği ayrımın üstüne gitmeyi düşündü; ama belli ki bunlar Nietzsche'nin tamamıyla hâkim olduğu konulardı. Bir de şu kara dönemlerle birlikte olma cesaretini gösterme meselesi vardı, bununla *ne demek* istemişti? Ama sabırlı olmak gerek! Yapılacak en iyi şey bu görüşmede kontrolün kendisinde kalmasını sağlamaktı. Başka kapılar açılabilirdi.

Dikkatle devam etti. "Nöbetleriniz'le ilgili, yani sıklığı, yoğunluğu ve süresi hakkında hiç günlük tuttunuz mu?"

"Bu yıl tutmadım. Yaşamımda yer alan önemli olaylar ve değişiklikler beni fazlasıyla meşgul ediyor. Fakat geçtiğimiz yıl yüz on yedi gün tamamen, yaklaşık olarak iki yüz gün kadar da kısmen elim kolum bağlı kaldım; daha hafif baş ağrıları, göz yanması, mide ağrısı veya bulantılarla."

İşte iki kapı birden açılmıştı, ama hangisinden girmeli? Şu "önemli olay ve değişiklikler"i mi araştırmalı –belli ki Nietzsche, Lou Salomé'den söz ediyordu– yoksa onunla aynı duyguları paylaştığını söyleyerek doktor-hasta uyumunu mu güçlendirmeliydi? Fazla uyum göz çıkarmaz diye düşünen Doktor Breuer ikinci yolu seçti.

"Bir bakalım, o zaman hasta olmadan geçirdiğiniz günlerin sayısı kırk sekiz gün. 'Sağlıklı' günler olarak bu çok kısa bir zaman, Profesör Nietzsche."

"Son birkaç yılı düşünürsek, iki haftadan uzun süreyle sağlığımı koruyabildiğim zamanlar çok ender oldu. Öyle ki bunların hepsini tek tek hatırlayabilirim!"

Nietzsche'nin ses tonundaki istek ve terk edilmişliği duyunca Breuer bir kumar oynamaya karar verdi. İşte burası, doğrudan doğruya hastasının ümitsizliğine açılan kapıydı. Kalemini bıraktı ve en dürüst doktor sesini kullanarak şöyle dedi, "Böyle bir durum, insanın yaşadı-

ğı sürenin çoğunda işkence çekmesi, yalnızca birkaç gün kendini iyi hissetmesi, acıyla harcanan bir yaşam; ümitsizlik tohumlarının filizlenmesi, yaşama amacına karamsar bakılması için elverişli bir ortam gibi görünüyor."

Nietzsche durdu. İlk kez verecek hazır cevabı yoktu. Sanki teselli bulmak için kendine izin verip vermemeyi düşünüyormuş gibi kafasını iki yana sallıyordu. Ama söyledikleri çok farklıydı.

"Bunlar, Doktor Breuer, şüphesiz bazı insanlar için doğru, belki de çoğu insan için –bu noktada tecrübelerinize tabiyim–; ama benim için *değil*. Ümitsizlik? Belki bir zamanlar vardı, ama şimdi yok. Benim hastalığım bedenimin sınırları içinde, ama o *ben* değil. Ben bedenim ve hastalığımdan oluşmaktayım, ama onlar demek ben demek değil. Her ikisinin de üstesinden gelmek gerekir, fiziksel olarak olmuyorsa, metafizik olarak.

"Diğer yorumunuza gelince; benim 'yaşama amacım' bundan – burada başparmağıyla karnını gösteriyordu– pardon, protoplazmadan tamamen farklı. Yaşamamın bir *niçini* var, *nasıl*ına da tahammül gösterecek güce sahibim. On yıllık bir yaşam amaçlıyorum, bir misyonum var. Burada –şakağını göstererek– kitaplara, neredeyse bitmiş yalnızca yazılması kalmış kitaplara gebeyim. Bazen baş ağrılarımın, beynimdeki doğum sancıları olduğunu düşünüyorum."

Nietzsche'nin ümitsizlikten söz etmeye, hatta varlığını bile kabul etmeye hiç niyeti yokmuş gibi görünüyordu; Breuer, onu köşeye sıkıştırmaya çalışmanın bir anlamı olmadığını anlamıştı. Breuer birden, Viyana Yahudilerinin içindeki en büyük satranç ustası olan babasının onu oyunlarda nasıl safdışı ettiğini hatırladı.

Belki de kabul edecek bir şey yoktu! Belki Fräulein Salomé yanılmıştı. Nietzsche, ruhen bu korkunç hastalığın üstesinden gelmiş gibi konuşuyordu. İntihara gelince, Breuer intihar riskini anlamak için hiç hata payı olmayan bir sınava tabi tutardı: Hastanın gelecek için planları var mı? Nietzsche bu sınavı geçmişti! Hayır intihar eğilimi *yoktu*: On yıllık bir misyondan söz etmişti, kafasının içinden dışarı çıkmayı bekleyen kitaplardan.

Ancak, Nietzsche'nin intihar etmeye eğilimli olduğunu gösteren mektuplarını kendi gözleriyle görmüştü. Bunu gizliyor olabilir miydi? Yoksa *intihara zaten kararlı* olduğu için mi şu anda ümitsizlik taşımıyordu? Breuer daha önce de böyle hastalar görmüştü. Tehlikeliydiler. İyileşmiş gibi görünürlerdi, hatta bir bakıma iyileşirlerdi de; melankolik durumları hafiflerdi; bir kez daha yer, içer ve güllerlerdi. Ama bu

iyileşme aslında ümitsizlikten kaçmanın yolunu artık bulduklarını gösterirdi: Ölüme kaçış. Nietzsche'nin planı bu muydu? Kendini öldürmeye kararlı mıydı? Hayır, Breuer Freud'a söylediği sözleri hatırladı: Nietzsche intihar edecek olsaydı, neden ona gelsindi? Ta Rapallo'dan kalkıp Basel'e, oradan da Viyana'ya kadar neden yolculuk edip bir doktora daha görünmek istesindi?

Breuer, öğrenmek istediklerini Nietzsche'nin ağzından bir türlü alamamış olmasına rağmen, yardım konusunda hastasını suçlayamayacağını da biliyordu. Nietzsche tıbbi durumuyla ilgili her soruyu eksiksiz yanıtlamıştı, hatta *fazlasıyla*. Baş ağrısından yakınan hastaların çoğu, yiyeceklerden ve havalardan çok etkilendiklerini anlatırlardı. Aynı durumun Nietzsche için de geçerli olduğunu öğrenmek Breuer'i hiç şaşırtmamıştı. Fakat hastasının kendi durumunu bütün ayrıntılarıyla, adeta bir rapor halinde sunabilmesi Breuer'i hayrete düşürmüştü. Nietzsche'nin atmosfer koşullarına gösterdiği tepkileri anlatması yirmi dakika sürmüştü. Söylediğine göre, atmosfer basıncında, sıcaklıkta ve rakımda en ufak bir değişiklik olsa bedeni adeta bir barometre-termometre gibi şidddetli tepkiler veriyordu. Havanın kurşuni rengi içini karartıyor, gri bulutlar ve yağmur moralini bozuyor, kuru havalar ona zindelik veriyordu; kış mevsimi zihnini "felç" ederken, güneş ona enerji kazandırıyordu. Yıllardır, kusursuz iklim aramakla geçirmişti hayatını. Yaz mevsimi nispeten daha iyiydi. Engadine bulutsuz, rüzgârsız ve güneşli yaylalarıyla ona göreydi. Yılın dört ayını küçük bir İsviçre köyü olan Sils Marina'daki ufak bir *Gasthaus*'ta geçiriyordu. Ama kış mevsimi adeta lanetli bir mevsimdi. Kışın rahat edebileceği tek bir köşe bile bulamamıştı; yılın soğuk aylarında İtalya'nın güneyine gidiyor ve o şehir senin bu şehir benim dolaşarak sağlığına iyi gelecek bir yer arıyordu. Viyana'nın rüzgârlı ve yağışlı havasının ona kasvet getirdiğini, kendisini adeta zehirlenmiş gibi hissettiğini anlatmıştı. Sinir sistemi güneşe, kuru ve dingin havalara muhtaçtı.

Breuer beslenme konusunda sorular sormuş ve bu konuda da uzun bir konuşma dinlemişti. Nietzsche yiyecekler ve mide rahatsızlıkları ile baş ağrıları arasındaki ilişkiyi anlatmıştı. Ne kadar kusursuz değerlendirmelerdi bunlar! Breuer, şimdiye kadar hiçbir hastasının sorulan her soruyu bu denli kapsamlı analatabildiğini görmemişti. Bunun anlamı ne olabilirdi?

Acaba Nietzsche sabit fikirli bir hastalık hastası mıydı? Breuer o sıkıcı, sürekli kendilerine acıyan hastalık hastalarıyla çok karşılaşmıştı; bu tür hastalar iç organlarının durumunu ballandıra ballandıra anlat-

maya bayılırlardı, ama bu türlerin asıl hastalığı "*Weltanschauung* stenosis", yani dünya görüşünün daralmasıydı. Onları dinlerken insan kendinden bezerdi! Kendi bedenlerinden başka bir şey düşünmezler, sağlıktan başka ne bir şeyle ilgilenir ne de değer verirlerdi.

Hayır, Nietzsche onlardan değildi. İlgi alanları çok genişti ve kişiliği etkileyiciydi. Fräulein Salomé'nin de böyle düşünmüş olduğu, hatta hâlâ böyle düşünüyor olduğu kesindi; Paul Rée'yi daha romantik ve canayakın bulsa da... Üstelik Nietzsche semptomlarından söz ederken bunu acındırmak ya da destek bulmak için yapmıyordu, Breuer bunu en baştan fark etmişti.

O halde bedeninin işlevlerini anlatırken bu kadar ayrıntıya neden giriyordu? Belki bunun tek açıklaması Nietzsche'nin kafasının çok iyi çalışması, çok güçlü bir hafızasının olmasıydı; bu yüzden çok akılcı bir yaklaşımla tıbbi değerlendirmeler yapıyor, uzman bir doktora kapsamlı veriler iletilmesi gerektiğini düşünüyordu. Ya da kendi kendini inceleyebilme konusunda olağanüstü bir yeteneği vardı. Nietzsche'nin bu değerlendirmeleri henüz bitmemişti, ama Breuer bir sorunun daha cevabını alabilmişti. Nietzsche'nin diğer insanlarla kurduğu ilişki o kadar azdı ki zamanının büyük bir bölümünü kendi sinir sistemiyle yaptığı konuşmalara harcıyordu.

Nietzsche tıbbi geçmişinin hikâyesini bitirmek üzereydi. Breuer, şimdi onu fiziksel olarak muayene edecekti. Hastasıyla birlikte muayene odasına geçtiler. Burası, içinde yalnızca bir soyunma perdesi ve iskemle, kolalı beyaz çarşaf serili muayene masası, bir lavabo, tartı ve Breuer'in aletlerini koyduğu çelik bir dolap bulunan küçük, steril bir odaydı. Nietzsche'yi soyunup üstünü değiştirmesi için birkaç dakika yalnız bıraktıktan sonra geri dönen Breuer, onun arkası açık muayene önlüğü giymiş olduğunu, ama siyah çoraplarıyla dizbağını çıkarmamış olduğunu gördü. Çıkardığı giysileri özenle katlıyordu. Geciktiği için özür diledi ve "Göçebe yaşamım benim tek bir giysi taşımamı gerektiriyor. Bu yüzden onu üzerimden çıkarıp bıraktığımda, düzenli durmasını sağlarım," dedi.

Breuer tıbbi geçmişi alırken ne kadar metodikse, fiziksel muayenesini yaparken de o kadar metodik çalışıyordu. Baş bölgesinden başlayıp, parmaklarıyla dokunarak, hafifçe vurarak, koklayarak, hissederek ve bakarak yavaş yavaş bedenin aşağı bölgelerine indi. Hastasının semptomlarının çokluğuna rağmen, sternum üzerindeki bir yara izinden başka bir fiziksel anormallik bulamamıştı. Bu yara izine, askerde atla binerken geçirdiği bir kaza sebep olmuştu. Bunun dışında bir de

burun köprüsünde minicik eğri bir düello yarası; solgun dudaklar, konjoktivit ve avuç içinde kırışıklıklar gibi anemi belirtileri vardı.

Aneminin sebebi ne olabilirdi? Muhtemelen beslenmeyle ilgiliydi. Nietzsche bir keresinde haftalarca et yemek istemediğinden söz etmişti. Ama daha sonra Breuer, Nietzsche'nin ara sıra kan kustuğunu söylediğini de hatırladı. O zaman kansızlığın nedeni mide kanamaları olabilirdi. Kırmızı kan hücresi sayımı için biraz kan aldı. Rektum muayenesi yaptıktan sonra, eldiveninden biraz dışkı numunesi aldı; bunu daha sonra inceleyecek ve gizli kan olup olmadığına bakacaktı.

Peki ya Nietzsche'nin görme konusundaki şikâyetleri? Breuer, ilk olarak tek taraflı konjuktivit olduğunu fark etti; bu, bir göz merhemiyle kolayca iyileşebilirdi. Breuer bütün çabalarına rağmen oftalmoskobunu Nietzsche'nin retinası üzerinde odaklayamamıştı; görüşü engelleyen bir şey vardı; bu da muhtemelen korneanın saydam özelliğini kaybetmesindendi; kornea ödemi olabilirdi.

Breuer, Nietzsche'nin sinir sistemini incelerken özel bir dikkat sarf etti. Bunun tek nedeni Nietzsche'nin baş ağrıları değildi. Nietzsche dört yaşındayken, "beyin süngerleşmesinden" babasını kaybetmişti. Genelde bu adla bilinen hastalık inme, tümör ya da kalıtımsal beyin dejenerasyonu gibi birçok anormalliğe bağlı olabilirdi. Beyni ve sinirsel fonksiyonları –denge, koordinasyon, duyular, kuvvet, kontrol, işitme, koklama, yutkunma– her yönüyle inceleyen Breuer sinir sisteminde yapısal bozukluğa dair hiçbir ipucu bulamamıştı.

Nietzsche giyinirken Breuer masasına dönüp muayenesinin sonuçlarını karta geçirdi. Birkaç dakika sonra Frau Becker, Nietzsche'yi tekrar muayenehaneye aldığında Breuer, zamanları dolmak üzere olmasına rağmen hastasının ağzından melonkoli ve intiharla ilgili bir şey alamadığını fark etti. Konuya başka bir yönden yaklaşacaktı; bu, genellikle istenen sonuçların alındığı bir tür görüşme tekniğiydi.

"Profesör Nietzsche, bana yaşamınızdaki tipik bir günü bütün ayrıntılarıyla anlatmanızı rica edeceğim."

"Beni fena yakaladınız, Doktor Breuer! Sorduğunuz sorular arasında en zor olanı bu. Ben sürekli hareket halindeyim; hep aynı yerde kalamıyorum. Geçirdiğim nöbetler yaşam tarzımı belirliyor..."

"Sıradan bir gün seçin, son haftalarda iki nöbet arasında geçirdiğiniz bir gün olabilir."

"Eh, erken uyanırım, tabii eğer uyuyabilmişsem–"

Breuer bundan cesaret aldı. Bu kapıdan girebilirdi. "Sözünüzü kestiğim için özür dilerim, Profesör Nietzsche. *Uyuyabilmişsem* mi dediniz?"

"Uykularım dehşet dolu saatlerdir. Bazen kramplar girer, bazen midem ağrır, bazen bedenimin her yanının gerildiğini hissederim, bazen de aklıma gelen düşünceler, genellikle kötü, geceleri gelen o karanlık düşünceler; kimi zamanlar bütün gece uyumadan uzanırım; bazen ilaç alarak iki-üç saat uyku uyuyabiliyorum."

"Ne tür ilaçlar? Her birinden ne kadar alıyorsunuz?" diye sordu Breuer aceleyle. Nietzsche'nin kendi başına aldığı ilaçları öğrenmenin büyük bir önemi olsa da, bu sorunun en iyi seçim olmadığını fark etti hemen. Şu geceleri gelen karanlık düşünceleri sorması çok daha iyi olabilirdi!

"Kloral hidrat, hemen hemen her gece, en az bir gram. Eğer bedenimin uyku ihtiyacı çok şiddetliyse buna morfin ya da Veronal ilave ederim, ama o zaman da ertesi gün sersem gibi oluyorum. Ara sıra haşhaş da alırım, ama bir sonraki gün beynimi bulandırıyor. Kloralı tercih ediyorum. Zaten kötü doğan bu günü devam ettirmemi hâlâ istiyor musunuz?"

"Lütfen."

"Kahvaltımı odamda yaparım, bu kadar ayrıntıya girmemi istiyor musunuz gerçekten?"

"Evet, kesinlikle. Bana her şeyi anlatın."

"Evet, kahvaltım çok sadedir. *Gasthaus*'un sahibi bana biraz sıcak su getirir. Hepsi bu kadar. Arada sırada, keıidimi çok iyi hissediyorsam, biraz açık çay ve kuru ekmek isterim. Sonra soğuk suyla duş alırım –çalışmak için güç kazanacaksam bunu mutlaka yapmam gerekiyor– sonra da günün geri kalan kısmını çalışarak geçiririm; yazı yazarım, düşünürüm ve ara sıra gözlerim müsaade ederse azıcık kitap okurum. Kendimi iyi hissedersem bazen saatlerce yürürüm. Yürürken bir şeyler karalarım; en iyi düşüncelerim, en verimli çalışmalarım bu yürüyüşlerde ortaya çıkar–"

"Benim de öyledir" diye atıldı Breuer. "Beş altı kilometre yürüdükten sonra en zor problemleri bile çözebildiğimi görürüm."

Breuer'in bu kişisel yorumunun ardından dengesi sarsılan Nietzsche bir an durakladı. Buna bir karşılık verme çabası içinde kekelemeye başladı, sonra vazgeçti ve sözlerine devam etti. "Otelde yemeklerimi hep aynı masada yerim. Neler yediğimi zaten anlatmıştım, kesinlikle baharatsız yemekler alırım; haşlamayı tercih ederim, alkol kullanmam, kahve içmem. Bazen haftalarca, yalnızca kaynamış tuzsuz sebzeye tahammül edebiliyorum. Sigara da kullanmam. Masamdaki diğer insanlarla birkaç kelime ederim, ama uzun konuşmalara girdiğim pek görülmez. Şansım varsa, bana kitap okumayı ya da benim için not

almayı teklif edecek kadar düşünceli biri çıkar karşıma. Gelirim çok kısıtlı; bunlar için adam tutacak halde değilim. Öğleden sonralarım sabahlarıma benzer; yürürüm, düşünürüm, not alırım. Akşamları yemeğimi odamda yerim –yine sıcak su veya açık çay ve bisküvi– sonra da kloral bana 'Tamam, artık dinlenebilirsin' diyene kadar çalışmaya devam ederim. İşte bedenim böyle yaşıyor."

"Yalnızca otellerden söz ettiniz. Ya eviniz?"

"Benim evim valizimdir. Kaplumbağa gibi evimi sırtımda taşırım. Valizimi otel odasının bir köşesine yerleştiririm; havalar dayanılamayacak hale gelince onu sırtlanır, daha yüksek basınçlı, havası daha kuru yerlere göçerim."

Breuer Nietzsche'nin "geceleri gelen karanlık düşüncelerine" geri dönmeyi planlıyordu; ama şimdi daha iyi bir soru dizisi oluşturabileceğini gördü, öyle ki ucu mutlaka Fräulein Salomé'ye dayanacaktı.

"Profesör Nietzsche, gördüğüm kadarıyla tipik bir gününüzü anlatırken yaşamınıza giren diğer insanlardan pek söz etmediniz! Merakımı mazur görün, bunun tipik doktor sorusu olmadığını biliyorum; ama organizmanın bütünlüğüne inanırım. Fiziksel açıdan sağlıklı olmanın, toplumsal ve psikolojik açıdan sağlıklı olmaya bağlı olduğunu düşünüyorum."

Nietzsche kızarmıştı. Kaplumbağa kemiğinden yapılma bıyık tarağını çıkardı ve başını bir yana eğerek bir süre hiç ses çıkarmadan, sinirli hareketlerle koca bıyığını taradı. Sonra birdenbire bir karar vererek koltuğunda dimdik oturur bir pozisyon aldı, hafifçe öksürdü ve kararlı bir sesle konuştu: "Bu gözlemde bulunan tek doktor siz değilsiniz. Sorunuzun seksle ilgili olduğunu anlıyorum. Birkaç sene önce göründüğüm İtalyan Doktor Lanzoni kendimi tecrit edip her şeyden uzak kalmamın durumumu ağırlaştırdığını söyleyerek, bana düzenli bir cinsel yaşam önerdi. Tavsiyesine uyup Rapallo yakınlarındaki bir köyden genç bir köylü kadınla böyle bir anlaşma yaptım. Ama üç hafta sonra baş ağrılarından ölmek üzereydim, İtalyan usulü tedavi biraz daha sürseydi hasta son nefesini verecekti!"

"Tavsiyenin bu kadar kötü sonuç vermesinin sebebi neydi?"

"Bir anlık hayvani zevkin ardından saatlerce kendimden iğrenmek, çiftleşmeden doğan iğrenç protoplazmalardan temizlenmeye çalışmak bence hiç de –nasıl demiştiniz?– 'organizma bütünlüğü'ne götürmez."

Breuer, "Bence de," diyerek aceleyle onayladı. "Yine de hepimizin toplumsal bir bağlam içinde yer aldığını, bu bağlamın tarihsel varlığımızı sürdürmemizi sağladığını ve yalnızca insan ilişkilerine özgü

zevkleri tattırabildiğini inkâr edebilir misiniz?"

"Sürülere özgü bu zevkler belki herkes için geçerli değil," dedi Nietzsche, başını iki yana sallayarak. "Üç kez elimi uzattım ve başkalarıyla aramda köprü kurma girişiminde bulundum.Ve üçünde de ihanete uğradım."

Nihayet! Breuer heyecanını saklayamıyordu. Belli ki bu üç ihanetten biri Lou Salomé'yle ilgiliydi. Bir tanesi de Paul Rée olmalıydı. Üçüncüsü kimdi? Sonunda, sonunda Nietzsche kapıyı açmıştı. Kuşkusuz artık ihanet ve ihanetin yarattığı ümitsizlik konusunda onunla konuşmaya başlayabilirdi.

Breuer en sevecen ses tonuyla konuşmaya başladı. "Üç girişim, üç korkunç ihanet ve o zamandan beri acı dolu bir inziva. Belki de çok acı çektiniz ve bu acılar bir bakıma hastalığınızı körükledi. Bana güvenerek bu ihanetlerin ayrıntılarını anlatmanızı rica edebilir miyim?"

Nietzsche yine başını iki yana salladı. İç dünyasına çekiliyor gibi görünüyordu. "Doktor Breuer, size kendimden bu kadar söz ederek güvenimi göstermiş bulunuyorum. Bugün yaşamımın en derin ayrıntılarını sizinle paylaştım; bunu uzun zamandan beri kimseyle yapmıyordum. Ama, hastalığım bu düş kırıklıklarından çok daha önce başladı dediğimde *bana* güvenin. Ailemin geçmişini hatırlayın: Babam beyin hastalığından öldü, belki de aileden gelen bir hastalıktır. Baş ağrılarımın ve sağlığımdaki bozulmanın okul çağlarımdan beri sürdüğünü hatırlayın, yani o ihanetlerden yıllar önce. Kısa süren ve zevk duyduğum yakın dostluklarım sırasında hastalığımın hiç iyileşmediği de bir gerçek. Hayır, bu güvenimin azlığından kaynaklanmıyor: Ben hatayı fazla güvenmekle yaptım. Tekrar güvenmeye hazır değilim; buna gücüm de yok."

Breuer hayret içindeydi. Nerede yanlış yapmıştı? Daha bir saniye önce Nietzsche ona içini dökmeye istekli, hatta neredeyse can atıyor görünüyordu. Şimdi ise terslemişti! Ne olmuştu? Olayların sırasını hatırlamaya çalıştı. Nietzsche başkalarıyla arasında köprü kurma girişiminden ve üç kez ihanete uğradığından söz etmişti. Breuer bu noktada ona sempatiyle yaklaşmış ve sonra –ve sonra– *köprü*, bu sözcük kulaklarında bir çınlama yaptı. Nietzsche'nin kitapları! Evet, kitaplardan birinde, köprüyle ilgili son derece canlı bir pasaj vardı. Belki de Nietzsche'nin güvenini kazanmanın anahtarı bu kitaplarda gizliydi. Breuer, kendi kendini psikolojik açıdan incelemenin önemini anlatan bir pasaj daha okuduğunu hatırlar gibi oldu. Bir dahaki buluşmalarından önce bu kitapları daha dikkatli okuması gerektiğine karar verdi: Belki de Nietzsche'yi kendi fikirleriyle etkilemeyi başarabilirdi.

Ancak, Nietzsche'nin kitaplarında bulduğu fikirleri nereye kadar kullanabilirdi? Bu kitapların onda olduğunu Nietzsche'ye nasıl açıklayacaktı? Bu kitaplardan almak için Viyana'da hangi kitapçıya gittiyse, yazarın adını bile duymadıklarını söylemişlerdi. Breuer ikiyüzlülükten nefret ederdi; bir an Nietzsche'ye her şeyi anlatmayı düşündü: Lou Salomé'nin ziyaretini, kendisinin Nietzsche'nin ümitsizliğinden haberi olduğunu, Fräulein Salomé'ye verdiği sözü ve kızın ona kitapları hediye ettiğini, her şeyi.

Hayır, bu her şeyin bitmesine sebep olurdu: Nietzsche'nin kendini kullanılmış ve ihanete uğramış hissedeceğine kuşku yoktu. Breuer, Nietzsche'nin ümitsizliğinin sebebinin, Lou ve Paul Rée ile oluşturduğu –Nietzsche'nin bulduğu o güzel terimle– o *Pisagor* bağıntısından kaynaklandığına emindi. Ve eğer Nietzsche Lou Salomé'nin ona geldiğini öğrenecek olursa, mutlaka Breuer ve kızı bir başka üçgenin iki kenarı olarak görecekti. Hayır, Breuer, dürüstlük ve içtenliğin, yaşamın çıkmazları için düşündüğü en doğal çözümün bu kez işleri daha kötüye götüreceğine inanmıştı. Bu kitapları *meşru* yollardan elde etmenin bir yolunu bulmalıydı.

Geç olmuştu. Kurşuni gökyüzü karanlığa gömülüyordu. Bu sessizlikte Nietzsche rahatsız olmuşçasına kıpırdandı. Breuer yorulmuştu. Attığı yem işe yaramamıştı ve artık aklına başka bir fikir de gelmiyordu. Zaman kazanmaya karar verdi.

"Profesör Nietzsche, galiba bugün daha fazla ilerleyemeyeceğiz. Geçmişteki tıbbi kayıtlarınızı incelemek ve gerekli laboratuvar testlerini yapmak için zamana ihtiyacım var."

Nietzsche hafifçe iç çekti. Düş kırıklığına mı uğramıştı? Görüşmelerinin biraz daha uzun sürmesini mi istiyordu? Breuer de öyle düşünmüştü, ama Nietzsche'nin tepkileriyle yapacağı değerlendirmelere artık güvenemediğinden, bir hafta sonra tekrar görüşmelerini önerdi. "Cuma öğleden sonra, aynı satte, uygun mu?"

"Elbette. Tamamen size bırakıyorum, Doktor Breuer. Viyana'ya bunun için geldim."

Görüşme bitti, Breuer ayağa kalktı. Fakat Nietzsche tereddüt içindeydi, birden tekrar koltuğuna oturdu.

"Doktor Breuer, fazla zamanınızı aldım. Sakın çabalarınızı takdir etmediğimi düşünmeyin, ama bana bir iki dakika daha ayırmanızı rica edeceğim. İzin verirseniz, kendi adıma size üç soru yöneltmek istiyorum!"

VI

"Lütfen sorun, Profesör Nietzsche," dedi Breuer arkasına yaslanarak. "Size yönelttiğim soru bombardımanı dikkate alınacak olursa sizinki çok alçakgönüllü bir rica oldu. Eğer sorularınız bilgi alanım dahilindeyse, size seve seve cevap veririm."

Yorgundu. Çok uzun bir gün olmuştu ve daha saat altıda seminer vermesi ve bir de akşam ziyaretlerini tamamlaması gerekiyordu. Ama ne olursa olsun Nietzsche'nin ricası ona fazla gelmemişti. Tam aksine, olağanüstü bir heyecan duymuştu. Belki de beklediği kapı buradan açılacaktı.

"Sorularımı duyduğunuz zaman, meslektaşlarınızın çoğu gibi bu sözünüze pişman olabilirsiniz. Bu bir soru üçlüsü, yani üç tane sorum var, ama onların yerine yalnızca bir soru da sorabilirim. Ve bu tek

sorum, daha doğrusu ricam şu: Bana gerçeği söyler misiniz?"

"Ya o üç soru nedir?" diye sordu Breuer.

"Birincisi: Kör olacak mıyım? İkincisi: Bu rahatsızlığım ömür boyu mu sürecek? Ve sonuncusu; en zor olanı: Babamda olduğu gibi beni de genç yaşta öldürecek, felç bırakacak ya da daha kötüsü deliliğe ya da erken bunamaya götürecek ilerleyen bir beyin hastalığım mı var?"

Breuer'den ses çıkmıyordu. Ağzını açmadan oturduğu yerde Nietzsche'nin tıp dosyasının sayfalarıyla oynuyordu. On beş yıldan beri hiçbir hastası bu kadar doğrudan ve acımasız sorular sormamıştı.

Nietzsche, Breuer'in rahatsız olduğunu fark etmişti, sözlerine devam etti, "Önünüze bu tür sorular getirdiğim için beni bağışlayın. Ama yıllardan beri doktorlar, özellikle hakikat timsali olmakla böbürlenen, ama yine de bilgileri saklayan Alman doktorları benimle konuşurken meseleyi döndürüp durdular. Hastasının hakkı olan bilgiyi saklamaya hiçbir doktorun hakkı yoktur."

Breuer, Nietzsche'nin Alman doktorları için yaptığı benzetmeye gülümsemekten kendini alamamıştı, ama hastanın hakları konusunda duydukları tüylerini diken diken etmişti. Koca bıyıklı bu küçük filozof Breuer'in zihnini uyarıyordu.

"Profesör Nietzsche, tıpla ilgili bu konuları sizinle tartışmak bana zevk verir. Siz bana samimi sorular yönelttiniz. Ben de aynı samimiyetle cevaplamaya çalışacağım. Hastanın hakları konusundaki görüşlerinize katılıyorum. Ama bir o kadar önemli olan başka bir konuyu atladınız: *Hastanın yapmak zorunda olduğu şeyler*. Ben hastalarımla tam anlamıyla dürüst bir ilişki kurmayı tercih ederim, ama bu dürüstlük karşılıklı olmalıdır: Hastam da bana karşı dürüst olmalıdır. Dürüstlük –dürüst sorular, dürüst cevaplar– en iyi ilaçlardır. O halde bu şartlar altında, size söz verebilirim: Evet bildiğim her şeyi ve vardığım her sonucu sizinle paylaşacağım.

"Ancak, Profesör Nietzsche," diyerek devam etti Breuer, "bunun her zaman bu şekilde olması gerektiği görüşünüze *katılmıyorum*. Öyle hastalar ve öyle durumlar vardır ki iyi bir doktor, hastasının iyiliği için gerçeği saklamak *zorundadır*."

"Evet, Doktor Breuer, bu sözleri pek çok doktordan duydum. Ama başkası için karar vermeye kimin hakkı var? Bu tavır, hastanın özerkliğine müdahale etmekten başka bir şey değil."

"Benim görevim," diye cevap verdi Breuer, "hastalarımı rahatlatmak. Ve bu da hafife alınacak bir görev değildir. Bazen karşılığında

teşekkür gelmeyecek bir görevdir; bazen hastamla paylaşamayacağım kötü haberler olabilir; bazen benim görevim, sessiz kalmak ve hem hastam hem de ailesi için duyduğum acıya dayanmaktır."

"Fakat Doktor Breuer, böyle bir görev çok daha temel bir görevi ortadan kaldırıyor: Bir insanın kendine karşı en büyük ödevi gerçeği keşfetmektir."

Bu hararetli tartışmanın ortasında Breuer, bir an Nietzsche'nin hastalarından biri olduğunu unutmuştu. Bunlar muazzam derecede ilginç sorulardı ve Breuer bunlara kapılıp gitmişti. Ayağa kalktı ve koltuğunun arkasına geçip adımlayarak konuşmaya başladı.

"İnsanların bilmek istemedikleri bir gerçeği söylemek mi benim görevim?"

"Kimin neyi bilmek *istemediğini* kim belirleyebilir?" diye sordu Nietzsche.

"İşte buna," dedi Breuer kararlı bir şekilde, "tıp sanatı denir. İnsan bunları kitaplardan değil, yatakların yanı başında öğrenir. Bu akşam hastaneye gidip göreceğim bir hastam hakkında size bir örnek vermeme müsaade edin. Bu, kesinlikle aramızda kalması gereken bir konu ve tabii hastanın kimliğini de açıklamayacağım. Bu adam ölümcül bir hastalığa yakalandı: Çok ilerlemiş karaciğer kanseri. Karaciğeri çalışmadığı için sarılık oldu. Safrası kan dolaşımına karışıyor. Durumu ümitsiz. İki ya da üç haftadan fazla yaşayacağını sanmıyorum. Bu sabah onu gördüğümde, bana cildinin renginin neden sarı olduğunu sordu, söylediklerimi dinlerken çok sakindi, sonra elini elimin üzerine koydu, adeta yükümü hafifletmek, beni susturmak istiyordu. Sonra konuyu değiştirdi. Ailemin nasıl olduğunu sordu –onu otuz yıldır tanırım– sonra da eve döndüğünde onu bekleyen işlerinden söz etti.

"Ama," –Breuer derin bir nefes aldı– "evine asla dönemeyeceğini biliyorum. Bunu ona söyleyeyim mi? Görüyorsunuz ya, Profesör Nietzsche, bu hiç de öyle kolay değil. Genellikle, *sorulmayan* soru en önemli sorudur! Eğer bilmek isteseydi, bana karaciğerinin çalışmamasının nedeni veya onu ne zaman taburcu edeceğimi sorardı. Ama bunlardan hiç söz etmiyor. Bilmek istemediği bir şeyi ona söyleyecek kadar acımasız mı olayım?"

"Bazen," diye cevap verdi Nietzsche, "öğretmenler bazen acımasız olmak zorundadır. İnsanlara böyle katı mesajlar verilmeli; çünkü yaşam da acımasız, ölüm de."

"İnsanların ölümle yüz yüze gelme konusunda yaptıkları seçimi ellerinden mi alayım? Ne hakla, ne sıfatla bu rolü üstleneceğim? Öğret-

menlerin bazen acımasız olmaları gerektiğini söylüyorsunuz. Belki öyle. Ama bir doktorun görevi stresi azaltmak ve bedenin iyileşme gücünü arttırmaktır."

"Evet, evet" – Nietzsche'nin sesi heyecandan bir oktav yükselmişti– "acı gerçekleri söyleyen bir öğretmen, rağbet görmeyen bir kâhin. Sanırım işte ben buyum." Parmağıyla göğsünü göstererek cümlesindeki her sözcüğü tek tek vurguladı. "Siz, Doktor Breuer, kendinizi hayatı kolaylaştırmaya adadınız. Bense, görünmez öğrencilerim için her şeyi zorlaştırmaya adadım."

"Ama rağbet görmeyen bir gerçeğin, her şeyi zorlaştırmanın iyi olan bir yanı var mıdır? Bu sabah hastamın yanından ayrılırken bana şöyle dedi, 'Kendimi Tanrı'nın kucağına bırakıyorum.' Bunun da gerçeğin bir biçimi olmadığını söyleme cesaretini kim gösterebilir?"

"Kim mi?" Şimdi Nietzsche de ayağa kalkmıştı. Breuer kendi bulunduğu tarafta masasının yanında gidip gelirken, Nietzsche de diğer tarafta adımlamaya başlamıştı. "Kim mi cesaret edebilir?" Durdu. Koltuğunun arkasını tuttu ve kendini gösterdi. "*Ben* cesaret edebilirim!"

Breuer, Nietzsche'nin kilise mimberinden, cemaata vaiz verircesine konuştuğunu düşündü; ama, tabii, Nietzsche'nin babası bir papaz değil miydi?

"Gerçeği," diye devam etti Nietzsche, "inanmayarak ve kuşku duyarak yakalayabilirsiniz, böyle çocuksu bir tavırla 'keşke öyle olsa' diyerek değil! Hastanızın Tanrı'nın kucağında olma isteği gerçek değildir. Bu çocuksu bir istektir, hepsi o kadar! Bu ölmeme arzusudur, 'Tanrı' diye adlandırdığımız o ebediyen şişmekte olan emziğe sarılmaktır! Her ne kadar Darwin, kanıtlarını gerçek bir sonuca ulaştırma cesaretini gösterememiş olsa da, evrim teorisi Tanrı'nın gereksizliğini bilimsel olarak ortaya çıkarmıştır. Tabii, siz de Tanrı'yı bizim yarattığımızı ve şimdi de el birliği ile onu katlettiğimizi biliyor olmalısınız."

Breuer uçurumun kenarından dönercesine bu konudan kaçmaya çalıştı. Tanrı savunması yapacak bir insan değildi. Yetişkin çağlarının başından beri özgür düşünceli bir insan olmuştu, babasıyla ve din öğretmenleriyle girdiği tartışmalarda tıpkı Nietzsche'nin savunduğu görüşlerin yanında yer alırdı. Oturup daha yumuşak ve sakinleştirici bir ses tonuyla konuşmaya başladı. O sırada Nietzsche de kendi koltuğuna dönmüştü.

"Gerçekler için bu denli ihtiraslı olmak! Bağışlayın beni, Profesör Nietzsche, amacım size meydan okumak değil, fakat birbirimize karşı

dürüst olmak için söz verdik. Gerçek derken kutsal bir şeyden söz eder gibi konuşuyorsunuz, adeta bir dinin yerine başka bir dini koyuyorsunuz. İzin verirseniz ben de şeytanın avukatlığını yapayım. İzin verirseniz size bir soru soracağım: Gerçek adına duyduğunuz bu *ihtirasın*, bu *saygının* sebebi nedir? Bu sabahki hastama bunun ne yararı olur?"

"Kutsal olan gerçekler değil, kişinin kendi gerçeği için çıktığı arayıştır! Kendi kendini sorgulamadan daha kutsal bir şey olabilir mi? Kimilerine göre benim felsefi çalışmalarım kaygan bir zemine oturtulmuş: Görüşlerimde sürekli kaymalar oluyormuş. Ama kaya gibi sağlam bir sözüm var: 'Neysen o ol.' Gerçekler olmadan kişi *kim* ya da *ne* olduğunu nasıl keşfedebilir?"

"Fakat gerçek, hastamın çok kısa bir süre yaşayacak olması. Bu durumda onun kendi kendini tanımasına yardımcı mı olayım?"

"Gerçek seçim, anlamlı seçim," diye cevap verdi Nietzsche, "yalnızca gerçeğin ışığı altında filizlenebilir. Bunun başka bir yolu olabilir mi?"

Breuer, bu gerçekler ve seçimler hakkındaki soyut düzlemde Nietzsche'nin oldukça ikna edici –ve bitmez tükenmez– bir söylem oluşturabildiğini anlamıştı; onu daha somut konuşturmaya zorlaması gerektiğini gördü. "Ya bu sabahki hastam? *Onun* seçenekleri nedir? Belki de *seçimi* Tanrı'ya güven duymaktır!"

"Bu, *insana* göre bir seçim değildir. Bu insanca bir çözüm değil, kendi dışındaki bir yanılsamaya tutunmaktır. Böyle bir seçim, başka birini, doğaüstü birini seçmek, insanı daima güçsüz kılar. Daima onu olduğundan daha fazla küçültür. Ben bizi olduğumuzdan daha büyük yapan şeyleri severim!"

"Artık soyut insandan değil de," diye ısrar etti Breuer, "etiyle kanıyla capcanlı bir *insan* hakkında konuşalım, yani hastam hakkında. Onun durumunu düşünün. Birkaç haftası, hatta birkaç günü kaldı! Ona seçimler hakkında konuşmanın ne anlamı olabilir?"

Nietzsche yılmadan, anında cevabı yapıştırdı. "Ölmek üzere olduğunu *bilmezse*, *nasıl* öleceği konusunda bu adam nasıl karar verecek?"

"*Nasıl* öleceği konusunda mı dediniz, Profesör Nietzsche?"

"Evet, ölümü *nasıl* karşılayacağına karar vermek zorundadır: Belki birileriyle konuşacak, tavsiyeler verecek, o güne kadar sakladığı sözleri söyleyecek, çevresindekilerle vedalaşacak ya da bir köşeye çekilecek, ağlayacak, ölüme meydan okuyacak, lanetleyecek, belki de ona minnettar olacaktır."

"Siz hâlâ soyut ve ideal bir şeyden söz ediyorsunuz, ama ben kanlı canlı bir adamla karşı karşıyayım. Onun öleceğini, hem de büyük acılar çekerek öleceğini biliyorum. Neden adamın başından aşağı kaynar sular dökeyim? Her şeyden öte, bu adamın ümidinin korunması gerekiyor. Doktordan başka ona kim ümit verebilir?"

"Ümit mi? *Ümit en son kötülüktür*!" Nietzsche adeta haykırmıştı. "*İnsanca, Pek İnsanca* adlı kitabımda, Pandora'nın kutusu açılıp, Zeus'un içinde sakladığı bütün kötülükler dünyaya saçıldığı zaman, orada son bir kötülük kaldığından kimsenin haberi olmamıştı: Ümit. O zamandan beri, insanlar yanlışlıkla kutuyu ve içindeki ümidi iyi şans olarak yorumladı. Fakat Zeus'un arzusunun, insanların kendilerini işkenceye teslim etmeleri olduğunu unuttuk. Ümit kötülüklerin en kötüsüdür, çünkü işkenceyi uzatır."

"O halde, demek istediğiniz şey, insanın isterse kendi ölümünü çabuklaştırabileceği; öyle mi?"

"Bu muhtemel bir seçim, ama mutlaka tam bir bilgi ışığı altında yapılacak bir seçim."

Breuer zafer kazandığını hissetti. Sabırla beklemiş ve olayları gidişatına bırakmıştı. Şimdi de bu stratejisinin karşılığını almak üzereydi! Tartışma tam istediği yöne doğru kayıyordu.

"Siz intiharı ima ediyorsunuz, Profesör Nietzsche. İntihar bir seçim olabilir mi?"

Nietzsche hâlâ kararlı ve açıktı. "Her insanın ölümü kendine aittir. Ve herkes kendi tarzını belirleyebilmelidir. Belki –yalnızca belki– insanın yaşamını elinden almaya ilişkin bir hak düşünülebilir. Ama insanın ölümünü elinden almaya kimsenin hakkı yoktur. Bu rahatlatma değildir! Acımasızlıktır!"

Breuer ısrarlıydı. "İntihar gibi bir yolu seçer miydiniz?"

"Ölüm güç bir şeydir. Ölümün son iyiliği, bir daha ölümün olmamasıdır, diye düşünürüm her zaman."

Ölümün son iyiliği: Bir daha ölmemek! Breuer takdirle başını salladı, masasına doğru yürüyüp koltuğuna oturdu. Eline bir kalem aldı. "Bunu yazabilir miyim?"

"Evet, tabii. Ama açıklamam gereken bir şey var. Bu cümleyi şu anda uydurmuş değilim. Benim bir başka kitabımda, *Şen Bilgi*'de bu cümleyi okuyabilirsiniz."

Breuer talihinin bu kadar yaver gittiğine inanamıyordu. Geçen birkaç dakika içinde Nietzsche, Lou Salomé'nin verdiği iki kitabın da adını söylemişti. Tartışmadan duyduğu heyecana ve hızını kesmek is-

tememesine rağmen, içine girdiği şu iki kitap çıkmazından kurtarabilecek fırsatı değerlendirmeden geçemedi.

"Profesör Nietzsche, sözünü ettiğiniz o iki kitap bayağı ilgimi çekti. Bunları nereden satın alabilirim? Viyana'da bir kitapçıda var mıdır?"

Nietzsche bu ricadan aldığı keyfi saklayamamıştı. "Chemnitz'deki yayımcım Schmeitzer yanlış bir meslek seçmiş. Onun için en uygun iş uluslararası diplomasi ya da casusluk olmalıydı. Gizli dolaplar çevirme konusunda üstün bir dehadır ve kitaplarımı da sır olarak saklıyor. Sekiz yıldır tanıtım için bir kuruş bile harcama yapmadı. Ne birer adet dergilere gönderdi, ne de tek bir kitabımı kitapçılara verdi.

"Bu yüzden Viyana'daki kitapçılarda kitaplarımı bulamazsınız. Hatta hiçbir Viyanalının evinde de yok. O kadar az kitabım satıldı ki, alanların hepsini tanıyorum ve hatırladığım kadarıyla bunların arasında hiç Viyanalı yok. Bu nedenle yayımcımla doğrudan temasa geçmelisiniz. İşte adresi." Nietzsche çantasından çıkardığı bir kâğıda birkaç satır yazarak Breuer'e uzattı. "Ona ben de yazabilirim, ama sizin için bir mahzuru yoksa şahsen sizden bir mektup almasını tercih ederim. Belki de ünlü bir doktordan sipariş alırsa, kitaplarımın varlığını açıklama ihtiyacı hissedebilir."

Kâğıdı yeleğinin cebine koyan Breuer, "Hemen bu akşam kitaplarınızı sipariş edeceğim," dedi. "Fakat bunlardan birer adet daha önce elime geçememesi –ya da ödünç alamamam– ne üzücü. Hastalarımın tüm yaşamları, buna eserleri ve inançları da dahil, beni ilgilendirdiği için kitaplarınız, durumunuzu daha iyi anlamam için bana yardımcı olabilir; ayrıca, kitaplarınızı okumak ve onları sizinle tartışmak benim için büyük bir zevk olurdu!"

"Bakın," diye cevap verdi Nietzsche, "bu konuda size yardımcı olabilirim. Şahsıma ait birer tane valizimde var. Size onları ödünç vereyim. Bugün daha sonra onları muayenehanenize getirim."

Oynadığı küçük oyunun işe yaramasına çok sevinen Breuer bunun karşılığında kendisi de Nietzsche'ye bir şey vermek istedi. "Bir insanın kendisini yazmaya adaması, bütün yaşamını kitaplara dökmesi ve buna rağmen bu kadar az okuyucusu olması; bu korkunç bir durum! Tanıdığım Viyanalı yazarlar için bu, ölümden beter olurdu. Siz buna nasıl dayandınız? *Şu anda* nasıl dayanıyorsunuz?"

Breuer'in sözlerine karşın Nietzsche'nin ne yüzünde bir gülümseme ne de sesinde bir değişiklik oldu. Dimdik ileri doğru bakarak şöyle dedi: "Viyanalılar için Ringstrasse'nin dışında zaman-mekân kavramı

olabilir mi? Ben sabırlıyım. Belki iki bin yıllarına doğru insanlar kitaplarımı okumaya cesaret edebilir." Birden ayağa kalktı. "O halde cuma desek?"

Breuer kendisini azarlanıp baştan atılmış gibi hissetti. Neden Nietzsche bu kadar ani soğumuştu? Bugün ikinci defa oluyordu –ilki o köprü olayıydı– ve her azarlanış da ona acıma duygularıyla yaklaşmasının ardından gelmişti. Bunun anlamı ne olabilir? diye düşündü. Profesör Nietzsche, insanların ona yakınlaşıp yardım önerisinde bulunmalarını mı kaldıramıyor? O anda Lou Salomé'nin Nietzsche'yi hipnotize etmemesi konusundaki uyarılarını hatırladı, bunun sebebi Nietzsche'nin güç hakkında çok hassas olmasıyla ilgiliydi.

Breuer durup bir an hayal kurdu. Lou Salomé'nin Nietzsche'ye tepkisi ne olurdu? Bunu öylesine geçiştirmez, hemen ve doğrudan doğruya ona seslenerek şöyle derdi herhalde: "Friedrich, insanlar sana kibar davrandığında neden uzattıkları eli ısırıyorsun?"

"Breuer, Lou Salomé'nin küstahlığına bozulmuş olmasına rağmen burada onunla ilgili hayal kurup yardımına başvurmasının ne kadar ironik olduğunu düşündü. Ama bu düşünceleri hemen zihninden uzaklaştırdı. Belki Lou Salomé böyle diyebilirdi. Ama Breuer diyemezdi. Özellikle de buz gibi soğuk Profesör Nietzsche böyle kapıdan çıkıp gitmek üzereyken.

"Evet, cuma günü saat ikide, Profesör Nietzsche."

Nietzsche hafifçe başını eğdi ve hızlı adımlarla muayenehaneden dışarı çıktı. Breuer pencereden Nietzsche'nin merdivenlerden inişini izledi. Arabacının teklifini sinirli bir hareketle reddetmiş, kararan gökyüzüne bir göz attıktan sonra atkısını kulaklarından dolayarak bitkin bir halde caddeden aşağı yürümeye başlamıştı.

VII

Ertesi gün saat üç sularında Breuer, bir kez daha, bastığı yerin ayaklarının altından kaydığını hissetti. Yine Bertha'yı ararken kırk metre aşağıdaki mermer bir taşın üzerine düşmüştü; taşın üzerine anlaşılmaz sembollerden oluşan bir yazı kazınmıştı. Panik içinde uyandı; kalbi deli gibi atıyordu. Pijaması ve yastığı terden su içinde kalmıştı. Mathilde'yi uyandırmamaya özen göstererek yataktan çıktı, işemek için parmak uçlarında banyoya doğru ilerledi. Üzerine başka bir pijama geçirerek yastığının kuru tarafını çevirdi ve kendini tekrar uyuyabileceğine inandırmaya çalıştı.

Ama o gece ona uyku yoktu. Bütün gece Mathilde'nin derin solumalarını dinledi. Herkes uyuyordu: Beş çocuğu, evin uşağı Louis, aşçı Martha, çocuk bakıcısı Gretchen, kendisi dışında bütün ev halkı. Sanki

evi o bekliyordu. En çok çalışan ve en çok dinlenmeye ihtiyacı olan kendisine ise uyanık kalıp herkesi düşünmek kalmıştı.

Endişeleri bir bir üzerine saldırıyordu. Bazılarını savuşturabiliyordu, ama yenileri üşüşmeye devam ediyordu. Dr. Binswanger, Bellevue Sanatoryumu'ndan ona mektup yazıp Bertha'nın eskisinden daha da kötü olduğunu anlatmıştı. Bundan daha da can sıkıcı haberler vardı. Sanatoryumun psikiyatristlerinden genç bir doktor olan Dr. Exner, Bertha'ya âşık olmuş, evlenme teklif ettikten sonra da onu bir başka doktora devretmişti! Bertha bu aşka karşılık vermiş miydi? Herhalde ona bazı mesajlar göndermişti! Dr. Exner en azından bekâr kalmak gibi mantıklı bir karar vermiş ve tam zamanında hastasından kurtulabilmişti. Bertha'nın bir zamanlar kendisine yaptığı gibi genç doktora gülümsediği düşüncesi Breuer'in kafasını allak bullak etti.

Demek Bertha eskisinden de kötüydü! Yeni hipnoz yöntemini Bertha'nın annesine anlatırken kendisiyle ne kadar da övünmüştü! Kadın *şimdi* onun hakkında ne düşünüyordur kimbilir?Ya bütün tıp çevresi arkasından neler diyordur? Bari şu konferansta, uyguladığı tedaviden bahsetmemiş olsaydı, Lou Salomé'nin erkek kardeşi de gelmiş bu konferansı dinlemişti! Neden bir türlü ağzını sıkı tutamıyordu? Duyduğu utanç ve pişmanlık onu ürpertmişti.

Acaba Bertha'ya âşık olduğunu kimse fark etmiş miydi? Herhalde, bir doktorun neden belli bir hastaya aylarca saatlerini ayırdığını herkes merak etmiştir! Bertha'nın babasına karşı tuhaf bir bağlılığı olduğunu biliyordu. Acaba, kendisi de, onun doktoru olarak bu bağlılığı kendi çıkarına mı kullanmıştı? Bertha, onun durumunda ve onun yaşında bir adama neden âşık olsundu?

Breuer, Bertha'nın her transa geçişinde bir türlü engelleyemediği ereksiyonlarını hatırlayınca iyice çökmüştü. Neyse ki, hislerini kontrol edebilmiş, hiçbir zaman ilan-ı aşk etmemiş, göğüslerini okşamamıştı. Sonra kendini ona masaj yaparken hayal etti. Bertha'yı bileklerinden sıkıca kavrıyor, kollarını tutarak başının üzerine kaldırıyor, geceliğini yukarı sıyırıyor, dizlerini kullanarak bacaklarını ayırıyor, ellerini kalçalarının altına koyuyor ve Bertha'yı kendisine doğru çekiyordu. Kemerini çözüp pantolonunu indiriyordu ki odaya bir sürü insan –hemşireler, meslektaşları, Frau Pappenheim– dalıveriyordu.

Breuer iyice bitmiş tükenmiş bir halde yatağına gömüldü. Neden kendine bu kadar işkence ediyordu? Her seferinde teslim oluyor, endişelerin kendisini ezmesine izin veriyordu. Zaten Yahudilikten kaynaklanan bir sürü kaygıyla doluydu, giderek yükselen ve üniversitedeki

kariyerini etkileyen Yahudi düşmanlığı; Schönerer'in yeni partisi, Milliyetçi Alman Derneği; Avusturya Reform Derneği'ndeki toplantıda yapılan esnaf birliklerini Yahudilere karşı saldırıya kışkırtan (finans çevrelerindeki Yahudilere, basındaki Yahudilere, demiryollarındaki Yahudilere, tiyatrodaki Yahudilere) Yahudi-karşıtı seminerler. Daha geçen gün Schönerer, Yahudiler için eskiden olan yasal kısıtlamaların tekrar yürürlüğe konması gerektiğini söylemiş ve bütün şehirde ayaklanmalara yol açmıştı. Breuer, bütün bunların daha da kötüye gideceğini biliyordu. Bu düşmanlık daha şimdiden üniversiteyi kaplamıştı. Geçenlerde öğrenci dernekleri, Yahudilerin "şerefsiz" olarak doğduklarını, bu nedenle de hakaret edildikleri zaman düello yapmalarına izin verilmemesi gerektiğini ilan etmişti. Yahudi doktorların hakarete uğradığı henüz duyulmamıştı, ama bu yalnızca an meselesiydi.

Mathilde'nin hafif hafif horlamasını dinledi. İşte asıl kaygısı yanında uzanıyordu! Mathilde kendi yaşamını Breuer'inkinin içine sarmalamıştı. Sevgi doluydu, Breuer'in çocuklarının annesiydi. Mathilde'nin Altmann ailesinden getirdiği drahoma onu zengin bir adam yapmıştı. Bertha'ya çok kızıyordu, ama bu konuda Mathilde'yi kim suçlayabilirdi? Öfkesinde haklıydı.

Breuer ona tekrar baktı. Evlendiğinde, o güne kadar gördüğü en güzel kadın oydu ve hâlâ çok güzeldi. İmparatoriçeden, Bertha'dan, hatta Lou Salomé'den bile daha güzeldi. Viyana'da ona hayran olmayacak tek bir adam yoktu! O zaman, neden ona dokunup, onu öpemiyordu? Mathilde'nin ağzını açması Breuer'i neden korkutuyordu? Karısının kendisine sarılacağından korkmasının ardındaki neden neydi? Neden üzüntülerinin kaynağı o olmuştu?

Karanlıkta karısını seyretti. Güzel dudaklarını, elmacık kemiklerinin o zarif çıkıntısını, ipek tenini. Karısının yüzünün yaşlandığını, kırıştığını, derisinin buruşarak döküldüğünü ve altından kafatasının ortaya çıktığını hayal etti; göğüs kafesinin üstündeki kaburgaları kaplayan göğüslerinin yuvarlaklığına baktı. Bir keresinde hatırlıyordu; rüzgârlı bir günde plajda yürürken ilerde dev bir balık kalıntısına rastlamıştı; bu kalıntının bir yanındaki etleri tamamen çürümüş beyaz kaburgaları sıyırarak ona bakıyordu.

Breuer ölümü aklından kovmaya çalıştı. O çok sevdiği sihirli cümleyi, Lucretius'un o deyişini tekrarladı: "Ölüm varken ben yokum. Ben varken, ölüm yok. O halde üzülecek ne var?" Ama bu da işe yaramadı.

Başını iki yana sallayarak bu kötücül düşüncelerden uzaklaşmayı

denedi. Bunlar nereden gelmişti? Nietzsche'yle yaptığı ölüm hakkındaki o konuşmalardan mı? Hayır, bunları kafasına Nietzsche sokmamış, yalnızca *dışarı çıkabilmelerini* sağlamıştı. Zaten hep kafasındaydılar; hepsini daha önce düşünmüştü. Peki ama bunları düşünmediği zamanlar, kafasının neresinde saklanıyorlardı? Freud haklı: Beyinde karmaşık düşüncelerin saklandığı bir depo olmak *zorunda*; bilincin ötesinde ama hep uyanık, her an kendini göstermeye ve bilinçli düşünceler sahnesine çıkmaya hazır.

Bu bilinçsiz depoda saklanan yalnızca düşünceler değildi, orada bir de gizli duygular vardı! Birkaç gün önce arabasında giderken yanındaki arabaya gözü kaymıştı. İki atın çektiği arabanın arkasında asık suratlı ve yaşlıca iki yolcu oturuyordu. *Ama arabanın sürücüsü yoktu.* Hayalet araba! İçi korkuyla dolmuştu. Bütün vücudundan ter boşanmış, giysileri bir anda sırılsıklam olmuştu. Sonra arabanın sürücüsü ortaya çıktı: Adam yalnızca, ayakkabılarını bağlamak için eğilmişti.

Breuer önce, bu aptalca tepkisine gülmüştü. Ama biraz daha düşününce bir şeyi çok daha iyi anladı: Ne kadar akılcı, ne kadar hür düşünceli bir insan olsa da kafasında barındırdığı doğaüstü dehşet sahnelerinin de sayısı az değildi. Hem o kadar da derinlerde değildiler, yüzeyden yalnızca birkaç saniye aşağıda, "çağrılmaya hazır" bekliyorlardı. Keşke bir burun cımbızıyla tüm bu düşünceleri köklerinden söküp çıkarabilseydi!

Hâlâ uyuyabilecek gibi görünmüyordu. Kalktı ve dönen pijamasını düzeltti, yastığının tüylerini kabarttı. Aklına yine Nietzsche geldi. Ne tuhaf bir adam! Ne kadar ilginç bir konuşma yapmışlardı! Adam bu tarz konuşmaları seviyordu; belli ki böyle zamanlarda kendini rahat hissediyordu; bu yapısından gelen bir şeydi. Nietzsche'nin "kaya gibi cümlesi" nasıldı? "Neysen o ol!" Ama kimim ben? diye sordu Breuer kendine. Ne olmam gerekiyordu? Babası bir Talmut uzmanıydı; belki de felsefi tartışma onun kanında vardı. Üniversitedeyken babasının ısrarlarıyla, diğer doktorlara nazaran daha fazla felsefe dersleri almış olduğuna seviniyordu; tıp derslerine geçmeden önce bir yıl üniversitede felsefe okumuştu. Felsefe profesörleri olan Brentano ve Jodl'u tanımış olduğu için de çok memnundu. Onları görmeye daha sık gitmeliydi. Salt fikirlerden oluşan bir düzlemde tartışmak insana arınma hissi veriyordu. Belki de o düzlemde, *yalnızca* o düzlemde Bertha'dan ve onunla ilgili şehvet hislerinden arınabilirdi. Nietzsche gibi hep o düzlemde yaşıyor olmak nasıl bir şeydi acaba?

Bir de Nietzsche'nin söylemeye cesaret ettiği o sözler! Bir düşünün! Ümidin en büyük kötülük olduğunu söylemesi! Tanrı öldü demesi! Gerçek, onsuz yaşayamayacağımız bir yanlıştır demesi! Gerçeğin düşmanı yalanlar değil, inançlardır demesi! Ölümün son iyiliğinin bir daha ölemeyecek olmak demesi! Doktorların, insanların kendi ölümlerini ellerinden almaya hakkı olmadığını söylemesi! Kötü düşünceler! Bu fikirlerin her birinde de Nietzsche'ye itiraz etmişti. Ama bunlar sahte itirazlardı; kalbinin ta derinlerinde biliyordu ki Nietzsche haklıydı.

Ya Nietzsche'nin özgürlüğü! Onun yaşadığı gibi yaşamak nasıl bir şey olurdu? Ev yok bark yok, zorunluluk yok, ödemesi gereken maaşlar, yetiştirmesi gereken çocuklar yok, programı yok, toplumda bir yeri, bir rolü yok. Böyle bir özgürlükte Breuer'e cazip gelen bir şeyler vardı. Neden Nietzsche'de bu kadar çok, kendisinde ise bu kadar az vardı? Nietzsche'nin özgürlüğünü elde ettiği açıktı. Ben neden yapamıyorum? diye homurdandı Breuer. Bu düşüncelerden başı dönmüş bir halde yatağında uzandı, ta ki sabah altıda saatin zili çalana dek.

Frau Becker, "Günaydın, Doktor Breuer," diyerek onu selamladı; sabah ziyaretlerini bitirmişti; muayenehanesine geldiğinde saat on buçuğu geçiyordu. "Sabah burayı açmaya geldiğimde o Profesör Nietzsche koridorda bekliyordu. Size bu kitapları getirdi ve bunların kendisine ait olduğunu ve daha sonraki çalışmalarında kullanmak üzere sayfa kenarlarına notlar aldığını size iletmemi rica etti. Bu notların çok özel olduğunu ve kimseye göstermemeniz gerektiğini söyledi. Bu arada söyleyim çok korkunç görünüyordu, hareketleri de çok tuhaftı."

"Nasıl yani, Frau Becker?"

"Önünü göremiyor ya da görmek istemiyormuş gibi sürekli gözlerini kırpıştırıyordu. Yüzü bembeyazdı; her an düşüp bayılacak gibiydi. Yardıma ihtiyacı olup olmadığını, bir bardak çay ya da içerde uzanmak isteyip istemediğini sordum. Nazik davrandığımı sanmıştım ama bunlardan hiç memnun olmadı, hatta neredeyse sinirlendi. Sonra da tek kelime bile etmeden gerisin geri döndü ve sendeleye sendeleye merdivenlerden indi."

Breuer, Nietzsche'nin bıraktığı paketi Frau Becker'den aldı. İki kitap, itinalı bir şekilde dünkü *Neue Freie Presse*'ye sarılmış ve kısa bir ip parçasıyla bağlanmıştı. Breuer paketi açıp içindekileri çıkararak, Lou Salomé'den aldığı kitapların yanına koydu. Nietzsche, Viyana'da

bu kitapları edinen tek kişinin Breuer olacağını söylerken abartmış olabilirdi, ama şimdi bu kitaplardan *ikişer* adet edinen tek Viyanalı olduğu su götürmezdi.

"A, Doktor Breuer, bunlar o Rus hanımın bıraktığı kitapların aynısı değil mi?" O anda Frau Becker içeri girmiş mektupları masaya bırakıp gazete kâğıdıyla ipi toplarken gözü kitapların başlıklarına ilişmişti.

Yalan, yeni yalanlar doğurur, diye düşündü Breuer, yalanlarla yaşayan birinin ne kadar da temkinli olması gerekiyordu! Frau Becker her ne kadar çok resmi ve becerikli biri olsa da, hastalarla "ahbaplık etmekten" hoşlanıyordu. Acaba Nietzsche'ye "o Rus hanım"dan ve hediye ettiği kitaplardan bahsedebilir miydi? Onu uyarmak zorundaydı.

"Frau Becker, size söylemem gereken bir şey var. O Rus kadın, Fräulein Salomé; –hani o çok ilgini çeken– Profesör Nietzsche'nin yakın bir dostu ya da eskiden *dostuymuş*. Profesör için endişelenmiş ve diğer dostları yardımıyla bana başvurmasını sağlamış. Yalnız, bunu o bilmiyor, çünkü şu anda Fräulein Salomé'yle arası fena halde bozuk. Eğer ona bir şekilde yardım etme şansım olacaksa bunun şartı Nietzsche'nin bu görüşmeden *asla* haberinin olmamasıdır."

Frau Becker her zamanki gibi anlayışla başını salladı, sonra da pencereden dışarı bir göz atarak iki hastasının geldiğini haber verdi. "Herr Hauptmann ve Frau Klein. İlk önce hangisini görmek isterdiniz?"

Nietzsche'ye belli bir randevu saati vermek, aslında çok sıradışı bir durumdu. Bütün diğer Viyanalı doktorlar gibi Breuer de genellikle hastalarına belli bir gün ayırır ve hastalarını geliş zamanlarına göre sırayla alırdı.

"Önce Herr Hauptmann'ı gönder. Buradan çıkıp işine gidecek."

***

Sabah hastalarının sonuncusu da gittikten sonra Breuer Nietzsche'yle buluşacağı ertesi günden önce kitaplarını incelemeye karar verdi ve Frau Becker'e, karısını arayıp yemek masaya konana kadar yukarı çıkmayacağını iletmesini rica etti. Her biri üç yüzer sayfadan az, ucuz bir malzemeyle ciltlenmiş kitapları eline aldı. Lou Salomé'nin verdiği ki-

tapları okumayı tercih ederdi; böylece okurken yazıların altını çizebilir ya da kenarlara not düşebilirdi. Ama Nietzsche'nin kendi kitabından okumak için de önlenemez bir dürtü vardı içinde, sanki ikiyüzlülüğünü kapatmak istiyordu. Nietzsche'nin işaretlemeleri çok karışık görünüyordu: Birçok yerin altını çizmiş, kenarlara notlar almış, çok yerde ünlem işaretleri konmuş sözcüklerle "EVET! EVET!" ya da ara sıra "HAYIR!" veya "APTAL!" diye haykırmıştı. Ayrıca Breuer'in hiçbir şey çıkaramadığı çiziktirilmiş bazı notlar vardı.

Bu kitaplar çok tuhaftı, daha önce okuduğu hiçbir kitaba benzemiyordu. Her iki kitapta da yüzlerce numaradan oluşan bölümler vardı, birçoğunun birbiriyle çok az ilişkisi vardı. Bölümler kısaydı, en fazla iki ya da üç paragraftan oluşuyordu; bazı yerlerde yalnızca birkaç cümle vardı, bazıları ise tek bir aforizmadan ibaretti. "Düşünceler, duygularımızın gölgesidir; ama her zaman daha karanlık, daha boş ve daha sade." "Şu günlerde kimse ölümcül gerçeklerden ölmüyor, öyle çok panzehiri var ki." "Bir kitap bizi alıp diğer kitapların üzerine çıkarmıyorsa o kitabın neresi iyidir?"

Belli ki Profesör Nietzsche her konuda fikir yürütebilecek kapasitede olduğunu hissediyordu; müzik, sanat, doğa, politika, yorumbilim, tarih, psikoloji. Salomé onu büyük bir filozof olarak tanıtmıştı. Belki. Breuer kitapların içeriği konusunda yargılarda bulunmaya hazır değildi. Ama şu da açıktı ki, Nietzsche şairane bir yazar, hakiki bir *Dichter*'di.

Nietzsche'nin bazı sözleri çok saçma görünüyordu, öylesine söylenmiş aptalca sözlerdi; örneğin babayla oğul arasındaki ortak yönlerin anneyle kız arasındakinden daha fazla olduğunu anlatan sözleri gibi. Ama aforizmaların çoğu onu sarsmış ve kendi üzerinde düşünmeye sevk etmişti. "Bağımsızlığa damgasını vuran şey nedir? –İnsanın kendinden artık utanmıyor olması!" Özellikle bir paragraf onu derinden etkilemişti.

> Kemikleri, eti, bağırsakları ve kan damarlarını kaplayan deri nasıl insan görünümünü katlanabilir hale getiriyorsa, ruhun ajitasyonu ve ihtirası da kibirle kapatılmıştır; kibir, ruhu kaplayan deridir.

Bu sözler için ne söylenebilirdi? Bunlara belli sıfatlar yüklemek çok zordu; ama bir bütün olarak duyguları harekete geçirmeye, kışkırtmaya yönelik görünüyordu; geleneklerin tümüne meydan okuyor, onları sorguluyor hatta geleneksel değerlere bile çamur atıyor ve anarşiyi yüceltiyordu.

Breuer saatine baktı. Biri çeyrek geçiyor. Rahat rahat oturup kitap okuması için ayırdığı zaman bitmişti. Her an yemeğe çağrılabileceğini bildiği için kitabı hızlı hızlı karıştırarak yarın Nietzsche'yle görüştüğünde kendisine yardımcı olabilecek pasajlar aradı.

Freud'un hastanedeki programı çok yüklü olduğu için perşembe günleri akşam yemeğine gelemiyordu. Ama bugün Breuer onu özellikle davet etmişti, Nietzsche'yle yaptığı konuşmayı birlikte değerlendirmek istiyordu. Tam bir Viyana sofrası hazırlanmıştı: Kekikli lahana ve kuruüzüm çorbası, şnitzel, spätzle yumurta, Brüksel lahanası, salçalı kızarmış ekmek. Yemekten sonra, Martha'nın evde yaptığı çavdar ekmeğiyle birlikte bir de tarçınlı kızarmış elma, *Schlag* ve maden suyu alan Breuer'le Freud çalışma odasına çekildiler.

Breuer, Herr Eckart Müller diye bahsettiği hastasının tıbbi geçmişini ve semptomlarını anlatırken Freud'un göz kapaklarının yavaş yavaş inmekte olduğunu fark etti. Freud'un yemeklerden sonra üzerine rehavet çöktüğünü bilirdi, bununla nasıl baş edeceğini de biliyordu.

"İşte böyle, Sig," dedi çabucak, "haydi şimdi seni tıbbi yeterlilik sınavına hazırlayalım, Beni Profesör Northnagel farzet. Dün gece doğru dürüst uyuyamadım, hazımsızlık çekiyorum, yemeğe geç kaldım diye Mathilde bana bozuluyor, bu yüzden kaba birini taklit edebilecek kadar huysuzluğum üzerimde bugün."

Breuer koyu bir Kuzey Almanya aksanı ile konuşarak, katı ve otoriter bir Prusyalının duruşunu takındı: "Pekâlâ Doktor Freud, işte size Herr Eckart Müller'in tıbbi geçmişini anlattım. Şimdi fiziksel muayeneye geçeceksiniz. Söyleyin bakalım, nelere bakarsınız?"

Freud'un gözleri açılmıştı, ellerini boğazına doğru götürerek yakasını gevşetti. Bu sınavlara Breuer gibi bayılmıyordu. Pedagojik açıdan faydalı olduğunu kabul etse de her seferinde çok rahatsız oluyordu.

"Kuşkusuz," diye başladı, "hastanın merkezi sinir sisteminde bir lezyon oluşmuş. Sefalji, görme bozukluğu, babasının nörolojik geçmişi, denge bozukluğu; hepsi de bunu gösteriyor. Beyin tümöründen kuşkulanırım. Muhtemelen yayılmış skleroz. İyi bir nörolojik muayeneden geçiririm, kafatası sinirlerini, özellikle birinci, ikinci, beşinci ve on birinci sinirleri iyice incelerdim. Görsel bölgeleri de iyice gözden geçirirdim, tümör optik sinirlere baskı yapıyor olabilir."

"Görmeyle ilgili diğer belirtilere ne demeli, Doktor Freud? Gözlerin kırpıştırılması, sabahları bulanık görüp de günün ilerleyen saatle-

rinde görüşün düzelmesine ne diyeceksiniz? Bunu yapabilecek bir kanser türü biliyor musunuz?"

"Retinayı iyice gözden geçiririm. Retinada lekelerden dolayı dejenerasyon olabilir."

"Öğleden sonraları geçen lekeli dejenerasyon, ha? Çok şaşırtıcı! Bu vakayı mutlaka yayımlamalıyız! Ya dönem dönem duyulan halsizliği, romatoid semptomları ve kan kusması? Bunlara da mı kanser yol açıyor?"

"Herr Profesör Northnagel, hastanın bir değil, iki hastalığı olabilir. Oppolzer'in dediği gibi: Bitler ve pireler bir arada. Adam anemik olabilir."

"Anemiyi nasıl teşhis edersin?"

"Hemoglobin ve dışkıya bakarak."

"Nein! Nein! Mein Gott! Viyana tıp fakültelerinde size ne öğretiyorlar? Beş duyunu kullanmıyor musun? Laboratuvar testlerini, Yahudi tıbbını bir kenara bırak! Laboratuvar incelemeleri, yalnızca fiziksel muayeneden aldığın fikirleri onaylar. Farzet ki savaş alanındasın Doktor, kalkıp da dışkı testi mi yapacaksın?"

"Hastanın rengine bakarım, özellikle avuç içlerindeki kırışıklıklara ve mukoza membranlarına; dile, konjoktuvite, dişetlerine."

"Doğru. Ama en önemlisini unuttun: tırnakları."

Breuer hafifçe öksürüp Northnagel'i taklit etmeye devam etti. "Pekâlâ, benim yetenekli genç doktor dostum," dedi, "sana fiziksel muayenenin sonuçlarını vereyim. Birincisi, nörolojik muayene sonucu tamamıyla ve kesinlikle normal çıktı, olumsuz *bir tek* bulgu bile yok. Beyin tümörü ya da yayılmış skleroza gelince Doktor Freud, bunlar ihtimaller dahilinde bile değil, çünkü hasta bu şikâyetleri yıllardır çekiyor, ama yirmi dört ile kırk sekiz saatlik semptomlarla periyodik biçimde ortaya çıkıp nörolojik bir zarar oluşturmadan tamamen kayboluyor. Hayır, hayır, hayır! Bu yapısal bir hastalık değil, episodik fizyolojik bir rahatsızlık." Breuer derin bir nefes alarak tekrar abartılı Prusya aksanını kullandı: "Yalnızca tek bir muhtemel teşhis konabilir, Doktor Freud."

Freud kıpkırmızı kesilmişti. "Ben bilemeyeceğim." Öylesine garipban bir hali vardı ki Breuer oyuna son vererek Northnagel'i defedip sesini yumuşattı.

"Evet, biliyorsun aslında, Sig. Daha geçen gün konuşmuştuk. Hemicrania ya da migren. Aklına gelmemesi seni utandırmasın: Migren bir ev hastalığıdır. Kliniklerde çalışanlar bu hastalarla pek karşılaş-

maz, çünkü bu hastalar hastaneye pek gitmezler. Hiç kuşkusuz, Herr Müller'de şiddetli bir hemicrania var. Bütün klasik semptomları gösteriyor. Gel bunları bir gözden geçirelim: Aralıklarla tekerrür eden tek taraflı zonklayan baş ağrısı nöbetleri –bu arada bunun genellikle aileden geçen bir hastalık olduğunu da ekleyelim–, iştahsızlık ve kusma, görme bozuklukları; ilk belirtileri ışık çakmaları, hatta yarı-körlük."

Freud ceketinin iç cebinden küçük bir not defteri çıkarmış Breuer'in söylediklerini not alıyordu. "Hemicrania ile ilgili okuduklarımı hatırlamaya başladım, Joseph. Du Bois-Reymond'un teorisine göre bu, damarlarla ilgili bir hastalık, acının sebebi beyin arteriollarındaki spazmlar."

"Du Bois-Reymond bunun damarlarla ilgili olduğunu söylerken haklı, ama arteriol spazmlar her hastada olmuyor. Pek çok hastada bunun tersini gördüm, yani damar genişlemesi. Mollendorff acıya sebep olan şeyin spazmlar değil, genişlemiş kan damarlarının gerilmesi olduğunu söylüyor."

"Görüş kaybına ne diyeceksin?"

"İşte senin bitler ve pireler hikâyesi *burada*! Bu migrenin değil, başka bir şeyin sonucu. Oftalmoskobumu retinasına bir türlü odaklayamadım. Görüşü engelleyen bir şey var. Göz merceğinde değil, kataraktta değil, kornea tabakasında bir şey var. Korneadaki saydamlığı bozan şeyin sebebini bilmiyorum, ama bunu daha önce de gördüm. Belki de sebep kornea ödemidir, sabahları görüşünün daha kötü olmasının sebebi de burada yatıyor olabilir. Bütün gece gözler kapalı kaldığı için sabahları kornea ödemi daha şiddetli olabilir, gün içinde gözler açık kaldıkça sıvı ödem çözünüp gaz haline geçerek uçuyor olmalı."

"Ya zafiyeti?"

"Biraz anemisi var. Mide kanamasından olabilir, ama muhtemelen yiyeceklere bağlı bir anemi. Hazımsızlığı o kadar şiddetli ki bir keresinde haftalarca et yiyememiş."

Freud not almaya devam ediyordu. "Peki ya prognoz; bu daha ne kadar sürecek? Babası da aynı hastalıktan mı ölmüş?"

"O da bana aynı soruyu sordu, Sig. Aslına bakarsan, çıplak gerçekleri öğrenmekte bu kadar ısrarlı bir hastayı ilk kez görüyorum. Ona doğruyu söyleceğime söz verdirtti, sonra üç soru sordu: Hastalığı ilerleyecek mi? Kör olacak mı? Bu hastalık onu öldürecek mi? Hiç böyle konuşan bir hasta duydun mu? Yarınki görüşmemizde bunları cevaplandıracağıma söz verdim.

"Ona ne söyleyeceksin?"

"İngiltere'den çıkan en iyi tıp araştırmasının üzerinde yaptığım çalışmalara dayanarak ona pek çok konuda güvence verebilirim. Liveling adında bir İngiliz doktoru tarafından yazılmış. Bu monografiyi okusan iyi olur." Breuer ona kalın bir kitap uzattı. Freud kitabı açıp yavaş yavaş sayfalarını karıştırmaya başladı.

"Henüz tercüme edilmedi" diye devam etti Breuer, "ama senin İngilizcen bunu anlayacak kadar iyi. Liveling migren hastalarının büyük bir bölümünün yaşlandıkça migrenden *daha az* şikâyet ettiklerini gözlemlemiş ve hastalığın başka bir beyin hastalığıyla ilgili *olmadığını* da söylüyor. Bu yüzden, kalıtım yoluyla geçiyor olsa da babasının aynı hastalıktan ölmüş olması ihtimali pek az."

"Tabii," diye devam etti Breuer, "Liveling'in araştırma yöntemi biraz özensiz. Bu monografide, aldığı sonuçların uzunlamasına mı yoksa enine kesitlerden alınan verilere mi dayandığı belli değil. Ne demek istediğimi anlıyorsun, değil mi, Sig?"

Freud hemen karşılık verdi, araştırma yöntemleri konusunda klinik tıpta olduğundan çok daha rahat olduğu belli oluyordu. "Uzunlamasına yöntemin anlamı, hastaları yıllarca izlemek ve yaşlandıkça şikâyetlerinin azaldığını bulup çıkarmak, öyle değil mi?"

"Kesinlikle, "dedi Breuer. "Ve enine kesit yöntemi de–"

Freud sınıfın en ön sırasında oturan hevesli bir öğrenci gibi hemen atıldı. "Enine kesit yöntemi de belli bir zamanda, belli bir noktada yapılan tek bir gözlemdir; bu durumda, yaşlı hastaların, genç hastalara göre daha az migren ağrıları çekip çekmediği tespit edilir."

Dostunun aldığı keyiften memnun olan Breuer ona kendini göstermesi için bir fırsat daha verdi. "Hangi yöntemin daha doğru olduğunu söylebilir misin?"

"Enine kesit yöntemiyle doğru bir sonuç almak imkânsız: Bu örnekte şiddetli migreni olan yaşlı hastaların sayısı çok az olabilir, ama bunun nedeni migrenlerinin iyileşmesi değil, bu hastaların artık doktora gidemeyecek kadar hasta ve güvensiz olmalarındandır."

"Kesinlikle doğru, işte Liveling'in gözden kaçırdığına inandığım eksikliği de bu. Mükemmel bir cevap, Sig. Bunu bir puroyla kutlayalım mı?" Freud, Breuer'in uzattığı enfes Türk tütününden yapılmış purosunu hevesle kabul etti. İki erkek purolarını yakıp aldıkları kokunun tadını çıkardılar.

"Artık," diyerek söze başladı Freud, "hastanın geri kalan durumu hakkında konuşabilir miyiz?" Yüksek sesli bir fısıltıyla ekledi: "*İşin ilginç yanını.*"

Breuer gülümsedi.

"Belki de bunu söylememem gerek," diye devam etti Freud, "ama Northnagel bu odadan çıktığından beri itiraf etmeliyim ki bu vakanın psikolojik özellikleri tıbbi tablosundan çok daha fazla ilgimi çekti."

Breuer, genç dostunun gerçekten de heyecanlı olduğunu fark etti. Freud sorusunu sorarken gözleri meraktan ışıl ışıl parlıyordu: "Bu hastanın intihar eğilimi var mı? Bu konuda tavsiyede bulunmana izin veriyor mu?"

İşte çekinme sırası şimdi Breuer'deydi. Son konuşmalarını hatırlayınca kızardı; hastasıyla yaptığı görüşmelerde ne kadar usta olduğunu ve kendisine ne kadar güvendiğini anlatmıştı. "Bu adam çok tuhaf biri, Sig. Bu denli direnen birini daha önce hiç görmemiştim. Karşımda beton bir duvar gibiydi. Çok *zeki* bir duvar. Konuyu açmam için çok fırsat verdi. Geçen yıl yalnızca elli gün kendini iyi hissettiğini, içinin karardığını, ihanete uğradığını, tam bir inzivaya çekildiğini, okursuz bir yazar olduğunu, geceleri gelen karanlık düşüncelerle şiddetli uykusuzluk çektiğini anlattı."

"Ama, Josef, bunlar konuya girmek için tam da aradığın noktalar!"

"Bu doğru. Yine de hangisinden giriş yapmaya çalıştıysam elim boş döndüm. Evet, genellikle hasta olduğunu kabul ediyor; ama hasta olanın *o* değil, yani özü değil bedeni olduğunda ısrar ediyor. İç karartmalarına gelince, bu karanlık saatleri yaşayacak cesareti olduğu için gurur duyuyor! Bunalımlı saatleriyle gurur duyan bir insan, inanabiliyor musun? Bu çok çılgınca bir şey! İhanet mi? Evet, sanırım Fräulein Salomé ile ilgili bir şey bu, ama dediğine göre bunların üstesinden gelmiş ve konuşmak istemiyor. İntihara gelince, intihar eğilimi taşıdığını inkâr ediyor, ama hastaların kendi ölümlerini seçme hakkı olduğunu savunuyor. Ölüme seve seve gidebilecek olsa da –ölümün son iyiliğinin bir daha ölmeyecek olmak olduğunu söylüyor!– Yapması gereken bir sürü iş, yazması gereken bir sürü kitap olduğunu anlatıyor. Aslına bakarsan, kafasının bir sürü kitaba gebe olduğunu ve baş ağrılarının da beynin doğum sancıları olduğunu düşünüyor."

Freud, Breuer'in hayretini paylaştığını belirtmek için başını salladı. "Beynin doğum sancısı, ha? Müthiş bir metafor! Zeus'un alnından Minerva'nın doğması gibi! Bunlar çok tuhaf düşünceler; beynin doğum sancıları, insanın kendi ölümünü seçmesi, bunalımlı saatleri karşılama cesareti. Bu adam zeki biri, Josef. Acaba bu zekâ bir deliye mi yoksa dahiye mi ait?"

Breuer başını iki yana salladı. Freud arkasına yaslanarak purosu-

nun dumanını dümdüz ileriye üfledi ve mavi dumanın yükselip kaybolmasını izledikten sonra tekrar konuştu. "Bu vaka her geçen gün daha da ilginçleşiyor. Peki, Fräulein Salomé'nin sözünü ettiği intihar eğilimli ümitsizliğe ne demeli? Adam kıza yalan mı söylüyordu? Yoksa sana mı yalan söylüyor? Yoksa kendisine mi?"

"Kendisine yalan söylemek mi, Sig? Kendi kendine nasıl yalan söylersin? O zaman yalanı söyleyen kim, söylenen kim olacak?"

"Belki de adamın bir parçası intihar eğilimi taşıyor, ama bilinçli parçası bunu bilmiyor."

Breuer genç dostuna biraz daha yakından bakmak için ona doğru eğildi. Freud'un yüzünde bir gülümse bekliyordu, ama Freud çok ciddiydi.

"Sig, sahibinden ayrı bir yaşam süren bu küçük bilinçdışı varlıktan her geçen gün daha sık söz ediyorsun. Lütfen Sig, şu tavsiyemi dinle: Bu teorini yalnız benimle konuş. Hayır, hayır, buna teori de denemez –bunun bir tek kanıtı bile yok–, buna hayal mahsulü bir nosyon diyelim. Bu hayali nosyondan sakın Brücke'ye söz etme: Yoksa bir Yahudiyi terfi ettirmedi diye duyduğu suçluluk duygusundan kurtulacaktır."

Freud olağanüstü bir yüreklilikle karşılık verdi: "Yeterli kanıtlarla ortaya çıkana kadar ikimizin arasında kalacak. O zaman bunu yayımlamadan duramam."

Breuer, genç dostunda o çocuksu tavırların kalmadığını ilk kez fark etmişti. Tersine, inançları doğrultusunda hiçbir şeyden çekinmeyecek kadar cesur biri duruyordu karşısında, hep kendisinde olmasını istediği özellikler.

"Sig, bu fikir sanki bilimsel bir sorgulamaya konu olabilecekmiş gibi *kanıtlardan* söz ediyorsun. Ama bu varlık somut bir gerçekliğe sahip değil. Bu yalnızca bir kurgu, Platonik ideal gibi bir şey. Bunun kanıtlarını neler oluşturabilir ki? Bana bir tek örnek verebilir misin? Ama rüyalardan söz etme, *onları* kanıt olarak kabul edemem; *onlar* da elle tutulamayacak yapılardan başka bir şey değil."

"Kanıtları bana sen kendin verdin, Josef. Bertha Pappenheim'ın duygusal yaşamının tam on iki ay önce cereyan etmiş olan olaylar tarafından belirlendiğini anlattın; geçmişteki bu olaylar hakkında Bertha'nın bilinçli bir bilgisi olmadığını söyledin. Yine tüm bunların annesinin bir yıl önce yazdığı günlükte yer aldığını da anlattın. Bana göre bunlar laboratuvardaki kanıtlara eşdeğerdir."

"Ama bu, Berha'nın güvenilir bir tanık olduğu ve geçmişteki bu olayları gerçekten hatırlamadığı varsayımına dayanıyor."

Ama, ama, ama, ama –yine karşıma çıktı, diye düşündü Breuer – yine o "ifrit ama". Kendi kendini yumruklamak geçti içinden. Bütün hayatı boyunca "ama" pozisyonu almıştı, şimdi de Freud'la, kısa bir süre önce de Nietzsche'yle aynı durumu yaşamıştı ve her ikisinde de içinden onların haklı olduğunu düşünmüştü.

Freud not defterine bir şeyler daha yazdı. "Josef, bir ara Frau Pappenheim'ın günlüğünü görebilir miyim?"

"Ona geri vermiştim, ama galiba tekrar isteyebilirim."

Freud saatine göz attı. "Northnagel'in viziteleri için hastaneye gitmem gerek. Ama gitmeden önce bana, şu isteksiz hastanla ne yapacağını anlat."

"Yani, ne yapmak istediğimi demek istiyorsun? Üç adım var. İyi bir doktor-hasta ilişkisi kurmak. Sonra onu hastaneye yatırarak birkaç hafta hemicraniasını inceler, düzenli bir tıbbi tedavi uygularım. Bu zaman süresinde, sık sık onunla konuşur, ümitsizliğinin derinlerine inmeye çalışırım." Breuer içini çekti. "Ama onu tanıdığım kadarıyla bunların hiçbirine yanaşmayacaktır. Sen ne dersin, Sig?"

Freud hâlâ Liveling'in monografisine göz atmakla meşguldü, bir sayfayı gösterip okuması için Breuer'e uzattı. "Bak, dinle şunu. 'Etiyoloji' başlığı altında Liveling ne diyor: 'Hazımsızlık, göz yorgunluğu ve stres migren ağrılarına yol açar. Uzun bir yatak istirahati tavsiye edilebilir. Migren şikâyeti olan genç hastaların okul stresinden uzak tutulmaları ve evde huzurlu bir ortamda özel ders almaları gerekebilir. Bazı doktorlar meslek değiştirip daha rahat bir işte çalışılmasını da önerirler.' "

Breuer bundan bir şey çıkaramamıştı. "Yani?"

"Bence aradığımız cevap burada! *Stres*! Neden senin de tedavi planının anahtarı stres olmasın? Onu inandırman gereken şey, migrenden kurtulması için zihinsel stresi dahil, bütün streslerini azaltması gerektiği. Ona, stresin bastırılmış duygular olduğunu anlat ve Bertha'nın tedavisinde olduğu gibi bir çıkış deliği bularak azaltılabileceğini söyle. Baca temizleme yöntemini kullan. Hatta Liveling'in bu sözlerini ona da gösterir ve tıbbi otoritenin gücünü devreye sokarsın."

Freud söylediği sözler üzerine Breuer'in gülümsediğini fark ederek sordu: "Sence bu aptalca bir plan mı?"

"Hiç de değil, Sig. Aslına bakarsan bunlar mükemmel tavsiyeler ve bu sözlerini özenle uygulayacağım. Beni gülümseten tarafı söylediğin son sözler, 'tıbbi otoritenin gücünü devreye sokmak'. Bunun komik olduğunu anlaman için bu hastayı tanıman gerek. Onun tıbbi ya

da başka tür bir otoriteye boyun eğmesi fikri bana ancak gülünecek bir şeymiş gibi geldi."

Bunun üzerine Nietzsche'nin *Şen Bilgi*'sini açan Breuer, işaretlediği birkaç pasajı okudu. "Herr Müller *bütün* otoritelere ve geleneklere karşı. Örneğin, erdemi altüst edip ona kötülük adını takıyor. Burada anlattığı sadakat anlayışında da olduğu gibi: 'Gördüğü bir şeye yapışıp kalmakta inat eder; ama buna sadakat der.'

"Nezaketle ilgili olan bir yere gelelim: 'Çok nazik bir adam. Evet, Cerberus için yanında hep biraz bisküvi taşır ve o kadar ürkektir ki herkesi Cerberus sanır, hatta seni ve beni de. İşte bu, onun nezaketi.'

"Şimdi bir de hem görme bozukluğu hem de ümitsizliğe yaptığı şu harika eğretilemeye bak: 'Her şeyin derinine inmek: Bu zahmetli bir özellik. İnsanın gözlerini hep yorar ve sonunda insan isteyebileceğinden daha fazlasını bulur.' "

Freud ilgiyle dinliyordu. "İsteyebileceğinden daha fazlasını görmek," diye mırıldandı. "Acaba ne gördü? Kitaba bakabilir miyim?"

Ama Breuer'in cevabı hazırdı: "Sig, bu kitabı kimseye göstermeyeceğime dair bana yemin ettirdi, çünkü bunlar onun şahsi notları. Onunla ilişkim o kadar hassas ki şimdilik ricasına saygı göstermeliyim. Belki daha sonra gösteririm.

"Herr Müller'le yaptığım görüşmenin en tuhaf yanlarından biri de şu;" diye devam etti, son işaret koyduğu yerde durdu, "ne zaman onunla kendimi aynı yere koyduğumu gösterip duygularını paylaştıysam, bundan çok rahatsız oldu ve her seferinde ilişkimiz bozuldu. Hah! 'Köprü!' Evet, aradığım pasaj buydu."

Breuer okurken Freud da iyice konsantre olabilmek için gözlerini kapamıştı.

" 'Hepimiz bazen birileriyle o kadar yakınlaşırız ki dostluğumuzu ya da kardeşliğimizi hiçbir şey engellemiyormuş gibi görünür; bizi ayıran küçücük bir köprü vardır, hepsi o kadar. Ama tam sen bu köprüye adım atacakken sana şu soruyu sorsam: "Bu köprüyü geçip bana gelir misin?" İşte o anda artık bunu istemeyiverirsin; sorumu tekrarlasam öylece suskun kalırsın. O andan itibaren aramıza dağlar ve azgın nehirler girer; bizi ayıran ve birbirimize yabancılaştıran duvarlar bitiverir önümüzde ve bir araya gelmek istesek de artık yapamayız. Ama o küçücük köprüyü düşündüğünde, sözcüklere sığmayacak kadar büyüyüverir gözünde; yutkunur ve şaşar kalırsın.' "

Breuer kitabı yerine bıraktı. "Bundan ne anlıyorsun, Sig?"

"Emin değilim." Freud ayağa kalktı ve bir yandan kitaplığın önün-

de bir aşağı yukarı gezinmeye, bir yandan da konuşmaya başladı. "İlginç bir öykü. Şunu bir daha gözden geçirelim. Bir kişi köprüyü geçmek üzere –yani, öteki kişiye yakınlaşıyor– o anda karşıdaki kişi, o kişinin zaten yapmayı düşündüğü şeyi yapmaya davet ediyor. O zaman birinci adam adım atamıyor; çünkü artık yapacağı şey, diğerine boyun eğmek gibi geliyor, belli ki yakınlaşma yolunu engelleyen şey, güç."

"Evet, evet, haklısın, Sig. Mükemmel! Şimdi anlıyorum. Bu demektir ki Herr Müller olumlu duygular ifade etmeyi, güce boyun eğme olarak yorumluyor. Sıradışı bir anlayış: Ona yakınlaşmak böylece imkânsızlaşıyor. Kitabın buralarında bir yerlerde, gizli yönlerimizi görenlere ve güzel duygular içindeyken bizi yakalayanlara karşı nefret beslediğimizi söylüyor. Ona göre, o anda bize gereken sempati değil, kendi duygularımıza hükmedecek gücü tekrar kazanmamızdır."

Tekrar oturup, külünü tablaya silkeleyen Freud, "Josef," dedi, "geçen hafta Bilroth'u, dâhiyane bir cerrahi yöntemle kanserli bir mideyi temizlerken izledim. Yani, az önce seni dinlerken, bana öyle geldi ki sen de şu anda bu kadar karmaşık ve hassas, ama psikolojik bir cerrahi müdahalede bulunmak zorundasın. O genç kızın söylediklerinden, Herr Müller'in intihara eğilimi olduğunu biliyorsun, ama bunu bildiğini ona söyleyemiyorsun. Ümitsizliğini kabul etmesi için onu ikna etmelisin; ama, bunu başarırsan, onu utandırdığın için senden nefret edecektir; güvenini kazanmak zorundasın; ama, ona karşı sempati gösterecek olursan, seni, gücünü onun üzerinde kullanmakla suçlayacaktır."

"Psikolojik cerrahi, bunu bu sözlerle ifade etmen çok ilginç," dedi Breuer. "Belki de şu anda tamamıyla yepyeni bir tıp uzmanlığı geliştiriyoruz. Dur bakayım, bununla ilgili olduğunu düşündüğüm bir yeri daha okumak istiyorum sana."

Birkaç dakika boyunca *İnsanca, Pek İnsanca*'nın sayfalarını karıştırdı. "Şu anda nerede olduğunu bulamıyorum, ama dediğine göre gerçeği arayan kişi kendisiyle ilgili psikolojik bir analize girmek zorundadır, buna 'ahlâki neşter' diyor. Aslına bakarsan, en büyük filozofların bile yaptığı yanlışın, kendi motivasyonlarını bilmemekten kaynakladığını söyleyecek kadar ileri gidiyor. Gerçeği keşfetmek isteyen insanın önce kendini tam anlamıyla tanıması gerektiğini iddia ediyor. Ve bunu yapmak için, o insanın geleneksel bakış açılarından, hatta yaşadığı çağdan ve ülkeden kendisini ayırması gerektiğini ve sonra da o mesafeden kendisine bakması gerektiğini söylüyor!"

"İnsanın kendi ruhunu çözümlemesi! Bu kolay bir iş değil," diyen

Freud kalkmak üzere doğruldu, "üstelik, tarafsız ve bilgili biri tarafından yapılması gerektiği de açık!"

"İşte ben de tıpkı böyle düşünüyorum!" dedi Breuer ve Freud'la birlikte koridorda yürümeye başladı. "Şimdi, işin zor tarafı, onu buna ikna etmek!"

"Bunun zor olacağını sanmıyorum," dedi Freud. "Senin elinde koz olarak, Herr Müller'in piskolojik neşterler vurma konusundaki kendi görüşleri ve stres ile migreni bağlayan bir tıp teorisi var, ustaca anlatılabilirse elbette. Gönülsüz profesörünü, senin rehberliğin altında kendi kendisini incelemek gibi akılcı bir yola ikna etmekte nasıl başarısız olabilirsin, anlamıyorum. İyi geceler Josef."

"Teşekkürler, Sig"; ve Breuer, Freud'un omzunu hafifçe sıktı. "İyi bir konuşma oldu. Öğrenci öğretmenine öğretti."

Elisabeth Nietzsche'den Friedrich Nietzsche'ye mektup

26 Kasım 1882

Sevgili Fritz,

Haftalardır annem de ben de senden bir haber alamadık. Bugünlerde ortadan kaybolman senin için hiç de iyi değil! Senin şu Rus maymunun, etrafa seninle ilgili yalanlar saçıp duruyor. Senin ve o Yahudi Rée'nin olduğu ve sizin dizginlerinizi elinde tuttuğu o ahlâksız fotoğrafı herkese gösteriyor ve kırbacının tadından senin çok hoşlandığını söyleyerek seninle dalga geçiyor. O resmi geri alman için seni uyarmıştım, hayatımız boyunca bize şantaj yapacak! Her yerde seninle alay ediyor, yanındaki o gayri meşru âşığı Rée de ona katılıyor. Öteki dünyanın filozofu Nietzsche'nin, kendisindeki tek bir şeyle ilgilendiğini söylüyor –bedeninin bir yeriyle–; onun sözlerini, pisliklerini ben tekrarlayamayacağım. Senin hayal gücüne bırakıyorum. Şu anda dostun Rée ile yaşıyor, hem de adamın annesinin gözleri önünde, hep birlikte birbirlerine çok yakıştılar. Bunları onlardan beklenmeyecek davranışlar değil, en azından ben bekliyordum (Tautenberg'deki uyarılarımı dikkate almamana hâlâ şaşıyorum), ama bu iş giderek daha tehlikeli bir hal alıyor; kadın, bütün Basel'i yalanlarıyla kirletiyor. Hem Kemp'e hem de Wilhelm'e mektuplar yazdığını öğrendim! Fritz, dinle beni: *Elinde avucunda ne varsa alıp gidene kadar o kadın senin peşini bırakmayacak.* Sen susmayı tercih edebilirsin, ama ben susmayacağım: Rée ile yaşadığı için, hakkkında polis soruşturması açılmasını isteyeceğim! Başarılı olur ve *seni de arkama alırsam*, bir ay içinde ahlâksızlıktan sınırdışı edilecektir! Fritz, bana adresini bildir.

Biricik ablan,
Elisabeth

VIII

❄

Breuer'lerin evinde sabahın erken saatleri hep aynı geçerdi. Breuer'in hastalarından biri olan köşedeki fırıncı her sabah saat altıda fırından yeni çıkmış *Kaisersemmel* getirirdi. Kocası giyinirken Mathilde de masayı kurar, tarçınlı kahve hazırlar ve üç katlı kurabiyelerle tatlı tereyağı ve vişne reçeli koyardı. Evliliklerindeki gerilime rağmen Mathilde her zaman Breuer'in kahvaltısını hazırlar; bu arada Louis ve Gretchen de çocuklara bakarlardı.

Breuer, Nietzsche'yle bu sabah yapacağı görüşme dolayısıyla çok meşguldü, *İnsanca, Pek İnsanca*'yı okumaya öyle bir dalmıştı ki Mathilde kahvesini koyarken başını bile kaldırıp bakmadı. Hiçbir şey söylemeden kahvaltısını bitirdi ve yeni hastasıyla yapacağı görüşmenin akşam yemeğine sarkacağını söyledi. Mathilde bundan hoşlanmamıştı.

"Bu filozof hakkında o kadar çok şey duydum ki meraklanmaya başladım. Sen ve Sigi saatlerce onu konuşuyorsunuz! Çarşamba günü akşam yemeğinde onu konuştunuz, dün yemek sofraya gelene kadar siz büroda onun kitabını okuyordunuz ve bugün yine sabah kahvaltıda onu okuyorsun. Şimdi de akşam yemeğine gelemeyeceğini söylüyorsun! Çocuklar baba yüzü göremiyor. Lütfen, Josef, bu adamı bu kadar abartma. Ötekilere yaptığın gibi."

Breuer Mathilde'nin Bertha'dan söz ettiğini anlamıştı, ama *yalnızca* Bertha da değil: Hastalarıyla görüşeceği saatlere makul bir sınır getirememesi Mathilde'yi hep kızdırırdı. Breuer'e göre hastası her şeyden önce gelirdi. Kendisine bir hasta geldi mi, gereken zamanı ve çabayı harcamaktan hiç kaçınmazdı. Aldığı ücret düşüktü, mali durumu kötü olan hastalarından hiçbir ücret talep etmezdi. Böyle zamanlarda Mathilde, Breuer kendini kendisinden korumalı diye hissederdi; yani Breuer'in dikkatini çekebildiğinde ya da onunla konuşabildiği zamanlarda.

"Ötekiler dediğin kim, Mathilde?"

"Ne demek istediğimi biliyorsun, Josef." Hâlâ Bertha'nın adını ağzına almıyordu. "Tabii, eşler bazı şeyleri anlayışla karşılayabilir. Kafedeki *Stammtisch*'lerin –arkadaşlarınla buluşabileceğin bir yer olmalı, bunu anlıyorum– tarok partileri, laboratuvarındaki güvercinler, satranç. Ama diğer zamanlar, neden gereksiz yere kendinden bu kadar çok şey veriyorsun?"

"Hangi zamanlar? Sen neden söz ediyorsun?" Breuer kabalaştığının ve konuşmayı, tatsız bir tartışmaya doğru sürüklemekte olduğunun farkındaydı.

"Fräulein Berger'e harcadığın zamanı hatırla."

Bertha dışında, Mathilde'nin verdiği örnekler arasında Breuer'i huzursuz edeceği kesin olan tek örnek buydu. Bir önceki hemşiresi olan Eva Berger on yıl boyunca onun yanında çalışmıştı, yani Breuer bu işe başladığından beri. Onunla sıradışı yakın ilişkisi Mathilde'yi hemen hemen Bertha olayında olduğu kadar sinirlendirmişti. Breuer ve hemşiresi birlikte çalıştığı yıllarda mesleki rollerinden öte bir dostluk geliştirmişlerdi. Birbirlerine en derin sırlarını anlatırlar ve yalnız kaldıklarında birbirlerine isimleriyle hitap ederlerdi, herhalde Viyana'da bunu yapan tek doktor ve hemşire onlardı, ama bu da Breuer'in tarzıydı işte.

Breuer buz gibi bir sesle, "Fräulein Berger'le ilişkimi zaten hep yanlış anladın," dedi. "Bugün, seni dinlediğim için çok pişmanım.

Onu kovmak, hayatımın en büyük utançlarından biri olarak kaldı."

Altı ay önce, hayal dünyasında yaşayan Bertha'nın Breuer'den hamile olduğunu yaymaya başladığı o meşum günde Mathilde, hem Bertha vakasını başkasına devretmesini hem de Eva Berger'i kovmasını istemişti. Mathilde öfkeden deliye dönmüş, küçük düştüğünü hissetmiş ve Bertha'yı hatırlatacak her şeyin hayatından çıkmasını istemişti. Kocasının bütün sırlarını anlattığını bildiği Eva da Mathilde'nin gözünde, o korkunç Bertha olayında Breuer'in suç ortağı idi.

Bu kriz yaşanırken Breuer o kadar büyük bir vicdan azabı içindeydi, o kadar utanmış ve kendini suçlamıştı ki, Mathilde'nin bütün taleplerini yerine getirmişti. Eva'nın suçsuz yere kurban gittiğini bilmesine rağmen onu savunacak cesareti bulamamıştı. Hemen ertesi gün, Bertha vakasını bir meslektaşına devretmekle kalmamış, aynı zamanda masum Eva'yı da işten çıkarmıştı.

"Bu konuyu açtığım için özür dilerim, Josef. Ama senin benden ve çocuklardan her geçen gün daha da uzaklaştığını görürken ne yapmamı beklersin? Senden bir şey istediğimde, seni huzursuz etmek için değil, benimle –*bizimle*– birlikte olmanı istediğim için yapıyorum. Bunu bir iltifat, bir davet olarak düşün." Mathilde ona gülümsedi.

"Davetleri severim, ama emir almaktan nefret ederim!" Bunları söyler söylemez pişman olmuştu, ama artık geri alamazdı. Kahvaltı bitene kadar ikisi de hiç konuşmadılar.

Nietzsche, saat on ikideki randevusuna on beş dakika erken gelmişti. Breuer geldiğinde o, başında geniş kenarlı yeşil şapkası, boynuna kadar düğmeli paltosuyla, gözlerini kapatmış, bekleme odasının bir köşesinde sessizce oturuyordu. Muayenehaneye girip koltuklarına oturduklarında Breuer onu rahatlatmaya çalıştı.

"Kendi kitaplarınızı bana verecek kadar güvendiğiniz için size teşekkür ederim. Kenarlara aldığınız notlarda bazı sırlarınız varsa bile hiç korkmayın, elyazınızı çözmek imkânsız. Yazınız doktorlarınkine benziyor, neredeyse benimki kadar okunaksız! Tıp kariyeri yapmayı hiç düşündüğünüz oldu mu?"

Nietzsche, Breuer'in sıradan şakasına yalnızca başını kaldırarak karşılık verdi. Breuer yılmadan devam etti, "Ama izin verirseniz bu müthiş kitaplarınızla ilgili bazı fikirlerimi söylemek istiyorum. Dün bunları bitirecek kadar vaktim olmadı, ama okuduğum bazı yerler beni büyülemeye yetti. Olağanüstü bir yazarsınız. Yayıncınız yalnızca tem-

bel değil, aynı zamanda aptal: Bu kitaplar, bir yayıncının kanıyla koruması gereken türden kitaplar."

Nietzsche yine bir karşılık vermedi, iltifata karşılık hafifçe başını eğdi. Dikkat et, diye düşündü Breuer, belki iltifatlar da onu rahatsız ediyor olabilir!

"Evet, işimize dönelim, Profesör Nietzsche. Böyle gevezelik yaptığım için kusuruma bakmayın. Şimdi tıbbi durumunuzu konuşalım. Daha önceki doktor raporlarına ve kendi laboratuvar çalışmalarıma dayanarak, durumunuzun başlıca nedeninin hemicrania, yani migren olduğundan eminim. Bunu daha önce de duyduğunuzu tahmin ediyorum, daha önce gitmiş olduğunuz doktorlardan ikisi notlarında bundan söz etmişler."

"Evet öteki doktorlar da baş ağrılarımın migren özellikleri taşıdığını söylediler: Genellikle başın bir yanında şiddetli bir ağrı, ağrının öncesinde gözde kıvılcımlanma ve ağrılarla beraber gelen kusma. Evet bunlar kesinlikle bende olan şeyler. Sizin kullandığınız terim, bunların daha ötesine mi gidiyor, Doktor Breuer?"

"Belki. Migrenle ilgili çok sayıda yeni gelişmeler kaydedildi, tahminimce bir nesil sonra bu hastalık tamamen kontrol altına alınacak. Son araştırmalardan bazıları bana sorduğunuz o üç sorunun cevabını da içeriyor. İlki, bu korkunç nöbetleri hep mi çekeceğiniz sorusuna ilişkin; bu araştırmalardaki veriler migrenin hasta yaşlandıkça çok büyük bir olasılıkla *hafiflediğini* gösteriyor. Bunların yalnızca istatistiksel veriler olduğunu bilmelisiniz, yalnızca rakamlara dayanıyor; her birey için aynı olması kesin değil.

"Şimdi sorduğunuz sorular içinde, sizin deyişinizle 'zor' olanına gelelim, –yani babanızda olduğu gibi ölümle, delilikle ya da erken bunamayla sonuçlanacak yapısal bir bozukluk var mı sorusuna; sanırım siz de aynı bu şekilde sıralamıştınız, değil mi?"

Nietzsche'nin gözleri iyice açılmıştı, sorularının bu kadar doğrudan ele alınması onu şaşırtmış gibiydi. İyi, iyi, diye düşündü Breuer, onu gafil avla. Herhalde şimdiye kadar kendisi kadar cüretkâr bir doktor tanımamıştır.

Sözcüklere basa basa, "Yayımlanan çalışmalardan olsun, benim şahsi tıbbi tecrübelerimden olsun, hiçbir yerde migrenin ilerleyen bir hastalık olduğunu ya da başka bir beyin hastalığının işareti olduğunu *gösteren hiçbir kanıt bulunmamaktadır*. Babanızın hastalığının ne olduğunu bilemiyorum, tahminimce kansermiş, bir ihtimal beyin kanaması. Ama migrenin bu hastalıklara ya da başka bir hastalığa götürebi-

leceğini gösteren hiçbir kanıt yok." Bir an durdu.

"Evet, sözlerime devam etmeden önce sorularınıza içtenlikle cevap verip vermediğimi söyler misiniz?"

"Üçünden ikisine, Doktor Breuer. Bir de üçüncüsü var: Kör olacak mıyım?"

"Korkarım bu kesin olarak cevaplanamayacak bir soru. Ama size elimden geldiği kadar anlatayım. Öncelikle, görme bozukluğunuzun migrenle ilgili olduğunu gösteren bir kanıt yok. Bütün semptomların, altında yatan bir nedene bağlı olduğunu düşünmek çok doğal, bunu biliyorum; ama burada mesele bu değil. Yani, göz yorgunluğu migreni azdırabilir, hatta başlamasını kolaylaştırabilir –bu konuya daha sonra geleceğim, ama sizin gözünüzdeki problem bundan tamamen farklı. Kornea tabakanızı gördüm, irisi kaplayan o ince tabakayı yani, işte size bir resmini çizeyim..."

Breuer, reçete defterine gözün anatomik yapısını çizdi ve Nietzsche'nin korneasının olması gerektiğinden daha az saydam olduğunu göstererek bunun nedeninin ödem, yani orada bir sıvı birikimi olabileceğini anlattı.

"Bu durumun nedenini bilemesek de çok yavaş ilerlediğini biliyoruz ve görüşünüz daha zayıflasa da kör olma ihtimaliniz çok az. Tam olarak emin olamıyorum; çünkü korneanızın durumu, oftalmoskobumla retinaya bakıp incelememi imkânsız kılıyor. Şimdi sorunuzu neden tam olarak cevaplandıramadığımı anlıyor musunuz?"

Birkaç dakika önce paltosunu çıkarıp şapkasıyla birlikte kucağına yerleştiren Nietzsche elindekileri kapının yanındaki askıya asmak üzere ayağa kalktı. Tekrar oturduğunda, derin bir nefes verdi, artık daha rahatlamış görünüyordu.

"Teşekkür ederim, Doktor Breuer. Gerçekten de sözünüzün eriymişsiniz. Benden sakladığınız hiçbir şey yok mu?"

İyi bir fırsat, diye düşündü Breuer, Nietzsche'yi kendisi hakkında biraz konuşturmayı başarabilirim. Ama çok hassas olmak gerek.

"Var tabii! Hem de çok! Düşüncelerim, duygularım ve size tepkilerim! Farklı bir toplumsal bağlamda; hiçbir şeyi gizlemeden konuşmak nasıl bir şey olurdu, merak ediyorum! Ama size yemin ederim ki tıbbi durumunuzla ilgili hiçbir şeyi saklamadım. Ya siz? Karşılıklı dürüstlük anlaşmamızı hatırlayın. Söyleyin bana, siz benden neler saklıyorsunuz?"

"Tıbbi durumumla ilgili sakladığım bir şey kesinlikle yok," diye karşılık verdi Nietzsche, "ancak, paylaşılmasını istemediğim düşünce-

leri ise mümkün olduğu kadar sakladığım da bir gerçek! Hiçbir şeyin gizlenmeden konuşulacağı bir ortamı merak ediyorsunuz sanırım, bu tam bir cehennem olur. Birinin kendisini başka birine açması ihanetin kapılarını açar ve ihanet insanı çok rahatsız eder, değil mi?"

"Çok tahrik edici bir durum, Profesör Nietzsche. Ama açılmaktan bahsetmişken size özel bir düşüncemden söz etmeme izin verin. Çarşamba günü yaptığımız konuşma beni müthiş etkiledi, bu konuşmaları gelecekte de sürdürebilirsek beni çok memnun edersiniz. Felsefe benim çok ilgimi çekiyor, ancak üniversitede bu konunun üzerine fazla eğilemedim. Doktorluğum sırasında yaptığım günlük çalışmalarda ise bu konuda beni doyuracak pek bir şey yok, bu ateş için için yanıyor ve alevlenmeyi bekliyor."

Nietzsche gülümsedi, ama bir yorumda bulunmadı. Breuer kendini güvende hissediyordu; iyi hazırlanmıştı. Karşılıklı güven ilişkisi kurulmuş sayılırdı ve şimdi görüşmeye geçebilirdi. Şimdi tedaviyi konuşacaktı: İlk önce ilaçlar ve sonra da bir tür "konuşma terapisi."

"Ama şimdi migreninizin tedavisine gelelim. Bazı hastalara çok iyi geldiği belirtiler birçok yeni ilaç var. Sözünü ettiğim ilaçlar bromidler, kafein, valerian, belladonna, amil nitrat, nitrogliserin, kolkisin ve ergot gibi ilaçlar, tabii liste daha da uzayıp gidiyor. Kayıtlarınızdan anladığım kadarıyla bunlardan bazılarını denemişsiniz. Bu ilaçların bir kısmı, kimsenin anlayamadığı sebeplerle etkili olabiliyor; bazıları genel analjezik ve yatıştırıcı etkilere sahip, bazıları da migrenin temel mekanizmasına saldırıyor."

"Nedir bu?" diye sordu Nietzsche.

"Vasküler. Migrenli bir hastaya kim baksa, kan damarlarının, özellikle de şakaktaki atardamarların işin içinde olduğunu anlar. Bu damarlar iyice daralır ve kanın hücumuna uğrayınca tıkanırlar. Duyulan ağrının sebebi daralan ve gerilen bu damar duvarlarına yapılan baskıdan ya da normal kan desteği bekleyen bir organdan kaynaklanabilir. Bu organlar da özellikle beyni kaplayan zarlardan biri olabilir, duramater ya da piamater."

"Kan damarlarındaki bu düzensizliğin sebebi nedir?"

"Hâlâ bilinmiyor," diye cevapladı Breuer. "Fakat yakında çözeceğimize eminim. O ana kadar, yalnızca fikir yürütebiliriz. Pek çok doktor, –ben de bunların içindeyim– hemicraniadaki patoloji ritmiyle çok yakından ilgileniyor. Aslına bakılırsa, bazıları bu ritim bozukluğunun baş ağrılarından daha da temel olduğunu iddia ediyor."

"Anlayamıyorum, Doktor Breuer."

"Yani, bu ritim bozukluğu pek çok organ aracılığıyla kendini gösterebilir. Bundan dolayı, migren başladığında ille de baş ağrısı olması şart değil. Başın hiç ağrımadığı, ama şiddetli karın ağrılarının çekildiği mide migrenleri var. Bazı hastalar kendilerini aniden çok kederli ya da neşeli hissettikleri nöbetlerden de söz etmişlerdir. Bazıları ise o anda yaşadıklarını daha önce de yaşadıkları gibi bir duyguya kapıldıklarını belirtiyorlar. Fransızlar buna *déjà vu* diyorlar, belki o da başka bir migren şeklidir."

"Bu ritim bozukluğunun altında yatan nedir? Yani, nedenlerin nedeni? Sonunda Tanrı'ya mı varacağız, mutlak gerçeğin sahte arayışında yapılan son hata?"

"Hayır, tıbbi bir mistisizme varabiliriz; ama Tanrı'ya değil! Benim muayenehanemde değil."

"Bu iyi," dedi Nietzsche, biraz rahatlamıştı. "Birden bu kadar açık konuşunca dinsel duygularınızı rencide etmiş olabileceğimi sanmıştım."

"Böyle bir tehlike yok, Profesör Nietzsche. Siz ne kadar açıkgörüşlü bir Lutherciyseniz ben de o kadar açıkgörüşlü bir Yahudiyim."

Nietzsche'nin gülümsemesi daha öncekinden de büyüktü ve iyice rahatlayarak koltuğuna yaslandı. "Hâlâ sigara kullanıyor olsaydım şimdi size bir puro ikram ederdim."

Breuer iyice cesaretlenmişti. Freud'un dediği gibi migren nöbetlerinin altında yatan sebebin stres olduğunu vurgulamam çok parlak bir fikir, başarılı olmamam imkânsız diye düşündü. Şimdi altyapıyı kurmuş oluyorum. Artık harekete geçme zamanı geldi!

Koltuğunda öne doğru eğildi; güvenli ve kararlı bir sesle konuştu. "Biyolojik ritmin bozulmasının sebebi konusundaki sorunuz benim için çok önemli. Ben, migren konusunda çalışan pek çok uzman gibi migrenin temel sebebinin, kişinin stres düzeyinde yattığına inanıyorum. Strese sebep olan birçok psikolojik sebep vardır; örneğin kişinin işinde, ailesinde, şahsi ilişkilerinde ya da cinsel yaşamında yolunda gitmeyen durumlar. Bazıları bu görüşü geleneksel düşüncelere aykırı bulsa da ben tıp geleceğinin bunun üzerine kurulacağına inanıyorum."

Sessizlik. Breuer, Nietzsche'nin tepkisinden emin değildi. Bir yandan kabul ediyormuş gibi başını sallıyordu, ama bir yandan da ayağını büküp duruyordu; bu her zaman gerilim işareti sayılırdı.

"Cevabım hakkında ne düşünüyorsunuz, Profesör Nietzsche?"

"Bu görüşlerle kişinin hastalığını kendisinin seçtiğini mi ima ediyorsunuz?"

Josef, bu soru tekin değil, diye düşündü Breuer.

"Hayır, Profesör Nietzsche, tıbbi koşullarından tuhaf şekillerde çıkar sağlayan hastalar tanımış olsam da benim demek istediğimin bununla bir ilgisi yok."

"Yani, örneğin askerlikten kaçmak için kendilerini sakatlayan gençler gibi mi demek istiyorsunuz?"

Hain bir tuzak. Bu soru Breuer'i daha da huzursuz etmişti. Nietzsche daha önce, kısa bir süre için Prusya topçu birliğinde görev yaptığını ve barış döneminde kazara geçirdiği bir sakatlık yüzünden terhis edilmiş olduğunu söylemişti.

"Hayır, bu daha karmaşık bir şey", ah, sakarca bir hata; Breuer birden kavradı. Nietzsche bu cümleden alınabilirdi, ama artık geri dönemeyeceğini bildiği için devam etti. "Askerlik çağında olup da gerçekten hastalanarak askerden kaçan bir gençten söz ediyorum. Örneğin" – Breuer, Nietzsche'nin yaşadıklarından tamamen uzak, kendi geçmişiyle ilgi kuramayacağı bir örnek aradı– "tüberküloz ya da hareketi engelleyen bir cilt hastalığı."

"Böyle olaylar mı gördüniiz?"

"Bütün doktorlar böyle tuhaf tesadüflerle karşılaşmıştır. Ama sizin sorunuza dönersek, demek istediğim hastalığınızı sizin seçtiğiniz *değil;* tabii, siz de migreninizden bazı çıkarlar sağlamıyorsanız eğer. Çıkar sağlıyor musunuz?"

Nietzsche sesini çıkarmıyordu, görünüşe bakılırsa çok derin düşüncelere dalmıştı. Breuer rahatladı ve kendini tebrik etti. İyi karşılık vermişti! İşte ona böyle davranmalıydı. Doğrudan ve saldırarak: Bundan hoşlanıyor ve bir de zekâsını işleteceği tipten sorular koyacaktı önüne.

"Bu sefillikten bir çıkar sağlanabilir mi?" diye sonunda karşılık verdi Nietzsche. "Bu soru üzerinde ben de yıllardır düşünüyorum. Belki benim de çıkarlarım *var*. İki yönde. Siz nöbetlere stresin sebep olduğunu söylüyorsunuz; ama bazen gerçek bunun tam tersi, yani nöbetler stresi *dağıtıyor*. Benim işim stresli. Varoluşun karanlık yönüyle yüz yüze gelmem gerekiyor ve migren nöbetleri de ne kadar korkunç olursa olsun, beni sarsarak devam etme gücü veriyor olabilir."

Çok güçlü bir cevap! Breuer bunu hesaplamamıştı. Yeniden denge kurmayı denedi.

"Hastalığınızdan iki yönde çıkar sağladığınızı söylemiştiniz. İkincisi nedir?"

"Sanırım gözlerimin zayıflığından da çıkarım var. Yıllar oldu, öteki düşünürlerin yazdıklarını okuyamıyorum. Böylece, onlardan ayrı

kendi düşüncelerimi oluşturuyorum. Entelektüel bakımdan kendi yağımla kavrulmak zorunda kaldım. Belki de iyi bir şey. Belki de bu yüzden dürüst bir filozof oldum. Yalnızca kendi deneyimlerime dayanarak yazıyorum. Yani yazılarımı kanla yazıyorum ve en iyi gerçek, kana bulaşmış gerçektir!"

"Böylece bütün meslektaşlarınızdan da kopmuş oldunuz?"

Bir hata daha! Breuer, kendini bir kez daha yakalamıştı. Sorusunun asıl konuyla ilgisi yoktu; yalnızca Breuer'in kendi meslektaşları tarafından saygı görme kaygısından kaynaklanıyordu.

"Bu beni hiç ilgilendirmiyor, Doktor Breuer; özellikle de Alman felsefesinin bugün bulunduğu utanç verici noktada. Akademinin koridorlarını terk edeli uzun zaman oldu ve kapıyı arkamdan çarpmayı da ihmal etmedim. Ama bunu da düşündükçe, migrenimin sağladığı bir başka yarar olarak görüyorum."

"Bunu açıklar mısınız, Proseför Nietzsche?"

"Hastalığım beni özgürleştirdi. Basel'deki işimden istifa etmemin sebebi hastalığımdı. Orada kalmış olsaydım, bugün kendimi meslektaşlarıma karşı savunuyor olacaktım. Hatta ilk kitabım, *Tragedyanın Doğuşu* bile nispeten geleneksel sınırlar içinde bir kitap olmasına rağmen, öyle bir sansüre tabi tutuldu ki Basel Fakültesi öğrencilerine benim dersimi almamaları öğütlendi. Orada geçirdiğim son iki yılda –Basel tarihindeki belki de en iyi hoca olan ben– yalnızca iki üç kişiden oluşan bir kitleye ders verdim. Bana anlatılanlara göre Hegel ölüm döşeğindeyken, kendisini bir tek öğrencinin anladığını, ama onun da *yanlış* anladığını söylemiş! Benimse, yanlış anlayan bile bir tek öğrencim olmadı."

Böyle bir durumda Breuer genellikle karşısındakini destekler duruma geçerdi. Ama bir kez daha Nietzsche'nin alınmasından korktuğu için acıdığı gibi bir izlenim bırakmamaya çalışarak anladığını belirten bir baş hareketi yaptı.

"Hastalığımdan sağladığım bir başka avantaj daha aklıma geldi, Doktor Breuer: Sağlık durumum ordudan ayrılabilmemi sağladı. Bir zamanlar, vücudumda bir düello yarası olmasını isteyecek kadar aptal olduğum dönemler oldu" –Nietzsche burada burun köprüsü üzerindeki küçük bir yarayı gösterdi– "ya da en fazla ne kadar bira içebileceğimi denemek gibi. Hatta orduda bir kariyer yapmak gibi bir aptallığa bile kalkıştım. Bu genç yaşlarımda, bana kılavuzluk edecek bir babanın olmadığını hatırlatırım. Ama hastalığım beni tüm bunlardan korudu. Şu anda konuşurken bile, hastalığımın bana yardımcı olduğu daha temel

noktaları da yakalamaya başlıyorum..."

Breuer, Nietzsche'nin söylediklerine ilgi duymasına rağmen sabırsızlanmaya başlamıştı. Onun hedefi, hastasını konuşarak tedavi kürüne sokmaktı. Hastalıklardan çıkar sağlamak gibi rasgele bir yorumda bulunarak, teklifine giriş oluşturacak bir ortam yaratmaya çalışmıştı. Nietzsche'nin zekâsının üretkenliğini hesaba katmamıştı. Yanından geçen bir soru, en küçük soru tohumu, ona değdiği noktada filizlenip yeni sürgünler veriyordu.

Nietzsche'nin ağzından sözler akıp gidiyordu. Bu konu üzerinde saatlerce çalışma yapmış gibiydi. "Hastalığım, beni ölüm gerçeğiyle yüz yüze getirdi. Bir süre, beni genç yaşımda öldürecek bir hastalığım olduğuna inandım. Ölümün sizi tehdit etmesi gibi bir durum büyük bir lütuf: Hiç durmaksızın yazdım durdum, çünkü yazmam gerekenleri bitiremeden öleceğimi sanıyordum. Felaketle sonlandığında o eser daha büyük olmaz mı? Ölümün ağzımdaki tadı bana hem bir yön çizdi hem de cesaret verdi. En önemlisi bana *kendim* olma cesaretini verdi. Ben bir profesör müyüm? Filolog muyum? Filozof muyum? Kimin umurunda?"

Nietzsche'nin temposu artmıştı. Düşüncelerin hızla akması onu da keyiflendirmiş gibiydi. "Teşekkür ederim, Doktor Breuer. Sizinle konuşmak bu fikirleri pekiştirmeme yardımcı oldu. Evet, hastalığımı kutsamalıyım, kutsamalıyım. Bir psikolog için kişisel acı, bir nimet sayılır; varolmanın acısını karşılayabilmek için girilen eğitim sahası."

Nietzsche, iç dünyasını incelemeye odaklanmış görünüyordu. Breuer artık beklediği görüşmeyi yapmaktan umudunu kesmek üzereydi. Hastasının her an kâğıt kalemini çıkartıp kitap yazmaya başlamasını bekliyordu.

Ama o anda Nietzsche başını kaldırdı ve sözlerini doğrudan Breuer'e yöneltti. "Çarşamba günü size söylediğim o kaya gibi cümlemi hatırlıyor musunuz: 'Neysen o ol?' Bugün size ikinci kaya gibi cümlemi söyleyeceğim: *'Beni öldürmeyen şey, beni güçlendirir.'* Yine söylüyorum, 'hastalığım bir nimettir.' "

Breuer, tamam artık, gitti, diye düşündü. Nietzsche gibi onda da entelektüel bir kasırga başlamış ve bir kez daha her şey karmakarışık olmuştu. Başı dönmüştü: Beyaz siyahtır, iyi kötüdür. Migren ıstırabı, bir nimet. Breuer bu görüşmede iplerin elinden iyice kayıp gittiğini hissediyordu. Kontrolü sağlamaya çalıştı.

"Çok şaşırtıcı bir açıdan bakıyorsunuz, Profesör Nietzsche, böyle ifade edildiğini daha önce hiç duymamıştım. Ama hastalığınızdan sağ-

ladığınız en önemli çıkarın meyvelerini aldığınız konusunda hemfikiriz, değil mi? Şu anda, yaşamınızın yarısında, hastalığınızın size verdiği yön ve sağduyu ile artık bundan sonra onu araya sokmadan da başarıyla çalışabileceğinize eminim. Görevini yerine getirdi, değil mi?"

Breuer bir yandan konuşup düşüncelerini toparlarken bir yandan da masasının üzerindeki eşyaları düzeltiyordu: İç kulağı gösteren tahtadan bir model, Venedik'ten altın rengi ve mavi dalgalı camdan bir kâğıt ağırlığı, bronzdan havanla tokmak, reçete defteri, masif kodeks.

"Bunun yanında, anladığım kadarıyla Profesör Nietzsche asıl sözünü ettiğiniz nokta hastalığı seçmek değil, onu ele geçirip çıkar sağlamak. Haklı mıyım?"

"Evet, kesinlikle hastalığın ele geçirilmesinden ya da onu *yenmekten* söz ediyorum," diye cevapladı Nietzsche, "ama *seçmeye* gelince, emin değilim; belki de insan gerçekten kendi hastalığını seçiyordur. Bu, o insanın 'kim' olduğuna bağlı. Ruh, tek bir mevcudiyet olarak işlemiyor. Zihnimizin bir bölümü , diğerlerinden bağımsız hareket ediyor olabilir. Belki 'ben' ve bedenim, zihnimin arkasından bir dolap çeviriyordur. Bildiğiniz gibi zihin, tuzaklarla dolu arka sokaklarda gezinmeye bayılır."

Breuer, Freud ile Nietzsche'nin görüşleri arasındaki benzerliği fark edince oldukça şaşırmıştı. "Sizce, zihnimizin sınırları içinde, yüksek duvarlarla örülmüş bağımsız zihin krallıkları mı var?" diye sordu.

"Bu sonuca varmak kaçınılmaz bir şey. Aslına bakılırsa, yaşamımızın büyük bir kısmı içgüdülerimizle yaşanıyor olabilir. Belki bilinçli zihinde temsil edilenler, sonradan akla gelen şeylerdir; güç ve kontrol gibi yanılsamalar sağlayan eylemlerden *sonra* düşünülen fikirler. Doktor Breuer, size bir kez daha teşekkür etmek istiyorum; bu görüşmemizde, bu kış ele alacağım çok önemli bir proje ortaya çıktı. Lütfen bir saniye izin verin."

Çantasını açan Nietzsche kalemini ve not defterini çıkararak birkaç satır yazı yazdı. Kafasını uzatarak yazıları tersten okumaya çalışan Breuer'in çabaları boşa çıktı.

Nietzsche'nin karmaşık düşünce zinciri, Breuer'in varmak istediği o küçük noktadan çok daha ötelere gitmişti. Kendini bir budala gibi hissetmesine rağmen bastırmaktan başka çaresi kalmamıştı. "Doktorunuz olarak, sizin de çok berrak bir şekilde anlattığınız gibi hastalığınızdan çeşitli faydalar görmüş olmanıza rağmen, artık ona karşı savaş açmanın, sırlarını öğrenmenin ve zayıf yönlerini keşfederek onu yok etme zamanının geldiğine inanıyorum. Bu konuda da benim yanımda

yer alır mıydınız?"

Nietzsche başını defterinden kaldırıp ona baktı ve kabul ettiğini bildiren bir baş hareketi yaptı.

"Bence," diye devam etti Breuer, "insan, stres yaratan bir yaşam tarzı seçerek farkında olmadan hasta olmayı seçmiş olabilir. Bu stres iyice büyüdüğünde ya da kronikleştiğinde, bazı organların tepki vermesine yol açıyor; migren olması halinde damar sisteminde olduğu gibi. Bu yüzden, sizin de anladığınız gibi kasıtlı olmayan bir seçimden söz ediyorum. Tam olarak açıklayacak olursak, kişinin seçtiği ya da tercih ettiği şey hastalık değil, *strestir; hastalığı seçen ise işte bu strestir*!."

Nietzsche'nin anladığını belirten baş işareti Breuer'e devam etme cesareti verdi. "Bu yüzden bizim düşmanımız *stres*tir ve doktor olarak bana düşen görev de yaşamınızdaki stresi azaltmaya yardımcı olmaktır."

Breuer tekrar doğru yola döndüğü için rahatlamıştı. Şimdi, diye düşündü, bir sonraki, yani kısa ve son adımı atabileceğim zemini yarattım: Artık, Nietzsche'ye, yaşamındaki psikolojik stresin kaynağını kurutmaya yardım edebileceğimi anlatabilirim.

Nietzsche kalemini ve defterini çantasına geri koydu. "Doktor Breuer, ben yıllardır yaşamımdaki stres faktörüne ilişkin fikirler üzerinde duruyorum. Bana stresi azalt, diyorsunuz! Bin sekiz yüz yetmiş dokuzda Basel Üniversitesi'ni terk etmemin sebebi zaten buydu. Stressiz bir yaşamım var. Öğretmenliği bıraktım. Malikânem yok. İdare etmek zorunda olduğum bir evim, emredecek uşaklarım, kavga edeceğim bir karım, yetiştireceğim çocuklarım yok. Az bir aylıkla yaşayıp, müsriflik etmiyorum. Kimseye karşı yükümlü değilim. Yaşamımdaki stresi minimuma indirdim, bundan daha aşağı seviyeye inemez. Daha nasıl azaltılabilir?"

"Daha aşağı seviyeye inemeyeceğine katılmıyorum, Profesör Nietzsche. Üzerinde durmak istediğim de asıl bu sorun zaten. Bakınız–"

"Unutmayın," diye araya girdi Nietzsche, "kalıtım yoluyla geçen son derece hassas bir sinir sistemim var. Bunu müzik ve resme karşı aşırı duyarlı olmamdan biliyorum. *Carmen*'i ilk kez dinlediğimde, beynimdeki bütün sinir hücreleri ayağa kalktı: Bütün sinir sistemim alev alev yandı. Aynı nedenle, hava ve basınçtaki en ufak değişikliğe bile çok fazla tepki veriyorum."

"Ama," diyerek itiraz etti Breuer, "sinir hücrelerindeki bu aşırı hassasiyet bünyeden kaynaklanmayabilir. Bunun kendisi de diğer kay-

naklardan gelen stresin bir işlevi olabilir."

Nietzsche, Breuer'e önemli bir noktayı kaçırmış olduğunu gösterir gibi başını hızlı hızlı sallayarak "Hayır, hayır!" diye karşı çıktı. "Bendeki, sizin deyişinizle, bu aşırı hassasiyet *istenmeyen* bir koşul değil ki! Çalışabilmem için böyle olmam *gerekli*. Hassas olmayı ben *istiyorum*. İçimdeki yaşadığım hiçbir parçanın benden ayrılmasını istemiyorum! Ve eğer bu içgörülerinin bedeli gerilim ise ne yapalım, öyle olsun! Bu bedeli ödeyebilecek kadar zenginim!"

Breuer cevap vermedi. Bu kadar katı ve çabuk bir karşılık alacağını ummuyordu. Daha, tedavi önerisine bile geçememişti, ama başlatmak istediği argüman daha başlamadan sezilmiş ve bertaraf edilmişti. Sessizce güçlerini istediği yöne sevk etmenin bir yolunu aramaya başladı.

Nietzsche devam etti: "Kitaplarımı gördünüz. Yazılarımdaki başarının zekâmdan ya da aldığım eğitimden kaynaklanmadığını anlamışsınızdır. Bu başarı, sürüler halinde yaşamanın getirdiği rahatlıktan kendimi bilerek ve isteyerek uzaklaştırmamdan; kötü ve güçlü eğilimlerle yüz yüze gelme cesaretini gösterebilmemden kaynaklandı. Araştırma ve bilim, önce inançsızlıkla başlar. Ancak inançsızlık başlı başına strestir. Yalnızca güçlüler buna dayanabilir. Bir düşünürün sorması gereken asıl soru nedir biliyor musunuz?" Cevabı beklemeden devam etti. "Asıl soru şudur: Gerçeğin ne kadarına dayanabilirim? Sizin stresi dağıtmak ve sakin bir yaşam sürmek isteyen hastalarınıza uygun bir meslek değildir bu."

Breuer'in bu cevaba verecek bir karşılığı yoktu. Freud'un stratejisi parçalanmıştı. Yaklaşımın bu stresin dağıtılması yönünde olsun, demişti. Oysa karşısındaki hasta, yaşamına şekil veren eserlerin, yani kendisini hayatta tutan tek şeyin strese *ihtiyacı* olduğunda ısrar ediyordu.

Breuer doğruldu ve tıbbi otorite meselesine dönmeye karar verdi. "İçinde bulunduğunuz çıkmazı çok iyi anladığımı belirtmeliyim, Profesör Nietzsche, ama bir de beni dinleyin. Hem daha az acı çekip hem de felsefi sorgulamalarınıza devam edebilmenizin bir yolu olmalı; bunu anlayabilirsiniz. Sizin durumunuz üzerinde çok düşündüm. Yıllardır migren konusunda klinik deneyimimle pek çok hastaya yardımcı oldum. Size de yardım edebileceğime inanıyorum. Lütfen tedavi planımı anlatmama izin verin."

Nietzsche başıyla onayladı ve koltuğuna yaslandı. Breuer onun kendisini güven içinde hissettiğini ve kurduğu barikatın ardından dim-

dik ayakta ona baktığını hayal etti.

"Sizi gözlem ve tedavi altına alabilmemiz için Viyana'daki Lauzon Kliniği'ne yatmanızı önereceğim. Bu uygulamaya girmemizin belli faydaları var. Örneğin yeni migren ilaçlarından bazılarıyla sistematik bir deneme uygulama imkânımız olur. Kartlarınızdan gördüğüm kadarıyla ergotamini hiç denememişsiniz. Bu ilaç, migrene karşı bizi çok ümitlendiren yepyeni bir ilaç, ama bazı önlemler almayı da gerektiriyor. Migren ağrısının başladığı anda hemen alınması gerekiyor, ayrıca eğer yanlış kullanılırsa ciddi yan etkiler doğuruyor. Ben bu ilacı kullanırken hastanın hastanede müşahede altına alınmasını ve uygun doz verildiğinden emin olmayı tercih ederim. Böyle bir gözlem migreni ortaya çıkaran neden konusunda da bize değerli bilgiler verebilir. Sizin kendi durumunuzla ilgili çok keskin bir gözlemci olduğunuzu görüyorum, ama yine de eğitimli profesyonellerin gözlemi altında olmanın da birçok yararı vardır.

"Hastalarımı her zaman Lauzon'a alırım," diye aceleyle devam etti Breuer, sözünün kesilmesine fırsat vermeyecekti. "Çok rahat ve güzel işletilen bir yer. Yeni müdür ona yepyeni bir çehre kazandırdı, örneğin suları bile Baden-Baden'den getirtiyor. Dahası, muayenehaneme de yakın olduğu için sizi, pazar hariç, her gün ziyarete gelebilirim ve ikimiz birlikte yaşamınızdaki stresin kaynaklarını araştırırız."

Nietzsche yavaşça, ama kararlı bir şekilde başını iki yana sallıyordu.

"Neye itiraz ettiğinizi," diye devam etti Breuer, "bırakın ben anlatayım, az önce söylediğiniz gibi, stres sizin işinizin ve üzerine aldığınız misyonun o kadar ayrılmaz bir parçası ki bunun kökünü kazımak mümkün olsa bile bu prosedüre girmek istemiyorsunuz. Doğru anlamış mıyım?"

Nietzsche evet anlamında başını salladı. Breuer, onun gözlerinde merak kıvılcımları gördüğü için çok memnundu. İyi, iyi! diye düşündü. Profesör, stres hakkında en son sözü söylediğini sanıyordu. Hâlâ bu enkazın üzerinde yürümem onu çok şaşırttı.

"Klinik deneyimlerim bana, gerilimin pek çok kaynağı olabileceğini öğretti; öyle ki bunlar bir insanın aklının alabileceğinin de ötesinde ve açığa çıkarılmaları tarafsız bir rehber gerektiriyor."

"Peki, nedir o gerilim kaynakları, Doktor Breuer?"

"Az önce konuşurken –migren nöbetlerinin öncesi ve sonrasında günlük tutup tutmadığınızı sorduğum noktada– sizi günlük tutmaktan alıkoyan bazı rahatsız edici ve ciddi olaylar olduğundan söz etmişti-

niz. Kanımca bu olaylar –gerçi hâlâ bunlara bir açıklık getirmediniz– hakkında konuşarak stres kaynağını dağıtabiliriz."

"Ben bu olayları zaten arkamda bıraktığımı anlatmıştım, Doktor Breuer," dedi Nietzsche kesin bir tavırla.

Ama Breuer ısrar etti. "Başka streslerin olduğu da kesin. Örneğin, Çarşamba günü, yakın zamanlarda bir ihanete uğradığınızı söylemiştiniz. Belli ki bu ihanet strese yol açmış. *Angst* karşısında bağışıklığı olan bir tek insanoğlu bile yoktur, bu yüzden bozulan bir dostluğun verdiği acıdan kimse kaçamaz. Açık konuşmak gerekirse Profesör Nietzsche, doktorunuz olarak çizdiğiniz günlük yaşam tablosu çok ilgimi çekti. Böyle bir yalnızlığa kim dayanabilir? Daha önce karınızın, çocuklarınızın ve iş arkadaşlarınızın olmamasını, yaşamınızı stresten arındırmanızın birer göstergesi olarak sunmuştunuz. Ama ben farklı düşünüyorum: Böyle tam inzivaya çekilmek stresi ortadan kaldırmaz, aksine bunun *kendisi* başlı başına bir strestir. Yalnızlık, hastalıkların üreyebileceği en uygun ortamdır."

Nietzsche sertçe başını salladı. "Size katılmadığımı söylememe izin verin, Doktor Breuer. Büyük düşünürler kendi çevrelerini kendileri seçerler, kendileri düşünürler, sürülerin yaşam tarzı tarafından engellenmeyi istemezler. Thoreau'ya, Spinoza'ya ya da Saint Jerome, Saint Francis ya da Buda gibi din düşünürlerine bir bakın."

"Thoreau'yu tanımıyorum, ama diğerleri acaba mükemmel zihin sağlığına örnek mi teşkil ediyorlar? Üstelik" –Breuer burada, tartışmanın şiddetini azaltabileceğini düşünerek iyice gülümsedi– "destek almak için din büyüklerine sığınıyorsanız argümanınız ciddi bir sıkıntı içinde demektir."

Nietzsche bundan hoşlanmamıştı. "Doktor Breuer, benim adıma gösterdiğiniz çabalar için size minnettarım ve bu görüşme bana zaten bazı yararlar sağladı: Migren konusunda verdiğiniz bilgi benim için son derece değerli. Ancak kliniğe gitme öneriniz bana göre değil. Kaplıcalarda zaten daha önce de uzun süre kalmıştım –Saint-Moritz'de, Hex'te, Steinabad'da haftalarca kaldım– hiçbiri de zerre kadar işe yaramadı."

Breuer direniyordu. "Profesör Nietzsche, Lauzon Kliniği'nde uyguladığımız tedavinin Avrupa'daki kaplıcalardan tamamen farklı olduğunu anlamalısınız. Baden-Baden sularından söz ettiğime bile pişmanım. Bunlar, benim gözlemim altında, size Lauzon'da verileceklerin yalnızca binde birini oluşturuyor."

"Doktor Breuer, siz ve kliniğiniz başka bir yerde olsaydınız, öneri-

nizi ciddi bir şekilde değerlendirirdim. Örneğin Tunus'ta, Sicilya'da, hatta Rapallo'da. Ama Viyana kışları, sinir sistemimin kabul edemeyeği bir yer. Buradan sağ çıkacağımı sanmam."

Breuer, Paul Rée ile birlikte üçünün Viyana'da yaşamaları konusunda Lou Salomé'nin getirdiğe teklife Nietzsche'nin itiraz etmemiş olduğunu bilmesine rağmen tabii ki bu bilgiyi kullanamayacağının da farkındaydı. Ama yine de vereceği çok iyi bir karşılığı vardı.

"Fakat, Profesör Nietzsche, siz tam benim dediğime geliyorsunuz aslında! Sizi Sardunya ya da Tunus'taki bir kliniğe yatırsak ve bir ay boyunca hiç migren ağrısı yaşamasanız, tedavide hiçbir yere gelememiş olacağız. Tıbbi sorgulamanın, felsefi sorgulamadan hiçbir farkı yoktur; *riski göze almak zorundayız*! Lauzon'da bizim gözlemimiz altında olduğunuz zaman yaşayacağınız bir migren ağrısı, panik nedeni değil, bir nimet olacak; durumunuzun nedenini ve tedavisini bulabileceğimiz bir hazine. İstediğiniz her an yanınızda olacağım ve ergotamin ya da nitrogliserin ile baş ağrısını keseceğim konusunda sizi temin ederim."

Herr Breuer bu noktada sustu. Verdiği karşılığın çok güçlü olduğunu biliyordu. Ne kadar keyif aldığını göstermemeye çalıştı.

Nietzsche cevap vermeden önce yutkundu. "Yaptığınız değerlendirme çok iyi, Doktor Breuer. Mamafih, bu önerinizi kabul etmek benim için imkânsız. Planınıza ve tedavi için getirdiğiniz formülasyona yaptığım itiraz, çok derin ve çok temel bir noktadan kaynaklanıyor. Ama bunun dışında bir de dünyevi bir üstünlüğe sahip engel var ki o da para! Mali durumla en iyi olduğu koşullarda bile bir aylık tıbbi bakımı karşılayamam. Şu anda, buna imkân yok!"

"Ah, Profesör Nietzsche, yaşamınız ve bedeninizin en gizli yönleri hakkında bu kadar soru sormama rağmen, pek çok doktorun yaptığı gibi mali durumunuz konusunda konuşmaktan kaçınmam sizce garip değil mi?"

"Gereksiz yere tedbirli davranmışsınız, Doktor Breuer. Mali durumum hakkında konuşmaktan kaçınmam. Benim için para çok şey ifade etmez, yeter ki çalışmalarımı devam ettirmeye yetecek kadar param olsun. Sade bir yaşam sürüyorum, birkaç kitabı saymazsak, yalnızca varolabilmem için gerekenin dışında paraya hiç ihtiyacım yok. Üç yıl önce Basel'deki işimden istifa ettiğimde, üniversite bana ufak bir aylık bağladı. İşte bütün param o! Başka hiçbir gelir kaynağım yok –ne babamdan kalan bir yer ne de bir hamiden gelen para–, size de söylediğim gibi yazılarımdan da bir kuruş kazanmıyorum. İki yıl önce

Basel Üniversitesi aylığımın biraz artmasına karar verdi. Sanırım verdikleri ilk aylıklar oradan gitmem için, ikinci artış da uzak kalmam içindi."

Nietzsche elini cebine sokarak bir mektup çıkardı."Bu aylığın ömür boyu olacağını varsaymıştım hep. Fakat, bu sabah Overbeck bana ablamdan gelen bir mektup ulaştırdı; bu mektupta aylığımın tehlikede olduğu yazılı. "

"Sebep nedir, Profesör Nietzsche?"

"Ablamın hoşlanmadığı biri bana iftiralar atıyor. Şu anda bunların ne kadarının doğru olduğunu bilmiyorum; ablam, her zaman olduğu gibi abartıyor da olabilir. Her ne olursa olsun asıl mesele, şu anda büyük bir mali sorumluluk altına giremeyeceğim."

Breuer Nietzsche'nin yaptığı bu itiraz karşısında hem rahatlamış hem de keyiflenmişti. Bu, aşılması çok kolay bir engeldi. "Profesör Nietzsche, ikimiz de para için aynı şekilde düşünüyoruz. Ben de sizin gibi paraya asla duygusal bir önem yüklemedim. Mamafih, benim içinde bulunduğum koşullar, tamamen rastlantı eseri olarak sizinkinden biraz farklı. Babanız size bir mülk bırakacak kadar yaşasaydı, bugün sizin de bir geliriniz olacaktı. Son derece iyi bir İbranice hocası olan babam bana yalnızca ufak bir mülk bırakmasına rağmen, Viyana'daki en varlıklı Yahudi ailesinin kızıyla evlenmemi sağladı. Her iki aile de bundan memnun oldu: Külliyatlı miktarda bir drahomayla, geleceği parlak bir tıp bilgini değiş tokuş edildi.

"Tüm bunlar, Profesör Nietzsche, sizin mali engel dediğiniz şeyin aslında engel olmadığı anlamına geliyor. Karımın ailesi, Altmannlar, Lauzon'daki iki yatağı gerektiğinde kullanmak üzere tamamen benim şahsıma bıraktılar. Bundan dolayı, ne benim yapacağım hizmetlere ücret ödeyecek ne de hastane masrafı vereceksiniz. Her görüşmemizden ben daha zengin çıkıyorum! O halde mesele yok! Her şeyi hallettik! Lauzon'a haber vereyim. Girişinizi bugünden yaptıralım mı?"

IX

Hiç de her şey halledilmiş değildi. Nietzsche uzun bir süre gözleri kapalı oturduğu yerde kaldı. Sonra birden gözlerini açtı ve kararlı bir sesle, "Doktor Breuer, benim için değerli zamanınızı yeterince harcadınız. Teklifiniz oldukça cömert. Bunu hiç unutmayacağım, ama kabul edemem, yani oraya gitmeyeceğim. Bilinen nedenlerin ötesinde başka nedenleri de var" – kararı kesindi, daha fazla açıklama yapmaya niyetli görünmüyordu–. Çantasının klipslerini kapatarak kalkmaya hazırlandı.

Breuer hayret içindeydi. Bu görüşme mesleki bir görüşmeden çok satranç yarışmasına benzemeye başlamıştı. Bir hamle yapmış, planını kurmuş, ama Nietzsche anında karşı atakta bulunmuştu. İtirazlarına karşılık vermiş, ama bu kez de Nietzsche'nin yeni bir itirazına göğüs germek zorunda kalmıştı. Bunun bir sonu yok muydu? Ama eski kurt-

lardan olan Doktor Breuer genellikle başarıya ulaşan yeni bir taktiğe geçti.

"Profesör Nietzsche, lütfen bir an için benim danışmanım olun! Sizden ilginç bir durum hakkındaki görüşlerinizi rica edeceğim; belki siz bana yardımcı olabilirsiniz. Bir süredir gerçekten çok kötü durumda olan bir hastayla karşılaştım. Üç günde bir bile az çok sağlıklı olabildiği için mutlu oluyor. Ondan sonra bir tıp uzmanına danışmak için çok uzun ve yorucu bir yolculuğu göze alıyor. Bu uzman görevini ustaca uygulamaya koyuluyor. Hastayı muayene ediyor, doğru bir teşhis koyuyor. Hasta ve hekimi karşılıklı saygı içinde dostluk kuruyorlar. Daha sonra bu hekim tamamıyla güven duyduğu kapsamlı bir tedavi planı öneriyor. Ancak hastası bu tedavi planına nedense hiç ilgi göstermiyor; merak bile etmiyor. Üstelik anında reddediyor ve mazeret üstüne mazeret çıkarıyor. Bu sırrı çözmeme yardım eder misiniz?"

Nietzsche'nin gözleri kocaman oldu. Breuer'in bu tuhaf gambitinden etkilenmiş görünse de hiçbir karşılıkta bulunmadı.

Breuer ısrarlıydı. "Belki de bu bilmeceyi baştan ele almalıyız. Tedaviyi istemeyen bu hasta neden kalkıp da bu doktora gelsin?"

"Ben buraya dostlarımın ağır baskıları nedeniyle geldim."

Breuer hastasının bu küçük oyunun içine giremeyişine bozulmuştu. Her ne kadar Nietzsche yazılarında ustaca nükteler yapıp kahkahayı yüceltse de Herr Profesörün oyun oynamaktan pek hoşlanmadığı açıktı.

"Basel'deki dostlarınız mı?"

"Evet, Profesör Overbeck ve eşi yakınımdırlar. Ayrıca Cenova'daki iyi bir dostum da buna dahil. Arkadaşlarımın sayısı çok kabarık değildir –göçebe yaşamım yüzünden olsa gerek–, bu dostlarımın hepsinin benim çare aramam gerektiği konusunda gösterdikleri çaba ilgiye değerdi. Ağız birliği yapmış gibi hepsinin Doktor Breuer adını vermesi de aynı derecede ilginçti.

Breuer, Lou Salomé'nin bu işte parmağı olduğunu biliyordu. "Tabii," dedi, "gösterdikleri ilgi tıbbi durumunuzun ciddiyetinden kaynaklanmış olmalı."

"Belki de mektuplarımda hastalığımı sık sık anlatmamdan."

"Ama bundan söz etmeniz sizin kendi ilginizi de yansıtıyor olmalı. Yoksa neden onlara böyle mektuplar yazasınız? İlgi uyandırmak için değil herhalde? Ya da acındırmak için?"

İyi bir hamle! Şah! Breuer çok sevinmişti. Nietzsche gerilemek zorunda kalmıştı.

"Kaybetmeyi göze alamayacak kadar az dostum var. Bu dostluğa

karşılık olarak endişelerini hafifletmek için elimden geleni yapmalıyım diye düşündüm. İşte muayenehanenize gelişimin sebebi bu."

Breuer elindeki avantajla baskı uygulamaya karar verdi. Daha cesur bir hamle yaptı.

"Yani kendinizle hiç ilgilenmiyorsunuz ha? İmkânsız! Yılda iki yüz günden fazla bir şey yapamadan ceza çeker gibi yaşamak! Migren krizinin ortasındayken çekilen acının birazını bile hafifletmek için her şeyi göze alan hastalar tanıdım!"

Mükemmel! Satranç tahtası üzerinde bir hamlenin daha işi bitmişti. Bakalım rakibi taşını ne tarafa götürecekti? Breuer merak içindeydi.

Görünüşe göre artık başka taşlarla hamle yapması gerektiğini gören Nietzsche, dikkatini yine tahtanın ortasına yöneltti. "Benim için çok şey söylediler; filozof, psikolog, putperest, tahrikçi, deccal dediler. Hatta bana hiç de *hoş sayılamayacak* adlar takanlar bile oldu. Ama ben kendime bilim adamı demeyi tercih ediyorum; çünkü benim felsefe yöntemimi belirleyen özellik, bütün bilim yöntemlerinde olduğu gibi, *inanmamaktır*. Her zaman mümkün olduğu kadar kuşkucu bakış açısını korumaya özen gösteririm ve şu anda da kuşkuluyum. Tıbbi otoritelere dayanarak verdiğiniz ruhsal müşahede tavsiyenizi kabul edemeyeceğim."

"Fakat, Profesör Nietzsche, sizinle tamamen aynı fikirdeyiz. Tek otorite mantıktır, benim tavsiyem de mantıkla desteklenmektedir. Bu konuda iki iddiam var. Birincisi, stres insanı hastalandırabilir ve bilimsel gözlemlerin çoğu bu iddiayı desteklemektedir. İkincisi, siz büyük bir stres altında yaşıyorsunuz ve benim bahsettiğim stres felsefi sorgulamalarınızdaki stresten *farklı* bir şey.

"Şimdi bir kez daha verilerin üzerinden geçelim," diye devam etti Breuer. "Ablanızdan aldığınız mektubu düşünün. Belli ki iftiraya uğradığınız için stres altındasınız. Ve bana bu iftiradan daha önce söz etmemekle, bilmeden karşılıklı dürüstlük anlaşmamızı bozmuş oldunuz." Breuer daha cesur hamlelere kalkmıştı. Başka yolu yoktu, ne kaybederdi ki?

"Ve belli ki aylığınızı kaybetme düşüncesi de sizi strese sokuyor; o sizin tek maddi desteğiniz. Ve eğer bütün bunları yalnızca ablanızın abarttığını düşünüyorsanız, bir de sizi paniğe sokmaya pek hevesli bir ablanız olduğu için de girdiğiniz bir stres var!"

Çok mu ileri gitmişti? Breuer, Nietzsche'nin elinin koltuğun kenarından aşağı ağır ağır kaydığını ve çantasına uzanmaya çalıştığını fark etmişti. Ama artık ok yaydan çıkmıştı. Breuer mat edecek hamleye geçti.

"Ama bu görüşlerimi destekleyecek çok daha güçlü bir şey var elimde, yeni çıkmış dâhiyane bir kitap" –uzandı ve parmağıyla *İnsanca, Pek İnsanca* başlıklı kitabın üzerine vurdu– "yakın geleceğin –bu dünyada adalet varsa eğer– büyük filozofu yazmış. Dinleyin!"

Freud'a anlattığı pasajı buldu ve okumaya başladı: " '*Psikolojik gözlem, yaşam yükünü hafifletebilmenin en uygun yollarından biridir.*' Bir iki sayfa sonra yazar, psikolojik gözlemin tartışılmaz önemini şu sözlerle anlatıyor: '*İnsanlık ahlâki tahlillerin göz önüne serildiği tablonun iğrenç görüntüsünden artık daha fazla uzak tutulamaz.*' Birkaç sayfa sonra, büyük filozofların hatalarının insan eylemlerini ve duygularını genellikle yanlış açıklamaktan kaynaklandığını ve bunun sonucunda '*yanlış etiklerle, dini ve mitolojik canavarlar yaratıldığına*' dikkat çekiyor.

"Daha devam edebilirim" –diyen Breuer kitabın sayfalarını karıştırdı– "ama bu mükemmel kitap aslında, eğer insan düşünceleri ve davranışları anlaşılmak isteniyorsa, önce geleneklerin, mitolojinin ve dinin bir kenara konmasının zorunlu olduğunu anlatıyor. Ancak o zaman, *bütün önyargılardan arınarak*, insanoğlunu mercek altına koyabiliriz."

"Bu kitabı gayet iyi biliyorum," dedi Nietzsche sertçe.

"Ama yazılanları uygulamıyor musunuz?"

"Hayatımı onları uygulamaya adadım. Ama siz yeterince okumadınız. Yıllardır tek başıma psikolojik neşterler vuruyorum: Kendi çalışmamda denek olarak kendimi kullanıyorum. Ama *sizin* deneğiniz olmak niyetinde değilim! Siz olsaydınız denek olarak kullanılmak ister miydiniz? Size doğrudan bir soru sormama izin verin, Doktor Breur. Bu tedavi planına sizi motive eden şey nedir?"

"Benden yardım almaya geldiniz. Bu yardımı sağlıyorum. Ben bir doktorum. İşim bu."

"Biraz fazla basit! Her ikimiz de biliyoruz ki insan motivasyonu çok daha karmaşıktır ve aynı zamanda da ilkeldir. Tekrar soruyorum, nedir motivasyonunuz?"

"Bu *gerçekten* basit, Profesör Nietzsche. Herkes işini yapar; duvarcı duvar örer, demirci demir döver, doktor doktorluğunu yapar. Herkes bir şekilde yaşamını kazanır, herkes üzerine düşeni yerine getirir, bana düşen ise hizmet etmek, acıları hafifletmek."

Breuer güven vermeye çalışıyordu, ama bir yandan da huzursuz olmuştu. Nietzsche'nin son hamlesi hiç de hoşuna gitmemişti.

"Bunlar benim soruma pek tatmin edici cevaplar olmadı, Doktor

Breuer. Duvarcı duvar örer, doktor doktorluğunu yapar, herkes üzerine düşeni yerine getirir dediniz, ama bunlar motivasyon değildir: Bunlar alışkanlıktır. Verdiğiniz cevapta bilinçten, seçimden ve çıkardan söz etmediniz. Yaşamını kazanır dediniz; bu daha kabul edilebilir bir şey, en azından kolayca anlaşılabilir. İnsanlar ağızlarına bir lokma ekmek koyabilmek için çalışır didinirler. Oysa siz benden para da istemiyorsunuz."

"Ben size aynı soruyu sorayım, Profesör Nietzsche. Siz de yaptığınız çalışmalardan para kazanmadığınızı söylüyorsunuz: O zaman siz neden filozofluk yapıyorsunuz?" Breuer saldırı taktiğinden ayrılmamaya çalışıyordu, ama zor bir duruma düştüğünü de hissediyordu.

"Ama ikimizin arasında çok önemli bir fark var. Ben filozofluğu *sizin için* yaptığımı iddia etmiyorum, oysa siz, Doktor, sizi motive eden şeyin bana hizmet etmek, acımı dindirmek olduğunu söylüyorsunuz. Bunların insan motivasyonuyla uzaktan yakından ilgisi yok. Bunlar rahiplere özgü propagandalarla kurnazca yönetilen köle zihniyetinin bir parçası. Daha derinlere inip motivasyonlarınızın kaynağını bulun! Hiç kimsenin bir şeyi sırf başka birisi için *yapmadığını* göreceksiniz. İnsanın bütün eylemleri kendisine yöneliktir, bütün hizmetleri kendine-hizmettir, bütün sevgisi kendini sevmesindendir."

Nietzsche'nin sözleri hızla akıyordu, aynı tempoda konuşmaya devam etti.

"Bu yorum sizi şaşırttı mı? Belki de sevdiğiniz insanları düşünmektesiniz. Ama daha derinlere inin, sonunda sevdiğinizin *onlar* olmadığını göreceksiniz: Siz bu sevginin içinizde yarattığı duyguları seviyorsunuz! Siz arzuyu seviyorsunuz, arzu edilen şeyi değil. O halde, bana neden hizmet etmek istediğinizi tekrar sorabilir miyim? Sorumu tekrarlıyorum, Doktor Breuer" –Nietzsche'nin sesi iyice sertleşmişti– "*sizi motive eden şey nedir*?"

Breuer başının döndüğünü hissetti. İlk anda aklından geçip, yapmamak için kendini tuttuğu şey şu oldu: Nietzsche'nin ortaya koyduğu bu formülasyonun ne kadar çirkin ve kaba olduğunu söylemek ve bu yüzden kaçınılmayacak olan sona varmak, yani Profesör Nietzsche vakasına noktayı koymak. Bir an için, Nietzsche'nin sırtını dönüp kapıdan çıkıp gittiğini hayal etti. Oh, dünya varmış! Nihayet ona üzüntü veren, düş kırıklığına yol açan bu işten kurtulmuş olacaktı. Yine de Nietzsche'yi bir daha görmeme düşüncesi onu üzüyordu. Bu adama yakınlık duyuyordu. Ama neden? Gerçekten de *neydi* onu motive eden?

Breuer babasıyla satranç oynadığı zamanları düşünürken buldu

kendini. Hep aynı hatayı yapardı; bütün dikkatini saldırıya verir, destekleyebileceğinden daha fazla sıkıştırır, bu arada savunma hattını ihmal eder, babasının veziri de şimşek gibi gelip mat etmeye kalktığında neye uğradığını şaşırırdı. Bu hayali kafasından sildi, ama aldığı dersi aklında tutacaktı: Profesör Nietzsche'yi bir daha asla, ama asla hafife almayacaktı.

"Sorumu tekrarlıyorum, Doktor Breuer, *sizi motive eden şey nedir?*"

Breuer cevap vermeye çabaladı. Neydi? Nietzsche'nin bu sorusu üzerine zihninin neden böyle direndiğine akıl erdiremiyordu. Konsantre olmaya zorladı kendini. Nietzsche'ye hizmet etme isteği ne zaman başlamıştı? Venedik'te, tabii, Lou Salomé'nin güzelliğiyle büyülendiğinde. Kızın cazibesinden o kadar etkilenmişti ki dostuna yardım etmeyi seve seve kabul etmişti. Profesör Nietzsche'yi iyileştirmeyi üstlenmekle hem onunla bağlantısını koparmamış olacak hem de onun gözüne girmeyi başaracaktı. Bir de Wagner'le olan bağlantı vardı. Tabii, bu biraz çelişkiliydi: Breuer, Wagner'in müziğini sever, fakat Yahudi-düşmanlığından nefret ederdi.

Peki başka? Aradan haftalar geçmişti, artık Lou Salomé'yi aklından pek geçirmiyordu. Nietzsche'yle ilgilenmesinin nedeni artık o değildi. Hayır, girdiği bu entelektüel mücadele de onu çok etkilemişti. Frau Becker bile, önceki gün, Viyana'daki hiçbir doktorun böyle bir hastayı görmeyeceğini söylemişti.

Bir de Freud meselesi vardı. Freud'a Nietzsche'yi ders konusu olarak verecek olsa profesör onu elinin tersiyle geri çevirecek ve o zaman aptal durumuna düşecekti. Yoksa yüce bir şeye yakın olma arzusu muydu? Lou Salomé, Nietzsche'nin Alman felsefesinin geleceği olduğunu söylerken haklıydı galiba: Nietzsche'nin yazdığı o kitaplar, bir dehanın izleri vardı bu kitaplarda.

Breuer, bunların hiçbirinde de Nietzsche'yi bir insan olarak, etiyle kanıyla karşısında duran kişi olarak düşünmediğini biliyordu. Bu işin Lou Salomé'yle ilgisinden, öteki doktorların ayak basmaya korktuğu bir noktaya gitmesinin ona verdiği mutluluktan bu yüceliğe yakın olma arzusundan da söz edemezdi. Breuer, Nietzsche'nin motivasyonla ilgili çirkin teorilerinde gerçek payı olabileceğini öfkeyle kabul etti. Öyle bile olsa, hastasının göstereceği hiddetin, ona teklif ettiği hizmeti engellemesini istemiyordu. Ama o zaman Nietzsche'nin bu alışılmamış ve rahatsız edici sorusunu nasıl cevaplandıracaktı?

"Beni motive eden şeyler mi? Bu sorunun cevabını kim verebilir?

Motivasyon çeşitli katmanlarda gerçekleşebilir. Yalnızca birinci katman olan hayvani motivasyonlardan başka şeylerin de bizi etkilemeyeceğine kim karar verebilir? Hayır, hayır.. Bakıyorum da yine sorunuzu tekrarlamaya hazırlanıyorsunuz; sorunuzu cevaplamaya çalışacağım. Tıp eğitimi benim on yılımı aldı. Artık paraya ihtiyacım yok diye bu eğitimi ve bu yılları bir kenara mı atayım? Yıllardır gösterdiğim çabaları haklı çıkarmak için doktorluk yapıyorum, benim için tutarlılık ve yaşamı değerli kılma yolu bu. Ve anlam katma! Her gün oturup da paramı mı sayacağım? *Siz* yapar mıydınız? Kesinlikle yapmazdınız! Beni motive eden bir şey daha var. Sizinle beraberken yaşadığım entelektüel alışverişten zevk alıyorum."

"Bunlarda en azından daha fazla dürüstlük kokusu var," dedi Nietzsche.

"Şimdi bir tane daha geldi aklıma, o kaya gibi cümleyi sevdim: 'Neysen o ol.' Ben bensem, yani alnıma yazılı olan hizmet vermek, insanlara yardım etmek, tıp ilmine katkıda bulunmak ve acıyı dindirmek ise başka ne yapabilirim?"

Breuer kendini çok daha iyi hissetti. Güveni yerine geliyordu. Belki de meseleyi tartışma havasına soktum, diye düşündü. Daha uzlaşmacı bir tavır gerekiyordu. "Motive eden bir şey daha var. Diyelim ki –ben buna inanıyorum– sizin alnınıza da büyük bir filozof olmak yazılmış. O halde benim yapacağım tedavinin yalnızca fiziksel varlığınıza değil, sizi *siz* yapma projenize de yardımı olacaktır."

"Eğer ben, sizin deyişinizle, büyük biri olacaksam, o zaman siz benim yaratıcım, benin kurtarıcım olarak daha da büyük olacaksınız!" Nietzche'nin ağzından dökülen sözcükler, bir tabancadan fırlayan mermiler gibiydi.

"Hayır! Ben böyle bir şey söylemedim!" Mesleki rolünde genellikle sonsuz olan sabrı, taşmaya başlamıştı. "Ben, kendi alanında çok seçkin olan pek çok insanın da doktoruyum; bunların arasında Viyana'daki büyük bilim adamları, sanatçılar, ve müzisyenler var. Bu beni onlardan daha mı büyük yaptı? Onları tedavi ettiğimi bile kimse bilmez."

"Ama işte bana onları anlatıyorsunuz, şu anda onların şöhretini kullanarak bu konuda ne büyük otorite olduğunuzu kanıtlamaya çalışıyorsunuz."

"Profesör Nietzsche; kulaklarıma inanamıyorum. Alnınıza yazılanlar bir gün gerçek olduğu zaman benim çıkıp da sizi yaratanın ben, Joseph Breuer olduğunu iddia edeceğime gerçekten inanıyor musunuz?"

"Siz böyle şeylerin *olmadığına* gerçekten inanıyor musunuz?"

Breuer sakin olmaya çalıştı. Dikkat et, Josef, sinirlenme. Olayları bir de *onun* açısından değerlendir. Güvensizliğin kaynağını anlamaya çalış.

"Profesör Nietzsche, geçmişte ihanete uğradığınızı ve bunun gelecekte de başınıza gelebileceğine inandığınızı biliyorum. Ancak ben size söz veriyorum, böyle bir şeyi benimle yaşamayacaksınız. Adınızdan asla söz etmeyeceğim. Tıp kayıtlarında bile adınız geçmeyecek. Size takma bir isim verelim."

"Mesele sizin başkalarına söz edip etmemeniz değil, sözünüze güveniyorum. Asıl mesele sizin *kendinize* ve benim *kendime* neler söyleyeceğim. Sizi motive eden şeylerden söz ederken hizmet verme, sıkıntıları hafifletme iddialarınızı yinelemenize rağmen, yapmak istedikleriniz gerçekte *benimle* ilgili değildi. Zaten olması gereken de bu. Beni, kendi projenizde kullanacaksınız; bu da doğal, meselenin yapısına uygun düşüyor. Ama anlamıyor musunuz, *beni harcıyor olacaksınız*. Benim için duyduğunuz acı, iyilikseverliğiniz, duygularımı paylaşmanız, bana yardım ederken kullandığınız teknik, beni yönetmeniz; bütün bunların etkisi benim gücüm pahasına size güç vermek demek. Bu yardımı kabul edebilecek kadar varlıklı değilim!"

Bu adamla anlaşmak imkânsız, diye düşündü Breuer. Nereden buluyorsa en kötü, en bayağı motivasyonları bulup çıkarıyor. Breuer'in tıbbi amaçlar gibi geri kalan ıvır zıvır sözleri de arada kaynadı gitti. Artık duygularını gizleyemiyordu.

"Profesör Nietzsche, sizinle açık konuşacağım. Bugün ortaya koyduğunuz argümanların çoğunda haklıydınız, ama bu son söyledikleriniz, benim sizi zayıflatmak istemem, benim sizden beslenerek güçleneceğim gibi sözler baştan aşağı saçmalıktan ibaret!"

Breuer Nietzsche'nin elinin çantasına doğru uzandığını gördü, ama kendini tutamıyordu! "Anlamıyor musunuz, kendi psikolojinizi neden tahlil *edemediğinizin* en güzel örneği bu. Sizin görüşünüz bulanmış!"

Nietzsche'nin çantasını kaptığını ve kalkmaya hazırlandığını gördü. Yine de devam ediyordu: "Arkadaşlık ilişkilerinizde talihsiz sorunlar yaşadığınız için kabul edilemez hatalar yapıyorsunuz!"

Nietzsche paltosunun düğmelerini ilikliyordu, ama Breuer dilini tutamıyordu: "Hem kendi tavırlarınızın evrensel olduğunu iddia ediyorsunuz hem de kendinizde kavrayamadığınız bir şeyi tüm insanlık için kavramaya çalışıyorsunuz."

Nietzsche'nin eli kapı tokmağındaydı.

"Sözünüzü kestiğim için özür dilerim, Doktor Breuer, ama bu akşam Basel'e giden treni yakalamam gerek. Ücreti ödemek ve kitaplarımı almak için iki saat sonra gelebilir miyim? Görüşme raporunu göndermeniz için size bir adres bırakacağım." Sertçe selam verip arkasını döndü. Muayenehaneden çıkıp yürüyen Nietzsche'nin ardından bakakalan Breuer ürpermişti.

X

Kapı kapandığında Breuer hiç kıpırdamadı, Frau Becker hızla içeri girdiğinde hâlâ donakalmış vaziyette masasında oturuyordu.

"Ne oldu, Dr. Breuer? Profesör Nietzsche odanızdan çıkar çıkmaz, kısa bir süre sonra gelip faturasını ve kitaplarını alacağı gibi bir şeyler mırıldanıp gitti."

"Beceriksizliğim yüzünden her şeyi mahvettim," diyen Breuer, Nietzcshe'yle geçirdiği son bir saatin özetini verdi. "Adam sonunda toparlanıp giderken bile neredeyse arkasından bağırıyordum."

"Sizi tahrik etmiş olmalı. Hasta bir adam tedavi olmaya geliyor, elinizden geleni yapıyorsunuz, ama o her söylediğinize karşı çıkıp sizinle savaşıyor. Daha önce yanında çalıştığım Doktor Ulrich onu çoktan kapı dışarı etmişti, yemin ederim."

"Adamın çok acil yardıma ihtiyacı var." Breuer ayağa kalktı, pencereye giderken sanki kendi kendine konuşuyormuş gibi mırıl mırıl düşüncelerini söylüyordu. "Ancak, bunu kabul edemeyecek kadar gururlu. Ama bu gururu onun hastalığının bir parçası, tıpkı hastalıklı bir organ gibi. Sesimi yükselterek konuşmam ne büyük aptallık! Ona yaklaşmanın, onu ve gururunu tedavi programına almanın mutlaka bir yolu vardı."

"Yardım kabul etmeyecek kadar gururluysa, nasıl tedavi edeceksiniz? Geceleri, adam uyurken mi?"

Pencerenin önünde durup, dışarı bakan ve kendine kızmış bir halde bir öne bir arkaya sallanmakta olan Breuer buna bir karşılık vermedi.

Frau Becker tekrar şansını denedi. "Hani iki ay kadar önce yardım etmeye çalıştığınız şu odasından çıkmaya korkan yaşlı kadını, Frau Kohl'ü hatırlıyor musunuz?"

Breuer başını salladı, sırtı hâlâ Frau Becker'e dönüktü. "Hatırlıyorum."

"Tam elinden tutup bir başka odaya sokmayı başardığınızda, tedaviyi kesmişti. Bana bunu anlattığınızda, onu, iyileşmenin bu kadar yakınına getirdikten sonra kaybetmenin sizin için ne kadar acı olduğunu düşünmüştüm."

Breuer sabırsızca baş salladı; ne demek istediğini anlamamıştı, demek istediği bir şey varsa tabii. "Yani?"

"O zamanlar siz çok güzel bir şey söylemiştiniz. Demiştiniz ki, hayat uzun, hastalar daha uzun süre tedaviye gidip gelecekler. Bir doktordan bir şeyler öğrenirler, bunu akıllarında tutarlar ve ilerde bir zaman gelir daha fazlasını almaya hazır olurlar. Ve o anda sizin oynadığınız rol, onun o anda hazır olabileceği kadardı."

"Yani?" Breuer yine sordu.

"Yani, bu Profesör Nietzsche için de geçerli olabilir. Belki o da hazır olunca sizin sözlerinizi duyacaktır, belki gelecekte bir gün."

Breuer dönüp Frau Becker'e baktı. Söylediklerinden etkilenmişti. Söylediklerinin içeriği değildi etkileyici olan, çünkü bu muayenehanede ortaya çıkan bir şeyin Nietzsche'ye hiçbir yararı olmayacağını düşünüyordu. Asıl sebep, Frau Becker'in yapmaya çalıştığı şeydi. Acı çekerken –Nietzsche'nin aksine– Breuer yardımı hoş karşılardı.

"Umarım haklısınızdır, Frau Becker. Beni neşelendirmeye çalıştığınız için de size teşekkür ederim, bu rol sizin için çok yeni. Ama Nietzsche gibi birkaç hastamız daha olsun bakın nasıl uzmanlaşacaksınız. Öğleden sonra kimi alıyoruz? Biraz daha basit bir şey olsa iyi olur, tüberküloz ya da damar tıkanıklığı vakası falan olabilir."

Birkaç saat sonra, Breuer evinde cuma akşamı sofrasının başına geçmişti. Masada bulunan büyük çocukları Robert, Bertha ve Margarethe dışında (Louis Johannes ve Dora'yı önceden doyurmuştu) bugün sofrada bulunan on beş kişinin arasında Mathilde'nin hâlâ bekâr olan kız kardeşleri Hanna, Minna ve evli olan kız kardeşi Rachel ile kocası Max ve üç çocukları, Mathilde'nin anne babası, bir de yaşlı dul teyzeleri bulunuyordu. Freud da gelecekti, ama son anda gelen altı hasta yüzünden hastanede kalmak zorunda olduğunu, su ve ekmekle idare edeceğini bildiren bir not göndermişti. Breuer buna çok üzülmüştü. Nietzsche'nin gidişi onu o kadar etkilemişti ki genç dostuyla bu konuyu konuşmak için sabırsızlanıyordu.

Breuer, Mathilde ve bütün kız kardeşleri kısmen "üç-gün Yahudileri"ne katılmış olmalarına ve yalnızca en büyük üç bayramı tanımalarına rağmen, ailenin iki koyu Yahudisi olan Mathilde'nin babası Aaron ve Max şarap ve ekmekle dualar okurken onlar da saygılarından sessizce oturuyorlardı. Breuer'ler dinsel perhizlere pek uymazlardı, ama Aaron'un hatırı için Mathilde bu akşam sofraya domuz eti koymamıştı. Breuer domuz etine bayılırdı ve en sevdiği yemek olan üzüm-kafesli domuz rosto her zaman masada bulunurdu. Üstelik Breuer, Freud'la birlikte, nar gibi kızarmış domuz sosisleri satan Prater'ın devamlı müşterilerinden idiler. O tarafa yürüdüklerinde sosisli sandviç almadan duramazlardı.

Mathilde'nin bütün yemekleri gibi bu yemek de sıcak çorbayla başlamıştı. Bu gecekı çorba arpa ve lima fasulyesiyle daha zengindi. Çorbanın arkasından havuç ve soğanla pişirilmiş kocaman bir sazan geldi. Asıl sıcak yemek ise içine Brüksel lahanası doldurulmuş taze bir kazdı.

Fırından yeni çıkmış taptaze vişneli turta ikram edilince Breuer ve Max tabaklarını alarak, Breuer'in çalışma odasına doğru yürüdüler. On beş yıldır her cuma, akşam yemeğinden sonra, tatlılarını yanlarına alır, Breuer'in çalışma odasında satranç oynarlardı.

Josef, Altmann'ların kız kardeşiyle evlenmelerinden önce de Max'ı tanırdı. Ama bacanak olmasalardı asla arkadaş kalamazlardı. Breuer Max'ın zekâsına, cerrahi yeteneğine ve satrançtaki dehasına hayran olmasına karşın, bacanağının o sınırlı getto zihniyetinden ve maddeciliğinden hiç hoşlanmazdı. Bazen Max'a bakmaktan bile hoşlanmazdı: Bunun tek sebebi Max'ın çirkin, kel, cildi pürüzlü ve aşırı şişman bir adam olması değildi; hepsinden önemlisi yaşlı görünmesiydi. Breuer Max ve kendisinin aynı yaşta olduklarını unutmaya çalışırdı.

Evet, bu gece satranç oynanmayacaktı. Breuer Max'a çok gergin olduğunu ve oyun yerine, oturup konuşmayı tercih ettiğini söyledi. Breuer, Max'a özel sorunlarını pek açmazdı; ama Freud'un dışında başka erkek dostu yoktu, aslında eski hemşiresi Eva Berger gitti gideli hiç sırdaşı kalmamıştı. Şimdi ise Max'ın duyarlılığına pek güvenmese de bu fırsata balıklama atlamış, yirmi dakika aralıksız konuşarak Nietzsche'yi anlatmıştı. Tabii, ondan Herr Müller olarak söz etmişti; Lou Salomé ile Venedik'teki karşılaşmaları dahil her şeyi anlatarak sırtındaki yükü hafifletmeye çalışmıştı.

"Anna Josef," diye başladı Max, başkan savcısına, "neden kendini suçluyorsun ki? Böyle bir adamı kim tedavi edebilir? Adam deli; hepsi bu! Hele başı ağrıdan iyice çatlayacak hale gelsin, bak o zaman nasıl koşup geliyor!"

"Anlamıyorsun, Max. Hastalığının bir kısmını da *asla* yardım kabul etmemek oluşturuyor. Neredeyse paranoyak; herkes için olabilecek en kötü şeyleri düşünüyor."

"Josef, Viyana bir sürü hastayla dolu. Sen ve ben haftada yüz elli saat çalışsak da, yine de her gün bir sürü yeni hasta gelir. Doğru değil mi?"

Breuer cevap vermedi.

"Doğru değil mi?" diye yine sordu Max.

"Mesele o değil, Max."

"Mesele *bu*, Josef. Hastalar seni görebilmek için kapında kuyruk oluyorlar, sense birisi seni alsın diye yalvarıp duruyorsun. İnsanın aklı almıyor? Ne diye yalvarıyorsun ki?" Max uzanıp bir şişeyle iki küçük kadeh aldı. "Biraz slivovitz alır mısın?"

Breuer evet anlamında başını salladı, Max da içkileri koydu. Altmann'ların serveti şarap satışlarına dayansa da, bu iki küçük kadeh satranç slivovitzi, her ikisinin de içtiği tek içkiydi.

"Max, dinle beni, diyelim ki şöyle bir hastan ... Max, dinlemiyorsun. Başını çeviriyorsun."

"Dinliyorum. Dinliyorum," diye karşı çıktı Max.

"Diyelim ki sürekli prostatı büyüyen ve idrar yolu tamamen tıkalı bir hastan var," diye devam etti Breuer. "Hastada üre birikiyor, böbrek basıncı yükseliyor, üre zehirlenmesi olmak üzere, ama o yine de kesinlikle yardım kabul etmiyor. Neden mi? Yaşlılıktan ileri gelen bir bunama olabilir. Belki de aletlerine, kateterine ve çelik sondalarına duyduğu korku, üreden duyduğu korkudan çok daha fazladır. Belki bir psikozlu ve senin onu hastalığından kurtarmak istediğini fark edemiyor. O zaman ne olacak? Ne yapacaksın?"

"Yirmi yıldır bu meslekteyim," diye cevapladı Max, "hiç böyle bir şey gelmedi başıma."

"Ama *olabilir*. Bu örneği, bir şey açıklamak için veriyorum. *Şayet* olsaydı, ne yapardın?"

"Buna adamın ailesi karar verir, ben değil."

"Yapma Max, sorduğum sorudan kaçıyorsun! Diyelim ki ailesi falan *yok*?"

"Nereden bileyim? Tımarhanelerde ne yapıyorlarsa ben de onu yapardım; onu bir odaya kapatır, anestezi uygular, idrar yolunu açmak için sonda vururdum."

"Her gün mü? Her gün onu bir odaya kapatıp sonda mı yapacaksın? Yapma; Max, adam bir haftada ölür! Hayır, tek yapacağın şey, adamın sana ve bu tedaviye karşı takındığı tavrı değiştirmek olurdu. Çocukların tedavisinde de böyle yaparlar. Sen hiçbir çocuğun tedavi olmak *istediğini* gördün mü?"

Max Breuer'in sözlerini anlamamazlıktan geldi. "Ve sen de onu hastaneye yatırmayı ve onunla her gün konuşmayı istiyorsun; Josef, harcanan zamana bir bak! Bu kadar zamanını karşılayabilir mi?"

Breuer, hastasının yoksulluğundan ve aileye ayrılan yataklarda, onu ücretsiz olarak tedavi etmeyi planladığını anlatınca, Max daha da endişelendi.

"Beni endişelendiriyorsun, Josef! Samimi olacağım. Senin için gerçekten endişe duyuyorum. Sırf güzel bir Rus kızı, üstelik daha önce hiç tanımadığın bir kız seninle konuştu diye, hasta olduğunu bile inkâr eden çılgın bir adamı bu hastalıktan kurtarmak için tedavi etmek istiyorsun. Bir de bütün bunları bedava yapmak istediğini söylüyorsun. Söyle bana şimdi," dedi Max, parmağını Breuer'e doğru uzatarak, "kim daha çılgın, o mu, sen mi?"

"Sana çılgınlığın ne olduğunu söyleyeyim Max! Asıl çılgınlık, sürekli parayı önplana çıkarmaktır. Mathilde'nin drahoması, faiziyle birlikte bankada artıp duruyor. Yıllar sonra, Altmann mirasından payımıza düşeni alınca, sen de ben de para içinde yüzüyor olacağız. Şu anda başlasam bile sahip olduğum paranın hepsini harcayamam ve benim bildiğim kadarıyla sende bendekinden de fazlası var. O zaman ne diye parayla kafamı bozayım? Falanca hastanın bana para ödeyip ödemeyeceği beni neden kaygılandırsın? Max, sen bazen paradan ötesini düşünemiyorsun."

"Tamam, parayı boşverelim. Belki de haklısın. Bazen benim de *neden* çalıştığımı ya da neden insanlardan para aldığımı düşündüğüm

oluyor. Ama, Tanrı'ya şükür, bizi dinleyen yok: Yoksa ikimizin de çıldırdığını sanırlar! Turtanın kalanını yemeyecek misin?"

Breuer başını iki yana salladı, Max uzanıp turtayı kendi tabağına geçirdi.

"Ama Josef, tıp bu değil! Sana gelen hastanın –yani şu profesörün– nesi vardı? Teşhis neydi? Gurur kanseri mi? Hani su içmekten korkan Pappenheim adlı kız vardı, Almancayı unutup, yalnızca İngilizce konuşabilen o değil miydi? Her gün başka bir şeyinde tutukluk oluyordu, değil mi? Bir de kendini imparatorun oğlu sanan ve odasından çıkmaya korkan kadın var. Çılgınlık bunlar! Sen Viyana'daki en iyi eğitimi bu delilerle uğraşasın diye almadın!"

Breuer'in turtasını bir lokmada yutup, üstüne de ikinci slivovitzini içtikten sonra, sözlerini bağladı. "Viyana'daki en iyi teşhis uzmanı sensin. Solunum yolları hastalıkları ya da denge konusunu senden iyi bilen bir başka doktor yok. Araştırmalarını duymayan kalmadı. Dediğimi unutma, bir gün seni Ulusal Akademi'ye davet etmek zorunda kalacaklar. Yahudi olmasaydın, çoktan profesör olmuştun, bunu herkes biliyor. Ama sen bu çılgınlarla uğraşmaya devam edersen, adına ne olacak! Yahudi-düşmanları, 'Bak, bak, gördün mü!' diyecekler." Max parmağını havada sallayarak; "İşte sebebi *bu*! Adamın tıp profesörü olamamasının sebebi *buymuş*. Adamın aklı başında değil ki buna uygun olsun!"

"Max, gel satranç oynayalım." Breuer satranç kutusunun kapağını gürültüyle açıp taşları hiddetle içine fırlattı. "Bu gece moralim bozuk diye seninle konuşmak istedim, ama nasıl yardım ettiğine bir bak! Ben çılgınım, hastalarım çılgın, hastalarımı kapı dışarı etmeliyim. Şöhretimi lekeliyorum, hiç ihtiyacım olmayan bir sürü florini elime alıp şıkır şıkır saymam lazım–"

"Tamam, tamam! Parayla ilgili söylediklerimi geri aldım!"

"Böyle mi yardımcı olursun sen? Ne sorduğumu bile dinlemiyorsun."

"Soru neydi? Bir daha sor. Bu sefer daha iyi dinleyeceğim." Max'ın kocaman yüzü anide ciddileşmişti.

"Bugün muayenehanemde acı çeken ve yardıma ihtiyacı olan bir adam geldi ve ben onun için hiçbir şey yapamadım. Bu hastayı düzeltme şansım da yok Max; adam bitmiş. Ama nörotik problemleri olan hastaların sayısı her gün artıyor, onlarla nasıl çalışılması gerektiğini öğrenmem gerek. Bu tamamıyla yepyeni bir alan. Bu konular hakkında yazılı hiçbir şey yok. Dışarıda yardıma ihtiyacı olan binlerce hasta

var, ama kimse bu hastalara nasıl yardım edileceğini bilmiyor!"

"Bu konu hakkında hiçbir şey bilmiyorum, Josef. Senin ilgin, düşünme ve beyin konularına giderek daha fazla kayıyor. İkimiz ayrı uçlarda bulunuyoruz, bence." Max lakırdamaya başladı. Breuer kollarını kavuşturdu. "Benim çalıştığım alanlar seninkinden çok farklı. Ama sana bir tek şey söyleyebilirim, bana öyle geliyor ki sen bu profesörle adeta bir rekabete girmişsin; tıpkı felsefe dersinde Brentano ile girdiğin rekabet gibi. Seni tersleidği günü hatırlıyor musun? Yirmi yıl geçti, ama dün gibi hatırlarım. Demişti ki, 'Herr Breuer, benim neyi bilmediğimi kanıtlamakla uğraşacağınıza neden öğretmek zorunda olduğum şeyleri öğrenmeye çalışmıyorsunuz?' "

Breuer hatırlıyordu. Max devam etti: "İşte senin konsültasyonun da buna benziyor. Hatta bu Müller denilen adamı kendi kitabıyla tuzağa düşürmek için oynadığın oyun bile, bunun gibi bir şey. Bu pek zekice değil, nasıl kazanabilirsin ki? Tuzağa düşmezse, *o* kazanacaktır. Tuzak işe yaradı diyelim, o zaman da sana o kadar sinirlenecektir ki kesinlikle işbirliğine girmek istemeyecektir."

Breuer sesini çıkarmadı, bir yandan satranç taşlarına dokunuyor, bir yandan da Max'ın sözlerini düşünüyordu. "Belki de haklısın. Daha o zaman bile, kitaplarından söz etmesem daha iyi olur diye düşünmüştüm. Keşke Sig'i dinlemeseydim. Zaten baştan beri, onun sözlerini ona tekrarlamamam gerektiğini hissetmiştim, ama Sig onunla rekabete dayanan bir ilişkiye girmem için beni çok zorladı. Çok komik ama, biliyor musun, onunla konuşmamız sırasında sürekli satranç oynadığımızı düşündüm. Ben ona bu tuzağı kurdum, o ise bundan kurtuldu ve bu sefer bana bir tuzak hazırladı. Belki bütün suç bende; senin dediğin gibi okulda da böyleydim ben. Ama yıllardır meslek hayatımda hiçbir hastamla bu duruma düşmedim, Max. Bence onda bir şey var, bu şeyi benden, belki de herkesten çekiyor; sonra da buna insan doğası diyor. Ve buna gerçekten inanıyor! İşte onun felsefesi bu noktada yanılgıya düşüyor."

"Bak, Josef, yine aynı şeyi yapıyorsun, onun felsefesinde boşluk arıyorsun. Onun bir dâhi olduğunu söylüyorsun. Böylesine büyük bir dehaysa neden onu yenmek yerine, *ondan bir şeyler öğrenmeye çalışmıyorsun*!"

"Bravo, Max, bu çok iyiydi! Hoşuma gitmedi, ama doğru gibi görünüyor. Bunun yardımı olabilir." Breuer derin bir nefes aldı ve gürültülü seslerle aldığı nefesi geri verdi. "Haydi, *şimdi* oynayalım. Vezir gambitine karşı verilecek yeni bir karşılık üzerinde düşünüyorum."

Max vezir gambiti yapmış, Breuer de merkezden karşı atakta bulunarak son derece cesur bir karşılık vermişti. Ve böylece sekiz hamle sonra başının büyük bir bela içinde olduğunu görmüştü. Max bir tek piyonuyla, Breuer'in atını ve filini insafsızca çatala almıştı; başını satranç tahtasından kaldırmadan, "Josef," dedi, "madem bu gece bu konu açıldı, ben de sana bir şeyler söylemek istiyorum. Belki burnumu sokmamam gerek, ama kulaklarımı da kapayamam ya. Mathilde'nin Rachel'e dediğine göre haftalardır ona hiç dokunmamışsın."

Breuer gözünü birkaç dakika satranç tahtasından ayırmadı, ama bu çataldan kurtulmanın bir yolu olmadığını anlayınca Max'ın piyonunu alıp cevap verdi. "Evet, bu kötü bir şey. Çok kötü. Ama Max, bu konuyu seninle nasıl konuşabilirim? Bunun Mathilde'yle konuşmaktan bir farkı yok ki. Biliyorum, ben sana anlatacağım, sen de karına, karın da kız kardeşine..."

"Hayır, inan bana. Rachel'den *sır* saklayabilirim. Bak, sana bir *sır* vereyim: Rachel geçen hafta hemşirernle aramda neler geçtiğini bir bilse, bir tekmede kapının önüne koyardı beni! Seninle Eva Berger gibiydi, yani herhalde hemşirelerle oynaşmak bizim aile erkeklerinin yapısında var."

Breuer satranç tahtasına bakıyordu. Max'ın yorumları canını sıkmıştı. Demek ki herkes Eva ile ilişkisine bu gözle bakıyordu! Bu suçlama doğru değildi, ama cinsel zayıflığı yüzünden kendini suçlu hissettiği bir an yaşamamış da değildi. Birkaç ay önce, Eva ile aralarında ciddi bir şekilde konuşurlarken, Eva, Breuer'in Bertha'yla kendisini mahvedecek bir ilişkinin eşiğinde olduğundan korktuğunu ve bu saplantıdan kurtulabilmesi için ona "her şeyini" verebileceğini söylemişti. Böylece Eva cinsel yönden kendini Breuer'e sunmamış mıydı? Breuer bundan emindi. Ama o kahrolası "ama" araya girmiş ve her zaman olduğu gibi onun harekete geçmesini engellemişti. Ancak, hâlâ Eva'nın bu teklifini düşünüyor ve bu fırsatı kaçırdığı için pişmanlık duyuyordu!

Eva yoktu artık. Onunla arasını düzeltme şansı da kalmamıştı. İşten çıkarıldıktan sonra Eva onunla hiç konuşmamıştı; yeni bir işe girebilmesi için yardım ve para önerisinde bulunmuş, ama Eva bunları kaale bile almamıştı. Onu Mathilde'ye karşı savunmamış olma yanlışını artık telafi edemezdi, ama en azından Max'ın suçlamalarına karşı onu koruyabilirdi.

"Hayır, Max, yanılıyorsun. Ben melek değilim, ama yemin ederim ki ona elimi bile sürmedim. Yalnız o ana arkadaştık, iyi dosttuk."

"Özür dilerim, Josef, ben sadece senin yerine kendimi koyup, san-

mıştım ki sen ve Eva–"

"Ne düşündüğünü biliyorum. Ama bizim bambaşka bir dostluğumuz vardı. Benim sırdaşımdı, onunla her şeyi konuşurduk. Benimle uzun yıllar çalıştıktan sonra aldığı ödüle bak. Mathilde'nin öfkesine boyun eğmemem gerekirdi. Onu korumalıydım."

"Sen ve Mathilde'nin arasındaki soğukluğun nedeni bu mu?"

"Belki bunu Mathilde'ye karşı kullanıyorum, ama evliliğimizdeki asıl sorun bu değil. Bundan da öte bir şey, Max. Ama *ne* olduğunu bilemiyorum. Mathilde iyi bir eş. Ama Bertha ve Eva konusunda nasıl davrandığını düşündükçe... Ama bir bakıma da haklı; Mathilde'ye onlardan daha az zaman ayırdım. Ama şu anda olanlar tuhaf. Ona baktığımda, hâlâ ne kadar güzel olduğunu düşünüyorum."

"Öyleyse?"

"Ama ona dokunamıyorum. Soğudum işte. Bana yaklaşmasını istemiyorum."

"Bu o kadar da tuhaf bir şey değil, galiba. Rachel, Mathilde'ye benzemiyor, ama o da çok hoş bir kadın; oysa ben küçük bir kurbağaya benzeyen Fräulein Wittner'e daha fazla ilgi duyuyorum. Bazen Kirstenstrasse'ye çıkıp yürüdüğümde yirmi otuz orospunun sıralandığını görüp baştan çıkıyorum. Oysa hiçbiri Rachel'den daha güzel değil; çoğunda ya belsoğukluğu vardır ya da frengi, ama yine de baştan çıkıyorum işte. Kimsenin beni göremeyeceğinden emin olmuş olsam, kimbilir... Yapardım herhalde. Herkes aynı yemeği yemekten bıkar. Her güzel kadının olduğu yerde, bir de onu *düzmekten* bıkmış zavallı bir erkek vardır!"

Breuer, Max'ın kaba tavırlarını önplana çıkarmasından hiç hoşlanmazdı, ama bu sefer söylediği aforizma onu gülümsetmişti; kabaydı ama gerçek payı da vardı. "Hayır, Max, sıkılmaktan değil. Benim sorunum bu değil."

"Belki gidip muayene olmalısın. Cinsel konularla ilgili yazılar yazan pek çok ürolog var. Kirsch'in yazısını okudun mu, şeker hastalığının iktidarsızlığa yol açtığını yazıyor? Artık bu konuda konuşmak tabu olmaktan çıktı, iktidarsızlığın sandığımızdan daha yaygın olduğu çok açık."

"Ben iktidarsız değilim," diye karşılık verdi Breuer. "Cinsellikten uzak duruyor olsam da, benim de içimi kabartan olaylar yok değil. Örneğin, şu Rus kızı. Kirstenstrasse'deki kadınlar hakkında senin hissettiklerini ben de hissettim. İşin aslı şu; başka bir kadınla cinsellik yaşamak konusunu o kadar sık düşünüyorum ki Mathilde'ye dokunursam

kendimi suçlu hissedeceğime inanıyorum." Breuer, Max'ın kendi kendisi için yaptığı açıklamalarla onu ne kadar da kolay konuşturabildiğini fark etti. Belki de Max, kendine özgü kaba tarzıyla Nietzsche'nin karşısında ondan daha başarılı olabilirdi.

"Ama yine de asıl mesele bu değil," Breuer, elinde olmadan devam ettiğini gördü, "mesele başka! İçimde daha şeytansı bir şeyler var. Biliyor musun, çekip gitmeyi düşünüyorum; pılımı pırtımı toplayıp çekip gitmeyi... Bunu asla gerçekleştiremeyeceğim; ama Mathilde'yi, çocukları, Viyana'yı her şeyi arkamda bırakıp gitmeyi düşünüp duruyorum. Bu çılgınca fikir hep aklımda; biliyorum, bu çok çılgınca bir şey –söylemene gerek yok–, ama Mathilde'den bir ayrılabilsem bütün problemlerimin çözülebileceğine inanıyorum."

Max başını iki yana salladı, içini çekti ve Breuer'in filini alarak kenarda kalan vezirinin yapacağı son hamleyi hazırladı. Breuer, bezgin bir halde koltuğuna yaslandı: On, yirmi hatta otuz yıl daha Max'ın Fransız savunmasına ve vezir gambitine yenilmeye nasıl devam edecekti?

XI

❄

Breuer o gece yatağında yatmış, hâlâ vezir gambitini ve Max'ın güzel kadınlar ve yorgun erkekler üzerine yaptığı yorumu düşünüyordu. Nietzsche'yle ilgili duyduğu sıkıntılar kaybolmaya yüz tutmuştu. Max'la yaptığı konuşma, her nasılsa, onu rahatlatmıştı. Belki de, bunca yıl Max'ı hafife almıştı. O anda çocukların yanından dönen Mathilde, yatağa girdi, ona doğru yaklaştı ve "İyi geceler, Josef," diye fısıldadı. Breuer uyuyormuş gibi yaptı.

Tak! Tak! Tak! Ön kapı çalınıyordu. Breuer saate baktı. Dört kırk beş. Hemen ayağa kalktı –zaten derin uyumazdı–, sabahlığını giyip salona doğru yürüdü. Louis de odasından çıkmıştı, ama Breuer ona içeri girmesi için eliyle işaret etti. Uyanık olduğu sürece kapıyı kendisi açardı.

Portier, uyandırdığı için özür dilemekten sonra dışarıda bekleyen

bir adamın acilen onu görmek istediğini söyledi. Breuer aşağıya indiğinde kapıda yaşlı bir adamın durduğunu gördü. Başında şapkası yoktu ve belli ki çok uzun bir yol yürümüştü, saçı karla kaplanmıştı; burnundan akan sümük yüzünden bıyığı donmuş ve buzdan bir süpürgeye dönmüştü.

"Doktor Breuer siz misiniz?" diye sordu; endişe dolu sesi titriyordu.

Breuer'in başını sallaması üzerine, kendisini Herr Schlegel olarak tanıttı ve bir zamanlar çok kibar sayılan atalarından kalma bir tarzla başını eğip sağ elini alnına götürerek selam verdi. "*Gasthaus*'unda kalan bir hastanız çok ama çok hasta," dedi. "Konuşamıyor, ama cebinde kartınızı buldum."

Herr Schlegel'in kendisine uzattığı kartı inceleyen Breuer, bir tarafında kendi adını ve adresini, diğer tarafında da şu yazıyı okudu:

PROFESÖR FRIEDRICH NIETZSCHE
Filoloji Profesörü
Basel Üniversitesi

Anında karar verdi. Herr Schlegel'e hemen Fischmann'ı ve arabayı getirmesi için talimat verdi. "Buraya geldiğinizde ben giyinmiş olurum. *Gasthaus*'a giderken yolda bana olan biteni anlatırsınız."

Yirmi dakika sonra Herr Schlegel ve Breuer battaniyelere sarınmış bir halde soğuk ve karlı caddelerde arabayla yola koyulmuşlardı. Hanın sahibi, Profesör Nietzsche'nin hafta başından beri *Gasthaus*'da kaldığını söyledi. "Çok iyi bir müşteri. Hiçbir problem çıkarmadı."

"Bana hastalığını anlatın."

"Bütün hafta boyunca günlerinin çoğunu odasında geçirir. Orada ne yapıyor bilmiyorum. Sabahları ne zaman odasına çay getirsem onu bir şeyler yazarken görüyorum. Bu beni şaşırttı; çünkü, okuyacak kadar iyi görmediğini anlamıştım. İki-üç gün önce, onun adına Basel'den gönderilmiş bir mektup geldi. Alıp odasına götürdüm; birkaç dakika sonra aşağı geldiğinde gözlerini kısıp kırpıştırıyordu. Gözlerinin biraz rahatsız olduğunu söyleyip mektubu ona okumamı istemişti. Ablasından geldiğini söyledi. Okumaya başladım, ama birkaç satır sonra – galiba bir Rusla ilgili skandaldan falan bahsediliyordu– birden tuhaflaştı ve mektubu geri istedi. Mektubun geri kalanını anlamak için çabucak bir göz atmayı denedim, ama yalnızca "polis" ve "sınırdışı" etmek sözcüklerini yakalayabildim.

"Karım ona yemek yapmayı önerdiyse de o dışarda yemeyi tercih ediyor. Nerede yediğini bilmiyorum, tavsiye edebileceğim bir yer sormadı. Çok az konuşuyor, ama bir gece bedava bir konsere gideceğini söylemişti. Ama utangaç biri değildi, fazla konuşmamasının sebebi bu değil. Onun suskunluğu konusunda bazı şeyler fark ettim–"

Ordu istihbaratında on yıl görev yapan hancı eski alışkanlıklarını devam ettirerek müşterilerinin sırlarını keşfetmekle ve yaşayışlarındaki küçük ayrıntılardan karakter tahlilleri yapmakla oyalanıyordu. Breuer'in evine gelirken yaptığı o uzun yürüyüş boyunca, Profesör Nietzsche hakkında topladığı ipuçlarını düşünmüş ve doktora nasıl anlatacağını prova etmişti: Genellikle bu konuda iyi bir dinleyiciye sahip değildi; karısı ve diğer *Gasthaus* sahipleri onun bu yeteneklerini takdir edemeyecek kadar mankafalıydılar.

Ama Doktor Breuer araya girdi. "Hastalığı demiştim, Herr Schlegel!"

"Evet, Doktor, evet." Yutkunarak hayal kırıklığını gizleyen Herr Schlegel, Nietzsche'nin cuma sabahı dokuz sularında faturasını ödeyip dışarı çıktığını, çıkmadan önce, öğleden sonra handan ayrılacağını ve öğleden önce gelerek eşyalarını toplayacağını söylediğini anlattı. "Herhalde ben tezgâhtan birkaç dakika ayrılmışım, çünkü döndüğünü görmedim. Çok sessiz yürüyor, adeta takip edilmek istemiyor. Şemsiye de kullanmıyor, kullansa aşağıdaki şemsiyelikten içerde olup olmadığını anlayabilirdim. Galiba kimsenin onun nerede olduğunu, içeride ne kadar kaldığını bilmesini istemiyor. Dikkatleri çekmeden içeri girip çıkmada şüphe çekecek kadar başarılı."

"Hastalığı demiştim?"

"Evet, Doktor, evet. Bu noktaların teşhis koymanıza yarayacağını düşündüm de. Şey, öğleden sonra, üç sularında karım her zamanki gibi odayı temizlemeye çıkmış ve adamın hâlâ orada olduğunu, trene falan binmemiş olduğunu görmüş! Adam yatağa uzanmış, eli başında, inleyip duruyormuş. Karım bana haber verdi, ben de ona benim yerime geç dedim; orayı hiçbir zaman boş bırakmam. Şimdi, demin ben görmeden içeri girmesine neden şaşırdım dediğimi anladınız mı?"

"Sonra ne oldu?" Breuer artık sabırsızlanmaya başlamıştı, Herr Schlegel'in ucuz polisiye romanları fazla okuduğuna karar vermişti. Ama yine de, yol arkadaşından bütün bilmek istediklerini öğrenmeye yetecek kadar zamanı vardı. *Gasthaus*, ya üçüncü caddede ya da Landstrasse tarafındaydı; daha bir buçuk kilometre yol vardı. Giderek artan kar yağışının görüşü engellemesi yüzünden zavallı Fischmann

arabadan inmiş, ağır ağır buz tutmuş caddelerden atı çekiyordu.

"Odasına girdim ve hasta olup olmadığını sordum. Kendini iyi hissetmediğini, biraz başının ağrıdığını ve bir günün daha parasını ödeyip yarın ayrılacağını söyledi. Başının genellikle hep böyle ağrıdığını, yapılacak en iyi şeyin konuşmaması ve hareket etmemesi olduğunu söyledi. 'Beklemekten başka yapılacak bir şey yok', dedi. Sesi buz gibiydi; zaten hep öyledir, bilirsiniz, ama bugün daha da soğuktu. Yalnız kalmak *istediği* şüphesizdi."

"Sonra ne oldu?" Breuer titriyordu. Soğuk iliklerine işlemişti. Herr Schlegel'in bütün cansıkıcılığına rağmen, başkalarının da Nietzsche'yi bu kadar zor bir insan olarak gördüğünü duymak Breuer'in hoşuna gitmişti.

"Bir doktor çağırmayı, önerdim ama buna *çok* sinirlendi! Onu bir görmeliydiniz. 'Hayır! Hayır! Sakın doktor falan çağırma! Onlar işleri daha beter yapar ancak! Doktor istemiyorum!' Tam olarak kaba konuştu, diyemem, hiç de öyle kaba biri değil zaten, ama sesi buz gibiydi! Her zaman kibardı. İyi yetişmiş biri olduğu anlaşılıyor. Galiba, özel okula gitmiş. İyi çevrelerde bulunmuş. Önceleri, neden daha pahalı bir otelde kalmak istemediğini anlayamamıştım. Ama sonra elbiselerini kontrol ettim –elbiseler insana çok şey anlatır, bilirsiniz,– iyi markalar, iyi kumaşlar, iyi dikim, iyi İtalyan ayakkabılar. Ama her şeyi, iç çamaşırları bile, iyice yıpranmıştı, çoğu tamir görmüştü ve giydiği ceketin modası da on yıl öncenin modasıydı. Dün karıma, bu adamın günümüz dünyasıyla nasıl baş edeceğini bilemeyen yoksul bir aristokrat olduğunu söyledim. Hafta başında bir gün ona Nietzsche isminin nereden geldiğini sormak casaretini gösterdim, Polonya asaleti hakkında bir şeyler geveledi."

"Doktor istemediğini söyledikten sonra ne oldu?"

"Yalnız kalırsa daha iyi olacağında ısrar etti. Çok kibardı ama, benim dönüp kendi kahrolası işlerimle ilgilenmem gibi bir mesaj verdiğini anladım. O sessiz sedasız acı çekmeyi tercih eden tiplerden ya da gizlediği bir şeyler var. Ve çok inatçı! Bu kadar inatçı olmasaydı, size dün gelirdim, bu kadar da kar yağmış olmazdı; sizi de gece yarısı yatağınızdan kaldırmamış olurdum."

"Başka ne fark ettiniz?"

Bu soru Herr Schlegel'in çok hoşuna gitmişti. "İlk önce şu dikkatimi çekti; gideceği yerin adresini vermek istemedi, geldiği yerin adresi de kuşkuluydu: Genel Dağıtım, Rapallo, İtalya. Rapallo diye bir yerin adını hiç duymadım, ona sorduğumda da, yalnızca, 'Sahilde,' dedi.

Normalde böyle durumlar polise bildirilir: Onun bu gizliliği, sinsi sinsi ve şemsiyesiz dolaşması, adres olmaması ve bir de o mektup; Rus belası, sınırdışı etmek, polis gibi laflar. Tabii, odayı temizlerken o mektubu da aradım, ama hiçbir yerde bulamadım. Yaktı, galiba ya da sakladı."

"Polis çağırmadınız ya?" diye sordu Breuer endişeyle.

"Henüz çağırmadım. Gün doğana kadar beklemek daha iyi olur. Geceleri, böyle şeyler için iyi bir zaman değil. Gecenin yarısı, polisin gelip müşterilerimi rahatsız etmesini istemem. Sonra, bütün bunların üstüne aniden adamın bu hastalığı ortaya çıktı! Ne düşündüğümü söyleyeyim mi? Zehirlenme!"

"Aman Tanrım, çok saçma!" Breuer neredeyse bağırmıştı. "Hayır, kesinlikle zehirlenme değil. Herr Schlegel, polis meselesini aklınızdan çıkarın! Sizi temin ederim ki, endişelenecek bir şey yok. Bu adamı tanıyorum. Onun adına konuşabilirim. O casus değil. O kartta ne yazıyorsa hepsi doğru, yani bir üniversite profesörü. Ve gerçekten de sık sık bu baş ağrılarını çekiyor; bana gelmesinin sebebi bu. Lütfen artık kuşkulanmaktan vazgeçin."

Breuer, at arabasının titrek ışığında her Schlegel'in *hiç de* rahatlamadığını gördü ve ekledi: "Yine de sizin kadar keskin bir gözlemcinin bu sonuca nasıl vardığını anlayabiliyorum. Ama bu konuda bana güvenin. Sorumluluk tamamen bana ait." Hancıyı tekrar Nietzsche'nin hastalığına döndürmeye çalıştı. "Şimdi söyleyin bana, bu öğleden sonra onu gördükten sonra, başka neler oldu?"

"Bir ihtiyacı var mı yok mu diye iki kere daha odasına gittim; anlarsınız işte, bir şey yemek ya da içmek ister mi diye. Her seferinde de başını bile çevirmeden bana teşekkür edip istemediğini söyledi. Güçsüz görünüyordu, yüzü sapsarıydı."

Herr Schlegel bir an sustu, sonra da yorum getirmeden duramadığı için ekledi: "Karımın ona gösterdiği ilgiden hiç memnun kalmadı; sıcak bir insan değil, biliyorsunuz. Belli ki onunla ilgilenmemiz onu sinirlendiriyordu. Biz yardım ediyoruz, o sinirleniyor! Karım böyle şeylerden hoşlanmaz. O da sinirlendi ve onun için artık hiçbir şey yapmayacağını söyledi. Yarın gitmesini istiyor."

Adamın şikâyetleri için bir şey söylemeyen Breuer, "Sonra ne oldu?" diye sordu.

"Daha sonra onu gördüğümde saat sabahın üçüydü. O odanın bitişiğinde kalan Herr Spitz bazı gürültüler duyarak uyanmış; mobilyalara vurma sesi, inlemeler, hatta çığlıklar geliyormuş. Kapıyı çalıp

da cevap alamayınca kapıyı açmaya çalışmış, kilitliymiş. Bunun üzerine gelip beni uyandırdı. Çok nazik bir adamdır, uyandırdığı için habire benden özür diledi durdu. Ama doğru olanı yapmıştı. Bunu ona hemen söyledim.

"Profesör kapıyı içeriden kilitlemiş. Kilidi kırmak zorunda kaldım. İçeri girdiğimde onu baygın yatarken gördüm, çıplak şiltenin üstünde, iç çamaşırlarıyla öylesine yatmış, inliyordu. Bütün elbiseleri ve yatak örtüleri sağa sola saçılmıştı. Tahminimce, yataktan kalkamamış, ama üstünü çıkarmış ve her şeyi yerlere atmış; attıkları yataktan en fazla iki üç adım uzaktaydı. Bunlar onun karakterine uygun değildi, Doktor. Genellikle çok derli toplu bir adamdır. Eşim bu dağınıklığı görünce şok geçirdi, her taraf kusmuk doluydu. Odayı yeni birine verecek hale gelmesi bir hafta sürer, önce o kokunun kaybolması lazım. Kurallara göre bu bir haftanın da kirasını ödemesi gerek. Çarşafta kan lekeleri de vardı –vücudunu çevirip baktım ama yara göremedim– kan kusmuş olmalı diye düşündüm."

Herr Schlegel başını iki yana salladı. "İşte o zaman ceplerini karıştırdım ve sizin adresinizi bulup geldim. Karım, sabaha kadar beklememi söyledi, ama o zamana kadar ölür diye düşündüm. Bunun ne anlama geldiğini söylememe gerek yok herhalde; cenaze levazımatçısı, resmi soruşturma, bütün gün ortalıkta gezinen polisler. Bunu daha önce çok gördüm, yirmi dört saat geçmeden öteki müşterilerin hepsi gider. Kayınbiraderimin Schwarzwald'deki *Gasthaus*'unda bir hafta içinde iki müşteri ölmüştü. Sonra da ne oldu, biliyor musunuz? Aradan *on* yıl geçmesine rağmen müşteriler hâlâ o iki odada kalmak istemiyorlar! Oysa adam her şeyi baştan aşağı değiştirmişti; perdelerini, boyasını, duvar kâğıtlarını bile. Rivayet yayıp duruyorlar, köylüler yapıyor bunu, asla da unutmuyorlar."

Herr Schlegel başını pencereden çıkardı, çevresine baktı ve Fischmann'a bağırdı: "Sağa dön, az kaldı, bir sonraki blokta!" Tekrar Breuer'e döndü. "İşte geldik, şu yandaki bina, Doktor!"

Fischmann'a beklemesini söyleyen Breuer, Herr Schlegel'in peşinden *Gasthaus*'a girdi ve daracık dört kat merdivenden çıktı. Merdiven boşluğunun sadeliği, Nietzsche'nin yalnızca çıplak mevcudiyetle ilgilendiğinin bir kanıtı idi. Her katta farklı soluk desenli havı dökülmüş bir yolluk; tırabzansız merdivenler, eşyasız merdiven sahanlığı. Yeni badanalanmış duvarlarda ne bir resim ne de bir süs, hatta işletme ruhsatı bile asılı değildi.

Tırmanmaktan nefes nefese kalan Breuer, Herr Schlegel'i takip

ederek Nietzsche'nin odasına geldi. O keskin ve tatlı-ekşi kusmuk kokusuna alışmak için bir an durdu ve etrafa çabucak bir göz attı. Tıpkı Herr Schlegel'in anlattığı gibiydi. Aslında, özellikle aynı kalmıştı, çünkü hancı yalnızca keskin bir gözlem yapmakla kalmamış, değerli ipuçlarını ortadan kaldırmamak için hiçbir şeye dokunulmamasına özen göstermişti.

Nietzsche, odanın bir köşesinde duran ufak yatakta yatıyordu, üzerinde yalnızca iç çamaşırları vardı, çok derin bir uykudaydı, belki de komaya girmişti. Odaya girdiklerinde çıkardıkları seslere hiçbir tepki vermemişti. Breuer, Herr Schlegel'e etrafa saçılan elbiseleri, kusmuk ve kan bulaşmış çarşafı topladıktan sonra gidebileceğini söyledi.

Oda toplandıktan sonra, ne kadar çıplak olduğu da ortaya çıkmıştı. Hapishane hücresinden farklı değil, diye düşündü Breuer: Bir duvarın kenarında, eğreti duran tahta bir masa, üzerinde sadece bir gaz lambası ve yarı dolu bir su sürahisi vardı. Masanın önünde bir sandalye, altında da Nietzsche'nin bavulu ve çantası vardı; her ikisi de ince bir zincirle bağlanmış ve zincire de kilit vurulmuştu. Yatak tarafında küçük kirli bir pencere vardı; odada estetik değer taşıyan tek eşya, pencerelerde asılı, rengi atmış, çizgili sarı perdelerdi.

Breuer hastasıyla yalnız bırakılmayı rica etti. Merakı yorgunluğunu aşan Herr Schlegel buna itiraz edecek gibi olduysa da Breuer onun diğer müşterilere karşı da sorumlulukları olduğunu hatırlattı: İyi evsahipliği yapmak istiyorsa uykusuz kalmamalıydı.

Sonunda yalnız kalan Breuer, gaz lambasının alevini arttırarak odayı daha yakından incelemeye koyuldu. Yerde duran emaye kabın içi yarıya kadar kanlı, açık yeşil kusmukla doluydu. Şiltede, Nietzsche'nin yüzünde ve göğsünde de kurumuş kusmuklar vardı; belli ki çok fenalaşmış ya da kaba uzanamayacak kadar kendinden geçmişti. Kabın yanında yarım bardak su ve bardağın yanında, içinde kocaman oval tabletler olan, dörtte üçü dolu küçük bir ilaç şişesi vardı. Breuer tabletlerden birini inceledikten sonra tadına baktı. Büyük bir ihtimalle kloral hidrattı, baygınlığın nedeni anlaşılmıştı; ama bundan o kadar da emin olamazdı, çünkü Nietzsche'nin kaç saat önce bunlardan aldığını bilmiyordu. Midesindeki her şeyi kusmadan önce bunlar kana karışmış olabilir miydi? Kavanozdaki eksik tabletleri sayan Breuer anında, Nietzsche'nin eksik tabletlerin hepsini almış ve sindirmiş olması durumunda bile ölümcül bir tehlike olmadığına karar verdi, ancak durum tehlikeli olabilirdi. Miktar daha fazla olsaydı Breuer'e yapacak bir şey kalmayacaktı: Midesinin yıkanması işe yaramazdı, zaten içinde bir şey

kalmamıştı; üstelik Nietzsche o kadar bilinçsiz bir haldeydi ki, Breuer ona uyarıcı da yutturamazdı.

Nietzsche ölmek üzereymiş gibi görünüyordu: Morarmış bir yüz; çökmüş gözler; her yanı buz kesilmiş bir vücut, solgun, tüyleri diken diken olmuş. Nabzı çok hızlı atıyordu, dakikada yüz elli altı saymıştı. Nietzsche birden titremeye başladı, ama Breuer Frau Schlegel'in bıraktığı battaniyelerden birini örtmeye çalışınca, Nietzsche homurdanıp battaniyeyi tekmeledi. Muhtemelen aşırı duyarlılık, diye düşündü Breuer: Şu anda her şey, hatta battaniyenin hafif bir teması bile canını acıtıyor olmalı.

"Profesör Nietzsche, Profesör Nietzsche," diye seslendi. Cevap yok. "Friedrich, Friedrich." diye daha yüksek sesle seslendiğinde bile Nietzsche'de en ufak bir kıpırtı olmamıştı. Sonra da "Fritz, Fritz," dediğinde Nietzsche sese tepki verdi; göz kapaklarını kaldırmaya çalıştığında da tepki verdi. Breuer ses ve ışığa tepki verecek kadar aşırı duyarlı olduğunu anlayıp lambanın ışığını azaltarak, sobanın ısısını arttırdı.

Breuer, daha yakından inceleyince iki taraflı migren teşhisinde haklı olduğunu gördü: Nietzsche'nin yüzü, özellikle de alnı ve kulakları soğuk ve solgundu; göz bebekleri büyümüştü; şakaklarındaki damarlar o kadar büzülmüştü ki, donmuş iki kordon gibi dışarı fırlamıştı.

Yine de Breuer'in ilk endişesi migren değil, taşikardi tehlikesiydi; Nietzsche'nin karşı koymasına rağmen, sağdaki şahdamarın üzerine başparmağını bastırarak hastasının nabzını seksene kadar indirebildi. Kalbin durumunun düzelmesini on beş dakika kadar izledikten sonra içi rahatladı ve dikkatini migrene çevirdi.

Doktor çantasını açarak nitrogliserin haplarını çıkardı ve Nietzsche'den ağzını açmasını istedi. Hiçbir karşılık alamadı. Breuer kendi elleriyle ağzını açmaya çabaladıysa da, Nietzsche dişlerini öyle bir kenetledi ki, vazgeçti. Belki de amil nitrat işe yarayabilir, diye düşündü. Bir beze birkaç damla damlattıktan sonra, Nietzsche'nin burnuna tuttu. Nietzsche bir nefes aldı, titredi ve başını çevirdi. Kendinde olmadığı halde sonuna kadar direniyor, diye düşündü Breuer.

Her iki elini de Nietzsche'nin şakaklarına koyarak, önce yavaş, sonra giderek artan bir şekilde bastırarak kafasının ve boynunun her tarafına masaj yapmaya başladı. Hastasının tepkisinden en hassas olduğunu anladığı yerler üzerinde daha fazla duruyordu. Breuer işine devam ederken, Nietzsche bağırıyor ve çıldırmışçasına başını iki yana savuruyordu. Ama Breuer vazgeçmiyor, masaja devam ediyor ve bir yandan da kulağına fısıldıyordu, "Bırak acısın, Fritz, bırak acısın; az

kaldı, geçecek." Nietzsche daha az karşı koyuyordu, ama derinden gelen bir hırlamayla mırıldanmaya devam ediyordu, "Hayuuur."

On, on beş dakika geçti. Breuer masaja devam ediyordu. Yirmi dakika sonra, inlemeler azaldı ve kısa bir zaman sonra tamamen duyulmaz hale geldi. Nietzsche'nin dudakları kıpırdıyordu, ama bir şey anlaşılmıyordu. Breuer kulağını Nietzsche'nin ağzına yaklaştırdı, ama hâlâ ne söylediğini çıkaramıyordu. "Bırak bırak" mı diyordu? Yoksa "bir bak, bir bak" mı diyordu? Breuer emin olamadı.

Otuz, otuz beş dakika kadar geçti. Breuer masaja devam ediyordu. Nietzsche'nin yüzü biraz daha ısınmıştı, rengi yerine geliyordu. Herhalde spazm geçiyordu. Hâlâ baygın olmasına rağmen daha iyi gibiydi. Mırıltılar devam ediyordu, bu kez biraz daha yüksek, biraz daha netti. Breuer tekrar kulağını Nietzsche'nin ağzına yaklaştırdı, önce duyduklarına inanamadıysa da ne söylediğini çıkarabildi. Nietzsche, "Yardım et, yardım et, yardım et, yardım et, yardım et!" diyordu.

Breuer'in üzerinden bir şefkat dalgası geldi geçti. "Yardım et!" İşte, benden bütün istediği bu, diye düşündü. Lou Salomé yanılmıştı. Arkadaşı yardım isteyemecek biri *değildi*, ama bu başka bir Nietzsche'ydi, ilk kez tanıdığı bir Nietzsche.

Breuer ellerini çekip birkaç dakika kadar Nietzsche'nin küçük hücresini adımlamaya başladı. Sonra, sürahideki suya bir havlu batırarak sıktı, uyuyan hastasının alnına yaydı ve ona, "Tamam, sana yardım edeceğim, Fritz. Güven bana," diye fısıldadı.

Nietzsche gözlerini kırpıştırdı. Belki temas hâlâ çok acıtıyor, diye düşündü Breuer, ama yine de havluyu kaldırmadı. Nietzsche'nin gözleri hafifçe aralandı, Breuer'e baktı ve elini alnına doğru kaldırdı. Belki de yalnızca havluyu çekmek istiyordu, ama bir an, yalnızca kısacık bir an, elleri birbirine değmişti.

Bir saat daha geçti. Gün ağarıyordu, saat neredeyse yedi buçuk olmuştu. Nietzsche'nin durumu düzene girmiş gibi görünüyordu. Bu aşamada daha fazla bir şey yapılamaz, diye düşündü Breuer. En iyisi şimdi öteki hastalarına bakmaya gitmek ve Nietzsche kloralin etkisinden çıktığında tekrar onu görmeye gelmekti. Hastasının üzerine ince bir battaniye örttükten sonra, öğleden önce döneceğini söyleyen bir not yazarak sandalyeyi yatağa yaklaştırıp notu, kolayca görülebilecek bir şekilde sandalyenin üzerine koydu. Merdivenlerden inerken, hâlâ tezgâhının başında duran Herr Schlegel'e, yarım saatte bir Nietzsche'yi kontrol etmesini söyledi. Breuer holde bir taburede kestirmekte olan Fischmann'ı uyandırdı ve ikisi birlikte karlı kış sabahında hasta

evi ziyaretlerine başlamak üzere yola koyuldular.

Dört saat sonra geri dönen Breuer'i Herr Schlegel karşıladı, tezgâhının arkasında, görevinin başındaydı. Hayır, hiçbir gelişme yoktu: Nietzsche sürekli uyuyordu. Evet, daha rahatlamış görünüyordu, daha normal gibiydi; ara sıra inliyor, ama bağırmıyor, debelenmiyor ya da kusmuyordu.

Breuer odaya girdiğinde Nietzsche'nin göz kapakları oynadı, ama Breuer ona seslendiğinde bile derin uykusu devam ediyordu. "Profesör Nietzsche, beni duyabiliyor musunuz?" Cevap yok. "Fritz," diye seslendi Breuer. Hastalarına gayriresmi davrandığı zamanlar bunun yararını görmüştü –baygın durumdaki hastalar çoğu zaman ilk isimleriyle çağrıldıklarında karşılık verebilirler–, ama yine de kendini suçlu hissediyordu, çünkü bunu biraz da kendisi için yapıyordu. Ona "Fritz" diye seslenmekten, onu daha sıcak bir isimle çağırmaktan zevk alıyordu. "Fritz! Ben Breuer. Beni duyabiliyor musun? Gözlerini açabilir misin?"

Nietzsche'nin gözleri neredeyse anında açılmıştı. Bu bakışlarda biraz sitem mi vardı acaba? Breuer hemen resmi tavrını takındı.

"Profesör Nietzsche. Nihayet yaşama döndünüz. Sizi gördüğüme çok memnun oldum. Kendinizi nasıl hissediyorsunuz?"

Nietzsche'nin sesi yumuşaktı, sözcükleri yuvarlıyordu, "Yaşadığım için sevinçli değilim. Hiç değilim. Karanlık korkusu yok. Korkunç, kendimi çok korkunç hissediyorum."

Breuer elini Nietzsche'nin alnına koydu, hem ateşini ölçmek hem de onu rahatlatmak istiyordu. Nietzsche birden kendini geri çekti, başını birkaç santim arkaya savurmuştu. Belki de aşırı duyarlılık devam ediyordur, diye düşündü Breuer. Ama daha sonra, yine soğuk kompres hazırlayıp hastasının alnına yaklaştırdığında, Nietzsche zayıf ve yorgun bir sesle, "Ben yapabilirim," dedi ve bezi Breuer'in elinden alarak alnına yerleştirdi.

Breuer'in yaptığı muayene daha rahatlatıcıydı: Hastasının nabzı artık yetmiş altıya inmişti, rengi pembeleşmeye başlamış ve şakaklarındaki damarlar gevşemişti.

"Kafatasım sanki titriyor gibi, "dedi Nietzsche. "Ağrının şekli değişti; o kadar keskin değil, ama bu sefer daha derinden gelen bir yara ağrısı var sanki."

Mide bulantısı ilaç yutamayacak kadar şiddetli olmasına rağmen, Breuer'in ona verdiği nitrogliserin tabletini dilinin altına koymayı kabul etti.

Bir saat kadar sonra Breuer oturmuş ve daha rahat karşılıklar veren hastasıyla konuşuyordu.

"Sizin için çok endişelendim. Ölebilirdiniz. Bu kadar fazla kloral tedavi etmez, insanı zehirler. Sizin ihtiyacınız olan ilaç, ağrının kaynağına inecek ya da acıyı hafifletecek türden bir ilaç olmalı. Kloral bunların hiçbirini yapmaz; yalnızca yatıştırıcıdır, bu kadar büyük bir acı karşısında bilincinizi uyutmak istiyorsanız, bu ilaçtan öldürücü bir doz kullanmanız gerekir. Hani neredeyse yapmışsınız zaten. Nabzınız tehlikeli ölçüde düzensizdi."

Nietzsche başını iki yana salladı. "Endişelerinize katılmıyorum."

"Yani?.."

"Sonucuyla ilgili olarak, " diye fısıldadı Nietzsche.

"Öldürücü olmasıyla ilgili olarak mı?"

"Hayır, hepsi, hepsiyle."

Nietzsche neredeyse sızlanarak konuşuyordu. Breuer de ses tonunu yumuşattı.

"Ölmeyi mi umuyordunuz?"

"Yaşamışım ya da ölmüşüm! Kimin umurunda? Yer yok, yurt yok."

"Ne demek istiyorsunuz?" diye sordu Breuer. "Yani yer yok demekle kimsenin sizi özlemeyeceğini, kimsenin sizi umursamadığını mı söylemek istiyorsunuz?"

Uzun bir sessizlik. İki erkek ses çıkarmadan bir süre öylece kaldılar. Çok geçmeden Nietzsche derin derin nefes almaya başladı ve tekrar uykuya daldı. Breuer birkaç dakika onu seyretti, sonra sandalyeye bir not bırakarak, öğleden sonra, akşama doğru tekrar uğrayacağını yazdı. Herr Schlegel'e hastayı sık sık kontrol etmesi için bir kez daha talimat vererek, ona yiyecek göndermemelerini, isterse biraz sıcak su verebileceklerini söyledi, ama profesör ertesi güne kadar katı bir şey yiyecek halde değildi.

Saat yedide tekrar uğradığında Nietzsche'nin odasına giren Breuer'in tüyleri diken diken oldu. Tek bir mumdan gelen titrek ışık duvarlara gölgeler yapıyor ve loş karanlığın içinde hastası gözleri kapalı, elleri göğsüne kavuşturulmuş, baştan aşağı siyah giysiler içinde, ayağında siyah ayakkabılarıyla yatakta öylece yatıyordu. Yoksa bu sahne, Nietzsche'nin artık inlemeden bir tabutun içinde yapayalnız yatacağının habercisi miydi?

Ama Nietzsche ne ölüydü ne de uyuyordu. Breuer'in sesini duyunca hemen davrandı, ama çektiği acı yüzünden zorlukla hareket ediyor-

du, yatakta doğrulup arkasına yaslanmayı başardı, başı ellerinin arasındaydı, bacakları yatağın kenarından sarkıyordu. Breuer'e oturmasını işaret etti.

"Şimdi kendinizi nasıl hissediyorsunuz?"

"Kafam hâlâ sanki mengeneye sıkıştırılmış gibi. Midem ona sakın yiyecek göndermeyeyim diye dua ediyor. Boynumda, şurada" –Nietzsche boynunun arkasını ve kürek kemiğinin arasını gösterdi– "korkunç bir acı var. Bunları saymazsak kendimi müthiş hissediyorum."

Breuer gülümsemekte geç kaldı. Nietzsche'nin bu beklenmeyen ironisini, ancak hastasının yüzündeki gülümsemeyi fark ettikten sonra anlayabilmişti.

"Ama bunlar en azından yabancı olmadığım şeyler. Bu acıyı daha önce defalarca tattım."

"Yani, bu tipik bir nöbet miydi?"

"Tipik mi? Tipik mi? Bir düşüneyim. Yoğunluğu açısından bakarsak, bunun çok şiddetli bir nöbet olduğunu söyleyebilirim. Geçirdiğim son yüz nöbetin içinde ancak on beş ya da yirmi tanesi bundan daha kötüydü. Yine de daha beterlerini de yaşadım."

"Onlar nasıldı?"

"Daha uzun sürmüştü, acının geçmesi en az iki gün alıyordu. Bu ender olurmuş, biliyorum, öteki doktorlar da böyle demişti."

"Bunun böyle kısa sürmüş olmasını neye bağlıyorsunuz?" Breuer Nietzsche'nin ağzını arıyordu: Son on altı saatin ne kadarını hatırlıyordu acaba?

"Bu sorunun cevabını her ikimiz de biliyoruz, Doktor Breuer. Size minnettarım. Siz olmasaydınız hâlâ bu yatakta kıvranıyor olacaktım, biliyorum. Keşke size teşekkür etmenin anlamlı bir yolu olsa. Alışılmışın dışına çıkılmıyor, elimizdeki yollarla yetinmeliyiz. Borç ve alacak konusundaki düşüncelerim değişmedi. Bana ayırdığınız zamana münasip bir fatura yazmanızı beklerim. Herr Schlegel'in hesabına göre –şaşmaz hesaplar yaptığı belli– faturanız hayli kabarık olmak zorunda."

Nietzsche'nin işi tekrar resmiyete dökmesi ve mesafe koyması Breuer'i üzmüş olsa da pazartesi günü Frau Becker'e faturayı hazırlamasını söyleceğini bildirdi.

Ama Nietzsche başını iki yana sallayarak, "Ah, muayenehanenizin pazar günü kapalı olduğunu unutmuşum, ama yarın Basel trenine binmeyi planlıyorum. Hesabımı şimdi kapatmamın bir yolu var mı acaba?"

"Basel'e mi? Hem de yarın! Kesinlikle olmaz, Profesör Nietzsche, şu krizi iyice atlatana kadar bir yere gidemezsiniz. Geçen hafta aramızda anlaşmazlık olduysa da doktorunuz olarak yanlış bir şey yapmama sebep olmayın. Daha birkaç saat önce, komaya girmiştiniz, kalp atışlarınız tehlikeli biçimde düzensizleşmişti. Yarın yola çıkmanıza *makul değil* demek az olur, bu son derece *tehlikeli* bir şey. Ve bir sebep daha var: Migren vakalarının çoğu, yeteri kadar dinlenilmezse, hemen tekrarlar. Sizin de bunu gözlemlediğinizden eminim."

Nietzsche bir an karşılık vermedi, Breuer'in sözleri üzerinde düşündüğü belliydi. Sonra başıyla onaylarak, "Tavsiyenizi tutacağım. Bir gün daha kalmayı ve pazartesi günü yola çıkmayı kabul ediyorum. Sizi pazartesi sabahı görebilir miyim?"

Breuer evet anlamında başını sallayarak, "Bunu fatura için mi soruyorsunuz?"

"Hem onun için hem de konsültasyon notlarınız ve bu nöbeti nasıl önlediğinizin klinik kayıtlarını almak için. Kullandığınız yöntem, sizden sonra gelecek olanlara örnek olmalı, özellikle de İtalyan doktorlarına; zira bundan sonraki birkaç ay güneyde kalacağım. Sanırım bu kriz, Orta Avrupa'da kalmanın bana yasak olduğu anlamına geliyor."

"Şimdi dinlenme ve rahatlama zamanı, Profesör Nietzsche, yeni bir tartışmanın zamanı değil. Ama lütfen pazartesi sizinle buluşmadan önce üzerinde düşünmeniz gereken birkaç gözlemimi aktarmama izin verin."

"Bugün benim için yaptıklarınızdan sonra sizi dikkatle dinlemeye mecburum."

Breuer ağzından çıkacak sözcükleri iyice tarttı. Bunun son şansı olduğunu biliyordu. Kaybedecek olursa, Nietzsche pazartesi günü Basel treninde olacaktı. Daha önce yaptığı yanlışları tekrarlamamayı hatırlattı kendisine. Sakin ol, dedi kendi kendine. Zekâ yarışmasına girme: Senden bir kat daha zeki o. Tartışma: Kaybedersin, kazanacak olsan bile, kaybeden sen olacaksın. O öteki Nietzsche, ölmek isteyen, ama yine de yardım çağıran ve senin de yardım etmeye söz verdiğin Nietzsche; o Nietzsche şu anda burada değil. Onunla konuşmaya çalışma.

"Profesör Nietzsche, dün gecenin ne kadar kritik bir gece olduğunun altını çizmeme izin verin. Kalp atışlarınız tehlikeli ölçüde düzensizleşmişti, her an durabilirdi. Bunun sebebini bilemiyorum, bazı değerlendirmeler yapmam gerek. Ama sebep migren değil, hatta sebebin

aşırı dozda kloral almak olduğunu da sanmıyorum. Kloralin böyle bir etki yaptığına ilk defa şahit oluyorum.

"Üzerinde durmak istediğim ilk nokta buydu. İkincisi de kloral. Aldığınız miktar sizi öldürebilirdi. Migren yüzünden kusmuş olmanız hayatınızı kurtarmış olabilir. Doktorunuz olarak, ben, kendi kendinizi mahvedecek bu tavırlarınızdan kaygı duyuyorum."

"Affedin beni, Doktor Breuer." Nietzsche konuşurken başı ellerinin arasında, gözleriyse kapalıydı. "Sözünüzü hiç kesmeden sizi dinlemeye kararlıydım; ama korkarım kafam, düşünceleri içinde tutamayacak kadar yorgun durumda. En iyisi sıcağı sıcağına konuşayım. Kloral konusunda akıllıca davranmadığımı kabul ediyorum, daha önce yaşadıklarımı hatırlayıp bu olacakları bilmem gerekirdi. Aslında bir tek kloral tableti almaya niyetliydim –gerçekten acıyı biraz yatıştırıyor– sonra da şişeyi tekrar valizime koyacaktım. Anlaşılan geçen gece olanlar şundan ibaret: Bir tek hap aldım, ama şişeyi valizime kaldırmayı unuttum. Sonra kloral etkisini gösterince, kafam karıştı, zaten hap almış olduğumu unutarak bir tane daha aldım. Sanırım bu işlemi birkaç kez tekrarlamış olmalıyım. Bu daha önce de olmuştu. Çok aptalca bir davranış, ama intihara yönelik bir şey değil, yani eğer lafı buraya getirmek istiyorsanız."

Çok mantıklı bir hipotez, diye düşündü Breuer. Aynı şey pek çok yaşlı hastasının da başına gelmişti ve Breuer de daima hastaların çocuklarına ilaçları kendilerinin vermelerini söylerdi. Ama bu açıklamanın Nietzsche'nin durumunu yeterli ölçüde açıklamadığına inanıyordu. Her şeyden önce, *neden*, her ne kadar acı çekiyor olsa da, klorali valizine koymayı unutmuştu? Acaba insanlar unutkanlıklarından da sorumlu tutulamazlar mıydı? Hayır, diye düşündü Breuer, bu hastanın davranışı iddia ettiğinden çok daha kötü bir biçimde kendini yok etmeye yönelikti. Aslına bakılırsa, bunun kanıtı da bulunabilirdi: Az önce konuşan o yumuşak ses, "yaşamışım ya da ölmüşüm, kimin umurunda?" demişti. Ama bu, kullanamayacağı bir kanıttı. Nietzsche'nin yorumuna karşı koymuyormuş gibi görünmeliydi.

"Öyle bile olsa Profesör Nietzsche, açıklaması bu bile *olsa*, aldığınız riski hafifletmez. Aldığınız ilaçlar konusunda çok dikkatli davranmak zorundasınız. Ama bir gözlemde daha bulunmama izin verin, bu sefer krizin başlangıcıyla ilgili bir şeyler söylemek istiyorum. Siz bunu havalara bağlıyorsunuz. Kuşkusuz bunun da rolü var: Atmosfer olaylarının migreninize yaptığı etkiler konusunda çok keskin gözlemleriniz olduğunu biliyorum. Ama migren krizini başlatan başka faktör-

lerin olduğunu da sanıyorum ve bu seferki krizden biraz da benim sorumlu olduğumu düşünüyorum: Her şey, size kaba ve saldırgan bir tutum içinde yaklaşmamın hemen ardından başgösterdi."

"Doktor Breuer, burada yine araya girmek zorundayım. Siz, iyi bir doktorun söylemesi gerekenden daha fazlasını söylemediniz; öteki doktorların hiç söylemediği şeyleri söylediniz ve onlardan daha hassas davrandınız. Bu krizi üstlenmeyi hak etmiyorsunuz. Son konuşmamızdan önce bunun geleceğini zaten tahmin ediyordum. Aslına bakarsanız, Viyana'ya gelirken bile bunun olacağını hissetmiştim."

Breuer bu noktada boyun eğmekten nefret ediyordu. Ama tartışmanın zamanı değildi.

"Sizi daha fazla yormak istemiyorum, Profesör Nietzsche. O halde, tıbbi durumunuzun bütünü hakkında size tek bir şey söyleyeceğim. Daha uzun bir süre tedavi altında tutulmanız gerektiğine öncekinden de daha fazla inanıyorum şimdi. Kriz başladıktan saatler sonra buraya gelmeme rağmen, önlemeyi başardım. Eğer klinikte gözlem altında olmuş olsaydınız, bu krizlerin daha kalıcı bir biçimde önlenebilmesi için size belli bir ilaç tedavisi uygulayabilirdim. Lauzon Kliniği'ne yatmanızla ilgili önerimi kabul etmeniz için üstelemek zorundayım."

Breuer sustu. Söylenebilecek her şeyi söylemişti. Ölçülü ve yumuşaktı; tıbbi konuların dışına çıkmamıştı. Daha fazlasını yapamazdı. Uzun bir sessizlik oldu. Breuer karşılık beklerken bu minik odadaki seslere kulak kabartı: Nietzsche'nin soluması, kendi soluması, rüzgârın uğultusu, yukarıdaki odadan gelen ayak sesleri ve gıcırdayan döşeme.

Nihayet Nietzsche yumuşak ve neredeyse davetkâr bir sesle konuştu. "Sizin gibi bir doktorla hiç karşılaşmamıştım, bu kadar yetenekli; bu kadar ilgili ve bu kadar kendine özgü. Belki bana çok şey öğretebilirsiniz. Konu, 'insanlarla birlikte nasıl yaşanır'a gelince benim sıfırdan başlamam gerek. Size *borçluyum* ve inanın *ne kadar* borçlu olduğumun da farkındayım."

Nietzsche bir an durdu –"Yorgunum, yatsam iyi olacak"– sırtüstü uzandı, ellerini göğsünde kavuşturdu; sabit bir şekilde tavana bakıyordu. "Bu kadar borçlu olduğum için tavsiyenize karşı koymakta çok zorlanıyorum. Ama dün size söylediğim nedenler –dün müydü gerçekten? Sanki aylardır konuşuyormuşuz gibi geliyor– o nedenler anlamsız, sırf itiraz etmek için o an uydurulmuş şeyler değildi. Eğer kitaplarımı biraz daha okuyacak olursanız, ileri sürdüğüm nedenlerin benim düşüncelerim ve dolayısıyla varlığımın ne kadar derinlerinde kök saldığını anlayabilirsiniz.

"Bu sebepler şu anda daha da önemli, bugün dünkünden daha önemli. Neden öyle olması gerektiğini bilmiyorum. Bugün kendimi tam olarak değerlendiremiyorum. Kuşkusuz siz haklısınız, kloral bana iyi gelmiyor, özellikle beyin faaliyetlerim için kesinlikle iyi değil, şu anda bile net düşünemiyorum. Ama size söylemiş olduğum sebepler şu anda on kat, yüz kat daha önemli."

Başını çevirerek Breuer'e baktı. "Doktor, benim adıma girdiğiniz çabalara bir son vermenizde ısrar edeceğim! Tavsiyenizi ve teklifinizi reddetmek, sizi tekrar tekrar reddetmeyi sürdürmek, size borçlu olduğum için duyduğum utancı arttırmaktan başka işe yaramıyor.

"Lütfen," –başını tekrar öteki tarafa çevirdi– "şu anda dinlensem benim için çok iyi olacak, siz de artık eve dönersiniz. Bana ailen'z olduğundan söz etmiştiniz, korkarım bana çok kızacaklar, haklılar da. Bugün onlardan çok benimle ilgilenmiş olduğunuzu biliyorum. Pazartesi görüşürüz, Doktor Breuer." Nietzsche gözlerini kapadı.

Breuer gitmeden önce, yine kendisine ihtiyaç duyarsa, pazar günü bile olsa, Herr Schlegel'den bir adam göndermesini isteyebileceğini söyledi. Nietzsche gözlerini açmadan teşekkür etti.

Breuer *Gasthaus*'un merdivenlerinden inerken, Nietzche'nin kontrolünün ve direncinin ne kadar hayret verici olduğunu düşünüyordu. Hasta yatağında bile, yalnızca birkaç saat önceki o şiddetli olayın kokularının hâlâ duyulduğu o zevksiz odada, migren ağrısı çekenlerin bir köşeye oturup yaşadığı için dua edeceği bir zamanda, Nietzsche hâlâ düşünebiliyor ve kafasını çok yönlü işletebiliyordu: Ümitsizliğini saklıyor, gitmeyi düşünüyor, ilkelerini savunuyor, doktorunu ailesinin yanına dönmeye zorluyor, konsültasyon raporu ve hakça bir fatura isteyebiliyordu.

Kendisini bekleyen arabasının yanına gelen Breuer eve kadar bir saat yürüyerek kafasını toparlamaya karar verdi. Fischmann'a sıcak bir yemek yemesi için bir altın florin verip gönderdi. Buz gibi soğukta beklemek zor işti. Karlı caddelerde evine doğru yürümeye başladı.

Nietzsche'nin pazartesi günü Basel'e gideceğini biliyordu. Buna neden bu kadar önem veriyordu? Bu soruya ne kadar kafa patlattıysa da cevabını bulamadı. Yalnızca Nietzsche'ye çok önem verdiğini biliyordu, doğaüstü bir biçimde onun çekim alanına girmişti. Belki de, diye düşündü, Nietzsche'de kendimden bir şeyler görüyorum. Ama ne? Bütün temel özelliklerimiz farklı; geçmiş, kültür, yaşam tarzı. Onun yaşamına mı imreniyorum? Bu soğuk ve yapayalnız yaşamın ne çekiciliği olabilir?

Nietzsche'ye karşı duygularımın kesinlikle suçlulukla bir ilgisi yok, diye düşündü Breuer. Bir doktor olarak bütün görevlerimi yerine getirdim; bu bakımdan kendimi suçlayamam. Frau Becker ve Max haklılar: Böyle kibirli, sinir bozucu bir hastayla başka hangi doktor ilgilenirdi?

Boşuna! Basel tarihindeki en iyi hoca olduğunu ya da insanların iki bin yıllarında onun kitabını okumaya cesaret edebileceğini söylerken ne kadar doğaldı; böbürlenerek değil, yürekten inanarak konuşuyordu. Bunlar Breuer'i hiç rahatsız etmemişti. Nietzsche haklı olabilirdi! Hitabeti ve yazısı çok güçlüydü, fikirleriyse son derece zekiceydi, hatta yanlış fikirleri bile.

Sebebi ne olursa olsun, Breuer Nietzsche'nin kendisi için bu kadar önemli olmasından huzursuzluk duymuyordu. Saçma sapan Bertha fantezileriyle karşılaştırdığında Nietzsche'ye duyduğu ilgi daha sağlıklı, hatta faydalı geliyordu. Her nasılsa Breuer, bu tuhaf adamla karşılaşmasında, kendisini kurtuluşa götürecek bir şey olduğunu seziyordu.

Yürümeye devam etti. Nietzsche'nin içinde var olan ve gizlenen öteki adam, yardım edilmesi için yalvaran o adam: Nerdeydi o şimdi? "Elime dokunan o adam," kendi kendine konuşuyordu Breuer, "*ona* nasıl ulaşabilirim? Bir yolu olmalı. Ama pazartesi Viyana'dan gitmeye kararlı. Onu durduramaz mıyım? Bunun bir yolu *olmalı*!"

Vazgeçti. Düşünmeyecekti artık. Bacaklarına kuvvet verdi; sıcak, ışıl ışıl evine, çocuklarına ve seven, ama sevilmeyen Mathilde'ye doğru yürümeye devam etti. Soğuk havada nasıl nefes alıp verdiğine konsantre oldu, soğuk havayı ciğerlerine çekiyor, ısıtıyor ve buhar halinde dışarı bırakıyordu. Rüzgârı, ayak seslerini ve ayakların altında ezdiği incecik buzların çıtırtılarını dinledi. Ve birden, aradığı yolu buldu, *tek* yolu!

Adımları hızlandı. Eve gidene kadar, karları gıcırdatarak yürürken, her adımda kendi kendine mırıldanıyordu, "Yolunu buldum! Yolunu buldum!"

XII

Pazartesi sabahı Nietzsche, görüşmelerini tamamlamak üzere Breuer'in muayenehanesine uğradı. Breuer'in madde madde yazdığı faturada bir eksik olup olmadığını iyice kontrol ettikten sonra bir çek imzalayıp Breuer'e uzattı. Breuer, daha sonra klinik konsültasyon raporunu verdi ve buradayken okumasını ve soracağı bir şey varsa sormasını önerdi. Raporu iyice gözden geçiren Nietzsche çantasını açıp onu da diğer tıbbi raporlar dosyasının arasına yerleştirdi.

"Kusursuz bir rapor, Doktor Breuer. Kapsamlı ve anlaşılabilir bir tarzda yazılmış. Öteki raporlara hiç benzemiyor; gölgeli bilgiler veren ama aslında cehaletin dili olan o mesleki jargon kullanılmamış. Evet, şimdi Basel'e dönme zamanı. Sizin çok zamanınızı aldım."

Nietzsche çantasını kapatıp kilitledi. "Sizden, şimdiye kadar hiç

kimseye olmadığım kadar borçlu ayrılıyorum. İnsanlar vedalaşırken, genellikle olayın sürekliliğini inkâr eden sözler dile getirmeyi severler: Birbirlerinden ayrılırken 'Auf Wiedersehen', yani tekrar görüşene kadar, derler. Yeni bir araya gelme planları yapmakta çok aceleci davranırlar, ama bunu unutmakta daha da acelecidirler. Ben bu tür insanlardan *değilim*. Gerçeği söylemeyi tercih ederim ki gerçek de büyük bir ihtimalle bir daha karşılaşmayacak olduğumuzdur. Bir daha Viyana'ya geleceğimi hiç sanmıyorum ve herhalde siz de hiçbir zaman, beni İtalya'ya dek izleyecek kadar hasta sıkıntısı içinde olmazsınız."

Nietzsche çantasının sapını kavrayıp ayağa kalkmak üzere davrandı.

İşte bu an, Breuer'in büyük bir dikkatle hazırlanmış olduğu andı. "Profesör Nietzsche, lütfen bir dakika daha kalın! Sizinle konuşmak istediğim bir başka konu var."'

Nietzsche gerildi. Herhalde, Lauzon Kliniği'ne yatma konusunda yeni bir öneri gelecek diye düşünüyordur, dedi Breuer içinden. Korktuğu bu.

"Hayır Profesör Nietzsche, düşündüğünüz şey değil, hiç ilgisi yok. Lütfen rahatlayın. Bu tamamen başka bir konu. Yakında anlayacağınız nedenlerle bu konuyu hep sürüncemede bırakmıştım."

Breuer bir an durup derin bir nefes aldı.

"Size bir şey teklif edeceğim; yalnız bu sıradan bir teklif değil, herhalde şimdiye dek hiçbir doktor hastasına böyle bir teklifte bulunmamıştır. Konuyu uzattığımı biliyorum; ama bu, öyle kolayca anlatılacak bir şey değil. Genellikle sözcüklerle aram iyidir; herneyse en iyisi olduğu gibi söyleyip kurtulmak.

"Size mesleklerimiz arasında bir değiş tokuş öneriyorum. Yani, önümüzdeki ay ben sizin beden doktorunuz olacağım. Yalnızca fiziksel semptomlarınız ve ilaç tedaviniz üzerine konsantre olacağım. Siz de bunun karşılığında, benim ruh ve zihin doktorum olacaksınız."

Nietzsche hâlâ çantasının sapını tutuyordu, önce şaşırmıştı; ama sonra temkinli davranarak, "Ruh ve zihin derken ne demek istiyorsunuz? Ben nasıl doktorluk yaparım? Bu, geçen hafta tartıştığımız konunun bir varyasyonu değil mi; hani, siz benim doktorum olacaktınız, ben de size felsefe öğretecektim?"

"Hayır, bu ricam tamamen farklı. Sizden bana bir şey öğretmenizi değil, beni *iyileştirmenizi* istiyorum."

"Ne konuda iyileştireceğimi sorabilir miyim?"

"Bu çok zor bir soru. Ama hastalarıma ben de hep bu soruyu sora-

rım, değil mi? *Size* de sormuştum, şimdi de cevaplandırma sırası bende. Beni ümitsizliğimden kurtarmanızı istiyorum."

"Ümitsizlik mi?" Nietzsche çantasının sapını bırakıp öne doğru eğildi. "Nasıl bir ümitsizlik bu? Ben öyle bir şey göremiyorum."

"Yüzeyden bakınca göremezsiniz. *Dışarıdan* bakınca çok iyi bir yaşam sürüyor gibi görünüyorum. Ama biraz derinlere inerseniz, içimde koskoca bir ümitsizliğin hüküm sürdüğünü görürsünüz. Ne tür bir ümitsizlik diye mi soruyorsunuz? Şöyle diyelim: Zihnime sahip olamıyorum; tuhaf ve sefil düşünceler saldırıp zihnimi işgal ediyor. Sonuç olarak kendimi küçük görüyor, dürüstlüğümden kuşku duyuyorum. Karım ve çocuklarımla ilgileniyorum, ama onları *sevmiyorum*! Aslına bakılırsa, onların beni hapsetmelerine hınçlanıyorum. Cesaretim de yok: Yaşamımı değiştirmeye ya da bu şekilde sürdürmeye yetecek cesarete de sahip değilim. Yaşama *nedenimi* artık bilemiyorum, bir amacım kalmadı. Yaşlanmakta olduğumu kafama taktım. Her gün ölüme biraz daha yaklaşsam da ondan giderek daha çok korkuyorum. Böyle de olsa bazen, intihar etmeyi de aklımdan geçiriyorum."

Breuer, pazar günü bu sözleri defalarca prova etmişti. Ama bugün –bu planın altında yatan düzenbazlığı düşünürsek– tuhaf bir şekilde, *içten* ifade edilmişti. Breuer yalan konusunda beceriksiz olduğunu biliyordu. Asıl büyük yalanı –Nietzsche'yi tedavi altına almak için kurduğu planı– saklamasına rağmen geri kalan her konuda ona gerçeği söylemeye karar vermişti. Bu yüzden, yaptığı konuşmada kendisi hakkında söyledikleri gerçekti, yalnızca birazcık abartmıştı. Ayrıca, anlattıklarının içinde, Nietzsche'nin kendi gerçekleriyle, anlatmadığı duygularıyla ilgili özellikler olmasına da dikkat etmişti.

İlk anda, Nietzsche gerçekten hayretler içinde kalmıştı. Ağır ağır başını iki yana sallıyordu; belli ki bu teklifin içine hiçbir şekilde girmek istemiyordu. Yine de mantıklı bir itiraz bulmanın yollarını aramakta zorluk çekiyordu.

"Hayır, olmaz, Doktor Breuer, bu imkânsız bir şey. Ben bunu yapamam; bu konuda eğitimim yok. Bu işin riskini bir düşünün, her şey daha da kötüye gidebilir."

"Ama Profesör Nietzsche, bu konunun eğitimi zaten yok. Kim almış böyle bir eğitimi? Kime başvurabilirim? Bir doktora mı? Bu tür tedaviler tıp ilmine dahil değil. Dini bir lidere mi gideyim? Dinsel peri masallarının kucağına mı atlayayım? Ben de, tıpkı sizin gibi bu konulara uzak hissediyorum kendimi. Siz ise, bir *Lebens*-filozofu olarak, benim yaşamımı karmaşık hale getiren konular üzerinde düşünmeye

harcamışsınız yaşamınızı. Sizden başka kime başvurabilirim?"

"Kendiniz, karınız ve çocuklarınızla ilgili kuşkulardan söz ediyorsunuz! Ben bu konular hakkında ne bilebilirim?"

Breuer hemen cevap verdi. "Ayrıca yaşlanmak, ölüm, özgürlük, intihar ve amaç edinme gibi konular; bu konuları yaşayan herkes kadar iyi biliyorsunuz! Felsefenizde özellikle ilgilendiğiniz konular da bunlar değil mi zaten? Kitaplarınızda ana tema olarak ümitsizliği ele almıyor musunuz?"

"Ben ümitsizliği tedavi edemem, Doktor Breuer. Onu incelerim. Ümitsizlik özfarkındalık adına ödenen bir bedeldir. Yaşama derinlere inerek bakacak olursunuz, ümitsizlikle her zaman karşılaşırsınız."

"Bunu biliyorum, Profesör Nietzsche, ben tedavi peşinde değilim, yalnızca rahatlamak istiyorum. Bana nasihat vermenizi istiyorum. Ümitsiz bir yaşama nasıl dayanılacağını göstermenizi istiyorum."

"Ama ben bunları göstermenin yolunu bilmiyorum. Ben bir tek insan için nasihat veremem. Ben bir ırk için, insanlık için yazıyorum."

"Ama Profesör Nietzsche, siz bilimsel yöntemlere inanan bir insansınız. Eğer bir ırkın, bir köy halkının ya da bir kuş sürüsünün hastalığı varsa bilim adamı bunların arasından numune olacak bir prototip seçer ve diğerlerinden ayırarak onun üzerinde çalışır ve daha sonra bunu bütün adına genelleştirir. Ben, güvercinlerin dengelerini nasıl koruduklarını keşfedebilmek için on yıldır güvercinin iç kulağındaki minicik bir yapıyı inceliyorum! Bunu bütün güvercinlerin hepsini kullanarak yapamazdım. Güvercinleri tek tek inceleyerek yapabilirim. Ancak ondan sonra bulgularımın bütün güvercinler ve memeliler ve de insanlar için geçerli olduğunu söyleyerek genelleme yapabilirim. Bunun yolu budur. Bir deneyi insanların bütünü üzerinde uygulayamazsınız."

Breuer durakladı, Nietzsche'nin bu savı çürütecek bir şeyler söylemesini bekledi. Ama hiçbir şey gelmedi. Çok derin düşüncelere dalmıştı.

Breuer devam etti. "Önceki gün bana Avrupa'da nihilizmin hortladığına inandığınızı söylemiştiniz. Darwin'den sonra Tanrı'nın modasının geçtiğini, bir zamanlar kendimizin yarattığı Tanrı'yı yine hepimizin birlikte öldürdüğünü anlatmıştınız. Ve bir de, dinsel mitolojilerimiz olmadan nasıl yaşayacağımızı artık bilmediğimizi söylemiştiniz. Şimdi söyleceklerimi siz doğrudan böyle ifade etmediniz, biliyorum –yanlışım varsa beni düzeltin–, ama inançların dışına çıkıldığında

insanın yeni bir ahlâk, yeni bir aydınlanma, yeni bir davranış düzeni yaratabilececeğini ve bunların batıl inançlara veya doğaüstü şeylere duyulan merakın yerine geçebileceğini göstermeyi bir görev olarak düşündüğünüze inanıyorum." Bir an durdu.

Nietzsche başıyla devam etmesini işaret etti.

"Benim kullandığım terimlere katılmasanız da, bence siz, insanlığı hem nihilizmden hem de yanılsamadan kurtarmayı görev edinmişsiniz."

Nietzsche yine hafifçe baş salladı.

"O halde, kurtarın *beni*! Deneyi *benim* üzerimde uygulayın! Ben size kusursuz bir denek olurum. Ben Tanrı'yı öldürdüm. Doğaüstü güçlere inanmam ve nihilizm içinde boğuluyorum. *Neden* yaşamam gerektiğini bilmiyorum. *Nasıl* yaşayacağımı bilmiyorum!"

Nietzsche'den hâlâ bir karşılık gelmiyordu.

"Eğer insanlık üzerinde geliştirmeyi umduğunuz bir ya da birkaç plan varsa, bunu önce benim üzerimde deneyin. Benim üzerimde çalışın. Neyin işe yarayıp neyin yaramadığını bende görün, düşüncenizi keskinleştirir bu."

"Kendinizi bir kobay olarak mı sunuyorsunuz?" diye karşılık verdi Nietzsche. "Size olan borcumu *böyle* mi ödeyeceğim?"

"Girilecek riskten kaygılanmıyorum. Karşılıklı konuşmaların bir tedavi değeri olduğuna inanıyorum. Yalnızca, sizinki gibi bilgili bir beyinle birlikte yaşamımı gözden geçirmek istiyorum, hepsi bu. Bunun bana mutlaka yardımı olacaktır."

Nietzsche şaşırmış bir halde başını iki yana salladı. "Kafanızda uygulanmasını istediğiniz belli bir prosedür var mı?"

"Yalnızca bu. Daha önce de teklif ettiğim gibi, uydurma bir adla kliniğe yatarsınız, ben de migren krizlerinizi inceleyerek tedavinizi uygularım. Günlük ziyaretlerimi yaptığım zaman ilk olarak sizin yanınıza geleceğim. Fiziksel durumunuza bakacak ve verilmesi gereken ilaçları yazacağım. Ziyaretimin geri kalan bölümünde siz doktor olacaksınız ve birlikte hayatım hakkında konuşacağız. Sizden yalnızca beni dinlemenizi ve istediğiniz zaman yorum getirmenizi rica ediyorum. Hepsi bu. Gerisini bilemiyorum. Başladıktan sonra bir prosedür tayin edebiliriz."

"Hayır." Nietzsche kesin bir tavırla başını salladı. "Bu imkânsız, Doktor Breuer. Planınızın ilginç olduğunu kabul ediyorum, ama daha başlamadan bitmesi gereken bir plan bu. Ben bir yazarım, konuşmacı değil. Ve yazılarımı herkes için değil, birkaç kişi için yazıyorum."

"Ama kitaplarınız yalnızca birkaç kişiye hitap edecek kitaplar değil," diye hemen karşılık verdi Breuer. "Aslında siz yalnızca birbirlerine yazan, yaşamdan uzak, kendi felsefelerini kendileri yaşamayan filozofları küçümsediğinizi ifade ediyorsunuz."

"Ben başka filozoflar için yazmıyorum. Geleceği temsil edecek sayılı birkaç insan için yazıyorum. Ben topluma karışıp, onların *arasında* sürecek bir yaşamdan söz etmiyorum. Toplumsal ilişki kurma yeteneğim, başkalarına duyduğum güven ve ilgi; bunlar çoktan köreldi. Tabii, bunların bir zamanlar var olduğunu varsayarsak. Ben hep yalnız bir insan oldum. Her zaman da yalnız olacağım. Bu kaderi kabul ediyorum."

"Ama, Profesör Nietzsche, siz aslında daha fazlasını istiyorsunuz. Belki de iki bin yılına kadar kimsenin kitaplarınızı okuyamayacağını söylediğiniz zaman duyduğunuz hüznü gözlerinizden okudum. Siz, okunmak *istiyorsunuz*. Sizin içinizde bir parçanın hâlâ başkalarıyla birlikte olmak için çırpındığına inanıyorum."

Nietzsche hiç ses çıkarmadan, kaskatı bir halde koltuğunda oturuyordu.

"Hegel'in ölüm döşeğindeki sözleriyle ilgili anlattığınız öyküyü hatırlıyor musunuz?" diye devam etti Breuer. "Hani şu, onu bir tek öğrencinin anladığını; ama onun da *yanlış* anladığını söylediğiniz öyküyü ve sizin ise kendi ölüm döşeğinizde bunu bile söylemeyeceğinizi anlatmıştınız. O halde, neden iki bin yılına kadar beklensin? Ben burdayım! İşte öğrenciniz karşınızda duruyor. Bu öğrenci sizi dinleyecektir, çünkü yaşamım sizi anlamama bağlı!"

Breuer nefes almak üzere biraz durdu. Durumdan memnundu. Bir gün önce yaptığı hazırlıklarda, Nietzsche'nin yapacağı itirazları tek tek doğru hesaplamış, hepsine karşılık bulmuştu. Kusursuz bir tuzak olmuştu. Sig'e anlatmak için sabırsızlanıyordu.

İşte bu hassas noktada susması gerektiğini biliyordu –ne de olsa ilk hedefi Nietzsche'nin Basel'e giden trene binmemesiydi–, ama kendini tutamayarak bir şey daha ekledi. "Bir de; Profesör Nietzsche, önceki gün sizi, aynı ölçüde uygun bir ödeme yapamayacağınız birine borçlu kalmaktan daha çok rahatsız eden bir şey olmadığını söylediğinizi hatırlıyorum."

Nietzsche çabuk ve sert bir şekilde karşılık verdi. "Bunu *benim* için mi yaptığınızı söylemek istiyorsunuz?"

"Hayır, işte mesele de bu. Yaptığım plan sizin de işinize yarıyor olabilir, ama benim amacım bu *değil*! Motivasyonlarım tamamen ken-

dime yönelik. Yardıma ihtiyacım var. Bana yardım edecek kadar güçlü müsünüz?"

Nietzsche sandalyeden kalktı.

Breuer nefesini tuttu.

Nietzsche Breuer'e doğru bir adım atıp elini uzattı. "Planınızı kabul ediyorum," dedi.

Friedrich Nietzsche ve Josef Breuer el sıkışarak pazarlığı onayladılar.

Friedrich Nietzsche'den Peter Gast'a Mektup

4 Aralık 1882

Sevgili Peter,

Planlar değişti. Yine. Bütün ay boyunca Viyana'da kalacağım ve bundan dolayı Rapallo'ya yapacağımız yolculuğu ertelemek zorunda olduğumuzu üzülerek bildiriyorum. Planlarım daha da netleşince sana yazacağım. Çoğu ilginç olmak üzere pek çok olay meydana geldi. Şu anda hafif bir ağrı nöbetine giriyorum ve (Doktor Breuer araya girmemiş olsaydı iki hafta sürecek bir felaket olabilirdi) yalnızca olan biteni anlatmanın ötesine gidemeyecek kadar yorgun ve hastayım. Devamı sonra.

Doktor Breuer adını bulduğun için sana teşekkür ederim –çok ilginç bir adam– düşünen, *bilimsel* bir doktor. Bu çok dikkat çekici, değil mi? Hastalığım hakkında ne biliyorsa bana anlatıyor; üstelik bundan *daha* da dikkat çekici bir yanı daha var: *Bilmediklerini* de anlatıyor!

İçinde müthiş bir meydan okuma isteği duyuyor ve sanırım benim meydan okuma cesaretime hayranlık duyuyor. Bana son derece sıradışı bir teklif yaptı, ben de kabul ettim. Gelecek ay beni Lauzon Kliniği'ne yatırmayı teklif etti; burada hastalığım üzerinde çalışacak ve beni tedavi edecek. (Ve bütün masrafları da üzerine aldı! Bu demektir ki, dostum, bu kış benim nasıl geçineceğimi düşünüp kaygılanmana gerek yok.)

Ya ben? Bunun karşılığında ona ne mi vereceğim? Kimsenin bana, beni kazançlı çıkaracak bir iş vermeyeceğine inanan ben, bir ay süreyle onun özel filozofu ve şahsi felsefe danışmanı olacağım. Yaşamı adeta bir işkenceye dönmüş, intiharı düşünüyor, ümitsizlik batağından çıkması için ona rehberlik etmemi istiyor.

Herhalde şu anda, ölümün sirenlerini susturmaya giden dostunun, zaten o rapsodinin büyüsüne kapılan bir kişi olduğu, sana son yazdığında tüfek namlusunun kendisi için hiç de düşmanca görünmediğini söyleyenin de yine o dostun olduğu çok ironik geliyordur!

Sevgili dostum, Doktor Breuer'le aramda geçenler *kesinlikle* ikimizin arasında bir sır olarak kalmalı. Bu, kimsenin kulağına gitmesin, Overbeck'in bile. Bu konuda güvenebileceğim *tek insan* sensin. O iyi doktora bu mahremiyeti borçluyum.

Bu tuhaf anlaşmamızın şu anki şeklini alması çok karmaşık olaylardan sonra oldu. Önceleri tıbbi olarak tedavi edilmem konusunda bana nasi-

hatler önerdi! Aman ne bahane! Yalnızca benim iyiliğimi düşündüğüne, tek arzusunun, tek çıkarının *beni* sağlığıma kavuşturmak olduğuna inandırmak istedi beni! Ama biz, kendi zayıflıklarını başkalarına yansıtan ve sonra da yalnızca kendi güçlerini arttırmak için onlara yardımcı olur gibi görünen o papaz kılıklı iyileştiricileri iyi biliriz. "Hıristiyan iyilik severliği"ni iyi tanırız.

Doğal olarak, bunu hemen anladım ve gerçek adını koydum. Hakikati duyunca bir an kendine gelemedi, benim kör ve bayağı olduğumu söyledi. Yüceltilmiş değerler üstüne yeminler etti, sahte sevgiler ve sözde fedakârlıklardan dem vurdu, ama sonunda kendi yararına olacak bir karar verip açık ve dürüst olarak gücü benden isteme gücünü buldu.

Dostun Nietzsche piyasada! Bunu düşünmek seni dehşete düşürmüyor mu? Bir düşün; benim *İnsanca, Pek İnsanca*'m ya da *Şen Bilgi*'m kafeslenmiş, ıslah edilmiş ve evcilleştirilmiş! Benim aforizmalarımın gündelik yaşam ve işle ilgili vaazlarda geçtiğini bir düşün! İlk önce ben de dehşete düşmüştüm! Ama şimdi öyle düşünmüyorum. Bu proje ilgimi çekti –fikirlerimin çıkacağı bir forum, olgunlaşıp taştığımda dolacağım bir tabak, bir fırsat– gerçekten, insanlara sunmadan önce tek bir numunenin (bu Breuer'in nasyonu) üzerinde test ettiğim bir laboratuvar. Bu bizim Dr. Breuer, şans eseri, üstün bir numune gibi görünüyor; daha yukarılara uzanma ve daha öteleri anlama arzusu içinde. Evet, bunun için duyduğu arzu güçlü. Ve kafası da çalışıyor. Ama bunları görecek gözleri –ve yüreği– var mı? Göreceğiz!

İşte böyle, bugün daha iyiyim ve –yeni bir *işe*– başvurma konusunda sakin bir şekilde düşünüyorum. Belki de yüklendiğim tek görevin hakikati bulmak olduğunu düşünmekle hata yapıyorum. Gelecek ay sonunda, benim bilgeliğim, bir başkasını ümitsizliğiyle birlikte yaşatmaya yetecek mi, yetmeyecek mi göreceğiz. Neden *bana* geldi? Dediğine göre amacı benimle konuşmakmış; *İnsanca, Pek İnsanca*'dan okuduğu bir iki bölüm ona büyük zevk vermiş ve felsefemin daha derinlerine inmek istiyormuş. Belki de, yaşadığım bedensel hastalığın verdiği eziyeti görünce, benim yaşamımı sürdürme konusunda uzman olduğumu düşünüyor olabilir.

Tabii çektiğim işkencenin yalnızca yarısını bile bilmiyor. Arkadaşım olacak o Rus şeytan-cadı, sahte göğüslü o maymun, ihanetlerini sürdürüyor. Lou'nun Paul Rée ile yaşadığını söyleyen Elizabeth, onu ahlâksızlıktan sınırdışı ettirmek için çalışmalara başlamış.

Ayrıca Elisabeth, Lou denen arkadaşın, nefretini ve yalanlarını Basel'e yaymakta olduğunu ve benim aldığım paraya göz diktiğini de yazıyor. Onu ilk kez Roma'da gördüğüm güne lanet olsun. Karşılaştı-

ğım üzüntülerin –kötülüğün ta kendisi bile olsa– beni daha da güçlendirdiğini sık sık söylemişimdir sana. Ama *bu* boku altına çevirebilirsem, o zaman....o zaman...; göreceğiz bakalım.
Bu mektubun bir kopyasını çıkaracak enerjim kalmadı, sevgili dostum. Lütfen okuduktan sonra geri gönder.

Sevgiler,
F.N.

XIII

❄

Ertesi gün kliniğe doğru yola çıktıklarında Breuer gizlilik meselesini açtı ve takma bir adla kayıt yaptırırsa Nietzsche'nin kendini daha rahat hissedebileceğini söyleyerek, Eckart Müller ismini önerdi; Freud'la hastası hakkında konuşurlarken kullandığı isimdi bu.

"Eckart Müller, Eckkkkkkart Müuuller, Eckart Müuuuuuuller," diyen Nietzche'nin neşesinin yerinde olduğu belliydi, sanki melodisini çıkarmak ister gibi yumuşak ve hafif bir tonla ismi tekrarlıyordu. "Hiç de fena bir isim değil, galiba. Bir özelliği var mı?" –aklından bir muziplik geçiyordu–, "Bıktıracak kadar inatçı, eski bir hastanızın ismi falan mı yoksa?"

"Yalnızca hatırlatıcı bir ipucu," dedi Breuer. "Hastalarımın ad ve soyadlarının başladığı harflerden bir önce gelen harflerle başlayan

yeni bir ad ve soyadı uyduruyorum. Sizinkilerden E ve M harfleri çıkıyordu, bu harflerle başlayan ad ve soyadı olarak ilk aklıma gelen de Eckart Müller oldu."

Nietzsche gülümsedi. "Belki günün birinde bir tarihçi Viyanalı ünlü doktor hakkında bir kitap yazacak ve bu saygın doktorun , Eckart Müller adındaki, ne geçmişi ne geleceği olan gizemli bir hastayı neden sık sık görmeye gittiğini düşünüp duracaktır."

Breuer, Nietzsche'nin bu şakacı halini ilk kez görüyordu. Daha sonrası için bu, iyiye işaretti. O da şakaya katıldı. "Bin sekiz yüz seksen iki yılının Aralığında bir ay boyunca ortadan kaybolan Nietzsche'nin nerede olduğunu araştırmaya kalkacak felsefe tarihçilerine de acımak gerek."

Takma ad konusunda birkaç dakika daha düşünen Breuer, böyle yaptığına pişman olmaya başladı. Klinik personelinin yanında Nietzsche'ye sahte bir isimle hitap etmek, zaten kurmaca bir durumda gereksiz bir kaçamak yapmak demekti. Neden bir de bu yükü almıştı üzerine? Hem Nietzsche'nin yarım baş ağrılarının tedavisi için burada bulunmasını, bu kadar normal bir tıbbi durumu takma adla saklamanın ne gereği vardı? Yaptıkları işte üzerine bir risk alan varsa Nietzsche *değil*, Breuer'di; bu nedenle gizliliğe sığınması gereken de kendisiydi.

Atların çektiği araba Josefstadt olarak bilinen sekizinci bölgeye girdi ve Lauzon Kliniği'nin bahçe kapısı önünde durdu. Fischmann'ı tanıyan kapı görevlisi, saygısından, arabanın içine bakmaktan kaçınarak, telaşla demir kapıları açmaya koştu. Araba sarsılarak öne atıldı ve parke taşlı yoldan ilerleyerek yüz metre ötedeki merkez binanın beyaz sütunlu ana kapısına geldiler. Beyaz taşlarla örülü dört katlı Lauzon Kliniği'nde kırk adet nöroloji ve psikiyatri hastası barınıyordu. Üç yüz yıl önce Baron Friedrich Lauzon tarafından konut olarak inşa edildiğinde, Viyana surlarının dışında kalıyordu; bu yüzden evin etrafı da ayrıca duvarlarla çevrilmişti. Bu duvarların çevrelediği alanda ahırlar, kâhya evi, hizmetçi barakaları ve sekiz dönümlük bağ bahçe bulunmaktaydı. Lauzon ailesinin nesilleri burada doğmuş, büyümüş ve yaban domuzu avına çıkmışlardı. 1858 yılında son Lauzon Baronu'nun ve ailesinin tifoya yakalanıp ölmesi sonucu, Lauzon köşkü, Bavyera'daki köşkünden dışarı çıkmayan uzak bir akrabaya, müsrif bir adam olan Baron Wertheim'a kalmıştı.

Kendisine miras kalan bu mülkten kurtulmanın yolunu arayan Baron Wertheim, köşkü ancak bir kamu kurumu haline getirirse başından atabileceğini öğrenmiş ve burayı bir tür sanatoryum yapmaya

karar vermiş, ailesinin tıbbi muayenelerinin de burada ücretsiz yapılmasını şart koşmuştu. Daha sonra bir heyet oluşturulmuş ve çeşitli vekiller tayin olmuştu; sonuncu vekillerin arasına yalnız Viyanalı Katolik aileler değil, iki Yahudi hayırsever aile olan Gomperzes ve Altmann'lar da katılmıştı. Bu o güne kadar alışılmamış bir durumdu. 1860 yılında açılan hastane öncelikle varlıklı ailelerin hizmetine sunulsa da kırk yatağın altı tanesi yoksul, ama temiz hastalara ayrılmıştı.

Hastane kayıtlarında Altmann ailesini temsil eden Breuer, işte bu altı yataktan bir tanesini Nietzsche'ye ayırdı. Breuer'in Lauzon'daki etkisi, heyet üyesi olmasının da ötesinde bir güce sahipti; aynı zamanda hastane müdürünün ve yönetim kurulundaki birkaç kişinin de özel doktoruydu.

Breuer ve hastası kliniğe girdiklerinde çok özel bir muamele ile karşılandılar. Tüm resmi kayıt formaliteleri bir yana bırakıldı; müdür ve başhemşire şahsen ilgilenerek boş odaları gezdirmek üzere onlara katıldılar.

"Çok karanlık," dedi Breuer, ilk odayı görünce. "Herr Müller'in rahatça okuyup yazabilmesi için bol ışığa ihtiyacı var. Güney kanadına bir bakalım."

İkinci oda küçük ama aydınlıktı, Nietzsche atıldı, "Burası iyi. Oldukça da aydınlık."

Ama Breuer Nietzsche'nin kararını hükümsüz kılmakta gecikmedi.. "Çok küçük ve havasız. Başka hangi odalar var?"

Nietzsche üçüncü odayı da beğenmişti. "Evet, bu kesinlikle uygun."

Ama Breuer yine memnun kalmamıştı. "Çok ayak altı. Çok gürültü var. Hemşire masasından daha uzak bir yerde oda yok mu?"

Bir sonraki odaya girdiklerinde Nietzsche, Breuer'in fikrini söylemesini beklemeden çantasını dolaba koydu, ayakkabılarını çıkarıp yatağa uzandı. Breuer de üçüncü kattaki, şömineli ve nefis bahçe manzaralı bu köşedeki aydınlık ve havadar odayı beğendiği için itiraz etmedi. Hafifçe yıpranmış, soluk pembe ve mavi renkli isfahan halısı iki erkeği de hayran bırakmıştı. Bu soylu halının Lauzon Köşkü'nün mutlu ve varlıklı günlerinden kalma olduğu belliydi. Breuer'in odaya bir yazı masası, masa için gaz lambası ve rahat bir sandalye getirilmesi için ricada bulunması üzerine Nietzsche, başını sallayarak memnuniyetini iletti.

Yalnız kalır kalmaz Nietzsche son nöbetten sonra fazla çabuk ayağa kalktığını, kendisini çok yorgun hissettiğini ve baş ağrılarının

gelmek üzere olduğunu hissettiğini söyledi. Breuer'in yirmi dört saat boyunca hiçbir şey yapmadan yatarak dinlenmesi önerisini itirazsız kabul etti. Koridora çıkan Breuer, hemşire masasına giderek kullanılacak ilaçları bildirdi: Ağrı için kolkisin, uyuması için kloral hidrat. Kloral'le bağımlılığı fazla olan Nietzsche'nin bundan kopması haftalar alacaktı.

Breuer, vedalaşmak üzere Nietzsche'nin odasına uğradığında, Nietzsche başını yastığından kaldırdı ve yatağının kenarında duran bardağı eline alarak Breuer'e kadeh kaldırdı: "Projemizin yarın resmi olarak başlamasına! Kısa bir dinlenmeden sonra, günün geri kalanında felsefi müzakerelerimiz için bir strateji belirleme çalışmasına gireceğim. Auf Wiedersehen, Doktor Breuer."

Strateji! Arabasıyla eve dönmekte olan Breuer *benim de* bir strateji hazırlama zamanım geldi, diye düşündü. Nietzsche'yi tuzağa düşürmek için o kadar uğraşmıştı ki şu anda Lauzon Kliniği, 13 numaralı odada yatmakta olan avıyla bundan sonra nasıl baş edeceğini hiç düşünmemişti. Araba tıkır tıkır sallanarak yoluna devam ederken Breuer de kendi stratejisine konsantre olmaya çalıştı. Bu çok karmaşık bir iş olacaktı, hiçbir örneği yoktu, daha önce hiç yapılmamış bir şeydi. Tamamen yepyeni bir tedavi prosedürü geliştirmesi gerekiyordu. Bunu en iyisi Sig'le konuşmalıydı; bu tam onun seveceği türden bir işti. Breuer, Fischmann'a hastanede durup Doktor Freud'u bulmasını söyledi.

Yetenekli genç doktor Freud'un çalışıp, tıp kariyerine hazırlandığı Allgemeine Krankenhaus, Viyana Hastanesi, şehir içinde şehir sayılırdı. İki bin hastayı barındıran yapı, bir düzine dörtgen binadan oluşuyordu; her bina ayrı bir bölümdü; her birinin kendi bahçesi vardı ve duvarlarla çevrelenmişti; yeraltından giden çeşitli tüneller aracılığıyla dörtgen binalar birbirine bağlanıyordu. Yapıların tamamı, dört metre yüksekliğindeki duvarlarla dış dünyadan ayrılmıştı.

Bu labirentin sırlarını uzun süreden beri iyi tanıyan Fischmann, Freud'u, hastane nöbetinde bulunduğu yerden getirmeye koştu. Birkaç dakika sonra döndüğünde yalnızdı: "Doktor Freud burada değil. Doktor Hauser, onun bir saat önce *Stammlokal*'e gittiğini söyledi," dedi.

Freud'un sık sık uğradığı Franzens-Kavşağı'ndaki kafe, Café Landtmann, hastaneden yalnızca birkaç sokak ötedeydi; Breuer Freud'u orada tek başına oturmuş, kahvesini içip Fransızca bir edebiyat dergisi okurken buldu. Café Landtmann doktorların, pratisyenlerin ve tıp öğrencilerinin sık sık uğradığı bir yerdi; Breuer'in gittiği Café Griensteidl kadar seçkin bir yer olmasa da seksenden fazla dergiye abone

olan bir kafeydi. Bu da Viyana'daki diğer bütün kafelerin abone olduğu dergi sayısından fazlaydı.

"Sig, gel Demel'e uğrayıp birer pasta yiyelim. O migrenli profesör hakkında sana söylemek istediğim çok ilginç şeyler var."

Freud'un paltosunu giymesi birkaç saniye almıştı. Viyana'nın bu ünlü pastanesini çok sevmesine karşın, ancak başka birinin konuğu olarak gidebilecek kadar az kazanıyordu. On dakika sonra sessiz bir köşedeki masaya oturmuşlardı bile. Breuer iki kahve, kendisi için çikolatalı turta ve Freud için limonlu turta *mit Schlag* ısmarladı. Freud pastasını o kadar çabuk bitirmişti ki Breuer, dostundan gidip üç katlı pasta tezgâhından başka bir şey daha seçmesini istedi. Freud, çikolata kremalı milföyünü ve ikinci kahvesini bitirdikten sonra, iki adam karşılıklı birer puro yaktılar. Breuer, son konuşmalarından bu yana Herr Müller'le arasında olup bitenleri bütün ayrıntılarıyla anlattı: Profesörün psikolojik tedaviyi reddetmesini, öfkeyle gidişini, gece yarısı tutan migrenini, aşırı doz almasına rağmen tuhaf bir bilinç hali gösterdiğini, yardım isteyen ince, zayıf bir sesi ve sonunda, o sabah Breuer'in muayenehanesinde yaptıkları şaşırtıcı pazarlığı.

Breur hikâyesini anlatırken Freud büyük bir ilgiyle ona bakıyordu, Breuer bu bakışı tanırdı. Bu onun 'tümünü-kaydet' bakışıydı: Dinlerken yalnızca düşünüp kafasına yerleştirmiyor aynı zamanda onları uzun vadeli hafıza bölümüne kaydediyordu; altı ay sonra bu konuşmalarını harfi harfine tekrarlayabilirdi. Breuer son teklifini anlattığı zaman Freud'un tavrı birden değişti.

"Josef, *NE* önerdim dedin? Yani sen Herr Müller'in migrenini o da senin *ümitsizliğini* mi tedavi edecek? Ciddi olamazsın! Ne demek bu şimdi?"

"Sig, inan bana, tek yolu buydu. *Başka* bir yola başvursaydım, *vın*!–doğru Basel trenindeydi. Hazırladığımız o mükemmel stratejiyi hatırlıyor musun? Hani onu ikna edip, yaşamındaki stresi araştırıp azaltacaktık? Adam dakikalarca bu stresin faydalarını anlatarak söylediklerimi çürüttü. Strese methiyeler düzdü. Onu öldürmeyen şeyin gücünü arttıracağını söyledi. Onu dinledikçe ve yazdıkları hakkında düşündükçe onun kendini bir doktor yerine koyduğuna ikna oldum; birinin doktoru değil, tüm kültürümüzün doktoru."

"Böylece," dedi Freud, "tek bir numuneden –yani senden– başlayarak Batı Uygarlığını iyileştirmeye başlamasını teklif ederek onu tuzağa düşürdün, öyle mi?"

"Bu doğru, Sig. Ama önce o *beni* tuzağa düşürdü. Ya da senin

iddia ettiğin hepimizin içinde yaşayan o küçük yaratığın 'Yardım et, yardım et.' diye yakarışları beni tuzağa düşürdü. İşte bu aşamada Sig, zihnimizin bilinçdışı bir bölümü olduğu fikrine neredeyse inanmaya başladım."

Freud, Breuer'e gülümsedi ve purosundan derin bir nefes aldı. "Evet, artık onu tuzağa düşürdüğüne göre şimdi ne yapacaksın?"

"Yapmamız gereken ilk şey, Sig, bu 'tuzak' sözcüğünden kurtulmak. Eckart Müller'i tuzağa düşürmek fikri çok uygunsuz kaçıyor, bir tonluk bir gorili kelebek ağıyla yakalamak gibi bir şey bu."

Freud'un gülümsemesi daha da arttı. "Evet, 'tuzak' sözcüğünü kullanmayalım, yalnızca onu kliniğe soktun ve her gün görmeye gideceksin diyelim. Şimdiki stratejin nedir? Kuşkusuz, o profesör, bu günden başlayarak *seni ümitsizliğinden* kurtarmanın stratejilerini aramaya başlayacaktır."

"Evet, o da aynen böyle söyledi. Şu anda eminim bu konuda çalışıyordur. Bu yüzden benim de bir plan yapmam gerekiyor. Bu konuda bana yardımcı olacağını umuyorum; tam olarak düşünemedim, ama bu sade bir strateji olacak. Şöyle: *Bana yardımcı olduğuna onu ikna etmek zorundayım; bu arada yavaşça, sezdirmeden rolleri değişip, yine, onun hasta, benim doktor olduğum konuma getirmem gerek.*"

"Çok doğru," diyerek ona katıldı Freud. "Tam olarak yapılması gereken de bu."

Breuer, Freud'un, tam bir netlik olmayan durumlarda bile, her zaman kendinden emin görünme yeteneğine hayret ediyordu.

Freud devam etti: "Senin ümitsizlik doktorun olacağını düşünüyor. Bu düşüncesini haklı çıkarmalısın. Şimdi plan yapalım, her seferinde bir adım. İlk aşamada onu ümitsiz bir durumda olduğuna inandırmalısın. Şimdi bu aşamayı planlayalım. Hangi konudan söz edeceksin ona?"

"Bunda bir sorun yok, Sig. Konuşacak çok şey bulurum."

"Ama, Josef, bunları gerçekten inanılır hale nasıl getireceksin?"

Breuer tereddüt etti, neyin ne kadarını anlatacağına karar veremedi. Yine de şöyle karşılık verdi. "Kolay, Sig. Bütün yapacağım ona hakikati anlatmak."

Freud hayretle Breuer'e bakıyordu. "Hakikati mi? Ne demek istiyorsun, Josef? Sen ümitsiz biri değilsin, her şeye sahipsin. Viyana'daki bütün doktorlar sana gıpta ediyor, bütün Avrupa yaptıklarını alkışlıyor. Birçok öğrenci, bu yetenekli genç doktor Freud gibi senin ağzından çıkan her söze tapıyor. Araştırmaların son derece önemli,

karın, imparatorluğun en güzel, en hassas kadını. Ne ümitsizliği? Josef, bütün nimetleriyle yaşamının doruğunda yaşıyorsun sen!"

Breuer elini Freud'un eli üzerine koydu. "Yaşamın doruğu! Tam üstüne bastın, Sig. Hayat merdiveninin doruğuna çıktık! İşte asıl problem şimdi başlıyor; *bunun bir de inişi var*. Bu doruktan baktığımda geri kalan bütün yaşamımı görebiliyorum. Ve bu manzara hoşuma gitmiyor. Gördüklerim yalnızca yaşlanma, çökme, babalık yapma, büyükbabalık yapma."

"Ama Josef," –Freud'un bakışlarındaki panik çok açıktı– "nasıl böyle konuşabilirsin? Ben bu tepede başarı görüyorum iniş değil! Emniyet görüyorum, fizyoloji konusundaki iki büyük keşfinle adının ebedileştiğini görüyorum!"

Breuer gözlerini kırpıştırdı. Bütün yaşamını sırf istemediği bir ödül uğruna yaşamış olmanın nasıl bir şey olduğunu ona nasıl kabul ettirebilirdi. Hayır, bunu kendine saklamalıydı. Bu, gençlere anlatılabilecek şeylerden değildi.

"Şöyle ifade edeyim, Sig. İnsan kırkındayken, yirmi beşinde anlayamayacağı şeyleri hisseder."

"Yirmi altı. Üstelik de bitirmek üzereyim."

Breuer güldü. "Bağışla, Sig, sana büyüklük taslamak istemiyorum. Ama Herr Müller ile tartışabileceğim pek çok özel şey olabileceğini anla yeter. Örneğin, problemli bir evliliğim var ve bu problemleri seninle paylaşmamayı tercih ediyorum; böylece senin de Mathilde'den saklaman gereken bir şey olmaz ve paylaştığınız dostluğu bozmamış olursunuz. Bana inan: Herr Müller'e anlatacak çok şey bulurum ve çoğu gerçeğe dayanacağı için onu inandırmakta da zorluk çekmem. Asıl beni endişelendiren ikinci aşama!"

"Yani, kendi ümitsizliği için sana başvurma zamanı geldiğinde ne olacak, öyle mi?"

Breuer evet anlamında başını salladı.

"Söylesene bana Josef, diyelim ki istediğin herhangi bir tarzı seçebilecek durumdasın. Ne olmasını isterdin? İki insanın birbirine önerebileceği şey ne olabilirdi?"

"Bu çok iyi! Bana ilham veriyorsun. Bu konuda mükemmelsin Sig!" Breuer bir iki dakika düşündü. "Hastam erkek de olsa ve her ne kadar isterik olmasa da, sanırım Bertha'yla yaptığımın aynısını onunla da yapardım."

"Baca temizleme mi?"

"Evet, bana her şeyi açıkça anlatması gerek. Anlatınca açılabilece-

ğine, konuşarak bazı yüklerin atılabileceğine inanıyorum. Katoliklere bir bak. Papazlar yüzyıllardır günah çıkararak insanları rahatlatabiliyorlar."

"Acaba," dedi Freud, "bu rahatlama o yükün ağırlığından kurtulmaktan mı, yoksa ilahi bağışlamaya inanmaktan mı geliyor?"

"Agnostik Katolik hastalarımın çoğu günah çıkarmanın kendilerine iyi geldiğine inanıyor. Yıllar önce ben de, sık sık bir dostuma her şeyimi anlatarak ne kadar rahatladığımı bilirim. Ya sen, Sig? Sen hiç itirafta bulunarak rahatladın mı? Birine kendini tamamen açtığın oldu mu hiç?"

"Tabii; nişanlıma. Martha'ya her gün yazarım."

"Haydi, Sig." Breuer güldü ve elini dostunun omzuna koydu. "Martha'ya, hem de *özellikle* Martha'ya söyleyemeyeceğin şeyler *vardır* mutlaka."

"Yok, Josef, ben ona *her şeyi* anlatırım. Anlatamayacağım ne olabilir ki?"

"Bir kadına âşık olduğunda, senin yalnızca iyi yönlerini görmesini istersin. Doğal olarak kendinle ilgili bazı şeyleri saklarsın, yani seni kötü gösterebilecek şeyleri. Cinsel isteklerini, örneğin."

Breuer, Freud'un kıpkırmızı kesildiğini gözden kaçırmadı. Freud ile Breuer daha önce böyle bir konuya hiç girmemişlerdi. Freud ise muhtemelen daha önce *hiç kimseyle* böyle bir konuya girmemişti.

"Ama benim cinsel isteklerim yalnızca Martha'ya yönelik. Başka hiçbir kadın ilgimi çekmiyor."

"Martha'dan *önce*, diyelim o zaman."

"Martha'dan öncesi yok ki. O, benim istediğim ilk kadın."

"Ama Sig, mutlaka başkaları da olmuştur. Viyana'daki her tıp öğrencisinin bir *Süssmädchen*'i vardır. Genç Schnitzler'in her hafta bir yenisiyle çıktığını söylüyorlar."

"İşte Martha'yı da dünyanın bu bölümünden korumak istiyorum. Schnitzler –herkesin bildiği gibi– ahlâksız bir çapkın. Böyle sefih bir yaşam benim ilgimi çekmiyor. Buna ayıracak zamanım da yok, param da, aldığım her florini kitap için harcamam gerek."

En iyisi bu konuyu kapatmalı, diye düşündü Breuer. Yine de önemli bir şey öğrenmiş oldum: Freud'la paylaşacak şeylerin belli bir sınırı var.

"Sig, konuyu saptırdım. Beş dakika geriye gidelim. Bana ne olmasını istediğimi sormuştun. Herr Müller'in ümitsizliği hakkında konuşmasını isterdim. Beni günah çıkartacağı bir papaz olarak görmesini

umuyorum. Belki yalnız başına bu da onu iyileştirebilir ve insanların arasına döndürebilir. Şimdiye kadar tanıdığım en yalnız canlı o. Bugüne kadar *herhangi bir kimseye* açıldığını hiç sanmıyorum."

"Ama ona ihanet edenler olduğunu söylemiştin. Kuşkusuz birilerine inandı ve kendini *onlara* açtı. Yoksa ortaya, ihanet diye bir şey çıkmazdı."

"Evet, haklısın. İhanetin onun için büyük bir önemi var. İşin aslı, benim prosedürümün de ana ilkesi, belki de temelindeki ilke de bu olmalı: *Primum non nocere*; zarar verme, olur da senin ihanetin diye yorumlayabileceği bir şey yapma."

Breuer söylediği sözler üzerine bir iki dakika düşündükten sonra ekledi: "Sig, bütün hastalarıma hep bu şekilde davrandığımı bilirsin; bu yüzden Herr Müller ile aramda bu konuda bir sorun olmasını istemem. Ama geçmişimizde, ona karşı yaptığım bir ikiyüzlülük var; ihanet olarak *bunu* görebilir. Ancak olanları artık değiştiremem. Keşke ona her şeyi anlatıp kendimi temize çıkarabilsem; Fräulein Salomé ile görüşmemi, arkadaşlarının kendi aralarında anlaşıp onu Viyana'ya göndermelerini ve hepsinden öte, hasta olanın o değil, benmişim gibi yapmamızın bir kurmaca olduğunu anlatabilseydim."

Freud şiddetle başını iki yana salladı. "Kesinlikle olmaz! Bu açılma, bu itiraflar tamamen *senin* yararına olacak, onun yararına değil! Hayır, hastana gerçekten yardımcı olmak istiyorsan, bu yalanla yaşamak zorundasın."

Breuer başıyla onu onayladı. Freud'un haklı olduğunu biliyordu. "Pekâlâ, elimizde neler var bir bakalım. Ne yapıyoruz?"

Freud hemen cevap verdi. Bu tür entelektüel egzersizlerden çok hoşlanıyordu. "Atılacak adımlar belli. *İlki*, kendini anlatarak onu meşgul etmek. *İkincisi*, rolleri değişmek. *Üçüncüsü*, onun *kendisini* olduğu gibi anlatmasını sağlamak. Ve temel ilke de şu: Güvenini kaybetmemek ve ihanet düşündürecek bir şey yapmaktan kaçınmak. Peki, bir sonraki adım ne olacak? Diyelim ki senin ümitsizliğini *paylaştı*, ya sonra?"

"Belki de," diye karşılık verdi Breuer, "bir sonraki adıma gerek kalmayacak. Belki içini döktüğü zaman her şey kendiliğinden hallolmuş olacak; yaşamında böyle bir değişiklik yapmış olması başlı başına yeterli bir adım olacak."

"Yalnızca içini dökmek o kadar güç veren bir şey değildir, Josef. Öyle olsaydı, bir tane bile nörotik Katolik olmazdı!"

"Evet, bence de haklısın. Ama belki," –Breuer saatine baktı–

"şimdilik bu kadar plan yapabiliriz." Garsona işaret edip hesabı istedi.

"Josef, bu konuşma bana çok zevk verdi. Görüşmemizin şeklini çok takdir ettiğimi söylemeliyim, önerilerimi ciddiye aldığını görmek benim için bir şereftir."

"Aslında, Sig, bu konuda çok başarılısın. İkimiz iyi bir takım oluşturuyoruz. Ancak hazırladığımız prosedürün büyük bir takdirle karşılanacağını düşünemiyorum. Böyle Bizans oyunu gibi tedaviyi kaç hasta için yapmamız gerekir? Aslına bakarsan bugün, tıbbi tedaviden çok dolap çevirmedeki becerilerimizi sergilediğimizi hissettim. Hasta olarak kimi tercih ederdim, biliyor musun? Ötekini, yardım için yalvaran adamı!"

"Yani hastanın içinde hapsolan bilinçdışı bilinci mi demek istiyorsun?"

"Evet," diyen Breuer hesap pusulasına bakmadan –hiç bakmazdı– garsona bir florin uzattı. "Evet, o zaman her şey çok daha basit olurdu. Biliyor musun Sig, belki de tedavinin asıl hedefi *bu* olmalı, yani saklı tutulan bu bilinci bağımsızlığına kavuşturmak, gün ışığında yardım isteyebilmesini sağlamak."

"Evet, bu çok iyi Josef. Ama 'bağımsızlığa kavuşturmak' terimini kullanmak doğru olur mu? Ne de olsa onun ayrı bir varlığı yok; o, Müller'in bilinçdışı bir parçası. Biz ise *bütünlüğün* peşinde değil miyiz?" Freud kendi fikrinden o kadar etkilenmişti ki cümlesini tekrar ederken yumruğunu yavaşça mermer masaya indirmekten kendini alamadı, "Bilincin bütünlüğü."

"Ah Sig, işte bu!" Bu fikir Breuer'i heyecanlandırmıştı. "Müthiş bir görüş!" Garsona birkaç tane bakır *Kreuzer* bıraktıktan sonra birlikte Michaelerplatz'a doğru yürümeye başladılar. "Evet, eğer hastam kendisiyle bu parçasını *bütünleştirebilirse* bu büyük bir başarı olur. Başkasından teselli bulmanın ne kadar doğal olduğunu bir öğrenebilse, eminim *bu kadarı* yeterdi!"

Kohlmarkt'tan aşağı yürüdüklerinde Graben caddesinin kalabalığına girip orada ayrıldılar. Freud hastaneye gitmek üzere Naglergasse'ye doğru döndü, Breuer ise Stephensplatz'dan geçerek Saint Stephen Kilisesi'nin Roman tarzı kulelerinin altındaki Bäckerstrasse No:7'ye doğru ilerledi. Sig'le yaptığı konuşmadan sonra yarın sabah *Nietzsche*'yle yapacağı görüşme konusunda kendisini daha rahat hissetmişti. Yine de içinde, bütün bu ayrıntılı hazırlığın bir yanılsama olduğu; konuşmalarının, asıl *Nietzsche*'nin hazırlıklarına göre yürüyeceği gibi bir his vardı.

XIV

Nietzsche gerçekten de hazırlanmıştı. Breuer ertesi sabah fizik muayenesini bitirir bitirmez kontrolü Nietzsche ele aldı.

"Görüyor musunuz," diyerek Breuer'e kalın bir defter gösterdi, "ne kadar düzenli biriyim! Emrinizdekilerden biri, Herr Kaufmann dün bana bunu alma kibarlığını gösterdi."

Yatağından kalktı. "Odaya bir sandalye daha istedim. Sandalyelere geçip çalışmamıza başlayalım mı?"

Breuer, hastanın sesindeki ciddiyet ve otoriteye şaşırmıştı, önerisine uyup Nietzsche'nin yanındaki sandalyeye oturdu. Her iki sandalye de turuncu alevlerle çıtır çıtır yanan şömineye dönüktü. Breuer bir süre ısındıktan sonra Nietzsche'yi daha iyi görebilmek için sandalyesini döndürüp Nietzsche'nin de aynı şeyi yapmasını sağladı.

"Analiz için ana kategorileri belirleyerek başlayalım" dedi Nietzsche. "Benden yardım istediğinizde dün bahsettiğiniz meselelerin listesini yaptım."

Defterini açan Nietzsche, Breuer'in şikâyetlerini ayrı ayrı sayfalara nasıl kaydettiğini gösterip yüksek sesle okudu: "Bir; genel mutsuzluk. İki; tuhaf düşüncelere kapılmak. Üç; kendinden nefret etmek. Dört; yaşlanma korkusu. Beş, ölüm korkusu. Altı; intihar eğilimi. Hepsi tamam mı?"

Nietzsche'nin sesindeki resmiyetten rahatsız olan Breuer en derin duygularının böylece madde madde listelenmesinden ve bu kadar klinik bir tarzla anlatılmasından hiç hoşlanmamıştı. Ama şimdilik işbirliğiyle karşılık verdi. "Tam olarak diyemeyeceğim. Karıma ilişkin çok ciddi sorunlarım var. Ondan fazlasıyla uzak hissediyorum kendimi, sanki seçmediğim bir evlilik ve hayatın tuzağına düşmüş gibiyim."

"Sizce bunu *bir* mi yoksa *iki* problem olarak mı ilave edelim?"

"Sizin birim tanımınıza bağlı."

"Evet, bu bir mesele gerçekten; bu maddeler aynı mantık düzeyine girmiyorlar. Bazıları sonuç bazıları ise sebep." Nietzsche notlarını karıştırdı. "Örneğin, 'mutsuzluk' bu 'tuhaf düşünceler'den kaynaklanan bir sonuç olabilir. *Ya da* 'intihar eğilimi', ölüm korkularının sebebi veya sonucu olabilir."

Breuer'in rahatsızlığı arttı. Bu rol değişiminin gidişatından hoşlanmamıştı.

"Bunları böyle listelememize gerek var mıydı? Bu liste fikri nedense beni huzursuz ediyor."

Nietzsche sıkıntılı görünüyordu. Kendinden emin görünen o havasının çok hassas olduğu belliydi. Breuer'den gelen ufacık bir itirazla bütün tavırları değişti. Yatıştırıcı bir ses tonuyla karşılık verdi.

"Şikâyetlerin bazılarına öncelik vererek daha sistematik ilerleyebileceğimizi düşünmüştüm. Yine de, samimi olmak gerekirse, *en temel* problem –şu anda diyelim ki ölüm korkusu– ile mi yoksa *en temel olmayan*, yani en alt türevlerden biri –şimdilik diyelim ki tuhaf düşüncelere kapılmak– ile mi başlayacağımıza karar verebilmiş değilim. Ya da *klinik açıdan en acil* olanı veya *yaşam tehlikesi* içerenini –diyelim ki intihar eğilimini– mi öne alalım, bilemiyorum. Yoksa en çok *sıkıntı vereninden*, günlük yaşamınızda sizi en huzursuz edeninden –diyelim ki kendinden nefretten– mi başlayalım?"

Breuer'in rahatsızlığı artmaya devam ediyordu. "Bunun iyi bir yaklaşım olduğundan hiç de emin değilim."

"Ama bunları sizin kendi tıbbi yöntemlerinize dayanarak hazırladım," diye karşılık verdi Nietzsche. "Hatırlayabildiğim kadarıyla siz benden, kendi durumum hakkında genel olarak konuşmamı istemiştiniz. Sonra problemlerimin bir listesini yaptınız ve sistematik olarak - hem de çok sistematik olarak– ilerleyerek her birini sırasıyla incelediniz. Bu doğru değil mi?"

"Evet, tıbbi muayenelerimi böyle yaptığım *doğru*."

"O halde, Doktor Breuer, şimdi neden böyle bir yaklaşıma direniyorsunuz? Bana bir alternatif önerebilir misiniz?"

Breuer başını iki yana salladı. "Meseleyi bu şekilde koyduğunuz zaman, sizin önerdiğiniz prosedüre uymak zorunda kalıyorum. Ne var ki hayatımın en gizli duygularını böyle düzenli kategorilere sokarak konuşmak bana yapmacık ve zorlama gibi geliyor. Bu problemlerin hepsi, benim zihnimde biribirinden ayrılamaz biçimde düğümlenmiş durumda. Ayrıca, listeniz öyle *soğuk* bir liste ki... Bunlar ise hassas, incinebilir şeyler; sırt ağrısı ya da cilt kaşıntısı gibi kolayca anlatabilecek konular değil."

"Beceriksizlikle duygusuz olmayı birbirine karıştırmayın, Doktor Breuer. Hatırlarsanız, benim tek başına yaşayan bir insan olduğum konusunda sizi daha önce uyarmıştım. Rahat ve sıcak ilişkilere alışkın biri değilim."

Defterini kapatan Nietzsche bir süre pencereden dışarıyı baktı. "Başka bir yaklaşım deneyeyim; dün, uygulayacağımız prosedürü *birlikte* bulacağımızı söylediğinizi hatırlıyorum. Söyler misiniz Doktor Breuer, bu konuda bizim faydalanabileceğimiz benzer bir tecrübeniz olmuş muydu?"

"Benzer tecrübe mi dediniz? Hımm...tıp tarihinde sizin ve benim yaptığımızı daha önce hiç kimse yapmamıştır. Buna ne ad verilebileceğini bile bilemiyorum, belki ümitsizlik terapisi ya da felsefe terapisi ya da henüz uydurulmamış bir ad olabilir. Doktorların bazı psikolojik rahatsızlıkları tedavi etmek durumunda kaldıkları bir gerçek: Örneğin beyin hummasından kaynaklanan hezeyanlar, beyin sifilisi sonucu paranoya ya da kurşun zehirlenmesinin yol açtığı psikozlar gibi fiziksel kaynaklı hastalıklar. Ayrıca, psikolojik durumları yüzünden sağlık durumları ya da yaşamları tehdit altında olan hastalar; örneğin, ciddi ölçüde melankoli ya da mani."

"Yaşamın tehdit altında olması dediniz? Nasıl yani?"

"Melankolikler ölüm orucuna girerler ya da intihar edebilirler. Manikler ise genellikle kendilerini öldüresiye yorarlar."

Nietzsche karşılık vermeden sessizce oturup ateşe bakıyordu.

"Ama tabii ki," diye devam etti Breuer, "bunların şu anda benim içinde bulunduğum durumla ilgisi yok ve bu gibi durumların tedavisi felsefi ya da psikolojik yaklaşımla değil fiziksel yöntemlerle yapılır; örneğin elektrik tedavisi, banyolar, ilaçlar, zorunlu istirahat vb. gibi. Akıldışı korkuları olan hastalar için ara sıra bazı psikolojik yöntemler geliştirerek onları sakinleştirmeye çalışırız. Geçenlerde dışarı çıkmaya korkan yaşlı bir hanım hastam olmuştu, aylarca odasından dışarı çıkamamış. Bütün yaptığım güvenini kazanana kadar onunla konuşmak oldu. Sonra, onu görmeye her gittiğimde elini tutuyor ve güven duygusunu arttırarak onu odasından her gün daha fazla uzağa götürüyordum. Ama bu sağduyuya dayalı bir doğaçlamaydı, yani bir çocuğu eğitmek gibi bir şey. Böyle bir işi yapmak için doktor olmak gerekmez."

"Tüm bunlar bizden çok uzak konular gibi görünüyor," dedi Nietzsche. "Daha alakalı bir şey yok mu?"

"Eh, tabii, bugünlerde bir de fiziksel semptomları yüzünden doktorlara giden hastalar var –felç, konuşma bozuklukları veya bir ölçüde körlük ya da sağırlık gibi– ki bunların hepsinin de sebebi psikolojik bir çatışmada yatıyor. Bu duruma biz 'histeri' diyoruz, rahmin Yunanca karşılığı olan *hysterus'tan* türemiş."

Nietzsche Yunancadan tercüme yapmasına gerek olmadığını söylemek ister gibi hızlı hızlı başını salladı. Onun filoloji profesörlüğü yapmış olduğunu hatırlayan Breuer devam etti: "Bu semptomlara, gezici bir rahmin neden olduğunu düşünürdük; tabii bu anatomik olarak çok mantıksız."

"Erkeklerdeki hastalığı nasıl açıklıyorlardı?"

"Hâlâ anlayamadığımız nedenlerle bu bir kadın hastalığı diyebiliriz; erkeklerde histeri vakasına rastlandığına dair henüz bir kayıt yok. Ben her zaman histerinin filozofların da ilgisini çekecek bir hastalık olduğunu düşünmüşümdür. Belki de histeri semptomlarının anatomik zemine oturtulamamasının sebebini doktorlar değil, filozoflar açıklayabilir."

"Ne demek istiyorsunuz?"

Breuer kendini şimdi daha rahat hissediyordu. İlgili bir öğrenciye tıp konularında bilgi vermek onun kendini rahat hissettiği ve yabancı olmadığı bir roldü.

"Buna bir örnek verebilirim. Sinirsel bir rahatsızlıktan kaynaklanması imkânsız nedenlerle bazı hastalarımın ellerinin uyuştuğunu gördüm. Bunlara 'eldiven' anestezisi diyoruz; sanki bileklerine anestetik

bir bant sarılıymış gibi bilek kısmının altında kalan bölgede hiçbir his duyulmuyor."

"Ve bu, sinir sistemiyle uyuşmuyor öyle mi?" diye sordu Nietzsche.

"Doğru. Sinirsel desteğin çalışma şekli buna uymuyor: Ele destek veren üç farklı sinir vardır –radyal, ulnar ve medyan–, bunların her biri beyindeki ayrı bir yerden gelir. Yani, parmakların yarısı bu sinirlerden biriyle, diğer yarısı başka bir sinirle desteklenir. Ama hasta bunu bilmez. Hasta adeta, elinin tamamının tek bir sinirden, 'el sinir'nden destek aldığını zannederek hayal gücüyle buna uygun bir bozukluk yaratır."

"Müthiş!" Nietzsche defterini açıp birkaç kelime yazdı. "Diyelim ki insan anatomisinde uzman olmuş bir kadının histerisi var. Bu kadının yaşadığı hastalık anatomik açıdan uygun mu olur?"

"Emin değilim. Histeri anatomik değil, kavramsal bir hastalık. Histerinin sinirlere anatomik bir zarar vermediğine dair kanıtlar var. Aslına bakarsanız bu hastalar hipnozla uyutulduğunda semptomlar birkaç dakikada kayboluyor."

"O halde hipnoz şu anda uygulanan tedavi yöntemi oluyor?"

"Hayır! Maalesef, hipnoz tıp çevrelerinde pek tutulmuyor, en azından Viyana'da öyle. Bunun sebeplerinin başında kötü bir şöhreti olması geliyor; çünkü eski hipnozcuların çoğu hiçbir tıp eğitimi almamış şarlatanlarmış. Dahası, hipnozun kalıcı bir etkisi yok. Ama bu kadar bile işe yaraması, hastalığın psikolojik kökenli olduğunu kanıtlamaya yetebilir."

"Siz, kendiniz," diye sordu Nietzsche, "hastalarınıza bu yöntemi uyguladınız mı?"

"Birkaç kere. Çok yoğun bir şekilde ilgilendiğim bir hastamda bunu uyguladım. Bu vakayı size zaten anlatmam gerekiyor. Bu tedaviyi bana da uygulamanız için değil, listenizdeki maddeler üzerinde çalışmaya başlamamız için anlatacağım tabii. Herhalde iki numaralı maddeydi."

Nietzsche defterini açıp yüksek sesle okudu, "Tuhaf düşüncelere kapılmak? Anlamıyorum. Neden *tuhaf*? Bunun histeriyle ilgisi ne?"

"Açıklayayım. İlki, bunlara 'tuhaf' diyorum çünkü olmayan bir yerden gelip zihnimi işgal ediyor. Bunları düşünmek istemiyorum ama kovduğumda hemen uçup gitmelerine rağmen kısa bir süre sonra tekrar gelip sinsice beynime nüfuz ediyorlar. Bu düşünceler ne tür mü? Şey, bunlar güzel bir kadınla ilgili; histeri tedavisi yaptığım bir has-

tamla ilgili. Size bütün hikâyeyi en baştan anlatayım mı?"

Hiç de meraklı görünmeyen Nietzsche, Breuer'in sorusundan biraz rahatsız olmuştu. "Genellikle yalnızca konuyu anlamama yetecek kadarını anlatmanızı önericeğim. Kendinizi utandıracak ya da küçük düşürecek bir şeye girmemenizi rica ediyorum, bunun en ufak bir faydası olmaz."

Nietzsche ketum bir insandı. Breuer bunu biliyordu. Ama onun kendisinden de ketum olmasını isteyebileceği hiç aklına gelmemişti. Breuer bu konuda bir karar vermesi gerektiğini fark etti: Mümkün olduğu kadar açık bir şekilde her şeyini anlatacaktı. Ancak o zaman Nietzsche, insanların birbirine karşı açık ve dürüst olmasında bir kötülük olmadığını görebilirdi.

"Haklı olabilirsiniz, ama duygularımın ne kadar derinine inersem o kadar rahatlayabileceğime inanıyorum."

Nietzsche gerildi, ama başıyla devam etmesini işaret etti.

"Hikâye iki yıl önce hastalarımdan birinin bana gelerek kızının tıbbi tedavisini üstlenmemi rica etmesiyle başladı. Kadının kimliğini saklayabilmek için ona Anna O. diyeceğim."

"Ama bu takma ad yönteminizi bana zaten anlatmıştınız, demek ki gerçek ad ve soyadının başharfleri B.P."

Breuer gülümserken şöyle düşünüyordu, "Bu adam da Sig gibi. Hiçbir şeyi unutmuyor" ve Bertha'nın hastalığının ayrıntılarını anlatarak devam etti. "Ayrıca Anna O.'nun yirmi bir yaşında, olağanüstü zeki, iyi eğitimli ve insanın aklını başından alacak kadar güzel bir kadın olduğunu bilmeniz de önemli. Hızla yaşlanan kırk yaşındaki bir adama taze hava getiren bir esinti; daha doğrusu, bir *siklon*! Tarif ettiğim kadın türünü bilir misiniz?"

Nietzsche soruyu duymazlıktan geldi. "Ve onun doktoru oldunuz?"

"Evet, onun doktoru olmayı kabul ettim ve asla güvenine ihanet etmedim. Size çıkaracağım bütün günahlarım yalnızca düşünce ve fantezilerden oluşuyor, hiçbiri gerçekleşmiş eylemler değil. İlk önce, uyguladığım psikolojik tedavi üzerinde durayım.

Onunla her gün görüşüyorduk, her görüşmemizde hafif bir trans haline geçiyor ya da onun deyimiyle, son yirmi dört saatteki bütün huzursuz düşünce ve olayları 'boşaltıyordu'. 'Baca temizleme' adını taktığı bu işlem bir sonraki yirmi dört saatte onun gerçekten rahat olmasını sağlıyor, ama histeri semptomlarına faydalı olmuyordu. Sonra, bir gün, tesadüfen *başarılı* bir tedavi yöntemi çıktı karşıma."

Breuer daha sonra asıl nedenlerin kaynağına inerek semptomların

hepsini nasıl yok ettiğini ve üstelik en sonunda en temel neden olan babasının ölümünden duyduğu korkuyu da keşfetmesini ve bu tecrübeyi tekrar yaşamasını sağlayarak hastalığından tamamen kurtarabildiğini bir bir anlattı.

Büyük bir heyecanla not almaya devam eden Nietzsche hayretini dile getirdi: "Bence bu hastaya uyguladığınız tedavi olağanüstü! Psikolojik terapi alanında müthiş bir keşif yapmış olabilirsiniz. Belki kendi problemleriniz için de değerli olabilir bu bilgi. Kendi keşiflerinizin size de faydası dokunabileceği fikri hoşuma gitti. Zira aslında kimse kimseye yardım edemez; insan *kendine* yardım etme gücünü kendi içinde bulmalıdır. Belki sizin de Anna O. gibi psikolojik problemlerinizin asıl kaynağını keşfetmeniz gerekiyor. Oysa az önce bu tedavinin sizin için uygun bir yaklaşım olmadığını söylediniz. Neden peki?"

"Bir çok nedeni var," dedi Breuer, sesinde bir tıp otoritesinin kesinliği vardı. "Benim durumum Anna O.'dan çok daha farklı. Her şeyden önce hipnoza eğilimli biri değilim: Bilinç dışı yaşadığım hiçbir şey olmadı. Bu önemli, çünkü histerinin, kişinin tamamen sapmış bir bilinç durumunda yaşadığı travmatik bir olaydan kaynaklandığına inanıyorum. Çünkü travmatik hafıza ve aşırı korteks tahriki değişik ruh hallerinde rastlanan bir şeydir, bu nedenle de günlük yaşam sırasında 'ele alınamaz' ya da yok edilemezler."

Sözlerine ara vermeden devam eden Breuer ayağa kalkıp ateşi karıştırdı ve bir parça odun daha attı. "Ayrıca bundan daha da önemli olabilecek bir şey varsa o da benim semptomlarımın histerik olmadığıdır: Bunlar sinir sistemimi ya da bedenimin herhangi bir bölümünü etkisi altına almıyor. Hatırlarsanız histeri kadınlarda görülen bir hastalık. Sanırım, benim durumum *nitelik olarak* daha ziyade normal insan *Angst*'ına ya da ıstırabına yakın. Tabii, nicelik olarak ise çok daha fazla!

"Bir şey daha var: Benim semptomlarım akut değil: Uzun yıllarla birlikte bu hale geldi. Listenize bakın. Bu problemlerimin hiçbirinin başlangıç tarihini size veremem. Fakat hastama uyguladığım tedavinin bana faydası olmamasının bir nedeni daha var ve bu oldukça rahatsız edici bir neden. Bertha'nın semptomlar–."

"Bertha mı? İlk isminin baş harfi B derken haklıymışım."

Breuer sıkıntıyla gözlerini kapattı. "Sanırım aklım başımdan gitti. Hastamın gizlilik haklarını ihlal etmemek benim için son derece önemlidir. Özellikle de *bu* hastanın. Ailesi bu çevrede çok iyi tanınır

ve herkes de benim onun doktoru olduğumu biliyor. Bu nedenle diğer doktorlara ondan bahsederken her zaman dikkatli olmuşumdur ve ipucu vermemeye çalışmışımdır. Ama burada sizinle birlikteyken takma ad kullanmak sıkıcı."

"Yani hem rahatça konuşmaya çalışmak ve içinizi boşaltmak hem de yanlış bir isim söylememek için sürekli kendinizi kontrol altında tutmak demek istiyorsunuz galiba?"

"Tıpkı dediğiniz gibi," diyen Breuer içini çekti. "Şu andan itibaren ondan söz ederken gerçek ismini kullanmaktan başka çarem yok: Bertha, ama bunu kimseye söylemeyeceğinize dair bana yemin etmelisiniz."

Nietzsche'nin hiç beklemeden "Tabii," demesi üzerine Breuer ceketinin cebinden puro kutusunu çıkartıp içinden bir tane aldı, Nietzsche reddettiği için kendisi yaktı. "Nerede kalmıştım" diye sordu.

"Bu yeni yönteminizin neden sizin problemlerinize hitap etmediğini anlatıyordunuz, bir de 'rahatsız edici' bir nedenden söz ettiniz."

"Evet, rahatsız edici bir nedeni var," Breuer devam etmeden önce mavi dumanını uzun uzun dışarı üfledi. "Bazı meslektaşlarıma ve tıp öğrencilerine bu vakayı anlatırken çok önemli keşif yaptığımı söyleyerek böbürlenmek gibi bir aptallık ettim. Ama birkaç hafta sonra onu başka bir doktora devrettiğimde bütün semptomlarını tek tek yinelemeye başladığını öğrendim. Şimdi benim halimin ne kadar kötü olduğunu anlıyor musunuz?"

"Kötü," diye karşılık verdi Nietzsche, "çünkü gerçek olmayabilecek bir iyileştirmeden söz etmiştiniz, öyle mi?"

"Bazen o konferansa katılan herkesi tek tek bulup vardığım sonuçların ne kadar yanlış olduğunu söylediğimi hayal ediyorum. Bu zaten hep yaşadığım bir duygu, meslektaşlarımın benim hakkımdaki düşünceleri benim için hep önemli olmuştur; bu yüzden canım çok sıkılıyor. Bana karşı saygılarından emin olmama rağmen kendimi dolandırıcı gibi hissediyorum, beni allak bullak eden şeylerden biri de bu. Bunu da listenize ekleyin."

Nietzsche vazifesine bağlı bir tavırla defterini açıp bir süre bir şeyler yazdı.

"Ama Bertha konusuna dönecek olursak; hastalığının yeniden nüksetmesinin sebebini tam olarak bilemiyorum. Belki de hipnoz tedavisi gibi benim uyguladığım tedavi de geçici olarak başarılı olmuştur. Ama belki de tedavi etkili olmuştu, fakat felaketle sonuçlandığı için bozulmuş olabilir."

Nietzsche tekrar kalemini ele aldı. " 'Felaketle sonuçlandı' derken ne demek istiyorsunuz?"

"Bunu anlayabilmeniz için önce onunla aramızda geçenleri anlatmam gerek. Bu konuda fazla hassas davranmanın bir faydası olmayacak. Olduğu gibi anlatayım da bitsin. Ben, bu yaşlı aptal adam, ona âşık oldum! Saplantı haline getirdim. Hiçbir zaman aklımdan çıkaramadım." Breuer bu kadar kolay –hatta heyecanla– açılabilmesine hayret etmişti.

"Günüm ikiye bölünmüştü; yarısı Bertha'yla olduğum zamanlar, diğer yarısı da tekrar birlikte olmayı beklediğim zamanlar! Onu haftanın her günü bir saat görüyordum, sonra günde iki kez görmeye başladım. Onu her gördüğümde büyük bir ihtirasla doluyordu içim. Bana dokunduğu zaman cinsel açıdan tahrik oluyordum."

"Size neden dokunuyordu?"

"Yürürken zorluk çekiyordu; bu yüzden yürüyüşe çıktığımızda koluma giriyordu. Sık sık birdenbire baldırlarına kramp girdiği için uzun uzun masaj yapmam gerekiyordu. Bazen öyle acıklı ağlıyordu ki onu rahatlatmak için kollarıma almak zorunda kalıyordum. Bazen yanında oturduğumda kendiliğinden transa giriyor, başını omzuma dayıyor ve bir saat boyunca 'baca temizliği' yapıyordu. Bazen de başını kucağıma koyar ve bir bebek gibi uyurdu. İçimin cinsel duygularla dolmasından başka elimden bir şey gelmediği öyle çok, öyle çok zaman oluyordu ki."

"Belki" dedi Nietzsche, "bir erkek ancak bir erkek gibi davranarak onun içindeki kadının ortaya çıkmasına yol açar."

Breuer başını hızla kaldırdı. "Sizi yanlış anladım galiba! Hastayla girilecek her türlü cinsel temasın yanlış olduğunu siz de bilirsiniz, tabii bunlar hipokrat yemininde yasaklanmıştır."

"Ya kadın? Kadının sorumluluğu yok mudur?"

"Ama o kadın değil, bir *hasta*! Ne demek istediğinizi anladığımı sanmıyorum!"

"Buna daha sonra dönelim," dedi Nietzsche soğukkanlılıkla. "Felaketle sonuçlanması meselesine gelmedik henüz, değil mi?"

"Şey, Bertha'nın her gün daha iyiye gittiğini, semptomlarının birer birer düzeldiğini görüyordum. Ama doktorunun durumu kötüye gidiyordu. Her zaman anlayışlı ve sakin bir kadın olan karım Mathilde, Bertha'ya bu kadar zaman harcamama önceleri sitem etmeye başladı; daha sonra onun hakkında konuşmam bile onu kızdırmaya başladı. Neyse ki Mathilde'ye Bertha hakkındaki duygularımı anlatmak

gibi bir aptallık yapmadım, ama galiba şüphelenmişti. Bir gün, bana öfkeyle bağırıp Bertha adını ağzıma almamı yasakladı. Ondan sonra ben de karıma kızmaya hatta onu yoluma çıkan biri olarak görmeye başladım, sanki o olmasaydı Bertha ile yeni bir yaşama başlayabilirdim."

Breuer Nietzsche'nin gözlerini kapattığını görünce durdu. "İyi misiniz? Bugünlük bu kadar yeter mi, dersiniz?"

"Dinliyorum. Bazen gözlerim kapalıyken daha iyi görürüm."

"Evet, durumu karmaşık yapan başka bir faktör daha vardı. Eskiden, Frau Becker'den önce yanımda Eva Berger adında bir hemşire çalışırdı. Birlikte çalıştığımız on yıl içinde çok yakın dost ve sırdaş olmuştuk. Eva benim için kaygılanmaya başlamıştı. Duygularıma kapılıp yanlış bir şey yapacağımdan ve Bertha'ya karşı duyduğum delice tutkunluğun beni mahvedeceğinden korkuyordu. Ve bir gün, sırf dostluk adına kendisini kurban olarak sundu."

Nietzsche'nin gözleri faltaşı gibi açıldı. Breuer bir süre gözlerinin akını görebilmişti.

" 'Kurban' demekle neyi kastediyorsunuz?"

"Kendimi mahvetmemi önlemek için *her şeyi* yapabileceğini söyledi. Eva, Mathilde'yle benim aramda bir süredir cinsel ilişki olmadığını biliyor ve Bertha'nın üzerine bu kadar düşmemi buna bağlıyordu. Sanırım, cinsel gerilimimi rahatlatmayı teklif etti bana."

"Bunu *sizin* için yaptığına inanıyorsunuz, öyle mi?"

"Bundan eminim. Eva çok çekici bir kadındır, istediği her erkeği elde edebilir. Bu teklifimi benim yakışıklılığım için yapmadığına emin olabilirsiniz: Bana bir bakın; kelleşen bir kafa, süpürge çalısı gibi bir sakal ve bir de şu 'kepçe kulaklar' "–Breuer dışarı çıkık kulaklarını gösterdi– "çocukken beni hep böyle çağırırlardı. Ayrıca bana, yıllar önce yanında çalıştığı biriyle ilişkiye girmesi yüzünden işini kaybettiğini anlatmış ve bir daha asla böyle bir şey olmayacağına yemin etmişti."

"Peki, Eva'nın kendini kurban etmesinin yardımı oldu mu?"

'Kurban' kelimesinin söylenişindeki kuşkuculuğu ve muhtemelen de aşağılamayı anlamamazlıktan gelen Breuer gayet sakin cevap verdi. "Bu teklifi hiçbir zaman kabul etmedim. Eva'yla yatmamın Bertha'ya ihanet olacağını düşünecek kadar aptaldım. Bazen bunu yapmadığım için çok pişmanlık duyuyorum."

"Anlayamıyorum." Nietzsche'nin hâlâ ilgiyle açık kalan gözlerinde yorgunluk işaretleri okunuyordu, sanki dayanabileceğinden fazlasını görmüş ya da dinlemiş gibiydi. "Pişman olduğunuz şey nedir?"

"Eva'nın teklifini reddetmek, tabii. Sık sık büyük bir fırsat kaçırdığımı düşünüyorum. Beni rahatsız eden olumsuz düşüncelerden biri de bu." Breuer Nietzsche'nin defterini işaret ederek. "Bunu da listeye ekleyin."

Nietzsche tekrar kalemini alıp Breuer'in giderek büyüyen listesine yeni bir madde daha ekledi, "Bu pişmanlığı hâlâ anlayamıyorum. Eva'yı kabul etseydiniz, ne değişecekti?"

"Değişmek mi? Değişmenin bununla ne ilgisi var? Bu eşsiz bir fırsattı, bir daha asla karşıma çıkmayacak bir fırsat."

"Hayır demek de eşsiz bir fırsattı! Aşüfteye 'hayır' diyebilmek kutsal bir fırsattır. İşte siz *böyle* bir fırsat yakalamışsınız."

Nietzsche'nin yorumu Breuer'i hayrete düşürmüştü. Nietzsche'nin cinsel açlığın şiddeti hakkında hiçbir şey bilmediği belliydi. Ama bu konuyu tartışmanın hiçbir faydası olamazdı. Belki de istediği an Eva'nın onun olabileceğini iyi anlatamamıştı. Nietzsche, insanların karşısına bir fırsat çıktığında onu yakalaması gerektiğini anlayamıyor muydu? Ama bu "kutsal hayır" sözcüklerinde karmaşık bir şeyler olduğunu hissediyordu. Bu adam, koca kara noktalarla özgün şimşek parıltılarından oluşan ilginç bir karışım, diye düşündü Breuer. Ve bir kez daha bu tuhaf adamın ona çok değerli bir şeyler vereceğini hissetti.

"Nerede kalmıştık? Ah, evet, o son felaket! Tüm bunlar olup biterken Bertha'yla ilgili yaşadığım cinselliğin tamamen hayal dünyamda geçtiğini düşünüyordum –yani sadece *kendi* zihnimde yaşadığıma– ve ona hiçbir şey belli etmediğime inanıyordum. Bir gün annesinin gelip de Bertha'nın Dr. Breuer'den hamile olduğunu iddia ettiğini söylediğinde nasıl bir şok geçirdiğimi siz düşünün!"

Breuer, bu sahte gebelik olayını duyunca Mathilde'nin nasıl öfkeden deliye döndüğünü ve Bertha'yı hemen başka bir doktora devretmesi ve Eva'yı da kovması için nasıl kızgın emirler yağdırdığını anlattı.

"Peki, siz ne yaptınız?"

"Ne yapabilirdim? Bütün kariyerim, ailem, bütün hayatım sallantıdaydı. Hayatımın en berbat günüydü. Eva'ya ayrılması gerektiğini söylemek zorunda kaldım. Tabii ben ona yeni bir iş bulana kadar çalışmaya devam etmesini de teklif ettim. Beni anladığını söylemesine rağmen ertesi gün işe gelmedi ve bir daha onu görmedim. Birkaç kez mektup yazdım, ama hiçbirine cevap vermedi.

"Bertha'ya gelince, işler daha da kötüye gitti. Ertesi gün onu görmeye gittiğimde, sayıklaması geçmiş, onunla birlikte benim onu gebe

bıraktığım kuruntusu da kaybolmuştu. Ama olan biteni tamamen unutmuştu; artık onun doktoru olmayacağımı bildirdiğim için bunu bir felaket olarak görüyor ve buna tepki veriyordu. Ağladı –fikrimi değiştirmemi rica etti–, yanlış bir şey yapıp yapmadığını söylemem için yalvardı. Ve tabii *onun yaptığı yanlış hiçbir şey yoktu*. 'Doktor Breuer'in bebeği' diye haykırması, geçirdiği histeri krizinin bir parçasıydı. *O* değil, hezeyanı konuşuyordu."

"Peki, *kimin* hezeyanıydı bu?"

"Evet, bu tabii ki *onun* hezeyanıydı, ama onun sorumlu olduğu bir şey *değil*di. Rüyalarda yaşanan garip olaylardan ne kadar sorumlu olunabilirse o da bundan o kadar sorumlu tutulabilir. İnsanlar böyle durumlarda tuhaf ve olmayacak şeyler söylerler."

"Söylediği sözler *bana* tuhaf ve olmayacak sözler gibi gelmiyor. Doktor Breuer, aklıma bir şey geldiğinde araya girebileceğimi söylemiştiniz. Bir gözlemde bulunmak istiyorum: Benim dikkatimi çeken şey, *bütün* düşüncelerinizden ve *bütün* eylemlerinizden *kendinizi* sorumlu tutmanız, *onun* ise" –Nietzsche'nin sesi sertleşmişti; parmağını Breuer'e doğru sallayarak– "onun ise, hastalığı sayesinde, *her şeyden* muaf tutulması."

"Ama Profesör Nietzsche, *siz kendiniz de söylediniz*, güç en önemli şeydir. Bulunduğum pozisyon sayesinde ben daha güçlüydüm. Benden yardım istemişti. Ne kadar hassas olduğunun farkındaydım, babasını çok sevdiğini biliyordum, belki haddinden *fazla*. Hastalığının babasının ölümüyle başladığını da, beni babasının yerine koyduğunu da biliyordum ve ben onun bu duygularını sömürdüm. Beni sevmesini istedim. Bana en son söylediği sözler neydi biliyor musunuz? Onun tedavisini başka bir doktora devrettiğimi söyledikten sonra dönüp yürüdüm; arkamdan şöyle bağırıyordu: '*Sen benim için her zaman tek erkek olacaksın, hayatıma asla başka bir erkek girmeyecek*!' Korkunç sözler! Ona ne kadar zarar verdiğimin kanıtı. Ama bundan daha da korkunç bir şey vardı: *Söyledikleri hoşuma gitmişti*! Onun üzerindeki gücümü kabullenmesi *bana zevk vermişti*! İşte gördüğünüz gibi onu daha da zayıf bir halde bıraktım. Sakatladım. Onu bağlayıp bacaklarını kötürüm bırakmaktan farksızdı bu yaptığım!"

"Onu son olarak gördükten sonra," diye sordu Nietzsche, "bu sakatın akıbeti ne oldu?"

"Kreuzlingen'de başka bir sanatoryuma yatırıldı. Eski semptomlarının çoğu nüksetmiş; ruhsal durumunda dalgalanmalar, her sabah anadilini unutması, sonunda bağımlı olduğu morfinle ancak yatıştırılabi-

len acılar. Yalnız ilginç bir nokta daha var: Oradaki doktoru ona âşık olmuş, tedaviyi başka birine devretmiş ve bunun arkasından da Bertha'ya evlenme teklif etmiş!"

"Yani aynı model yeni doktorla da tekrarlanmış, farkındasınız değil mi?"

"Farkında olduğum tek şey, Bertha'nın başka bir erkekle beraber olması düşüncesinin beni mahvettiği. Lütfen listenize "kıskançlık"ı da ekleyin; en büyük problemlerimden biri de o. İkisinin konuştuğu, birbirine dokunduğu, hatta seviştiği gibi düşünceler beynimi kurt gibi kemiriyor. Bu kuruntuların bana verdiği büyük acıya rağmen kendime işkence etmeye devam ediyorum. Bunu anlayabiliyor musunuz? Siz hiç böyle bir kıskançlık yaşamış mıydınız?"

Bu soru, görüşmelerinde bir dönüm noktası oluşturuyordu. Breuer başlangıçtan beri belli bir niyetle böyle bir duyguyu açıklamayı amaçlamıştı; Nietzsche'nin önüne bu modeli koyarak, onu kendisinin yerine koymasını bekliyordu. Ama itiraf işlemine kendini biraz fazla kaptırmıştı. Nietzsche, *Breuer'in* danışmanı olarak ona sadık kalacağına yemin ettiğine göre ortada bir risk yoktu.

Breuer için yeni bir deneyimdi bu: Duygularını hiç kimseyle bu kadar fazla paylaşmamıştı. Bir de Max vardı, ama Max'le konuşurken onun gözünıdeki imajını bozmamaya gayret etmiş ve sözlerini dikkatle seçmişti. Eva Berger'le konuşurken bile, kendini bir ölçüde tutmuş, yaşlanmadan dolayı oluşan çatlakları, tereddütlerini, kendisiyle ilgili şüphelerini ve yaşlı bir adamı genç ve çekici bir kadının gözünde zayıf ve sönük gösterecek her şeyi ondan saklamaya çalışmıştı.

Ama Bertha ve yeni doktoru ile ilgili içini kemiren kıskançlığı anlatmaya başladığında tekrar Nietzsche'nin doktoru rolüne geri dönmüştü. Aslında yalan söylemiyordu –Bertha ve yeni doktoru hakkında gerçekten bazı söylentiler vardı ve kıskançlığı da gerçekti–, ama Nietzsche'nin itiraf sürecine girmesini çabuklaştırmak için bazı şeyleri abartmıştı. Zira Nietzsche'nin kendisi de, Lou Salomé, Paul Rée ve kendisinden oluşan 'Pisagor üçgeni' ilişkisinden dolayı kıskançlık duyuyor olmalıydı.

Ama bu strateji de işe yaramamıştı. Nietzsche bu temaya en azından farklı bir ilgiyle yaklaşabilirdi, ama böyle olmamıştı. Yalnızca belli belirsiz başını sallamış, defterinin sayfalarını çevirmiş ve notlarını gözden geçirmişti. İki adam sessizliğe gömüldü, sönmekte olan ateşe bakıyorlardı. Breuer elini cebine götürerek ağır bir altın saat çıkardı, babasından bir armağandı bu saat. Arkasında şu sözler yazılıy-

dı: "Oğlum, Josef'e. Benim ruhumun ruhunu geleceğe taşı." Nietzsche'ye baktı. Bu yorgun gözlerde, görüşmenin artık sona ermesini bekleyen bir ifade mi vardı? Artık gitse iyi olurdu.

"Profesör Nietzsche, sizinle konuşmak bana iyi geldi. Ama benim de size karşı sorumluluklarım var; migreninizin tekrarlamaması için size dinlenmenizi söylemiştim, ama bu kadar uzun konuşup sizi karşımda oturtarak kendi tavsiyelerimi bozmuş oluyorum. Bir şey daha var: Bir ara bana sıradan bir gününüzü anlatmıştınız, yani gün içinde pek de kimseyle temas kurmadığınızı. Bir defa için fazla doz oldu bu, değil mi? Yalnızca fazla zaman harcanmadı; çok fazla şey konuşuldu ve çok fazla şey dinlendi ve ayrıca bir başkasının hayatıyla ilgili fazla özel bilgiler çıktı ortaya, değil mi?"

"Anlaşmamız dürüst olmayı gerektiriyor, Doktor Breuer, sizinle aynı fikirde olmadığımı söylersem samimi davranmamış olurum. Bugün oldukça *yoğundu* ve gerçekten *yoruldum*." Sandalyesine çöktü. "Ama hayır, fazla özel bilgi *duymadım*. Ben de sizden, bir şeyler öğreniyorum. İnsanlarla ilişki kurma konusunda sıfırdan başlamam gerektiğini söylerken sözlerimde ciddiydim."

Breuer kalkıp paltosuna uzanırken Nietzsche ekledi: "Son bir yorum daha. Listemizin ikinci maddesi, yani 'tuhaf düşüncelere kapılmak' konusunda fazlasıyla konuştunuz. Sanırım bu kategoriyi bitirmiş sayılabiliriz, zira bu değersiz düşüncelerin beyninizi nasıl işgal ettiğini, nasıl ele geçirdiğini anlayabildim sayılır. Yine de bunlar, *sizin* düşünceleriniz ve *sizin* zihniniz. Böyle olmasının –ya da daha etkili bir biçimde söyleyecek olursak– bunları *oluşturmayı sağlamanın* size ne faydası olduğunu anlamış değilim."

Kollarından birini paltosuna geçirmekte olan Breuer donakaldı. "*Oluşturmak* mı? Bilmiyorum. Bütün söyleyebileceğim, onların *içerden bir yerden* geldiği, dediğiniz gibi olduğunu *hissetmedim*. Sanki öylesine oluyor işte. Sizin, bunları benim *oluşturduğumu* iddia etmeniz –nasıl söyleyeyim?– benim için *duygusal* bir anlam taşımıyor."

"Buna anlam *vermenin* bir yolunu bulmak zorundayız." Nietzsche ayağa kalkıp Breuer'le birlikte kapıya doğru yürüdü. "Bir düşünce deneyi yapalım. Yarınki görüşmemizde şu meselenin üzerinde durmanızı rica edeceğim: Bu tuhaf düşünceler aklınızdan *geçmeseydi*, bunların yerine ne düşünüyor olurdunuz?"

***

Dr. Breuer'in Hasta Notlarından Eckart Müller'le İlgili Alıntılar, 5 Aralık 1882

Mükemmel bir başlangıç! Çok başarılı. Problemlerimin bir listesini çıkardı; her seferinde listedeki maddelerden biri üzerinde odaklanmayı planlıyor. İyi. Yaptığımız işin bu olduğunu sansın. Onu itiraf ettirebilmek için bugün ona kendi duygularımı açtım. Karşılık vermedi, ama zamanla vereceğini umuyorum. Bu kadar açık olmamın onu şaşırttığına ve etkilediğine eminim.

Çok ilginç bir taktik düşünüyorum! Onun *durumunu kendiminkiymiş gibi anlatacağım. Böylece o beni teselli ederken, bir yandan da kendisini teselli ediyor olacak. O halde, örneğin, Bertha, yeni doktoru ve benim oluşturduğum üçgenle ilgili olarak bana yardım etmesini isteyerek,* onun *üçgeni konusunda –yani Lou Salomé, Paul Reé ve kendisi– düşünmesini sağlayabilirim. O kadar ketum biri ki onu başka türlü konuşturamam. Belki asla yardım isteyecek kadar dürüst olmayacak.*

Çok orijinal bir zihin yapısı var. Tepkilerini önceden kestiremiyorum. Belki de Lou Salomé haklıdır: Belki onun alın yazısında çok büyük bir filozof olmak var. İnsanoğluyla ilgili konulara girmemesi şartıyla! *İnsan ilişkileriyle ilgili pek çok yönde şaşılacak büyüklükte kör noktaları var. Hele konu kadınlara gelince barbarca, hiç insancıl olmayan bir tavır takınıyor. Kadının kim olduğu ya da durumun ne olduğu hiç fark etmiyor, göstereceği tepki önceden tahmin edilebiliyor: Kadınlar aşüfte ve düzenbazdırlar. Kadınlar konusunda vereceği tavsiyeler de buna uygun: Kadınları suçla ve cezalandır! Ah, tabii bir tane daha var; onlardan uzak dur!*

Cinsel duygulara gelince: Hiç bu tür şeyler duyuyor mu acaba? Kadınları fazla tehlikeli mi buluyor? Cinsel istekleri vardır herhalde. Ama nerede bunlar? Patlamak zorunda olan bu duyguları gizleyip aşırı bir baskı altında mı tutuyor? Acaba, migreninin kaynağı bu *olabilir mi?*

***

Nietzsche'nin Dr. Breuer Hakkındaki Notlarından Alıntılar, 5 Aralık 1882

Liste büyüyor. Doktor Breuer benim çıkardığım altı maddelik listeye beş tane daha ekledi.

7. Tuzağa düşmüş olma duygusu; evlilik tuzağı, yaşam tuzağı
8. Eşinden soğumuş olma
9. Eva'nın cinsel açıdan kendini "kurban" etme teklifini reddetmesinden duyduğu pişmanlık
10. Diğer doktorların kendisi hakkındaki fikirleriyle fazla ilgilenme
11. Kıskançlık; Bertha ile başka bir erkeğin birlikteliği

Bu liste daha ne kadar uzayacak? Her yeni gün yeni bir problem mi çıkacak? Problemlerinin, aslında, görmek istemediği şeyleri saklamak için kopardığı yaygaradan ibaret olduğunu ona nasıl anlatabilirim? Saçma sapan düşünceler zihnini mantar gibi kaplıyor. Sonunda bütün bedenine yayılıp onu mahvedecek. Bugün giderken ona bu saçmalıklarla kendini kör etmezse neler görebileceğini sordum. Böylelikle yolu gösterdim. Bunu yapabilecek mi?

İlginç bir karışım bu adam; zeki ama kör, samimi ama bir şeyler saklıyor. Bu kandırmacanın farkında mı acaba? Ona yardım ettiğimi söylüyor. Bana övgüler yağdırıyor. Benim hediyelerden nefret ettiğimi anlamıyor mu? Hediyelerin cildimi yaktığını, uykularımı kaçırdığını bilmiyor mu? Aslında verir gibi yaparak hediyeyi kendisi almaya çalışanlardan biri mi o da? Ona bir şey vermeyeceğim. Saygıya saygı duyanlardan mı? Kendini değil de beni *mi bulmak istiyor? Ona verecek hiçbir şeyim yok! Bir dost dinleneceği bir yer aradığında ona verilecek en iyi yer sert bir yataktır!*

İlgili ve sempatik biri. Dikkatli ol! Bazı bakımlardan daha yukarılara tırmanmaya hazır biri, ama henüz yüreği buna hazır değil. Kadınlar konusuna pek insanca bakamıyor. Böyle gübre çamurunda yuvarlanması, ne trajedi! Bu çamuru iyi bilirim: En iyisi onu geride bırakıp tepeden bakmak ve neyi başardığımı seyretmek.

En ulu ağaç en yükseklere uzanan ve köklerini en derinlere –hatta kötülüğün içine– salan ağaçtır; ama o ne yukarı yükseliyor ne de aşa-

ğıları zorluyor. Hayvani şehvetler gücünü –ve aklını– kurutuyor. Üç kadın arasında parçalanmış, ama hâlâ onlara minnet duyuyor. Onların kahrolası zehirlerini emiyor.

Bu kadınlardan biri ona gül kokuları yayıyor ve kurban kılığına sokuyor kendini. Köleliği "hediye", "nimet" gibi gösteriyor. Ama adamın köleliğini.

Öteki kadın ona işkence ediyor. Yürürken koluna girmek için güçsüz birinin taklidini yapıyor. Onun erkekliğine başını yerleştirebilmek için uyuyormuş gibi görünüyor, bu işkencelerden sıkılınca onu herkesin içinde küçük düşürme yoluna gidiyor. Oyun sona erince de, onu bırakıp hilelerini yeni bir kurban üzerinde uygulamaya başlıyor. Adam bütün bunlara kör kalıyor. Bu kadın ne yaparsa yapsın *Breuer, hasta olduğunu düşünerek ona acıyor ve onu seviyor.*

Üçüncü kadın ise onu sonsuza dek ele geçirmiş ve elini kolunu bağlamış. Ama ben bu kadını ötekilere tercih ederim. En azından pençelerini saklamıyor!

Friedrich Nietzsche'den Lou Salomé'ye Mektup, Aralık 1882

Sevgili Lou,

... Bana çok iyi bir savunma zemini bıraktın, ama en insafsız yargıcın eline verdin! Senin kendi kendini yargılamanı ve kendi cezanı kendin takdir etmeni istiyorum.... Orta'dayken tekrar düşünmüş ve bütün felsefemi sana açıklamaya karar vermiştim. Bu kararın ne demek olduğunu asla bilemezsin: Kimseye bundan daha büyük bir armağan verebileceğimi sanmıyorum.
Sonra bir ara duraladım, dünyevi ideallerimi ortaya döktüm, ama sana iyi bakamamışım. Lütfen gözlerimin ne kadar bozuk olduğunu unutma!
Bence kimse senin hakkında benim kadar iyi düşünemez; benim kadar kötü de düşünemez.
Seni ben yaratmış olsaydım seni daha sağlıklı yapar ve o değersiz şeylerin üzerine çıkarırdım... Ve belki de benim için sana biraz daha sevgi verirdim (ama aslında en önemsiz olanı da bu) ve aynı şeyi dostumuz Rée için de yapardım. Ne seninle ne de onunla, yüreğimin derinliklerinde duyduklarım hakkında tek bir söz bile edemem. Benim ne istediğim konusunda en ufak bir fikriniz bile olduğunu sanmıyorum!–ama bu zorlama suskunluk beni neredeyse boğacak, çünkü sizler hoşlandığım insanlarsınız.

F.N.

XV

Breuer, ilk seanslarının ardından Nietzsche'ye resmi olarak ayırması gereken zamandan yalnız birkaç dakika daha fazla zaman ayırdı: Eckart Müller'in kartına bir not yazdı, migreni için uyguladığı tıbbi tedaviyi özetledi. Daha sonra kendi bürosuna geçtiğinde ise, tıpkı Nietzsche'nin not almak için kullandığına benzer bir deftere de daha şahsi bir rapor yazdı.

Ama daha sonraki yirmi dört saat içinde Nietzsche Breuer'in gayriresmi zamanlarını daha fazla almaya başladı. Bu zaman diğer hastalarına, Mathilde'ye, çocuklarına ve hepsinden de çok uyumaya ayırması gereken zamandan çalınıyordu. Gecenin ilk saatlerinde ancak kısa bir süre –o da kesik kesik– uyuyabilen Breuer'in gördüğü düşler adeta gerçek, ama oldukça huzur bozucuydu.

Düşlerinin birinde Nietzsche ile kendisini tiyatro salonu gibi duvarsız bir odada konuşurlarken görüyordu. Bazı eşyaları oradan oraya taşıyan işçiler geçerken onları dinliyorlardı. Oda her an yok olabilecek gibiydi, sanki katlanıp götürebilir bir eşyaydı.

Bir başka düşünde ise banyo küvetine oturmuş ve musluğu açmıştı. Musluktan su yerine önce bir böcek seli akmış, arkasından küçük küçük makine parçaları gelmişti. Bunların ardından kocaman yuvarlak çamur topları çıkmaya çalışmış, musluğun ağzına takılıp sonra iğrenç bir ip halinde akmaya başlamıştı. Makine parçalarına çok şaşırmış, çamur ve böceklerden ise tiksinti duymuştu.

Saat üçte, her zaman gördüğü o aynı kâbusun ardından uyandı: Bertha'yı arıyordu, bastığı yerler titriyor, adeta ayaklarının altından kayıp gidiyordu. Toprağın içine bir yerlere kayıverdi, kırk metre düştükten sonra, üstünde okunamayan bir mesaj yazılı olan beyaz bir taşın üzerinde buldu kendini.

Kalbinin küt küt atmasını dinleyerek bir süre uyanık halde yattı. Belki biraz zekâ egzersizleri yaparsa sakinleşebilirdi. İlk önce gündüzleri, öğlen saatinde ışıl ışıl ve güzel görünen şeylerin neden geceleri bu kadar ürkütücü bir hal aldığını düşünmeye başladı. Bu onu rahatlatmayınca başka bir eğlence bulup o gün Nietzsche'ye neler anlattığını tek tek hatırlamaya çalıştı. Ama hatırladıkça siniri bozuldu. Çok mu fazla şey açıklamıştı? Acaba anlattıklarıyla Nietzsche'yi kendinden uzaklaştırmış mıydı? Bertha ve Eva hakkındaki utanç verici duygularını, bütün sırlarını bu kadar açmaya sevk eden şey aslında neydi? Her şeyini onunla paylaşmak, hatta kefaretine katlanmak o anda ona doğru bir şey gibi gelmişti, ama şimdi Nietzsche artık onun için kimbilir neler düşünüyordu; bu fikir onu eziyordu. Nietzsche'nin cinsellik hakkında püriten hisleri olduğunu bilmesine rağmen, cinsellikle ilgili konuşmalarıyla onu taciz etmişti. Belki de bunu kasıtlı yapmıştı. Belki de, hasta kılıfının arkasına saklanarak, onu şaşırtmak ve kızdırmak istemişti. Ama neden?

Sonunda Bertha, zihninin imparatoriçesi Bertha, yeniden sahneye çıkarak Breuer'ın bütün dikkatinin kendisinde olmasını istercesine tüm diğer düşünceleri ezdi ve bir kenara fırlattı. Bertha'nın cinsel çekiciliği bu gece her zamankinden de fazlaydı: Yavaş ve utangaç tavırlarla hastane giysisini sıyırıyor; çırılçıplak kalan Bertha transa geçiyor; göğüslerini avuçlayarak onu yanına çağırıyor; fırlamış, yumuşak meme uçları Breuer'in ağzını dolduruyor; Bertha bacaklarını aralıyor, onu kendisine doğru çekerek "Al beni" diye fısıldıyor. Breuer'in nabzı

şehvetle atıyordu; rahatlamak için Mathilde'ye yanaşmayı düşündü, ama kollarındakinin Bertha olduğunu düşünürken onun bedenini kullanmanın vereceği suçluluk duygusuna ve ikiyüzlülüğe dayanamazdı.

Ertesi sabah Nietzsche'nin hasta kartını gözden geçirmekte olan Breuer, "Anlaşılan," dedi, "dün gece Herr Müller Doktor Breuer'den çok daha iyi bir uyku çekmiş." Sonra gece olanları bir bir anlattı: Bölünen uykusunu, korkularını, düşlerini, saplantılarını, çok fazla şey anlattığı için duyduğu huzursuzluğu.

Breuer konuştukça Nietzsche anlayışla başını sallıyor ve rüyalarını defterine kaydediyordu. "Bildiğiniz gibi, ben de sık sık böyle geceler yaşadım. Dün gece, yalnızca bir gram kloral ile beş saat deliksiz uyudum, ama böyle geceler çok enderdir. Ben de sizin gibi gece korkularıyla boğulurum. Ben de sizin gibi neden korkuların geceleri bu kadar güçlü olduğunu düşünürüm. Bunun üzerine yirmi yıl düşündükten sonra korkuların karanlıktan doğmadığını anladım –korkular da yıldızlar gibi– hep oradadırlar, ama gün ışığı onları gizler."

"Rüyalara gelince," Nietzsche yataktan kalkarken de konuşmasını sürdürdü ve Breuer'le birlikte şöminenin yanındaki sandalyelerine doğru yürüdüler, "rüyalar, anlaşılmayı bekleyen büyük gizemlerdir. Sizin rüyalarınıza gıpta ediyorum. Benimkileri hiç hatırlayamam. İsviçreli bir doktor rüyalar üzerinde düşünmekle boşuna zaman kaybettiğimi, rüyaların yalnızca gelişigüzel atıklar olduğunu, zihnin geceleri kendini boşaltmasından ibaret olduğunu anlatmıştı, ama ona hiç katılmıyorum. Bu doktora göre beyin, yaşanan günden artan gereksiz düşünceleri dışarı atarak yirmi dört saatte bir kendini temizlermiş."

Nietzsche, Breuer'in rüyalarını yazdığı notlarına baktı. "Gördüğünüz kâbus son derece şaşırtıcı, ama diğer iki rüyanızın dünkü konuşmalarımızdan kaynaklandığını düşünüyorum. Çok fazla şey anlatmış olabileceğiniz için kaygı duyduğunuzu söylemiştiniz, sonra da rüyanızda duvarları olmayan umumi bir oda görüyorsunuz. Öteki rüyaya gelince –musluk, balgam ve böcekler– sizce bunlar sizin karanlık ve nahoş yanlarınızı kusmanızdan korkmanızla bağlantılı değil mi?"

"Evet, gece ilerledikçe bu düşüncelerin nasıl gelişip serpildiğine şaşıyorum. Sizi taciz etmekten, şaşırtmaktan ya da tiksindirmekten korkuyorum. Hakkımda düşüneceğiniz şeyler beni korkutuyor."

"Ama ben bunun böyle olacağını tahmin etmemiş miydim?" Nietzsche bacak bacak üstüne attığı sandalyeden karşısındaki Breuer'e

bakıyor ve kalemini defterine vurarak sözlerini vurguluyordu. "Beni korkutan, *benim* duygularım yüzünden duyacağınız kaygıydı; gereğinden fazla şey açıklamayın diye rica etmemin nedeni de *buydu* işte. Ben sizin gelişip büyümenize yardımcı olmayı arzu ediyorum, başarısızlıklarınızı itiraf ederek zayıf duruma düşmenizi değil."

"Ama Profesör Nietzsche, sizinle anlaşamadığımız ana konulardan biri de bu. Aslına bakarsanız, geçen hafta tartıştığımız konu da buydu. Ama bu kez daha hoş bir sonuca varmaya gayret edelim. İlişkimizin güç temelleri üzerinde anlaşılması gerektiğini söylediğinizi hatırlıyorum; kitaplarınızda da böyle yazıyordu. Ama bu benim için geçerli değil. Ben rekabete girmiyorum: Sizi yenmek beni hiç ilgilendirmiyor.Yalnızca, yaşamımı geri alabilmek için yardımınızı istiyorum. Aramızdaki güç dengesi –kimin kazanacağı, kimin kaybedeceği– umurumda bile değil."

"O halde Doktor Breuer, bana zayıflıklarınızı göstermek sizi neden bu kadar utandırıyor?"

"Bunun sebebi sizinle kaybettiğim bir yarış değil! Bu hiç umrumda olmaz. Kendimi kötü hissetmemin tek sebebi var: Benim hakkımda düşüncelerinize değer veriyorum ve korkarım dünkü çirkin itiraflardan sonra gözünüzden düşmüşümdür! Listenize bakın", Breuer Nietzsche'nin defterini işaret ediyordu. "Kendi kendisinden nefret ediyor maddesini hatırlayın, galiba üçüncü maddeydi. Gerçek düşüncelerimi hep saklı tutuyorum, çünkü bunlar beni küçük düşürecek şeyler. O zaman başkalarından uzak kaldığım için kendimden daha da çok nefret ediyorum. Bu kısır döngüden çıkabilmek için birilerine açılabilmeliyim!"

"Belki, ama bakın", Nietzsche defterdeki 10 numaralı maddeyi gösteriyordu. "Burada meslektaşlarınızın sizin hakkınızdaki fikirlerinin çok önemli olduğunu söylemişsiniz. Kendinden hiç hoşlanmayan pek çok insan gördüm; bunlar önce *başkalarını* kendileri hakkında iyi düşünmelerini sağlamaya çalışırlar. Bunu başarınca da bu sefer kendileri de *kendileri* hakkında iyi düşünmeye başlarlar. Ama bu sahte bir çözümdür; bu başkalarının otoritesinin altına girmeyi kabullenmektir. Size düşen ödev *kendinizi* kabullenmenizdir, *benim* sizi kabullenmemin yollarını aramak değil."

Breuer'in başı dönmeye başlamıştı. Çabuk ve kolay alan bir beyni vardı ve kurduğu mantığın böyle sistematik bir biçimde safdışı edilmesine alışık değildi. Ama Nietzsche'yle mantık savaşına girmenin tavsiye edilemeyeceği de besbelli ortadaydı; onu ne yenebilir ne de

fikrini değiştirebilirdi. Breuer, böylece içgüdüsel, mantıksız yaklaşım göstermenin daha iyi olabileceğini düşündü.

"Hayır, hayır, hayır! İnanın bana Profesör Nietzsche, bu çok makul; ama bende işe yaramaz. Beni kabul etmenize ihtiyacım olduğunu biliyorum yalnızca. Siz haklısınız: *Mutlak* hedef, başkalarının fikirlerinden bağımsız olabilmektir, ama bu hedefe giden yol –*kendim* için söylüyorum, sizin için değil– benim kabul edilmiş normların dışında olmadığımı bilmemden geçer. Kendi hakkımda *her şeyi* bir başkasına açıklamaya ve benim de sonuçta... bir insan olduğumu öğrenme ihtiyacım var!"

Bir süre düşündükten sonra ekledi, "İnsanca, pek insanca!"

Kitabının başlığını duyunca Nietzsche'nin yüzüne bir gülümseme yayıldı. "Dokunaklı, Doktor Breuer! Bu kutlu cümleye kim karşı çıkabilir? Şu anda duygularınızı anlıyorum, ama uygulayacağımız prosedürde bunları nereye yerleştireceğimizi belirleyebilmiş değilim."

Bu hassas noktada Breuer sözlerini dikkatle seçmeliydi.

"Ben de öyle. Ama sürekli tetikte bulunmaktan vazgeçmek zorunda olduğumu biliyorum. Size anlatmam gerekenlerin arasında seçim yaparak baskı altına girmek bana kendimi daha da kötü hissettirecek. Geçenlerde başıma gelen ve bununla ilgisi olabilecek bir şey anlatmama izin verin. Bacanağım Max'la konuşuyordum. Aslında Max'la fazla samimi olmam, çünkü psikolojik konulara hassasiyetinin olmadığına inanıyorum. Ancak, evliliğim öyle bir çöküntü noktasına geldi ki bunu biriyle konuşmam gerekiyordu. Max'la konuşurken bu konuyu açmaya çalıştım, ama utancımdan devam etmeye cesaret edemedim. Sonra hiç ummadığım bir şey oldu ve Max *kendi hayatında* da benzer zorluklarla karşılaştığını anlatarak bana bazı sırlarını açtı. Nasıl olduysa, o anlattıktan sonra *kendimi* daha rahat hissettim ve ilk kez Max'la çok *özel* konuları paylaştık. Bunun bana çok büyük yardımı oldu."

" 'Yardımı oldu' derken," diye Nietzsche hemen sordu, "ümitsizliğinizin azaldığını mı söylemek istiyorsunuz? Yoksa karınızla ilişkinizde düzelme mi oldu? Ya da bu konuşma size kefaret gibi mi geldi?"

Ah! Breuer yakalandığını anlamıştı! Eğer Max'la konuşmasının gerçekten yardım ettiğini ileri sürerse o zaman Nietzsche ona neden *kendisiyle* konuşmaya ihtiyaç duyduğunu soracaktı. Aman dikkat, aman dikkat.

"Ne demek istediğimi bilemiyorum. Yalnızca kendimi iyi hissettiğimi biliyorum. O gece uykumu uyuyabildim, utançtan kıvranmadım. Ve o zamandan beri kendimi daha rahat ve sorgulamaya hazır hissediyorum."

Bu iyi bir fikir değil, diye düşündü Breuer. Konuya doğrudan girse daha iyi olacaktı.

"Profesör Nietzsche, beni kabul ettiğinizi *bilseydim*, eminim kendimi çok daha dürüst bir şekilde ifade edebilirdim. Saplantı haline getirdiğim aşkı ya da kıskançlığı anlattığım zaman, sizin de benzer deneyimler geçirdiğinizi bilirsem her şey daha kolay olurdu. Örneğin cinselliği onaylamadığınızı ve benim cinsel hırslarıma iyi gözle bakmadığınızı düşünmek beni rahatsız ediyor. Doğal olarak, bu yönlerimi anlatırken kendimi çok huzursuz hissediyorum."

Uzun bir sessizlik oldu. Nietzsche çok düşünceli bir halde tavana bakıyordu. Breuer biraz umutlanmıştı, çünkü etkili bir biçimde baskıyı arttırdığını düşünüyordu. Nihayet Nietzsche'nin kendisiyle ilgili bazı açıklamalarda bulunmasını bekliyordu.

"Belki," diye karşılık verdi Nietzsche, "kendi durumumu size yeterince iyi anlatamadım. Söylesenize, yayıncımdan sipariş ettiğiniz kitaplar elinize geçti mi?"

"Daha geçmedi. Neden sordunuz? Bugünkü konuşmalarımızla ilgili bölümler mi var?"

"Evet, özellikle *Şen Bilgi*'de. O kitapta cinsel ilişkilerin diğer ilişkilerden hiçbir farkı olmadığını, bu tür ilişkilerin de diğerleri gibi güç mücadelesi olduğunu yazdım. Cinsel arzu, aslında, karşıdaki insanın zihni ve bedeni üzerinde mutlak hâkimiyet kurmak için duyulan arzudan ibarettir."

"Bu bana doğru gibi gelmedi. *Benim* duyduğum arzu böyle değil!"

"Öyle, öyle!" diyen Nietzsche ısrarlıydı. "Daha derinlere bakarsanız, bu arzunun da tüm *diğer insanlardan* daha üstün olma arzusu olduğunu görürsünüz. 'Âşık', 'seven' kişi değildir; aslında o, sevdiği kişinin mutlak sahibi olmayı amaçlar. Bütün isteği, tüm dünyayı o değerli malından soyutlamaktır. Altınları başında nöbet tutan ejderha kadar alçak ruhludur. Dünyayı falan sevmez, tersine tüm diğer canlılara karşı bir umursamazlık içindedir. Siz de bunu söylemiyor musunuz? Sizin –neydi adı– o sakattan hoşlanmanızın sebebi bu değil miydi?"

"Bertha, ama o sak–"

"Evet, evet, Bertha sizin, hayatındaki tek erkek olduğunuzu söylediğinde büyük bir zevk duymuştunuz!"

"Ama siz cinselliği başka bir yöne çeviriyorsunuz! Ben cinsel dürtülerimi cinsel organlarımda duyuyorum, soyut ve zihinsel bir güç arenasında değil!"

"Hayır," dedi, Nietzsche, "ben yalnızca gerçek adını koyuyorum! İhtiyacı olduğunda cinselliği yaşayan bir erkeğe diyeceğim yok! Ama bunun için yalvaran, bütün gücünü onu idare eden kadına; kendi zayıflığını ve erkeğin gücünü, *kendi dişi* gücü haline çeviren o hilekâr kadına bırakan erkeklerden nefret ederim."

"Ah, gerçek bir erotizmi nasıl inkâr edebilirsiniz? Siz, biz insanoğlunu yeniden üremeye götüren doğal dürtüleri, biyolojik özlemleri inkâr ediyorsunuz! Şehvet yaşamın ve doğanın bir parçasıdır!"

"*Parçası*, ama *yüce* bir parçası değil! Aslına bakılacak olursa, yüce parçanın ölümcül düşmanıdır. İşte, size bu sabah yazdığım bir cümleyi okuyayım."

Nietzsche kalın gözlüklerini taktı, masaya uzandı, yıpranmış bir defteri eline alıp okunaksız yazılarla dolu sayfaları çevirmeye başladı. Son sayfaya gelince durdu; okurken burnu neredeyse deftere değecekti, " 'Şehvet, topuklarımızı kemiren bir orospudur! Ve bu orospudan bir parça et esirgendiğinde bir parça ruh için yalvarmayı çok iyi becerir.' "

Defteri kapadı. "Gördüğünüz gibi sorun, cinselliğin *olup olmamasında değil*, başka bir şeyi, ondan çok daha değerli, sonsuzluk kadar kıymetli bir şeyi yok etmesinde! Şehvet, tahrik olma, tensel zevkler; bunların hepsi köle edicidir! Yığınlar, şehvet yalağından beslenen domuzlar gibi bir yaşam sürerler."

"Şehvet yalağı!" Nietzsche'nin sözlerindeki yoğunluktan etkilenen Breuer hayretle bu sözleri tekrarladı. "Bu konudaki duygularınız çok güçlü. Şimdiye kadar ilk defa sesinizin bu kadar hırslı çıktığını duyuyorum."

"Hırsı yenmek için daha büyük bir hırs gerekir! Pek çok kişi, daha az hırsla dönen çarkın altında ezilip gitmiştir."

"Ya bu alandaki *kendi* deneyimleriniz?" Breuer ağız arıyordu. "Bu sonuçlarınızın biçimlenmesine yardımcı olacak talihsiz deneyimleriniz oldu mu?"

"Sözünü ettiğiniz ilk mesele, yani öncelikle üremenin hedeflenmesini ele alalım. Size bir *soru* soracağım:" –Nietzsche parmağını üç kez havada salladı– "Üremeden *önce –yaratmamız –oluşmamız–* gerekmez mi? Yaşama karşı sorumluluğumuz, daha yücesini yaratmaktır, daha alçağını değil. İçinizdeki kahramanın gelişimini hiçbir şey engellememeli. Ve eğer bu yolda önünüzü kesen şehvet ise o halde onun da üstesinden gelinmelidir."

Gerçeği kabul et! dedi Breuer kendi kendine. Bu tartışmalarda

kontrolü ele geçirmene imkân yok. Nietzsche cevaplamak istemediği soruları kolayca gözardı edebiliyor.

"Bildiğiniz gibi, Profesör Nietzsche, entelektüel zeminde söylediklerinizin çoğunda sizinle hemfikirim, ama konuşmamız fazla *soyut* bir düzlemde kalıyor. Konuşmamızın bana yardımcı olabilmesi için biraz *kişisel* olması gerek. Belki de işim yüzünden sürekli bu şekilde düşünmeye zorlanıyorum, ne de olsa meslek hayatımda özellikle odaklandığım noktalar belli bir şikâyeti aydınlığa çıkarmak, ona bir teşhis koymak ve belli bir çare bularak bu şikâyetin üzerine gitmektir."

Öne doğru eğilerek doğrudan Nietzsche'ye baktı. "Şimdi bütün bildiğim, benim derdimin böyle pragmatik bir yaklaşımla halledilemeyeceğidir, ama yaptığımız konuşmalar benim istemediğim yönde çok uzaklara gitti. Sizin sözlerinizle ben hiçbir şey *yapamam*. Bana şehvetimi yenmemi söylüyorsunuz, küçük, değersiz şehvetimi. Kendi içimdeki daha yüce parçaları beslememi söylüyorsunuz; ama onu *nasıl* yeneceğimi, içimdeki kahramanı *nasıl* besleyeceğimi söylemiyorsunuz. Sözleriniz şiir gibi; ama şu anda benim için bu sözler yalnızca havada kalıyor."

Breuer'in ricasından hiç etkilenmemiş görünen Nietzsche sabırsız bir öğrencinin karşısındaki bir öğretmen gibi cevap verdi. "Bunu *nasıl* yeneceğinizi zamanla öğreteceğim. Uçmak istiyorsunuz, ama uçmaya uçmakla başlayamazsınız. Size önce yürümesini öğretmek zorundayım ve yürümeyi öğrenmenin ilk adımı, kendi kurallarına uymayan insanın başkaları tarafından yönetilmek zorunda kalacağını anlamaktır. Başkalarının kurallarına uymak, insanın kendisini yönetmesinden çok, hem de çok daha kolaydır." Bu sözleri söyleyen Nietzsche küçük tarağını çıkararak bıyığını taramaya başladı.

"Bir başkasına itaat etmek, insanın kendisini yönetmesinden daha mı kolay? Bir kez daha soracağım, Profesör Nietzsche benimle konuşurken bana hitap edemez misiniz? Söylediklerinizin anlamını sezebiliyorum, ama bunları *bana* mı söylüyorsunuz? Ben bunlarla ne *yapayım*? Çok somuta indirgediğim için beni bağışlayın. Şu andaki isteklerim, somut istekler. Ben basit şeylerin peşindeyim; gece üçte kâbussuz bir uyku uyumak istiyorum, ta içimdeki bu gerilimden kurtulmak istiyorum. İşte benim *Angst*'ım bütün ağırlığıyla tam buraya çökmüş duruyor–" Göğüs kemiğinin ortasını gösterdi.

"Benim bilmem gereken," diye devam etti, "soyut, şiirsel sözler değil, daha insani, daha doğrudan sözler duymak. Kişisel noktalar yakalamam gerek. Sizinkini benimle paylaşamaz mısınız? *Siz* de benim

gibi bir saplantı ya da aşk yaşadınız mı? Bunun üstesinden *siz* nasıl geldiniz? Bu ne kadar sürdü?"

"Sizinle bugün konuşmayı planladığım bir şey daha var," diyen Nietzsche tarağını yerine koyup Breuer'in sorusunu bir kez daha duymazlıktan geldi. "Vaktiniz var mı?"

Breuer umutsuzca sandalyesine çöktü. Nietzsche'nin bu soruları anlamazlıktan gelmeyi sürdüreceği belliydi. Tekrar sabırlı olmaya zorladı kendini. Saatine bakarak on beş dakika daha kalabileceğini söyledi. "Buraya her gün gelip otuz-kırk dakika sizinle görüşebilirim, ama acil durumların olması halinde daha erken ayrılmak zorunda kalacağım günler de olabilir."

"Peki! Size söylemek istediğim önemli bir şey var. Sizin sık sık mutsuz olmaktan şikâyet ettiğinizi duydum. Zaten" –Nietzsche Breuer'in problemlerinin listesinin bulunduğu defterini açtı– " 'genel mutsuzluk' listenizin en başındaki madde. Bugün bir de *Angst*'ınızdan, içinizdeki gerilimden söz ettiniz–"

"*Ta* içimdeki; *özümdeki*, yüreğimdeki gerilimden."

"Evet, teşekkür ederim. Ta içinizdeki gerilim, gece korkularınız, uykusuzluğunuz; bunlar sık sık şikâyet ettiğiniz durumlar ve bir de huzursuzluktan acil olarak kurtulmak gibi 'somut' bir istekten söz ettiniz. Benimle yaptığınız görüşmenin, Max'la yaptığınız konuşmadan aldığınız şeyi vermediğine üzüldünüz."

"Evet. Ve–"

"Ve duyduğunuz gerilime doğrudan bir şeyler yapmamı ve sizi rahatlatmamı istediniz."

"Kesinlikle." Breuer tekrar oturduğu yerden öne doğru eğildi. Başını sallayarak, Nietzsche'nin devam etmesini istedi.

"İki gün önce –buna ne ad verelim?– sizin danışmanınız olmam, sizi ümitsizlikten kurtarmaya yardımcı olmam için yaptığınız teklifi reddetmiştim. Yıllardır bu konular üzerinde çalıştığım için beni bir dünya uzmanı olarak görmenize karşı çıkmıştım.

"Ama şimdi, düşündükçe, sizin haklı olduğunuzu görüyorum: Ben bir uzmanım. Size öğreteceğim çok şey *var*: Yaşamımın çoğunu ümitsizliği incelemeye harcadım. Yaşamımın ne kadarını buna harcadığımı size kolaylıkla gösterebilirim. Birkaç ay önce, ablam Elizabeth, bin sekiz yüz altmış beş yılında, yirmi bir yaşımdayken ona yazdığım bir mektubu göstermişti. Elisabeth mektuplarımı hiç bana geri yollamaz, her şeyi saklar; bir gün başarılarımı sergileyeceği bir müze açacağını ve girişte para keseceğini söyler. Onu tanıdığım kadarıyla ablam beni

mutlaka abartacak, bire bin katarak ilgileri üzerimde toplamaya çalışacaktır. O mektupta, insanların tarzlarını iki temel bölüme ayırdığımı belirtmiştim: Ruhunda sükûnete kavuşmak ve mutlu olmak isteyen insanlar inanmalı ve iman etmelidir, ama *hakikatin peşindeki insanlar iç huzurundan feragat edip* yaşamlarını bu sorgulamaya adamak *zorundadırlar*.

"Bunu yirmi bir yaşımdayken, yaşadığım yılların yarısı kadar önce biliyordum. Şimdi sizin de bunu öğrenmenizin zamanı geldi; bu çok temel bir başlangıç noktasıdır. Rahatlık ve gerçek sorgulama arasında tercihinizi yapmak zorundasınız! Eğer bilimi seçerseniz, doğaüstü şeylerin teselli veren zincirlerinden kurtulmak isterseniz, eğer iddia ettiğiniz gibi inançlardan sakınıp, tanrısızlığı benimserseniz, o zaman inananların o küçük rahatlamalarının özlemini duyamazsınız! Tanrı'yı öldürürseniz, onun tapınağına sığınmaktan da vazgeçmek, orayı terk etmek zorundasınız!"

Breuer hiçbir şey söylemeden oturuyor ve Nietzsche'nin penceresinden sanatoryumun bahçesine bakıyordu; genç bir hemşire, gözleri kapalı yaşlı bir adamın oturduğu tekerlekli sandalyeyi daire biçimindeki bahçe patikasında sürüyordu. Nietzsche'nin getirdiği yorumlar insanın içine işliyordu. Bunları, havada kalan felsefi sözler diye bir kenara itmek çok zordu. Yine de bir kez daha denedi.

"Giderek daha da belirgin bir biçimde seçim yapmaya zorluyorsunuz. Benim seçimim o kadar kesin değil, bu kadar derin de değil. Tanrısızlığı seçtim; ama bu seçimdeki aktiflik, yalnızca dinsel masallara inanamayacak kadar. Bilimi seçmemin tek nedeni, bedenin sırlarını ortaya çıkarmayı mümkün kılan tek yol olmasıdır."

"O zaman siz kendi iradenizi kendinizden saklıyorsunuz. Ama *artık* yaşamınızı kabul etmek ve şu sözleri söyleme cesaretini bulmak zorundasınız: 'İşte seçimimi yaptım!' İnsan ruhu, yaptığı seçimlerle belirlenir!"

Breuer sandalyesinde kıpırdanıp duruyordu. Nietzsche'nin vaaz verircesine söylediği sözler onu huzursuz ediyordu. Böyle konuşmayı nereden öğrenmişti? Herhalde Nietzsche daha beş yaşındayken ölen vaiz babasından öğrenmiş olamazdı. Bu beceri ve yeteneğin genetik olarak sonraki nesillere geçme olasılığı var mıydı?

Nietzsche vaazına devam etti: "Eğer tanrısız özgürlüğün coşkusunu ve büyümenin zevkini tatmak isteyen ender insanlardan biriyseniz, acıların en büyüğüne karşı kendinizi hazırlamalısınız. Bunlar bir arada gelirler ve asla birbirinden ayrı yaşanmazlar! Daha az acı istiyorsanız,

stoacıların yaptığı gibi siz de boyutlarınızı küçültmeli ve en yüce zevkten vazgeçmelisiniz."

"Bir insanın bu ürkütücü *Weltanschauung*'u kabul etmek zorunda olduğundan emin değilim, Profesör Nietsczhe. Bu bana Schopenhauer'ı hatırlattı, ama bu kadar kasvetli olmayan bakış açıları da vardır."

"Kasvetli mi? Bütün büyük filozoflar neden kasvetli olurlar diye bir sorun kendinize. Sorun bakalım, 'Kimler daha emniyette, kimler daha rahat, kimler sonsuza dek mutludur?' Ben size cevabını söyleyeyim: *Yalnızca sığ zihinli olanlar*, yani sıradan insanlar ve çocuklar!"

"Profesör Nietzsche, çekilen acının mükafatının büyüme olduğunu söylüyorsunuz—"

Nietzsche araya girdi. "Hayır, *yalnızca* büyüme değil. Bir de güç var. Gururlu bir yüceliğe erişmek isteyen ağaç fırtınalı hava ister. Yaratıcılık ve keşif de acıda saklıdır. Bu noktada, yalnızca birkaç gün öne yazdığım bazı notlarımı size okumama izin verin."

Nietzsche tekrar notlarına gömüldü ve okumaya başladı: "Dans eden bir yıldız doğurmak isteyen, önce kendi içinde büyük taşkınlıklar ve kaos yaşamak zorundadır."

Nietzsche'nin okumaları Breuer'i iyice çileden çıkarmaya başlamıştı. Onun bu şairane konuşmaları aralarına giren bir duvar gibiydi. Belli bir dengeye oturmaları için, Nietzsche'yi yıldızlardan aşağıya indirmesinin daha iyi olacağı kesindi..

"Yine çok soyut konularda konuşuyorsunuz. Lütfen beni yanlış anlamayın, Profesör Nietzsche, sözleriniz güzel ve güçlü; ama siz bunları bana okurken *şahsi* bir ilişki içinde olduğumuzu hissetmiyorum. Sözlerinizin entelektüel anlamını kavrıyorum: Evet, acının büyüme, güç, yaratıcılık gibi mükafatları *vardır*. Bunları *burada* anlıyorum" – Breuer kafasını işaret etti, "ama *buraya* hitap etmiyor"–Breuer karnını işaret etti– "Eğer bunun bana yardımı olmasını istiyorsanız, tecrübelerimin kök saldığı yere erişmelisiniz. *Burada*, iç organlarımda, hiçbir büyüme olmuyor, dans eden yıldızlar falan doğuramıyorum! İçim yalnızca kaos ve taşkınlıkla dolu! "

Nietzsche'nin yüzünde kocaman bir gülümseme belirdi ve parmağını havada salladı. "İşte bu! Siz kendiniz söylediniz! Asıl problem buydu! Peki *neden* büyüme yok! *Neden* düşünmeye değer fikirler yok! Dün en son, o tuhaf düşüncelerle kafanızı meşgul *etmeseydiniz* ne düşünüyor olurdunuz diye sorarken bunu demek istemiştim! Lütfen arkanıza yaslanın, gözlerinizi kapayın ve benimle bir düşünce deneyi yapın.

"Çok uzak bir noktaya çekelim kendimizi; burası bir dağ zirvesi olabilir ve buradan aşağıya bakalım. Ta uzaklarda bir yerde bir adam görüyoruz, hem zeki hem de duyarlı bir adam. Bu adamı gözleyelim. Bu adam belki çok derinlere bakıp kendi varlığının korkunçluğunu gördü. Evet, belki fazla şey gördü! Belki zamanın her şeyi ezip öğüten o koca dişlerini gördü ya da kendi önemsizliğini –yalnızca bir zerreden ibaret olduğunu– ya da yaşamın geçiciliğini ve rastlantısallığını gördü. Duyduğu ham bir korkuydu ve dayanılmazdı; ancak günün birinde şehvetin korkuyu azalttığını keşfetti. Bu yüzden şehvetin zihnine girmesine seve seve izin verdi ve o şehvet, o acımasız rakip, başka hiçbir düşünceye yer bırakmayacak biçimde bu adamın zihnini kapladı. Ama şehvet düşünemez; yalnızca arzular ve hatırlar. Böylece bu adam, içinde şehvet duygularıyla o sakat Bertha'dan anılar toplamaya başladı. Artık uzağa bakmıyor, yalnızca Bertha parmaklarını, ağzını nasıl oynattı, nasıl soyundu, nasıl dile geldi, nasıl dili tutuldu, nasıl yürüdü, nasıl topalladı gibi mucizeleri hatırlamakla harcıyordu zamanını.

"Çok geçmeden bütün varlığı bu değersiz, ıvır zıvırla doldu. Zihninin, soylu fikirler için yapılanmış geniş bulvarları bu çöplüklerle tıkanmaya başladı. Bir zamanlar büyük fikirler düşünmüş biri olmasıyla ilgili anıları giderek bulanıklaşıyor ve solup gidiyordu. Ama korkusu da solup gidiyordu. Bir yerlerde bir yanlış olduğuna dair içini kemiren bir endişeyle kalakalmıştı. Şaşkın ve sersemlemiş bir halde zihnindeki çöplükler arasında endişesinin kaynağını aramaya başladı. İşte bugün onu bu halde görüyoruz, *sanki* aradığı cevap oradaymış gibi çöpleri eşeleyip duruyor. Hatta *benden* bile onunla birlikte eşelememi istiyor!"

Nietzsche durdu, Breuer'in vereceği karşılığı bekliyordu. Hiç ses yoktu.

"Söyleyin bana," diye zorladı Nietzsche, "baktığımız bu adam için ne düşünüyorsunuz?"

Ses yok.

"Doktor Breuer, ne düşünüyorsunuz?"

Breuer, Nietzsche'nin sözleriyle adeta büyülenmiş gibi, gözleri kapalı, hiç ses çıkarmadan oturuyordu.

"Josef! Josef, ne düşünüyorsun?"

Kendine gelen Breuer gözlerini açtı ve başını çevirerek Nietzsche'ye baktı. Hâlâ ağzını açmıyordu.

"Görmüyor musun, Josef, problem, senin huzursuzluk duyman

değil! Göğsündeki baskının ya da gerilimin ne önemi var? Sana kim rahatlamayı vaat etti? Bu yüzden mi uykuların kaçıyor? Nedir yani? Sana kim deliksiz uyku vaat etti? Hayır, problem huzursuzluk *değil*. Asıl problem *yanlış bir konuda huzursuzluk duyman*!"

Nietzsche saatine göz attı. "Galiba sizi fazla tuttum. Konuşmamızı yine dünkü teklifin aynısını yaparak bitireceğim. Bertha zihninize kanca atmasaydı ne düşünüyor olurdunuz? Anlaştık mı?"

Breuer evet anlamında başını salladı ve odadan çıktı.

***

Dr. Breuer'in Hasta Notlarından Eckart Müller'le İlgili Alıntılar, 6 Aralık 1882

Bugünkü görüşmemizde garip şeyler oldu. Hiçbiri de benim planladığım şeyler değildi. Hiçbir soruma cevap vermedi, kendisiyle ilgili hiçbir şey anlatmadı. Benim danışmanım rolünü o kadar ciddiye alıyor ki bazen bunu komik bulduğum oluyor. Ama yine de onun açısından baktığımda tutumunun kesinlikle doğru olduğunu görüyorum: Anlaşmaya sadık kalıyor ve elinden geldiği kadar bana yardımcı olmaya çabalıyor. Bu yüzden ona saygı duyuyorum.

Bir tek bireye –kanlı canlı birine, yani bana– yardımcı olma çabası içinde olan zekâsını gözlemlemek insanı hayrete düşürüyor. Yine de şu ana kadar tuhaf bir biçimde hayal gücü kullanmamakta ısrar etti, tamamen belagata güveniyor. Akılcı açıklamaların ya da salt nasihatın problemi giderebileceğine gerçekten inanıyor olabilir mi?

Kitaplarının birinde, filozofun kişisel ahlâki yapısının, yarattığı felsefeyi belirleyeceğini anlatıyor. Şu anda, aynı ilkenin danışmanlık etme tarzı için de geçerli olduğuna inanıyorum: Danışmanın kişiliği danışmanlık yaklaşımını belirliyor. Bu nedenle Nietzsche, toplumla ilgili korkuları ve mizantropisi yüzünden gayri şahsi ve mesafeli bir tarz kullanıyor. Tabii, şu konuda da kör bir tutum içinde: Danışmanlık yaklaşımını meşrulaştırmak ve akılcı bir çerçeveye sokmak için teoriler geliştirme yoluna gidiyor. Bu yüzden kişisel destekte bulunamıyor, insanı rahatlatacak bir el uzatmıyor, yukardaki bir kürsüden konuşma-

lar yaparak kişisel problemlerini kabul etmeyi reddediyor ve bana bir insan olarak yaklaşımda bulunmayı kabul etmiyor. Bir tek an dışında! Bugünkü konuşmamızın sonlarına doğru –ne tartıştığımızı unuttum– bana "Josef" diye seslendi. Belki de karşılıklı uyum konusunda sandığımdan daha başarılıyım.

Tuhaf bir mücadele içindeyiz. Kim kime daha çok yardım edecek mücadelesi. Onunla rekabete girmek beni huzursuz ediyor: Toplumsal ilişkilerde gördüğü o anlamsız "güç" modelinin onaylanmasından korkuyorum. Belki de Max'ın dediği gibi yapmalıyım: Rekabete girmekten vazgeç ve ondan ne öğrenebilirsen onu öğren. Bu adam için kontrolün elinde bulunması çok önemli. Zafer kazandığını düşündüğünü gösteren işaretleri sık sık görüyorum: Bana öğreteceği ne kadar çok şey olduğunu söylüyor, bana notlarını okuyor, saate bakıyor ve bir sonraki görüşmemiz için bana ödev vererek kibarca beni dışarı gönderiyor. Bütün bunlar sinir bozucu! Ama o zaman kendime onun doktoru olduğumu hatırlatıyorum: Onunla şahsi zevkim için görüşmüyorum. Hem bir hastanın bademciklerini almaktan ya da pekliğini gidermekten ne gibi bir zevk alınabilir ki?

Bugün tuhaf bir biçimde kendimi kaybettiğim bir an yaşadım. Nerdeyse adeta transa girdiğimi hissettim. Belki ben de hipnoza yatkın biriyimdir, kimbilir?

***

Friedrich Nietzsche'nin Dr. Breuer ile İlgili Notları, 6 Aralık 1882

Bazen bir filozof için anlaşılmak, yanlış anlaşılmaktan daha kötü. Beni fazlasıyla iyi anlamaya çalışıyor; benden belli tarifler kapmaya çalışıyor. Benim *tarzımı keşfetmeyi ve bunu kendi tarzı olarak kullanmayı istiyor.* Benim *tarzım bir de* senin *tarzın diye bir şeyin olduğunu, ancak* 'tek tarz' *diye de bir şeyin olmadığını henüz anlamış değil. Üstelik gitmek istediği yönü bana doğrudan doğruya sormuyor, ağzımdan laf almaya çalışıyor ve bu çabasını başka bir şeymiş gibi gösteriyor: Benim kendimi anlatmamın, çalışmamızın özünü teşkil edeceğine,*

kendisinin de rahatça konuşabileceğine ve bunun bizi daha "insan" yapacağına beni ikna etmeye çabalıyor; sanki insan olmak, çamurlarda beraberce yuvarlanmak demek! Ona, hakikat âşıklarının fırtınalı ya da çamurlu sulardan korkmayacağını öğretmeye çalışıyorum. Asıl korkulması gereken sığ sulardır!

Eğer tıbbi uygulamalar bu çabalarımda bana kılavuzluk edecekse o zaman bir "teşhis" te bulunmam gerekmiyor mu? İşte karşımızda yeni bir bilim, ümitsizlik teşhisi. Benim teşhisime göre bu adam ruhunu özgürlüğe kavuşturmanın özlemi içinde, ama inanç zincirlerini kıramıyor. Kendini kandırıyor: Seçim yapıyor, ama yaptığı seçimdeki adam olmayı reddediyor. Istırap içinde olduğunu biliyor, ama yanlış konuda ıstırap çektiğini bilmiyor! Benden rahatlatmamı, teselli ve mutluluk vermemi bekliyor. Ama ben ona yalnızca daha fazla ıstırap verebilirim. Onun saçma sapan ıstırabını, bir zamanlar olduğu gibi soylu bir ıstıraba dönüştürmek zorundayım.

Bu zirva ıstırabı doruklardan nasıl indirmeli? Acıyı yeniden nasıl içten yapmalı? Onun kendi tekniğini kullandım, geçen hafta kendimi onun ellerine bırakıp tedavi olmam için denediği o beceriksiz girişimde kullandığı üçüncü şahıs tekniğini; kendisine yukarıdan bir yerden bakmasını istedim. Ama bu ona çok fazla geldi; neredeyse bayılıyordu. Kendine getirmek için ona bir çocukmuş gibi "Josef," diye seslenmek zorunda kaldım.

Üzerime aldığım yük çok ağır. Bağımsızlığına kavuşturmak için çalışıyorum; aynı zamanda kendi bağımsızlığım için de. Ama ben bir Breuer değilim: Ben kendi ıstırabımı kavrıyor ve seve seve kabul ediyorum. Ve Lou Salomé de bir sakat değil. Ancak ben, hem sevdiğim hem nefret ettiğim biri nasıl sıkıntı verir, bilirim!

XVI

Tıp *sanatının* ustalarından biri olan Breuer hastane vizitelerine havadan sudan sohbetlerle başlar ve zarif bir hamleyle tıbbi sorularına geçerdi. Ama ertesi sabah Lauzon Kliniği'nin 13 numaralı odasına girdiğinde böyle bir konuşma olmayacaktı. Nietzsche kendisini alışılmadık biçimde sağlıklı hissettiğini ve değerli zamanlarını olmayan semptomlardan bahsederek geçirmek istemediğini belirtmişti. Hemen konuya girmelerini önerdi.

"Benimki yine uğrayacaktır, Doktor Breuer; bu hastalık benden çok uzağa gitmez, gitse de pek uzun kalmaz. Ama şu anda *tatilde* olmalı, haydi *sizin* problemleriniz üzerinde çalışmamıza devam edelim. Dün önerdiğim düşünce deneyi üzerinde bir ilerleme kaydettiniz mi? Bertha fantezileriniz olmasaydı ne düşünüyor olurdunuz?"

"Profesör Nietzsche, önce başka bir şeyden söz etmeme izin verin. Dün, bir an, mesleki unvanımı bırakıp bana Josef diye seslenmiştiniz. Bu hoşuma gitti. Kendimi size daha yakın hissettim ve *bundan* hoşlandım. Aramızdaki ilişki mesleki olsa da, konumuz nedeniyle daha samimi olmamız yerinde olur. Bu nedenle, birbirimize ilk isimlerimizle hitap etmemizin bir mahzuru yoktur herhalde, değil mi?"

Hayatı boyunca bu tür kişisel etkileşimlerden kaçınmayı amaç edinen Nietzsche buna şaşırmıştı. Huzursuz huzursuz kıpırdandı ve bir şeyler gevelemeye çalıştı, ama reddetmek için ustaca bir bahane bulamayınca gönülsüzce başını salladı. Breuer'in bir sonraki sorusuna, yani ona Friedrich mi yoksa Fritz diye mi hitap etmesini istediği sorusuna ise adeta hırlayarak cevap verdi: "Friedrich, lütfen. Artık işimize dönelim!"

"Evet, işimize! Sorduğunuz soru neydi? Bertha'nın ardında ne yatıyor? Bu düşüncelerin ardında daha derin ve daha karanlık kaygılar yatıyor ve bu kaygıların birkaç ay önce kırkıncı yılımı devirmemle daha da yoğunlaştığını biliyorum. Biliyorsunuz, Friedrich, kırk yaş civarında kriz yaşanması pek olağandışı bir şey değil. Siz de dikkatli olun, kendinizi hazırlamanız için yalnızca iki yılınız var."

Breuer yakınlık gösterdiği zaman Nietzsche'nin rahatsız olduğunu biliyordu, ama içindeki bir parçanın, daha yakın ilişkilerin özlemi içinde olduğunu da biliyordu.

"Bu tür kaygılar taşımıyorum," dedi Nietzsche üstünde durmadan. "Bence, ben yirmi yaşımdan beri kırkımı yaşıyorum!"

Neydi bu? Bir tür yaklaşım mı? Hiç şüphe yok, bir yaklaşımdı bu! Breuer geçen gün, oğlu Robert'in sokakta bulduğu kedi yavrusunu düşündü. Robert'e, önüne biraz süt koy ve yanında durma, demişti. Üstüne gitme, bırak güven içinde içsin sütünü, sonra yavaş yavaş senin varlığına da alışacaktır. Daha sonra, kendini güven içinde hissettiğinde gidip onu okşayabilirsin. Breuer de üstüne gitmedi.

"Düşüncelerimi nasıl açıklasam? Marazi, karanlık düşünceler bunlar. Sık sık hayat yokuşunun tepesine vardığımı düşünüyorum." Breuer durdu ve bunu Freud'a nasıl anlattığını hatırladı. "Zirveye tırmandım ve tepedeki bu noktadan aşağıda neler olduğuna baktığımda gördüğüm şey yalnızca çürümeden ibaret; yaşlanmaya doğru inen bir yokuş, büyükbabalık, ak saçlar ya da aslında" –kafasında açılan yeri şaklatarak– "hiç saç kalmadı. Ama hayır, bu o kadar doğru değil. Beni rahatsız eden şey, *aşağı inmek* değil, *yukarı çıkmamak*."

"Yukarı çıkmamak mı, dediniz Doktor Breuer? Neden çıkmaya

devam edemeyesiniz?"

"Friedrich, alışkanlıklardan kurtulmanın zor olduğunu bilirim, ama lütfen bana Josef deyin."

"Josef, peki. Bana yukarı çıkmamakla ne kastettiğinizi anlatın, Josef."

"Bazen herkesin gizli bir anahtar cümlesi vardır diye düşünüyorum, Friedrich; kişinin hayatının merkezinde, mit haline gelen bir motif olduğuna inanıyorum. Çocukluğumda benim, 'çok parlak bir istikbali olan delikanlı' olduğumu söyleyen biri vardı. Bu cümleye bayılırdım. Binlerce kez kendi kendime bu sözleri mırıldanırdım. Sık sık kendimi tiz bir perdeden okuyan tenor yerine koyar ve 'çok parlaaaaak bir is-tik-baliiiiiiiiii olaaaan delikanlıııı' diye şarkı söylerdim. Bunu ağır ağır ve bir tiyatrocu gibi, her heceyi tek tek vurgulayarak söylerdim. Bu sözler şimdi bile beni etkiliyor!"

"Peki bu istikbali parlak delikanlıya ne oldu?"

"Ah, işte *bu* soru! Bunu çok düşündüm. Ne *oldu* o delikanlıya? Artık istikbal falan olmadığını biliyorum; istikbal, tükendi bitti!"

"Bana, 'istikbal' derken tam olarak ne kastettiğinizi söyleyebilir misin?"

"O kadar iyi bilemiyorum. Eskiden bildiğimi sanırdım. Döne döne yukarı tırmanmak gibi gelirdi; başarı, alkışlanma, bilimsel keşifler demek olduğunu düşünürdüm. Ama bu geleceğin meyvelerinin tadına baktım. Saygı gören bir doktor, saygıdeğer bir vatandaşım. Bazı önemli keşifler de yaptım; tarihsel kayıtlar var oldukça benim adım, iç kulaktaki yarım daire kanallarının denge ve konum duyularıyla ilişkisini bulan adam olarak geçecektir. Ayrıca, Herring-Breuer refleksi olarak bilinen, normal solunum sırasında, soluk alıp vermenin duyularla denetlendiği keşfinde de yer aldım."

"O halde, Josef, siz talihli bir adam değil misiniz? Hedeflerinize varmamış mısınız?"

Nietzsche'nin sesindeki ton Breuer'in kafasını karıştırdı. Gerçekten öğrenmek için mi soruyordu? Yoksa Breuer'in karşısında Sokrat rolü mü oynuyordu? Breuer soruyu olduğu gibi kabul ederek cevaplandırmaya karar verdi.

"Hedeflere varmak bakımından evet. Ama tatmin hissi duymadan, Friedrich. Önceleri başarının ihtişamı aylar sürüyordu. Ama bu süre giderek kısalmaya başladı –haftalar, günler sonra da saatlere dönüştü–, şu anda ise o kadar çabuk havaya karışıyor ki içime bile nüfuz etmeden geçip gidiyor. Artık vardığım hedeflerin sahte hedefler olduğu-

na inanıyorum –büyük gelecek vaat eden delikanlının asıl alınyazısı bunlar değildi. Sık sık yolumu şaşırdığımı düşünüyorum: Eski hedefler artık işe yaramıyor ve yenilerini de icat edecek halde değilim. Hayatımın nasıl aktığını düşündükçe kendimi ihanete uğramış ya da oyuna gelmiş gibi hissediyorum; sanki göklerdeki birileri bana bir oyun oynuyor, sanki bütün hayatım boyunca yanlış melodiyle dans edip durmuşum."

"Yanlış melodi mi?"

"İstikbali parlak delikanlının melodisi, hayatım boyunca dilimden düşürmediğim melodi!"

"Melodi doğruymuş, Josef, ama dans yanlışmış"

"Doğru melodi, ama yanlış dans mı? Ne demek istiyorsunuz?"

Nietzsche bir şey söylemedi.

"Sizce 'istikbal' sözünü yanlış mı yorumladım?"

" 'Parlak' sözünü de yanlış yorumladınız, Josef."

"Anlayamıyorum. Daha açık konuşabilir misiniz?"

"Belki de kendi kendisiyle daha açık konuşması gereken sizsiniz. Son birkaç gün içinde, felsefi tedavinin, kendi içindeki sesi dinlemek demek olduğunu anladım. Hastanız Bertha da düşüncelerini her yönüyle anlatarak tedavi etmemiş miydi kendini? Bunu nasıl tanımlamıştınız siz?"

"Baca temizleme. Aslında bu terimi o buldu; bacasını temizlemesi, ona göre kendisinin kapaklarını açması ve böylece beynini havalandırarak zihnini rahatsız eden bütün düşüncelerden arınması anlamına geliyordu."

"İyi bir metafor," dedi Nietzsche. "Belki biz de konuşmalarımızda bu yöntemi kullanabiliriz. Belki de hemen şimdi. Siz, örneğin, o istikbali parlak delikanlı hakkında baca temizleme yapmaya çalışabilir misiniz?"

Breuer sandalyesine yaslandı. "Sanırım her şeyi söyledim. Bu yaşlanan delikanlı, artık daha ilerisini göremeyeceği bir noktaya ulaştı. Yaşama amacı –*benim* amacım, hedeflerim, yaşamayı anlamlı kılan her şey– hepsi şu anda bana çok saçma geliyor. Bu saçmalıkların peşinden nasıl koştuğumu, bir daha gelmeyecek bir hayatı bunlar için nasıl harcadığımı düşündükçe korkunç bir ümitsizlik çöküyor içime."

"Ya neyin peşinde koş*malı*ydınız, peki?"

Nietzsche'nin ses tonu Breuer'i yüreklendirmişti; sanki bildiği bir şeyler varmış gibi daha nazik, daha güven vericiydi.

"İşte en kötüsü de bu ya! Hayat, doğru cevapları olmayan bir

sınav. Her şeyi en baştan yeniden yaşama şansım olsaydı yine aynı şeyleri yapar, aynı yanlışları tekrarlardım. Geçen gün tam da bir romana konu olacak bir hikâye geldi aklıma. Keşke yazabilsem! Şunu bir düşünün: Tatmin olmadığı bir yaşam süren orta yaşlı bir adamın karşısına bir cin çıkıverir ve ona yeniden başlama fırsatı verir; üstelik bir önceki yaşamında yaptıklarını olduğu gibi hatırlayabilecektir de. Tabii, adam bu fırsatın üstüne atlar. Ama sonunda şaşkınlık ve korkuyla fark eder ki eski yaşamının tıpkısını yaşamaktadır; aynı seçimleri yapmakta, aynı yanlışları tekrarlamakta ve aynı sahte hedeflere ve tanrılara sarılmaktadır."

"Yaşamınızdaki bu hedefler; nereden geldi bunlar? Nasıl seçtiniz onları?"

"Hedeflerimi nasıl mı seçtim? Seçmek, seçmek; en sevdiğiniz sözcük bu, değil mi! Beş ya da on, hatta yirmi yaşındaki çocuklar yaşamlarını *seçmez*ler. Sorunuzu ne yönden düşüneceğimi bilemiyorum."

"Düşünmeyin," diye zorladı Nietzsche. "Yalnızca bacayı temizleyin!"

"Hedefler mi? Hedefler kültürün içindedir, havanın içindedir. Siz onları solursunuz. Beraber büyüdüğüm bütün delikanlılar aynı hedefleri soludular. Hepimiz Yahudi gettosundan daha ileri tırmanmayı; yükselmeyi; başarı, zenginlik ve saygınlık elde etmeyi istedik. Bunları herkes isterdi! Hiçbirimiz oturup kendimize hedef belirlemeye çalışmadık; onlar zaten *önümdeydi*, zamanımın, arkadaşlarımın, ailemin doğal sonuçlarıydı."

"Ama bunlar sizin işinize yaramamış, Josef. Yaşamanıza destek verecek kadar somut değillermiş. Ya da belki daha sığ görüşlü olanlar için veya hayatları boyunca maddi hedefler kovalayan uyuşuklar, hatta başarı elde etmiş olup da erişemeyecekleri yeni hedefler seçmekte sürekli ısrar edenler için yeterince somut olabilirler. Ama sizin de benim gibi, gözleriniz iyi görüyor. Siz bu yaşamda, daha ötelere bakabildiniz. Yanlış hedeflere ulaşmanın boşuna olduğunu, yeni yanlış hedefler belirlemenin de boşuna olduğunu gördünüz. Sıfırı sıfırla bin kez de çarpsanız yine sıfır elde edersiniz!"

Breuer bu sözlerle bir an kendinden geçti. Bunlardan başka her şey –duvarlar, pencereler, şömine, hatta Nietzsche'nin bedeni bile– silinip gitmişti. Hayatı boyunca bu değişimi bekliyordu.

"Evet, söylediklerinizin hepsi doğru Friedrich, yalnızca biri hariç: İnsanın, yaşamını bilerek seçmesi. Bireyler yaşamlarındaki hedefleri bilinçli olarak seçmezler: Bunlar tarihin rastlantılarıdır, öyle değil mi?"

"Yaşam planınız sizin elinizde değilse, varlığınızı rastlantıya bırakmışsınız demektir."

"Ama," diye itiraz etti Breuer, "kimse böyle bir özgürlüğe sahip değil. Zamanınızın, kültürünüzün, ailenizin kurduğu perspektiflerin dışına çıkamazsınız..."

"Bir zamanlar," diye araya girdi Nietzsche, "bilge bir Yahudi öğretmen, mükemmeli yakalamak isteyen müritlerinin ana ve babalarından kopmaları gerektiğini söylemişti. *İşte bu*, istikbali parlak bir delikanlı için dev bir adım olabilirdi! İşte bu, doğru melodiyle doğru dansı yapmak olurdu."

Doğru melodiyle doğru dans! Breuer bu sözlerin anlamı üzerine konsantre olmaya çalıştı, ama birden bütün hevesi kırıldı.

"Friedrich, böyle bir konuşma yapmak için ben de büyük bir arzu duyuyorum, ama içimdeki ses bana şu soruyu sorup duruyor: 'Bununla bir yere varıyor muyuz?' Konuşmalarımız fazla havada kalıyor, göğsümde güm güm atan seslerden ya da kafamda hissettiğim ağırlıktan çok uzaklarda."

"Sabredin, Josef. Anna O.'nun baca temizlemesinin ne kadar sürdüğünü söylemiştiniz?"

"Evet, epey zaman almıştı. Aylarca sürmüştü! Ama sizinle benim bu kadar zamanımız yok. Ve arada şöyle bir fark vardı: O her zaman duyduğu acı üzerinde odaklanarak baca temizlemeye girişirdi. Ama hedefler ve yaşam amaçları üzerine bizim yaptığımız soyut konuşmaların *benim* duyduğum acıyla alakalı olduğunu hissetmiyorum!"

Nietzsche, adeta Breuer hiçbir şey söylememiş gibi sakin sakin konuşmasını sürdürdü: "Josef, yaşamla ilgili bütün bu kaygılarının, kırk yaşına bastığında arttığını söylemiştin, değil mi?"

"Bu ne ısrar, Friedrich! Kendime karşı biraz daha sabırlı olmamı telkin ediyorsunuz. Kırkıncı yaşımla çok ilgileniyorsanız o zaman buna cevap vermeliyim. Kırkıncı yaşım; evet, bir kriz yılıydı ve bu *ikinci* krizim oldu. Daha önce, yirmi dokuz yaşımdayken, üniversitedeki tıbbiye şefi Oppolzer, tifüs salgınında öldüğünde de bir kriz yaşamıştım. Bin sekiz yüz yetmiş birde Nisan ayının on altısında, hâlâ tarihini hatırlarım. O benim öğretmenim, danışmanım, ikinci babamdı."

"İkinci babalar ilgimi çeker," dedi Nietzsche. "Biraz anlatır mısınız?"

"Hayatıma giren en büyük öğretmendi. Herkes, onun, kendi yerine benim geçmemi istediğini biliyordu. Ben adayların en iyisiydim ve ondan boşalan kürsüyü doldurmak için benim seçilmem gerekiyordu.

Ama böyle olmadı. Belki de olmasına ben yardımcı olmadım. Politik, hatta belki bir de dinsel nedenlerle kötü bir başvuru kabul edildi. Artık orada kalamazdım; laboratuvarımı, hatta araştırmamda kullandığım güvercinlerimi evime taşıdım ve bütün zamanımı özel araştırmalarıma verdim. *İşte bu*," dedi Breuer hüzünle, "istikbali parlak akademik kariyerimin sonu oldu."

"Olmasına yardımcı olmadım derken ne demek istediniz?"

Breuer hayretle Nietzsche'ye baktı. "Bir filozoftan doktora ne çabuk dönüştünüz? Sizde bir hekimin kulakları var. Hiçbir şey kaçırmıyorsunuz. Bu yorumu yaptım, çünkü dürüst olmam gerektiğini biliyordum. Ama bu kısım bana acı veriyor. Bu konuda konuşmayı pek istemiyordum, ama siz yine de o noktayı yakaladınız."

"Görüyorsunuz ya, Josef, sizin iradeniz dışında bir şeyler söylemenizi istediğim an, *işte* o an bana zarif iltifatlarda bulunarak güç iddialarında bulunmayı seçiyorsunuz. Güç mücadelesinin, bizim ilişkimizde önemli bir rolü olmadığını *hâlâ* söyleyebilir misiniz?"

Breuer sandalyesine çöktü. "Yine mi *o* mesele." Elini ona doğru salladı. "Lütfen *o* konuyu bir daha açmayalım. Lütfen bırakalım."

Sonra ekledi: "Durun! Son bir yorumum daha olacak: Olumlu duyguların ifade edilmesini yasaklarsanız, o zaman tahmin ettiğiniz türdeki ilişkiyi *hayata geçirmiş* olursunuz. Bu kötü bilimdir, siz verilerle oynuyorsunuz."

"Kötü bilim mi?" Nietzsche bir an düşündü ve sonra başıyla onayladı. "Haklısınız. Konu kapanmıştır! Kendi kariyerinize nasıl yardımcı olmadınız, şimdi onu anlatın."

"Evet, bu doğrultuda pek çok gösterge bulunabilir. Bilimsel makaleler yazıp yayımlama işini hep sürüncemede bırakıyordum. Girmem gereken tıp derneklerine girmiyor, üniversite komitelerine katılmıyor, kurmam gereken politik ilişkilerle ilgilenmiyordum. Nedenini bilmiyorum. Belki işte *bunun* güçle bir ilgisi vardır. Belki de rekabet gibi bir mücadele bana geri adım attırmıştı. Başka bir insanla rekabete gireceğime güvercinlerin denge sistemlerinin gizleriyle uğraşmak bana daha kolay geliyordu. Sanırım Bertha'yı da bir başka erkekle düşündüğümde duyduğum acı, benim rekabetle ilgili problemlerimden kaynaklanıyor."

"Belki de, Josef, istikbali parlak bir delikanlının yükseklere tırmanabilmesi için dişiyle tırnağıyla kazımasına gerek olmadığını düşünüyordunuz."

"Evet, öyle de düşünmüştüm. Ama sebebi *ne olursa olsun*, akade-

mik kariyerim orada noktalandı. Bu ilk ölümcül yaraydı. Parlak istikbal mitine ilk saldırı."

"Peki, bunlar yirmi dokuz yaşınızda oldu. Kırkınıza basınca, ikinci kriz için ne diyeceksiniz?"

"Daha derin bir yara. Kırkıma gelmemle, artık her şeyi yapabilmemin mümkün olduğuna dair kurduğum hayaller yıkıldı. Birden hayat hakkında çok açık bir gerçeği anladım: Zaman geri dönmüyor, hayatım tükenip gidiyor. Tabii bunu daha önce de biliyordum, ama kırk yaşındayken insan bunu daha bir farklı biçimde biliyor. Artık o 'istikbali parlak delikanlının' yalnızca bir bando flaması olduğunu, o 'istikbalin' bir yanılsama olduğunu, 'parlak' sözcüğünün anlamsız olduğunu ve tüm diğer insanlar gibi adım adım ölüme gitmek üzere kurulan bir oyuncaktan farksız olduğumu *biliyorum.*"

Nietzsche onun duygularını anladığını, fakat katılmadığını belirtmek istercesine başını sallıyordu. "Her şeyi bütün açıklığıyla görmeye *yara* mı diyorsunuz siz? Öğrendiğiniz şeye bir bakın, Josef: Zaman durdurulamaz, irade geriye doğru çalıştırılamaz. Yalnızca talihliler bütün bu bilgileri yakalayabilir!"

"Talihli mi? Bu tuhaf bir sözcük! Benim öğrendiğim; ölümün yaklaştığı, kifayetsiz ve önemsiz olduğum, yaşamın gerçek bir amacı ya da değerininin olmadığı, siz de buna talih mi diyorsunuz?"

"İradenin geriye doğru çalıştırılamayacağı demek, iradenin kifayetsiz olduğu anlamına gelmez! Tanrıya şükür Tanrının ölmüş olması demek, varolmanın amacı olmadığını *göstermez*! Ölümün geliyor olması, yaşamın değerli olmadığı anlamına *gelmez*. Size bunları zamanla öğreteceğim. Ama bugün yeterince, belki de fazla konuştuk. Yarından önce, lütfen bu görüşmemizi bir değerlendirin. İyice bir düşünün!"

Nietzsche'nin konuyu bu kadar ani kapatmasına şaşıran Breuer saatine baktı ve hâlâ on dakika kadar zamanı olduğunu gördü. Ama hiç itiraz etmeden dersten erken bırakılmış bir öğrenci rahatlığıyla odadan dışarı çıktı.

Dr. Breuer'in Hasta Notlarından Eckart Müller'le İlgili Alıntılar, 7 Aralık 1882

Sabır, sabır, sabır. Bu sözcüğün anlamını ve değerini daha yeni öğreniyorum. Uzun vadedeki hedefimi aklımdan çıkarmamalıyım. Bu aşamada atılacak cesur ve gelişmemiş bir adım her şeyi mahvedebilir. Satranç açılışlarını düşün. Taşları yavaş yavaş ve sistematik olarak yerleştir. Orta sahayı sağlam tut. Bir taşı birden fazla oynama. Veziri çok erken çıkma!

Ve işte mükafatını almaya başlıyorsun! Bugün atılan büyük adım, birbirimize ilk isimlerimizle hitap etmemiz oldu. Bunu teklif ettiğimde neredeyse dilini yutacaktı; kahkaha atmamak için kendimi zor tuttum. Ne kadar hür düşünceli biri olursa olsun, onda Viyanalı kafası var, şahsen hitap etmeyi sevmese de kendi titrlerine âşık. Ona Friedrich diye seslendikçe o da aynı şekilde karşılık vermeye başladı.

Böylece, görüşmemizin havası oldukça farklı bir hal aldı. Birkaç dakika içinde minicik bir çatlak biçiminde bir kapı açıldı. O da krizlerden kendine düşen payı fazlasıyla aldığını ima etti ve yirmisindeyken kırk yaşını yaşadığını söyledi! Bunu şimdilik atladım! Ama daha sonra mutlaka bu noktaya geri dönece ğim!

Belki, şimdilik, ona yardım etme çabalarını unutsam iyi olacak; en iyisi bırakayım o bana yardım etmeye çalışsın. Ne kadar doğal davranırsam, ne kadar az müdahale edersem o kadar iyi olur. Bu adam da Sig gibi; gözleri bir şahin kadar keskin, gizlenen şeyleri bile bulup çıkarıyor.

Bugünkü konuşmalarımız çok canlıydı, tıpkı eski günlerde Brentano'nun derslerinde olduğu gibi. Bazen ben de kapılıp gittim. Ama bunların ne etkisi oldu? Ona yaşlanma, ölüm ve amaçsızlık gibi marazi kaygılarımı hatırlattım. O ise benim eski istikballi parlak delikanlı hikâyemden çok etkilendi; sürekli bu konu üzerinde durması beni şaşırttı. Gelmek istediği noktadan emin değilim henüz, varsa tabii!

Bugün, kullandığı yöntem daha belirgin geldi bana. Bertha saplantımın bu Existenz kaygılarından beni kopardığına inandığı için, beni bunlarla yüz yüze getirmek, içimde bu duyguları alevlendirmek ve muhtemelen beni daha da huzursuz etmeyi amaçlıyor. Bu nedenle, beni katı bir biçimde kışkırtıyor, destek falan vermeye niyetli görünmüyor. Onun kişiliği göz önüne alınacak olursa, bunu yapmak onun için hiç de zor değil.

Felsefi tartışma yönteminin beni etkileyeceğine inanıyormuş gibi görünüyor. Bunun benim için bir şey ifade etmediğini anlatmaya çalışıyorum. Ama, o da benim gibi, sürekli deneyler yapıyor ve yeri geldikçe doğaçlama yoluyla yeni yöntemler uyguluyor. Yöntemle ilgili yaptığı yeniliklerden biri de benim "baca temizleme" tekniğimi kullanmak oldu. Usta değil de baca temizleyen olmak tuhafıma gidiyor; tuhafıma gidiyor, ama hoşuma gitmiyor da değil.

Nahoş ve rahatsız edici olanı, sürekli önplana çıkardığı heybetli tavırları. Bugün bana, yaşamın anlamını ve değerini öğreteceğini öne sürdü. Ama şimdi değil! Ben buna daha hazır değilmişim!!

***

Friedrich Nietzsche'nin Dr. Breuer Hakkındaki Notları, 7 Aralık 1882

Nihayet! İstediğim gibi bir konuşma oldu, düşündüklerimi fazlasıyla kanıtlayan bir konuşma. Karşımdaki adam, yerçekiminin –kültürünün, durumunun, ailesinin– ağırlığıyla iyice yere yapışmış bir adam; adeta kendi iradesi diye bir şey olduğunu unutmuş. Konformizmle öylesine yoğrulmuş ki ona seçim yapmak diye bir şey olduğunu söylediğimde başka bir dilden konuşuyormuşum gibi baktı yüzüme. Belki de konformizm kavramının Yahudileri çok kısıtlamış olmasındandır; kendilerinin dışındaki kaynaklardan gelen zulüm, bir halkı öylesine kaynaştırır ki bir tek bireyi bile bunu kırıp çıkamaz.

Onu, yaşamının bir rastlantı haline gelmesine izin verdiği gerçeğiyle yüz yüze bıraktığımda, seçim yapma ihtimalinin olduğunu inkâr ediyor. Belli bir kültürde yaşayan insanların seçme şanslarının olmadığını söylüyor. Gizliden gizliye ona İsa'nın, mükemmelliğin peşindeki insanlara eş zeveynlerinden ve kültürlerinden kopmaları gerektiği emrini verdiğini anlattığımda, yöntemimin havada kaldığını söyleyip konuyu değiştirdi.

Er önemli kavramları erken bir yaşta yakalamasına rağmen bunları gösterecek görüşler geliştirmemesi ne garip! Hepimiz gibi o da "istikbalin parlak bir delikanlı" imiş, ama bu istikbalin gerçek anlamını hiç anlayamamış. Asıl görevinin doğayı kusursuzlaştırmak; kendisinin,

kültürünün, ailesinin, şehvetinin, kaba hayvansı doğasının üzerine çıkabilmek olduğunu, kim ise, ne ise o olması gerektiğini anlamamış. Büyüyememiş, üzerindeki deriyi çıkartıp atamamış: İstikbali yanlış anlayıp maddi ve mesleki hedeflere saplanıp kalmış. Daha içindeki "Kendin ol" sesini bastırmadan bu hedeflere ulaştığında ise ümitsizliğe düşmüş ve kendisine bir oyun oynandığını düşünmeye başlamış. Şu anda bile meseleyi anlamış değil!

Onun için ümit var mı? En azından doğru konuları düşünüyor ve dinsel aldatmacalara sığınmıyor. Ama duyduğu korku çok fazla. Katı olmasını ona nasıl öğreteceğim? Bir keresinde bana soğuk duşun cildi kuvvetlendirdiğini söylemişti. Kararlılığı kuvvetlendirmenin de böyle bir yolu var mıdır acaba? Tanrı'nın değil, zamanın arzuları doğrultusunda yönetildiğimiz fikrini yakalayabilmiş. İradesinin,"öyle oldu" karşısında güçsüz olduğunun farkında. Acaba ona "öyle oldu"yu, "öyle istedim"e dönüştürmeyi öğretebilecek miyim?

Benim bu konudaki tercihlerimi bilmesine rağmen, bana ilk ismimle hitap etmekle ısrarlı. Bu bir işkence, ama katlanılamaz bir işkence değil; onun bu küçük zaferine izin verecek kadar güçlüyüm.

Friedrich Nietzsche'den Lou Salomé'ye Mektup, Aralık 1882

Lou,

Ne kadar acı çekiyor olduğum, sevgili Lou, kendini tekrar bulup bulmaman meselesiyle bağlantılı değil. Senin kadar zavallı bir insanla hiç uğraşmamıştım:

bihaber ama kurnaz
bilinen şeyleri değiştirmekte usta
bu kusurunda zevksiz ve naif
küçük meselelerde dürüst ve adil, genellikle inatçılık göstermiyor
Mesele daha büyük olunca, yaşama karşı tavrı, tam anlamıyla
sahtekârca
alıp verme konularında duyarsız
sevgi konusunda ruhsuz ve kifayetsiz
şefkat konusunda hastalıklı ve deliliğin sınırında
kendisine iyiliği dokunanlara karşı nankör ve hayasız

bilhassa
güvenilmez
ahlâksız
şeref konusunda olgunlaşmamış
ruhun ilkel işaretlerini taşıyan bir beyne sahip
kedi karakterli, ev kedisi kılığında yırtıcı bir hayvan
kendisinden daha soylu kişilerle girdiği ilişkilerden başka
soylulukla ilgisi olmayan
güçlü bir irade, ama yeterince büyük bir hedef sahibi olamayan
çalışkanlık ve iffetten nasibini almamış
zalim bir duyarlılığa sahip
cinsel körelme ve erteleme sonucu çocuksu bir egoizm
insana karşı sevgi duymayan, ama Tanrıyı seven
gelişmeye muhtaç
erkeklerin cinselliği ile ilgili kısıtlamaları olan, hilekâr

Sevgiler,
F.N.

XVII

❄

Lauzon Kliniği'ndeki hemşireler, Dr. Breuer'in hastasına ayrılan 13 numaralı odada kalan Herr Müller hakkında pek fazla konuşmuyorlardı. Söylenecek çok az şey vardı. Her zaman yapacak bir sürü işi olan hemşireler için Herr Müller ideal bir hastaydı. İlk hafta, hiç hemicrania nöbeti olmadı. Bir şey istediği çok enderdi; günde altı kez yapılan nabız sayımı, ateş, solunum hızı ve tansiyon gibi hayati ölçümlerin kontrolü dışında fazla ilgi gerektirmeyen bir hastaydı. Breuer'in hemşiresi Frau Becker gibi, buradaki hemşireler de onu gerçek bir beyefendi olarak görüyorlardı.

Yine de bu hastanın özel dünyasına ayrı bir önem verdiği belli oluyordu. Bir şey soran olmazsa kimseyle konuşmuyordu. Hastane personeli ya da diğer hastalar ona seslendiklerinde çok nazik ve kısa konu-

şuyordu. Yemeklerini odasında yemeyi tercih ediyordu, Dr. Breuer'le yaptıkları sabah seanslarından sonra (hemşireler bu seanslarda hastaya masaj ve elektrik tedavisi yapıldığını sanıyorlardı) günün büyük bir kısmını yalnız başına geçiriyor, odasında yazı yazıyor, hava güzel olursa bahçede yürüyüşe çıkarak bazı notlar alıyordu. Yazılarıyla ilgili soru sorulduğunda, Herr Müller oldukça cesaret kırıcı cevaplar veriyordu. Onun, eski bir Farisi kâhin olan Zerdüşt'le ilgilendiğinden başka bir şey bilinmiyordu.

Breuer, Nietzsche'nin klinikteki nazik tavırları ile kitaplarındaki o ürkütücü, zaman zaman da kavgacı tavırları arasındaki büyük farktan etkilenmişti. Hastasına bu konuyla ilgili bir soru sorduğunda Nietzsche gülümseyip şöyle demişti: "Bu büyük bir sır değil. Eğer kimse sizi dinlemiyorsa, bağırmak en doğal şeydir!"

Klinikteki yaşamından memnun gibi görünüyordu. Breuer'e, günlerinin güzel geçtiğini, ağrılar yaşamadığını, hem de yaptıkları günlük konuşmaların felsefesine katkıda bulunduğunu söylemişti. Kant ve Hegel gibi filozofları sürekli aşağılardı; ona göre bu filozoflar yazılarını, yalnızca akademik çevreler için, akademik bir stil kullanarak yazıyorlardı. Onun felsefesi ise yaşam *hakkında* ve yaşam *için*di. Her zaman, en iyi gerçeklerin, kişinin kendi yaşam deneyimlerinden koparılmış kanlı gerçekler olduğunu söylerdi.

Breuer'le ilişki kurmadan önce felsefesini uygulamaya geçirmeye hiç teşebbüs etmemişti. Uygulamaya geçmeyi hiç sorun etmemişti; ona göre onu anlamayanlar zaten uğraşmaya değmez insanlardı, ama üstün insanlar onun bilgeliğine giden yolu seçeceklerdi, şimdi olmasa da yüzyıl sonra bile bu böyle olacaktı! Ama Breuer'le yaptıkları günlük konuşmalar onu, bu konuyu daha ciddiye almaya zorluyordu.

Maalesef bu dertsiz, bereketli Lauzon günleri Nietzsche için göründüğü kadar saf ve sevimli değildi. Yeraltından gelen gizli karşı-akımlar Nietzsche'nin gücünü emip tüketiyordu. Nerdeyse her gün Lou Salomé'ye daha öfkeli, daha hasret dolu, daha ümitsiz mektuplar yazıyordu. Lou'nun imgesi bütün zihnini kaplıyor, Breuer'e, Zerdüşt'e ve bu tasasız günlerden aldığı zevkten kopardığı enerjiyi kendine yönlendiriyordu.

Breuer'in hayatı ise ister yüzeyden, ister derinlerden bakılsın, Nietzsche'nin hastaneye yatmasını izleyen ilk haftadan itibaren son derece zor ve dayanılmaz bir hal almıştı. Lauzon'da geçirdiği saatler zaten ağır olan programına fazladan yük olmuştu. Viyana tıbbının değişmez kuralına göre havalar ne kadar kötü giderse, doktorun işi o kadar çok

olur. Haftalardır vahşi bir kış bütün acımasızlığıyla hüküm sürüyordu; dondurucu kuzey rüzgârlarıyla ağır ve rutubetli hava, muayene odasını hasta üstüne hastayla dolduruyordu.

Breuer'in defteri Aralık ayı hastalıklarıyla dolup taşıyordu: Bronşit, zatürree, sinüzit, bademcik, kulak iltihabı, faranjit ve anfizem. Bunlara ek olarak bir de her zaman gelen sinir hastaları vardı. Aralığın ilk haftası ilerlemiş siklorozlu iki genç hasta geldi. Breuer bu hastalığa teşhis koymaktan özellikle nefret ederdi: Hastanın durumunu düzeltmek için önerebileceği bir tedavi yoktu; bu yüzden genç hastalarına, onları bekleyen kaderi anlatmak zorunda kalmak gibi bir çıkmaza girmek onu çok ürkütüyordu. Bu kader, giderek artan halsizlik, zafiyet, felç ya da her an ortaya çıkabilecek körlüktü.

Yine o hafta, organik bir patoloji vakası olmadığı anlaşılan ve histerik olduklarına Breuer'in hemen hemen kesin gözüyle baktığı iki hasta geldi. Bir tanesi, orta yaşlı bir kadındı; son iki yıl içinde, yalnız bırakıldığı zamanlar spastik bir halde kalıyordu. Diğeri ise on yedi yaşında bir genç kızdı, bacaklarındaki spastik bozukluk yüzünden ancak iki şemsiyeyi baston gibi kullanarak yürüyebiliyordu. Düzensiz aralıklarla bilincini kaybediyor ve şuna benzer sözleri haykırıyordu: "Bırak beni! Git başımdan! Ben burada değilim! Bu ben değilim!"

Breuer'e göre bu iki hasta da Anna O. gibi konuşma kürüne alınmaya adaydı. Ama bu tedaviye girişmek demek zaman açısından, mesleki şöhreti açısından, zihin dengesi açısından ve evliliği açısından Breuer için bir risk olacaktı. Bu tür tedaviyi bir daha uygulamayacağına yemin etmiş olmasına rağmen, o geleneksel ve başarısız tedavi kürlerine dönüş yapmak Breuer'in moralini bozuyordu. Bu eski teknikler, Wilhelm Erb'in elden ele gezen *Elektrikle Tedavi El Kitabı*'nda yazan özlü, ama ne kadar geçerli olduğu belli olmayan derin kas masajları ve elektrik uyarımından oluşmaktaydı.

Keşke bu iki hastayı başka bir doktora devredebilseydi! Ama kime? Kimse böyle hastaları istemiyordu. 1882 yılının Aralık ayında Viyana'da –hatta Avrupa'da– Breuer'den başka histeri tedavisi veren bir tek kişi bile yoktu.

Ama Breuer mesleğinin gerektirdiği zorluklardan değil, kendi kendine yarattığı psikolojik işkence yüzünden bunalmaktaydı. Üçüncü görüşmelerinin ardından dördüncüsü, beşincisi ve altıncısı birbiri ardına geliyordu. Nietzsche onu, kendi yaşamındaki *Existenz* ile, özellikle amaçsızlıkla ilgili kaygılarıyla, konformizmi ve özgürlük yoksunluğuyla, yaşlanma ve ölüm korkularıyla yüz yüze gelmeye zorluyordu.

Eğer Nietzsche benim *daha* da huzursuz bir hale gelmemi amaçlıyorsa, diye düşündü Breuer, kaydettiğim bu ilerleme onu çok memnun ediyor olmalı.

Breuer gerçekten de ıstırap çekiyordu. Mathilde'den her gün daha fazla uzaklaşıyordu. Endişeleri üzerine çörekleniyordu. Göğsünde hissettiği baskı onu rahat bırakmıyordu. Sanki dev bir mengene, kaburgalarını eziyordu. Soluması güçsüzdü. Kendi kendine hep derin nefes alması gerektiğini hatırlatıyordu; ama ne kadar uğraşırsa uğraşsın onu sıkıştıran gerilimi atamıyordu. Cerrahlar, artık, plevral sıvıyı çekmek için hastanın göğsüne tüp sokabiliyorlardı; bazen Breuer de kaburgalarının ve koltuklarının içine bir tüp sokup *Angst*'ını dışarı boşaltmayı hayal ediyordu. Korkunç düşler yüzünden gecelerdir gözüne uyku girmiyordu. Birkaç gün sonra, uyuyabilmek için Nietzsche'den daha fazla kloral almaya başladı. Daha ne kadar dayanabileceğini merak ediyordu. Böyle hayat, yaşamaya değer miydi? Bazen fazla dozda Veronal almayı bile düşünüyordu. Bazı hastaları bu sıkıntılara yıllarca katlanabiliyorlardı. Ne yaparlarsa yapsınlar! Canları istiyorsa bu anlamsız, sefil hayatlarına devam etsin onlar! Ama o yapamazdı!

Sözde ona yardım etmek için orada bulunan Nietzsche, onu rahatlatacak bir şey yapmıyordu. Ona ıstırabını anlattığında Nietzsche bunu, üstünde durmaya değer bir şey olarak görmemişti. "Tabii acı çekeceksin, görmenin bedelidir bu. Tabii için korkuyla dolacak, yaşamak *demek* tehlike içinde olmak demektir. Daha sertleş!!" diye haykırmıştı. "Sen bir inek değilsin, ben de geviş getirenlerin havarisi değilim!"

Yaptıkları anlaşmanın ardından bir hafta sonraki pazartesi akşamı Breuer, Nietzsche'nin planının ciddi ölçüde ters gittiğinden emin olmaya başlamıştı. Nietzsche'nin teorisine göre Bertha'yla ilgili fantaziler, zihninin bir taktik oyunundan ibaretti; kendisine dikkat çekilmesini bekleyen *Existenz*'le çok daha acılı bir yüzleşmeye girmemek için oynanan, zihnin 'arka sokakları'na özgü bir taktik oyunu. Nietzcshe, bu önemli *Existenz* meseleleriyle yüzleştiği zaman Bertha saplantısının kendiliğinden kaybolacağında ısrar ediyordu.

Ama kaybolmuyordu! Fantaziler ona karşı her zamankinden daha vahşice hücum ediyorlardı! Ondan daha da fazlasını istiyorlardı: Daha çok ilgi, daha çok gelecek istiyorlardı. Breuer yine hayatını değiştirmeyi hayal ediyordu; bu hapishaneden, bu evlilik, kültür ve meslek hapishanesinden kurtulmanın bir yolunu bulmalı ve Bertha'yı kollarına alarak Viyana'dan kaçıp gitmeliydi.

Özellikle bir fantezi giderek daha da güçleniyordu. Bir gün eve döndüğünde, büyük bir kalabalığın evin önünde toplandığını ve sokağın itfaiyecilerle dolu olduğunu hayal ediyordu. Evi yanıyordu! Hemen paltosunu başına geçirip, kendisini engellemeye çalışan kolları yarıp geçiyor ve yanan evinin merdivenlerine atılarak ailesini kurtarmaya çalışıyordu. Ama alevler ve dumanı geçmek imkânsızdı. Bir ara bayılıyordu, ayıldığında başucunda onu kurtaran itfaiyecileri görüyordu. İtfaiyeciler bütün ailesinin yangında öldüğünü söylüyordu: Mathilde, Robert, Bertha, Dora, Margrethe ve Johannes ölmüşlerdi. Herkes onun ailesini kurtarmak için yaptığı kahramanca girişimi övüyor ve duyduğu dayanılmaz acıya nasıl katlanacağını düşünüyordu. Gerçekten de çektiği acı çok büyüktü. Ama artık özgürdü! Bertha için, onunla İtalya'ya, belki de Amerika'ya kaçabilmek için, her şeye en baştan başlayabilmek için!

Ama acaba her şey yolunda gidecek miydi? Bertha ona göre çok mu gençti? Aynı şeylere ilgi duyarlar mıydı? Aşk sürecek miydi? O daha bu soruların cevabını düşünemeden aynı döngü gene başlıyordu: Bir kez daha sokağın ortasında duruyor, alevlerin sardığı evini seyrediyordu!

Bu fantezi hiçbir kesintiye uğramayacak şekilde kendini savunuyordu: Bir kez başladı mı, mutlaka sonuna kadar gitmesi gerekiyordu. Bazen iki hasta arasındaki o kısacık arada bile Breuer kendini yanan evinin önünde buluyordu. O anda Frau Becker odasına girerse, Breuer önündeki hasta kâğıdına bir şeyler yazıyormuş gibi yapıyor ve azıcık daha işi olduğunu işaret ederek onu başından savıyordu.

Evde olduğu zamanlarda ise onu yanan evin içine yerleştirdiği için duyduğu suçluluktan Mathilde'nin yüzüne bakamıyordu. Bu yüzden onunla pek göz göze gelmemeye çalışıyor, bütün zamanını laboratuvarında güvercinleriyle geçiriyor, kafeye daha sık uğruyor, arkadaşlarıyla artık haftada iki kez tarok oynuyor, daha fazla hasta alıyor ve eve yorgun, hem de çok yorgun bir halde dönüyordu.

Ya Nietzsche projesi? Artık Nietzsche'ye yardım etme gücünü bulamıyordu kendinde. Yeni bir fikir geliştirmişti: *Belki de Nietzsche'ye yardım etmenin en iyi yolu onun Breuer'e yardım etmesine izin vermekti*! Nietzsche gayet iyi görünüyordu. Fazla ilaç kullanmıyor, yalnızca yarım gram kloral ile rahat uyku çekiyordu; iştahı düzelmişti, mide sancıları yoktu ve migren ağrıları da nüksetmemişti.

Breuer *kendisinin* ümitsizlik içinde olduğunu ve yardıma ihtiyaç duyduğunu artık tamamen kabul ediyordu. Kendini kandırmaktan vaz-

geçmiş, Nietzsche'yle *Nietzsche'nin* hatırı için görüşüyormuş gibi yapmayı; bu konuşma seanslarının yalnızca bir tuzak, onu hakkında konuşturabilmek için uyguladığı zekice bir strateji olduğu kandırmacasını bırakmıştı. Konuşma kürlerinin yarattığı etki Breuer'i allak bullak etmişti. Onu kendi içine çekmişti; *numara yapayım* derken tamamıyla içine girivermişti. Üzerindeki yükü atabilmek, en kötü sırlarını bile paylaşmak, onu anlayan, kabullenen hatta affeder görünen birinin bütün dikkatini kendi üzerinde toplaması onun için son derece önemliydi. Bütün bunları coşkuyla yapıyordu. Bazı seanslar ona kendisini daha kötü hissettirse de bir sonraki görüşmelerini sabırsızlıkla beklemekten kendini alamıyordu. Nietzsche'nin yeteneğine ve zekâsına daha fazla güvenir olmuştu. Artık Nietzsche'nin elinde onu iyileştirecek bir güç olup olmadığını sormuyordu kendine; yapması gerekenin yalnızca, bu güce giden doğru yolu bulması olduğuna inanıyordu!

Ya insan olarak Nietzsche? İlişkimiz hâlâ yalnızca mesleki bir ilişki mi acaba, diye düşünüyordu Breuer. Beni kesinlikle dünyadaki herkesten daha iyi tanıyor ya da en azından benim hakkımda herkesten çok daha fazla şey biliyor. Ondan hoşlanıyor muyum? O benden hoşlanıyor mu? Dost muyuz? –ya da kendinden bu kadar uzak duran bir kimseyi sevip sevemeyeceği gibi sorulara cevap veremiyordu. Ona sadık kalabilecek miyim? Yoksa ben de, bir gün ona ihanet mi edeceğim?

Birden hiç beklenmedik bir şey oldu. Nietzsche'nin yanından ayrılıp muayenehanesine geldiği bir gün her zamanki gibi Frau Becker tarafından karşılandı. Frau Becker ona, on iki hastanın isimlerinin yazılı olduğu bir liste uzattı, o anda muayenehanede olanların yanına kırmızı kalemle işaret koymuştu. Bu listeyle beraber bir de ince mavi bir zarf verdi Breuer'in eline, üzerindeki el yazısı Lou Salomé'ye aitti. Breuer mühürlü zarfı açıp gümüş çizgiyle çerçevelenmiş kartı çıkardı:

11 Aralık 1882

Dr. Breuer,
Bu öğleden sonra sizi görebilmeyi umuyorum.

Lou

Lou! İlk isimlerini kullanmalarıyla ilgili bir konuşma geçmiş miydi aralarında? Breuer, bunları düşünürken birden Frau Becker'in konuşmakta olduğunu fark etti.

"O Rus Fräulein bir saat önce gelip sizi sordu." diye açıkladı Frau

Becker, genellikle yumuşak hatlı alnında sert çizgiler belirmişti. "Sizin sabah saatlerinde çok meşgul olduğunuzu söylemek zorunda kaldım, o da saat beşte uğrayacağını söyledi. O zaman ben sizin öğleden sonraları da çok meşgul olduğunuzu söyledim. Bunun üzerine Profesör Nietzsche'nin Viyana'daki adresini almak istedi, ama ona bu konuda hiçbir şey bilmediğimi söyledim. Sanırım sizinle bunu konuşacak. Doğru yapmış mıyım acaba?"

"Tabii, Frau Becker, her zamanki gibi doğrusunu yapmışsınız. Ama sizi huzursuz eden bir şey mi var?" Breuer Frau Becker'in, Lou Salomé'den ilk gelişinden beri hiç hoşlanmadığını ve Nietzsche yükünü getirdiği için onu suçladığını biliyordu. Breuer'in Lauzon Kliniği'ne yaptığı günlük ziyaretler muayenehanesindeki programını o kadar sıkıştırıyordu ki, hemşiresiyle ilgilenecek zaman bulamıyordu.

"Açık söylemek gerekirse Doktor Breuer, onun öylesine gelip hastalarla tıklım tıklım dolu muayenehanenize umursamazca girmesi ve sanki siz her an onu bekliyormuşsunuz gibi davranması ve sıradakilere aldırmadan içeri girebileceğine güvenen tavırları benim sinirimi bozdu. Üstüne üstlük bir de bana profesörün adresini sorması yok mu! Bu hiç hoşuma gitmedi, hem sizin hem de profesörün bu kadar peşine düşmesi çok tuhaf!"

"İşte ben de size bu yüzden doğru yaptığınızı söyledim," dedi Breuer onu sakinleştirircesine. "Onu bana havale ederek ve hastamızın gizliliğini koruyarak en iyisini yaptınız. Kimse bu işi daha iyi halledemezdi. Şimdi, Herr Wittner'i içeri yollayın."

Saat beşi çeyrek geçe Frau Becker, Fraulein Salomé'nin geldiğini bildirdi ve hemen arkasından hâlâ beş hastanın onu görmek için beklediğini ekledi.

"Şimdi kimi alayım içeri? Frau Mayer neredeyse iki saattir bekliyor."

Breuer arada kalmıştı. Lou Salomé'nin hemen onu görmeyi beklediğini biliyordu.

"Frau Mayer'i içeri alın. Onun arkasından Fraulein Salomé ile görüşeceğim."

Yirmi dakika sonra Breuer, Frau Mayer'le ilgili notlarını yazarken Frau Becker Lou Salomé'yi odaya aldı. Breuer hemen ayağa kalkıp Lou Salomé'nin uzattığı eli dudaklarına götürdü. Son görüşmelerinden bu yana onun nasıl bir kadın olduğunu unutmuştu. Oysa şimdi bu güzellik onu bir kez daha çarpmıştı. Muayenehanesi bir anda nasıl da ışıl ışıl aydınlanmıştı!

"Ah, *gnädiges* Fräulein, bu ne şeref! Bunu unutmuşum!"

"Beni bu kadar çabuk mu unuttunuz, Herr Doktor?"

"Hayır, sizi değil, sizi görmenin ne büyük bir zevk olduğunu unutmuşum."

"O halde bu kez bana daha iyi bakın. İşte size bir profil veriyorum" –Lou Salomé işveli bir tavırla önce sağ sonra da sol yanını döndü– "ve bir de öteki profilimi, bana bu tarafımın en güzel yanım olduğunu söylerler. Sizce nasıl? Ama aslında bilmem gereken başka bir şey var, notumu okudunuz mu? Alınmadınız ya?"

"Alınmak mı? Hayır, tabii ki alınmadım, ama sizin için yalnızca on beş dakikamı ayırmak zorunda kaldığım için çok üzgünüm." Oturması için yer gösterdi; Lou Salomé, sanki zaman tamamen onun emrine ayrılmış gibi zarif ve yavaş hareketlerle koltuğa otururken Breuer de onun karşısındaki koltuğa geçti. "Gördüğünüz gibi bekleme odası hastalarla dolu. Başımı kaşıyacak zaman bulamıyorum."

Lou Salomé bu sözlere hiç aldırmamıştı. Anladığını belirtir biçimde başını sallamasına rağmen, Breuer'in bekleme odasındaki hastaların onunla ne ilgisi var diye düşünüyor gibi bir izlenim veriyordu.

"Buradan çıkıp bazı hastaları da evlerinde muayene etmem gerekiyor ve bu gece bir de tıp derneği toplantısına katılacağım," diye ekledi.

"Ah, başarının bedeli, Herr Doktor Profesör."

Breuer konuyu değiştirmek niyetinde değildi. "Söyleyin bana sevgili Fräulein, neden bu kadar riske atıyorsunuz kendinizi? Neden önceden yazıp da size zaman ayırmamı sağlamıyorsunuz? Bazı günler beş dakika bile boş zamanım olmuyor, diğer günlerde ise şehir dışındaki bazı hastalara çağrılıyorum. Viyana'ya kadar gelip de beni görmeden gitmek zorunda kalabilirdiniz. Neden böyle boşu boşuna yolculuk yapma riskine giriyorsunuz?"

"Bütün hayatım boyunca insanlar beni bu riskler konusunda uyarmıştır. Ama bu güne kadar hiç –bir kere bile– hayal kırıklığına uğramadım. Bakın bugüne, şu ana! İşte buradayım ve sizinle konuşuyorum. Belki Viyana'da biraz daha kalırım, o zaman yarın tekrar görüşebiliriz. O halde söyleyin bana Doktor, bu kadar iyi giden bir davranışı neden değiştireyim? Üstelik ben günü gününe uymayan bir insanımdır, size önceden yazamam, çünkü önceden plan yapmam. Kararlarımı bir anda veririm ve bir anda harekete geçerim.

"Yine de sevgili Doktor Breuer," diye sakin bir tavırla devam etti Lou, "bunlar notumdan alınıp alınmadığınızı sorduğumda söylemek istediğim şey değil. Beni düşündüren notumdaki gayri resmi tavırdan ra-

hatsız olup olmadığınız, yani ilk ismimi kullanmamdan? Viyanalıların çoğu resmi unvanları olmadığında kendilerini tehlikede ve çıplak hisseder, ama ben gereksiz mesafelerden *iğrenirim*. Sizin bana Lou demenizi isterim."

Aman Tanrım, bu ne müthiş --ve kışkırtıcı– bir kadın, diye düşündü Breuer. Huzursuzluk duymasına rağmen, kibirli Viyanalılarla aynı safta görünmeden buna itiraz etmenin bir yolunu bulamadı. Birden birkaç gün önce kendisinin de aynı huzursuzluğu Nietzsche'ye yaşatmış olduğu geldi aklına. Yine de o ve Nietzsche aynı yaştaydılar, oysa Lou Salomé onun yarı yaşındaydı.

"Tabii, memnuniyetle. Aramıza böyle engeller koyma taraftarı değilim."

"İyi, o zaman bana Lou diyeceksiniz. Dışarıda bekleyen hastalarınıza gelince, mesleğinize saygı duyuyorum. Hatta ben ve arkadaşım Paul Rée sık sık tıp fakültesine girme planları yapıyoruz. Bu nedenle hastalarınıza karşı görevlerinizi anlayışla karşılıyorum ve hemen konuya giriyorum. Tahmin ettiğiniz gibi bugün size bazı sorular sormak ve has'amız hakkında bilgi vermek için geldim, yani eğer hâlâ onunla görüşüyorsanız. Profesör Overbeck'ten Nietzche'nin Basel'den ayrıldığını ve sizi görmeye geldiğini öğrendim. Bütün bildiğim bu."

"Evet, görüştük. Ama, söyler misiniz Fräulein, bana vereceğiniz bilgi nedir?"

"Nietzsche'den aldığım mektuplar; o kadar vahşi, öfkeli ve karışık mektuplar yazıyor ki, bazen aklını kaybettiğini düşünüyorum. İşte burada," diyerek Breuer'e bir tomar kâğıt uzattı. "Bugün görüşmeyi beklerken, sizin için bazı alıntılar çıkardım."

Breuer ilk sayfaya baktı, Lou Salomé'nin güzel bir el yazısıyla yazdığı şu satırları gördü:

> Ah bu melankoli...insanın gerçekten boğulabileceği bir deniz var mıdır?
> Zaten pek az şeye sahiptim, onları da kaybettim: İyi ismimi, güvendiğim bir iki dostumu. Dostum Rée'yi kaybedeceğim, şu anda bile elimi ayağımı kesen işkenceler yüzünden koca bir yılı kaybediyorum.
> İnsan dostunu, düşmanından daha zor affediyor.

Daha da fazlası yazıyordu, ama Breuer birden okumayı kesti. Nietzsche'nin yazdıkları ne kadar dikkat çekici olsa da okuduğu her satırın hastasına bir ihanet olacağını biliyordu.

"Evet, Doktor Breuer, bu mektuplar hakkında neler düşünüyorsunuz?"

"Bana onları neden görmem gerektiğini bir kez daha söyler misiniz?"

"Şey, onlar daha yeni elime geçti. Paul bu mektupları benden saklıyormuş, ama daha sonra bunu yapmaya hakkı olmadığına karar vermiş."

"İyi ama neden onları hemen görmem gereksin?"

"Okumaya devam edin! Nietzsche'nin neler söylediğine bir bakın! Bu bilgiyi doktorunun *mutlaka* bilmesi gerektiğini düşündüm. İntihardan söz ediyor. Ayrıca, mektuplarının çoğu son derece düzensiz yazılmış: Belki de artık akıl sağlığını kaybetmek üzere. Ve bir şey daha: Ben de bir insanım, bu mektuplarda sürekli bana saldırıyor –son derece katı ve acımasızca–, bunları öylesine kaldırıp atamam. Açıkçası, yardımınıza ihtiyacım var."

"Ne tür bir yardım?"

"Fikirlerinize saygı duyuyorum, siz tecrübeli bir gözlemcisiniz. Siz beni bu gözle mi görüyorsunuz?" Mektupları karıştırdı. "Şu suçlamaları bir dinleyin: 'duyarsız...ruhsuz kadın..sevme yeteneğinden yoksun...güvenilmez....şerefli şeyleri yağmalayan.' Bir de şuna bakın: 'ev kedisi kılığında yırtıcı bir hayvan,' ya da şuna: 'Sen asılması gereken küçük bir insansın, oysa ben senin erdem ve haysiyeti temsil ettiğini düşünürdüm.' "

Breuer şiddetle başını iki yana salladı. "Hayır, hayır sizi tabii ki böyle görmüyorum. Ama birkaç kere görüştük, o da çok kısa ve bir iş görüşmesi gibiydi. Benim fikrimin ne değeri olabilir ki? Benden beklediğiniz yardım gerçekten bu mu?"

"Nietzsche'nin yazdıklarının çoğunun öfkeyle, beni cezalandırmak için yazıldığını biliyorum. Onunla konuştunuz. Eminim benimle ilgili de konuşmuşsunuzdur. Benimle ilgili *aslında* ne düşündüğünü gerçekten bilmek zorundayım. *İşte* sizden ricam bu. Benim için neler söylüyor? Gerçekten benden nefret mi ediyor? Beni öyle bir canavar olarak mı görüyor?"

Breuer bir süre hiç ses çıkarmadan oturdu; Lou Salomé'nin sorularının anlamını düşünüyordu.

"Ama," diye devam etti Lou, "ben burada karşınızda oturup size sorular sorup duruyorum, siz ise ilk sorularıma bile cevap vermediniz: Onu sizinle konuşmaya ikna edebildiniz mi? Hâlâ görüşüyor musunuz? İlerleme kaydedebildiniz mi? Ümitsizliğin doktoru olmayı başarabildiniz mi?"

Lou bir an durdu, doğrudan Breuer'in gözlerinin içine dik dik bakıyor ve cevap bekliyordu. Breuer her yandan baskı altında kaldığını hissediyordu; bir yandan Lou, bir yandan Nietzsche, Mathilde, kendisini bekleyen hastaları ve Frau Becker. Çığlık atmak istedi.

Sonunda derin bir nefes alıp karşılık verdi, "*Gnädiges* Fräulein, size bunların hiçbirine cevap veremeyeceğimi söylemek zorunda kaldığım için çok üzgünüm."

"Hiçbirine mi?" Lou bu sözlere çok şaşırmıştı. "Sizi anlayamıyorum, Doktor Breuer."

"Kendinizi benim yerime koyun. Bana sorduğunuz sorular kesinlikle çok mantıklı, ama cevaplarsam hastamın mahremiyetini ihlal etmiş olurum."

"Yani, Nietzsche *şu anda* sizin hastanız ve onu görmeye devam ediyorsunuz, öyle mi?"

"Maalesef, bu sorunuzu bile cevaplayamam!"

"Ama *benim* mutlaka bir ayrıcalığım olmalı," dedi, sinirlenmeye başlamıştı. "Ben sizin için bir yabancı ya da alacaklı değilim."

"Bu soruları soran kişinin durumunun konuyla bir ilgisi yok. Bütün mesele hastanın mahremiyet haklarına saygı göstermek."

"Ama bu sıradan bir tıbbi tedavi değil! Bu projenin tamamı benim fikrimdi! İntihar etmesini engellemek için Nietzsche'yi size getirme sorumluluğu tamamen bana ait. Çabalarımın ne sonuç verdiğini öğrenmek en doğal hakkımdır."

"Evet, bu, bir deney yapmak ve sonuçlarını merak etmek gibi bir şey."

"Aynen öyle. Beni bundan mahrum mu edeceksiniz?"

"Ama ya sonuçları size anlattığımda deney tehlikeye girecekse?"

"Bu nasıl olabilir?"

"Bu konuda bana güvenin. Benim uzman biri olduğumu düşündüğünüz için bana geldiğinizi hatırlatırım. Bu yüzden bana bir uzman gibi davranmanızı rica ediyorum."

"Ama Doktor Breuer, ben yoldan geçen biri değilim, bir kaza olduğunu görüp de kurbanın sonunun ne olduğunu soran meraklı bir tanık değilim. Nietzsche benim için önemliydi, hâlâ önemli. Ayrıca, daha önce söylediğim gibi onun girdiği sıkıntıdan dolayı kendimi de biraz sorumlu tutuyorum." Sesi birden tizleşti. "Ben de sıkıntıdayım ve bilmeye *hakkım* var."

"Evet, sıkıntı duyduğunuz anlaşılıyor. Ama doktor olarak ilk önce hastamı ve onunla olan ilişkimi düşünmek zorundayım. Belki bir gün

siz de, eğer doktor olma planlarınızı gerçekleştirirseniz, benim içinde bulunduğum durumu takdir edersiniz."

"Ya duyduğum sıkıntı? Bunun bir anlamı yok mu?"

"Sizin sıkıntınız beni de huzursuz ediyor, ama yapabileceğim bir şey yok. Başka bir yerden yardım aramanızı önermek zorundayım."

"Bana Nietzsche'nin adresini verebilir misiniz? Onunla yalnızca Overbeck kanalıyla temas kurabiliyorum, ama mektuplarımı Nietzsche'ye ulaştırdığından emin değilim."

Sonunda Breuer, Lou Salomé'nin ısrarlı tavrı yüzünden öfkelenmeye başlamıştı. Tutumunu daha katılaştırmak zorunda kalıyordu. "Bir doktorun hastasına karşı görevleri konusunda çok zor sorular getiriyorsunuz önüme. Hiç istemediğim bir tutum takınmaya zorluyorsunuz beni. Ama şu anda size hiçbir şey söyleyemem; ne yaşadığı yeri, ne hastalığının durumunu, ne de hastam olup olmadığını. Ve hastalardan söz etmişken, Fräulein Salomé," dedi ve koltuğundan kalktı, "beni bekleyen hastalarımla ilgilenmem gerekiyor."

Bunun üzerine kalkmaya hazırlanan Lou Salomé'ye getirdiği mektupları geri verdi. "Bunları size geri vermek zorundayım. Onları neden getirdiğinizi anlıyorum; ama eğer, dediğiniz gibi sizin adınız onu zehirliyorsa bunları kullanmam imkânsız. Sanırım onları okumakla bile hata ettim."

Lou Salomé hızla mektupları geri aldı, katladı ve tek kelime etmeden hışımla dışarı çıktı.

Alnındaki terleri silen Breuer tekrar oturdu. Bu, Lou Salomé'yi son kez mi görüşüydü? Belli olmazdı! Frau Becker içeri girip, bekleme odasında şiddetli öksürüklerle sarsılan Herr Pfefferman'ı alıp almayacağını sorduğunda Breuer ona bir iki dakika beklemesini söyledi.

"Ne kadar isterseniz Doktor Breuer, haber verin yeter. Belki güzel bir fincan çay içmek istersiniz." Ama Breuer başını iki yana salladı. Frau Becker onu takrar yalnız bıraktığında gözlerini kapayıp dinlenmeye çalıştı. Bertha'nın görüntüleri zihnine doluşmaya başladı.

XVIII

❄

Breuer Lou Salomé'nin ziyaretini düşündükçe siniri bozuluyordu. Kızdığı Lou Salomé değildi –şu anda ona karşı duyduğu tek şey korkuydu–, asıl Nietzsche'ye kızıyordu. Bertha'yı kafasından atamadığı için sürekli Breuer'i azarlayıp duruyor –nasıl demişti?– "şehvet yalağından beslendiği için ya da zihninin çöplüklerinde eşelendiği" için onu haşlıyordu, oysa anlaşılan kendisi de bunca zamandır onun gibi aynı çöplüklerde eşelenip duruyordu!

Hayır, o mektupların tek kelimesini bile okumamalıydı. Ama o anda bunu akıl edecek kadar çabuk davranamamıştı, peki o gördükleriyle ne yapacaktı şimdi? Hiçbir şey! Hiçbirini –o mektupları da Lou Salomé'nin ziyaretini de– Nietzsche'ye anlatamazdı.

Nietzsche ile aynı yalanı paylaşması ne garipti; Lou Salomé'yi her

ikisi de birbirlerinden saklıyorlardı. İkiyüzlülük yapmak Nietzsche'ye de kendindeki etkiyi mi yapıyordu acaba? Nietzsche de kendini düşmüş hissediyor muydu? Ya suçlu? Bu suçu Nietzsche'nin lehine kullanmanın bir yolu olabilir miydi?

Cumartesi sabahı 13 numaralı odaya doğru gitmek üzere mermer basamakları çıkarken, yavaş yavaş ilerle, dedi kendi kendine Breuer. Radikal bir hamle yapmaya kalkma! Çok önemli bir şeyler olmak üzere. Yalnızca bir haftada geldiğimiz noktaya bir bak!

Breuer, Nietzsche'yi kısaca fiziksel bir muayeneden geçirdikten sonra, "Friedrich," dedi, "dün gece sizinle ilgili tuhaf bir rüya gördüm. Bir lokantanın mutfağındaymışım. Şapşal aşçılar yerin her tarafına yağ bulaştırmış. Ben de yağa basıp kayıyorum kayarken de bir ustura düşürüyorum; yerdeki çatlağa gömülüyor. Sonra siz giriyorsunuz içeri, ama size pek benzemiyor. Bir general üniforması giymişsiniz, ama onun siz olduğunu biliyorum. Usturayı çıkarmama yardım etmek istiyorsunuz, ama size; yapmayın, daha da derine gider diyorum; ama siz yine de çıkarmayı deniyorsunuz ve o daha da derine gömülüyor. Oradaki çatlağın içine iyice yerleşiyor, ben çıkarmaya çalıştıkça parmaklarım kesiliyor." Burada durup bir şey bekler gibi Nietzsche'ye baktı. "Bu rüyadan ne anlıyorsunuz?"

"Bu rüyadan *siz* ne anlıyorsunuz, Josef?"

"Çoğu, rüyalarımın pek çoğu gibi saçma, ama sizinle ilgili olan bölümün bir anlamı olmalı."

"O rüyayı hâlâ gözününüzün önüne getirebiliyor musunuz?"

Breuer evet anlamında başını salladı.

"O halde tekrar düşünün ve baca temizliği yapın."

Breuer tereddütlü görünüyordu, biraz bozulmuştu, ama konsantre olmaya çalıştı. "Bir bakalım; bir şey düşürüyorum, bir ustura, sonra siz çıkageliyorsunuz–"

"General üniformasıyla."

"Evet, tıpkı bir generale benziyorsunuz ve bana yardımcı olmaya çalışıyorsunuz, ama yardım etmiyorsunuz."

"Aslında, her şeyi daha da kötüleştiriyorum, bıçağın daha derine gömülmesine sebep oluyorum."

"Şey, tüm bunlar daha önce söylediklerime uyuyor. Her şey daha kötüleşiyor; Bertha'yla ilgili saplantım, yanan evimle ilgili o fantezi, uykusuzluk. Başka bir şeyler yapmamız gerek!"

"Ya benim general üniforması içinde olmam?"

"Evet, *o* bölüm kolay. Üniforma sizin mağrur tavırlarınızla, şiirsel

konuşmalarınız ve beyanatınızla ilgili olmalı." Lou Salomé'den aldığı bilgilerden cesaret alan Breuer devam etti: "Benimle gerçekçi bir konuşma yapmaktan kaçınmanızı simgeliyor. Örneğin, Bertha ile ilgili sorunumu ele alalım. Hastalarım üzerinde yaptığım incelemelerden, karşı cinsle ilgili sorunların ne kadar yaygın oldùğunu biliyorum. Neredeyse hiç kimse aşk acısından kaçamıyor. Goethe bunu biliyordu, *Genç Werther'in Acıları*'nın bu kadar etkileyici olmasının nedeni de bu: Onun aşk acısı her erkeğin yaşadığı bir gerçeğe temas ediyordu. Eminim siz de böyle bir şey yaşamışsınızdır."

Nietzsche'den karşılık alamayan Breuer daha da ileri gitti: "Sizin de benzer bir tecrübe yaşadığınıza her şeyine bahse girerim. Neden siz de onu benimle paylaşıp ikimizin de dürüst ve eşit şartlarla konuşmasını sağlamıyorsunuz?"

"Ve böylece genel ve özel, güçlü ve güçsüz diye bir şey kalmasın, öyle mi? Ah, üzgünüm Josef, güç konusunda konuşmayacaktık; güçle ilgili meseleler olanca açıklığıyla karşımıza çıksa da konuşmayacaktık! Aşk meselesine gelince; söylediklerinizi inkâr etmiyorum. Herkesin –ben de dahil– o acıyı tattığını inkâr etmiyorum.

"*Genç Werther*, dediniz," diye devam etti Nietzsche, "ama size Goethe'nin sözlerini hatırlatacağım: 'Siz adam olun da beni izlemeyin, siz siz olun! Yalnızca siz!' Ama bu cümleyi kitabın ikinci baskısına koyduğunu biliyor musunuz? Çünkü bir sürü genç, Werther'i örnek alarak intihar etti! Hayır, Josef, asıl mesele size *kendimi* anlatmak değil, sizin *kendinizi* bulmanıza ve ümitsizlikten kurtulmanıza yardımcı olmak. Evet, şimdi gelelim rüyanızdaki o usturaya?"

Breuer tereddüt içindeydi. Nietzsche'nin, kendisinin de aşk acısını yaşadığını söylemesi çok önemli bir açıklamaydı. Bunun peşini kovalamalı mıydı? Hayır, şimdilik bu kadar yeterdi. Konunun tekrar kendisine dönmesine izin verecekti.

"Rüyada usturanın yer almasının nedenini bilemiyorum."

"Kurallarımızı hatırlayın, Josef. Akıl yürütmeye çalışmayın. Yalnızca baca temizliği yapacaksınız. Aklınıza gelen her şeyi anlatın. Hiçbir şeyi atlamayın." Nietzsche arkasına yaslanıp gözlerini kapattı. Breuer'in vereceği cevabı bekliyordu.

"Ustura, ustura, dün gece Carl Koller adındaki göz doktoru bir dostumu gördüm; sinek kaydı tıraş olmuştu. Bu sabah *ben* de sakalımı kesmeyi düşündüm, ama bunu sık sık düşünürüm zaten."

"Temizliğe devam!"

"Ustura –bilekler– bir hastam var; homoseksüel olduğu için büyük

bir üzüntü duyuyor. Birkaç gün önce usturayla bileklerini kesmiş. Bu gün onu görmeye gideceğim. Onun adı da tesadüfen Josef. Ben bileklerimi kesmeyi düşünmüyorum, ama size de söylediğim gibi intihar etmek zaman zaman *aklımdan geçiyor*. Bu öylesine gelip giden bir fikir, plan kurmuyorum. Öldürme eyleminden çok uzak görüyorum kendimi. Tıpkı ailemi yakmak ve Bertha'yı alıp Amerika'ya gitmek kadar uzak bir fikir, yine de intihar, giderek daha sık aklıma geliyor."

"Bütün ciddi düşünürler intiharı akıllarından geçirmişlerdir," dedi Nietzsche. "Geceyi çıkarmamıza yardım eden rahatlatıcı düşüncelerdir bunlar." Gözlerini açıp Breuer'e döndü. "Size yardım etmek için başka bir şey yapalım diyorsunuz. Nasıl bir şey?"

"Saplantıma doğrudan saldırarak! Bu beni mahvediyor. Bütün yaşamımı tüketiyor. *Şimdiki* anı yaşamıyorum. Ya geçmişte ya da asla olamayacak bir gelecekte yaşıyorum."

"Ama er ya da geç saplantınız boyun eğmek zorunda, Josef. Benim önerdiğim modelin doğru olduğu çok açık. Saplantının arkasında öncelikle *Existenz* ile ilgili korkular olduğu belli. Bu korkularla ilgili açık açık konuştuğumuzda, o saplantının daha güçlendiği de belli. Bu saplantınızın, yaşamla ilgili derin gerçeklerden dikkatinizi saptırmak için nasıl çabaladığını görmüyor musunuz? Korkularınızı atmak için tek çare bu."

"Ama Friedrich, bu konuda hemfikir değiliz *demiyorum*. Sizin bakış açınıza ikna oldum ve artık modelinizin doğru olduğuna da inanıyorum. Ama saplantıya doğrudan saldırmak bu modeli geçersiz kılmaz. Bir keresinde bana bu saplantının mantar ya da yabani otlar gibi olduğunu söylemiştiniz. Buna katılıyorum ve uzun zaman önce zihnimi başka bir yöne çevirmiş olsaydım bunların böyle kök salmış olmayacağına da katılıyorum. Ama artık iş işten geçti, onlar orada ve yok edilmeli, sökülüp atılmalı. Sizin önerdiğiniz yol çok yavaş."

Nietzsche sandalyesinde huzursuzca kıpırdandı, Breuer'in eleştirisinden rahatsız olduğu açıktı. "Bunu yok etmek için özel bir öneriniz olacak mı?

"Ben bu saplantıya esir oldum: Ondan nasıl kaçacağımı bilmeme izin vermeyecektir. İşte sizden böyle bir acıyı yaşadıysanız ondan nasıl kurtulduğunuzu anlatmanızı istememin sebebi bu. "

"Ama geçen hafta, uzak bir noktadan kendinize bakın derken yapmaya çalıştığım da *buydu* zaten," diye karşılık verdi Nietzsche. "Kozmik bir perspektif her zaman trajedinin etkisini dağıtır. Yeterince yükseğe tırmanabilirsek, o trajedinin artık trajik görünmediği bir yük-

sekliğe de erişebiliriz."

"Evet, evet, evet." Breuer giderek daha fazla öfkeleniyordu. "Bunu akli açıdan algılayabiliyorum. Yine de Friedrich, 'o trajedinin artık trajik görünmediği bir yükseklik' fikri benim kendimi iyi hissetmeme yardımcı olmuyor. Sabırsız görünüyorsam beni affedin, ama bir şeyi entelektüel açıdan bilmek ile duygusal açıdan bilmek arasında uçurumlar kadar fark var. Ölüm korkusuyla uykumun kaçtığı geceler kendime Lucretius'un düsturunu hatırlatıyorum: 'Ben varken ölüm yok; ölüm varken ben yokum'. Bu son derece akli ve çürütülemeyecek kadar sağlam bir gerçek. Ama ciddi ciddi korktuğum zamanlar, *bu hiçbir işe yaramıyor*, korkularımı gidermiyor. İşte felsefenin uzanamadığı yer burası. Felsefe öğretmekle bunu hayata *uygulamak* arasında dağlar kadar fark var."

"Asıl mesele Josef, insanları etkilemek için akılcılığı bir kenara bırakıp daha aşağı düzeydeki becerileri kullanırsak, elimize geçenin daha ucuz ve daha aşağı düzeyde bir insan olacağıdır. İşe yarayan bir şey istediğinizi söylediğinizde, duygularınızı etkileyecek bir şey istediğinizi söylemek istiyorsunuz. Evet, bunun da uzmanları *var* elbet! Peki kimdir onlar? Rahipler! Onlar etkilemenin sırlarını iyi bilirler! İlahilerle sizi idare eder, göğe yükselen kuleleri ve kubbeleriyle bizi bodur bırakırlar; boyun eğme isteğini kamçılar, doğaüstü kılavuzlar, ölümden korunma, hatta ölümsüzlük teklif ederler. Ama bir de aldıkları bedele bakın –din köleliği; zayıfa karşı hürmet; bedene karşı, zevke karşı, bu dünyaya karşı nefret. Hayır, bu tür bir teskin etme yolunu, bu insanlık dışı yöntemi kullanamayız! Aklımızın gücünü bilemek için daha iyi yollar bulmalıyız."

"Kafamdaki yönetmen," diye karşılık verdi Breuer, "Bertha ve yanan evimle ilgili hayallerin bana gönderilmesine karar veren adam, akıl gücünden pek etkileneceğe benzemiyor."

"Fakat *mutlaka*," –Nietzsche sıkılmış yumruklarını salladı– "aklınıza taktığınız şeylerden hiçbirinin *gerçeklikle* ilgisi *olmadığını* anlamak zorundasınız! Bertha hayaliniz ve onu çevreleyen sevgi ve çekicilik halesi, bunlar var olmayan şeyler. Bu zavallı hayaller gerçekliğin parçası değil. Gördüğümüz şeyler görelidir, bildiğimiz şeyler de. Yaşadığımız şeyleri biz icat ederiz. Dolayısıyla icat ettiğimiz şeyi yok edebiliriz".

Breuer, işte benim işe yaramıyor dediğim bu tür konuşmalar demek üzere ağzını açacaktı ki Nietzsche atıldı.

"İzin verirseniz bunu açıklamak istiyorum, Josef. Bir dostum var

–daha doğrusu *vardı*– adı Paul Rée; kendisi bir filozoftur. Her ikimiz de Tanrı'nın öldüğüne inanıyoruz. Bu dostum, Tanrısız bir yaşamın anlamsız olduğuna karar verdi ve şu anda duyduğu ıstırap o kadar büyük ki intiharla dans ediyor: Kendisine kolaylık sağlaması için boynundaki kolyesinde zehir taşıyor. Oysa benim için tanrısızlık, coşkuyla dolmak için büyük bir fırsat. Özgürlüğümün tadını çıkarıyorum. Tanrılar var olsaydı bize yaratacak ne kalırdı diye soruyorum kendi kendime. Ne demek istediğimi anlıyor musunuz? Durum aynı, alınan duyum verileri de aynı, ama işte karşınızda iki farklı gerçeklik!"

Breuer adeta bezmişçesine çökmüştü sandalyesine, Nietzsche'nin Paul Rée'den söz etmesine bile sevinecek hali kalmamıştı. "Ama size bu tür konuşmaların beni *etkilemediğini* söylüyorum," dedi şikâyet edercesine. "Bu felsefenin ne faydası var? Gerçekliği biz icat ediyor olsak bile, beynimiz öyle bir biçimde tasarlanmış ki bunu bizden saklıyor."

"Ama *kendi* gerçekliğinize bir bakın!" diye itiraz etti Nietzsche. "Biraz daha iyi baktığınız zaman bunun ne kadar mantıksız olduğunu siz de göreceksiniz! Aşkınızın merkezinde bulunan şeye bir bakın –o sakat, Bertha–, hangi akıllı adam böyle bir kadını sevebilir? Bana onun sık sık söylenenleri duyamadığını, gözlerinin şaşı olduğunu, kollarının ve omuzlarının spastik düğümlenmelere maruz kaldığını anlatıyorsunuz. Su içemiyor, yürüyemiyor, sabahları Almanca konuşamıyor; bazı günler İngilizce bazı günler ise Fransızca konuşuyor. İnsan onunla ne zaman ne konuşacağını nasıl tahmin edecek? Lokantalarda olduğu gibi onun da bir tabela taşıması gerekiyor, *günün lisanı*." Nietzsche kendi esprisinden aldığı keyifle gülümsüyordu.

Ama Breuer bu gülümsemeye karşılık vermedi. Yüzündeki ifade kararmıştı. "Neden ona bu kadar hakaret ediyorsunuz? Onun adından söz ederken bir kez bile 'sakat' lafını eklemeyi unutmadınız!"

"Ben yalnızca bana söylediğiniz bir şeyi tekrar ediyorum."

"Evet, onun hasta olduğu doğru; ama o kadın *yalnızca* bir hastalıktan ibaret değil. O aynı zamanda çok güzel bir kadın. Onunla yolda yürüdüğünüz zaman bütün başların size çevrildiğini görürsünüz. Zeki, yetenekli ve oldukça yaratıcı bir kadın; çok iyi yazılar yazıyor, iyi bir sanat eleştirmeni, kibar, hassas ve benim anladığım kadarıyla sevgi dolu bir insan."

"O kadar da sevgi dolu ve hassas olduğunu sanmıyorum. Sizi nasıl sevdiğine bir bakın! Sizi baştan çıkarıp zinaya sürüklemeye çalışıyor."

Breuer başını salladı. "Hayır, bu öyle bir şey–"

Nietzsche onun sözünü kesti. "Evet, evet! Bunu inkâr edemezsiniz. Buna baştan çıkarmak denir. Yürüyemiyormuş gibi yapıp size yaslanıyor. Başını sizin kucağınıza dayıyor, dudaklarını erkekliğinize yaklaştırıyor. Evliliğinizi mahvetmeye çalışıyor. Sizin çocuğunuzu taşıdığını söyleyerek sizi herkese karşı küçük düşürüyor! Bu mu sevgi! Aman, böyle bir sevgi *benden* uzak dursun!"

"Ben hastalarımın üstüne gidip onları yargılamam; onların hastalıklarına da gülmem Friedrich. Sizi temin ederim ki bu kadını tanımıyorsunuz."

"Tanrıya şükürler olsun: *Bu* bir lütuf! Böylelerini tanırım ama. *Bana inanın, Josef, bu kadın sizi sevmiyor, sizi mahvetmek istiyor!*" diyen Nietzsche hararetle konuşuyor ve her kelimede defterine vuruyordu.

"Siz onu tanıdığınız diğer kadınlara göre yargılıyorsunuz. Ama hata yapıyorsunuz, onu tanıyan herkes benim gibi düşünür. Onunla alay etmek size ne kazandırıyor?"

"Birçok konuda olduğu gibi bu konuda da erdemleriniz ayağınıza takılıyor. Siz de alay etmeyi öğrenmelisiniz! Bu çok sağlıklı bir yoldur."

"İş kadınlara gelince fazla katı bir insan oluyorsunuz Friedrich"

"Siz ise Josef, bu konuda fazla yumuşaksınız. Neden onu korumak zorunda hissediyorsunuz kendinizi?"

Daha fazla oturamayacak kadar huzursuz olan Breuer ayağa kalkıp pencereye doğru yürüdü. Bahçeye göz attığında gözleri sargılarla bağlı bir adamın bir eliyle hemşireye sıkı sıkı yapışmış, diğer eliyle tuttuğu bastonunu pıt pıt yere vurarak ilerlemeye çalıştığını gördü.

"Kendinizi tutmayın Josef, bırakın duygularınız konuşsun."

Pencereden dışarı bakmaya devam eden Breuer omzunun üzerinden konuştu. "Sizin için ona saldırmak kolay. Onu görseydiniz eminim farklı bir tonda konuşuyor olacaktınız. Onun önünde dizlerinizin üstüne çökerdiniz. Bertha son derece göz kamaştırıcı bir kadın; o, kadınlık sembolü bir Truvalı Helen'dir. Son doktorunun da ona âşık olduğunu zaten söylemiştim size."

"Yani, şimdiki kurbanı."

"Friedrich" –Breuer, Nietzsche'ye bakmak üzere başını çevirdi– "siz ne yapıyorsunuz? Sizi hiç böyle görmemiştim! Neden onun üstüne bu kadar çok gidiyorsunuz?"

"Ben sadece sizin benden istediğiniz şeyi yapıyorum, saplantınızın üstüne gitmenin başka bir yolu bu. Istırabınızın bu kısmı gizlenmiş bir hınçtan kaynaklanıyor. Sizi tutan bir şey var –bir korku, bir zaaf–, öf-

kenizi ifade etmenizi engelliyor. Bunun yerine yufka yürekliliğinizden gurur duyuyorsunuz. Mecburen yaptığınız şeyleri erdeme dönüştürmeye çalışıyorsunuz. Duygularınızı derinlere gömüyor ve sonra da hınç hissedemediğiniz için kendinizi azizlere benzetiyorsunuz. Anlayışla yaklaşan doktor rolünü unutuyorsunuz; siz o rolün kendisi *oluyorsunuz*, kendinizi öfkelenemeyecek kadar iyi birisi gibi görüyorsunuz. Josef, küçük bir intikam *iyi* bir şeydir. Bastırılmış hınç insanı hasta eder!"

Breuer başını iki yana salladı. "Hayır Friedrich, anlamak affetmek demektir. Bertha'nın semptomlarının her birinin köküne kadar indim. Onun içinde *kötülük* yok. Eğer ille de bir şey var mı diye bakarsanız, yalnızca fazla iyilik bulursunuz. Bertha babasının ölümüyle sarsılıp hasta olan çok cömert ve fedakâr bir evlat."

"Bütün babalar ölür –sizinki de, benimki de, herkesinki de–, *bu* onun hastalığına açıklama getirmiyor. Ben eylemi severim, mazeretleri değil. Bertha için, sizin için mazeret zamanı geçti." Nietzsche defterini kapattı. Görüşme sona ermişti.

Bir sonraki görüşmeleri de aynı fırtınalı havayla başladı. Breuer saplantısının üzerine *doğrudan saldırılmasını* istemişti. "Pekâlâ," dedi Nietzsche, zaten her zaman savaşçı olmayı isterdi. "Madem savaş istiyorsunuz, alın size savaş!" Ve üç gün içinde müthiş bir psikolojik sefer başlattı; bu Viyana tıp tarihindeki en yaratıcı ve en tuhaf olanıydı.

Nietzsche, Breuer'den her dediğini yapacağına dair söz almakla başladı. Breuer hiçbir dediğine karşı gelmeyecekti. Sonra ondan on tane hakaret bulmasını ve bu hakaretleri Bertha'ya savurmasını istedi. Daha sonra, Bertha'yla birlikte yaşadığını hayal etmesini istedi ve gözünün önüne bazı sahneler getirmesini söyledi: Birlikte kahvaltı masasında oturuyorlar; Breuer Bertha'nın kollarının ve bacaklarının spastik kaldığını, gözlerinin şaşılaştığını, boynunun büküldüğünü, halüsinasyonlarla kekelediğini izliyor. Nietzsche bunun ardından Breuer'den daha da tatsız imgeleri göz önüne getirmesini istedi: Bertha kusuyor, tuvalete oturmuş; Bertha sözde doğum sancıları çekiyor. Ama bu deneylerin hiçbiri de Bertha imgesindeki o büyülü havayı bozmaya yetmedi.

Bir sonraki görüşmelerinde Nietzsche daha da doğrudan yaklaşmayı denedi. "Ne zaman yalnız kalıp Bertha'yı düşünmeye başlasanız mümkün olduğu kadar yüksek sesle 'Hayır!' ya da 'Dur!' diye bağırın. Ama yalnız değilseniz, Bertha aklınıza geldiği zaman kendinizi çimdikleyin."

Ondan sonraki iki gün Breuer'in yalnız kaldığı odalar "Hayır!" ve "Dur!" sesleriyle çınladı; çimdiklerle de kolu çürümüştü. Atlı arabadayken o kadar yüksek sesle 'Dur!" diye bağırmıştı ki Fischmann aniden atların dizginlerini çekmiş ve Breuer'den gelecek yeni talimatı beklemişti. Bir başka seferinde ise, içeriden birinin ısrarla "Hayır!" diye haykırdığını duyan Frau Becker telaşla odaya dalmıştı. Ama bu çarelerin hiçbiri de Breuer'in zihninde zar kadar ince bir direnç oluşturmaktan öteye gidememişti. Saplantılar hâlâ üstüne üstüne geliyordu!

Bir başka gün de Nietzsche, her yarım saatte bir düşüncelerini kâğıda dökmesini ve Bertha'yı ne kadar sık ve ne kadar uzun süreyle düşündüğünü görmesini istedi. Breuer Bertha'yı düşünmeden geçen bir saatinin bile olmadığını görünce hayretler içinde kaldı. Nietzsche bir hesap yaparak ona, günde yaklaşık yüz dakika, yılda ise beş yüz saatten fazla zamanı Bertha saplantısına ayırdığını bildirdi. Bunun anlamının, önümüzdeki yirmi yıl içinde Breuer'in uyanıkken geçirdiği altı yüzden fazla günü bu aynı sıkıcı ve yaratıcılıktan uzak fantezilere ayırması demek olduğunu söyledi. Breuer bu kehanete burun kıvırıp saplantısına devam etti.

Nietzsche daha sonra başka bir strateji denedi: İstesin ya da istemesin belli zamanları Bertha'yı düşünmeye ayırmasını söyledi.

"Bertha'yı düşünmeden duramıyorsunuz, öyle mi? O halde buna devam etmenizde ısrar edeceğim! Günde altı kere on beş dakika Bertha'ya konsantre olmanızı istiyorum. Şimdi günlük programınıza bakalım ve gün içinde buna ayıracağınız altı ayrı dönemi tespit edelim. Hemşirenize, kayıt tutmak ve yazmak için bir süre rahatsız edilmemeniz gerektiğini söyleyin. Bunların dışında kalan zamanlarda da Bertha'yı düşünmek isterseniz –öyle olsun– düşünüp düşünmemek size kalmış. Ama bu altı dönem boyunca Bertha'yı düşünmek *zorundasınız*. Daha sonra, siz buna alıştıkça, yavaş yavaş zorunlu konsantrasyon dönemlerinin süresini azaltırız." Breuer Nietzsche'nin planına uydu, ama saplantıları Bertha'nın planına uymaya devam ediyordu.

Daha sonra Nietzsche, Breuer'in özel bir cüzdan taşımasını ve Bertha'yı her düşündüğünde içine beş *Kreuzer* atmasını önerdi; sonra bu biriken parayı yardım kuruluşlarından birine bağışlayabilirdi. Breuer bu plana itiraz etti. Yardım kuruluşlarına bağış yapmayı zaten çok *sevdiği* için bunun başarısız olacağını biliyordu. Bunun üzerine Nietzsche bu parayı Georg von Schönerer'in Yahudi düşmanı Alman Ulusal Derneği'ne bağışlamasını önerdi. Bu bile işe yaramamıştı.

Hiçbir şey işe yaramıyordu.

Dr. Breuer'in Hasta Notlarından Eckart Müller'le İlgili Alıntılar, 9-14 Aralık 1882

Kendimi daha fazla kandırmamın bir anlamı yok. Bu seanslara iki hasta katılıyor ve bu iki hastadan biri olan ben, daha acil olan vak'ayı oluşturuyorum. Ne tuhaftır ki, kendi kendime düşünüp bunu kabullendikçe Nietzsche ile birlikte yaptığımız çalışma o kadar güzel gidiyor. Belki de Lou Salomé'den aldığım bilgiler çalışma tarzımızın değişmesine yol açtı.

Tabii Nietzsche'ye onun hakkında hiçbir şey söylemedim. Kendimin sonradan gerçek bir hastaya dönüştüğünü de anlatmadım. Yine de onun bütün bunları sezdiğine inanıyorum. Belki de istemeden de olsa, sözcüklerin kullanılmadığı bazı yollarla bunları ona ben iletiyorum. Kim bilir? Belki sesimle, kullandığım tonla, belki de el kol hareketlerimle. Bu çok gizemli bir konu. Sig, bu tür iletişim ayrıntılarıyla çok ilgilenir. Bunu onunla konuşmalıyım.

Ben ona yardım etmeye çalıştığımı unuttukça o bana daha çok açılmaya başladı. Bugün bana nelerden söz ettiğine bir bakın! Paul Rée ile eskiden dost olduklarından. Kendisinin, Nietzsche'nin de aşk acısından nasibini aldığından. Bir zamanlar onun da Bertha'ya benzer bir kadın tanıdığından. Belki ikimiz için de en iyisi, benim kendi konuma konsentre olmam ve onu konuşturmaya çalışmaktan vazgeçmem!

Ayrıca, kendine yardım etmek için kullandığı yöntemleri bana da uygulamaya çalışıyor; örneğin kendisini daha uzak bir mesafeden izlemek için kullandığı kozmik perspektif yaklaşımı olan "perspektif değiştirme" yaklaşımını benim üzerimde de deniyor. Nietzsche haklı: İçinde bulunduğumuz o minicik konumu, kendi yaşamlarımızdan uzaklaşıp, tüm bir ırkın yaşamının, bilincin evriminin üzerine çıkıp izlediğimizde tabii ki o taşıdığı önemi birden yitiriyor.

Peki ama perspektifimi nasıl değiştireceğim? Bana verdiği talimat ve söylediği aforizmalar işe yaramıyor, geçmişe dönüp kendimi oradaymışım gibi hayal etmem de işe yaramadı. Duygularımı içinde bulunduğum durumun uzağına taşıyamıyorum. Yeterince uzağa kaçamıyorum. Ve Lou Salomé'ye yazdığı mektuplara bakılırsa onun da kaçabildiğini sanmıyorum!

... Ayrıca öfkenin ifade edilmesini de önemle vurguluyor. Bugün beni, Bertha'ya on farklı şekilde hakaret ettirdi. En azından bu yöntemi anlayabiliyorum. Öfkenin boşaltılması fizyolojik perspektiften bakı-

lınca mantıklı geliyor: Beyin kabuğu içinde biriktirilen enerjinin periyodik olarak boşaltılması gerekir. Lou Salomé'nin mektuplarla ilgili anlattıklarına göre bu, onun en çok tuttuğu yöntem. Bence o da deposunda epey bir miktar öfke biriktirmişe benziyor. Neden acaba? Hastalığı yüzünden mi? Mesleki şöhretinin olmayışı mı? Yoksa bir kadının sıcaklığını hiç tatmamış olması mı?

Hakaret etmekte oldukça usta. Onun seçkin hakaretlerinden bir kaçını bari unutmasam. Lou Salomé'yi "ev kedisi kılığında yırtıcı hayvan" olarak tarif etmesi çok hoşuma gitti.

Bu ona kolay geliyor, ama bana değil. Öfkemi ifade etmekte güçlük çektiğimi söylerken doğru söylüyor. Bu, benim bütün ailem için geçerli. Babam, amcalarım; hepsi benim gibi. Yahudiler için öfkenin bastırılması bir tür yaşam tarzı. Ben, öfkemin neye yönelik olduğunu bile kestiremem. Nietzsche bunun Bertha'ya yönelik olduğunu söylemekte ısrar ediyor; ama bence o, Lou Salomé'ye karşı duyduğu kendi öfkesiyle karıştırıyor.

Lou Salomé gibi biriyle başının belaya girmesi onun için ne büyük talihsizlik! Keşke duyduğum yakınlığı ona göstermeme izin verse. Bir düşünün! Bu adamın kadınlarla ilgili neredeyse hiç deneyimi olmamış. Ve bula bula uğraşacak kimi bulmuş? Kesinlikle şimdiye kadar gördüğüm en güçlü kadını. Ve bu kadın daha yirmi bir yaşında! Olgunlaştığında Tanrı yardımcımız olsun! Yaşamındaki diğer kadın ise ablası Elisabeth, umarım onunla hiç karşılaşmam. Lou Salomé kadar zorlu bir kadın gibi görünüyor ve muhtemelen de daha bayağı!

...Bugün benden Bertha'yı bağırsakları hareket halinde bezli bir bebek olarak hayal etmemi istedi; onu şaşı gözleriyle ve bükük boynuyla bana bakarken düşünecek ve ona ne kadar güzel olduğunu söyleyecektim.

...Bugün onunla ilgili kurduğum her fantezi için ayakkabımın içine bir Kreuzer koymamı ve bütün gün o halde yürümemi istedi. Bütün bunlar nereden geliyor aklına? Bitmez tükenmez bir kaynağı var galiba!

..."Hayır!" diye bağırmak ve kendimi çimdiklemek, her fanteziyi sayıp bir deftere kaydetmek, ayakkabımın içinde bozuk parayla yürümek, Schönerer'e bağış yapmak... kendime işkence çektirdiğim için kendimi cezalandırmak. Çılgınlık!

Bastıkları yerdeki tuğlaları iyice ısıtarak ayılara iki ayak üstünde durmasını ve dans etmesini öğrettiklerini duymuştum. Bu yaklaşımdan farklı mı sanki? Bu dâhiyane cezalandırma yöntemleriyle zihnimi ıslah etmeye çalışıyor.

Ama ben bir ayı değilim ve benim aklım, hayvan eğitme tekniklerini yarıda bırakacak kadar zengin. Bu çabalar başarısız, ayrıca da alçaltıcı.

Ama onu suçlayamam. Doğrudan doğruya semptomlarımın üstüne gitmesini ondan ben istemiştim. Kaprisime uyuyor. Bu çabalara yüreğini koymuyor. Sürekli olarak büyümenin, rahatlamadan çok daha önemli olduğunu söylüyor.

Bunun başka bir yolu olmalı.

***

Friedrich Nietzsche'nin Dr. Breuer'le İlgili Notlarından Alıntılar, 9-14 Aralık 1882

"Sistem" yemi! Bugün bir süre bu yeme yakalandım! Josef in bastırdığı öfkenin, çektiği bütün zorlukların arkasında yatan neden olduğuna inandım. Onu kışkırtmak için elimden geleni ardıma koymadım. Belki ihtirasların uzun süreli bastırılması yaşadığı güçlükleri değiştirip zayıflatabilir.

...Kendini iyi biri olarak gösteriyor –kimseye zarar vermiyor– yalnızca kendinden ve doğadan başka kimseye! Sırf pençeleri yok diye kendilerine iyi diyenlerden biri olmaktan vazgeçirmeliyim onu.

Ben cömertliğine güvenmeden önce onun lanetlemeyi öğrenmesi gerek. Hiç öfke duymuyor! Birinin onu incitmesinden bu kadar mı korkuyor? Kendisi olmaya cesaret edememesinin sebebi bu mu? Neden yalnızca küçük mutlulukların peşinden koşuyor? Ve buna da erdem diyor. *Bunun asıl adı, korkaklıktır!*

Uygar, kibar ve görgülü bir adam. Vahşi tabiatını ıslah etmiş, içindeki kurdu kuzuya çevirmiş. Ve buna ılımlılık diyor. *Bunun asıl adı, vasatlıktır!*

...Artık bana inanıyor ve güveniyor. Onu iyileştirmek için bütün çabayı göstereceğime dair ona söz verdim. Ama bir hekim, bilge gibi, önce kendini iyileştirmelidir. Ancak o zaman hastası kendini iyileştiren adamı görebilir. Ama ben henüz kendimi iyileştiremedim. Daha da kötüsü, Josef i boğan sıkıntılar benim de boğazıma çökmüş durumda. Bu şekilde susarak asla yapmayacağıma yemin ettiğim bir şeyi mi ya-

ptyorum yoksa: Bir dosta ihanet mi ediyorum?

Kendi zaafımı ona anlatsam mı? O zaman bana olan güvenini kaybeder. Bu ona zarar vermez mi? Kendimi iyileştiremiyorsam onu nasıl iyileştireceğim diye sormaz mı? Yoksa benim *derdime düşer de kendisininkiyle boğuşmaktan vaz mı geçer? En iyisi susmak mı? Yoksa ikimizin de aynı dertten mustarip olduğunu kabul edip çözüm bulmak için güçlerimizi mi birleştirmeli?*

...Bugün onun ne kadar değiştiğini gördüm...eskisi kadar karmaşık yollara başvurmuyor ....ve artık yaltaklanmıyor, zayıflığımdan söz ederek kendini güçlendirme çabasına girmiyor.

... Semptomlarına karşı cephe savaşı açmak –bunu benden özellikle istiyor–, sığ sularda debelenmenin şimdiye kadar başıma gelen en berbat şekli. Ben yükseltici olmalıyım, alçaltıcı değil! Yanlış bir şey yaptı diye her seferinde zihnine şamar atılacak bir çocuk gibi davranmak onu alçaltmak demek. Ve bu benim de alçalmam demek! EĞER BU İYİLEŞTİRME TARZI İYİLEŞTİRİCİYİ ALÇALTIYORSA, HASTAYI YÜKSEKLERE TAŞIMA İHTİMALİNDEN SÖZ EDİLEBİLİR Mİ?

Daha yüce bir yol olmalı.

Friedrich Nietzsche'den Lou Salomé'ye Mektup, Aralık 1882

Sevgili Lou,

Bana öyle mektuplar yazma! Bu sefillikle ne ilgim var benim? Keşke kendini benim gözümde yüceltsen de ben de seni aşağılamak zorunda kalmasam.

Ama Lou! Bana ne biçim mektuplar yazıyorsun! Bu tür mektupları ancak intikam ve hırsla dolu liseli kızlar yazar! Bu zavallılıkla ne ilgim var benim? Lütfen şunu anla: Senin benim gözümde yükselmeni istiyorum, kendini küçük düşürmeni değil. Bu halde olmanın asla affedilemeyecek bir durum olduğunu kavrayamazsan ben seni nasıl affederim?

Hayır, sevgili Lou, affetme aşamasından henüz çok uzaktayız.. Sen dört aydır beni taciz ederken ben bağışlamayı yüreğimden söküp atamam.

Hoşçakal sevgili Lou, seni bir daha görmeyeceğim. Ruhunu bu tür eylemlerden koru, insanlara karşı iyi ol, özellikle dostum Paul Rée'ye bana yapamadığın iyiliği yap.

Bu dünyayı ben yaratmadım Lou, keşke ben yaratmış olsaydım, o zaman aramızda olup biten her şeyin suçunu yüklenebilirdim.

Hoşçakal, sevgili Lou, mektubunu sonuna kadar okumadım, ama zaten okuduğum kadarı bana yetti....

F.N.

XIX

❄

"Olduğumuz yerde sayıyoruz, Friedrich. Benim durumum gittikçe kötüleşiyor."

Masasında oturmuş, yazmakta olan Nietzsche Breuer'in geldiğini duymamıştı. Konuşmaya başlayınca ona doğru döndü; bir şey söylemek için ağzını açtı, ama hiçbir şey söylemedi.

"Sizi korkuttum mu, Friedrich? Doktorunuzun birdenbire odanıza girip de daha kötüleştiği için şikâyet etmesi gerçekten şaşılacak bir durum! Özellikle kusursuz bir şekilde rolüne uygun giyinmiş ve profesyonel bir tavırla siyah doktor çantası elindeyken!

"Ama inanın bana, dış görünüşüm yalnızca bir aldatmaca. Bu kostümün altındaki giysilerim ıpıslak, gömleğim derime yapışmış bir halde. Bu Bertha saplantısı, zihnimin içinde bir girdap yarattı. Ne

kadar temiz düşüncem varsa hepsini yutuyor!

"*Sizi* suçlamıyorum!" Breuer sandalyeye oturdu. "İlerleyemeyişimiz *benim* yüzümden. Sizi doğrudan bu saplantının üstüne gitmeye zorlayan *bendim*. Siz haklısınız, yeterince derine inmiyoruz. Ayrık otlarını kökünden sökeceğimize yapraklarını koparıyoruz."

"Evet, hiçbir şeyi kökünden sökemiyoruz!" diye karşılık verdi Nietzsche. "Yaklaşımımızı yeniden gözden geçirmeliyiz. Sizin gibi benim de cesaretim kırıldı. Son seanslarımız sahte ve yüzeysel kaldı. Ne yapmaya çalıştığımıza bir bakın: Düşüncelerinizi disipline sokmak, davranışlarınızı kontrol altına almak! Düşünceleri ıslah etmek ve davranışlara biçim vermek! Bu yöntemler insan doğasına uygun değil! Ah, bizler hayvan terbiyecileri değiliz!"

"Evet, evet! Son seanstan sonra kendimi iki ayak üstünde dans etmesi için eğitilen bir ayıya benzettim."

"Bu kesinlikle doğru! Öğretmen insanı yücelten bir kişi olmalı. Oysa, son görüşmelerimizde ben sizi de kendimi de alçalttım. İnsan kaygılarına hayvanlara uygulanan yöntemlerle yaklaşamayız."

Nietzsche ayağa kalkıp şöminenin önünde duran sandalyeleri işaret etti. "Oturalım mı?" Breuer yerine geçerken, bu odadaki geleceğin "ümitsizlik doktorları" geleneksel tıp aletlerini kullanmasalar da –stetoskop, otoskop, oftalmoskop gibi– zamanla kendi teçhizatlarını geliştireceğe benziyorlar diye düşündü.

"O halde," diye başladı Breuer, "saplantıma doğrudan saldırma gibi hatalı öneriyi yapmamdan önceki noktaya geri dönelim. Siz bana Bertha'nın bir sebep değil, bir tür kaçış olduğunu ve *Angst*'ımın gerçek merkezinin ölüm korkusu ve tanınsızlık olduğunu ileri sürmüştünüz. Belki de öyle! Haklı olabileceğinizi düşünüyorum! Bertha ile ilgili saplantımın yüzeysel şeylere takılıp kalmama sebep olduğu ve daha derin, daha karanlık düşüncelere yer bırakmadığı kesinlikle doğru.

"Yine de Friedrich, açıklamanızı tam anlamıyla tatmin edici bulmuyorum. Birincisi, 'Neden Bertha?' olduğu hâlâ bir muamma. Kendimi *Angst*'a karşı savunabileceğim onca yol varken niye özellikle bu aptal saplantıyı seçiyorum? Neden *başka* bir yöntem, *başka* bir fantezi değil de bu?

"İkincisi, siz, Bertha'nın yalnızca benim *Angst*'ımın özüne yönelecek dikkati saptırmak için kullanıldığını söylüyorsunuz. Ancak 'saptırmak' sözcüğü tam yerine oturmuyor. Saplantımın *gücünü* açıklamaya yetmiyor. Bertha'yı düşünmek olağanüstü zorlayıcı; bunun içinde gizli, güçlü bir anlam var."

"*Anlam*!" Nietzsche elini sandalyesinin koluna hızla vurdu. "İşte bu! Dün siz gittiğinizden beri buna benzer bir çizgide düşünüyordum. Söylediğiniz son kelime 'anlam' her şeyin anahtarı olabilir. Belki de en baştan beri yaptığımız hata, saplantınızın *anlamını* ihmal etmek oldu. Bertha'nın histeri semptomlarının her birinin kaynağına inerek iyileştirdiğinizi anlatmıştınız. Ayrıca bu 'kaynağa inme' yönteminin size uygun olmadığını, çünkü Bertha saplantısındaki kaynağın zaten bilindiğini; bu saplantının onunla tanıştıktan sonra başladığını, görüşmeyi kestikten sonra da yoğunlaştığını söylemiştiniz.

"Ama belki de," diye devam etti Nietzsche, "yanlış sözcük kullanıyorsunuz. Belki de önemli olan ***kaynağı*** değil –yani semptomların ilk ortaya çıkışı değil–; önemli olan, semptomun *anlamı*! Belki de yanıldınız. Belki de Bertha'yı, her semptomun kaynağını değil, anlamını bularak tedavi ettiniz! *Belki de*"– Nietzsche sözünün burasında sanki çok önemli bir sır veriyormuş gibi fısıldayarak konuştu– "*belki de semptomlar belli bir anlamın habercisidir ve ancak bu mesaj anlaşılınca ortadan kaybolacaktır*. Eğer böyleyse, bir sonraki adımımız belirlenmiş olur: Eğer bu semptomları yok edeceksek önce Bertha saplantısının sizin için ne anlama geldiğini belirlemek zorundayız!"

Ya sonra! diye merak ediyordu Breuer. Bir saplantının *anlamını* keşfetmek nasıl bir şey olacaktı acaba? Nietzsche'nin duyduğu heyecandan etkilenmiş ve yeni talimatını beklemeye başlamıştı. Ama Nietzsche sandalyesine geri yaslandı, tarağını çıkardı ve bıyığını taramaya başladı. Breuer iyice gerilmişti, patlamak üzereydi.

"Ece, Friedrich? Bekliyorum!" Derin bir nefes alarak elini göğsüne bastırdı. "Şuradaki, göğsümdeki baskı burada oturduğum her dakika daha da artıyor. Patladı patlayacak. Akıl yürüterek kurtulamıyorum. Bana nasıl başlayacağımı söyleyin! Kendi kendimin sakladığı bir anlamı ben nasıl keşfedeceğim?"

"Siz hiçbir şeyi keşfetmeye ya da çözmeye çalışmayın!" diye karşılık verdi Nietzsche, hâlâ bıyığını tarıyordu. "Bu benim işim! Sizin işiniz yalnızca baca temizlemek. Bana Bertha'nın sizin için *ne anlama geldiğini* anlatın."

"Bu konuda yeterince konuşmadım mı? Bertha çöplüklerinde daha ne kadar yuvarlanayım istiyorsunuz? Her şeyi duydunuz; ona dokunmak, onu soymak, onu okşamak, evimin yanması, herkesin ölmesi, Amerika'ya kaçmak. Tüm bu ıvır zıvırı tekrar mı duymak istiyorsunuz?" Hızla ayağa kalkan Breuer Nietzsche'nin sandalyesinin arkasında bir ileri bir geri yürümeye başladı.

Nietzsche yine ölçülü ve sakin bir ses tonuyla devam etti: "Beni etkileyen şey saplantınızın *dayanıklılığı*. Kayalığa yapışan bir midyenin direnme gücü var onda. Josef, bir an için, onu yerinden kıpırdatıp altına bakabilir miyiz dersiniz? Derim ki, benim için baca temizlemeye başlayın! Şu soruyla ilgili baca temizliği yapın: Bertha'sız bir yaşam –sizin yaşamınız– nasıl olurdu? Yalnızca konuşun. Mantıklı olmaya çalışmayın, hatta cümle kurmanız bile gerekmez. Aklınıza ne gelirse söyleyin!"

"Yapamam. Kitlendim kaldım. Sarmalanmış bir yay gibiyim."

"Hiçbir şeye ayak uydurmaya çalışmayın. Gözlerinizi kapayın ve gözkapaklarınızın ardında neler gördüğünüzü anlatmaya çalışın. Bırakın düşünceleriniz istediği gibi aksın, kontrol altına almayın."

Breuer Nietzsche'nin sandalyesinin arkasında kaldı ve sandalyeye sıkı sıkı dayandı. Gözleri kapalı, bir zamanlar babasının dua ederken yaptığı gibi bir öne bir arkaya sallanarak, yavaş yavaş düşüncelerini mırıldanmaya başladı:

"Bertha'sız bir yaşam –siyah-beyaz bir yaşam, hiç renk yok–, pergelterazi –mezarlıkta mermer taşlar–, her şey kararlaştırılmış, şimdiki zaman da gelecek de; burada olacağım, beni burada bulacaksınız; her zaman! Tam burada, bu noktada, bu doktor çantasıyla, bu giysilerle, günden güne kararan ve kuruyan bu yüzümle."

Breuer derin bir nefes aldı, sıkıntısı biraz dağılmıştı; oturdu. "Bertha'sız bir yaşam mı? –Başka ne var ki?– Ben bir bilim adamıyım, ama bilimin rengi olmaz. İnsan, bilimde yalnızca *çalışmalıdır*, bilim içinde yaşamayı denememelidir–. Bir sihrim olsa –ve ihtirasım–, sihir olmadan yaşayamazsınız. *İşte* Bertha'nın anlamı bu, *ihtiras ve sihir*. İhtirassız bir yaşam; böyle bir yaşamı kim sürdürebilir?" Birdenbire gözlerini açtı. "Siz yapabilir misiniz? Kim yapabilir?"

"Lütfen ihtiras ve yaşamak hakkında baca temizliği yapın," diye ısrar etti Nietzsche.

"Hastalarımdan biri ebelik yapıyor," diye devam etti Breuer. "Yaşlı, buruş buruş, yalnız. Kalbi iyi çalışmıyor. Ama hâlâ yaşama hırsı dolu. Bir keresinde ona bu hırsının kaynağını sordum. Bana, yeni doğmuş henüz ağlamayan bir bebeği havaya kaldırmak ile ona yaşam tokadı atmak arasındaki an olduğunu söyledi. O gizemli anda, varolma ve kayıtsız kalma anında vaftiz olup tekrar yaşama bağlandığını söyledi."

"Ya *siz*, Josef?"

"Ben de o ebe gibiyim! Gizeme yakın olmak istiyorum. Bertha

için duyduğum ihtiras doğal değil, doğaüstü bir şey, bunu biliyorum; ama sihre ihtiyacım var. Siyah-beyaz yaşayamam."

"Hepimizin ihtirasa ihtiyacı var, Josef," dedi Nietzsche. "Dionysos ihtirası, yaşam *demektir*. Ama bu ihtiras sihirli ve değersiz mi olmak zorunda? İnsan ihtirasın *efendisi* olmanın bir yolunu bulamaz mı?

"Geçen yıl Engadine'de tanıştığım Budist rahibini anlatayım size. Kendince bir yaşam sürüyor. Uyumadığı saatlerin yarısında meditasyon yapıyor ve haftalar boyu hiç kimseyle görüşmüyordu. Günde bir öğün olmak üzere çok sade bir yemek düzeni vardı; o da başkalarından aldığı bir yiyecek, hatta yalnızca bir elma da olabilirdi. Ama o elmanın karşısında saatlerce meditasyon yaparak onun iyice kızarmasını, sulanmasını ve tazelik kazanmasını beklerdi. O günün sonuna doğru *ihtirasla* yiyeceğini beklerdi. Buradaki mesele şu, Josef; ihtirası elden bırakmak zorunda değilsiniz. *Ama ihtiras duyacağınız koşulları değiştirmelisiniz.*"

Breuer başını sallayarak onayladı.

"Devam edin," diye üsteledi Nietzsche. "Bertha hakkında, onun sizin için ne anlama geldiği konusunda daha çok baca temizliği yapın."

Breuer gözlerini kapadı. "Kendimi onunla kaçarken görüyorum. Kaçarken. Bertha kaçış demek, tehlikeli *kaçış*!"

"Nasıl yani?"

"Bertha bir tehlikedir. Ondan önce ben kurallar çerçevesinde yaşardım."

Bugün yerleşik kuralların sınırında oynuyorum, belki de o ebenin anlamı buydu. Yaşamımı havaya uçurmayı, kariyerimden vazgeçmeyi, zina suçu işlemeyi, ailemi yitirmeyi, buralardan göçmeyi, Bertha'yla yeni bir yaşama başlamayı düşünüyorum." Breuer hafifçe kafasına vurdu. "Aptal! Aptalım ben! Bunu hiçbir zaman yapamayacağımı biliyorum!"

"Ama bu tehlikeli tahterevallinin ucunda sallanmanın sizin için cazip bir yanı olmalı?"

"Cazip bir yanı mı? Bilemiyorum. Buna cevap veremem. Ben tehlikeyi sevmem! Cazip olan bir yan varsa tehlikesi olamaz, sanırım cazip gelen *kaçmak*, ama tehlikeden değil *emniyet içinde olmaktan kaçmak*. Belki de ben fazla emniyet içinde yaşadım!"

"Belki de Josef, emniyet içinde yaşamak tehlikelidir. Tehlikeli ve ölümcül."

"Emniyet içinde yaşamak tehlikelidir," diye mırıldandı birkaç kez

Breuer. "Emniyet içinde yaşamak tehlikelidir. Emniyet içinde yaşamak tehlikelidir. Bu çok güçlü bir fikir, Friedrich. O halde Bertha'nın anlamı bu mu: Tehlikeli ve ölümcül yaşamdan kaçmak mı? Bertha benim özgürlük arzum mu, zamanın kurduğu tuzaktan kaçışım mı?"

"Belki de *kendi* zamanınızın tuzağından, şu tarihsel an'ınızdan kaçış. Ama Josef," diye ciddiyetle ekledi, "o kadının sizi zaman sınırlarının ötesine taşıyacağı gibi yanlış bir fikre kapılmayın! Zaman durdurulamaz: Bu bizim sırtımızdaki en büyük yük. Ve en büyük mücadelemiz bu yüke *rağmen* yaşayabilmek."

Breuer, ilk kez Nietzsche'nin sesindeki filozof tonuna itiraz etmedi. Bu seferki felsefe daha farklıydı. Nietzsche'nin sözlerini *nasıl değerlendireceğini* bilemiyordu, ama bu kez o sözlerin kendisine ulaştığını, onu etkilediğini biliyordu.

"Emin olun," dedi, "benim ölümsüzlük düşlerim yok. Kaçmak istediğim yaşam, bin sekiz yüz seksen iki Viyana burjuvasının yaşamıdır. Başkaları benim hayatıma gıpta ediyor olabilir, ama beni korkutuyor. Hep aynı kalmasından ve hep ne olacağını bilmekten korkuyorum. O kadar ki bazen hayatımı bir ölüm fermanı gibi düşünüyorum. Ne demek istediğimi anlıyor musunuz, Friedrich?"

Nietzsche evet anlamında başını salladı. "İlk görüşmemizdeydi galiba, bana migrenli olmanın avantajları olup olmadığını sorduğunuzu hatırlıyor musunuz? Bu iyi bir soruydu. Hayatım hakkında daha farklı düşünmemi sağladı. Ya benim verdiğim cevabı hatırlıyor musunuz? Migrenin beni üniversitedeki profesörlüğümden istifa etmeye zorladığını? Herkes –ailem, dostlar, hatta meslektaşlar– talihsizliğime ağladı ve eminim bu olay tarihe şöyle geçecektir: Nietzsche'nin hastalığı trajik bir biçimde kariyerinin sona ermesine yol açtı. Ama öyle değil işte! Gerçek bunun tam tersi! Basel Üniversitesi'ndeki profesörlük *benim* ölüm fermanımdı. Beni akademinin o içi boş yaşamına ve geri kalan günlerimi annemle ablamı ekonomik olarak desteklemekle geçirmeye mahkûm etmişti. ölümcül bir tuzağa düşmüştüm."

"Ve o zaman Friedrich, migren –büyük kurtarıcınız– size gökten inme bir nimet gibi geldi!"

"Size inen saplantıdan pek farkı yok, değil mi Josef? Belki biz sandığımızdan daha da çok benziyoruz birbirimize!"

Breuer gözlerini kapadı. Nietzsche'ye yakın olmak ne hoş bir histi. Gözleri yaşla doldu; başını yan tarafa çevirip saklamak için öksürür gibi yaptı.

"Devam edelim," dedi Nietzsche duygusuz bir sesle. "İlerleme

kaydediyoruz. Bertha'nın ihtirası, gizemi ve tehlikeli kaçışı temsil ettiğini anlayabildik. Başka ne var, Josef? Bertha'da gizli başka ne anlamlar yüklü?"

"Güzellik! Bertha'nın güzelliği gizemin önemli bir yanı. İşte, size onun bir resmini getirdim."

Çantasını açıp bir fotoğraf çıkardı. Kalın camlı gözlüklerini takan Nietzsche resmi daha iyi bir ışıkta görebilmek için pencereye doğru yürüdü. Baştan ayağa siyahlar içindeki Bertha binici kıyafeti giymişti. Üstünde daracık bir ceket vardı: İnce belinden çenesine kadar uzanan çift sıra düğmeler iri göğüslerinin üzerinde zorlanıyordu. Sol eliyle zarif bir biçimde hem elbisesinin eteğini, hem de uzun bir at kırbacını tutuyordu. Diğer elinden eldivenleri sarkmaktaydı. Burnu güçlü, saçları kısa ve haşindi; başına geçirdiği kepi ona kaygısız bir hava vermişti. Gözleri iri ve siyahtı. Kameraya bakma zahmetine girmemiş, uzakta bir noktaya takılıp kalmıştı gözleri.

Nietzsche fotoğrafı geri uzatıp yerine otururken, "Gösterişli bir kadın, Josef," dedi. "Evet, müthiş bir güzelliğe sahip; ama kırbaç taşıyan kadınlardan pek hoşlanmam."

"Güzellik," dedi Breuer, "Bertha'daki anlamın önemli bir bölümünü oluşturuyor. Bu güzellik beni kolayca esir ediyor. Pek çok erkekten daha kolayca sanırım. Güzellik bir gizem. Nasıl anlatacağımı bilemiyorum, ama bir kadında et, göğüs, kulak, iri kara gözler, burun ve dudakların –özellikle dudakların– belli oranlarda bir araya gelmesi, beni adeta dehşete düşürüyor. Bu çok aptalca gelebilir, ama neredeyse böyle kadınların insanüstü güçleri olduğuna inanıyorum!"

"Ne yapmak için?"

"Bu çok aptalca!" Breuer elleriyle yüzünü sakladı.

"Yalnızca baca temizleyin, Josef. Kendinizi yargılamayı bırakın ve konuşun! Ben, sizi yargılamayacağıma söz vermiştim!"

"Bunu sözcüklere dökemiyorum."

"Şu cümleyi bitirmeye çalışın: 'Bertha'nın güzelliği karşısında hissettiğim şey–' "

"Bertha'nın güzelliği karşısında hissettiğim şey –hissettiklerim– 'Ne hissediyorum ki? Kendimi yerkağubuğunun derinlerinde –varoluşun merkezinde hissediyorum. Tam olmak istediğim yerde duruyorum. Yaşam ya da amaç hakkında soru sorulmayan bir yerde; merkezde, emniyetli bir yerdeyim. Onun güzelliği bana sonsuz emniyet sağlıyor." Başını kaldırdı. "Görüyorsunuz işte, bunda bir mantık olmadığını söylemiştim!"

"Devam edin," dedi Nietzsche ağırbaşlı bir tavırla.

"Bir kadının beni ele geçirmesi için bakışlarında değişik bir hava olmalı. Hayranlık dolu bir bakış –şu anda bunu kafamda görüntülebiliyorum–, kocaman açılmış, ışıl ışıl gözler, dudaklar yarı gülümser bir halde sevgiyle aralanmış. Adeta şöyle söylüyor: Ah, bilmiyorum–"

"Durmayın, Josef, lütfen! Bu gülümsemeyi gözünüzün önünden kaçırmayın! Hâlâ görebiliyor musunuz?"

Breuer gözlerini kapayıp başıyla evet dedi.

"Size ne söylüyor?"

"Diyor ki, 'Sana hayranım. *Ne yaparsan yap* sen harikasın. Ah, sevgilim, kontrolden çıkıyorsun, ama bunu yalnızca çocuklar yapar.' Şimdi onun başını öteki kadınlara doğru çevirdiğini ve şöyle söylediğini duyuyorum, 'Ne tatlı değil mi? Müthiş biri değil mi? Onu kucağıma alıp, yatıştıracağım.' "

"Bu gülümsemeyi biraz daha anlatabilir misiniz?"

"Bana, oynayabileceğimi, ne istersem yapabileceğimi söylüyor. Başımı derde sokabilirim; ama ne olursa olsun o, benim her yaptığıma bayılıyor, bana hayran kalıyor."

"Bu gülümsemenin geçmişinizde bir yeri var mı, Josef?"

"Ne demek istiyorsunuz?"

"Gerilere gidin. Hafızanızda böyle bir gülümseme var mı?"

Breuer başını salladı. "Hayır, hiçbir anım yok."

"Çok çabuk cevap verdiniz!" diyen Nietzsche ısrarlıydı. "Ben daha sorumu bitirmeden siz başınızı iki yana sallamaya başladınız. Araştırın! Kafanızda bu gülümsemeyi görmeye devam edin ve aklınıza başka neler geldiğine bakın!"

Breuer gözlerini kapayıp hafızasını taramaya başladı. "Mathilde'nin yüzünde bu gülümsemeyle oğlumuz Johannes'e baktığını gördüm. Bir de ben on, on bir yaşlarındayken Mary Gomperz adında bir kıza tutulmuştum, onun yüzünde de bu gülümseme vardı! Aynı gülümseyiş! Ailesi bizim oradan taşındığında kendimi çok mutsuz hissetmiştim. Otuz yıldır görmüyorum, ama hâlâ zaman zaman Mary'yi düşünürüm."

"Başka kimi düşünürsünüz? Annenizin gülümseyişini unuttunuz mu?"

"Size söylemedim mi? Annem ben üç yaşındayken ölmüş. Daha yirmi sekiz yaşındayken, küçük kardeşimi doğururken hayatını kaybetmiş. Güzel bir kadın olduğunu söylerler, ama onu hiç hatırlamıyorum, hiç."

"Ya karınız? Mathilde'de bu sihirli gülümseyiş var mıydı?"

"Hayır. *Bundan* eminim. Mathilde güzel bir kadındır, ama gülümsemesinin hiçbir gücü yok benim üzerimde. Bu gülümsemenin on yaşındaki Mary'de olup da Mathilde'de olmadığını düşünmek çok aptalca bir şey. Ama ben böyle hissediyorum işte. Bizim evliliğimizde *onun* karşısında güçlü olan benim, *benim* korumam altında olmak isteyen o. Hayır, Mathilde'nin böyle bir sihri yok, nedenini bilmiyorum."

"Sihir karanlık ve gizem ister," dedi Nietzsche. "Belki de onun gizemi, on dört yıllık bir evlilikle beraber solup gitmiş olabilir. Onu çok mu iyi tanıyorsunuz? Belki de güzel bir kadınla olan ilişkideki gerçeğe dayanamıyorsunuz."

"Güzellikten başka bir sözcüğün gerektiğini düşünmeye başladım. Mathilde güzellikle ilgili her unsuru taşıyor. Onda güzelliğin estetiği var, ama gücü yok. Belki de haklısınız, sürekli onunla birlikteyim. Sık sık derinin altındaki eti ve kanı görüyorum. Bir başka faktör de hiçbir rekabetin olmayışı; Mathilde'nin yaşamında hiç başka erkek olmadı. Bu önceden planlanmış bir evlilikti."

"Rekabet istemeniz beni şaşırttı, Josef. Birkaç gün önce, bundan korktuğunuzu söylemiştiniz."

"Rekabeti istiyorum da istemiyorum da. Hatırlarsanız bana mantıklı olmak zorunda olmadığımı söylemiştiniz. Yalnızca aklıma gelenleri söylüyorum. Biraz beklerseniz düşüncelerimi toplayabileceğim: *Evet*, güzel bir kadında bu gücün olması için başka erkekler tarafında arzu edilmesi gerekiyor. Ama böyle bir kadın fazla tehlikeli, beni yakar bitirir. Belki de Bertha tam ideal bir bileşim, çünkü henüz tam anlamıyla oluşmamış! O, tamamlanmamış, embriyo halinde bir güzellik."

"Yani," diye sordu Nietzsche, "onu elde etmek isteyen başka erkekler yok diye mi güvenli?"

"Tam olarak öyle değil. O daha güvenli, çünkü onun içinde bir yerim var. Onu her erkek ister, ama bu rakiplerimle kolayca baş edebilirim. Bertha tamamen bana bağımlı, daha doğrusu bağımlıydı. Ben ona şahsen yemek vermezsem haftalarca yemek yemeyi reddediyordu.

"Doğal olarak, onun doktoru olduğum için hastamın bu tepkisine üzülüyordum. Vah, vah, ne yazık! diyordum. Mesleki açıdan ailesine nasıl kaygılandığımı anlatıyor, ama bir erkek olarak gizliden gizliye –bunu sizden başka kimseye anlatamazdım– *zaferimin keyfini çıkarıyordum*. Bir gün bana beni düşlediğini anlattığında içim coşkuyla dolmuştu. Onun en gizli dünyasına girmek, başka hiçbir erkeğin kapısına yanaşamadığı yere girebilmek benim için büyük bir zaferdi! Düşlerde-

ki imgeler asla ölemeyeceğine göre orası benim sonsuza dek yaşayabileceğim bir yer olmuştu!"

"O halde, Josef, kimseyle yarışa girmeden yarışmayı kazanmış oluyorsunuz!"

"Evet, bu da Bertha'nın benim için taşıdığı başka bir anlam; *güvenli rekabet, kesin zafer*. Ama güvenlik *taşımayan* güzel bir kadın, o başka bir mesele." Breuer sustu.

"Anlatmaya devam edin, Josef. Şimdi aklınıza neler geliyor?"

"Güvenlik duygusu vermeyen bir kadını düşünüyordum, birkaç hafta önce muayenehaneme gelen, Bertha'nın yaşlarında, tam anlamıyla oluşmuş bir güzelliği olan bir kadını, pek çok erkeğin önünde diz çökeceği türden bir kadını. Beni büyüledi, ama aynı zamanda korkuttu da! Onu bekletemeyecek kadar güçsüz kaldım karşısında ve sırası gelmediği halde diğer hastalarımdan önce onu içeri almak zorunda hissettim kendimi. Tıp açısından uygun olmayan bir ricada bulundu benden, onun isteklerine karşı direnmek bana müthiş zor anlar yaşattı."

"Ah, bu çıkmazı bilirim," dedi Nietzsche. "En çok arzu edilen kadın en çok korkulan kadındır. Tabii bunun nedeni onun ne *olduğu* değil, bizim onu nasıl gördüğümüzdür. Çok acı!"

"Acı mı dediniz, Friedrich?"

"Asla tanınamayan bu kadın için acı, erkek için de acı. Bu acıyı bilirim."

"Sizin de bir Bertha'nız mı olmuştu?"

"Hayır, az önce anlattığınız hastanız gibi birini tanımıştım, o geri çevrilemeyecek kadın gibi birini."

Lou Salomé, diye düşündü Breuer. Bunun Lou Salomé olduğuna kuşku yok! *Sonunda* ondan söz etti! Dikkatleri kendi üzerinden uzaklaştırmaya istekli olmasa da bu noktayı üstelemekten kendini alamadı.

"Eee, Friedrich o geri çevrilemeyen kadına ne oldu?"

Nietzsche tereddüt etti, sonra da saatini cebinden çıkardı. " Bugün verimli bir konuşma yaptık –kim bilir–, belki de bu konuşma her ikimiz için de verimli olmuştur. Ama zamanımız bitiyor ve sizin daha söylemek istediğiniz pek çok şey var. Lütfen Bertha'nın sizin için taşıdığı anlamı anlatmaya devam edin."

Breuer o anda, Nietzsche'nin ona açılma şansının her zamankinden yüksek olduğunu biliyordu. Belki de hassas bir sorgulamayla istediği her şeyi alabileceği bir aşamadaydı. Ancak Nietzsche'nin, "Durmayın: Şu anda düşünceleriniz akmakta," sözleriyle yaptığı hatırlatmadan sonra aynı hevesle anlatmaya devam etmekten başka bir şey yapamadı.

"Gizli bir yaşamın, ikili yaşamın karmaşıklığı beni mahvediyor. Yine de artan bir hızla bunu yaşıyorum. Yüzeysel burjuva yaşamı beni öldürüyor; her şey çok açık, insan sonunun ne olacağını, atacağı bütün adımları rahatça görebiliyor. Bu çılgınca, biliyorum, ama ikili yaşam ilave bir yaşam gibi. İnsana adeta uzatılmış bir yaşam sunuyor."

Nietzsche başıyla karşılık verdi. "Zamanın yüzeysel yaşam olanaklarını bir lokmada yutabileceğini, ama gizli yaşamın tükenmez olduğunu mu düşünüyorsunuz?"

"Evet, bu sözlerle ifade etmedim, ama işte benim demek istediğim de bu. Bir başka şey de, belki de en önemli şey, Bertha ile birlikteyken ya da şu anda olduğu gibi onu düşünürken hissettiğim o anlatılamaz duygu. Saadet! En yakın sözcük bu!"

"Josef, ben hep şuna inanmışımdır: Bizler arzu edilenden ziyade arzu etmeye âşığızdır!"

" '*Arzu edilenden ziyade arzu etmeye âşığızdır*!' " Breuer bu cümleyi tekrarladı. "Lütfen bana bir kâğıt kalem verin. Bu cümleyi unutmak istemem."

Nietzsche defterinin arkasından bir yaprak yırttı ve Breuer yazdığı satırı bitirip, kâğıdı katlayarak ceketinin cebine yerleştirene kadar bekledi.

"Ve bir şey daha," diye devam etti Breuer, "Bertha yalnızlığımı azaltıyor. En gerilerdeki geçmişime baktığımda bile içimdeki boşluklardan korktuğumu hatırlıyorum. Bu yalnızlığım insanların var ya da yok olmasıyla ilgili bir şey değil. Ne demek istediğimi anlıyor musunuz?"

"Ah, bunu benden iyi kim anlayabilir? Zaman zaman, var olan en yalnız adam olduğumu düşünüyorum. Dediğiniz gibi bunun, insanların varlığı ya da yokluğuyla ilgisi yok, üstelik yalnızlığımı elimden aldıkları halde gerçekten eşlik etmeyenlerden de nefret ederim."

"Ne demek istiyorsunuz, Friedrich? Size nasıl eşlik etmiyorlar?"

"Benim için aziz olan şeylere değer vermeyerek! Bazen yaşamın o kadar içini görebiliyorum ki birden doğrulup çevreme baktığımda kimsenin yanımda olmadığını, bana eşlik eden tek şeyin zaman olduğunu görüyorum."

"Benim yalnızlığımın sizinkiyle aynı olduğundan emin değilim. Belki de ben hiçbir zaman sizin indiğiniz derinliklere inmeye cesaret edemedim."

"Belki de," dedi Nietzsche, "Bertha sizi daha derinlere inmekten alıkoyuyor."

"Daha fazla inmek istediğimi sanmıyorum. Üstelik, *yalnızlığımı aldığı için Bertha'ya minnet duyuyorum*. Benim için *bir* anlamı da bu. Son iki yıl içinde hiç yalnız kalmadım; Bertha, evinde ya da hastanede her zaman benim ona gelmemi beklerdi. Şimdi ise içimde ve hâlâ bekliyor."

"Bertha'yı kendi ellerinizle yarattığınız bir şey yerine koyuyorsunuz."

"Ne demek istiyorsunuz?"

"Size yine her zamanki kadar, her insanın mahkûm olduğu kadar yalnızsınız demek istiyorum. Kendi ikonunuzu yapıyor, onun eşliğiyle içinizi ısıtıyorsunuz. *Belki siz, sandığınızdan da fazla dine bağlısınız*!"

"Ama," diye karşılık verdi Breuer, "o, bir bakıma her zaman orada. Ya da bir buçuk yıl kadar *oradaydı*. Kötü de olsa yaşamımın en canlı zamanı oldu. Onu her gün görüyordum, her zaman düşünüyor, her gece rüyamda görüyordum."

"Onun orada *olmadığı* bir zamandan söz etmişsiniz bana Josef, sürekli gördüğünüz o düşünüzde. Nasıldı –onu arıyorsunuz ve–?"

"Korkutucu bir şeyler olduktan sonra başlıyor. Ayaklarımı bastığım yer kayıyor ve ben Bertha'yı arıyorum, bulamıyorum–"

"Evet, bu rüyada çok önemli bir ipucu olduğuna eminim. Meydana gelen o korkutucu olay neydi, bastığınız yerin açılması mı?"

Breuer evet anlamında başını salladı.

"Josef, neden o anda Bertha'yı aramak zorundaydınız? Onu korumak için mi? Yoksa onun sizi koruması için mi?"

Uzun bir sessizlik oldu. Breuer, kendisini toplamak için başını iki kez geriye savurdu. "Devam edemeyeceğim. Bu çok tuhaf, ama artık kafam durdu. Kendimi hiç bu kadar yorgun hissetmemiştim. Daha öğlen bile olmadı, ama günlerdir durmadan çalışmış gibi hissediyorum kendimi."

"Ben de öyle. Bu gün zor bir gün oldu."

"Ama bence iyi iş çıkardık. Şimdi gitmem gerek. Yarın görüşürüz, Friedrich."

Dr. Breuer'in Hasta Notlarından Eckart Müller'le İlgili Alıntılar, 15 Aralık 1882

Daha iki hafta önce bana açılması için Nietzsche'ye yalvarıp duran ben değil miydim? Nihayet bugün anlatmaya hazır ve istekliydi. Üniversite kariyerinin ona kendisini tuzakta hissettirdiğini, annesi ve kız kardeşini geçindirmek zorunda kalmanın onu rahatsız ettiğini, yalnız bir insan olduğunu ve güzel bir kadın yüzünden acı çektiğini anlatmak istedi.

Evet, sonunda bana açılmak istedi. Ama yine de çok şaşırtıcı bir şey oldu ve onu hiç teşvik etmedim! Sebep, onu dinlemek istememem değildi. Hayır, bundan da kötüsü! Şimdi sırası mı diye ona gücendim! Benim konuşmamı engellediği için içten içe ona kızdım!

Daha yalnızca iki hafta önce ağzından bir kelime laf alabilmek için onca yol denemedim mi? Max ve Frau Becker'e onun ketumluğunu şikâyet etmedim mi? Kulağımı dudaklarına yaklaştırıp onun "Bana yardım et, yardım et," dediğini duymadım mı, ona "Bana güven" diyerek söz vermedim mi?

O halde, bugün neden onu başımdan savdım? Açgözlülük mü yapıyorum? Bu danışma seansları, bu görüşmeler uzadıkça, onları anlamam da zorlaşıyor. Yine de oldukça dayatıcı. Nietzsche'yle birlikte konuştuklarımı giderek daha sık düşünüyorum; bazen Bertha fantezimin bile bu düşüncelerle bölündüğü oluyor. Bu seanslar günümün merkezini oluşturmaya başladı. Bana ayrılan zaman konusunda açgözlü hissediyorum kendimi, bir sonraki görüşmemizi iple çekiyorum. Nietzsche'nin bugün beni erkenden bırakmasına bunun için mi izin verdim?

*Gelecekte –kim bilir, belki de elli yıl sonra?– bu konuşma kürleri sıradan bir tedavi haline gelebilir. "*Angst *doktorları" standart birer uzman olurlar. Tıp fakülteleri –veya belki de felsefe bölümleri– bu uzmanları yetiştirir.*

*Geleceğin "*Angst *doktoru"nun müfredatında neler olmalı? Şu anda, son derece önemli bir ders olması gerektiğinden eminim: "ilişki"! İşte her şeyin karmaşık bir hal almaya başladığı yer burası. Cerrahlar nasıl önce anatomiyi öğrenmek zorundalarsa, "*Angst *doktorları" da her şeyden önce danışan ve danışılan kişi arasındaki ilişkiyi anlamak zorundalar. Bu tür bir danışmanlık bilimine katkıda bulunacaksam, tıpkı güvercinlerin beynini incelediğim gibi bu danışmanlık ilişkisini de aynı tarafsızlıkla inceleyebilmeliyim.*

İnsanın kendisinin de bir taraf oluşturduğu bir ilişkiyi tarafsız olarak incelemesi kolay değil. Yine de çok çarpıcı eğilimler dikkatimi çekiyor.

Nietzche'yi çok eleştirdim, ama artık bunu yapmıyorum. Tersine artık her sözünü dikatle dinliyor ve günden güne onun bana yardım edeceğine daha çok ikna oluyorum.

Benim ona yardımcı olacağımı sanıyordum. Artık öyle düşünmüyorum. Ona verecek fazla bir şeyim yok. Onunsa bana verecek çok şeyi var.

Onunla rekabete girmiş, ona satranç tuzakları kurmuştum. Artık yapmıyorum! Onun içgörüleri olağanüstü! Çok yüksek bir zekâya sahip. Ben onun yanında şahine bakan bir tavuk gibi kalıyorum. Ona saygım biraz abartılı mı? Onun benim üzerimde uçmasını mı istiyorum? Belki de onu dinlemek istemeyişimin sebebi bu! Belki de onun acılarını, onun da hata yapabileceğini duymak istemiyorum.

Onu nasıl 'ele alacağımı' düşünmüştüm. Artık düşünmüyorum! Ona karşı içimde bir sıcaklık duyuyorum. İşte bu *bir değişim. Bir keresinde duru:munu Robert'in yavru kedisini eğitişine benzetmiştim: "Uzak dur, bırak sütünü içsin. Sonra senin ona dokunmana izin verecektir." Bugün, görüşmemizin ortasında, gözümün önünde bir imge takılı kaldı: İki tane kaplan postlu kedi yavrusu, kafa kafaya vermiş, aynı çanaktan süt içiyorlar.*

Garip bir şey daha. Neden ona "tam amlamıyla oluşmuş bir güzelliğin" geçenlerde muayenehaneme geldiğinden söz ettim acaba? Lou Salomé ile görüştüğümü öğrenmesini mi istiyorum? Tehlikeyle mi dans ediyorum? Gizliden gizliye onu üzmeye mi çalışıyorum? Aramıza nifak tohumları mı sokuyorum?

Nietzsche neden kırbaçlı kadınlardan hoşlanmadığını söyledi? Lou Salomé'yle çektirdiği o fotoğraftan söz ediyor olmalı, tabii benim o resmi gördüğümü bilmiyor. Ona karşı duyduğu hislerin benim Bertha'ya karşı duyduklarımdan o kadar farklı olmadığını anlamış olmalı. O halde, gizliden gizliye beni üzmeye mi çalışıyor? Küçük özel bir şaka mı? İşte biz burada, birbirine karşı dürüst olmaya çalışan iki erkeğiz, ama iki taraf da birbirine ikiyüzlülük yapıyor gibi sanki.

Yeni bir içgörü daha! Nietzsche benim için ne ise ben de Bertha için oydum. Bertha benim zekâmı büyütür, her sözüme tapar, her seansımız onun için büyük bir önem taşır, bir sonraki görüşmemizi iple çeker, hatta onu günde iki kez görmem için bana baskı yapardı!

Beni idealize ettiğini ne kadar belli ederse ona o kadar güç verir-

dim. Bütün sıkıntılarımı giderir, beni rahatlatırdı. Onun bir tek bakışı yalnızlığımı unuttururdu. Bana yaşama amacımı ve yaşamanın önemini gösterdi. Küçücük bir gülümseyişi bana arzu edildiğimi hissettirir, hayvani dürtülerimi ayağa kaldırırdı. Tuhaf bir aşk: İkimiz de birbirimizin büyüsüne kapılıp kendimizden geçerdik!

Yine de ümidim artıyor. Nietzsche'yle girdiğim diyalog çok güçlü ve bu gücün bir yanılsama olmadığına eminim.

Ne tuhaf, birkaç saat sonra bütün konuştuklarımızı unuttum. Bunları unutmamda bir tuhaflık var, kafede konuşulan sıradan şeylerin uçup gidivermesi gibi değil. Aktif unutma diye bir şey mümkün olabilir mi, bir şeyi önemsiz olduğu için değil de, fazla önemli olduğu için unutmak diye bir şey?

Son derece çarpıcı bir cümleyi not ettim: "Bizler arzu edilenden ziyade arzulamaya âşığızdır."

Bir tane daha: "Emniyet içinde yaşamak tehlikelidir." Nietzsche bütün bürgerlich yaşamımın tehlikeli bir yaşam tarzı olduğu görüşünde. Galiba kendi gerçek benliğimi kaybetme tehlikesi içinde olduğumu, kendi kimliğimi bulamayacağımı anlatmak istiyor. İyi ama kimim ben?

***

Friedrich Nietzsche'nin Dr. Breuer Hakkındaki Notları, 15 Aralık 1882

Sonunda, *her ikimiz için de çok değerli bir gezinti oldu. Derin sulara dalıp dalıp çıktık. Soğuk sularda,* zindelik veren *sularda yüzdük. Yaşayan felsefeyi seviyorum! Ham deneyimden işlenen felsefeyi seviyorum! Cesareti artıyor. İradesi ve dayanıklılığı ona yol gösteriyor. Ama artık benim de riskleri paylaşmamın zamanı gelmedi mi?*

Uygulamalı felsefe zamanı henüz olgunlaşmış değil. Ne zaman olacak? Bundan elli yıl, belki de yüzyıl sonra mı? İnsanoğlunun bilgiden korkmadığı, artık zayıflığını "ahlak kuralı" kisvesi altında saklamayacağı, "yapacaksın" zincirini kırma cesaretini bulduğu zamanlar da gelecek. İşte o zaman insanlar benim yaşayan bilgeliğime açlık duyacak. İşte o zaman insanlar, dürüst *bir yaşam, inançsız ama keşiflerle dolu bir yaşam için benim kılavuzluğuma ihtiyaç duyacak. Zaferle*

dolu bir yaşam için. Şehvete karşı kazanılan bir zafer. Boyun eğmek için duyulan şehvetten daha büyük bir şehvet var mı?

Söylenmesi gereken başka şarkılarım da var. Kafam pek çok melodiye gebe ve Zerdüşt beni her zamankinden daha yüksek sesle çağırıyor. Benim mesleğim teknisyenlik değil. Yine de bu işe el koymalı ve tüm çıkmaz sokakları ve ince patikaları kaydetmeliyim.

Bugün işimizin aldığı yön bütünüyle değişti. Peki ya anahtar neydi? "Kaynağı" değil anlamı bulma fikri!

İki hafta önce Josef bana, Bertha'nın semptomlarını, her birinin kökenini bularak yok ettiğini anlatmıştı. Örneğin su içmeye karşı duyduğu korkuyu gidermek için, bir zamanlar hizmetçisinin Bertha'nın bardağından su içmesi için köpeğe izin verdiğini hatırlamasını sağlamış. Önce biraz kuşku duymuştum, hatta şimdi daha da kuşkuluyum. Bir köpeğin birinin bardağından su içmesi, kötü bir şey mi? Bazıları için evet! Peki bu bir felaket mi? Hiç sanmam! Histeriye neden olacak bir şey mi? İmkânsız!

Hayır, bu "sebep" değil bir gösterge; daha derinlerde yatan Angst'ın göstergesi! Josef in tedavisinin kalıcı olmamasının sebebi de bu.

Asıl anlama bakmalıyız. Semptomlar yalnızca, ta derinlerdeki Angst'ın infilak etmekte olduğunu haber veren ulaklardan ibaret! Sınırlar, Tanrının ölümü, tek başınalık, amaç, özgürlükle ilgili derin kaygılar –yaşamboyu kilit altında tutulmuş derin kaygılar– artık zincirlerini kırıp zihnin kapılarını ve pencerelerini zorluyorlar. İşitilmek istiyorlar. Yalnızca işitilmek de değil, yaşanmak istiyorlar!

Hâlâ Yeraltındaki Adam hakkındaki o garip Rusça kitabın, etkisi altındayım. Dostoyevski dostlardan başkasına anlatılamayacak şeyler vardır diye yazıyor; hatta bazıları dostlara bile anlatılmamalı; bunların arasında bir de insanın kendisine bile anlatmaması gereken şeyler var! Bunlar, kesinlikle Josef in asla kendine bile anlatmadığı, ama içinde kopan fırtınalar.

Bertha'nın Josef için ne anlama geldiğine bir bakalım. Kaçış, tehlikeli bir kaçış, tehlikeden ve emniyetli yaşamdan kaçış. Bir de ihtiras var, gizem ve büyü. Ölüm fermanını tecil eden büyük kurtarıcı. Bertha'nın insanüstü güçleri var; o bir yaşam beşiği, günah çıkartılan anne: Breuer'in içindeki vahşi ve hayvani her şeyi mazur görüyor. Bütün rakipler karşısında Breuer için garantili zafer anlamı taşıyor, ölmez bir sevgi, sonsuz bir birliktelik ve kadının düşlerinde Breuer'in varlığını ebediyen sürdürmesi için fırsat veriyor. Zamanın dişlerine karşı bir kalkan görevi görüyor, kendi içindeki uçurumdan kurtarma-

yı ve aşağıdaki uçuruma karşı onu güven içinde tutmayı o sağlıyor.

Bertha, gizemin, kol kanat germenin ve kurtuluşun simgesi! Josef Breuer buna aşk diyor. Ama bunun asıl adı dua.

Benim babam gibi bütün kilise rahipleri cemaati İblisten korumuşlar. İnancı aşağılamak için İblisin, inancın düşmanı olduğunu öğretmişler; İblis her kılığa girebilir, ama bunların hiçbiri de septisizm ve şüphe pelerininden daha tehlikeli ve daha sinsi olamaz.

Peki bizleri kim koruyacak, kutsal septikler mi? Bilgelik aşkımıza ve köleliğe duyduğumuz nefrete gelebilecek tehditleri bize kim gösterecek? Bu görev bana mı düşüyor? Biz septiklerin de düşmanları, en olmayacak yerlere inanç tohumları eken ve kuşkulanmamızı engelleyen İblislerimiz var. Bu yüzden tanrıları öldürüyoruz, ama onların yerine başkalarını koyuyoruz, öğretmenleri, sanatçıları, güzel kadınları. Josef Breuer, tanınmış bilim adamı, kırk yıldan beri Mary adındaki küçük bir kızın unutulmayan gülümseyişini azizlik mertebesine çıkarıyor.

Biz kuşkucular tetikte olmalıyız. Ve güçlü olmalıyız. Dinsel tahrikler vahşice üstümüze geliyor. Breuer'e bir bakın: Ateist olmasına karşın sonsuza dek kol kanat altında kalmak, bağışlanmak, tapılmak ve korunmak istiyor. Benim görevim kuşkucuların rahibi olmak mı? Dinsel arzuları, hangi kılığa bürünmüş olurlarsa olsunlar arayıp bulmak ve yok etmekle mi harcayacağım kendimi? Düşman çok güçlü; inancın alevi, ölüm korkusu, unutulma ve anlamsızlık gibi bitmez tükenmez bir yakıtla besleniyor.

Anlam bizi nereye götürecek? Saplantının anlamını ortaya çıkardığımda ne olacak? Josef'in semptomları yok mu olacak? Ya benimkiler? Ne zaman? "Anlama" kuyularına girip çıkmamız yeterli olacak mı? Yoksa bu batıp çıkmalar sürecek mi?

Ve hangi anlam? Aynı semptomun bir çok anlamı var gibi görünüyor ve Josef, Bertha'nın anlamlarını bitirip tüketeceğe benzemiyor.

Belki de ortada yalnızca Bertha'nın kendisi kalana kadar bu anlamları bir bir soymalıyız. Bütün anlamlarından sıyrıldığında Breuer onun korkmuş çıplak bir insan olduğunu, kendisinin, hepimizin gerçekten olduğu gibi o kadının da yalnızca bir insan olduğunu görecektir; insanca, pek insanca.

XX

Ertesi sabah Breuer Nietzsche'nin odasına girdiğinde üzerinde hâlâ kürk kenarlı paltosu ve elinde siyah şapkası vardı. "Friedrich, pencereden dışarı bir bakın! Şu çekingen turuncu yuvarlağı, şu yukarıdakini tanıyabildiniz mi? Sonunda bizim Viyana güneşi yüzünü gösterebildi. Bunu yürüyüşe çıkarak kutlayalım mı? Her ikimiz de en iyi yürürken düşündüğümüzü söylüyoruz."

"Nietzsche sanki ayaklarında yaylar varmış gibi oturduğu masadan fırlayıp geldi. Breuer daha önce onun hiç bu kadar çevik hareket ettiğini görmemişti. "Hiçbir şey beni bundan daha fazla mutlu edemez. Hemşireler üç gün boyunca bana odadan dışarı adım attırmadılar. Nereye yürüyelim? Kaldırım taşlarından kaçabilecek zamanımız var mı?"

"İşte planım. Ayda bir Sept gününde aile mezarlığımızı ziyaret

ederim. Bugün siz de benimle gelin, mezarlık arabayla buradan bir saat sürmez. Orada çok az kalacağım, yalnızca mezara birkaç tane çiçek koyacağım. Oradan da Simmeringer Haide'ye gider ormanda bir saat kadar yürürüz. Yemeğe zamanında yetişebiliriz. Sept günleri öğleden önceye randevu vermem."

Breuer Nietzsche'nin giyinmesini bekledi. Nietzsche kendisinin soğuk havadan hoşlanmasına rağmen, soğuk havanın ondan hoşlanmadığını söyledi, bu yüzden migrenden korunmak için iki kalın kazak giydi ve paltosunu sırtına geçirmeden önce bir buçuk metrelik yün bir atkıyı birkaç kez boynuna doladı. Güneş ışığından gözlerini korumak için, Bavyera şapkasının üzerine yeşil bir siperlik yerleştirdi.

Arabada giderlerken Nietzsche arabadaki klinik dosyalarını, tıp metinlerini, kapı ceplerindeki ve boş koltuklardaki tıp dergilerini sordu. Breuer arabasının ikinci muayenehanesi olduğunu söyleyerek açıklamada bulundu.

"Bu arabada Bäckerstrasse'deki muayenehanemden daha fazla kaldığım günler vardır. Bir süre önce, genç bir tıp öğrencisi Sigmund Freud, bir hekimin günlük yaşamını kendi gözleriyle izlemek istediğini söyleyerek gün boyu bana eşlik etmek istediğini açıkladı. Bu arabada geçirdiğim zaman onu hayrete düşürdü; o anda klinik kariyerden vazgeçip araştırmacı olarak kariyer yapmaya karar verdi."

Arabayla şehrin güneyindeki Ringstrasse'ye çıkıp Schwarzenberg Köprüsü'nden Viyana Nehri'ni geçtiler, Yazlık Saray'ın önünden geçerek Renweg'e, sonra da Simmering Hauptstrasse'ye çıktılar ve çok geçmeden Viyana Şehri Merkez Mezarlığı'na vardılar. Üçüncü ana kapıdan girince mezarlığın Yahudi bölümüne geldiler. On yıldan beri Breuer'i aile mezarlığına getiren Fischmann, ancak bir atlı arabanın geçebileceği kadar genişlikteki küçük patika yollarda hiç şaşırmadan ilerliyordu. Rothschild ailesinin büyük kabrinin önünde durdu. Breuer ve Nietzsche indiklerinde Fischmann koltuğun altında duran koca bir buket çiçeği Breuer'e uzattı. İki adam, mezartaşlarının bulunduğu tozlu patikada sessizce ilerlediler. Bazılarında yalnızca isim ve tarih yazılıydı, bazılarına küçük bir hatıra cümle yazılmıştı; kimisindeyse kutsal kabile, Cohen'in ölümüne atıfta bulunmak için uzanmış el figürü ya da Davut Yıldızı çizilmişti.

Breuer mezarların çoğunun önünde duran yeni koparılmış taze çiçek buketlerini gösterdi. "Bu ölüler diyarında, *bunlar* ölmüş olanlar, *şunlar* da" –mezarlığın terk edilmiş, eski ve bakımsız bölümünü gösterdi– "asıl ölmüş olanlar. Bu mezarlara bakan kimse yok, çünkü bun-

ları tanıyan biri kalmamış. İşte *onlar* ölü olmanın ne demek olduğunu biliyorlar."

Breuer, küçük taşlarla çevrili geniş bir alandaki kendi ailesinin mezarına geldiğinde durdu. İki tane mezartaşı vardı; dik duran küçük mezartaşında "Adolf Breuer 1844-1874" yazıyordu; büyük, düz ve gri mermer taşa iki ayrı yazı kazınmıştı:

LEOPOLD BREUER 1791-1872
Sevilen Öğretmen ve Baba
Oğulların Seni Asla Unutmayacak

BERTHA BREUER 1818-1845
Sevilen Anne ve Eş
Gençliğinin ve Güzelliğinin Baharında Öldü

Breuer mermer zeminin üzerindeki küçük taş vazoyu alıp geçen aydan kalan kuru çiçekleri boşaltarak yavaşça getirdiği çiçekleri yerleştirdi ve güzel bir biçimde dağılmalarını sağ'adı. Annesiyle babasının ve erkek kardeşinin mezartaşına küçük bir çakıl taşı koyduktan sonra sessizce başını önüne eğip bir süre öyle kaldı.

Breuer'in yalnız kalma ihtiyacına saygı gösteıen Nietzsche, granit ve mermer mezartaşlarının dizili olduğu patikadan aşağı yürüdü. Hemen önünde varlıklı Viyana Yahudilerinin mezarları duruyordu –Goldschmidt'ler, Gomperze'ler, Altmann'lar, Wertheimer'lar–, hayattayken olduğu gibi ölümlerinde de Hıristiyan Viyana toplumuna asimile olmaya çalışmaktaydılar. Bütün bir aileyi içine alacak olan büyük kabirlerin girişleri kalın demir kafeslerle kapatılmıştı, kabirlere süslü mezar heykelleri bekçilik ediyordu. Yolun aşağısındaki masif mezar taşlarının üzerinde duran melek heykelleri taştan kollarını açmışlardı. Nietzsche onların dikkat çekmek ve hatırlanmak için yalvardıklarını düşündü.

On dakika sonra Breuer ona yetişmişti. "Sizi bulmak çok kolay oldu Friedrich. Bir şeyler mırıldandığınızı duydum."

"Yürürken saçma şiirler uydurarak eğleniyordum. Şunu dinleyin", derken, Breuer onun bir adım önüne geçmişti. "Son şiirim:

Taşlar ne işitir ne de görür bir şeyi
Yine de hıçkırır hafiften, 'Unutma beni. Unutma beni.' "

Sonra Breuer'in bir şey söylemesini beklemeden sordu: "Ailenizin yanındaki üçüncü Breuer olan Adolf kimdi?"

"Adolf benim tek kardeşimdi. Sekiz yıl önce öldü. Annem onu doğururken ölmüş. Büyükannem yanımıza taşınıp bizi büyüttü. O da öleli uzun zaman oldu. Şimdi," dedi Breuer yavaşça, "hepsi gitti ve sıra bana geldi."

"Ya çakıltaşları? Buradaki mezartaşlarının üzerinde hep küçük çakıltaşları görüyorum."

"Çok eski bir Yahudi göreneği; yalnızca ölüleri şereflendirmek, anısını ifade etmek için."

"Kime ifade etmek için? Eğer münasebetsizlik ediyorsam, Josef, beni affedin lütfen."

Breuer gömlek yakasını gevşetmek için elini paltosuna doğru getirdi. "Hayır, bir mahzuru yok. Aslında, tam *benim* tarzımda geleneklere aykırı sorular soruyorsunuz, Friedrich. Sorularımla hep ben başkalarını kıvrandırırdım, şimdi ise benim kıvranmam ne tuhaf! Ama buna verecek bir cevabım yok. O çakıltaşlarını kimse için bırakmış değilim. Sosyal bir âdet adına değil, başkaları görsün diye de değil; ailemden geriye kimse kalmadı, bu mezarı ziyaret eden bir tek benim. Batıl inanç ya da korkudan değil. Bunun için ödüllendirileceğim gibi bir düşünce adına hiç değil; çocukluğumdan beri yaşamın, birbiriyle aynı iki boşluk arasındaki bir kıvılcım olduğuna inandım: Doğumdan önceki ve ölümden sonraki karanlıklar arasındaki bir kıvılcım."

"Yaşam, iki boşluk arasındaki kıvılcım. Güzel bir imge, Josef. Ama kafamızın hep ikinci boşluğa takılması ve birinci boşluk üzerinde hiç düşünmememiz ne tuhaf, değil mi?"

Breuer bu soruyu takdir edercesine başını sallayıp birkaç saniye sonra devam etti: "Ama o çakıltaşları. Onları kimin için bıraktığımı soruyorsunuz. Belki de Pascal'ın teorisinden etkileniyorum. Ne de olsa, kaybedilecek bir şey yok, değil mi? Küçük bir çakıltaşı, küçük bir çaba."

"Ve bir de küçük bir soru, Josef. Aslında bu soruyu, daha büyük bir soruyu sormadan önce zaman kazanmak için sormuştum!"

"Hangi soru?"

"Annenizin isminin Bertha olduğunu neden daha önce söylemediniz?"

Breuer bu soruyu hiç beklemiyordu. Dönüp Nietzsche'ye baktı. "Neden söyleyeyim ki? Hiç aklıma gelmedi. En büyük kızımın adının *da* Bertha olduğunu söylemedim. Bunun konuyla ilgisi yok. Daha

önce söylediğim gibi annem, ben daha üç yaşındayken ölmüş, onunla ilgili hiçbir anım yok."

"*Bilinçli* bir anınız yok," dedi Nietzsche, onu düzelterek. "Ama anılarımızın çoğu bilinçaltında varlığını sürdürür. Kuşkusuz Hartmann'ın *Bilinçdışının Felsefesi*'ni biliyorsunuzdur. Bütün kitapçılarda var."

Breuer evet anlamında başını salladı. "Çok iyi biliyorum. Kafedeki arkadaşlarla bunu saatlerce tartışmıştık."

"Bu kitabın ardında büyük bir deha yatıyor, ama yazarın değil, yayıncının dehası. Hartmann seyyah bir filozof, bütün yaptığı Goethe'nin, Schopenhauer'ın ve Shelling'in düşüncelerini kendine mal etmek oldu. Ama yayıncısı Duncker'e diyeceğim tek söz şu: '*Chapeau*!'; ve Nietzsche şapkasını havaya kaldırıp salladı." *İşte* bir kitabı, Avrupa'daki her okuyucunun burnunun dibine koymasını bilen bir adam. Kitap dokuzuncu baskıyı yaptı! Overbeck bana yüz bin adet satıldığını söyledi! Düşünebiliyor musunuz! Bense kitaplarımdan biri iki yüz tane satsa mutluluktan havaya uçarım."

Bir iç çekti ve şapkasını tekrar giydi.

"Ama Hartmann'a dönecek olursak, bilinçdışını on beş yirmi farklı yönden incelemiş ve hafızamızın ve zihinsel süreçlerimizin büyük bölümünün bilinçdışı olduğuna kuşku bırakmamış. Ben de ona katılıyorum, ama yeterince derine inememiş: Yaşamın –gerçek yaşamın– ne kadarının bilinçdışında yaşandığını tahmin etmenin zor olduğuna ben de inanıyorum. Bilinç, varolmayı kaplayan yarı saydam bir zardan ibarettir: Eğitimli bir göz bunun arkasını görebilir; ilkel dürtüleri, içgüdüleri ve güç istemini asıl neyin harekete geçirdiğini bulabilir.

"Aslında, Josef, Bertha'nın düşlerinize girdiğini hayal ettiğinizde bilinçdışına atıfta bulunmuştunuz. Nasıl demiştiniz; onun en gizli odalarına, hiçbir şeyin eskimediği tapınağına girebildiğinizi söylemiştiniz, değil mi? Eğer sizin resminiz sonsuza dek onun zihninde kalıyorsa, Bertha başka bir şey düşündüğü zaman bu resim nereye gidiyor? Belli ki bilinçdışı, anıların saklandığı koca bir depo."

O sırada bir grup insanın yas tuttuğu açık bir mezarın yanından geçmekteydiler. Dört tane iri yarı mezarcı, ellerinde kalın iplerle tabutu mezara indirdiler; ölünün yakınları, en küçüğünden büyüğüne kadar yan yana dizilip mezara küçük birer kürek dolusu toprak atmaya başladılar. Breuer ve Nietzsche, yeni kazılmış toprağın taze kokusunu içlerine çekerek birkaç dakika hiç konuşmadan yürüdüler. Yol çatallaşınca Breuer Nietzsche'nin koluna dokunarak sağdaki patikaya

döneceklerini gösterdi.

"Bilinçdışı anılara gelirsek," Breuer tahta tabuta çarpan toprak sesi artık duyulmaz olunca sözlerine devam etti, "size tamamen katılıyorum. Aslında, Bertha'ya uyguladığım hipnoz tedavisi de bu durumun varlığını kanıtlıyor. Ama Friedrich, siz neyi kastediyorsunuz? Sırf annemle aynı ismi taşıyor diye Bertha'ya âşık olduğumu söylemek istemiyorsunuz herhalde?"

"Josef, hastanız Bertha hakkında günlerdir konuşuyor olmamıza rağmen, daha bugün bana annenizin de adının Bertha olduğunu söylemeniz size de ilginç gelmiyor mu?"

"Ben bunu sizden saklamadım. Yalnızca annem ve Bertha arasında hiçbir ilişki kurmamıştım. Şu anda bile bu bana son derece ilgisiz geliyor. Benim için Bertha, Bertha Pappenheim'dır. Annemi hiçbir zaman düşünmedim. Onunla ilgili aklıma gelen tek bir görüntü bile yok."

"Yine de yaşadığınız sürece onun mezarına çiçek koyuyorsunuz."

"Bütün ailemin mezarına!"

Breuer çok inatçılık ettiğini hissediyordu, ama yine de aklına gelenleri içtenlikle söylemeye kararlıydı. Nietzsche'nin ısrarlı tutumundaki direnme gücü, şikâyet etmeden, yılmadan psikolojik sorgulamasını sürdürmesi Breuer'de hayranlık uyandırmıştı.

"Dün Bertha'nın bütün muhtemel anlamları üzerinde durmuştuk. Baca temizliğiniz sırasında aklınıza pek çok anı geldi. Nasıl oldu da bunların arasında annenizin adı aklınıza gelmedi?"

"Buna nasıl cevap verebilirim? Bilinçdışı anılar, bilinçli kontrolümün dışında kalıyor. Ama nerede, bilemiyorum. Kendilerine özgü bir yaşamları var. Ben sadece yaşadığım şeyi, *gerçek* olanı anlatabilirim. Bertha, *yalnızca* Bertha yaşamımdaki en gerçek şey."

"Ama, Josef, işte mesele bu. Dün, Bertha ile ilişkinizin gerçek dışı olmasa da, gerçek Bertha ile hiçbir ilgisi olmayan imgeler ve özlemlerle örülü bir yanılsama olabileceğini öğrenmedik mi?

"Dün, Bertha fantezinizin sizi *gelecekten*, yaşlılık ve korkularınızdan koruduğunu öğrendik. Bugün ise Bertha görüntülerine *geçmişin* hayaletlerinin de bulaştığını görüyorum. Josef, yalnızca bu an gerçektir. Eninde sonunda yalnızca şimdiki anda bir şeyler yaşarız. Bertha gerçek değil. O, hem gelecekten hem de geçmişten gelen bir hayalet."

Breuer Nietzsche'nin hiç bu kadar kendinden emin konuştuğunu görmemişti, kullandığı her sözcük kesindi.

"Başka bir şekilde anlatayım!" diye devam etti. "Siz, Bertha ve kendinizin birbirine yakın bir ikili oluşturduğunu düşünüyorsunuz; dü-

şünebilecek en yakın, en özel ilişki. Değil mi?"

Breuer başıyla onayladı.

"Ancak," diye sürdürdü konuşmasını Nietzsche, "Ben, Bertha'yla aranızda *hiçbir şekilde özel bir ilişki olmadığından* eminim. Tüm bunların esasını oluşturan şu soruya cevap verebilirseniz saplantınızın çözüleceğine inanıyorum:'*Bu ilişkide kaç insan yer alıyor*?' "

Araba tam önlerindeydi. Breuer biner binmez Fischmann'a Simmeringer Haide'ye gideceklerini söyledi.

İçeri girip oturduklarında Breuer sorulan soruya döndü. "Ben bu sorunun anlamını yakalayamadım, Friedrich."

"Eminim, Bertha'yla yaptığınız sohbetlerin özel olmadığını siz de göreceksiniz. Onunla siz asla yalnız olmadınız. Sizin fanteziniz insan kaynıyor: Kurtarıcı ve koruyucu güçleri olan güzel kadınlar; Bertha adına savaşıp zafer kazandığınız kimliksiz erkekler; anneniz Bertha Breuer; ve hayran hayran gülümseyen on yaşındaki bir kız. Bunlardan öğrendiğimiz bir şey varsa, Josef, o da Bertha saplantınızın *Bertha ile ilgili olmadığıdır*!"

Breuer başını sallayıp düşüncelere daldı. Nietzsche de ses çıkarmadan oturuyor ve gezintinin geri kalanını pencereden seyrediyordu. Arabadan indiklerinde Breuer Fischmann'a bir saat sonra geri gelmesini söyledi.

Güneş artık koskocaman kurşuni bir bulutun arkasında kaybolmuştu; iki adam daha dün Rus steplerini yoklayan dondurucu rüzgârdan korunmak için başlarını eğmişlerdi. Düğmelerini boğazlarına kadar ilikledikten sonra kısa bir yürüyüş yaptılar. Sessizliği ilk bozan Nietzsche oldu.

"Tuhaftır, Josef, mezarlıkların benim üzerimde sakinleştirici bir etkisi var. Babamın bir Lutherci rahip olduğunu söylemiştim. Ama arka bahçemizin ve benim oyun alanımın köyün kilisesinin bahçesi olduğunu da söylemiş miydim? Ha, bu arada Montaigne'in ölüm üzerine yazdığı denemesinde mezarlığa bakan bir odada kalınmasını tavsiye ettiğini biliyor musunuz? İnsanın zihnini dinlendirdiğini ve yaşamdaki önceliklerin değerlendirilmesini sağladığını öne sürüyor. Mezarlıklar size de bunları düşündürür mü?"

Breuer başıyla onayladı. "O denemeye bayılırım! Bir zamanlar mezarlıkların bana tazelik kazandırdığı bir dönem yaşadım. Yıllar önce, üniversite kariyerimin sona ermesiyle yıkıldığım zamanlar ölüler arasında teselli aramıştım. Nedense mezarlar beni sakinleştirir, yaşamımdaki önemsiz şeylerin gerçekten önemsiz olduklarını gösterir. Ama

sonra bu, birden değişti!"

"Nasıl oldu?"

"Neden bilmiyorum, ama birden mezarlığın o huzur verici, aydınlatıcı etkisi yok oldu. Onlara saygımı yitirdim; cenaze meleklerinin ve Tanrının kollarında uyumakla ilgili mezartaşlarındaki o yazıların çok aptalca, hatta zırva olduğunu düşünmeye başladım. Birkaç yıl önce bir değişiklik daha oldu bende. Mezarlık hakkındaki her şey –mezartaşları, heykeller, aile mezarlıkları– beni korkutmaya başladı. Tıpkı bir çocuk gibi, mezarlıkların hortlaklarla dolu olduğunu düşünmeye başladım, ailemin mezarına doğru yürürken ikide bir kafamı sağa sola çevirmeye, çevreme ve arkama bakmaya başladım. Gelmemek için bahaneler buldum; birinin bana eşlik etmesini tercih ediyordum. Artık mezarlıkta kaldığım süre giderek daha da kısalıyor. Ailemin mezarının görüntüsü beni korkutuyor; orada durduğumda toprağa gömüleceğimden, beni içine alıp yutacağından korkuyorum."

"Tıpkı gördüğünüz rüyada bastığınız yerin ayaklarınızın altından kayması gibi."

"Bunu söylemeniz çok ürkütücü, Friedrich! Daha bir iki dakika önce benim de aklımdan bu rüya geçmişti."

"Belki o rüya, mezarlıkla ilgili bir rüyaydı. Hatırladığım kadarıyla rüyanızda, kırk metre derine düşüyordunuz ve karşınıza bir taş parçası çıkıyordu; taş mı demiştiniz siz de?"

"*Mermer* taş! Mezartaşı!" diye karşılık verdi Breuer. "Üzerinde okuyamadığım bir şeyler yazan bir taş! Sanırım size söylemediğim bir şey daha var. Size daha önce sözünü ettiğim genç öğrenci, aynı zamanda dostum, Sigmund Freud; hani ben hastalarımı evlerinde ziyaret ederken bana eşlik eden..."

"Evet?"

"İşte rüyalar onun hobisidir. Arkadaşlarına rüyalarını anlattırır. Rüyalardaki tam rakamlar ve cümleler onun çok dikkatini çekiyor. Ona kâbusumdan söz ettiğimde, tam kırk metre aşağı düşmem hakkında tuhaf bir teori öne sürdü. Bu rüyayı ilk olarak kırkıncı yaşgünüme yakın gördüğüm için, bu kırk metrenin kırk yaşı temsil ettiğini düşünmüş!"

"Dâhiyane!" Nietzsche adımlarını yavaşlatmış ve ellerini çırpmıştı. "Metre değil, yaş! İşte rüyadaki muamma çözülmeye başladı! Kırkıncı yaşınıza gelince, toprağın içine düştüğünüzü ve kendinizi mermer bir taşın üzerinde bulduğunuzu düşlüyorsunuz. Ama bu taş, sonun gelmesi mi demek? Ölüm mü bu? Yoksa, bir şekilde, bu düşüşün ke-

silmesi; yani bir kurtuluş mu?"

Nietzsche cevap beklemeden sürdürdü konuşmasını. "Ve bir soru daha: Ayaklarınızın altındaki yer kaymaya başladığında aradığınız Bertha hangi Bertha'ydı? Koruyacağını sandığınız genç Bertha mı? Yoksa bir zamanlar size gerçek güvenliği veren ve o taşın üzerinde adı yazılı anne Bertha mı? Yoksa ikisinin bir karışımı mı? Ne de olsa, ikisinin de yaşları yakın, anneniz öldüğünde ondan pek yaşlı değildi zaten!"

"Hangi Bertha mı?" Breuer başını iki yana salladı. "Bu soruya cevap verebilmek mümkün mü? Birkaç ay öncesine kadar konuşarak yapılan tedavinin bir bilim olarak düşünülebileceğine inanıyordum! Ama bu soruların cevapları ne kadar bilimsel olabilir? Belki de doğruluk yalnızca gücün kendisiyle ölçülmeli: Sizin sözcükleriniz çok güçlü, beni etkiliyor, sözlerinizin doğru olduğunu *hissediyorum*. Ama *hislere* ne kadar güvenebiliriz? Din fanatikleri her yerde yüce bir varlığı *hissettiklerini* söyleyip duruyorlar. Onların hislerinin benimki kadar güvenilir olmadığını mı söyleyeceğiz?"

"Acaba," diye fikir yürüttü Nietzsche, "rüyalarımız akılcılık ve hislerden ziyade bize mi yakın diye düşünüyorum."

"Rüyalara duyduğunuz bu ilgi beni şaşırtıyor, Friedrich. Kitaplarınızda bundan pek söz etmemişsiniz. Yalnızca, ilkel insanın zihinsel yaşamının hâlâ devam ettiğini yazdığınızı hatırlıyorum."

"Bence bütün tarih öncesi yaşamımız, rüyalarımızın metninde görülebilir. Ama rüyalar beni yalnızca uzaktan etkiliyor: Maalesef ben kendiminkileri pek hatırlayamam, ama son zamanlarda bir tanesi oldukça net bir biçimde kendisini gösterdi."

İki adam konuşmadan yürüdüler, ayaklarının altındaki kuru yaprak ve dallar ezilirken küçük çıtırtılar çıkarıyordu. Nietzsche rüyasını anlatacak mıydı? Breuer artık Nietzsche'den bir şey istemediğinde onun daha çok şey vereceğini öğrenmişti. En iyisi sessiz kalmaktı.

Birkaç dakika sonra Nietzsche devam etti. "Kısa bir rüya ve sizinki gibi hem kadın hem de ölümle ilgili. Bir kadınla yataktayım ve bir mücadele içindeyiz. Belki de çarşafı çekiştirip duruyoruz. Nasıl oluyorsa, birkaç dakika sonra kendimi çarşafla sarılı, sıkı sıkı bağlanmış buluyorum, o kadar sıkı ki hareket edemiyor, nefes bile alamıyorum. Ter içinde, zor nefes alır bir halde ve 'Yaşa, yaşa!' diye bağırarak uyanıyorum."

Breuer Nietzsche'nin rüyasını iyice hatırlamasına yardımcı olmak istedi, ama çabaları boşa çıktı. Nietzsche'ye rüyasının çağrıştırdığı tek

şey mumyalanmış bir Mısırlı gibi çarşafa sarılı olmasıydı. Bir mumya haline gelmişti.

"Bana çarpıcı gelen," dedi Breuer, "rüyalarımızın taban tabana zıt olması. Ben rüyamda, beni ölümden kurtaran bir kadın görüyorum, siz ise rüyanızda ölümü getiren bir kadın görüyorsunuz."

"Evet, rüyam bunu gösteriyor. Ve ben de inanıyorum buna! Kadın sevmek demek, yaşamdan nefret etmek demektir!"

"Anlayamıyorum, Friedrich. Yine bilmece gibi konuşuyorsunuz."

"Demek istediğim şu: İnsan güzel bir tenin altındaki çirkinliği görmemek için gözlerini kör etmeden bir kadını sevemez; derinin altında kan, damarlar, yağ, sümük, dışkı; bu fizyolojik iğrençlikleri görmez. Âşık insan kendi gözlerini çıkarmalı, gerçeklerden feragat etmelidir. Benim için ise böyle bir gerçekdışı yaşam, yaşarken ölmek demektir!"

"O halde sizin yaşamınızda aşka yer yok, öyle mi?" Breuer derin bir iç çekti. "Aşk, *benim* hayatımı mahvediyor olsa da dostum, sizin adınıza üzülmekten kendimi alamıyorum."

"Benim düşlediğim aşk iki insanın birbirini sahiplenme çabasından çok daha öte bir şey. Yıllar önce, bir keresinde bunu bulduğumu sanmıştım. Ama yanılmışım."

"Ne oldu?"

Nietzsche'nin yavaş yavaş başını iki yana sallayarak düşündüğünü gören Breuer üstelemedi. Nietzsche konuşuncaya kadar sessizce yürümeye devam ettiler: "Ben, iki insanın daha yüce hakikati bulmak için bir ihtirası paylaştığı bir aşk düşünüyorum. Belki de buna aşk demememek gerek. Belki de dostluk demek daha doğru."

Bugünkü konuşmaları ne kadar farklıydı! Breuer kendisini Nietzsche'ye çok yakın hissetmiş, hatta kol kola yürümeyi bile istemişti. Ama biraz da düş kırıklığı içindeydi. Bugün de ihtiyacı olan yardımı alamayacağını biliyordu. Yürürken yapılan görüşmeleri yeterince yoğun geçmemişti. Huzursuz bir anda sessizliğe gömülmek, dışarı verilen nefesleriyle ve önlerine çıkan kuru bir dalın rüzgârda çıtırdamasıyla dikkatlerinin dağılması bu durumda çok kolaydı.

Bir ara Breuer arkada kaldı. Onu aramak için arkasına bakan Nietzsche, arkadaşını elinde şapkasıyla, öylesine topraktan fışkırmış bir bitkinin yanına eğilmiş vaziyette görünce şaşırdı.

"Yüksükotu," diye açıkladı Breuer. "Kalbinden rahatsız en az kırk hastamın yaşamı bu sıradan bitkinin cömertliğine bağlı."

Bu mezarlık ziyareti her ikisinin de çocukluk yaralarını açmıştı; yürüdükçe eski anılar akıllarına geliyordu. Nietzsche altı yaşındayken

yani babasının ölümünden bir yıl sonra gördüğü bir rüyayı hatırlamıştı.

"Sanki dün gece görmüşüm gibi gözümün önünde. Bir mezar açılıyor ve babam, üzerinde kefeniyle mezardan kalkıyor, kiliseye giriyor ve kollarında küçük bir çocukla geri dönüyor. Kucağındaki çocukla tekrar mezara giriyor. Toprak üzerlerine kapanıyor ve mezartaşı eski yerine doğru kayarak yerleşiyor.

"Asıl korkunç olan, bu rüyayı görmemden kısa bir süre sonra erkek kardeşimin hastalanması ve havale geçirip ölmesi oldu."

"Ne korkunç!" dedi Breuer. "Böyle bir şeyi önceden görmeniz çok ürkütücü! Bunu nasıl açıklıyorsunuz?"

"Açıklayamıyorum. Uzun bir süre doğaüstü güçlerden korktum ve dualarımı okurken çok içtendim. Daha sonraki birkaç yıl içinde ise bu rüyanın kardeşimle ilgisi olmadığını düşünmeye başladım; babam *benim* için gelmişti ve o rüya benim ölüm korkumu ifade ediyordu."

İki adam birbirleriyle daha önce hiç olmadıkları kadar rahattılar, anılarını anlatmaya devam ettiler. Breuer eski evlerindeyken gördüğü bir rüyasını hatırladı: Ailenin başına gelen bir felaket yüzünden babası mavi-beyaz ibadet atkısına sarınmış, çaresiz bir halde dua okuyor ve olduğu yerde sallanıyordu. Nietzsche de bir kâbusunda, yatak odasına girdiğinde, yatağında ölmek üzere olan yaşlı bir adamın yattığını ve boğazından can çekişme hırıltılarının geldiğini görmüştü.

"Her ikimiz de ölümü çok erken tanımışız," dedi Breuer düşünceli bir biçimde, "ve her ikimiz de erken yaşlarda acı bir kayıp yaşamışız. Kendim için konuşacak olursam ben hâlâ bunu üzerimden atamadım. Ama sizinki, siz bu *kaybınıza* ne diyeceksiniz? Sizi koruyan bir babanızın olmaması nasıl bir şey?"

"Beni koruyan mı yoksa bana *baskı yapan* mı? Bu bir kayıp mıydı acaba? Bundan emin değilim. Ya da şöyle demeli: Bu durum, çocuk için bir kayıp olarak görülebilir, ama adam için değil."

"Bunun anlamı?" diye sordu Breuer.

"Bunun anlamı sırtımda babamı taşıma yükünü yaşamadım hiç, onun yargılarının ağırlığı boğazıma çökmedi, benim yaşama hedefim onun tutkularını gerçekleştirmek biçimini almadı. Babamın ölümü bir nimet, bir özgürlük olarak da görülebilir. Onun geçici arzuları asla benim yasam haline dönüşmedi. Kimsenin daha önce geçmediği kendi yolumu kendim keşfetmek üzere tek başına bırakıldım. Bir düşünün! Ben, Deccal, sahte inançlarla cinleri kovabilir, her başarım karşısında sitemle acı çeken bir vaiz-babayla yeni hakikatler arayabilir miydim? Tüm o yanılsamalara karşı yürüttüğüm mücadeleyi *kendi* şahsına bir

saldırı olarak görecek bir babayla?"

"Ama", diye araya girdi Breuer, "ona ihtiyacınız olduğunda sizi korumuş olsaydı, yine de Deccal olmak *zorunda* kalır mıydınız?"

Nietzsche karşılık vermedi, ama Breuer de üstelemedi. Nietzsche'nin ritmine uymayı öğrenmişti; hakikat arayışlarına izin vardı, hatta hoş karşılanıyordu; ama bu zorlanırsa direnmeyle sonuçlanıyordu. Breuer babasının kendisine verdiği saati cebinden çıkardı. Arabaya, Fischmann'ın onları beklediği yere dönme vakti gelmişti. Rüzgâr arkalarındayken yürümeleri daha kolaydı.

"Siz benden daha dürüst olabilirsiniz," diye düşüncelerini ifade etti Breuer. "Belki de benim babamın yargıları belimi sandığımdan daha fazla büktü. Ama çoğu zaman onu çok özlüyorum."

"Neyi özlüyorsunuz?"

Breuer babasını düşündü ve anıları bir bir gözünün önüne geldi. Yaşlı adam, başında takkesi, haşlanmış patates ve ringa balığından oluşan yemeğine başlamadan önce dua ediyordu. Sinagogta otururken yüzündeki gülümseme ve boynundaki dua atkısının püsküllleriyle oynayan oğlunu seyredişi. Satranç oynarlarken oğlunun hamlesini geri almasına itiraz edişi: "Josef, kötü alışkanlıklar öğrenmene izin veremem." Sünnete hazırlanan genç öğrencilere ilahiler okurken evi dolduran o koyu bariton sesi.

"Galiba her şeyden çok onun ilgisini özlüyorum. O benim en iyi dinleyicimdi, hafızasını kaybettiği ve kafasının iyice karıştığı son anlarında bile öyleydi. Ona bütün başarılarımı, yerinde teşhislerimi, araştırmalarımdaki keşifleri hatta bağışlarımı bile anlatırdım. Öldükten sonra bile beni dinlemeyi sürdürdü. Yıllarca onun benim arkamda olduğunu, başarılarımı görüp beni onayladığını hayal ettim. Babamın hayali soldukça, yaptığım işlerin ve gösterdiğim başarıların hepsinin boş olduğunu, gerçek bir anlam taşımadığını hissetmeye başladım."

"Josef, başarılarınız babanızın ölümlü zihnine kayıt edilebilseydi, o *zaman* anlam taşıyacaktı mı demek istiyorsunuz?"

"Bunun akıldışı olduğunun farkındayım. Boş bir ormanda düşen bir ağacın çıkardığı sesin sorulmasına benzer bir şey bu. Gözlenmeyen bir etkinliğin anlamı var mıdır?"

"Aradaki fark, tabii ki ağacın kulaklarının olmaması, ama anlam yükleyecek olanın da sizin kendiniz olmanız."

"Friedrich, siz benden –şimdiye kadar tanıdığım herkesten– daha fazla kendine güvenen, kimseye ihtiyaç duymayan bir insansınız! Sizi daha ilk gördüğümde, meslektaşlarınızın size ilgi göstermemesi karşı-

sında takındığınız güçlü ve kayıtsız tutum beni hayrete düşürmüştü."

"Uzun zaman önce, Josef, kötü şöhretle baş etmenin vicdan azabıyla baş etmekten daha kolay olduğunu öğrendim. Ayrıca ben açgözlü biri değilim; kalabalığa yazmıyorum. Ve sabretmeyi biliyorum. Belki benim öğrencilerim henüz dünyaya gelmediler. Benim günlerim yarından sonraki günler. Bazı filozoflar ölümlerinden sonra doğarlar!"

"Ama Friedrich –ölümünden sonra doğacak olduğuna inansak bile– bu benim babamın ilgisine duyduğum özlemden çok mu farklı bir şey? Yarından sonraki günü bekliyor olabilirsiniz, ama siz de benim gibi sizi dinleyecek birilerinin özlemini duyuyorsunuz."

Uzun bir sessizlik. Sonunda Nietzsche başını öne salladı ve yumuşak bir sesle cevap verdi: "Belki. Belki kuytu köşelerimde hâlâ temizlemem gereken biraz kibir kalmış olabilir."

Breuer sadece başını öne salladı. Gözlemlerinden birini Nietzsche'nin ilk defa kabul ettiği dikkatinden kaçmamıştı. Bu, ilişkilerinde bir dönüm noktası olabilir miydi?

Hayır, hayır henüz değil! Bir an sonra Nietzsche ekledi: "Yine de bir babanın onayına muhtaç olmakla, gelecekte kendisini izleyecek olanları daha yükseğe çıkarmaya çalışmak arasında fark var."

Nietzsche'nin motivasyonlarının kendi kendisi için bile tam olarak açık olmadığını anlamasına rağmen Breuer karşılık vermedi; Nietzsche'nin de karanlık arka sokaklarında dans eden anıları vardı. Breuer'e bugün, *bütün motivler*, kendisinin ve Nietzsche'ninkiler aynı kaynaktan fırlıyor gibi geldi; ölüm'ün unutturma gücünden kaçma çabası. Acaba çok mu sağlıksız düşünüyordu? Belki de mezarlığın etkisiydi bu. Belki de ayda bir ziyaret bile fazla kaçıyordu.

Ama bu tür sağlıksız düşünceler bugünkü yürüyüşün tadını kaçırmamıştı. Nietzsche'nin yaptığı dostluk tanımını düşündü: İki insanın daha yüce bir hakikatin peşinde koşması. İşte bugün Nietzsche'yle yaptıkları tam anlamıyla bu değil miydi? Evet, onlar dost olmuşlardı.

Bu rahatlatıcı bir düşünceydi; gerçi Breuer derinleşen ilişkilerinin ve düşünmeye teşvik eden tartışmalarının acısını dindirmediğini biliyordu. Dostluk adına bunu gözardı etmeye çalıştı.

Yine de Nietzsche, bir dost olduğundan olsa gerek, zihninden geçenleri okumuş olmalıydı. "Bugün çıktığımız bu gezinti çok hoşuma gitti, Josef, ama buluşmalarımızdaki *raison d'être'i* unutmamamız gerek, yani sizin psikolojik durumunuzu."

Tepeden aşağıya inerlerken Breuer'in ayağı kaydı ve düşmemek için bir fidanı yakaladı. "Dikkatli olun, Friedrich, bu kayalar çok kay-

gan." Nietzsche elini Breuer'e uzattı ve birlikte inmeye devam ettiler.

"Düşünüyorum da," diye devam etti Nietzsche, "konuşmamız biraz dağınık da olsa çözüme giderek daha fazla yaklaşıyor gibiyiz. Bertha saplantısına doğrudan yaptığımız saldırıların sonuçsuz çıktığı doğru. Yine de son bir iki gün içinde *nedeni* bulduk: Bu saplantı Bertha'yı değil ya da yalnızca Bertha'yı değil, Bertha'da gömülü başka anlamları da içeriyor. Hemfikir miyiz?"

Breuer başıyla onayladı, ama bu entelektüel formülasyonlarla yardım alamadığını kibar bir dille açıklamak istiyordu. Ancak Nietzsche aceleyle devam etti: "Asıl hatamızın Bertha'yı hedef almamız olduğu ortada. *Düşmanı doğru seçmedik.*"

"Yani–?"

"Siz biliyorsunuz, Josef! Neden *bana* söyletiyorsunuz? Asıl düşman, saplantınızın altında yatan *anlam*. Bugünkü konuşmamızı düşünün; tekrar tekrar sizin boşluk, ilgisizlik ve ölüm korkularınızın etrafında dolaştık durduk. Kâbusunuzda, altınızdan kayan toprakta, mermer taşın üstüne düşüşünüzde hep bunlar vardı. Mezarlık korkunuzda, anlamsızlık konusundaki kaygılarınızda, gözlenme ve hatırlanma arzularınızda bunlar vardı. Asıl çelişki, *sizin* çelişkiniz, kendinizi hakikati aramaya vakfetmeniz, ama keşfettiğiniz şeyin görüntüsüne dayanamayışınız."

"Ama Friedrich, siz de ölüm ve tanrısızlık korkusunu duyuyor olmalısınız. Ta baştan beri size aynı soruyu soruyorum, 'Buna nasıl dayanıyorsunuz? Bu dehşetle yüz yüze gelmeyi *siz* nasıl başarıyorsunuz?' "

"Bunu anlatmanın zamanı geldi galiba," diye karşılık verdi Nietzsche, tavırları oldukça tuhaflaşmıştı. "Önceleri beni dinlemeye hazır olmadığınızı düşünüyordum."

Nietzsche'nin mesajını merakla bekleyen Breuer, bir kez olsun onun kehanette bulunan sesine karşı durmamayı yeğledi.

"Josef, ben, insanın gerçeğe nasıl 'dayanacağını' ya da nasıl 'yüz yüze' geleceğini öğretmiyorum. İşte size vereceğim ders: *Doğru zamanda öl!*"

"Doğru zamanda öl!" Bu cümle Breuer'i derinden sarsmıştı. Bu güzel öğle sonu gezintisi ölümcül bir ciddiyete bürünüyordu. "Doğru zamanda ölmek mi? Ne demek istiyorsunuz? Lütfen, Friedrich, size tekrar tekrar söylüyorum, önemli bir şeyi böyle karmaşık bir biçimde anlatmanıza dayanamıyorum. Bunu neden yapıyorsunuz?"

"İki soru birden sordunuz. Hangisini cevaplayayım?"

"Bugün bana doğru zamanda ölmenin ne demek olduğunu anlatın."

"Yaşarken yaşayın! İnsan yaşamını tamamlayıp öldüğü zaman ölüm, taşıdığı dehşeti yitirir! İnsan doğru zamanda yaşamazsa, asla doğru zamanda ölemez."

"*Bunun* anlamı nedir?" Breuer düş kırıklığı artmış bir halde sorusunu tekrarladı.

"Kendinize sorun, Josef: *Yaşamınızı tamamlayabildiniz mi*?"

"Soruya soruyla cevap veriyorsunuz Friedrich!"

"Siz de cevabını bildiğiniz soruları soruyorsunuz," diye karşı çıktı Nietzsche.

"Cevabını biliyorsam size neden sorayım?"

"Kendi cevabınızı bilmekten kaçmak için!"

Breuer durakladı. Nietzsche'nin haklı olduğunu biliyordu. Direnmeyi bırakıp dikkatini konu üzerinde topladı. "Yaşamımı tamamlayabildim mi? Çok şey başardım, benden beklenenden çok daha fazlasını. Maddi başarı, bilimsel başarı, aile, çocuklar; ama bu konulardan daha önce de söz etmiştim."

"Hâlâ sorumdan kaçıyorsunuz Josef. Yaşamınızı tam anlamıyla yaşadınız mı? Yoksa yaşam mı sizi yaşadı? Siz mi seçtiniz? Yoksa o mu sizi seçti? Sevdiniz mi? Yoksa pişman mı oldunuz? Yaşamınızı tamamlayıp tamamlayamadığınızı sorarken anlatmak istediğim buydu. Yoksa boşa mı harcadınız? Babanızı ailenin başına gelen bir felaket yüzünden çaresiz bir halde dua ederken gördüğünüz rüyayı hatırlayın? Siz de onun gibi değil misiniz? Siz de çaresiz bir halde, asla yaşayamadığınız bir hayatın yasını tutmuyor musunuz?"

Breuer, içinde büyük bir baskının artmakta olduğunu hissediyordu. Nietzsche'nin sorusu boğazına tıkanmıştı; kendisini savunabileceği bir şey yoktu. Nefes bile alamaz haldeydi. Göğsü patlayacak gibi olmuştu. Yürümeyi keserek bir an durdu ve cevap vermeden önce üç kez derin derin nefes aldı.

"Bu soruların cevabını zaten biliyorsunuz! Hayır, ben seçmedim! Hayır, istediğim yaşamı yaşamadım! Benim için yazılmış yaşamı yaşadım. Ben –gerçek ben– bir mahkûm gibi bu yaşama kapatıldım!"

"İşte *bu*, Josef, eminim, duyduğun *Angst*'ın gerçek kaynağı işte bu. Duyduğun o baskının nedeninin ise göğsünde patlamak üzere olan yaşanmamış bir yaşam olduğunu biliyorsun. Kalbinse her atışıyla seni sona yaklaştırıyor. Zaman sonsuza dek doymayacak kadar açgözlüdür. Durmadan yer, yutar; ama geri verdiği hiçbir şey yoktur. Sana yazılmış bir yaşamı yaşadığını söylemen ne korkunç! Bütün tehlikesine

rağmen bir kez bile özgürlüğü tadamadan ölümle yüz yüze gelmek ne acı!"

Nietzsche vaiz kürsüsünden konuşuyor, kehanetlerle dolu sesi çınlıyordu. Breuer'in üzerinden bir düş kırıklığı dalgası geçti; bunların ona yardımı olmayacağını biliyordu.

"Friedrich," dedi, "bunlar müthiş cümleler. Bu sözlere hayran kalıyorum. İçimi ürpertiyorlar. Ama bunlar, benim yaşamımdan çok, çok uzakta. Benim günlük yaşamımda özgürlüğün ne anlamı olacak? Nasıl özgür olacağım? Ben sizin gibi değilim, kendisini boğan üniversite kariyerini bırakmış genç bir bekâr değilim! Benim bir ailem var, çalışanlarım, hastalarım, öğrencilerim var! Artık çok geç! Sonsuza dek bu konuşmayı sürdürebiliriz, ama yaşamımı değiştiremem; benim yaşamım başkalarının yaşamlarıyla sıkı sıkıya örülmüş durumda."

Uzun bir sessizlik oldu, sessizliği bozan Breuer'in yorgun sesiydi. "Ama uyuyamıyorum, artık göğsümdeki bu baskıya dayanamıyorum." Dondurucu rüzgâr paltosundan içeri giriyordu, titreyerek atkısını boynuna daha sıkı sıkı doladı.

Nietzsche, kendisinden beklenmeyen bir hareketle onun koluna girdi. "Dostum," diye fısıldadı, "nasıl farklı yaşanacağını size ben *söyleyemem*, diyelim ki söyledim, o zaman da başka birinin tasarladığı bir yaşamı yaşıyor olurdunuz. Ama, Josef, sizin için *yapabileceğim* bir şey *var*. Size bir hediye verebilirim, düşüncelerimin içinden en değerlisini, en büyük fikrimi hediye edebilirim. Belki bunu siz de biraz biliyor olabilirsiniz, çünkü *İnsanca, Pek İnsanca* kitabımda bundan biraz söz etmiştim. Bu fikir beni bir sonraki kitabıma götüren, hatta gelecekteki bütün kitaplarıma götürecek kılavuz güç."

Sesi iyice alçalmıştı, ciddi ve heybetli bir tonla adeta gelmiş geçmiş her şeyin özünü açıklıyordu. İki adam kol kola yürüdüler. Nietzsche'den duyacağı sözleri bekleyen Breuer ileriye doğru bakıyordu.

"Josef, düşüncelerinizi netleştirmeye çalışın. Şöyle bir düşünce deneyi yapalım! Diyelim ki bir cin karşınıza çıkıverdi ve size, yaşamınızı –şu anda yaşamakta olduğunuz ve geçmişte yaşadığınız yaşamınızı– bir kez daha yaşayacağınızı, hatta sayısız kereler yaşayacağınızı söyledi; öyle ki yaşamınızdaki her acı, her neşe ve sözlere sığmayacak küçük büyük her şey birer birer tekrar başınıza gelecek, hem de aynı sırayla –hatta bu rüzgâr, şu ağaçlar ve şu kaygan yol, hatta mezarlık ve korku, hatta siz ve benim kol kola yürüyüp bu sözleri mırıldandığımız şu hassas an, hepsi tekrarlanacak– ne olurdu?"

Breuer sesini çıkarmadı. Nietzsche devam etti, "Düşünün ki varo-

luşun ebedi kum saati defalarca tersine, bir daha tersine çevrilip duruyor. Ve her seferinde siz de, ben de, içindeki her zerre sürekli tersine çevriliyoruz."

Breuer onu anlamak için gayret gösterdi. "Bu, bu nasıl bir fantezi?.."

"Bu, fanteziden öte bir şey," diye ısrar etti Nietzsche, "bir düşünce deneyinden de fazla bir şey. Siz yalnızca benim sözlerime kulak verin! Geri kalan her şeye kapatın kendinizi! Sonsuzluğu düşünün. Arkanıza bakın, geçmişin sonsuzluklarına baktığınızı hayal edin. Zaman ezeli; zaman sonsuza dek geriye uzanıyorsa, *olabilecek* her şey, *zaten* daha önce olmuş şeyler değil midir? *Şu anda* geçen her şey daha önce de aynı şekilde geçmiş değil midir? Burada yürüyen her neyse, bu yoldan daha önce geçmiş olmalı, değil mi? Ve eğer, bu zaman sonsuzluğunda her şey önceden geçmiş ise Josef, içinde bulunduğumuz şu an bu ağaç dallarının arasında fısıldaşmamıza ne diyeceksiniz? *Bu* da daha önce olmuş bir şey değil midir? Ve sonsuza dek geriye uzanabilen zaman, sonsuza dek ileriye doğru da uzanmaz mı? Şu anda, her anda, her şeyi bir daha, bir daha yaşıyor olmuyor muyuz?"

Nietzsche susup Breuer'in mesajı almasına vakit tanıdı. Daha öğlen saatleriydi, ama hava kararmıştı. Hafif hafif kar serpiştirmeye başladı. Uzaktan arabayla Fischmann'ın silueti belirdi.

Kliniğe geri dönerken iki adam konuşmalarının bir değerlendirmesini yaptılar. Nietzsche, bu yaptığını düşünce deneyi olarak adlandırmasına karşın, ebedi dönüşün bilimsel olarak da kanıtlanabileceğini öne sürüyordu. Breuer Nietzcshe'nin kanıtlarından kuşkuluydu; çünkü bu kanıtlar iki metafizik ilkeye dayanıyordu: Zamanın sonsuz olması ve gücün (evrenin temel maddesi) sonlu olması. Nietzsche'nin iddiasına göre dünyanın potansiyel hallerinin sınırlı sayısı ve geçen sınırsız zaman miktarı gözönüne alınırsa, muhtemel bütün haller olmuş olan hallerdi; ve şimdiki hal bir tekrardı; ve aynı şekilde o an'ı doğuran da, o andan kaynaklanan da, geçmişe doğru geriye, geleceğe doğru ileriye uzanan tekrarlardı.

Breuer'in şaşkınlığı artıyordu. "Tamamen rastgele meydana gelen olaylar sonucu şu yaşadığımız an'ın daha önce de oluştuğunu söylemek istiyorsunuz?"

"Zamanın hep var olduğunu, sonsuza dek geriye uzandığını düşünün. Böyle sonsuz bir zamanda, dünyayı oluşturan bütün olayların yeniden bir araya gelişleri, sonsuz kereler kendilerini tekrarlamaları demek olmuyor mu?"

"Büyük bir zar oyunu gibi mi?"

"Aynen! Varoluşun zar oyunu!"

Breuer, Nietzsche'nin ebedi dönüşe ilişkin kozmolojik ispatını sorgulamaya devam etti. Nietzsche her soruya cevap vermesine karşın, sonunda sabrı taştı ve ellerini havaya kaldırdı.

"Josef, defalarca benden somut yardımda bulunmamı istediniz. Konunun dışına çıkmamamızı, sizi değiştirecek bir şeyler vermemi benden kaç kez rica ettiniz? İşte *şimdi*, ricanızı yerine getiriyorum, ama siz ayrıntılarla uğraşarak asıl noktayı kaçırıyorsunuz. Beni dinleyin, dostum –size şimdiye kadar söylediğim en önemli şey bu olacak– *bu düşüncenin size sahip olmasına izin verin; o zaman ben de bunun sizi sonsuza dek değiştireceğine söz veririm*!"

Breuer etkilenmemişti. "Ama ispatı olmayan bir şeye nasıl inanabilirim? Durup dururken kendimi buna inandıramam. Ben dini, başka bir dinin kucağına atlamak için mi bıraktım?"

"Bunun kanıtı son derece karmaşıktır. Hâlâ bitmiş değil ve yılların çalışmasını alacak. Şimdi ise, konuşmamızın sonucunda, kozmolojik ispatla uğraşmaya ayırdığım zamanın boşa gittiğini düşünüyorum; belki ötekiler de, sizin gibi, buna takılıp kalacaklar. Belki onlar da ispatın çapraşıklığına dalıp gidecek ve önemli olan noktayı gözardı edecekler, ebedi dönüşün psikolojik *sonuçlarını* göremeyecekler"

Breuer bir şey söylemedi. Arabanın penceresinden dışarı bakıyor ve ağır ağır başını iki yana sallıyordu.

"Başka türlü anlatayım," diye devam etti Nietzsche. "Ebedi dönüşün *muhtemel* olduğunu kabul edemez misiniz? Hayır, durun, buna bile ihtiyacım yok! Bunun *mümkün* olduğunu, *yalnızca* mümkün olduğunu söylememiz yeterli. Ebedi lanetlenme masalından çok daha mümkün ve çok daha kolay kanıtlanabilir bir şey olduğu kesin! Bunun mümkün olduğunu düşünürseniz ne kaybedersiniz ki? Bir bahiste 'Nietzsche'nin tuttuğu taraf' olarak düşünün?"

Breuer başıyla onayladı.

"O halde, sizden ebedi hayatınızın ne *anlama* geldiğini düşünmenizi isteyeceğim –soyut anlamda değil– *bugün* için, en somut anlamıyla!"

"Yani demek istediğiniz," dedi Breuer, "yaptığım her eylem, yaşadığım her acı bu sonsuz döngü içinde tekrar mı yaşanacak?"

"Evet, ebedi dönüşün anlamı şudur: Bir eylemi yapmayı seçtiğinizde, o eylemi *sonsuza dek* tekrar tekrar yapmayı da kendi arzunuzla seçmiş oluyorsunuz. Bu, yapmadığın bütün eylemler, ölü doğan dü-

şünceler, kaçındığınız tercihler için de geçerli. Ve yaşanmamış o yaşam, sonsuza dek içinizde kabaracak ve sonsuza dek yaşanmamış kalacak. Vicdanınız dinlemediğiniz o sesi, sonsuza dek haykıracak."

Breuer'in başı dönmeye başladı; bunları dinlemek çok zordu. Nietzsche'nin ağzından çıkan her sözcükle inip kalkan devasa bıyığına konsantre olmaya çalışıyordu. Ağzı ve dudakları tamamen kılların altında kaldığı için, çıkacak sözcüğü tahmin etmek imkânsızdı. Zaman zaman Nietzsche'yle göz göze geliyor, ama bakışlarının keskinliği yüzünden gözlerini ondan kaçırıp etli, ama güçlü burnuna ya da bıyığı kadar heybetli kaşlarına bakıyordu.

Sonunda Breuer bir soru sormaya yeltendi: "Yani, anladığım kadarıyla, ebedi dönüş, bir tür ölümsüzlük de vaat ediyor?"

"Hayir!" Nietzsche hiddetlenmişti. "Ben, gelecekteki başka bir tür yaşam için bu yaşamın asla değiştirilmemesi, bastırılmaması gerektiğini öğretiyorum. Ölümsüz olan *bu* yaşamdır, *bu* andır. Ölümden sonra yaşam yoktur, bu yaşamın gitmesi gereken bir hedef, kıyamet günü yargıları yoktur. *Bu an sonsuza dek varlığını sürdürür* ve tek seyirciniz siz, yalnızca sizsiniz"

Breuer'e bir titreme geldi. Nietzsche'nin ürpertici sözlerinin anlamı belirginleştikçe o karşı koymayı bırakmış, tuhaf bir konsantre haline girmişti.

"İşte böyle Josef, söylediğimi tekrarlıyorum, bu düşüncenin size sahip olmasına izin verin. Şimdi size bir sorum olacak: *Bu fikirden nefret mi ediyorsunuz? Yoksa hoşunuza mı gidiyor*?"

"*Nefret ediyorum*!" Breuer neredeyse haykırmıştı. "*Sonsuza dek, yaşamadığım* duygusuyla, hiç özgürlük *tatmadığım* yaşam fikri, içime dehşet salıyor."

"*O halde*," diye nasihat verdi Nietzsche, "*bu fikri sevecek şekilde yaşayın*!"

"*Şu anda* hoşuma giden tek şey, Friedrich, başkalarına karşı ödevlerimin hepsini yerine getirmiş olmam."

"Ödev mi? Ödevleriniz, koşulsuz özgürlük arayışınız ve *kendinize* olan sevginizin yerine geçebilecek kadar önemli mi? Siz kendi kendinize erişemediyseniz , 'görev' dediğiniz şey, sırf kendinizi büyütmek için kullandığınız kılıftan başka bir şey değildir."

Breuer Nietzsche'nin fikirlerini çürütmek için son bir kez daha gücünü topladı. "Başkalarına karşı sorumlu olduğumuz ödev diye bir şey *var* ve ben ödevlerimi yerine getirdim. En azından bu noktada inandığım şeylerden cesaret alabiliyorum."

"İnançlarınızı *değiştirme* cesaretinizin olması bundan iyidir, Josef, çok daha iyidir. Görev ve sadakat sahte görüntülerdir, arkasına saklanılan perdelerdir. Kendini özgür kılmak kutsal bir *hayır* demektir, ödeve bile."

Breuer korkmuş bir halde Nietzsche'ye bakıyordu.

"Siz, *kendiniz* olmak istiyorsunuz," diye devam etti Nietzsche. "Bunu bana kaç kez söylediğinizi duydum! Kaç kere özgürlüğü hiç tanımadığınızdan yakındınız? Sizin iyiliğiniz, ödeviniz, sadakatiniz; bunlar sizi hapseden duvarlar. Bu küçük erdemler sizi yok edecekler. Kendi kötülüğünüzü tanımak zorundasınız. *Kısmen* özgür olunamaz: İç güdüleriniz, özgürlük özleminiz; odada kapalı tutulan vahşi köpekleriniz; hepsi de özgürleşmek için feryat ediyorlar. İyi dinleyin, hâlâ duyamıyor musunuz onları?"

"Ama ben *özgür* olamam," diyen Breuer'in sesi acıklıydı. "Kutsal evlilik yemini ettim. Çocuklarıma, öğrencilerime, hastalarıma karşı ödevlerim var."

"Çocuklarınızı yetiştirmek için önce kendinizi yetiştirmeniz gerek. Aksi halde, hayvani ihtiyaçlarınız ya da yalnızlığınız ya da içinizdeki boşlukları doldurmak için çocuk sahibi oluyorsunuz demektir. Bir baba olarak göreviniz bir başka benlik, bir başka Josef değil; daha yüce bir şey üretmektir. Bir yaratıcı üretmektir.

"Ya karınız?" Nietzsche acımasızca devam etti. "Karınız da sizin gibi bu evliliğe hapsolmadı mı? Evlilik bir hapishane değil, içinde daha yüce bir şeylerin yetiştirildiği bir bahçe olmalıdır. *Belki de evliliğinizi kurtarmanın tek yolu onu bitirmektir.*"

"Kutsal evlilik bağı adına yemin ettim."

"Evlilik büyük hacimli bir şeydir. Her zaman iki kişi olmak için, sevgiyle dolu kalmak için büyüktür. Evet, evlilik bağı kutsaldır. Ama yine de..." Nietzsche'nin sesi kesildi.

"Yine de?" diye sordu Breuer.

"Evlilik bağı kutsaldır. Yine de" –Nietzsche'nin sesi oldukça sertti– *"Evlilik bağını koparmanız onun sizi koparmasından daha iyidir!"*

Breuer gözlerini kapayıp derin bir düşünceye daldı. İki adam da yolculuğun geri kalan kısmında hiç konuşmadılar.

Friedrich Nietzsche'nin Dr. Breuer Hakkındaki Notları, 16 Aralık 1882

Güneş ışığı altında başlayıp karanlıkta biten bir gezinti. Belki de mezarlıkta fazla oyalandık. Daha mı erken dönmeliydik acaba? Onu çok mu fazla düşünmeye zorladım? Ebedi dönüş çok güçlü bir çekiçtir. Ona hazır olmayanları kırabilir.

Hayır! Bir psikologun, bir ruh çözümcüsünün herkesten daha fazla ihtiyacı vardır sertliğe. Yoksa içi yalnızca acımayla dolar. Öğrencisi ise sığ sularda boğulur.

Yine de yürüyüşümüzün sonunda Josef çok baskı altında kalmış gibi göründü, karşı çıkacak hali kalmamış gibiydi. Bazıları sert doğmaz. Gerçek bir psikolog, bir ressam gibi paletine âşık olmalıdır. Belki de daha fazla nezaket, daha fazla sabır gerekliydi. Yeni bir kumaşın nasıl dokunacağını öğretmeden önce mi soyuyorum onu? Ne için *özgür' olunacağını öğretmeden mi 'nelerden özgür olacağını' öğrettim*?

Hayır, iyi bir kılavuz sel sularının önündeki set olmalıdır, koltuk değneği değil. Kılavuz, öğrencisine bütün izleri göstermelidir. Ama gideceği yolu seçmemelidir.

"Benim öğretmenim ol," diyor. "Ümitsizliğimi yenmeme yardım et." Bilgeliğimi saklayayım mı ondan? Ya öğrencinin sorumluluğu? Öğrenci, soğuğa dayanacak kadar sertleşmeli, parmakları o seti kavramalı, defalarca yanlış patikalara girip kendisini kaybetmeli ki ondan sonra doğru yolu bulsun.

Ben tek başına dağlarda kestirme yoldan gidiyorum, zirveden zirveye atlayarak. Ama ben fazla ilerlediğimde öğrenciler yollarını kaybeder. Adımlarımı kısaltmayı öğrenmeliyim. Bugün fazla hızlı gitmiş olabiliriz. Bir rüyanın perde arkasını gösterdim, bir Bertha'yı diğerinden ayırdım, ölüyü yeniden gömdüm ve doğru zamanda ölmeyi öğrettim. Ama bunların hepsi de o büyük dönüş teması için ancak bir prelüt oluşturuyordu.

Onu çok büyük bir eziyete mi sürükledim? Beni dinlerken sık sık altüst olduğunu hissettim. Yine de neye karşıydı mücadelem? Neyi mahvettim? Yalnızca boş değerleri ve sallantıdaki inançları! Bir şey sallantıdaysa, onu sallayan birisi var demektir zaten!

Bugün en iyi öğretmenin, öğrencisinden bir şeyler öğrenen öğretmen olduğunu anladım. Belki de babam konusunda haklıydı. Onu kay-

betmeseydim hayatım ne kadar farklı olurdu? Öldü diye ondan nefret ettiğim için mi bu kadar sert vuruyorum çekici? Bu kadar gürültülü çekiçlememin sebebi dinleyenlerimin olmasını istememden mi?

Sonunda hiçbir şey söylememiş olması beni kaygılandırıyor. Gözleri açıktı, ama görmüyor gibiydi. Zor nefes alıyordu.

Yine de en çok çiy damlası, en sessiz gecede düşer, biliyorum.

XXI

Güvercinleri salıvermek, ailesine elveda demesi kadar zor geldi. Breuer kafeslerin kapısını açıp, pencereye doğru kaldırdığında ağlıyordu. Önceleri güvercinler durumu anlayamamışlardı. Yemek tabaklarındaki altın rengi yemlerinden başlarını kaldırıp anlamaz gözlerle, el kol işaretleriyle onları özgürlüğe koşmaya davet eden Breuer'e baktılar.

Breuer kafesleri sallayıp onları dışarı çıkmaya zorlayana kadar güvercinler hapishanelerinin açık ağzından dışarı fırlamamışlardı ve bir kez çıktıktan sonra da arkalarına bile bakmadan sabahın nar alacası gökyüzüne doğru süzüldüler. Breuer hüzünlü gözlerle onların uçuşunu izledi: Gümüşlü mavi kanatları çırpılırken çıkan her ses, bilimsel araştırma kariyerine inen noktayı vurguluyordu.

Gökyüzü bomboş kaldığında Breuer hâlâ dışarı bakıyordu. Bu,

onun hayatındaki en acı gündü, o sabahın erken saatlerinde Mathilde ile yüzleşmesinin yarattığı sersemlik devam ediyordu. Tekrar tekrar kafasında o sahneyi yaşıyor, ayrılıp gideceğini daha yumuşak ve daha acısız nasıl söyleyebileceğini düşünüp duruyordu.

"Mathilde," demişti ona, "bunu doğrudan doğruya olduğu gibi söylemekten başka çare yok: Özgürlüğüme kavuşmak zorundayım. Kendimi kapana kısılmış hissediyorum; senin tarafından değil, kader tarafından. Ve bu kaderi ben seçmedim."

Şaşkın ve korkmuş Mathilde ona bakakalmıştı.

Breuer devam etmişti. "Birden yaşlandım. Kendimi yaşlı bir adam olarak, önüme çıkan bir yaşama –bir mesleğe, bir kariyere, bir aileye, bir kültüre– gömülmüş bir halde buldum. Benim için her şey yazılmıştı. Ben hiçbir seçim yapmadım. Kendime bir şans tanımalıyım! Kendimi bulmak için fırsat vermeliyim!"

"Şans mı?" diye karşılık verdi Mathilde. "Kendini bulmak mı? Josef, sen neler diyorsun? İstediğin nedir?"

"Senden hiçbir şey istemiyorum! Kendimden bir şey istiyorum. Yaşamımı değiştirmek *zorundayım*! Yoksa, bir kere bile yaşadığımı hissetmeden ölümü karşılamak zorunda kalacağım."

"Josef, çılgınlık bu!" Mathilde sesini yükseltmişti. Gözleri korku doluydu. "Ne oldu sana? Ne zamandan beri *senin* yaşamın, *benim* yaşamım diye bir şey var? Biz bir yaşamı paylaşıyoruz; yaşamımızı birleştirmek için birbirimize yemin ettik."

"Ama benim olmayan bir şeyi sana nasıl verebilirim?"

"Seni artık hiç anlamıyorum. 'Özgürlük!,' 'kendini bulmak', 'hiç yaşamamış olmak'; bu sözler bana çok saçma geliyor. Sana neler oluyor Josef? Bize neler oluyor?" Mathilde daha fazla konuşamamıştı. Ellerini yumruk yaparak ağzına götürmüş, hızla ondan kaçarak hıçkırmaya başlamıştı.

Josef onun bedeninin sarsılmalarını izledi ve ona doğru yaklaştı. Mathilde zorlukla nefes alıyordu, başını kanepenin koluna yaslamıştı, gözyaşları kucağına akıyor, göğsü hıçkırıklarla inip kalkıyordu. Teselli etmek isteyen Breuer elini omzuna koydu, ama Mathilde'nin tepkisi yalnızca iyice büzülmek oldu. İşte o anda, yaşamında bir yol ayrımına gelmiş olduğunu anlamıştı. Yolunu değiştirmiş, kalabalığın gittiği yönden ayrılmıştı. Zincirlerini kırmıştı. Karısının omzu, sırtı, göğüsleri artık ona ait değildi; ona dokunma haklarından feragat etmişti, artık onun bedeninin sığınağından çıkarak dünyayla yüz yüze gelecekti.

"En iyisi hemen gitmem, Mathilde. Nereye gideceğimi sana söyleyemiyorum. Kendimin bilmemesi de daha iyi zaten. İş meseleleriyle ilgili Max'a talimat bırakacağım. Her şeyi sana bırakıyorum, üzerimdeki giysiler, küçük bir valiz ve karnımı doyuracak kadar paradan başka bir şey almıyorum."

Mathilde ağlamaya devam ediyordu. Cevap veremeyecek halde görünüyordu. Acaba söylediklerini duymuş muydu?

"Nerede olduğumu bildiğim zaman seni ararım."

Hâlâ cevap yoktu.

"Uzaklaşmam gerek. Değişmem ve yaşamımın kontrolünü kendi elime almam gerek. Kendi kaderimi kendimin seçebileceği zaman gelince ikimiz için de her şey daha iyi olacak. Belki de aynı yaşamı seçeceğim, ama seçim ne olursa olsun benim seçimim olmalı."

Ağlayan Mathilde'den hâlâ bir karşılık gelmemiş, Breuer yarı sersem odayı terk etmişti.

Bu konuşma baştan aşağı acımasız bir hataydı, diye düşündü ve güvercin kafeslerini kapatıp laboratuvar raflarındaki yerine koydu. Geriye dört güvercin kalmıştı; cerrahi bir müdahale sonucu denge duyuları hasar gördüğü için uçamıyorlardı. Gitmeden önce onları öldürmesi gerektiğini biliyordu, ama artık hiç kimse ya da hiçbir şeyin sorumluluğunu almak istemiyordu. Onların da suyunu tazeleyerek biraz daha yiyecek verip kaderleriyle baş başa bıraktı.

Hayır, ona özgürlükten, seçimden, kapana kısılmaktan, kaderden, kendini bulmaktan bahsetmemeliydim. Beni anlaması *mümkün* mü? Ben bile kendimi anlayamıyorum. Friedrich benimle konuşurken bu dili kullandığında sözcüklerin manasını kavrayamamıştım. Belki durumu daha farklı anlatabilirdim; belki "kısa bir tatil," "meslek yorgunluğu", "Kuzey Afrika kaplıcalarına doğru uzunca bir yolculuk" falan diyebilirdim. Bunlar onun anlayabileceği sözlerdi. Hem böylece bunları kullanarak ailesine, çevresine bir açıklama yapabilirdi.

Tanrım, şimdi herkese ne diyecek? Onu ne kötü bir duruma düşürdüm! Hayır, kes! Bu, *onun* sorumluluğu! Benim değil. Başkalarının sorumluluklarını yüklenmek; işte kapana kısılmak burada yatıyor, hem benim için *hem* onlar için.

Breuer'in düşünceleri merdivenlerden gelen ayak sesleriyle bölündü. Mathilde hızla kapıyı açarak duvara çarptırdı ve fırtına gibi içeri girdi. Nefes nefese kalmıştı, yüzü bembeyaz, saçları dağılmış, gözleri alev saçıyordu.

"Ağlamayı kestim, Josef. Ve *şimdi* sana cevap vermeye geldim. Az

önce bana söylediklerinde *tuhaf* bir şeyler, *kötü* bir şeyler var. Biraz da basitlik kokuyor! Özgürlükmüş! Özgürlük, ha! Bu çok adi bir şaka! Keşke *senin* sahip olduğun özgürlüğün yarısına *ben* sahip olabilseydim; senin, bir erkek olarak, iyi bir eğitim görme özgürlüğün, meslek seçme özgürlüğün vardı. Şimdiye dek hiç bu kadar eğitim almış olmayı istememiştim, keşke söylediklerinin ne kadar aptalca olduğunu sana kanıtlayacak mantığı ve sözcükleri öğrenmiş olsaydım!"

Mathilde durup masanın yanındaki sandalyelerden birini çekti. Breuer'in yardımını reddederek sessizce oturup nefes alışı düzelinceye kadar bekledi.

"Gitmek mi istiyorsun? Yaşamında yeni seçimler mi yapmak istiyorsun? *Daha önce yaptığın* seçimleri ne çabuk unuttun? Sen benimle evlenmeyi seçtin. Bağlanmayı seçtiğini *gerçekten* anlayamıyor musun; bana, bize bağlanmayı? Saygı göstermedikten sonra seçim yapmanın anlamı olabilir mi? Buna ne denir bilmiyorum, belki bir kapris, belki de bir dürtü, ama bu yaptığına seçim yapmak *denemez*!"

Mathilde'nin bu hali gerçekten korkutucuydu. Ama Breuer kendini nasıl savunacağını biliyordu. "Benim 'biz' haline gelebilmem için önce 'ben' olmam gerek. Seçim yapacak kadar olgunlaşmadan yaptım o seçimleri."

"O halde, *o da* bir seçimdi," diye yapıştırdı cevabı Mathilde. "O, ben haline gelmeyen 'ben', kim acaba? Bir yıl sonra da şunu söyleyeceksin: *Bugünkü* 'ben' henüz olgunlaşamamış bir bendi, bu yüzden bugün söylediklerimin bir hükmü yok, diyeceksin. Bu sadece kendini kandırmaca oyunu, yaptığın seçimlerin sorumluluğundan kaçmak için uydurduğun bir yol. Evlendiğimiz gün, hahama *evet* dediğimiz zaman, diğer seçimlere *hayır* demiş olduk. Başka biriyle de evlenebilirdim. Hem de kolayca! Beni isteyen bir sürü erkek vardı. Viyana'nın en güzel kadınının ben olduğumu söyleyen sen değil miydin?"

"Bunu hâlâ söylerim."

Mathilde bir an durakladı. Sonra, Breuer'in sözlerini bir kenara atarak devam etti. "Benimle böyle bir bağ adına anlaşmaya girip, sonra da karşıma çıkarak, 'Hayır, sözümü geri alıyorum, artık pek emin değilim,' diyemeyeceğini anlamıyor musun? Bu, *ahlakdışı* bir şey. Bu, *kötü* bir şey."

Breuer cevap vermedi. Nefesini tuttu; kendini, Robert'in, kulaklarını kısan kedi yavrusu gibi düşünüyordu. Mathilde'nin haklı olduğunu biliyordu. Mathilde'nin haksız olduğunu da biliyordu.

"Hem seçim yapabilme özgürlüğüne sahip olmak istiyorsun, ama

aynı zamanda diğer kapıları da açık bırakmak istiyorsun. *Benim kendi* özgürlüğümden vazgeçmemi istedin, zaten elimde bir o vardı: Kendime bir koca seçme özgürlüğü! Ama sen, o çok değerli, kendi özgürlüğünün kapılarını açmak istiyorsun –ne için?– yirmi bir yaşındaki bir hastayla şehvet duygularını tatmin etmek için."

Josef kızardı. "Demek, düşündüğün şey *bu*? Hayır, bunun, Bertha'yla ya da başka bir kadınla hiçbir ilgisi yok."

"Sözlerin başka bir şey söylüyor, yüzün başka. Ben tahsilli değilim Josef, çünkü seçme şansım olmadı. Ama aptal da değilim!"

"Mathilde, mücadelemi küçümseme. Ben, *tüm yaşamımın* anlamını yakalamak istiyorum. Bir adamın başkalarına karşı da ödevleri vardır, ama kendisine karşı daha yüce bir ödevi vardır. O–"

"Ya kadının? Ya kadının anlamı, kadının özgürlüğü?"

"Ben *erkekleri* kastetmiyorum, *insanları* kastediyorum –erkek olsun kadın olsun– hepimiz kendi seçimimizi yapabilmeliyiz."

"Ben senin gibi değilim. Yaptığım seçimler başkalarını tutsak ediyorsa ben o özgürlüğü seçemem. Senin özgürlüğünün benim için anlamını hiç düşündün mü? Bir dulun, terk edilmiş bir kadının ne kadar seçim şansı olabilir?"

"Sen de özgürsün, tıpkı benim gibi. Gençsin, güzelsin, çekici ve sağlıklısın."

"Peki özgür müyüm? Kafan nerede senin, Josef? Bir düşün bakalım! Kadının özgürlüğü nerede? Benim okumama bile izin vermediler. Babamın evinden çıkıp senin evine girdim. Halılarımı ve eşyalarımı seçme özgürlüğüm için bile annemle büyükanneme karşı mücadele vermek zorunda kaldım."

"Mathilde, bu, gerçeklik değil, yalnızca seni hapseden kültüre karşı takındığın tavrın! Birkaç hafta önce bir Rus kadın beni görmeye geldi. Rus kadınlar, Viyanalı kadınlardan daha fazla bağımsızlığa sahip değil, ama bu genç kadın özgürlüğünü ilan etmiş; ailesine meydan okumuş, tahsil yapmak istiyor, istediği yaşamı seçme hakkını kullanıyor. Bunu sen de yapabilirsin! İstediğin her şeyi yapmakta özgürsün. Senin paran var! Adını değiştirir, İtalya'ya taşınırsın!"

"Kelimeler, kelimeler, kelimeler! Otuz altı yaşında bir Yahudi kadın özgürce seyahat ediyor! Josef, sen iyice saçmalıyorsun! Uyan artık! Sözcüklerden çıkıp gerçek yaşama dön! Ya çocuklar ne olacak? Adımı değiştireyim ha? Onlar da tek tek kendilerine yeni birer ad mı bulsunlar?"

"Hatırlarsan, Mathilde, evlenir evlenmez dünyada en çok istediğin

şeyin çocuk sahibi olmak olduğunu *sen* söylemiştin. Bir sürü çocuk. Senden biraz daha beklemeni rica etmiştim."

Mathilde, dilinin ucuna kadar gelen hiddet dolu sözleri geri çekip başını öteki tarafa çevirdi.

"Nasıl özgür olunacağını sana ben anlatamam, Mathilde. Senin yolunu ben tasarlayamam, çünkü o zaman *senin* yolun olmaz. Ama yeterince cesaretin varsa, kendi yolunu kendin bulursun."

Mathilde ayağa kalkıp kapıya doğru yürüdü. Yüzünü ona doğru çevirdi; ölçülü bir ses tonuyla konuşuyordu: "Beni iyi dinle Josef! Özgürlüğünü bulmak ve seçim yapmak mı istiyorsun? O halde bil ki bu da bir seçim an'ı. Bana, yaşamını seçmen gerektiğini ve zaman içinde, yaşamını burada geçirmeyi de seçebilebileceğini söylüyorsun.

"Ama Josef, ben de *kendi yaşamımı seçiyorum.* Ve şu anda, *sana bunun geri dönüşü olmadığını* söylemeyi seçiyorum. Hayatını tekrar benimle geçirmeyi asla seçemeyeceksin, çünkü bu kapıdan dışarı çıkıp gittiğin an *ben artık senin karın olmayacağım*. Bu eve geri dönmeyi seçemeyeceksin, çünkü *bu ev artık senin evin olmayacak*!"

Josef gözlerini kapayıp başını önüne eğdi. Az sonra da kapının hızla çarpıldığını ve Mathilde'nin merdivenlerden indiğini duydu. Bu hücumlar onu sersemletmişti, ama tuhaf bir biçimde de hayat vermişti. Mathilde'nin sözleri korkunçtu. Ama haklıydı! Bu kararın geri dönüşü *olmamalıydı*!

İşte bitti, diye düşündü. Sonunda bana bir şeyler oluyor, *gerçek* bir şeyler, düşüncelerde değil, gerçek dünyamda bir şeyler oluyor. Bu sahneyi defalarca kafamdan geçirmiştim. Şimdi ise bunu, hissediyorum! Kendi kaderimin kontrolünü ele almanın ne demek olduğunu artık biliyorum. Çok korkunç, ama harika bir şey.

Valizini hazırladı, uyuyan çocuklarının yanına giderek, hepsini tek tek öpüp fısıltıyla elveda dedi. Yalnızca Robert kımıldadı ve mırıl mırıl bir sesle, "Nereye gidiyorsun, baba?" dedi ve hemen arkasından tekrar uykuya daldı. Breuer'in hiçbir acı duymaması ne tuhaftı! Kendini korumak için böyle hissiz kalabilmenin yolunu nasıl bulduğuna şaşıyordu. Valizini kaldırdı, ofisine geçmek üzere merdivenlerden indi, sabahın kalan saatlerini burada geçirecek ve Frau Becker'e ve hastalarını devredeceği üç hekime uzun uzun talimat içeren notlar bırakacaktı.

Acaba dostlarına da birer açıklama mektubu yazsa mıydı? Boşver dercesine elini salladı. Eski yaşamıyla bağlarını koparma zamanı değil miydi şimdi? Nietzsche ona, yeni bir benliğin, eski yaşamın külleri

üzerine kurulacağını söylemişti. Ama sonra Nietzsche'nin de birkaç arkadaşıyla hâlâ temas halinde olduğu aklına geldi. Nietzsche bile tam anlamıyla kendini soyutlayamıyorsa o niye kendisinden bu kadar çok şey istesindi?

Bunun üzerine en yakın dostlarına birer veda mektubu yazdı: Freud'a, Ernst Fleishl'a ve Franz Brentano'ya. Her birine de onu gitmeye sevk eden nedenleri ve bu nedenlerin bu kadar kısa bir mektupta anlaşılır bir şekilde anlatılamayacağını yazdı. Her bir mektuba, "Güvenin bana," diye yazmayı ihmal etmedi, "bu anlamsız bir edim değil. Bu hareketim için çok önemli nedenlerim var, daha sonraki bir tarihte bunları size açıklayacağım." Bir kadavrayı incelerken çok ciddi bir enfeksiyon kapan patolog dostu Fleishl için özel bir suçluluk duygusu hissetti: Ona yıllarca tıbbi ve psikolojik destek vermişti, şimdi ise bırakıp gidiyordu. Breuer'i hem dostu olarak hem de tıbbi konularda danışmanı olarak gören Freud'a karşı da suçluluk duyuyordu. Çünkü Freud ondan maddi destek de alıyordu. Sig, Mathilde'den ne kadar hoşlansa da, zamanla kendisini anlayacağını ve bu kararını affedeceğini umuyordu. Ona yazdığı mektuba, Freud'un Breuer ailesine olan tüm borçlarının iptal edildiğini içeren resmi bir mektubu da ekledi.

Bäckerstrasse 7 numaranın merdivenlerinden son kez inerken gözleri yaşlarla dolmuştu. Sokağın *Dienstmann*'ının Fischmann'ı alıp getirmesini beklerken, ön kapıya takılı pirinç plakada yazan yazıya daldı. DOKTOR JOSEF BREUER, UZMAN HEKİM–İKİNCİ KAT. Viyana'ya bir dahaki gelişinde bu plakayı orada göremeyecekti. Muayenehanesi de olmayacaktı. Evet, bu granit taşlar, tuğlalar ve ikinci kat yerinde duracaktı, ama artık hiçbiri *onun* olmayacaktı; muayenehanesi onun varlığının kokusunu kaybedecekti. Çocukluğunun geçtiği evi ziyaret ettiğinde de aynı yokluk hissini yaşamıştı, o küçük evi hem kendisine çok yakın bulmuş hem de son derece acı veren bir kayıtsızlık hissetmişti. Şimdi o evde mücadele eden başka bir aile, belki de ileride doktor olacak istikbali parlak bir oğlan çocuğu yaşıyordu.

Ama o, Josef, *gerekli* biri değildi: Unutulup gidecekti; zaman ve başkalarının varlığı onun yerini yutacaktı. Önümüzdeki on ya da yirmi yıl içinde Breuer ölmüş olacaktı. Hem de yalnız ölecekti: Kimin bana eşlik ettiğinin ne önemi var, diye düşündü, nasıl olsa herkes yalnız ölür.

Eğer insan yalnız; zorunluk da yanılsamaysa, o zaman *özgür*üm, diye keyiflendi. Yine de arabaya binince neşesinin yerini huzursuzluk duygusu aldı. Caddedeki öteki evlere göz attı. Onu seyrediyorlar

mıydı acaba? Her pencereden uzanan bir baş var mıydı? Bu fevkalade olayın farkına vardıkları kesindi! Yarın öğrenecekler miydi? Mathilde, kız kardeşleri ve annesiyle birlik olup, elbiselerini pencereden dışarı, sokağa mı fırlatacaktı? Kocalarına kızan eşlerin böyle yaptığını duymuştu.

İlk önce Max'ın evine uğradı. Önceki gün, Nietzsche'yle birlikte mezarlığı ziyaret ettikten hemen sonra ona Viyana'yı terk etme kararından söz ederek Mathilde'nin mali işleriyle ilgilenmesini rica ettiği için Max onu bekliyordu.

Max, bir kez daha bu fevri ve yıkıcı karardan vazgeçmesi için onu var gücüyle ikna etmeye çalıştı. Ama ne fayda; Breuer kararlıydı. Sonunda Max yorgun düşüp bacanağının kararına saygı gösteriyormuş gibi göründü. İki adam bir iki saat ailenin mali durumu hakkında konuştular. Breuer gitmeye hazırlanınca Max birden koca gövdesiyle onun önüne dikilip kapıdan geçmesini engelledi. Bir an için, özellikle Max kollarını kaldırırken, Breuer kendisine karşı fiziksel güç kullanacağını sanarak korktu. Ama Max sadece ona sarılmak istiyordu. Konuşmaya başladığında sesinde bir burukluk vardı, "Demek bu gece satranç yok ha? Hayatım asla eskisi gibi olmayacak, Josef. Seni çok özleyeceğim. Sen benim en iyi dostumsun."

Kelimelerle karşılık veremeyecek kadar etkilenen Breuer, Max'ı kucaklayıp hemen evden çıktı. Arabaya binerek Fischmann'a tren istasyonuna gitmesini söyledi ve istasyona gelmeden hemen önce çok uzun bir yolculuğa çıkacağını anlattı. Ona iki aylık maaşını verip Viyana'ya döndüğünde onunla temas kuracağına da söz verdi.

Breuer trene binmeyi beklerken, Fischmann'a asla dönmeyeceğini söylemediği için kendine çok kızdı. "Ona böyle özensiz davranması, hem de on yıllık bir beraberlikten sonra, hiç olmuş muydu? Sonra kendini affetti. Zaten bir günde dayanabileceğinden fazlasını yaşamıştı

İsviçre'ye, Bertha'nın son birkaç aydır kalmakta olduğu Kreuzlingen kasabasındaki Bellevue Sanatoryumu'na doğru gitmekteydi. Birden bu şuursuz haline şaşırdı kaldı. Bertha'ya gitme kararını ne zaman ve nasıl vermişti ki?

Tren gürültüyle hareket etmeye başlayınca kafasını koltuğun yastığına dayadı, gözlerini kapayıp o günün olaylarını düşünmeye daldı.

Friedrich haklıymış: Geçen bütün zaman boyunca özgürlüğüm onu almamı bekliyormuş. Yaşamımı yıllar önce yakalayabilirdim. Viyana yerinde duruyor. Yaşam bensiz de devam edecek. Şimdi değilse de on

ya da yirmi yıl sonra yine ben olmayacağım. Kozmik bir perspektiften baksak ne fark eder ki? Zaten kırk yaşıma geldim: Erkek kardeşim öleli sekiz yıl, babam öleli on, annem öleli otuz altı yıl oldu. Şu anda, hâlâ elim ayağım tutuyorken hiç olmazsa yaşamımın bir kısmını ele geçirebilirim, çok mu fazla şey istemiş oluyorum? Başkalarına hizmet etmekten, hep başkalarıyla ilgilenmekten bıktım usandım. Evet, Friedrich haklı. Sonsuza dek bir boyunduruk yeminine bağlı kalmak mı zorundayım? Sonsuza dek, pişmanlık duyduğum bir yaşamı mı sürdürecektim?

Uyumaya çalıştı, ama başı her öne düşüşünde gözünün önüne çocukları geliyordu. Onları bâbasız bıraktığını düşünmek içini burkuyordu. Friedrich haklı, diye hatırlattı kendisine, ne demişti; "Bir yaratıcı *olmaya* ve ortaya yeni yaratıcılar meydana *getirmeye* hazır değilsen çocuk yapma." İhtiyaç için çocuk doğurmak yanlış bir şey, yalnızlığını hafifletmek için çocuğu kullanmak yanlış, insanın kendisine benzer bir kopya çıkarmayı kendine amaç edinmesi yanlış. Tohumlarını geleceğe doğru kusarak ölümsüzlüğü araması da yanlış, sanki spermler bilincini taşırmış gibi!

Ama yine de, çocuklar ne olacaktı? Onlar birer hataydı, istemeden sahiplendim, nasıl seçim yaptığımı anlamadığım bir dönemde önüme çıktılar. Ama *buradalar*, işte, varlar! Onlar söz konusu olduğunda Nietzsche hiçbir şey söylememişti. Mathilde ise çocukları bir daha asla göremeyebileceğimi söyledi.

Breuer ümitsizlik içinde çöktü kaldı, ama hemen sonra kendini toparladı. Hayır! At bu düşünceleri kafandan! Friedrich haklı: Ödev, adap, sadakat, fedakârlık, özgecilik, kibarlık; bunların hepsi de insanı uyutmaya yarayan ninnilerden başka bir şey değil, hem de öyle bir uykuya yatırıyor ki, kimse bu uykudan uyanamıyor, uyansa da ancak yaşamının sonuna geldiği an oluyor bu. İşte o an, insanın hiç yaşamamış olduğunu öğrendiği an oluyor.

Benim bir tek yaşamım var, sonsuza dek tekrarlanacak bir yaşam. Geçmişin ve geleceğin sonsuzluğu boyunca, çocuklarıma karşı ödevlerimi yerine getireyim derken kendimi kaybetmemin pişmanlığını yaşamak istemiyorum.

Eski yaşamımın külleri üzerine yeni bir benlik kurmam için bir fırsat bu! O zaman, bunu başardığımda, kendi çocuklarıma giden yolu da bulacağım! O zaman, bir daha asla Mathilde'nin toplumsal açıdan uygun dediği kavramlarının esiri olmayacağım! Çocuklarına giden bir, babanın yolunu kim tıkayabilir? Bir balta olacağım. Keserek, yararak

onlara giden yolu açacağım! Bugüne gelince, Tanrı onların yardımcısı olsun. Hiçbir şey yapamam. Boğulmak üzereyim ve önce kendimi kurtarmam gerek.

Ya Mathilde? Friedrich, bu evliliği kurtarmanın tek yolunun onu bitirmek olduğunu söylüyor! Ve "Evlilik bağı seni kıracağına sen onu kır." Belki Mathilde de evlilik bağıyla kırıldı. Belki, ben yokken daha iyi olacak. Belki o da benim gibi hapsedilmişti. Lou Salomé olsa öyle derdi. Nasıl demişti: Başkalarının zayıflıklarının esiri olmayacağını anlatmıştı. Belki de benim yokluğum Mathilde'yi de bağımsızlığına kavuşturacak!

Tren Konstanz'a vardığında hava iyice kararmıştı. Breuer trenden inip geceyi istasyondaki küçük bir otelde geçirdi; "Artık," dedi kendi kendine, "ikinci ve üçüncü sınıf yaşam tarzına alışmanın zamanı geldi." Sabah olunca, Kreuzlingen'e, sonra da Bellevue Sanatoryumu'na gitmek için bir araba kiraladı. Sanatoryuma geldiğinde, müdür Robert Binswanger'e, beklenmedik bir müracaatın kendisini Cenevre'ye getirdiğini, hazır buralara gelmişken eski hastası Fräulein Pappenheim'ı da ziyaret etmesinin iyi olacağını düşündüğünü söyledi.

Breuer'in bu istediğinde hiçbir tuhaflık yoktu: Kısa bir süre önce ölen daha önceki müdür Ludwig Binswanger'in Breuer'in çok eski dostu olduğunu Bellevue'de bilmeyen yoktu. Dr. Binswanger hemen Fräulein Pappenheim'ı çağırtacağını söyledi. "Az önce yürüyüşe çıkmıştı, Dr. Durkin yanında, ona son durumu hakkında bilgi veriyor." Binswanger ayağa kalkıp pencereye doğru yürüdü. "İşte orada, bahçedeler, buradan görebilirsiniz."

"Hayır, hayır, Dr. Binswanger, konuşmalarını kesmeyelim. Hasta-doktor görüşmesinin her şeyin üzerinde bir önemi olduğuna yürekten inanırım. Hem güneş de muhteşem bugün. Viyana'da güneşi görmek çok zor bugünlerde. Eğer sizce bir mahzuru yoksa onu bahçede bekleyeyim. Ayrıca, hiç rahatsız etmeyeceğim bir yerden onun durumunu, özellikle yürüyüşünü gözlemlemek benim için hayli ilginç olacak."

Breuer, büyük bir araziye yayılan Bellevue bahçelerinin aşağı kesiminde Bertha ve doktorunun, yüksek ve özenle budanmış lükstronların önündeki patikadan bir aşağı bir yukarı gezindiklerini gördü. Saklanıp gözleyeceği yeri iyi seçmişti: Yukarıdaki setlerden birindeki bir banka oturdu, o bölümü çevreleyen leylak sıralarının çıplak dalları Breuer'i tamamen saklıyordu. Bulunduğu yerden aşağısını ve Bert-

ha'yı gayet net görebiliyordu; belki de yanından geçerse, neler konuştuğunu da duyabilirdi.

Bertha ve Durkin onun bulunduğu bankın yanından az önce geçmişler, ilerideki patikada yürümekteydiler. Rüzgâr, Bertha'nın lavanta kokusunu ona kadar getirdi. Breuer bu kokuyu iştahla içine çekip onun bedenine yakın olma özleminin derin acısını duydu. Ne kadar da narindi! Bertha birden durdu. Sağ bacağına kramp girmişti; onunla yürüdüklerinde bunun ne kadar sık başlarına gelmiş olduğunu hatırladı Breuer. Destek almak için Durkin'e yaslandı. Ne kadar da sıkıca abanmıştı ona, tıpkı bir zamanlar Breuer'e yaptığı gibi. Şimdi iki koluyla da Durkin'e sarılmış, adamın bedenini kendisine doğru çekiyordu! Breuer onun bedenini *kendisine* de böyle bastırdığını hatırladı. Ah, göğüslerinin temasını hissetmek ne kadar güzeldi! Tıpkı kat kat şiltenin altındaki bezelye tanesini hisseden prenses gibi, o da her türlü engele karşı onun kadife tenli, yumuşak göğüslerini hissetmişti. Bertha'nın üzerindeki pelerini ve Breuer'in kürk kenarlıklı paltosu bu zevk karşısında yalnızca ince bir zar kadar etkili engellerdi.

İşte, Bertha'nın sağ bacak kasında ciddi bir spazm başlamıştı! Elini baldırına götürdü. Breuer sırada ne olduğunu biliyordu. Durkin hemen onu kucakladı ve yakındaki bir banka götürüp yatırdı. Şimdi sıra masajdaydı. Evet, Durkin eldivenlerini çıkarıyor, özenle ellerini mantosunun içinden kaydırıyor ve Bertha'nın baldırına masaj yapmaya başlıyordu. Bertha acıyla inleyecek miydi? Evet, yavaşça! Breuer sesini duyabiliyordu! Şimdi, transa girmiş gibi gözlerini kapayacak, kollarını başının üzerine kaldıracak, vücudunu geriye atacak ve göğüslerini öne mi çıkaracaktı? Evet, evet, işte yapıyor! Şimdi Bertha'nın mantosu açılacak; evet, Breuer , Bertha'nın elinin sanki kendiliğinden kayıp, düğmeleri açtığını gördü. Breuer, mantonun altında kalan elbisenin hep buruşup yukarı sıyrıldığını biliyordu. İşte! Bertha dizlerini büküyor –Breuer *daha* önce bunu yaptığını hiç görmemişti–, elbisesi, neredeyse beline kadar iyice yukarı sıyrılıyor. Durkin olduğu yerde donakalmış, Bertha'nın pembe, ipek iç çamaşırına ve hatları belli belirsiz görülen esmer üçgene bakıyordu.

Uzakta, oturduğu banktan Durkin'in omuzları üzerinden bakakalan Breuer de taş kesilmişti. Düzelt üstünü başını, seni zavallı aptal! Durkin, Bertha'nın elbisesini aşağı çekmeye ve mantosunu kapamaya çalışıyor. Bertha'nın elleri onu engelliyor. Gözleri kapalı. Transta mı acaba? Durkin çok rahatsız görünüyor –tabii öyle olacak, diye düşündü Breuer– ve huzursuz huzursuz sağına soluna bakınıyordu. Tanrıya

şükür, kimse yok! Bacaktaki kasılma gevşiyor. Bertha'nın kalkmasına yardım ediyor ve Bertha yürümeye çalışıyor.

Breuer şaşkınlıktan donakalmıştı, sanki o anda bedeninin dışına çıkmış gibiydi. Gözünün önünde cereyan eden bu sahnelerde gerçekdışı bir şeyler vardı, sanki koskoca bir tiyatronun en son sıradaki balkonundan bir oyun izlemekteydi. Şu anda ne mi hissediyor? Dr. Durkin'e karşı kıskançlık mı duyuyordu? Genç, yakışıklı ve bekâr bir adamdı ve Bertha ona, kendisine sarıldığından çok daha sıkı sarılıyordu. Ama hayır! Ne kıskançlık ne de düşmanlık duyuyordu. Tam tersine kendisini Durkin'e karşı daha yakın hissediyordu. Bertha onları ayırmıyor, ortak paydası huzursuzluk olan bir kardeşlikte iki adamı birleştiriyordu.

Genç çift yürümeye devam etti. Breuer, ayağını sürüyerek zorlukla yürüyenin bu kez hasta değil de doktor olduğunu görünce gülümsemekten kendini alamadı. Yerini alan adamın hissettiklerini çok ama çok iyi anlıyordu: Bertha'yla yürürken nabız gibi atan ereksiyon hali ona da kaç kere zorluk çıkarmıştı! "Sen yine şanslısın, Doktor Durkin, dua et ki mevsim kış," dedi Breuer kendi kendine. "Yazın, önünü kapatacak bir palton olmadığında çok daha kötü oluyor. O zaman kemerinin altına sokuşturmak zorunda kalacaktın!"

Yolun sonuna gelen çift, şimdi geri dönüp onun bulunduğu yöne doğru yürümeye başladı. Bertha elini yanağına koydu. Breuer göz çukurundaki kasların kasıldığını, çok acı çektiğini görebiliyordu; yüzündeki ağrılar ve tikler her gün olan bir şeydi ve o kadar şiddetliydi ki ancak morfinle rahatlayabiliyordu. Bertha durdu. Breuer sırada ne olduğunu kesinlikle biliyordu. Olanlar çok tuhaftı. Bir kez daha kendini tiyatroda hissetti, sahnedekilere hangi hareketleri yapacağını söyleyen bir yönetmendi. Ellerini kadının yüzüne koy, avuçlarınla yanaklarını tut, baş parmakların burun köprüsünün üzerinde birleşsin. Tamam, oldu. Şimdi hafifçe bastır ve kaşlarını ov, devam et. İyi! Bertha'nın yüzünün gevşediğini görebiliyordu. Uzandı, Durkin'i bileklerinden yakalayıp ellerini sırayla dudaklarına değdirdi. İşte *şimdi* Breuer'in kalbi kırılmıştı. Bertha, Breuer'in elini yalnızca bir kez böyle öpmüştü: En çok yakınlaştıkları andı o. Şimdi Bertha ona doğru yaklaştı. Breuer söylediklerini işitebiliyordu. "Babacık, benim canım babacığım." Breuer'in içi ezildi. Bertha *ona* da hep böyle derdi.

Bütün duyduğu bu oldu. Yeterdi. Ayağa kalktı ve hiçbir şey söylemeden hemşirelerin şaşkın bakışları altında Bellevue'den çıkıp kendisini bekleyen arabasına bindi. Sersemlemiş bir halde Konstanz'a geri

döndü, her nasılsa trene binmeyi becerdi. Lokomotifin düdüğü onu kendine getirmişti. Kalbi çarpıyordu, tekrar başını koltuğun yastığına gömdü ve gördüklerini düşünmeye başladı.

O pirinç plaka, Viyana'daki muayenehanem, çocukluğumdaki evim ve şimdi de Bertha; hepsi hâlâ ne iseler o olmaya devam ediyorlar: Varolmaları için *bana* ihtiyaçları yok. Ben öylesine gelip geçen biriyim ve yerim başka bir şeyle değiştirilebilir. Bertha piyesi için bana *gerek yok*. Hiçbirimize gerek yok, hatta başroldeki erkeklere de gerek yok. Ne bana ne Durkin'e ne de gelecek olanlara.

İyice çökmüş hissediyordu kendini: Bu kadar olayı hazmetmesi için daha çok zamana ihtiyacı vardı, belki de yorulmuştu; arkasına yaslandı, gözlerini kapayıp Bertha hayaline sığınmaya çalıştı. Ama hiçbir şey olmadı! Her zamanki adımları uyguladı: Zihnindeki sahneye konsantre olmaya çalıştı, eski sahne düzenini kurdu, gelişecek olaylara kendini maruz bırakarak beklemeye başladı: Burada ipler her zaman Bertha'nın elinde olurdu, onda değil. Ama hiçbir hareket yoktu. Hiçbir şey kıpırdamıyordu. Gözünün önünde Breuer'in direktiflerini bekleyen, natürmort sahne uzadı.

Bu deneyle Breuer, Bertha'nın hayalini isterse çağırabileceğini, isterse de kovabileceğini anladı. Onu çağırdığında, istediği her biçim ya da pozisyonda gözünün önüne getirebiliyordu. Bertha özerk değildi: Breuer istemedikçe Bertha'nın hayali parmağını bile kıpırdatamıyordu. Sıkı sıkı bağlayan ipler çözülmeye başlamıştı: Breuer'i ona bağlayan ipler.

Breuer bu dönüşüme şaştı kaldı. Bertha'yı düşündüğünde hiç bu kadar *kayıtsız* hissetmemişti kendisini. Hayır, hayır kayıtsız değil; bu kadar sakin, bu kadar kendine hâkim olmamıştı hiç. Hiçbir ihtiras, hiçbir özlem yoktu, ama hınç da duymuyordu. İlk kez, o ve Bertha'nın aynı yolun yolcusu olduklarını anlamıştı. Bertha da onun gibi bir kapana kısılmıştı. Bertha da onun gibi, asla kendisi olamamıştı. Kendi yaşamını seçmemiş, yalnızca kendi kendisini defalarca tekrarlayan sahnelerin seyircisi olabilmişti.

Breuer düşündükçe, gerçekten de Bertha'nın yaşamındaki o büyük trajediyi daha iyi anlamaya başladı. O belki bunları bilmiyordu: Belki de yalnızca seçim yapmaktan değil, *farkındalıktan* da vazgeçmişti. O kadar sık transa girip yok oluyordu ki, ne yaşadığını bile *bilmeden geçiyordu* yaşamı. Nietzsche'nin bu konuda yanıldığından emindi. *Breuer Bertha'nın kurbanı değildi*. Onların *ikisi de* kurbandı.

Ne kadar çok şey öğrenmişti! Keşke şimdi her şeye yeniden başla-

yabilse; asıl şimdi onun doktoru olsaydı. Bellevue'de geçirdiği gün, uyguladığı tedavinin ne kadar etkisiz olduğunu göstermişti. Aylarca semptomlarının üzerine gitmekle –o aptalca mücadelede yer almakla– ne kadar akılsızlık etmişti. Oysa gerçek çarpışmayı, bunların hepsinin altındaki gerçek savaşı görememişti.

Tren büyük bir gümbürtüyle uzun bir tünelden çıktı. Birden yüzüne vuran parlak güneş ışığı Breuer'in dikkatini yeni istikametin neresi olacağı konusuna toplamasını sağladı. Viyana'ya dönüyor, eski hemşiresi Eva Berger'i görmeye gidiyordu. Kompartımanda gözlerini gezdirirken bir kez daha hayret etti. Yine yaptım, diye düşündü. İşte burada trende oturuyorum ve Eva'ya gittiğimi söylüyorum, ama onu görmeye ne zaman ve nasıl karar verdiğimi bilemiyorum.

Viyana'ya vardığında, Eva'nın evine gitmek için bir araba tuttu.

Kapıya yaklaştı. Öğleden sonra, saat dörttü, geri dönecek gibi oldu; Eva'nın işte olduğundan emindi önce, ama sonra işte olmasını ümit etmeye başladı. Ama *evdeydi* işte. Onu görünce şoke olmuş, öyle durup bakakalmış, tek bir söz söyleyememişti. İçeri girip giremeyeceğini sorunca Eva onu içeri almış, ama komşularının olduğu tarafa huzursuz huzursuz bakınmıştı. Breuer, Eva'nın karşısında rahat hissetti kendisini. Onu görmeyeli altı ay olmuştu, ama her zamanki gibi ona rahatça açılabileceğinden emindi. Onu işten kovduğundan beri olup bitenleri bir bir anlattı: Nietzsche'yle karşılaşmasını, ağır ağır yaşadığı dönüşümü, özgürlüğünü elde etme kararını, Mathilde'yi ve çocuklarını terk ettiğini, Bertha'yla sessiz, son karşılaşmasını.

"Ve şimdi Eva, artık özgürüm. Yaşamımda ilk kez, her istediğimi yapabilir, canımın istediği her yere gidebilirim. Eminim seninle konuştuktan hemen sonra istasyona gidecek ve yeni bir istikamet seçeceğim. Şu anda bile ne tarafa yöneleceğimi bilmiyorum, belki güneye, güneşin olduğu bir yere, belki İtalya'ya giderim."

Eva, her zaman dışa dönük bir insan olan ve onun her cümlesine en az iki paragrafla cevap veren Eva, hiçbir şey söylemeden tuhaf bir şekilde duruyordu.

"Tabii," diye devam etti Breuer, "Yalnızım. Benim nasıl biri olduğumu bilirsin. Ama istediğim biriyle birlikte olma özgürlüğüne de sahibim."

Eva hâlâ hiçbir şey söylemiyordu.

"Ya da eski bir dostu İtalya'ya davet etme özgürlüğüne."

Breuer ağzından çıkan sözlere inanamıyordu. Birden, az önce gökyüzünü kaplamış olan güvercinlerinin kümeler halinde laboratuvara

dönerek, birer birere kafeslere *girdiklerini* hayal etti.

Eva'nın bu imalara karşılık vermemesi onu hem şaşırtmış hem de rahatlatmıştı. Eva ise onu soru yağmuruna tutmaya başladı.

"Sen ne tür bir özgürlükten söz ediyorsun? 'Yaşanmamış yaşam' dediğin de ne oluyor?" Ona inanamıyormuş gibi başını iki yana salladı. "Josef, bunların hiçbiri bana mantıklı gelmedi. Ben her zaman *senin* sahip olduğun özgürlüğe gıpta etmişimdir. *Benim* nasıl bir özgürlüğüm oldu biliyor musun? Ev kirasını ve kasaba borcunu nasıl ödeyeceğini düşündüğün zaman özgürlüğün konusunda pek fazla kaygı duymana fırsat kalmıyor. İşinden kopma özgürlüğüne mi sahip olmak istiyorsun? Bir de *benim* işime bak! Sen beni kovduğunda, önüme çıkan ilk işi kabul edecek durumda kaldım ve şu anda istediğim tek özgürlük, Viyana Şehir Hastanesi'nde gece vardiyasında çalışmama özgürlüğü."

Gece vardiyası! Günün bu saatinde evde olmasının sebebi bu demek ki, diye düşündü Breuer.

"Sana başka bir iş bulmayı teklif etmiştim, ama mesajlarımdan hiçbirine cevap vermedin."

"Şok geçirmiştim," diye cevapladı Eva. "Çok acı bir ders aldım, kendinden başka hiç kimseye güvenmemelisin." İşte, sözlerinin tam bu noktasında başını kaldırıp Breuer'in gözlerinin tam içine baktı.

Onu korumamış olduğu için utançtan kıpkırmızı olan Breuer ondan kendisini affetmesini istedi, ama Eva onu dinlemeden anlatmaya devam etti: Yeni işini, kız kardeşinin evlendiğini, annesinin sağlık durumunu, hastaneye yatan genç bir avukatla –Gerhardt'la– tanıştığını, onunla arasındaki ilişkiyi.

Breuer, oraya gelmekle Eva'nın düzenini bozduğunu anlayıp gitmek üzere ayağa kalktı. Kapıya geldiğinde, elini tutmak için sarsak bir harekette bulundu, o an bir şey sormaya çalıştı, ama karar veremedi; onunla arasında bir yakınlık olduğunu belirten sözler söylemeye hakkı var mıydı? Bu riski göze almaya karar verdi. Eski samimiyetlerinin kalmadığı belliydi, ama on beş yıllık bir dostluk kolay kolay silinip bir kenara da atılamazdı.

"Eva, artık gidiyorum. Ama, izin verirsen sana son bir soru sormak istiyorum."

"Sor bakalım, Josef."

"Birbirimize yakın olduğumuz o günleri unutamıyorum. Hatırlar mısın, bir akşam geç bir saatte muayenehanemde oturup bir saat kadar konuşmuştuk? Ne kadar ümitsiz ve karşı konulamaz bir biçimde Bert-

ha'ya kapıldığımı anlatmıştım sana. Sen de bana, benim için korktuğunu, benim dostum olduğunu, beni mahva sürükleyecek bir şey yapmamı istemediğini söylemiştin. Sonra elimi tuttun, şimdi benim yaptığım gibi ve beni kurtarmak için istediğim her şeyi, ama *her şeyi* yapabileceğini söyledin. Eva, bu konuşmayı sonraları ne kadar sık, belki de yüzlerce kez düşündüğümü, bunun benim için ne büyük bir anlam taşıdığını, Bertha'ya o derece kapılıp sana karşılık vermediğim için ne büyük pişmanlık duyduğumu sana asla anlatamam. Sorum şu –çok açık– içten mi konuşuyordun? Karşılık vermemi beklemiş miydin?"

Eva elini çekip Breuer'in omzuna koydu. Duraksayarak konuşuyordu. "Josef, ne söyleyeceğimi bilemiyorum. Dürüst olacağım; bu sorunu böyle cevapladığım için kusuruma bakma, ama eski dostluğumuzun hatırı için sana karşı dürüst olmam gerekiyor. Josef, ben öyle bir konuşma hatırlamıyorum!"

Breuer iki saat sonra kendini İtalya'ya giden bir trenin ikinci mevki koltuğunda yığılmış bir halde otururken buldu.

Daha geçen yıl, Eva'yı bir sigorta gibi düşünmenin onun için ne kadar önemli olduğunu fark etti. Hep ona güvenmişti. Ne zaman ihtiyaç duysa Eva'nın onun yanında olacağından emindi. Nasıl olur da böyle bir şeyi unuturdu?

"Ama Josef, ne bekliyordun?" diye sordu kendine. "Onu bir kaba koyup donduracaksın ve sen kapağı açıp onu çıkarmak istediğin an tekrar mı canlanacaktı? Kırk yaşındasın, artık senin kadınlarının senden farklı bir yaşamları olduğunu anlamanın zamanı geldi: Onlar kendi yaşamlarında gelişiyor, kendi yaşamlarını sürdürüyor ve yeni ilişkiler kuruyorlar. Değişmeyen yalnızca ölülerdir. Yalnızca annen Bertha zamanın bir noktasında asılı kalmış bir halde, seni bekliyor."

Birden aklına yeni bir düşünce geldi. Yalnızca Eva ile Bertha'nın yaşamı değil, Mathilde'nin yaşamı da sürüp gidecekti, o da Breuer'siz varlığını sürdürebilirdi; bir gün gelecek o da bir başkasına ilgi duyacaktı. Mathilde, onun Mathilde'si başka bir adamla; bu acıya dayanmak çok güçtü. Birden yaşlar döküldü gözlerinden. Başını kaldırıp valizini koyduğu yere baktı. İşte orada, kolayca erişebileceği bir yerde duruyordu; gümüş sapı, adeta onu almasını bekliyordu. Evet, bu sefer ne yapacağını çok iyi biliyordu: O sapı kavra, valizini raftan aşağı indir, ilk istasyonda in, Viyana'ya giden ilk trene binip kendini Mathilde'nin üstüne at! Henüz çok geç sayılmazdı, onu kabul edecekti mutlaka.

Ama Nietzsche'nin o güçlü varlığının yolunu tıkadığını hissetti.

"Friedrich, her şeyi böyle nasıl bırakabilirim? Senin tavsiyeni dinlemekle ne kadar aptallık etmişim!"

"Sen daha benimle tanışmadan önce her şeyi bırakmıştın zaten, Josef. İşte, ümitsiz olmanın sebebi buydu. İstikbali parlak o gencin arkasından ne kadar üzüldüğünü hatırlıyor musun?"

"Ama şu anda hiçbir şeyim yok."

"Hiçbir şey her şey demektir! Güçlenmek istiyorsan, önce köklerini hiçliğin derinlerine gömmeli ve en yalnız yalnızlığınla yüz yüze gelmeyi öğrenmelisin."

"Karım, ailem! Onları seviyorum. Onları nasıl terk ettim? İlk istasyonda ineceğim."

"Yalnızca kendinden kaçıyorsun. Unutma ki her an tekrar tekrar yaşanacak bir andır. Bir düşün: Sonsuzlukta hep özgürlükten kaçıyor olmanın anlamını bir düşün!"

"Bana düşen bir ödev–"

"Tek ödevin kendin olmaktır. Güçlü ol: Yoksa, büyümek için hep başkalarını kullanmak zorunda kalırsın."

"Ama Mathilde. Ettiğim yeminler! Ona karşı ödevim–"

"Ödev, ödev! Küçük erdemlerle kendini yok ediyorsun. Kötü olmayı öğren. Eski yaşamının küllerinden yeni bir benlik kur."

İtalya'ya varana kadar, Nietzcshe'nin şu sözleri kulaklarında yankılanmıştı.

"Ebedi dönüş."

"Varlığın ebedi kum saati sürekli baş aşağı çevriliyor, tekrar tekrar."

"Bu düşüncenin sana sahip olmasına izin ver, o zaman ben de senin ebediyen değişeceğine söz veririm."

"Bu fikirden hoşlanıyor musun, yoksa nefret mi ediyorsun?"

"Bu fikirden hoşlanacağın bir yaşamı yaşa."

"Yaşamını tamamla."

"Doğru zamanda öl."

"İnançlarını değiştirme cesareti."

"Bu yaşam, senin ebedi yaşamındır."

***

Her şey, iki ay önce Venedik'te başlamıştı. Şimdi rotayı yine gondollar şehrine çevirmişti. Tren İsviçre-İtalya sınırını geçerken kulağına İtalyanca konuşmalar gelmeye başladı. Az sonra Breuer'in düşünceleri sonsuzluk ihtimalinden yarının gerçekliğine kaydı.

Tren Venedik'e varınca nereye gidecekti? Yarın ne yapacaktı? Bu geceyi nerede geçirecekti? Peki yarından sonraki günler ne yapacaktı? Zamanını nasıl geçirecekti? Nietzsche ne yapmıştı? Hasta olmadığı zamanlar yürür, düşünür ve yazardı. Ama bu *onun* tarzıydı. Nasıl–"

Breuer, ilk yapması gerekenin kendine bir iş bulmak olduğunu biliyordu. Cüzdanındaki para onu ancak bir iki hafta idare ederdi: Max, ondan aldığı talimatla her ay küçük bir meblağ gönderecekti. Ve tabii doktorluk yapmaya devam edebilirdi. Eski öğrencilerinden en az üç tanesi Venedik'te tıpla ilgili işler yapıyordu. Tıbbi bir konuda çalışmakta güçlük çekmeyeceği kesindi. Dil konusu da ona sorun olmazdı: İyi bir kulağı vardı; biraz İngilizce, Fransızca ve İspanyolca biliyordu; İtalyancayı çabucak kapardı. Ama Viyana'daki yaşamın aynısını Venedik'te tekrarlamak için mi bu kadar şeyden fedakârlık etmişti? Hayır, o yaşam arkasında kalmıştı artık.

Belki de bir lokantada çalışırdı. Annesinin ölümü ve anneannesinin elinden bir şey gelmemesi yüzünden kendi kendisine yemek pişirmeyi öğrenmiş, yıllarca sofraya konacak yemeklerin hazırlanmasına yardım etmişti. Mathilde onu azarlayıp mutfaktan kovmasına rağmen, karısı yokken mutfağa girer, ne yapıldığına bakar ve talimat verirdi. Evet, bu konuyu düşündükçe, lokantada çalışma fikri ona daha cazip gelmeye başladı. Yalnızca işi idare etmek ve kasaya geçmek değildi istediği: Yiyeceklere dokunmak, hazırlamak ve servisini yapmak istiyordu.

Venedik'e geç bir saatte geldi ve yine geceyi istasyondaki bir otelde geçirdi. Sabah olunca şehir merkezine giden bir gondola binip saatlerce yürüdü, düşündü. Orada yaşayan Venedikliler dönüp dönüp ona bakıyorlardı. Bir mağazanın vitrininde görüntüsüne bakınca Venediklilerin dikkatini çeken şeyin ne olduğunu anladı: Uzun sakal, şapka, palto, takım elbise, kravat; hepsi de ürkütücü siyah renkte. Yabancı olduğu belliydi, hem de yaşlanmaya yüz tutmuş tam bir varlıklı, Viyanalı Yahudi doktor! Dün gece tren istasyonundayken bir grup fahişenin müşteri aradığını görmüştü. Hiçbiri onun yanına bile yaklaşmamıştı, nedeni belli! Bu sakal ve cenaze kıyafetinden kurtulması gerekiyordu.

Yavaş yavaş kafasında bir plan şekillenmeye başladı: Önce berbere sonra da işçi sınıfının gittiği bir konfeksiyon mağazasına gidecekti.

Sonra da İtalyanca öğrenmek için yoğun bir ders alacaktı. Belki de iki-üç hafta sonra lokanta işini araştırmaya başlayabilirdi. Venedik'in, bir Avusturyalının ya da bir Avusturya-Yahudisinin açacağı iyi bir lokantaya ihtiyacı vardı, yürürken birkaç sinagoga rastlamıştı.

Berberin mat renkli usturası kafasında bir aşağı bir yukarı gezinmeye başladı; yirmi bir yıllık sakalı artık tarihe karışıyordu. Ustura, bazen girdiği yeri tertemiz edip çıkıyor, bazen de kısa kumral kılların dipleri kendini göstermekte direniyordu. Berber çok aksi ve sabırsız bir adamdı. Adam haklı, diye düşündü Breuer. Bu kadar uzun sakal için altmış liret çok azdı. Biraz yavaşlamasını istediğini gösteren bir işaret yaparak elini cebine sokup daha nazik tıraş etmesi için ona iki yüz liret daha uzattı.

Yirmi dakika sonra, berberin çatlamış aynasına baktığında, kendi yüzünün aldığı görünüm karşısında içi burkuldu. Sakallarının gölgesi altında, yüzünün zamanla girdiği savaştan nasıl yıpranmış bir halde çıktığını fark etmemişti. Şimdi karşısında bütün çıplaklığıyla duran yüzünün ne kadar yorgun ve yaralı olduğunu görebiliyordu. Bir tek alnı ve kaşları değişmeden kalmış, yüzünün yıllara mağlup olarak gevşemiş derisini taşımaya çalışıyordu. Burun deliklerinin her iki tarafından dudaklarına doğru ilerleyen iki dev yarık oluşmuştu. Gözlerinden aşağıya doğru bir sürü küçük çizgi iniyordu. Boynunun üzerindeki gerdanı bir hindi gibi kat kat olmuştu. Ya çenesi, o çelimsiz ve şu anda daha da sıska görünen çenesinin utanç verici halini, sarkık ve nemli alt dudağından başlayan sakalının gizlediğini nasıl da unutmuştu!

Konfeksiyon mağazasına doğru giderken, yoldan geçenlerin ne tür giysiler giydiğine bakıp kalın, kısa bir denizci parkasıyla, sağlam çizmeler ve bir de kalın çizgili kazak almaya karar verdi. Ama gördüğü herkes ondan daha gençti. Peki yaşlılar nasıl giyiniyorlardı? Hem, bu kentin yaşlıları *neredeydiler*? Herkes öyle genç görünüyordu ki. Kiminle arkadaşlık kuracaktı? Kadınlarla nasıl tanışacaktı? Belki lokantadaki bir garson kız ya da İtalyanca öğretmeniyle arkadaşlık kurabilirdi. Ama, diye düşündü, ben başka bir kadın istemiyorum! Mathilde gibisini asla bulamam. Onu seviyorum. Bu çılgınlık. Onu nasıl terk ettim? Her şeye yeniden başlamak için artık çok geç. Bu sokaktaki en yaşlı adam benim; belki şu bastonlu yaşlı kadın ya da şuradaki sebze satan beli bükük adam benden daha yaşlıdır. Birden başı dönmeye başladı. Ayakta zor duruyordu. O anda tam arkasında bir ses duydu.

"Josef, Josef!"

Kimin sesi bu? Tanıdık birininkine benziyor!

"Doktor Breuer! Josef Breuer!"

Benim burada olduğumu kim bilebilir?

"Josef, dinle beni! Ondan bire kadar geriye sayacağım. Beşe geldiğimde gözlerin açılacak. Bir dediğimde ise tam olarak uyanmış olacaksın. On, dokuz, sekiz...."

"Bu sesi tanıyorum ben."

"Yedi, altı, beş...."

Gözlerini açtı. Freud'un kendisine gülümseyerek bakan yüzünü gördü.

"Dört, üç, iki, bir! Artık uyandın! Haydi!"

Breuer panik halindeydi. "Ne oldu? Ben neredeyim, Sig?"

"Her şey yolunda, Josef. Uyan artık!" Freud'un sesi katı, ama rahatlatıcıydı.

"Neler oldu, böyle?"

"Kendine biraz zaman tanı, Josef. Birazdan hepsini hatırlayacaksın."

Breuer, kütüphanesindeki kanepede yatmakta olduğunu fark etti. Doğrularak oturdu. Tekrar sordu, "Neler oldu?"

"Neler olduğunu *sen* bana söyle, Josef. Ben sadece bana ne dediysen onu yaptım."

Breuer hâlâ pek şaşkın göründüğü için Freud açıklamaya çalıştı, "Hatırlamıyor musun? Dün gece bana uğrayıp bu sabah saat on birde sana gelmemi ve psikolojik bir deneyde yardımcı olmamı istedin. Geldiğimde de benden seni hipnotize etmemi istedin, sarkaç olarak kullanmam için de saatini verdin."

Breuer yeleğinin cebine uzandı.

"Saat orada, Josef, masanın üstünde. Hatırlayacağın gibi seni derin bir uykuya daldırmamı ve bir dizi olayı görüntülemen için sana emirler göndermemi istedin. Deneyin ilk bölümünde evden ayrıldığını, ailenden, dostlarından, hatta hastalarından ayrıldığını düşünmeni sağlayacak ve gerekirse sana şöyle öneriler verecektim: 'Veda et,' ya da 'Artık eve dönemezsin.' Sonraki bölümde de yeni bir yaşam kurduğunu düşünecektin ve ben de seni, 'Devam et,' ya da 'Bundan sonra ne yapmak istiyorsun?' gibi sözlerle destekleyecektim."

"Evet, evet, Sig. Yavaş yavaş her şey aklıma gelmeye başladı. Şu anda saat kaç?"

"Pazar günü öğleden sonra, bir oldu. Tıpkı planladığımız gibi iki saattir uzaklardasın. Az sonra herkes yemeğe inecek."

"Bana tam olarak neler olduğunu anlat. Neler gözledin?"

"Çarçabuk transa geçtin Josef ve çoğunlukla hipnotize halde kal-

dın. Aktif bir tiyatronun oynandığını söyleyebilirim, ama bu, senin kafandaki sahnede geçen sessiz bir tiyatro oldu. Bir iki kez transtan çıkar gibi oldun, ben de sana, kendini bir trende gidiyormuş gibi düşünmeni, başını koltuğa dayamanı ve daha derin bir uykuya dalmanı söyledim. Bunu her yaptığımda işe yaradı. Gerisini bilemiyorum. Çok mutsuz görünüyordun: Birkaç kez ağladın, bir iki kere de korkmuş göründün. Durmak isteyip istemediğini sordum, ama sen başını iki yana salladın, ben de senin ilerlemene yardımcı olmaya devam ettim."

"Yüksek sesle konuştum mu hiç?" Breuer gözlerini ovuşturdu, hâlâ kafasını toplamaya çalışıyordu.

"Çok az. Dudakların sürekli hareket ediyordu, bu yüzden birileriyle konuştuğunu hayal ettiğini tahmin ettim. Sadece bir iki kelimesini anlayabildim. Birkaç kez Mathilde'nin adı geçti, bir de Bertha ismini duydum. Kızından mı söz ediyordun?"

Breuer tereddüt etti. Buna nasıl bir cevap vermeliydi? Sig'e her şeyi olduğu gibi anlatmaya niyetlendi, ama içgüdüleri bunu yapmamasını söylüyordu. Ne de olsa Sig, yalnızca yirmi altı yaşındaydı ve onu bir baba, bir ağabey olarak görüyordu. Her ikisi de ilişkilerinin halihazırdaki tarzına alışmışlardı ve Breuer ani bir değişiklikle huzursuzluk yaşamaya hazırlıklı değildi.

Dahası Breuer, dostunun aşk ve cinsellik gibi konularda ne kadar dar görüşlü ve tecrübesiz olduğunu biliyordu. Geçenlerde bütün nevrozlarının yatak konusunda başladığını anlattığında, arkadaşının ne kadar utandığını ve şaşırdığını da hatırladı. Ve daha birkaç gün önce, Sig, genç Schnitzler'in aşk maceralarını kızgınlıkla ne kadar ayıplamıştı. O halde Sig'in, kırk yaşındaki evli bir adamın, yirmi bir yaşındaki bir hastasına tutulduğunu anlamasını nasıl bekleyebilirdi? Hem de Sig Mathilde'ye adeta taparken! Hayır, ona içini dökmesi büyük bir hata olurdu. Max ya da Friedrich'le konuşsa daha iyiydi!

"Kızım mı? Bundan emin değilim, Sig. Hatırlamıyorum. Ama annemin adı da Bertha'ydı, bunu biliyor muydun?"

"Ah, evet, unutmuşum! Ama, o sen çok küçükken ölmemiş miydi, Josef? Neden ona şimdi veda edesin ki?"

"Belki de daha önce, onun gitmesine bir türlü izin vermemiştim. Galiba bazı yetişkinlerin imgeleri çocukların kafasına girince çıkmak bilmiyor. Belki de insanın kendi düşüncelerine egemen olabilmesi için önce onlardan kurtulması gerek!"

"Hımmm, ilginç. Dur bakalım, başka neler demiştin? 'Artık doktorluk yok,' ve bir de seni uyandırmadan az önce şöyle dedin: 'Yeni-

den başlamak için çok yaşlıyım!' Josef, meraktan çatlayacağım. Bütün bunların anlamı nedir?"

Breuer sözcükleri çok dikkatli seçti. "Sana şu kadarını söyleyebilirim, Sig. Tüm bunlar Profesör Müller'le ilgili. Yaşamımı gözden geçirmeye zorladı beni; ben de bütün seçimleri arkamda bıraktığımı fark ettiğim bir noktaya geldim. Yine de daha farklı seçimler yapmış olsaydım –tıptan uzak, ailemden ve Viyana kültüründen uzak yaşasaydım– hayatım nasıl olurdu, diye düşünmekten kendimi alamadım. Böylece, bir düşünce deneyi yaparak, kendimi her şeyden koparıp özgür olmayı denemek istedim, adeta alternatif bir yaşama girmek istedim."

"Ve sonunda ne öğrendin?"

"Hâlâ üzerimde bir sersemlik var. Önce hepsini birer birer ayıklamam gerek. Açıkça hissettiğim bir şey varsa o da, yaşamının seni yaşamasına izin vermemenin çok önemli olduğu. Aksi halde, gerçekten yaşamadığın bir kırk yıl çıkıverir karşına. Ne mi öğrendim? *İçinde bulunduğum an'ı* yaşamayı öğrendim belki de, böylece elli yaşıma geldiğimde kırklı yıllarıma bakıp pişmanlık duymayacağım. Bu senin için de önemli. Seni iyi tanıyan herkes, olağanüstü yeteneklerin olduğunu bilir. Bunun sana getirdiği bir yük var: Toprak ne kadar zengin olursa, orada bir şey yetiştirememen de o kadar affedilmez olur."

"Seni *değiştin*, Josef. Belki de bu trans değiştirdi seni. Daha önce hiç böyle konuşmamıştın benimle. Teşekkür ederim, inandığın şeyler bana ilham verecek, ama bunun ağır bir yük olduğunu da hissediyorum."

"Bir şey daha öğrendim," dedi Breuer, "–belki bu da aynı şeydir emin değilim– sanki özgürmüşüz *gibi* yaşamak zorundayız. Kaderden kaçamasak da onun karşısına dikilebilmeliyiz, alın yazımızı kendi *irademizle* yaşamalıyız. Kaderimizi sevmeliyiz. Bu sanki–"

Birisi kapıyı tıklatıyordu.

"Hâlâ orada mısınız?" diye sordu Mathilde. "Girebilir miyim?"

Breuer hemen kalkıp kapıyı açtı. Mathilde'nin elindeki tabakta dumanı tüten küçük sosislerin sarıldığı yufka dürümleri vardı. "En sevdiğin yemek Josef. Bu sabah, sana uzun zamandır bundan yapmadığım aklıma geldi. Akşam yemeği hazır. Max'la Rachel geldiler, diğerleri de yoldadır. Ve Sigi, sen de kalıyorsun. Masadaki yerini hazırladım bile. Hastaların bir saat daha beklesinler."

Breuer'den odadan çıkmasını isteyen bir baş işareti alan Freud, onları yalnız bıraktı. Breuer kollarını Mathilde'ye doladı. "Biliyor musun, tatlım, aslında hâlâ içerde olup olmadığımızı sorman çok ilginçti. Ne konuştuğumuzu sana sonra anlatırım, ama adeta çok uzun

bir yolculuğa çıktım. Şu anda uzun zamandır buralardan uzakta kalmışım gibi hissediyorum kendimi. Şimdi ise geri döndüm."

"Bu çok güzel, Josef." Mathilde elini Breuer'in yanağına koyup şefkatle sakalını okşadı "Seni tekrar görmek beni çok mutlu etti, seni özlemiştim."

Breuer ailesinin standartlarına göre yemek sofrası, kendine özgüydü. Masada yalnızca dokuz yetişkin bulunurdu: Mathilde'nin anne ve babası; Mathilde'nin öteki kız kardeşi Ruth ve kocası Meyer; Rachel ve Max; ve Freud. Sekiz çocuk ise girişteki ayrı bir masada otururlardı.

"Neden bana öyle bakıyorsun?" diye Mathilde hafif bir sesle Breuer'e seslendi. Bir yandan da patatesli, havuçlu çorba tenceresini taşımaktaydı. Bunun arkasından getirdiği haşlanmış dana dili ve üzümleri sofraya koyarken, "Beni utandırıyorsun, Josef," diye fısıldadı. Tatlıları koymak üzere sofranın toplanmasına yardım ederken, "Yapma Josef, öyle bakıp durma!" diye tekrarladı

Ama Josef devam etti. Sanki ilk kez görüyormuş gibi karısının yüzünü inceliyordu. O da zamana karşı savaşanlardandı. Yanaklarında hiç çizgi yoktu –buna izin vermemişti–, ama bütün cephelerde aynı başarıyla savaşamamıştı, gözlerinin ve dudaklarının köşelerinden incecik halkalar ilerlemeye başlamıştı. Gergin bir topuzla başının üzerine topladığı saçlarında yol yol aklar vardı. Bunlar ne zaman olmuştu? Suçun bir kısmı da onda mıydı? O ve kendisi birleşselerdi daha az hasarla atlatabilirlerdi.

"Niye bakmayacakmışım?" diyen Josef, Mathilde tabağını kaldırırken elini hafifçe onun beline doladı. Daha sonra onun peşinden mutfağa gitti. "Niye bakmayacakmışım sana? Ben; ama Mathilde, seni ağlattım!"

"Bunlar sevinç gözyaşları, Josef. Ama hüzün de var, bunu yapmayalı o kadar uzun zaman olmuştu ki. Bugün her şey çok tuhaftı. Sigi ve sen ne konuştunuz o kadar saat? Yemekte Sigi bana ne dedi biliyor musun? İlk çocuğunun ismini Mathilde koyacakmış! Yaşamında iki Mathilde olmasını istiyormuş."

"Sig'in çok zeki bir insan olduğunu hep sezerdik, şimdi ise emin olabiliriz. Evet, bugün *çok* tuhaf bir gün. Ama çok da önemli bir gün, seninle evlenmeye karar verdim."

Mathilde elindeki kahve tepsisini bıraktı, ellerini Breuer'in başına koydu, onu kendisine doğru çekip alnından öptü. "Sen schnapps mı içtin, Josef? İyice saçmalamaya başladın." Tekrar tepsiyi eline aldı.

"Ama hoşuma gitti." Yemek odasına açılan yaylı kapıyı açmadan önce ona doğru döndü. "Benimle evlenmeye on dört yıl önce karar verdiğini sanıyordum."

"Önemli olan bunu yapmayı *bugün* seçmiş olmam. Ve her gün aynı seçimi yapacağım."

Kahveler ve Mathilde'nin *Linzertorte*'si bittikten sonra Freud hastaneye gitmek üzere aceleyle evden ayrıldı. Breuer ve Max, birer bardak slivovitz alarak kütüphaneye, satranç sehpasının başına geçtiler. Max'ın hızla yarıp geçtiği Fransız savunması ve yan taraftan devreye soktuğu veziriyle insaflı sayılabilecek galibiyetinin ardından taşları yeniden yerleştirmeye başladığını gören Breuer, bacanağının eline dokundu: "Konuşmak istiyorum." Max hayal kırıklığını çabucak yenerek, taşları elinden bıraktı, ikinci purosunu yaktı, dumanını uzun uzun üfleyerek Breuer'in konuşmasını bekledi.

Breuer'in Max'a Nietzsche'den söz ettiği birkaç hafta önceki konuşmalarından sonra iki adam birbirlerine daha yakınlaşmışlardı. Şimdi hasta ile onun anlayışlı dinleyicisi pozisyonundaydılar. Max son iki haftadan beri Breuer'in Eckart Müller konusunda anlattığı her şeyle yakından ilgileniyordu. Bugün ise Breuer'in bütün ayrıntılarıyla anlattığı mezarlık sonrası konuşmaları ve bu sabahki olağandışı trans seansını dinlerken büyülenmiş gibi dinliyordu.

"Yani, transtayken, gitmemen için sana zor kullanacağımı sandın ha? Muhtemelen yapardım. Yoksa satrançta kimi yenerdim? Ama ciddi den farklı görünüyorsun, Josef. Gerçekten de Bertha'yı kafandan attığına inanıyor musun?"

"Çok şaşırtıcı bir şey, Max. Şu anda onu, herhangi bir insanı düşündüğüm gibi düşünüyorum. Sanki bir ameliyat geçirdim ve Bertha imgesine yapıştırdığım bütün duygular birer birer sökülüp atıldı! Ve bu ameliyatı, onun ve yeni doktorunun bahçede gezinmelerini seyrederken geçirdiğime eminim!"

"Anlayamıyorum." Max başını iki yana salladı. "Yoksa anlamasam daha mı iyi?"

"Bunu denemeliyiz. Belki Bertha tutkunluğumun, onu Doktor Durkin'le görünce silindiğini söylemem yanlış olabilir; yani Doktor Durkin'le onun *hayalimde* yarattığım birlikteliği demek istiyorum, o kadar canlı sahnelerdi ki şu anda bile gözümün önüne getirebiliyorum. Daha önceden Herr Müller sayesinde Bertha'ya olan tutkunluğum zaten biraz zayıflamıştı; Herr Müller bana, Bertha'yı kafamda nasıl büyüttüğümü anlamamı sağladı. Bertha ve Doktor Durkin'le ilgili bu

trans hayalleri de tam zamanında yetişip beni ondan kurtardı. Benimle yaptığı her şeyi, sanki tiyatro sahnesindeymiş gibi, Doktor Durkin'le de yaptığını görünce Bertha bütün gücünü kaybetti. Birden aslında onun hiçbir gücü olmadığını fark ettim. Bertha'nın hareketleri kendi kontrolünde değildi, yani benim gibi o da çaresizlik içinde sürükleniyordu. İkimiz de birbirimizin saplantı dramasında idareten başkasının yerini dolduran oyunculardık, Max."

Breuer gülümsedi. "Ama, biliyor musun, çok daha önemli bir şey daha oldu; Mathilde'yle ilgili duygularım değişti. Transtayken bunu biraz hissetmiştim, ama şu anda çok daha güçlü bir şekilde duyuyorum. Yemek boyunca ona bakıp durdum ve içim ona karşı çok sıcak duygularla doldu."

"Evet," diye gülümsedi Max, "Ona nasıl baktığını gördüm. Mathilde'nin öyle bocalamasını seyretmek çok eğlenceliydi doğrusu. Tıpkı eski günlerde ikinizin oynadığı o küçük oyunlar gibiydi. Belki de olay çok basit: Onun değerini şimdi anlıyorsun, çünkü onu kaybetmenin ne demek olduğunu anlamana yetecek kadar bir şeyler yaşadın."

"Evet, kısmen öyle, ama bunun'a da bitmiyor. Bildiğin gibi yıllardır Mathilde'nin benim hareketlerimi dizginlemesine izin verdim. Onun beni hapsettiğini düşündüm ve özgür olmak; başka kadınlarla birlikte olmak, tamamen farklı, başka bir yaşam yaşamak istedim.

"Ama Müller'in benden istediği şeyi yapınca, yani özgürlüğüme kavuşunca paniğe kapıldım. Transtayken bu özgürlükten kurtulmak için çeşitli yollar denedim. Önce Bertha'dan, sonra da Eva'dan alacağım yardımlara sığınmak istedim. Onlara gidip dedim ki, 'Lütfen, lütfen beni dizginleyin. Gem vurun ağzıma. Özgür olmak istemiyorum.' Gerçek şu, Max, özgür kalmak beni dehşete düşürdü."

Max, büyük bir ciddiyetle başıyla onayladı.

"Transtayken," diye devam etti Breuer, "Venedik'e gidişimi ve berberden çıkarken yüzümün yaşlandığını fark edişimi anlattım sana, değil mi? Hani konfeksiyon mağazalarının olduğu caddede kendimin oradaki en yaşlı adam olduğunu görüşümü? Müller'in bana söylediği şey geldi şimdi aklıma: '*Düşmanını doğru seç.*' İşte anahtar bu! Geçen onca yıl boyunca ben yanlış düşmanla savaşıyordum. Asıl düşman Mathilde değil, alın yazısıydı. Asıl düşman yaşlanma, ölüm ve özgürlük karşısında duyduğum dehşetti. Ta baştan beri, yüz yüze gelmekten korktuğum bir şeyi görmemi engelliyor diye boşuna Mathilde'yi suçladım! Kim bilir kaç koca aynı şeyi karısına yapıyor?"

"Sanırım biri de benim," dedi Max. "Bilirsin, ben sürekli birlikte

geçen çocukluğumuzu ve okuldaki günlerimizi düşünür dururum. 'Ah, ne günlerdi onlar?' der dururum. 'Zamanın böyle uçup gitmesine nasıl izin verdim?' Ve sonra gizliden gizliye Rachel'i suçlamaya başlarım; sanki çocukluğumun bitmesi, yaşlanmaya başlamam *onun* suçuymuş gibi!"

"Evet, Müller asıl düşmanın 'zamanın acımasız dişleri' olduğunu söylemişti. Ama şimdi her nasılsa bu dişler karşısında kendimi çaresiz hissetmiyorum. Belki de hayatımda ilk kez bugün yaşamımı *istediğimi* hissediyorum. Seçmiş olduğum yaşamı kabulleniyorum. Şu anda Max, daha farklı yaşıyor olmayı asla istemediğimden eminim."

"Josef, bence sen zekâ yarışında o üstün zekâlı profesörü bile geçtin. Geri dönüşü olmayan bir kararı, gerişi dönüşsüz hale getirmeden yaşadın. Ama hâlâ anlamadığım bir şey var. O trans *sırasında*, o transı planlayan parçan neredeydi? Sen transtayken, senin bir parçan da gerçekten ne olup bittiğini biliyor olmalı."

"Haklısın Max. Oradaki 'ben', 'benim' öteki parçam üzerinde oyunlar oynarken, orada onu seyreden 'ben' neredeydi diye düşündüğümde başım dönüyor, kendimi kaybediyorum. Belki bir gün benden daha zeki biri gelip bu bulmacanın cevabını verebilir. Ama hayır, Müller'in zekâsını geçtiğime inanmıyorum. Aslında ben çok daha farklı bir şey hissettim: Onu hayal kırıklığına uğrattım. Onun önerilerine uymadım. Ya da açıkçası, sınırlı olduğumu kabullendim. O hep şöyle der: 'Her insan, gerçeğin ne kadarına dayanabileceğini seçmeli.' Sanırım ben seçtim. Ve Max, sanırım bir hekim olarak da onu hayal kırıklığına uğrattım. Ona hiçbir şey veremedim. Aslına bakarsan, şu anda ona yardım etmeyi bile düşünmüyorum."

"Kendini bu kadar suçlama Josef. Sen hep kendine karşı çok acımasız oldun. Sen ondan farklısın. Hatırlar mısın, seninle din düşünürleri konulu bir derse girmiştik –Profesör Jodl veriyordu o dersi, değil mi?– o ne diyordu, bu tür insanlar için: 'Düşler dünyasının insanları'. İşte senin Müller de böyle biri, düşler dünyasından! Kim hekim, kim hasta, ben artık bunu takip edemez oldum, ama eğer hekim sensen, diyelim ki onu değiştirmen *mümkünse* –ama yapamıyorsan– acaba gerçekten de onu değiştirmek *ister* misin? Sen hiç evli ya da evcimen bir düş gezgini duydun mu? Hayır, böyle yaparsan onu mahvedersin. Bence onun kaderi yalnız bir kâhin olmak.

"Şu anda ne düşünüyorum biliyor musun?" Max satranç taşlarının bulunduğu kutuyu açtı. "Bence bu kadar tedavi yeter. Belki de bitti artık. Belki bu tedavinin biraz daha fazlası hem hastayı hem de hekimi öldürebilir!"

XXII

Max haklıydı. Artık durma zamanı *gelmişti*. Yine de pazartesi günü 13 numaralı odadan içeri giren Josef, artık tamamen iyileştiğini bildirirken kendisine hayret etti.

Yatağında oturup bıyığını taramakta olan Nietzcshe daha çok hayret içindeydi.

"İyileşmek mi?" diye şaşkınlığını ifade ederken kaplumbağa kabuğundan yapılma tarağını yatağa düşürdü. "Doğru mu duydum? Nasıl olur? Cumartesi günü ayrıldığımızda o kadar sıkıntılıydınız ki sizin için kaygı duydum. Size çok mu yüklendim? Çok mu üstünüze gittim? Artık bu tedavi sürecini kesmek isteyeceğinizi düşündüm. Aklıma başka şeyler de geldi, ama tamamen iyileştiğinizi duymayı hiç beklemiyordum!"

"Evet, Friedrich, ben de şaşırdım. Bu, birden oldu, dünkü konuşmalarımızın doğrudan sonucu."

"Dün mü? Ama dün pazardı. Dün hiç konuşmadık."

"Dün sizinle bir görüşme yaptık, Friedrich. Ama siz orada değildiniz! Bu, çok uzun bir hikâye."

"Anlatın bana o hikâyeyi," diyen Nietzsche yatağından kalktı. "Bütün detaylarıyla anlatın! İyileşme konusundaki her şeyi bilmek istiyorum."

"Buyrun, sandalyelerimize geçelim," dedi Breuer ve her zamanki yerine oturdu.

"Anlatacak o kadar çok şey var ki...." diye başladı; o sırada Nietzsche sandalyesinin kenarına kadar gelip eğilerek onu dikkatle dinlemeye başladı.

"Cumartesi öğleden sonra ile başlayın," dedi Nietzsche çabucak, "Simmeringen Haide'deki yürüyüşümüzden sonrasıyla."

"Evet, rüzgâra karşı o sıkı yürüyüş! O yürüyüş bir harikaydı. Aynı zamanda da korkunçtu! Haklısınız, arabaya dönerken içimde korkunç bir sıkıntı vardı. Kendimi bir örs gibi hissetmiştim; sözlerinizle beni demir döver gibi dövüp durmuştunuz. Uzun bir süre sonra bile bu sözler, özellikle de bir cümle kulaklarımda yankılandı durdu."

"Hangisi?.."

"*Evliliğimi kurtarmanın en iyi yolu onu bitirmektir*. Sizin, insanın kafasını allak bullak eden sözlerinizden biri bu. Bu cümleyi düşündükçe başım dönüyor!"

"Söylediğimi daha iyi açıklamalıymışım Josef. İdeal evlilik ilişkisi, her iki insanın da yaşamını sürdürmesi için bu ilişkiye *muhtaç* olmadığı zaman kurulandır, demek istemiştim."

Breuer'in yüzünde anladığını belirten bir ifade göremeyen Nietzsche ekledi, "Demek istediğim şu: Biriyle tam bir ilişki kurabilmen için önce kendinle ilişki kurabilmelisin. Eğer kendi yalnızlığımızı kucaklayamazsak, inzivaya karşı kalkan olarak başka birini kullanırız. Yalnızca bir kartal gibi yaşayabilen insan –kimsenin seni seyretmesine ihtiyaç duymadan– başka birine sevgisini verebilir; yalnızca o zaman o insan bir başkasının büyümesi ve gelişmesiyle ilgilenebilir. *Ergo, insan evliliğini bitiremiyorsa, o evlilik zaten bitmiş demektir*."

"O halde, Friedrich, siz şöyle demek istiyorsunuz: Evliliği kurtarmanın tek yolu onu bitirebilme *gücüne sahip olmaktır*, öyle mi? İşte bu daha açık." Breuer bir an düşündü. "Bu cümle bir bekâr için son derece öğretici olabilir, ama evli bir adam için bu ne kadar geçerlidir?

Bunu bilmek benim ne işime yarar? Bu sanki, denizdeyken bir gemi yapmaya benziyor. Cumartesiden beri sürekli, evliliğimi kurtarmak için onu bozmadan bitirmenin yollarını arayıp durdum. Bu çelişkili düşüncelerin ardından birden bir ilham geldi."

Merakı had safhaya varan Nietzsche, gözlüklerini takıp tehlikeli ölçüde öne doğru eğildi. Dört beş santim daha gelirse, diye düşündü Breuer, sandalyeden düşecek. "Hipnotizma hakkında neler biliyorsunuz?"

"Hayvani manyetizma? Mesmerizm mi? Çok az şey biliyorum," diye karşılık verdi Nietzsche. "Mesmer'in kendisinin bir dolandırıcı olduğunu biliyorum, ama kısa bir süre önce çok iyi tanınan bir grup Fransız hekimin, hastaları hipnoz ederek çok farklı bir biçimde iyileştirmeyi başardıklarını okumuştum. Ve tabii bir de sizin, Bertha'nın tedavisinde bu yola başvurduğunuzu biliyorum. Anladığım kadarıyla bu, insanın her talimata itirazsız cevap verdiği bir tür uyku hali."

"Yalnızca o kadar değil, Friedrich. Bu aynı zamanda insanın çok yoğun ve canlı bir biçimde bazı sanrılar yaşadığı bir hal. Benim aklıma gelen şu oldu: Hipnotizma yoluyla bir transa girersem, orada, evliliğimi bitirmeyi yaşayabilir, ama gerçek yaşamda onu korumuş olurdum."

Breuer yaşadığı her şeyi ona anlatmaya başladı. Hemen hemen her şeyi! Bertha ve Dr. Durkin'in, Bellevue'nün bahçesinde neler yaptıklarını izlediğini anlatmaya başlarken birden vazgeçti ve bunu ondan saklamaya karar verdi. Yalnızca Bellevue Sanatoryumu'na gittiğini ve birden oradan ayrılmak istediğini hissettiğini söyledi.

Nietzsche dinliyordu, her seferinde başını daha hızlı sallıyordu, kendini öyle vermişti ki gözleri yuvalarından fırlayacaktı. Breuer'in anlattıkları sona erince, sanki hayal kırıklığı içindeymişçesine hiç sesini çıkarmadan oturuyordu.

"Friedrich, neden hiç bir şey söylemiyorsunuz? Ben de sersemlemiş bir durumdayım; ama ilk defa bugün, kendimi bu kadar iyi hissettim. Yaşadığımı hissettim. Yıllardır böyle olmamıştım! *Var* olduğumu –burada seninle olduğumu– hissediyorum; gizli gizli Bertha'yı düşünüp de senin *yanındaymışım gibi yapmıyorum* artık!"

Nietzsche hâlâ bütün dikkatiyle dinliyordu, ama ağzından tek söz çıkmıyordu.

Breuer devam etti, "Friedrich, aynı zamanda üzgünüm de. Konuşmalarımızın sona ereceği düşüncesinden nefret ediyorum. Siz beni, dünyadaki herkesten daha iyi tanıyorsunuz ve aramızdaki bağ benim

için bir hazine değerinde. Ama hissettiğim bir şey daha var, utanç! İyileşmiş olmama rağmen, üzerimde hipnoz kullanarak sizi kandırdığımı düşünüyorum. Risksiz bir risk almış oldum! Sizi hayal kırıklığına uğratmış olmalıyım."

Nietzsche şiddetle itiraz edercesine başını iki yana salladı. "Hayır, Hiç ilgisi yok."

"Sizin standartlarınızı biliyorum," diye karşı çıktı Breuer. "Benim beceremediğimi hissediyor *olmalısınız*! Sizin kaç kere bana, 'Gerçeğin ne kadarına dayanabilirsin?' diye sorduğunuzu duydum. İnsanları bununla ölçtüğünüzü biliyorum. Korkarım cevabım şu: Fazlasına değil! Transtayken bile beceremedim. Sizi İtalya'ya kadar izlemek istedim, benden istediğiniz gibi sizin kadar uzağa gidebilmek istedim; ama cesaret edemedim."

Hâlâ başını iki yana sallamakta olan Nietzsche elini uzatarak Breuer'in sandalyesini tutup şöyle dedi, "Hayr, Josef, uzağa gittiniz; pek çoğundan daha uzağa gittiniz."

"Belki sınırlı yeteneğimin en uzak sınırları dahilinde bir uzaklığa gidebildim," diye karşılık verdi Breuer. "Siz bana hep kendi yolumu bulmamı, *tek* yolu ya da *sizin* yolunuzu aramamamı söylediniz. Belki de iş, toplum, aile benim için anlamlı bir yaşama giden yoldur. Yine de beceremediğimi, rahatlığı tercih ettiğimi biliyorum; hakikat güneşine sizin gibi karşıdan bakmaya cesaret edemediğimi biliyorum."

"Bazen benim de gölgelik aradığım zamanlar oldu."

Nietzsche'nin sesi çok hüzünlü ve dalgındı. Onun derin derin iç çektiğini gören Breuer, iki hastanın bir tedavi anlaşmasına girdiğini, ama sonunda yalnızca birinin yardım aldığını düşündü. Belki de, dedi Breuer kendi kendine, henüz çok geç değildir.

"İyileşmiş olduğumu söylesem de Friedrich, sizinle görüşmelerimizin bitmesini istemiyorum."

Nietzsche başını ağır ağır ve kararlı bir tavırla iki yana salladı. "Hayır. Varmamız gereken noktaya geldik. Buraya kadar."

"Burada bitirmek bencillik olur," dedi Breuer. "Sizden çok şey aldım ve fazla bir şey veremedim. Ama buna pek fırsat vermediğinizi de söylemeliyiz, migren konusunda bile benimle işbirliğine girmeye yanaşmadınız."

"Vereceğiniz en iyi karşılık bu iyileşmeyi anlamama yardımcı olmanızdır."

"Bence," diye karşılık verdi Breuer, "en güçlü faktör doğru düşmanı tanımlayabilmem oldu. *Asıl* düşmanımı bulup –zaman, yaşlanma ve

ölüm– onunla mücadele etmek zorunda olduğumu anlar anlamaz, Mathilde'nin ne bir düşman ne de kurtarıcı olduğunu gördüm; o da yalnızca bu yaşam mücadelesinde benimle birlikte ayakta kalmaya çalışan bir yolcuydu. Bu basit adımla ona olan düğümlenmiş aşkım birdenbire çözüldü. Bugünden itibaren, Friedrich, yaşamımın sonsuzluk içinde tekrarlanması fikri hoşuma gitmeye başladı. Sonunda kendi kendime şunu söyleyebildim,'Evet, yaşamımı ben seçtim ve bu seçimden de memnunum.' "

"Evet, evet," diyen Nietzsche Breuer'in daha çabuk sonuca gelmesini istiyordu. "Değiştiğinizi anlıyorum. Ama bunu sağlayan *mekanizmayı,* yani bu noktaya *nasıl* geldiğinizi bilmek istiyorum!"

"Söyleyebileceğim şey yalnızca, son iki yıl içinde yaşlanıyor olmanın, yani sizin deyişinizle'zamanın iştahının' beni korkuttuğu. Buna karşı mücadele veriyordum, ama kör dövüşü yapar gibi. Asıl düşmana değil, karıma saldırdım ve sonunda ümitsizliğe kapılıp beni kurtaramayacak birinin kollarına atlayarak kurtarılmayı bekledim."

Breuer bir an durdu, başını kaşıdı. "Sizin sayenizde, öğrendiğim iyi yaşamanın anahtarından başka size ne söyleyebilirim bilemiyorum: *Önce zorunlu olanı istemek, sonra da istenileni sevmek gerekiyor.*"

Huzursuzluğundan sıyrılan Nietzsche Breuer'in sözleriyle irkildi.

"*Amor fati,* kaderini sev. Bu çok ilginç, Josef, ne kadar benzer bir beynimiz var!" *Amor fati* size bundan sonra anlatacağım dersin konusuydu. Ümitsizliğinizi yenmeniz için size,'*böyle oldu*'yu'*böyle istedim*'e dönüştürmeyi öğretecektim. Ama siz benden bir adım önde gittiniz. Artık daha güçlüsünüz, belki daha da olgun, ama" –bir an durdu, biraz da huzursuz gibiydi–, "zihninizi işgal eden, sizi rahat bırakmayan o Bertha'yı nasıl kovduğunuzu anlatmadınız."

"Bu önemli değil, Friedrich. Asıl önemli olan geçmişin yasını tutmaktan vazgeçmem ve—"

"Siz bana bir şeyler vermek istediğinizi söylemiştiniz. Hatırlıyor musunuz?" Nietzsche hırçın bir sesle konuşuyordu, sesindeki çaresizlik Breuer'i ürkütmüştü. "O halde bana somut bir şeyler verin. *Ondan nasıl kurtulduğunuzu anlatın*! Bütün ayrıntıları duymak istiyorum!"

Breuer, daha yalnızca iki hafta önce, atacağım adımları belirlemesi için Nietzsche'ye yalvaran bendim, diye düşündü. Şimdi ise, ortada *tek* yol diye bir şey olmadığını, her insanın kendi gerçeğini bulması gerektiğini söyleyen de Nietzsche'ydi. Nietzsche'nin çektiği acı korkunç olmalıydı, yoksa kendi öğretilerini bir kenara bırakıp Breuer'in kullandığı iyileşme prosedüründen medet umarak yol bulmaya çalış-

mazdı. Breuer böyle bir talebe karşılık vermeyeceğine karar verdi.

"Şu anda en çok istediğim şey," dedi, "size bir şeyler verebilmek, ama elle tutulur bir armağan olmalı bu. Sesinizdeki aciliyeti hissedebiliyorum, ama siz, gerçek isteklerinizi benden saklamaktasınız. Hiç olmazsa bir kez olsun bana güvenin! Tam olarak ne istediğinizi anlatın bana! Eğer elimden gelen bir şeyse onu size vermekte bir an bile tereddüt etmem."

Bir anda sandalyesinden fırlayan Nietzsche, odayı bir uçtan bir uca bir iki dakika arşınladı; sonra pencereye doğru giderek arkasını Breuer'e dönüp bir süre dışarıyı seyretti.

"Derin bir adamın dosta ihtiyacı vardır," diye söze başladı; sanki Breuer'le değil, kendi kendine konuşuyordu. "Dostu yoksa bile hiç olmazsa tanrıları vardır. Ama benim ne dostum ne de tanrılarım var. Ben de sizin gibi büyük bir özlem içindeyim; kusursuz dostluklar kurma özlemi, *inter pares* dostluk, eşitler arasında. Bu sözcüklerin insanın soluğunu kesen bir gücü var; hele benim gibi her zaman yalnız olmuş ve hep tam kendisine göre birini arayıp da asla bulamayan biri için *inter pares* gibi sözcükler büyük bir rahatlama hissi ve ümit veriyor.

"Bazen ablama ve bazı dostlara mektup yazarak içimi döküyorum. Ama diğer insanlarla yüz yüze gelince utanıyor ve uzaklaşıyorum."

"Tıpkı şimdi sizin benden uzaklaştığınız gibi mi?"

"Evet," diyen Nietzsche derin bir sessizliğe gömüldü.

"Şu anda içinizi dökmek ister misiniz, Friedrich?"

Hâlâ dışarı bakmakta olan Nietzcshe başını iki yana salladı. "Yalnızlığıma yenik düşüp bedbahtlığımı başkalarına anlatacak olduğum ender zamanlardan sonra, hep kendi kendimden nefret etmişimdir. Kendime yabancılaşıyor; adeta ihanet etmiş gibi hissediyorum.

"Başkalarının da bana içini dökmesine asla izin vermedim, bunun ardından beklenecek bir karşılık gibi bir borç altına girmek istemiyordum. Bu tür şeylerden hep kaçınmışımdır, ta ki, tabii–" yüzünü Breuer'e doğru çevirdi, "sizinle el sıkışıp bu tuhaf anlaşmaya girene kadar. Bu tür bir ilişkiye girdiğim ilk insan siz oldunuz. Ve ilk başlarda, sizinle ilgili olarak da bir ihanet hissine kapıldım."

"Ya sonra?"

"Başlangıçta," diye karşılık verdi Nietzsche, " beni epey utandırdınız, her şeyi o kadar içten anlatıyordunuz ki. Sonra sabırsızlanmaya, ardından da eleştirmeye ve yargılamaya başladım. Sonra düşüncelerim değişti ve cesaretinize ve samimiyetinize hayran olmaya başladım. Ar-

dından yine bir değişim oldu ve bana duyduğunuz güven beni duygulandırdı.Ve şimdi, bugün, sizden ayrılacağım için büyük bir keder duyuyorum. Dün gece rüyamda sizi gördüm, hüzünlü bir rüyaydı."

Pencereden uzaklaşan Nietzsche sandalyesine oturarak Breuer'e baktı. "Rüyamda, burada, bu klinikte uyandığımı görüyorum. Hava çok karanlık ve soğuk. Herkes gitmiş. Sizi bulmak istiyorum: Bir lamba yakarak sizi aramaya başlıyorum, ama baktığım odaların hepsi de bomboş. Sonra merdivenlerden inip bekleme salonuna geliyorum ve çok garip bir görüntüyle karşılaşıyorum: Bir ateş yakılmış – ama şöminede değil; salonun tam ortasında kocaman bir odun ateşi– ve bu ateşin etrafında sekiz tane uzun uzun taş oturmuş, adeta kendilerini ısıtıyorlar. Birden kendimi korkunç mutsuz hissediyor ve ağlamaya başlıyorum. İşte tam o anda uyandım."

"Tuhaf bir rüya," dedi Breuer. "Ne düşünüyorsunuz bu rüya hakkında?"

"Yalnızca büyük bir hüzün ve özlem hissediyorum. Daha önce rüyada ağladığım hiç olmamıştı. Yardımcı olabilir misiniz?"

Breuer içinden Nietzsche'nin söylediği son sözü tekrarladı, "Yardımcı olabilir misiniz?" Bu soruyu ne kadar çok beklemişti. Üç hafta önce Nietzsche'nin böyle bir şey söyleyeceği beklenebilir miydi? Bu fırsatı kaçırmamalıydı.

"Sekiz taş ateşte ısınıyorlar," diye karşılık verdi. "İlginç bir imge. Bakın aklıma ne geldi: Herr Schlegel'in *Gasthaus*'unda geçirdiğiniz o şiddetli migren nöbetini hatırlıyor musunuz?"

Nietzsche evet anlamında başını salladı. "Çoğunu. Bir kısmında ise ben yoktum!"

"Size anlatmadığım bir şey var," dedi Breuer. "Komaya girdiğinizde bazı hüzünlü şeyler söylediniz. Bunlardan bir tanesi de "yer yok, yurt yok," idi.

Nietzsche boş boş baktı. "'Yer yok, yurt yok' mu? Ne demek istemiş olabilirim?"

"Bence bunun anlamı bir arkadaş grubu ya da bir toplulukta yerinizin olmaması. Galiba, Friedrich, siz sıcak bir yuva özlemi içindesiniz, ama bu özlemden korkuyorsunuz!"

Breuer sesini yumuşattı. "Yılın en yalnız zamanlarını yaşıyor olmalısınız. Diğer hastaların çoğu bu aralar, Noel dolayısıyla ailelerinin yanına gidiyorlar. Belki de odaları boş görmenizin sebebi budur. Beni ararken de ısınan sekiz taş buldunuz. Sanırım bunun anlamını biliyorum: Benim aile ocağım yedi kişiden oluşuyor; beş çocuğum, karım ve

ben. Acaba sekizinci taş da siz olmayasınız? Belki de bu rüya benim dostluğum ve ocağımla ilgili bir istekten kaynaklanıyor. Eğer öyleyse, kapım size her zaman açıktır."

Breuer Nietzsche'nin kolunu sıkmak için ona doğru eğildi. "Benimle gelin, evime gidelim. Ümitsizliğim yatışmış olsa da birbirimizden ayrılmak zorunda değiliz. Noel tatilinde konuğum olun, hatta en iyisi bütün kış bizimle kalın. Bundan büyük bir memnuniyet duyarım."

Nietzsche kısa bir an için elini Breuer'in elinin üstünde tuttu, kısacık bir an. Sonra ayağa kalkıp yine pencereye doğru yürüdü. Kuzeydoğudan esen rüzgârla gelen yağmur camları hızlı hızlı kamçılıyordu.

"Beni evinize davet ettiğiniz için teşekkür ederim, dostum. Ama bunu kabul edemem."

"Ama neden? Bunun hem sizin hem de benim için çok yararlı olacağına eminim. Bu oda büyüklüğünde boş bir odamız var. Ve yazılarınızı yazabileceğiniz bir kütüphane de var."

Nietzsche başını hafifçe, ama kararlı bir halde iki yana salladı. "Birkaç dakika önce sınırlı yeteneğinizin en uç sınırlarına kadar gittiğinizi söylediğinizde, yalnızlıkla karşı karşıya kalmaktan söz ediyordunuz. Ben de kendi sınırlarıma kadar gittim, birliktelikler sınırımı zorladım. Burada, sizinleyken, yüz yüze, kalp kalbe konuşuyor olsak bile sınırlarımı aşmış oldum."

"Sınırlar esneyebilir, Friedrich. Haydi deneyelim!"

Nietzsche bir aşağı bir yukarı yürümeye başladı. "'Yalnızlığa daha fazla dayanamıyorum' dediğim an, kendi yargılarımın anlatılamayacak derinliklerine düşüyorum, zira içimdeki o en yüce'yi terk etmiş oluyorum. Benim yolum belli ve bu yolda beni oyalayacak tehlikelere karşı koymam gerekiyor."

"Ama Friedrich, bir başkasının yanında olmak kendini terk etmekle aynı şey midir! Bir keresinde insan ilişkileri hakkında benden çok şey öğrenebileceğinizi söylemiştiniz. O halde izin verin de öğreteyim! Zaman zaman kuşkucu ve uyanık olmak gerek, bu doğru, ama bazen de insanın kendisini bir başkasının korumasına terk etmesi ve kendisine dokunulmasına izin vermesi gerekir." Kolunu ona doğru uzattı. "Gelin, Friedrich, oturun."

Hiç karşı çıkmadan dediğine uyan Nietzsche sandalyesine döndü, gözlerini kapatarak birkaç kez derin nefes aldı. Sonra gözlerini açıp aniden ona doğru hızla eğildi. "Asıl problem, Josef, sizin bana ihanet edebileceğiniz değil: Size ihanet etmekte olan *bendim*, size karşı dü-

rüst davranmadım. Ve şu anda, beni evinize davet etmenizle, birbirimize daha çok yakınlaşmamızla bu aldatmaca beni kurt gibi kemiriyor. Bunu değiştirmenin zamanı geldi! Artık daha fazla birbirimizi kandırmayalım! Bırakın size içimi dökeyim. İşte itiraflarım, dostum!"

Başını öte yana çeviren Nietzsche gözlerini İran halısındaki küçük bir çiçek motifine dikerek titrek bir sesle söze başladı. "Birkaç ay önce, Lou Salomé isimli çok çekici bir Rus kadınla çok derin bir ilişki yaşadım. Daha önce hiçbir kadını sevecek kadar kendimi bırakmamıştım. Belki de çocukluğumda etrafımın kadınlarla dolu olmasındandır. Babam öldükten sonra çevrem soğuk ve mesafeli bir sürü kadınla doldu; annem, ablam, anneannem ve teyzelerim. Bu tür şeylerin ahlâkdışı olduğu öylesine derinlerime işlenmiş olmalı ki kendimi bildim bileli bir kadınla ilişkiye girmek fikri bana büyük bir dehşet vermiştir. Beden zevkini; kadın tenini, benimle misyonumun önüne çıkan acımasız engeller olarak düşündüm. Ama Lou Salomé farklıydı ya da ben öyle sandım. Hem güzeldi hem de gerçek bir ruh yoldaşı, benim kafa ikizim gibi görünüyordu. Beni anlıyor, yeni yönlere doğru sevk ediyordu; asla keşfetmeye cesaret edemeyeceğim baş döndürücü yüksekliklere. Benim öğrencim, takipçim, müridim olacağını sanıyordum.

"Ama sonra, felaket oldu! Arzularım ortaya çıktı. O zaman, o da bizi tanıştıran yakın arkadaşım Paul Rée'yi kullanarak benimle oynamaya kalktı. Onun kaderine yazılmış erkeğin ben olduğuma inandırmıştı beni, ama ona kendimi teklif ettiğimde elinin tersiyle itiverdi. Herkes bana ihanet etmişti –o, Rée ve ilişkimizi bozmaya çabalayan ablam. Şimdi tüm bunlar küle döndü ve bir zamanlar çok değer verdiğim bu insanlardan uzak bir sürgüne yolladım kendimi."

"Sizinle ilk konuşmamızda," diye araya girdi Breuer, "*üç* ihanetten söz ettiğinizi hatırlıyorum."

"İlki Richard Wagner'di, onun ihaneti uzun zaman önceydi. Acısı artık kayboldu. Diğerleri de Lou Salomé ve Paul Rée idi. Evet, onlardan söz ediyordum. Bu krizi atlatmış gibi yapıyordum. *İşte* benim yalanım bu. Gerçek ise asla, *şu anda bile*, bunun etkilerini üzerimden atamamış olmam. Bu kadın, bu Lou Salomé zihnimi ele geçirip orada çöreklendi kaldı. Onu hâlâ çıkartıp atamıyorum. Bir günüm, bazen bir saatim bile onu düşünmeden geçmiyor. Çoğu zaman içimde ona büyük bir nefret duyuyorum. Onu karalamak, insan içine çıkamaz hale getirmek istiyorum. Onun sürünmesini ve yalvararak bana gelmesini istiyorum. Bazen tam tersi oluyor; onu özlüyorum, onun elini tutmak ve Orta Gölü'nde kayıkla gezmek, birlikte Adriyatik güneşini selamla-

mak istiyorum."

"O da sizin Bertha'nız, ha!"

"Evet, o da benim Bertha'm! Siz saplantınızı anlattıkça, onu zihninizden koparıp atmaya çalıştıkça, onun anlamını bulmaya uğraştıkça, benim için de konuşmuş oluyordunuz! Siz iki işi birden yapıyordunuz, hem benim hem de sizin işinizi! Ben kendimi sakladım –tıpkı bir kadın gibi– ve siz gittikten sonra sürünerek saklandığım yerden çıktım ve sizin ayak izlerinize basarak, yürüdüğünüz yoldan yürümeye çalıştım. Bir korkak gibi arkanıza çömeldim ve bu yolda çıkacak tehlikelerle sizi tek başına mücadele etmeye bıraktım."

Nietzsche'nin yanaklarından aşağı yaşlar süzülüyordu, bir mendille gözlerini kuruladı.

Çok geçmeden başını kaldırmış, karşıdan Breuer'e bakıyordu. "*İşte* itiraflarım ve utancım. Sizin kurtuluşunuzla neden bu kadar yakından ilgilendiğimi artık anlıyorsunuzdur, sizin kurtuluşunuz *benim* kurtuluşum. Bertha'yı kafanızdan nasıl attığınızı bilmenin benim için neden bu kadar önemli olduğunu şimdi biliyorsunuz! *Artık* anlatacak mısınız?"

Ama Breuer başını iki yana salladı. "Trans deneyimle yaşadıklarım belli belirsiz aklıma geliyor. Ama bütün ayrıntılarını hatırlıyor olsaydım bile size ne yararı olurdu, Friedrich? *Tek bir* yolun olmadığını ve en büyük hakikatin kendimizin keşfettiği hakikat olduğunu siz kendiniz bana söylemiştiniz."

Başını öne eğen Nietzsche fısıldadı. "Evet, doğru söylüyorsunuz."

Breuer hafifçe öksürüp derin bir nefes aldı. "Size duymak istediklerinizi söyleyemem, Friedrich" bir an durdu, kalbi küt küt atıyordu. Şimdi dalış sırası ondaydı, "ama size söylemek zorunda olduğum bir şey *var*. Ben de size karşı dürüst olmadım ve şimdi itirafta bulunma sırası *bana* geldi."

Breuer birden içinde, ne anlatırsa ya da ne yaparsa yapsın Nietzsche'nin bunu hayatındaki dördüncü büyük ihanet olarak adlandıracağı gibi korkunç bir hiş duydu. Ama artık geri dönmek için çok geçti.

"Friedrich, bu itirafın arkadaşlığımızın bozulmasına sebep olmasından korkuyorum. Böyle olmasın diye dua ediyorum. Lütfen, bu itirafı size bağlılığımdan yaptığıma inanın, zira şimdi söyleyeceğim şeyleri bir başkasından duyacak olmanız gibi bir fikre, bir kez daha –dördüncü defa– ihanete uğradığınızı düşünmenize dayanamam."

Nietzsche'nin yüzünde ölüm maskesi takmışçasına donuk bir ifade vardı. Breuer başladığında nefesini tutmuştu. "Ekimde, yani siz

ve ben karşılaşmadan birkaç hafta önce Mathilde ile Venedik'e kısa bir tatile gitmiştik, kalacağımız otelde beni bekleyen tuhaf bir not bırakılmıştı."

Elini ceket cebine atan Breuer, Lou Salomé'nin notunu Nietzsche'ye uzattı. Nietzsche'nin faltaşı gibi açılmış, inanamayan gözlerle notu okumasını izledi.

21 Ekim 1882

Doktor Breuer,

Son derece acil bir mesele için sizi hemen görmem gerekiyor. Alman felsefesinin geleceği tehlikede. Yarın sabah saat dokuzda Café Sorrento'da buluşalım.

Lou Salomé

Titreyen ellerinde notu tutmakta olan Nietzsche kekeleyerek konuştu, "Anlayamıyorum. Ne?..ne?.."

"Lütfen arkanıza yaslanın, Friedrich, bu uzun bir hikâye. Size en başından anlatmam gerek."

Breuer yirmi dakika içinde her şeyi aktardı: Lou Salomé ile görüşmelerini; onun Anna O.'nun tedavisini kardeşi Jenia'dan öğrendiğini; Nietzsche adına ondan ricada bulunduğunu; Lou'nun yardım ricasını nasıl kabul ettiğini, her şeyi anlattı.

"Herhalde şimdiye kadar bir doktorun hiç bu kadar tuhaf bir anlaşmaya girip girmediğini merak ediyorsunuzdur, Friedrich. Aslında, geri dönüp de Lou Salomé ile yaptığım konuşmalara bakınca, onun ricasını nasıl kabul ettiğime hayret ediyorum. Bir düşünün! Benden, gönülsüz bir hastaya, fark ettirmeden, tıbbi olmayan bir tedavi icat edip iyileştirmemi istiyor. Ama her nasılsa beni ikna etti. Aslında, bu çabada kendisini de benim ortağım yerine koydu ve son görüşmemizde'bizim' hastamızın son durumu hakkında bilgi almak istedi."

"Ne!" diye bağırdı Nietzsche. "Onu yakınlarda gördünüz mü?"

"Birkaç gün önce haber vermeden birden muayenehaneme geldi ve tedavinin gidişatı hakkında bilgi almak için ısrar etti. Tabii ki ona hiçbir şey vermedim; o da öfkeyle çıktı gitti."

Breuer birlikte yaptıkları çalışmayla ilgili bütün hatırlayabildiklerini anlatmaya devam etti: Nietzsche'ye yardım etme çabalarında karşılaştığı hayal kırıklıkları; Nietzsche'nin Lou Salomé hakkındaki ümitsizliğini bildiğini söyledi. Hatta kendi ümitsizliğini tedavi edecekmiş

gibi yaparak Nietzsche'yi Viyana'da tutma planlarından bile söz etti.

Nietzsche bu son sözler üzerine birden irkildi. "Yani tüm bunların hepsi de sahte miydi?"

"Başlangıçta," diye kabul etti Breuer. "Planım sizi elimde'tutmak' ve iyileşmek için her şeyi yapacak hasta rolünü oynamak ve yavaş yavaş rolleri değişerek *size* hasta rolünü benimsetmek. Ama sonra tam bir ironi gerçekleşti ve ben oynadığım role dönüştüm, hasta rolü oynarken gerçekten hasta oldum."

Artık söyleyecek daha ne kalmıştı? Başka ayrıntı kaldı mı diye hatırlamaya çalışan Breuer'in aklına başka bir şey gelmedi. Her şeyi itiraf etmişti.

Gözleri kapalı Nietzsche öne doğru eğdiği başını iki elinin arasına almıştı.

"Friedrich, iyi misiniz?" diye kaygıyla sordu Breuer.

"Başım; gözümün önünde ışıklar çakıyor, her iki gözümde de! Görüşüm bulanıyor–"

Breuer hemen mesleki kimliğine büründü. "Migren başlamak üzere. Bu aşamada onu durdurabiliriz. En iyi çare kafein ve ergotamin. Hiç kıpırdamayın! Hemen geliyorum.",

Odadan dışarı ok gibi fırlayan Breuer merdivenlerden aşağı inerek hemşire masasına koştu. Birkaç dakika sonra döndüğünde elindeki tepside bir fincan, sıcak koyu kahve, su ve birkaç tablet vardı. "önce bu hapları yutun; midenizi kahveden korumak için *ergot* ve magnezyum tuzu. Daha sonra da bu bu kahvenin tamamını içmenizi istiyorum."

Nietzcshe'nin hapları içtiğini gören Breuer hemen sordu, "Biraz uzanmak ister misiniz?"

"Hayır, bunu sonuna kadar konuşmalıyız!"

"Sandalyenizde oturun ve başınızı arkaya verin. Odayı biraz kararacağım. Ne kadar az görsel uyarı olursa o kadar iyi olur." Breuer üç pencerenin hepsinin de gölgeliklerini indirdi, sonra da soğuk kompres hazırladı ve Nietzsche'nin gözlerine koydu. Loş ışıkta birkaç dakika hiç konuşmadan oturdular. Az sonra Nietzsche kısık bir sesle konuşmaya başladı.

"Tam Bizans oyunu, Josef –aramızda olup biten her şey– tam bir Bizans oyunu, tamamen aldatmaca, aldatmacanın daniskası!"

"Başka ne yapabilirdim?" Breuer, migreni azdırmamak için yumuşak ve yavaş bir sesle konuşurdu. "Belki ta başta bu işe hiç girmemeliydim. Bunu size daha önce mi anlatsaydım? Topuklarınızın üstünde

döndüğünüz gibi çeker gider, bir daha da dönmezdiniz!"

Cevap yoktu.

"Doğru değil mi?" diye sordu Breuer.

"Evet, Viyana'dan ayrılan ilk trene binerdim. Ama bana yalan söylediniz. Bana sözler verdiniz–"

"Ve bütün sözlerimi yerine getirdim, Friedrich. Adınızı gizli tutacağıma söz verdim ve bu sözümü tuttum. Lou Salomé sizin hakkınızda bilgi istediğinde *–bilgi talep ettiğinde* demek daha doğru– hakkınızda konuşmayı reddettim. Görüşmekte olduğumuzu bile söylemedim ona. Ve bir sözümü daha tuttum, Friedrich. Komadayken bazı sözler söylediğinizi anlatmıştım, hatırlıyor musunuz?"

Nietzsche başını evet der gibi salladı.

"Söylediğiniz şeylerden biri de şuydu:'Yardım et!' Bunu defalarca tekrar ettiniz."

"'Yardım et!' *Bunu* ben mi söyledim?"

"Tekrar tekrar! İçmeye devam edin, Friedrich."

Fincanındaki kahvenin bittiğini gören Breuer koyu ve acı kahveden bir bardak daha doldurdu.

"Hiçbir şey hatırlamıyorum. Ne'Yardım et'i ne de diğer sözleri,'yer yok' deyişimi; o konuşan *ben* değilmişim."

"Ama sizin sesinizdi, Friedrich. Benimle konuşan sizin bir parçanızdı ve ben de o'siz'e yardım etme sözü verdim. *Ve verdiğim bu sözden asla dönmedim.* Biraz daha kahve için. Tam dört fincan içmenizi öneririm."

Nietzsche acı kahvesini içerken Breuer de alnındaki soğuk kompresi tazeledi. "Başınız nasıl şimdi? Çakan ışıklar? İsterseniz bir süre konuşmayalım, siz biraz dinlenin."

"İyiyim, bayağı iyiyim," dedi Nietzsche zayıf bir sesle. "Hayır, durmak istemiyorum. Durmak konuşmaktan daha kötü gelir bana. Ben bunu yaşarken çalışmaya alışkınım. Ama izin verirseniz önce şakaklarımdaki ve kafamdaki kasları gevşetmeliyim." Üç dört dakika kadar sayı sayarak yavaş ve derin nefesler aldı ve sonra konuşmaya başladı. "Oldu, bu daha iyi. Genellikle nefeslerimi sayar ve her sayışta kaslarımın gevşediğini hayal ederim. Bazen yalnızca nefesime konsantre olup öylece kalırım. İçeri çektiğiniz nefesin, dışarı verdiğiniz nefesten daha soğuk olduğunu hiç fark etmiş miydiniz?"

Breuer izliyor ve bekliyordu. Tanrı migrenden razı olsun! diye düşündü. Nietzsche'nin, kısa bir süre için de olsa, olduğu yerde kalmasını sağlıyor. Soğuk kompres yüzünden yalnızca ağzı görünüyordu. Bı-

yıkları tam bir inleme ya da söz gelecekmiş gibi kıpırdamaya başlıyor; ama sonra vazgeçip rahatlıyordu.

Sonunda Nietzsche gülümsedi. "Ben sizi kullandığımı düşünürken onca zamandır siz de beni kullandığınızı düşünüyordunuz."

"Ama, Friedrich, kullanılma dediğimiz şey artık tamamen dürüstlüğe dönüştü."

"Ve –ah!– her şeyin arkasında Lou Salomé vardı; hem de en sevdiği konumda: Bir elinde dizginler, bir elinde kırbaç, her ikimizi de kontrolü altında tutuyordu. Bana çok şey anlattınız, Josef, ama bir şeyi atladınız."

Breuer avuç içleri yukarı dönük bir halde ellerini öne uzattı. "Sakladığım hiçbir şey yok."

"Motivasyonunuz! Tüm bunlar; böyle bir oyun kurmak, bu kadar dolambaçlı yollara sapmak, harcanan zaman, enerji. Siz çok meşgul bir hekimsiniz. Bunu neden yaptınız? Bu işe neden girme gereği duydunuz?"

"Bu sık sık kendime sorduğum bir soru," dedi Breuer. "Lou Salomé'yi memnun etmekten başka bir cevap gelmiyor aklıma. Her nasılsa beni büyüledi. Onu reddedemedim."

"Ama son kez muayenehanenize geldiğinde onu reddedebildiniz."

"Evet; artık sizi tanıyordum, size verdiğim sözler vardı. İnanın bana Friedrich, bu onun hiç mi hiç hoşuna gitmedi."

"Ona karşı durabildiğiniz için sizi kutlarım, siz benim bir türlü yapamadığım bir şeyi yapmışsınız. Ama, söyler misiniz, en başta, Venedik'te, sizi *nasıl* etkisi altına aldı?"

"Buna cevap verebileceğimden emin değilim. Tek bildiğim onunla birlikte oturduğum yarım saatten sonra söylediği hiçbir şeyi reddedemeyeceğimi hissettiğimdir."

" Evet, bende de aynı etkiyi uyandırmıştı."

"Kafede benim masama doğru yürürkenki cesur havasını bir görmeliydiniz."

"O yürüyüşünü tanırım," dedi Nietzsche. "Onun Roma İmparatoriçesi adımlarını. Acaba bir şeye takılır mıyım diye düşünmeye bile zahmet etmez, adeta hiçbir şeyin onun yoluna çıkmaya cesaret edemeyeceğine inanmış gibidir."

"Evet, ve bir de sarsılmaz bir güven havası! Bir de üzerindeki o özgür hava; giysileri, saçları, elbisesi. Geleneklerden tamamen kopmuş."

Nietzsche başını salladı. "Evet, ondaki o özgür hava çok çarpıcıdır

ve hayranlık uyandırır! Dışavurduğu tek gerçeği de bu zaten." Yavaşça kafasını yana çevirdi ve ağrı duymaması hoşuna gitti. "Lou Salomé'nin özgürlüğünün sık burjuva çalıları arasında yeşerdiğini düşününce onun mutasyona uğramış biri olduğunu düşünüyorum. Babasının bir Rus generali olduğunu biliyorsunuzdur." Breuer'e sert bir bakış fırlattı. "Sizinle hemen samimi olmuştur, değil mi? Ona ilk ismiyle seslenmenizi istemiştir?"

"Aynen öyle. Ve konuşurken doğrudan doğruya gözlerimin içine bakıp ellerime dokundu."

"Ah, bu bana hiç yabancı değil. Onunla ilk tanıştığımda, Josef, ayrılırken koluma girip beni otele bırakmayı teklif ederek tamamen etkisiz hale getirmişti."

"Aynı şeyi bana da yaptı!"

Nietzsche gerildi, ama devam etti. "Benden o kadar çabuk ayrılmak istemediğini, benimle daha uzun uzun konuşması gerektiğini anlattı."

"Aynı sözleri bana da söyledi, Friedrich. Karımın beni, kolumda bir genç kızla görmesinden hoşlanmayacağını söylediğimde son derece huzursuz oldu."

Nietzsche hafif bir kahkaha attı. "Buna nasıl bir tepki gösterdiğini iyi bilirim. Geleneksel evlilik kavramına pek iyi gözle bakmaz, kadının köleliğinin kâğıtla belgelenmesi olarak değerlendirir."

"Bana da aynen bunları söyledi!"

Nietzsche sandalyesine iyice gömüldü. "Bütün geleneklere karşı olmasıyla övünür ama biri dışında; konu erkekler ve cinselliğe gelince, Karmel rahibesi kadar iffetli oluverir!"

Breuer onu onaylarcasına başını salladı. "Evet, ama bence belki de biz onun yolladığı mesajları yanlış yorumluyoruz. O sadece genç bir kız, bir çocuk; güzelliğinin erkekler üzerinde yarattığı etkinin farkında değil."

"İşte burada uyuşmuyoruz, Josef. Güzelliğinin tamamen farkında. Erkeklere egemen olmak, onların kanını kurutmak ve sonra sıradakine geçmek için bunu kullanıyor."

Breuer bastırdı. "Bir şey daha var; geleneklere karşı çıkmayı öyle doğal bir tavırla beceriyorsa onunla birlikte hareket etmekten kendinizi alamıyorsunuz. Wagner'in size yazdığı mektubu okuduğumda kendime hayret ettim, hem de bunu yanında taşımaya hiç hakkı olmadığını düşündüğüm halde!"

"Ne! Wagner'in mektubu mu? İçlerinden birinin kayıp olduğunun

farkında değildim. Tautenberg'e gittiğimizde almış olmalı. Hiçbir şeyden çekinmiyor!"

"Hatta *sizin* bile bazı mektuplarınızı bana gösterdi, Friedrich. Onun kendine duyduğu o sonsuz güven beni de etkilemişti." Bu noktada Breuer en büyük riski göze aldığını hissetti.

Nietzsche aniden doğruldu. Soğuk kompres gözlerinden yere düştü. "Size benim mektuplarımı mı gösterdi? Alçak kadın!"

"Lütfen Friedrich, migreni uyandırmayalım. Alın, şu son fincanı da için, sonra arkanıza yaslanın da tekrar kompresinizi koyayım."

"Pekâlâ, Doktor, bu konularda sizin tavsiyenize uyacağım. Ama bence tahlike geçti, o ışık çakmaları görünmüyor artık. İlacınız etkisini göstermiş olmalı."

Nietzsche bir yudumda ılık kahvesinin kalanını bitirdi. "Yeter, başka içmem; son altı ayda içtiğimden daha fazla kahve içmiş oldum!" Yavaşça başını bir o tarafa bir bu tarafa oynattıktan sonra kompresi Breuer'e geri uzattı. "Şu anda buna ihtiyacım yok. Nöbet geçti sanırım. Çok ilginç! Yardımınız olmasa kim bilir kaç gün sürecek bir işkence dönemine girecektim. Ne yazık ki" –Breuer'den yana bir bakış attı– "sizi yanımda taşıyamıyorum."

Breuer başını salladı.

"Ama *ne cüretle* size mektuplarımı gösterebilir, Josef! Ve nasıl olur da *siz* onları okursunuz?"

Breuer ağzını açtı, ama Nietzsche elini kaldırarak onu konuşmasını engelledi. "Cevap vermenize gerek yok. İçine düştüğünüz durumu anlıyorum, hatta sizinle bir şey paylaştığı için bundan gurur duyduğunuzu bile hissettiğinizi biliyorum. Bana da Rée'nin ve Rusya'da ona âşık olan öğretmen Gillot'nun yazdığı mektupları gösterince aynı tepkiyi vermiştim."

"Yine de," dedi Breuer, "size çok acı verdiğini biliyorum. Bertha'nın benimle geçirdiği en samimi anları bir başkasıyla da paylaştığını bilmek benim aklımı başımdan alırdı."

"Evet, acı veriyor. Ama bu ilaç gibi geliyor. Lou ile aranızda geçen her şeyi anlatın bana. Hiçbir şeyi atlamayın!"

Breuer, transtaki görüntülerde Bertha ile Dr. Durkin'in yürüyüşünün ayrıntılarını neden anlatmadığını şimdi biliyordu. Yaşadığı o güçlü duygular Bertha'dan kurtulmasını sağlamıştı. İşte Nietzsche'ye de tam bu gerekiyordu; bir başkasının yaşadığı bir şeyin tarif edilmesi ya da anlatılanları kavrayabilmek değil, kendi başına yaşamak gerekiyordu; öylesine güçlü yaşayacaktı ki yirmi bir yaşındaki bu Rus kızına

yüklediği bütün o yanılsamalı anlamları söküp atabilsin.

Ve Nietzsche için, Lou Salomé'nin bir zamanlar ona oynadığı oyunu bir başka erkeğe de oynarken kulak misafiri olmasından daha güçlü bir duygusal deneyim olabilir miydi? Bunu düşünen Breuer hafızasını zorlayıp onunla yaptığı görüşmeleri en ufak ayrıntısına kadar anlatmaya başladı. Önce onun söylediği sözlerle başladı: Öğrenci olmak ve mürit olmak istediğini, dalkavukluğunu, Breuer'i büyük dehalar listesine katmak istediğini. Sonra hareketlerine geçti: Saçını düzeltmesi, dimdik duran başını önce bir yana, sonra öbür yana çevirişi, gülümseyişi, hayranlık dolu ilgili bakışı, dudaklarını yalarken dilinin hareketi, onun eline dokunan elinin teması.

Çukur gözleri kapalı, büyük kafası geriye düşmüş halde onu dinleyen Nietzsche, duyguların altında ezilmiş gibiydi.

"Friedrich, ben konuşurken neler hissettiniz?"

"Çok şey, Josef."

"Bana anlatın hepsini."

"Anlam çıkarılamayacak kadar çok şey."

"Anlam vermeye çalışmayın, yalnızca baca temizliği yapın."

Nietzsche gözlerini açıp Breuer'e baktı, adeta bir kez daha bir kandırmaca olup olmadığından emin olmak istiyordu.

"Yapın," diye zorladı Breuer. "Bunu bir hekimin emirleri olarak düşünün. Bunun yardımı olduğuna inanan bir insanı çok yakından tanıyorum."

Duraksayarak konuşmaya başladı Nietzsche. "Siz Lou'dan söz ederken, ben de onunla yaşadıklarımı, ondan nasıl etkilendiğimi hatırladım, her şey aynı; şaşmaz bir biçimde aynı. Sizinle nasılsa benimle de öyleydi: Bütün o keskin anlardan, o kutsal anılardan sıyrıldığımı hissettim."

Gözlerini açtı. "Bütün düşüncelerinizi yüksek sesle ifade etmek çok zor, çok utandırıcı!"

"Bana güvenin, utancın insanı öldürmediğini size şahsen kanıtlayabilirim! Devam edin. Yumuşama katılığını gösterin!"

"Size güveniyorum. Bu konuşmalarınızın güçten geldiğini de biliyorum. Hissettiklerim–" Nietzsche durdu, yüzü kızarmıştı.

Breuer onu devam etmeye zorladı. "Tekrar gözlerinizi kapayın. Belki bana bakmadan konuşmanız daha kolay olur. Yatağa da uzanabilirsiniz."

"Hayır, burada kalacağım. Söylemek istediğim şey, Lou'yu tanıdığınıza sevinmiş olmamdı. Şimdi beni tanıyorsunuz. Aramızda bir ya-

kınlık oluştuğunu hissediyorum. Ama aynı zamanda öfke ve hiddet de duyuyorum." Nietzsche gözlerini açtı, sanki Breuer'i incitip incitmediğinden emin olmak istiyordu, sonra yumuşak bir sesle devam etti: "Kutsal bir şeyi yerle bir ettiğiniz için kızıyorum. Siz benim aşkımı ayaklarınızın altına aldınız ve tozların içine fırlattınız. İşte tam bu nokta bana acı veriyor." Yumruğuyla göğsünü vurdu.

"O noktadaki acıyı iyi bilirim, Friedrich. Sizin Bertha'ya'sakat' dediğinizi her duyuşumda nasıl oluyordum, hatırlıyor musunuz? Hatırlayın–"

"Bugün örs olan benim," diye araya girdi Nietzsche, "ve çekiç gibi üzerime inen de *sizin* sözleriniz, âşk abidemi harabeye çevirdiniz."

"Devam edin, Friedrich."

"İşte bunları hissediyorum. Ama hüzün hariç. Bir de kayıp, kaybetmiş olma hissi var."

"Ne kaybettiniz bugün?

"Lou ile geçirdiğim tüm o tatlı ve değerli anları, hepsi gitti. Paylaştığımız o sevgi, nerede o şimdi? Gitti! Her şey toza toprağa karıştı. Artık onu sonsuza dek kaybettiğimi biliyorum!"

"Ama Friedrich, kaybetmek için önce sahip olmak gerekir."

"Orta Gölü yakınlarında" –Nietzsche'nin sesi iyice yumuşadı, sanki o narin düşüncelerini sözleriyle ayaklar altına alıp ezmek istemiyor gibiydi– "bir keresinde günbatımını seyretmek için onunla Sacro Monte'nin tepesine tırmanmıştık. İki tane parlak mercan tiftiği bulut havada birleşen iki yüz gibi yavaş yavaş birbirine doğru kayıyordu. Hafifçe birbirimize dokunduk. Öpüştük. Kutsal bir an'ı paylaştık, şimdiye kadar bildiğim tek kutsal andı bu."

"Onunla daha sonra bu andan hiç söz ettiniz mi?"

"Bu an'ı çok iyi biliyordu! Uzaktayken ona yazdığım kartlarda sık sık Orta'daki gün batımından, Orta meltemlerinden, Orta bulutlarından söz ederdim."

"Ama," diye ısrar etti Breuer, "*o* hiç bundan, Orta'dan söz etti mi? Onun için de bu, kutsal bir an mıydı?"

"Orta'nın ne anlama geldiğini biliyordu!"

"Lou Salomé, ikinizin arasında geçen her şeyi bilmem gerektiğine inanıyordu. Bu yüzden bütün buluşmalarınızı en küçük ayrıntılarına kadar anlattı. Hiçbir şey atlamadığını söyledi. Bana uzun uzun Lucerne'i, Leipzig'i, Roma'yı ve Tautenberg'i anlattı. Ama Orta'nın –size yemin ederim!– yalnızca bir kere laf arasında adı geçti. Burası onda hiç özel bir etki bırakmamış. Ve bir şey daha var, Friedrich. Çok dü-

şündü, ama sizi öpüp öpmediğini bir türlü hatırlayamadığını söyledi."

Nietzsche hiçbir şey söylemedi. Yaşlar gözlerine hücum etmiş, başını öne eğmişti.

Breuer acımasız davrandığını biliyordu, ama şu anda acımasız olmaması, çok daha büyük bir insafsızlığa yol açacaktı. Bu yegâne fırsattı, bir daha asla böyle bir fırsat eline geçmezdi.

"Bunları söylediğim için beni affedin, Friedrich, ama ben büyük bir hocanın tavsiyelerine göre hareket ediyorum.'Acı çeken dostuna dinlenmesi için yer göster,' demişti, ama dikkat et, yatak sert olsun.' "

"Çok dikkatli dinlemişsiniz," diye karşılık verdi Nietzsche. "Evet, yatak gerçekten sert. Size *ne kadar* sert olduğunu anlatayım mı? Neler kaybettiğimi anlamanızı sağlayabilecek miyim acaba? On beş yıldır Mathilde ile aynı yatağı paylaşıyorsunuz. Onun yaşamının merkezindeki insansınız. Sizinle ilgileniyor, size dokunuyor, sevdiğiniz yemekleri biliyor, geç kaldığınızda merak ediyor. Lou Salomé'yi zihnimden koparıp attığımda –şu anda bunun gerçekleşmekte olduğunun da gayet iyi farkındayım– neyi bırakmış olduğumu biliyor musunuz?"

Nietzsche'nin gözleri Breuer'e değil daha çok içeriye odaklanmıştı, adeta içindeki bir metni okuyor gibiydi.

"Ondan başka hiçbir kadının bana dokunmadığını biliyor musunuz? Hiç sevilmediğimi, hiç dokunulmadığımı? Tamamen gözlerden uzak bir yaşam sürmenin nasıl bir şey olduğunu biliyor musunuz? Kimseyle tek kelime etmediğim günler çoktur, yalnızca belki bir iki defa *Gasthaus* sahibine'*Guten Morgen*' ve'*Guten Abend*' dediğim olur. Evet, Josef,'yer yok, yurt yok' sözlerinin anlamını doğru yorumladınız. Ben hiçbir yere ait değilim. Evim yok, her gün konuşabileceğim arkadaş grubum yok, bana ait bir şeylerle dolu bir dolabım yok, aile ocağım yok. Hatta vatanım bile yok, zira Alman vatandaşlığından çıktım, ama hiçbir yerde, İsviçre pasaportu alabilecek kadar uzun kalamıyorum."

Nietzsche, ateş saçan gözlerle Breuer'e baktı, adeta konuşmasının durdurulmasını istiyordu. Ama Breuer hiçbir şey söylemedi.

"Ah, tabii benim de bahanelerim var, Josef, yalnızlığa dayanma, hatta onu yüceltmek için gizli yollarım var. Kendi düşüncelerimi düşünebilmek için diğer insanlardan ayrı kalmam gerektiğini söylerim. Geçmişteki büyük dehaların bana eşlik ettiğini, gizlendikleri yerlerden çıkıp *benim* güneş ışığıma yanaştıklarını söylerim. Yalnızlık korkusunu küçümserim. Büyük adamların büyük acılar çekmesi gerektiğini, kendimin çok uzak bir geleceğe uzandığını, bana kimsenin eşlik ede-

meyeceğini iddia ederim. Yanlış anlaşılıyorsam, korkutuyorsam ya da reddediliyorsam bundan iyisi yok derim sevinçle; bu, benim hedef alınmam demektir! Sürüden ayrılarak yalnızlıkla karşı karşıya kalma cesaretimin, yüce koruyucu yalanına inanmayışımın benim büyüklüğümün kanıtı olduğunu söylerim.

"Ama yine de bir korku var ki onu altedemiyorum–" Bir an tereddüt etti, sonra atıldı. "Ölümümden sonra ün kazanacak bir filozof olmamla, bir gün benim günümün mutlaka gelecek olmasıyla, hatta ebedi dönüşün olduğunu bilmemle övünmeme rağmen yalnız başına ölecek olmak korkusunu üzerimden atamıyorum. Öldüğünüzde, bedeninizin günlerce hatta haftalarca bulunmayacağını, ancak bir gün bir yabancının burnuna gelen iğrenç bir kokuyla keşfedileceğini bilmek nasıl bir şey biliyor musunuz? Kendimi yatıştırmaya çalışıyorum. Derin yalnızlığımda sık sık kendi kendime konuşurum. Ama fazla yüksek sesle değil, kendi sesimin boş boş yankılanacağından korkarım. Bu boşluğu dolduran kişi, tek kişi Lou Salomé olmuştu."

Duyduğu hüznü ve bu büyük sırlarını açmak için kendisini seçmesinden duyduğu minnettarlığı ifade edecek söz bulamayan Breuer, adeta dili tutulmuş bir halde, sessizce dinliyordu. Ama içindeki ümit giderek artıyordu, hâlâ Nietzsche'nin ümitsizliğini iyileştirme şansı vardı.

"Şimdi ise size teşekkür etmek istiyorum," diyen Nietzsche hemen toparlanmıştı, "Lou'nun yalnızca bir yanılsamadan ibaret olduğunu biliyorum." Başını iki yana salladı ve pencereden dışarı bakarak konuştu. "Acı bir ilaç, Doktor."

"Ama, Friedrich, hakikatin peşinden gitmek için, biz bilim adamlarının, yanılsamaları bir kenara atması gerekmez mi?"

"HAKİKAT, büyük harflerle!" diye haykırdı Nietzsche. "Bilim adamlarının, HAKİKAT'in de bir yanılsama olduğunu öğrenmeleri gerektiğini unuttum Josef; bu, onsuz yaşamayacağımız bir yanılsamadır. Bu nedenle ben de Lou Salomé'yi bir kenara atacak ve henüz bilinmeyen başka bir yanılsamaya sarılacağım. Lou'nun gitmiş olduğunu, geride hiçbir şeyin kalmadığını fark etmek çok güç."

"Lou Salomé'den geriye hiçbir şey kalmadı mı?"

"İyi olan hiçbir şey kalmadı." Nietzsche'nin yüzü bir şeyden iğrenircesine buruştu.

"Tekrar onu düşünün," diye zorladı Breuer. "Gözünüzün önüne onunla ilgili görüntüler getirin. Ne görüyorsunuz?"

"Yırtıcı bir kuş, pençeleri kan içinde bir kartal. Başında Lou,

ablam ve annem olan bir kurt sürüsü."

"Kanlı pençeler mi? Halbuki o size yardımcı olmak istedi. Tüm bu çabaları bir düşünün Friedrich; Venedik'e gelmesi, Viyana'ya gelmesi."

"*Benim* için değildi!" diye karşılık verdi Nietzsche. "Yalnızca kendisi için, affedilmek için, suçlanmamak içindi."

"Bana pek öyle kendisini suçlu hisseden biri gibi gelmedi."

"O halde belki de sanat aşkındandır. Sanata çok değer verir; benim eserlerim, ortaya çıkmış ya da çıkacak bütün eserlerim onun gözünde çok değerliydi. Bu işlerden anlıyor, bu onun iyi özelliği.

"Tuhaf," dedi Nietzsche düşünceli düşünceli. "Onunla Nisan'da tanıştım, neredeyse dokuz ay oldu ve şu anda büyük bir eserin doğum sancılarını hissediyorum. Oğlum, Zerdüşt doğmak için sabırsızlanıyor. Belki de Lou, dokuz ay önce, beynimin kıvrımlarına Zerdüşt'ün tohumlarını bıraktı. Belki *bu* da onun alın yazısı, verimli beyinleri büyük kitaplara hamile bırakmak."

"O halde," diye kurcaladı Breuer, "sizin adınıza bana başvurduğuna göre, Lou Salomé sizin düşmanınız olmayabilir de."

"Hayır!" Nietzsche sandalyesinin koluna hızla vurdu. "Bunu siz söylediniz, ben değil. Yanılıyorsunuz! Benimle ilgileniyor olduğuna asla katılmıyorum. Size kendi adına başvurdu, *kendi* alın yazısının gereklerini tamamlayabilmek için. O *beni* asla tanımadı. Beni *kullandı*. Bugün bana anlattıklarınız bunun kanıtıdır."

"Nasıl?" diye sordu Breuer, oysa cevabını biliyordu.

"Nasıl mı? Çok açık. Siz kendiniz söylediniz, Lou sizin Bertha'nız gibi; o bir makine, rolünü oynayan, aynı rolü size, bana, karşısına çıkan her erkeğe oynayan bir ruhsuz. Karşısına çıkan adamın kim olduğu önemli değil. İkimizi de aynı yollarla baştan çıkardı, aynı dişi kurnazlıklarıyla, aynı aldatmacayla, aynı hareketlerle, aynı vaatlerle!"

"Ama bu makine sizi kontrol edebiliyor. Zihninize egemen oluyor: onun ne düşündüğü sizi ilgilendiriyor, dokunuşlarını özlüyorsunuz."

"Hayır. Öyle bir özlem yok. Artık yok. Şu anda hissettiğim tek şey öfke."

"Lou Salomé'ye karşı mı?"

"Hayır! O, benim öfkeme layık değil. Kendimden iğreniyorum, böyle bir kadına kapılmama yol açan duygulara öfkeleniyorum."

Acaba bu katılık, saplantıdan ya da yalnızlıktan daha mı iyi, diye düşündü Breuer. Nietzsche'nin zihninden Lou Salomé'yi çıkartıp atmak prosedürün yalnızca bir bölümü. Lou'nun bıraktığı yerde açılan

yarayı da dağlamak gerek.

"Kendinize duyduğunuz bu öfke de neden?" diye sordu. " Hepimizin kilerde havlayan vahşi köpekleri olduğunu söylediğinizi hatırlıyorum. Sizin de kendi insanlığınıza karşı biraz daha nazik, biraz daha cömert olmanızı ne kadar da isterdim!"

"Benim ilk kaya cümlemi hatırlayın –Bunu size defalarca söyledim, Josef, 'Neysen o ol!' Bunun anlamı yalnızca kendini mükemmelleştirmen değil, başkalarına da yem olmaman. Sana bir kere bile bakmayan bir kadın-makineye yem olmaktansa, bir savaş sonucu başka bir gücün eline düşmek tercih edilebilir. Bu affedilmez bir şey!"

"Ya siz Friedrich, *siz* hiç gerçekten *Lou Salomé*'ye baktınız mı?"

Nietzsche şaşkınlıkla başını salladı.

"Ne demek istiyorsunuz?"

"O *kendi* rolünü oynamış olabilir, ama ya *siz*, ya siz hangi rolü oynadınız? Siz ve ben ondan çok mu farklıyız? *Ona* baktınız mı? Yoksa ona yalnızca bir yem, bir mürit, düşüncelerinizi ekebileceğiniz bir tarla, bir takipçi olarak mı baktınız? Ya da belki benim gibi, açlığınızı yatıştıracağınız bir kaç, saten bir yastık, gençlik, güzellik olarak mı baktınız ona? Peki, o da Paul Rée ile girilen bir mücadelede size gelecek bir ganimet değil miydi? Onunla ilk karşılaşmanızdan sonra, Paul Rée'ye sizin adınıza Lou'ya evlenme teklif ettirirken ona *ya da* Paul Rée'ye gerçekten baktınız mı? Bence istediğiniz Lou Salomé değil, *ona benzeyen* biriydi."

Nietzsche bir şey söylemedi. Breuer devam etti, "Simmeringer Haide'deki yürüyüşümüzü asla unutmayacağım. Bu yürüyüş benim hayatımı baştan aşağı değiştirdi. O gün öğrendiğim şeyler arasında en güçlü olanı belki de benim *Bertha*'ya bağlı değil, ona yüklediğim özel anlamlara –onunla hiçbir ilgisi olmayan anlamlara bağlı olmamdı. Onu gerçekten olduğu gibi görmediğimi gösterdiniz bana, ikimiz de birbirimizin gerçek kimliklerine bakmamıştık. Friedrich, *bunlar sizin için de geçerli, değil mi*? Belki de kimsenin bir suçu yok. Belki de Lou Salomé de en az sizin kadar kullanıldı. Belki de bizler birbirimizin gerçeğini göremeyen ve aynı acıları paylaşan insanlarız."

"Kadınların isteklerinin ne olduğunu öğrenmeye hevesli değilim." Nietzsche'nin sesinde acı ve sert bir ton vardı. "Benim istediğim onlardan uzak durmak. Kadınlar her şeyi bozar, yıkar. Belki en doğrusu benim onlara göre olmadığımı söyleyip bu konuyu bir kenara bırakmak. Zaman içinde bunun benim için bir kayıp olduğu ortaya çıkabilir. Zaman zaman her erkek bir kadına ihtiyaç duyar, tıpkı ev yemeği-

ne duyduğu ihtiyaç gibi."

Nietzsche'nin bu buruk ve yatıştırılamaz cevabı Breuer'i derin düşüncelere sürüklemişti. Mathilde'den, ailesinden, hatta kafasındaki yeni Bertha hayalinden aldığı keyfi düşündü. Dostunun bu deneyimleri asla yaşamayacağını bilmek ne kadar üzücüydü! Ama Nietzshe'nin kadınlara karşı takındığı bu çarpık tavrı değiştirmenin bir yolu olmadığını düşünüyordu. Belki bu, ondan bekleyebileceği bir şey değildi. Belki de Nietzsche, kadınlara karşı tutumunun yaşamın ilk yıllarında biçimlendiğini söylerken haklıydı. Belki bu tutum o kadar derinlere yerleşmişti ki, konuşma kürü uygulayarak ortaya çıkarılamayacak kadar uzak ve kuytu köşelerde kalmıştı. Breuer, bu düşüncelerle artık daha fazla fikir üretecek hali kalmadığına karar verdi. Üstelik, çok az zamanları kalmıştı. Nietzsche'nin bu ulaşılabilir hali pek uzun sürmeyecekti.

Birden yanındaki sandalyede oturan Nietzsche gözlüklerini çıkardı, yüzünü mendiline gömüp hıçkırıklara boğuldu.

Breuer ne yapacağını şaşırdı. Bir şeyler söylemesi gerekiyordu.

"Ben de Bertha'dan vazgeçmek zorunda kaldığımda ağlamıştım. O görüntülerden, o büyüden kurtulmak öyle zor ki. Lou Salomé için mi ağlıyorsunuz?"

Hâlâ yüzü mendiline gömülü Nietzsche, burnunu çekti ve hızla başını iki yana salladı.

"O halde yalnızlığınız için mi?"

Nietzsche yine başını iki yana salladı.

"Neden ağladığınızı biliyor musunuz, Friedrich?"

"Tam değil," diyen Nietzsche'nin sesi boğuktu.

Breuer'in aklına hoş bir fikir geldi. "Friedrich, lütfen benimle bir deney yapın. Gözyaşlarınızın dili olduğunu düşünüp onları kendi sesiyle konuşturabilir misiniz?"

Mendilini indiren Nietzsche kıpkırmızı gözlerle şaşkınlık içinde ona baktı.

"Yalnızca bir iki dakika deneyin," diye üsteledi Breuer. "Gözyaşlarınızı konuşturun. Ne söylüyorlar?"

"Kendimi aptal gibi hissediyorum."

"*Sizin* önerdiğiniz o tuhaf deneyleri yaparken ben de kendimi aptal gibi hisssetmiştim. Kendinizi bana verin. Deneyin."

Nietzsche ona bakmadan konuşmaya başladı, "Gözyaşlarımdan birinin dili olsaydı, derdi ki; derdi ki"–bu noktada, ıslık gibi yüksek bir fısıltıyla konuşmaya başladı– 'Sonunda özgürüm! Yıllardır buraya ka-

patılmıştım! Bu adam, bu sert, acımasız adam benim akmama bir kez olsun izin vermedi.' İstediğiniz bu muydu?" diye sordu, tekrar kendi sesine dönmüştü.

"Evet, bu iyi, çok iyi. Devam edin. Başka neler diyor?"

"Başka ne mi diyor? Gözyaşları diyor ki" –yine o ıslık gibi fısıltıyla konuşmaya başladı– "Bağımsızlık ne güzel! Kırk yıl, durgun bir havuzda kaldım. Sonunda, en sonunda bu yaşlı adam ev temizliğine karar verdi! Ah, daha önce çok kaçmak istedim! Ama hiçbir çıkış yolu yoktu –ta ki o Viyanalı doktor gelip de paslı kapıları açana kadar." Nietzsche durdu ve mendiliyle gözlerini kuruladı.

"Teşekkür ederim," dedi Breuer. "Paslı kapıları açan adam, bu harika bir iltifat. Şimdi kendi sesinizle bu yaşların ardındaki hüznü anlatın bana."

"Hayır, hiçbir hüzün yok! Tam tersine, az önce size tek başına ölmekle ilgili duygularımı anlatırken çok güçlü bir rahatlama hissi duydum. *Ne* söylediğim değil, söylemiş olmamdı önemli olan, sonunda biriyle, en sonunda biriyle duygularımı paylaşmış olmamdı."

"*Bu* duygularınızdan biraz daha söz edin."

"Çok güçlü. Etkileyici kutsal bir an. Orada ağlamış olmamın *nedeni bu*. Şu anda ağlıyor olmamın nedeni de bu. Bunu daha önce hiç yapmamıştım. Bana bir bakın! Gözyaşlarını durduramıyorum."

"Bu iyi, Friedrich. Güçlü gözyaşları, temizler."

Elleriyle yüzünü kapamış olan Nieztsche onu başıyla onayladı. "Bu çok tuhaf, ama hayatımda ilk kez yalnızlığımın bütün karanlıklarını, bütün ümitsizliğini anlattığım o anda, tam o anda yalnızlık uçtu gitti! Daha bana hiç dokunulmadığını söylediğim o an, dokunulmaya izin verdiğim ilk andı! Sanki içimdeki kocaman bir buz torbası birdenbire çatlamaya ve kırılmaya başladı; olağanüstü bir andı."

"Ne paradoks, değil mi?" dedi Breuer. "İnziva yalnız inzivada var olabiliyor. Paylaşıldığı an havaya karışıyor."

Nietzsche başını kaldırıp ağır ağır yüzündeki yaşları temizledi. Beş altı kez bıyığını taradıktan sonra gözlüklerini taktı. Kısa bir sessizlikten sonra, "Size bir itirafım daha var. Belki de, "saatine baktı," en sonuncusu: Bugün odama girip de iyileştiğinizi bildirdiğinizde, Josef, canım çok sıkıldı! O denli sefilce kendimle ilgiliydim, sizinle birlikte olmanın *raison d'être*'i bittiği için o denli düş kırıklığına uğramıştım ki verdiğiniz iyi haberin keyfini sizinle birlikte paylaşamadım. Bu tür bir bencillik affedilemez bir şey."

"Affedilemez değil," diye karşılık verdi Breuer. "Hepimizin bir

sürü parçadan oluştuğunu ve bu parçaların kendilerini ifade etmek için çırpındığını siz söylemiştiniz. Bizler yalnızca varılan son uzlaşmadan sorumlu tutulabiliriz, her parçanın sahip olduğu karmaşık dürtülerinden değil. Sizin bencillik dediğiniz şey *özellikle* affedilebilir bir şeydir, çünkü şu anda bunu benimle paylaşacak kadar düşünüyorsunuz beni. Sizden ayrılmadan önce son isteğim, benim sevgili dostum,'affedilemez' sözcüğünü sözlüğünüzden çıkarıp atmanızdır."

Nietzsche'nin gözleri bir kez daha yaşlarla doldu ve yine mendilini çıkardı.

"Ya *bu* gözyaşları neden, Friedrich?"

"Bana'benim sevgili dostum' demeniz. Daha önce'dost' sözcüğünü sık sık kullandım, ama şu ana kadar bu sözcük asla tam anlamıyla *benim* olmamıştı. Hep, iki insanın yüce bir ideal uğruna bir araya gelecekleri bir dostluk hayal ederdim. İşte burada, şimdi bu gerçekleşti! Siz ve ben böyle bir yolda bir araya geldik! Birbirimizin benliklerinin üstesinden gelme yolunda mücadele verdik. *Ben* sizin dostunuzum. Siz de benim dostumsunuz. Biz dostuz. Biz, ikimiz dostuz." Nietzsche bir an pür neşe oldu. "Bu cümleye bayıldım, Josef. Tekrar tekrar söylemek istiyorum."

"O halde, Friedrich, evimde kalma davetimi kabul edin. Gördüğünüz o rüyayı hatırlayın: Yeriniz yurdunuz ve benim aile ocağım."

Breuer'in daveti Nietzsche'nin kaskatı kesilmesine yol açtı. Cevap vermeden önce oturduğu yerde ağır ağır başını iki yana salladı. "O rüya beni hem ayartıyor, hem de acı veriyor. Ben de sizin gibiyim. Ben de bir aile ocağında kendimi ısıtmak isterim. Ama bunun rahatlığıyla kendimi salıvermekten korkuyorum. Bu, kendimi ve misyonumu terk etmek demek olabilir. Belki de kendi kendini ısıtan, o hareketsiz taş sembolü böyle açıklanabilir."

Nietzsche ayağa kalktı, bir iki adım ilerledi, sonra sandalyesinin arkasında durdu. "Hayır, dostum, benim alın yazım yalnızlığın uzak karanlıklarında hakikati aramak. Oğlum, Zerdüşt, bilgelikle olgunlaşacak, ama bu yolda ona yalnızca bir kartal eşlik edecek. Dünyadaki en yalnız adam o olacak."

Nietzsche tekrar saatine baktı. "Şu anda bana ayırdığınız vaktin dolduğunu biliyorum, Josef, sizi bekleyen başka hastalarınız var. Sizi daha faza tutamam. İkimiz de kendi yolumuza gitmeliyiz."

Breuer başını iki yana salladı. "Ayrılacak olmamız yüreğimi parçalıyor. Bu haksızlık! Benim için bu kadar çok şey yapmanıza rağmen ben size pek bir şey veremedim. Belki Lou imgesi, sizin üzerinizdeki

gücünü yitirmiş olabilir. Belki de yitirmemiştir. Bunu zaman gösterecek. Ama yapacağımız daha birçok şey olabilir."

"Bana verdiklerinizi küçümsemeyin, Josef. Dostluğun değerini, benim bir kaçık olmadığımı anlamamı, dokunabilen ve dokunulabilen biri olduğumu anlamamı küçümsemeyin. Eskiden *Amor fati* kavramını tam olarak yakalayamamıştım: Kaderimi sevebilmek için kendimi eğittim, daha doğrusu *teslim oldum* diyelim. Ama şimdi, sizin sayenizde, açık yüreğiniz sayesinde bir seçim yapabileceğimi anladım. Ben hep yalnız biri olarak kalacağım, ama bunda fark var, yaptığım şeyi *seçmek* son derece farklı. *Amor fati;* kaderini seç, kaderini sev."

Breuer ayağa kalktı ve Nietzsche'nin karşısında durdu, aralarında bir tek sandalye vardı. Breuer sandalyenin yanından dolaştı. Nietzsche bir an ürkmüş göründü, köşeye sıkışmıştı. Ama, Breuer, kolları iki yana açık ona doğru yaklaşınca, o da açtı kollarını.

18 Aralık 1882'de öğlen saatlerinde Josef Breuer muayenehanesine, Frau Becker ve kendisini bekleyen hastalarının yanına döndü. Daha sonra karısı, çocukları, kayınpederi, kayınvalidesi, genç dostu Freud, Max ve ailesiyle yemeğini yedi. Yemekten sonra biraz kestirdi ve satranç oynarken piyonu nasıl vezir yapacağını hesapladı. Otuz yıl daha rahat rahat tıp doktorluğu yapmaya devam etti, ama asla konuşma kürü uygulamaya yanaşmadı.

Aynı gün, öğleden sonra, Lauzon Kliniği'nin 13 numaralı odasında kalan hasta, Eckart Müller, istasyona giden bir atlı arabaya bindi ve oradan güneye, İtalya'ya, ılık güneş ve yağmursuz bir gökyüzü altında bir randevusunu yakalamaya, Zerdüşt isimli bir Farisi kâhinle yapılacak dürüst bir randevuyu gerçekleştirmeye gitti.

Yazarın notu

❄

Friedrich Nietzsche ve Josef Breuer hiç karşılaşmadılar. Ve tabii, psikoterapi de onların yaptığı görüşmelerin bir sonucu olarak ortaya çıkmadı. Yine de, romanın baş karakterlerinin yaşamlarındaki kesitler ve romanın örgüsüne giren önemli olaylar –Breuer'in ıstırabı, Nietzsche'nin ümitsizliği, Anna O., Lou Salomé, Freud'un Breuer'le ilişkisi, embriyo halindeki psikoterapinin nabzının hızlanmaya başlaması– hepsi de gerçekten tarihsel olarak1882 yılında gerçekleşmiştir.

1882 yılının baharında Paul Rée, Friedrich Nietzsche'yi genç Lou Salomé ile tanıştırmış ve Nietzsche birkaç ay boyunca onunla kısa, yoğun ve lekesiz bir aşk yaşamıştır. Lou Salomé hem parlak bir edebi kişilik hem de psikanalist olarak seçkin bir kariyere doğru yol almaktadır; Lou Salomé'nin Freud'la yakın bir ilişkisi olduğu ve özellikle Alman şair Rai-

ner Maria Rilke ile olmak üzere pek çok romantik ilişkiye girdiği bilinmektedir.

Nietzsche'nin Lou Salomé ile ilişkisi, Paul Rée'nin devrede olmasıyla karmaşıklaşmış ve ablası Elisabeth tarafından sabote edilerek onun için acı bir sonla noktalanmıştır; yıllarca yitirilmiş bir aşkın ve uğradığını düşündüğü ihanetin ıstırabını duymuştur. 1882 yıllarının son aylarında – romanın geçtiği zamanlar– Nietzsche büyük bir keder içindeydi, hatta intiharı bile düşünmekteydi. Kitapta parçalar halinde verilen Lou Salomé'ye yazdığı ümitsizlik dolu mektuplar gerçektir, ancak bunların not olarak mı tutulduğu yoksa Lou Salomé'ye mi gönderildiği belli değildir. I. Bölümdeki, Richard Wagner'in Nietzsche'ye yazdığı mektup da gerçektir.

Josef Breuer'in, Anna O. olarak bilinen Bertha Pappenheim'a uyguladığı tıbbi tedavi 1882 yılında Breuer'in zamanının büyük bölümünü almaktaydı. O yılın Kasım ayında bu vakayı dostu ve öğrencisi Sigmund Freud'la tartışmaya başlamıştır; Freud, romanda olduğu gibi gerçek hayatta da sık sık Breuer'in evine gidip gelirdi. On iki yıl kadar sonra Anna O., Freud ve Breuer'in *Histeri Üzerine Araştırmalar* kitabında anlatılan ilk vaka olacaktı; bu kitap psikanalizde bir devrim yaratmıştır.

Bertha Pappenheim da Lou Salomé gibi oldukça dikkat çekici bir kadındı. Breuer'le girdiği tedaviden yıllar sonra sosyal çalışanların öncüsü olarak mesleki bir yer edinmiş ve kazandığı başarılar nedeniyle ölümünden sonra, 1954'de Almanya'da kendisi için yapılan bir hatıra puluyla şereflendirilmiştir. 1953 yılında, Ernest Jones, *Sigmund Freud'un Yaşamı ve Çalışmaları* adlı biyografisinde söz edene kadar kimse Anna O.'nun gerçek kimliğini bilmiyordu.

Gerçek Josef Breuer'in de Bertha Pappenheim'a dönük erotik bir saplantısı olmuş muydu? Breuer'in özel yaşamı hakkında pek az şey bilinmektedir, ama bu ihtimali imkânsız kılan bir şey de yoktur. Birbiriyle çelişkili tarihsel bilgilere başvurulunca kesin olarak bakılabilen tek şey Breuer'in Bertha Pappenheim'ı tedavi ettiği sıralarda, her ikisi tarafından da çok karmaşık ve güçlü duyguların yaşanmış olduğudur. Breuer bu genç hastasıyla o kadar fazla meşgul oluyor, onu o kadar sık görmeye gidiyordu ki karısı Mathilde gerçekten de ona kızmaya ve kıskanmaya başlamıştı. Freud, biyografisini yazan Ernest Jones'a açık bir biçimde Breuer'in genç hastasıyla aşırı bir duygusal ilişkiye girdiğini anlatmış ve nişanlısı Martha Bernays'a yazdığı mektuplarda kendisiyle hastaları arasında asla böyle bir ilişki yaşanmayacağını söylemiştir. Psikanalist George Pollock, Breuer'in Bertha'ya gösterdiği aşırı ilginin, yine Bertha isimli annesini erken yaşlarda kaybetmiş olmasından kaynaklanabileceğini iddia etmiştir.

Anna O.'nun sahte gebelik olayı ve Breuer'in yaşadığı panikle terapiye anında son vermesi psikanaliz tarihinde uzun zamandan beri sözedilmiştir. Freud ilk kez, 1932 yılında Avusturyalı yazar Stefan Zweig'a bu olaydan söz etmiş ve Ernest Jones da bunu yazdığı biyografiye almıştır. Bu olay yalnızca son yıllarda sorgulanmaya başlanmış ve Albrecht Hirschmüller 1990'da yazdığı Breuer'in biyografisinde tüm bunların Freud'dan çıkan bir mit olduğunu ileri sürmüştür. Breuer bu konuya açıklık getirmemiş ve 1895'te yazdığı vak'a çalışmasında, Anna O. vak'asını saran karmaşıklıkları bir araya getirmiş ve uyguladığı tedavinin başarısını hayli abartarak anlatmıştır.

Breuer'in psikoterapiye bu kadar büyük bir etkide bulunmasına rağmen, yaşamının yalnızca küçük bir bölümünde psikolojiye ilgi göstermiş olduğunu görmek hayli şaşırtıcıdır. Tıp dünyası Breuer'i yalnızca solunum ve denge fizyolojisindeki araştırmalarıyla değil, yüzyıl sonu Viyana'sının bir nesil önemli isimlerine hekimlik yapmış parlak bir teşhis uzmanı olarak da hatırlayacaktır.

Nietzsche hayatı boyunca sağlığından çekmiştir. 1890 yılında, iyice çökmüş ve şiddetli bir felçle aklını kaybetmiştir (paresis: üçüncü derece frengi; bu hastalık 1900 yılında ölümüne sebep olmuştur), ancak hayatının büyük bir kısmında başka bir hastalık çektiğine dair yaygın bir kanı vardır. Nietzsche'nin şiddetli migren ağrıları çektiği sanılmaktadır. (Nietzsche'nin klinikteki portresini Stefan Zweig'ın 1939 tarihli biyografisinden aldım.) Nietzsche migreni yüzünden Avrupa'nın önde gelen çok sayıdaki doktoruna başvurmuştur, bu yüzden tanınmış bir doktor olan Breuer'e de uğraması kuvvetli bir ihtimaldi.

Lou Salomé'nin kederli bir halde Breuer'e gelip Nietzsche için yardım talep etmesi onun karakterine uymamaktadır. Biyograflarına göre Lou Salomé, aşırı suçluluk duyguları duyabilecek bir kadın değildi ve yaşadığı çok sayıda aşk ilişkilerinden pişmanlık duymadığı bilinmektedir. Pek çok konuda özel yaşamını gizli tutmuş ve benim fikrime göre Nietzsche'yle girdiği özel ilişkisini herkesin önünde konuşmamıştır. Lou Salomé'nin Nietzsche'ye yolladığı mektuplar günümüze dek ulaşamadı. Büyük bir ihtimalle, yaşamı boyunca ondan nefret eden Nietzsche'nin ablası Elisabeth tarafından imha edildiler. Lou Salomé'nin gerçekten de Jenia isimli bir erkek kardeşi vardır ve 1882 yılında Viyana'da tıp tahsili görmüştür. Bununla birlikte Breuer'in Anna O. vakasını bir öğrenci konferansına getirmiş olma ihtimali pek yok. Nietzsche'nin arkadaşı ve editörü Peter Gast'a yazdığı mektup (XII. Bölümün sonunda) ve Elisabeth'in (VII. Bölümün sonunda) mektubu, Lauzon Kliniği, Fischmann, Breuer'in bacanağı Max

kurmacadır. (Ancak, Breuer gerçekten de satranç oynamaya çok meraklı biriydi.) Babasının mezardan kalkıp gelmesi ve yaşlı adamın boğazından gelen can çekişme hırıltılarıyla ilgili Nietzsche'nin anlattığı iki rüyası dışında anlatılan bütün rüyalar kurmacadır:

1882'de, psikoterapi henüz doğmamıştı; ve tabii ki Nietzsche de asla bu konuyla formel olarak ilgilenmemiştir. Ancak Nietzsche, okumalarımdan anladığım kadarıyla o da kendini anlama ve kişilerin değişimi konusuyla çok yakından ve çok derinden ilgilenmiştir. Kronolojik bir tutarlılık sağlamak için romanımda Nietzsche'nin kitaplarını 1882 yılından önce yazdıklarıyla sınırlı tuttum. Bu kitapların isimleri *İnsanca, Pek İnsanca; Mevsimsiz Meditasyonlar; Tan Kızıllığı* ve *Şen Bilgi*'dir. Bununla birlikte, bu romanın geçtiği zamanın hemen sonrasında yazılan ve Nietzsche'nin yapılandırmak üzere olduğu *Böyle Buyurdu Zerdüşt*'teki büyük fikirlerden söz ettim.

Stanford Üniversitesi, Dinsel Araştırmalar Bölümü'nden Profesör Van Harvey'e olağanüstü Nietzsche derslerine beni de aldığı, saatlerce bana bilgi verdiği ve kitabımın ilk nüshasını okuyup eleştirilerini sunduğu için çok müteşekkirim. Ayrıca Felsefe Bölümü'nden meslektaşlarım Eckart Förster ve Dagfinn Föllesdal'a, Alman felsefesi ve fenomenoloji derslerine beni aldıkları için çok teşekkür ederim. Pek çok insan bu kitabın nüshasını okuyarak önerilerde bulunmuştur: Morton Rose, Herbert Kotz, David Spiegel, Gertrud ve George Blau, Kurt Steiner, Isabel Davis, Ben Yalom, Joseph Frank, Barbara Babcock ve Diane Middlebrook'un rehberliği altındaki Stanford Biyografi semineri üyelerine çok teşekkür ederim. Tıp Tarihi kütüphanecilerinden Betty Vadeboncoeur'ün araştırmama yaptığı katkıların değeri ölçülemez. Timothy K. Donahue-Bombosch, Nietzsche'nin Lou Salomé'ye yazdığı mektupları tercüme etmiştir. Birçok insan yazınsal önerilerde bulunmuş ve kitabın yazılması sırasında yardımcı olmuşlardır: Alan Rinzler, Sara Blackburn, Richard Ellman ve Leslie Becker bu insanlar arasında yer alır. Basic Books çalışanları, özellikle Jo Ann Miller çok büyük katkılarda bulunmuştur; Phoebe Hoss, bu ve daha önceki kitaplarımda her türlü kolaylığı sağlayan bir editör olmuştur. Benim en başta yer alan, en titiz ve en acımasız eleştirmenim olan karım Marilyn, bu kitabın ortaya çıkmasında olağanüstü adımlar atmış, ilk taslaktan son taslağa kadar eleştirilerini esirgemediği gibi kitabın başlığını da bulmuştur.

Marge Piercy

KÜÇÜK DEĞİŞİMLER

Roman/Çev.: İrem Sağlamer/541 sayfa/ISBN 975-539-157-6

Altmışlarda dünya, bir "büyük değişim" düşüne uyanmıştı. Bu değişimin ufkunda büyük ve soylu kavramlar bekliyordu insanı: Barış, kardeşlik, eşitlik gibi. Bu kavramlar ufuktan hiçbir zaman kaybolmadı. Ama birçok kadının dünyasında daha çetin bir mücadelenin konusu olan, daha derinden etki eden ve daha devrimci sonuçlar getiren asıl dönüşüm, küçük değişimler olmuştu. Belki bir büyük değişim düşünün ufuktan asla yitirilmemesini sağlayan da, yine bu küçük değişimlerdi.

Kapitalizmi, cinsiyetçiliği, militarizmi sorguladığı yapıtlarıyla tanınan Marge Piercy, Türkçede yine Ayrıntı Yayınları'ndan çıkan *Zamanın Kıyısındaki Kadın* adlı bilim-kurgu romanında cinsiyetçilikten arınmış, doğayla barışık bir ütopya yaratırken, bu ütopyada anlatılan yaşamın ruhuna uygun yepyeni bir dil kurmayı da başarmıştı. *Küçük Değişimler*'de ise arka planda Amerika'nın 68'ini canlandırırken, bir yandan da bambaşka çevrelerden gelen, önlerinde bambaşka hedeflerle yetişkin yaşamına başlayan iki kadının, Beth ile Miriam'ın hikâyesini anlatıyor bize. Ufak tefek, çekingen Beth, liseden sonra hayatının aşkıyla evlenerek "muradına erer"; gösterişli ve atak, zekâsıyla erkekleri korkutan Miriam ise eğitime devam edip kariyer yapacak, "kendi ayakları üzerinde" durmayı öğrenecektir.

Oysa her ikisi de aynı değerlerle yoğrulmuştur. İkisi de aşk bekler, ikisi de aşkın kendisini sarmalamasını, yaşamını doldurmasını ve kalıcı olmasını ister. Romanda, hayat boyu yaşanacak bütün kadınlık durumlarının bir panoraması gözler önüne serilirken, hâkim olan tema hep kadının, erkekten aşkı kazanmak için verdiği mücadeledir -kız çocuğun babasından, genç kızın sevgilisinden, karının kocasından. Kadın ile erkek arasında asla başka bir hikâye yoktur. Ve hedefi kariyer yapmak olan Miriam, tam anlamıyla "faka basıp" ikili iktidar ilişkileri içine hapsolurken, mutlu yuva düşleriyle yetişen Beth, bu ilişkilerin çemberini kırmayı hedefleyen alternatif bir komün yaşamında sevgiyi ve aşkı yakalamaya çalışır. Romanın sonunda ise önceden tanımadığımız üçüncü bir kahraman, Helen çıkar sahneye. Ama hepimiz, onun hikâyesini zaten bilmekteyizdir.

Büyük değişimde inat edenlere, küçük değişimlerin istediği yürekliliği gösterebilenlere ve artık başka bir hikâye arayanlara...

Virginia Woolf

DALGALAR

Roman/Çev.: Oya Dalgıç/229 sayfa/ISBN 975-539-106-1

Çağımızın en büyük yazarlarından olan Virginia Woolf'un başyapıtı *Dalgalar*'ı sunuyoruz sizlere...

Eleştirmenlerin "düzyazıyla yazılmış görkemli bir şiir" diye değerlendirdikleri kitap, aynı zamanda, Woolf'un "kitaplarının en karmaşığı, en güç anlaşılır" olanı. Woolf, "zamanı ve mekânı tam vermekten vazgeçeceğim" diyerek, *Dalgalar*'da dış dünyayı yok eder. Üç erkek ve üç kadının çocukluklarından yaşlılık dönemlerine kadar tüm hayatlarının anlatıldığı kitapta dış dünya nesnel olarak değil, ancak kişilerin iç dünyalarına yansıdığı kadarıyla verilir. "Bir olay örgüsüne uyarak değil, bir ritme uyarak" yazılan kitap, "şiir olmayan herhangi bir şey edebiyata neden girsin ki" diyen Woolf tarafından iki yıl içinde üç kez yazılır ve dalgaların sesine uydurularak, şiir gibi yüksek sesle okunarak düzeltilir...

Gerçekçi roman geleneğinden tam bir kopuşu temsil eden *Dalgalar*, bilinç akışı tekniğiyle yazılan romanların en önemlilerinden biridir...

"Virginia Woolf, 1931'de yayımladığı *Dalgalar*'ı yazarken, bu kitapla o güne değin hiçbir başka romancının göze alamayacağı değişik şeyleri yapmak istediğini, bu romanın o güne değin yazılan hiçbir başka romana benzemeyeceğini biliyordu. (...) Çünkü *Dalgalar*, 'hem düzyazıyla kaleme alınacak, hem de şiir olacaktı; hem roman olacaktı, hem de tiyatro oyunu.' "

Mina Urgan/Virginia Woolf

"*Dalgalar*, Virginia Woolf'un tüm yapıtları arasında, sanatının biçimini ve işlevlerini algılayışı konusunda en doğrudan ipuçlarını içereni. Gerçekliğin korkutucu karmaşasına insan bilincinin derinliklerinden süzülüp getirilmiş bir düzen ve ya da anlam verme çabası."

Sibel Irzık

"*Dalgalar*'ın Türkçe çevirisini tek cümleyle tanıtmam gerekseydi eğer, şöyle derdim: Hangi sayfasından başlarsanız başlayın okumaya, size bütün şiirsel incelikleri tattıracak, ustalıkça çevrilmiş bir yapıt. (...) Öte yandan, Woolf gibi çevrilmesi güç bir yazarın yapıtını başarılı bir dille Türkçeye kazandıran Oya Dalgıç'ı kutlamak gerekir. Dilinin anlılığı bir yana, yazarın deyiş özelliklerini aktarmaktaki ustalığıyla, edebiyat okurlarına yeni bir başucu kitabı sağlamış oluyor."

Mustafa Öneş/Yeni Dergi

Witold Gombrowicz

PORNOGRAFİ

Edebiyat/Çev.: Berran Tözer/169 sayfa/ISBN 975-539-158-4

Pornografi, Gombrowicz'in, insanı köşeye sıkıştıran, tüm varoluş biçimlerini elinden alan romanlarından biri daha.

Atlantik Ötesi, *Ferdydurke* gibi romanlarından tanıdığımız, varoluşçuluğun, nihilizmin usta provokatörü Gombrowicz, yine hayatlarımızın derinliklerine nüfuz ediyor *Pornografi*'de. Bizi insanlığımızdan utandırıyor, çaresiz, eli kolu bağlı bırakıyor, alay ediyor bizimle.

Görünüşte hiçbir şeyin olmadığı, normal, sıradan, masum yaşamlardaki olağanüstülüğü, başkalığı, suça ve cinayete doğallıkla varan insan ilişkilerini adım adım gösteren, felsefi şiir tadında bir roman *Pornografi*... Yetişkinlikle yeniyetmeliği karşı karşıya getiren şey, olgunlaşmamışlığın yabanıl, doğal şiddet ve erotizmi değil midir? İnsana ait her şeyin kültürel bir sonradan edinme olduğu gerçeğinden yola çıkan Gombrowicz, "oğlan çocuğu" ve "kız çocuğu" olmanın erotik olmayan erotizmini, bayağılıktaki kendiliğinden pornografiyi, bedenin, yüzün bayağılığını irdeliyor.

Aile, din, seçkinlik, köylülük, milliyetçilik, romantizm, kahramanlık, ihanet, cesaret, korkaklık, ciddiyet... Yaşamımızı çevreleyen tüm kurum ve kavramlar *Pornografi*'de Gombrowicz'in grotesk eleştirisinden nasibini almaktadır.

Yetişkinleştikçe ruhları ve beyinleri iğfal edilen gençliğin, sürüye nasıl incelikle dahil edildiğini gözler önüne seren bir Gombrowicz klasiği...

Pornografi, belki de aynadaki görüntümüzle kendimiz arasında bir yerdedir...

Terry Eagleton

AZİZLER VE ÂLİMLER

Roman/Çev.: Osman Akınhay/144 sayfa/ISBN 975-539-023-5

Terry Eagleton, yazdığı bu ilk ve tek, epeyce de uçuk romanda gerçek kişilerden yola çıkıyor: Felsefenin ve dolayısıyla kendi hayatının bir işe yarayıp yaramadığı konusunda derin şüpheler besleyen Ludwig Wittgenstein, bu Orta Avrupalılara özgü krizini, Anglo-Saksonların hiçbirine, hatta çalışma arkadaşı Russell'a bile iletemediğini görünce Cambridge'i terk etmeye karar verir. 1916'da, yanına yakınlık duyduğu nadir insanlardan biri olan, uçarı, obur ve 'şenlikli' Nikolay Bahtin'i de alıp İrlanda'nın batı kıyısında bir kulübeye kaçar. Kısa bir süre sonra aralarına İrlanda Cumhuriyet Ordusu'nun lideri, Katolik-Marksist James Connolly ve Joyce'un Ulysses romanından kaçıp gelen Leopold Bloom da katılır. Ve dördü, devrimin doğası, tarihin anlamı, ulusal ve kişisel kimlik, bir direniş yöntemi olarak kahkaha, dil ve felsefe hakkında tartışmaya girişirler...

Bu tartışmalar aracılığıyla Eagleton, 20. yüzyılda bütün dünyaya damgasını vuran yüzyıl başı Avrupa modernizminin, çoğunlukla gerçekleşmeden kalan siyasi, kültürel ve düşünsel imkânlarını sorgular. Ama kitaba 'ağır' ve 'ciddi' bir roman gözüyle bakmak son derece hatalı olur. Aksine, *Azizler ve Âlimler*, filozofların birbiriyle kapıştığı, bol bol da küfür savurduğu, eğlenceli anekdotlarla dolu, keyifli ve oyuncul bir 'fikir romanı'. Fikirlerin can sıkıcı ve çatık kaşlı olmayan bir biçimde de sunulabileceğini bilen ve 'entelektüel keyif' arayanlar için...

"Eagleton'ın bu kitabı, kafalarımızı 'aydınlatmak' için değil, tam tersine 'karıştırmak' için yazılmış. Azizleri ve âlimleri felsefeyi ve filozofu 'ti'ye alan felsefi bir romandan başka bir şey de beklenemezdi zaten. Mutlaka okunmalı. Yoksa yaşadığımız hayat, küçük bir tebessüme ihtiyaç duyacak kadar 'ciddi' değil mi?"

Şükrü Argın/Birikim

"Acaba biz hazır mıyız bir romanı okurken devrimin doğası, tarihin anlamı, ulusal ve kişisel kimlik, bir direniş yöntemi olarak kahkaha, dil ve felsefe hakkında zihinlerimizin kargışlanmasına? Acaba biz hazır mıyız bir roman okurken yaşama karşı kendi tavrımızı ince bir eleştiri süzgecinden geçirmeye? Sahi, gerçek bir romanı okuyacak kadar cesaretimiz var mı?"

Erol Göka / İzlenim

Michel Tournier

CUMA

YA DA PASİFİK ARAFI

Roman/Çev.: Melis Ece/224 sayfa/ISBN 975-539-064-2

Günümüz Fransız edebiyatının en büyük yaratıcılarından olan Michel Tournier'nin başyapıtını sunuyoruz bu kez. Tournier yaşadığımız hayata anlam verebilmek için hikâyelere ihtiyacımız olduğunu düşünen ve kolektiflik kazanmış hikâyeler denebilecek mitosları da ciddiye alan bir yazar. Temel kaygısı Batı kültürünün temel mitoslarını dönüştürerek bambaşka anlamlandırma ve yaşama imkânlarına işaret etmek! Yazdığı bu ilk romanda ise Batı modernliğinin "girişimci birey" kültünü, "vahşileri ve doğayı uygarlaştıran beyaz adam" imgesini, "üretim, tüketim" tapınmasını ve "zaman, düzen, disiplin" kaygısını en özlü biçimde ifade eden Robinson mitini paramparça ederek, heyecan verici bir doğa/düşünce sentezini muştulayan çok farklı bir mitoloji inşa ediyor. *Cuma ya da Pasifik Arafı* Spinoza'dan Lévi-Strauss'a, Hegel'den Sartre'a bir dizi düşünüre atıflar içeren bir düşünce romanı olmasına karşılık bir macera romanı kadar da sürükleyici. Edebiyatla da düşünülebileceğini gösteren müthiş bir örnek. Düştüğü adada Batı kültürünü minyatür boyutlarda yeniden kuran Robinson'un, önce doğanın, sonra da kendine köle yaptığı 'vahşi' Cuma'nın "başkalık"larıyla yüzyüze gelmesi anlatılırken, bütün bir tarih Cuma'nın kahkahalarıyla yeniden yazılıyor aslında. Batı akılcılığının ipliği pazara çıkarılırken "başka" türlü düşünmenin ne denli mümkün ve gerekli olduğu gösteriliyor. Bu nefis romanı ve Deleuze'ün yazdığı sonsözü dikkatle, tekrar tekrar okuyalım ve kendimize şu soruları soralım: Hayatımızda hem bireysel hem de toplumsal anlamda "başkaları" var mı gerçekten? Başkalarının olmadığı, olsa bile dikkate alınmadığı, ezildiği, yok sayıldığı bir hayat dayatılmıyor mu bizlere? Başkası yoksa ben var mıyım? *Ayrıntı* olarak *Cuma*'yı yayınlamaktan özel bir haz duyduğumuzu belirtiyor; edebiyata inanan ve sahici soruların peşinde olan herkese tereddütsüz öneriyoruz...

Robert Pirsig

ZEN VE MOTOSİKLET BAKIM SANATI

DEĞERLERİN SORGULANMASI

Roman/Çev.: Süha Sertabiboğlu/380 sayfa/ISBN 975-539-089-8

Zen ve Motosiklet Bakım Sanatı roman, otobiyografi ve felsefi deneme türlerinin sınırlarını genişleten; bütün bir akılcılık geleneğini sorgulayan benzersiz bir "kült kitap".

Hikâye bir adamın, oğlu ve iki arkadaşıyla birlikte yaptığı uzun bir motosiklet yolculuğundan oluşuyor. Yolcular, metalik-plastik yalnızlıkların hüküm sürdüğü, özdeki çirkinliklerin yapay bir "stil" cilasıyla kapatılmaya çalışıldığı, "stilize" nesneler, "stilize" insanlar ve ilişkilerle dolu bir hayatın yaşandığı Amerikan kentlerinden, sapa dağ yollarından, uçsuz bucaksız düzlüklerden geçer, bir dağa tırmanır ve en sonunda okyanusa varırlar.

Adam yolculuk boyunca bir de "iç yolculuk" yaşamakta, başka doruklarda gezinmektedir. Kendi "deli" geçmişine, aklın ötesine yolculuk yapmaktadır. "Akılcılık" dediği hayaletin peşinde antik Greklerden modern bilim felsefesine kadar bütün Batı düşüncesini kat eder. Etrafındaki bütün çirkinliğin, sahteliğin sebebi olduğu söylenen teknolojiyi suçlamaz. Sorun, teknoloji üreten insanlarla ürettikleri nesneler arasındaki ilişkidedir. Bunun da temelinde gerçekliği, özne ve nesne diye uzlaşmaz karşı kutuplar koyutlayarak kavramaya çalışan Akıl anlayışındaki "genetik bir bozukluk" yatar. Bu anlayış, Nitelik sorunuyla hesaplaşamaz. Bir sanatçının yapıtını oluşturduğu, bir tamircinin bir motosikleti özenle tamir ettiği saf Nitelik anlarında özne ve nesne özdeştir. Bir yanda insan, bir yanda dünya/nesne yoktur. Değer yoksa olgu da olamaz. "İyi", gerçekliğin bir biçimi değildir, kendisidir.

Pirsig'e göre dünyayı politik programlar oluşturarak düzeltemezsiniz, bunlar ancak temeldeki değerler sisteminin doğru olması durumunda işe yarar. "Dünyayı düzeltmenin yeri önce kendi yüreğimiz, kafamız ve ellerimiz ve onlardan çıkan iştir." Bu yüzden de insanoğlunun yazgısını düzeltmekten değil, motosikletin nasıl onarılacağından söz eden bir kitaptır bu. "Çünkü gerçek motosiklet, kendimiz denen motosiklettir."

"Zen ve Motosiklet Bakım Sanatı'nı okuyorum. Best-seller olmuş. Batı'nın çıkmazı için ilginç bir araştırma çünkü. Çünkü batılı motosikleti ile –teknolojisi ile– Zen'i –yüce değerleri– bağdaştırmak istiyor. Pirsig, istiyor ki, Plato ve Buda uzlaşsın. "Rationality" ile duyarlığı bağdaştırmak istiyor. Yabancılaşma –allenation– kalksın, motosiklet de Buda –the Buddha– olsun istiyor. Teknoloji ile sevgi birleşsin istiyor. John Sutherland'in yaptığı işle bütünleşmesini –bilinçli olmadığı için– istemiyor.

Oğuz Atay / Günlük & Eylembilim

Robert M. Pirsig

LILA

AHLÂKIN SORGULANMASI

Edebiyat-İnceleme/Çev.: Süha Sertabiboğlu/410 sayfa/ISBN 975-539-198-3

İlk kitabı *Zen ve Motosiklet Bakım Sanatı*'nda Robert Pirsig, ovalar ve bataklıklardan başlayıp dağların doruklarından aşarak denize kadar uzanan motosiklet yolculuğunu aklın, akılcılık geleneğinin ve bu geleneğe bağlı değerlerin sorgulandığı bir felsefi şölene dönüştürmüştü. *Lila*'da ise şölen kaldığı yerden, denizden devam ediyor. Yazar, bir başına denize yelken açıp yeni kitabını yazmayı umarken zoraki bir yol arkadaşı katılıyor yanına: Lila. Ve en akıl almaz dörtlü olan deniz, felsefe, cinsellik ve delilik üzerine bir yolculuk başlıyor... *Lila*, yine bir yalnızın, bir düşünce isyancısının kitabı; asırlık otoritelerin kibrinden de, akademik gösteriş ve sahtelikten de bıkmış, düşüncenin derinliklerine dalmayı seven, duyarlı, gözlemci bir ruhun yolculuk notları...

Filozof-yazar Phaedrus, yelkenli teknesiyle Amerika kıyılarında ilerlerken Kızılderili ayinlerinden Hint felsefesine, Viktoryen ve Püriten ahlâk anlayışına kadar uzanarak kaynağa doğru bir yolculuğa çıkar. Bu yolculukta, sözcüklerin, kavramların, değerlerin kaynağını, kaynak birliğini keşfederken, özne-nesne, Statik ve Dinamik Nitelik karşıtlıklarını ve birliklerini de sorgular ve Nitelik Metafiziğini bir felsefi sistem halinde oturtur. Öte yandan yol arkadaşı Lila, geçmişinden taşıdığı acının ve nefretin yüküyle, çaresizce bir çırpınışa dönüşmüş cinselliğiyle deliliğe doğru ilerleyen kendi yolculuğuyla yazarın yaşamını bir kasırganın eşiğine getirecektir. Bu iki insanın ilişkisiyle yönlenen; kavramlar dünyasına yelken açarak günümüz insanının temel meselelerini irdeleyen; yaşamı, insanı ve özellikle ahlâkı sorgulayan sarsıcı bir felsefi arayışın öyküsüdür *Lila*.

Daha önce Phaedrus, metafiziği dağların doruklarına benzeterek "aklın yüce ülkesi" diye nitelemişti. *Lila*'da ise Nitelik Metafiziğini şu sözlerle açıklıyor:

"Engin bir boşluk ve kutsal olan hiçbir şey yok."

Asıl ürkütücü olanın dağların doruklarına tırmanmak değil, vadilere sıkışıp kalmak olduğunu bilenler, Pirsig'in önümüze açtığı bu enginliğe, kutsal olan bir şeyler bulma umuduna hiç yüz vermeden açılmaktan da keyif alacaklar...

Jean Genet

HIRSIZIN GÜNLÜĞÜ

Roman/Çev.: Yaşar Avunç/225 sayfa/ISBN 975-539-156-8

Jean Genet.

Çocukluğunda 'piç' ve öksüz.

Büyüdüğünde 'hırsız', eşcinsel ve yazar.

Babasının kim olduğu belli değildi. Annesi ise onu doğar doğmaz terk etti. Küçüklüğünü geçirdiği yetimhaneden 10 yaşında kaçtı. Tıpkı daha sonra yerleştirildiği her yerden ve katıldığı sömürge birliklerinden kaçtığı gibi... Hayatını Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde hırsızlık, kaçakçılık gibi suçlar işleyerek sürdürdü. Sık sık hapse girdi. Fransa'da hırsızlık suçundan onuncu kez yargılanması sonucu müebbet hapse mahkûm edildi. Yazdığı ilk roman André Gide, Jean Cocteau ve Jean-Paul Sartre gibi ünlü yazarların dikkatini çekince, bu yazarların cumhurbaşkanına verdikleri dilekçeyle cezası affedildi. Fransa'daki toplumsal hareketlerden Filistin mücadelesine, Amerika'daki Kara Panterler hareketine kadar çok sayıda mücadeleye, anarşizan bir tavırla destek verdi

Daha çok romanlar ve tiyatro eserleri kaleme almış bir yazar olan Genet, *Hırsızın Günlüğü*'nde otobiyografik öğelere ön planda yer vermiştir. Yaşamın en ücra köşelerine, hırsızların, fahişelerin, eşcinsellerin, pezevenklerin dünyasına son derece şiirsel bir dille, derin ve incelikli ruhsal çözümlemelerle nüfuz eden *Hırsızın Günlüğü*, aynı zamanda erkek bedenine düzülmüş en edebi övgülere rastlanılan bir yapıttır.

Erkek egemen toplumun iktidarına, söylemlerine ve davranış kodlarına hem 'karşı'dan meydan okumuş, hem de bu iktidarın 'erkek've 'polis' nitelikleriyle özdeşleşmenin küçültücü hazzını yaşamış olan Genet, kendi deyimiyle 'korkak, hain, hırsız ve eşcinsel'dir. O, aşağılanmanın ve kendini aşağılamanın en üst mertebesinde bir 'aziz' gibi dolanırken, tamamen dışında kaldığı 'bizim dünyamız'a tuttuğu aynada, ahlakdışılığın, ihanetin, şiddetin imgelerini bir geçit töreni görkemi içinde seyrettirir.

Yeraltında yaşayan, toplum dışı bu 'serseri'nin hayatı, birçok insanın dokunmaya bile cesaret edemediği kimi değerlere hayatın içinden yapılan bir saldırıdır. Bu hayat *Hırsızın Günlüğü*'nde bir şiire, fakat vahşi bir şiire dönüşmüştür.

Hırsızın Günlüğü, yanıbaşımızda duran ve görmezden gelinen bir dünyanın içerden betimlenişidir.

Yasadışının estetiğiyle tanışmak için...

Keith Ansell-Pearson

KUSURSUZ NİHİLİST

POLİTİK BİR DÜŞÜNÜR OLARAK NIETZSCHE'YE GİRİŞ

İnceleme/Çeviren: Cem Soydemir/282 sayfa/ISBN 975-539-203-3

Kendi sözüyle kendini yara bere içinde bırakan, bir mürşit gibi konuşmasına rağmen hiçbir mürit istemeyen, kendisine inanmaya yeltenenleri horgörerek uzaklaştıran bir düşünürle hesaplaşmak zordur. Tüm değerlerin tepetaklak yuvarlanıp çöktüğü bir çağda yeni Tanrı taklitleri icat etmeye koyulan "hınç insanı"na, uğrunda ateşlerden geçtiği büyük öğretilerin kendisinin yeni köleliğinin müjdesi olduğunu acımasız bir kahkahayla bildiren bir felsefeciye sempati duymak zordur. Cesaretin insanın tarih-öncesinde kaldığını bildirerek, iki bin yıldır yaratılmış tüm değerlerin nihilist ve ödlek dürtülerden türediğini haykıran ve yaşanılası tek hayatın "kahramanca" ve bunun da "kahramanlara yaraşır" olduğunu savunan birini, Nietzsche'yi, "deli" ve "faşist" diye damgalamak ise kolaydır. Keith Ansell-Pearson, *Kusursuz Nihilist* adlı kitabında, Nietzsche'yi yıkarak, bozarak yeniden okumayı deniyor. Üstelik Nietzsche'nin horgördüğü "felsefe hocası" edalarından uzak durmaya gayret ederek yapıyor bunu. "Güç istemi"nden "ebedi dönüş"e, "üstinsan"dan "hınç" ahlâkına dek Nietzsche'nin felsefesinin temel kavramlarını tartışırken, politik düşüncesinin önemli katmanlarını ayrıştırıyor. Zamanında, milliyetçiliğin kültür-karşıtı hastalığın en tipik yansısı olduğunu düşünen, tüm ırkçı politikaları reddeden, Yahudi düşmanı Alman politikacılara veryansın eden bir kişinin faşist düşünceye dahil edilmesinin barındırdığı riyayı büyük bir açıklıkla sergiliyor. Nietzsche'nin liberalizm ve sosyalizmi, büyük bir dekadansın yek diğerini aratmayan birer değişkesi olarak görmesinin gerekçelerini tartışmaya açıyor. Rorty ve Connolly örneklerinde, çağdaş liberal ve radikal düşüncelerin Nietzsche'yi sahiplenme çabalarındaki sorunları deşerken, kadın düşmanı bilinen bir filozofta Irigaray ve Cixous gibi feministlerin ne bulduklarını araştırıyor. Kısacası, "evet ve hayırın ötesinde" okumaya çalışıyor Nietzsche'yi. Ve bu okuma esnasında, dünyanın döndüğünü bir kez daha hissediyoruz, tıpkı onun tarif ettiği gibi: "Yeni gürültüler yaratanların değil, yeni değerler yaratanların etrafında döner dünya; ama *sessizce* döner." Çukurda debelenmenin çıkartığı gürültüden bıktıysanız, okuyanı gülmek zorunda bırakan bir filozofun politik düşüncesinin ne menem bir şey olabileceğini merak ediyorsanız, Nietzsche'ye yaraşır bir çalışma üretmiş olan Ansell-Pearson sizi eli boş çevirmeyecektir, emin olunuz.

Irvin D. Yalom

DİVAN

Edebiyat/Çev.: Özden Arıkan/444 sayfa/ISBN 975-539-199-1

Daha önce yayımladığımız *Nietzsche Ağladığında* kısa sürede kendi hayranlarını yaratarak bir "kült" romana dönüştü. Bunun gibi yoğun metinlerde pek rastlanmayan bir ilgiyle karşılaşarak büyük övgüler aldı. Aynı yazarın hayranlarını hayal kırıklığına uğratmayacak bir başka romanını sunuyoruz bu kez: *Divan*. Yine yoğun, şaşırtıcı ve sürükleyici...

ZAMAN

Tam bir iletişim bombardımanına maruz kalırken en yakınımıza bile dokunmakta sorunlar yaşadığımız modern zamanlar. Bütün mahremiyet dengelerinin bozulduğu, "özel hayat" tecavüzcüleri ve teşhircilerle dolu bugünün dünyası.

MEKÂN

Psikiyatrist ve hastanın birbirlerine açıldıkları, birbirlerini teslim almaya çalıştıkları, yalan söyledikleri, seviştikleri bir tür mahremiyet koltuğu: *Divan*. Ya da "oyun yeri".

AKTÖRLER

Sahicilik ve samimiyet arayanlar. İçi acıyanlar. Dokunma ve konuşma yeteneğini yitirenler. Kendisiyle yüzleşmeyi beceremeyenler. Tanrı arayanlar. Yalnızlar. Dolandırıcılar. Ve zamanımızın vazgeçilmezleri arasındaki yerlerini giderek sağlamlaştıran psikiyatristler.

KONU

Yakınlarımızla yaşayamadığımız mahremiyeti bir kurum olarak paylaşan psikiyatristlerin ne ölçüde sahici ve samimi oldukları. Psikiyatrist ve hastası arasındaki mahremiyetin sınırları; seksin terapideki (varsa) yeri. Hayal ve hakikat ilişkisi. En mahrem sırlarımıza vâkıf olan psikiyatristlerin bu "mahrem yükler"i taşırken kendi mahremiyetlerindeki dalgalanmalar karşısında nasıl tökezledikleri.

Genç bir hekim, Amerikan Psikiyatri Birliği'nin başkanlığını yapmış, şimdi ise hastasıyla cinsel ilişkiye girmekle suçlanan bir meslektaşını sorgulamakla görevlendirilir. Suçlanan psikiyatrist, katı kurallara dayalı hasta-hekim ilişkisinin aşılmasını savunmaktadır: "Benim tekniğim, her türlü tekniği bir yana bırakmaktır" der. Genç hekimin tüm yaşamını değiştirecek olan bu görüşmeyle birlikte sevgi, hakikat, teori, otorite, benlik, doğruluk, para, statü, kibir, hınç... ve yalan üzerine, "içeriden anlatılan" bir yolculuk başlar.

Yoğun ve sürükleyici olan yeni bir düşünce romanı sunuyoruz: *Nietzsche Ağladığında*. Edebiyatla da düşünülebileceğini gösteren müthiş bir örnek...

SAHNE

Psikanalizin doğumu arifesindeki 19. yüzyıl Viyana'sı. Entelektüel ortamlar. Hava soğuk.

AKTÖRLER

Nietzsche: Henüz iki kitabı yayımlanmış, kimsenin tanımadığı bir filozof. Yalnızlığı seçmiş. Acılarıyla barışmış. İhaneti tatmış. Tek sahip olduğu şey, valizi ve kafasında tasarladığı kitaplar. Karısı, toplumsal görevleri ve vatanı yok. İnzivayı seviyor. Tanrı'yı öldürmüş. "Ümit kötülüklerin en kötüsüdür, çünkü işkenceyi uzatır," diyor. Daha sonra "kendi alevlerinizde yanmaya hazır olmalısınız: Önce kül olmadan kendinizi nasıl yenileyebilirsiniz?" diyecek. Ümitsiz.

Breuer: Efsanevi bir teşhis dehası. Ümitsizlerin kapısını çaldığı doktor. Psikanalizin ilk kurucularından. Kırkında, bütün Avrupalı sanatçı ve düşünürlerin doktoru olmayı başarmış. Güzel bir karısı ve beş çocuğu var. Zengin. Saygın. Hayatı boyunca "ama" pozisyonunda yaşamış biri.

Freud: Breuer'in arkadaşı. Henüz genç. Geleceği parlak. Şimdi yoksul.

Salomé: Erkeklerin başını döndüren kadın. Çekici. Özgür. Evliliğe inanmıyor. Bazan aynı anda birçok erkekle beraber oluyor. Sanatçıları ve düşünürleri tercih ediyor. Kırbacı var.

KONU

Ümitsizlik.

Bir gün, erkeklerin başını döndüren kadın, Salomé, Nietzsche'den habersiz Breuer'e gelir. "Avrupa'nın kültürel geleceği tehlikede, Nietzsche ümitsiz. Ona yardım edin," der. Breuer Salomé'yi tekrar görebilmek umuduyla "peki" der. Ve varoluşun kader, inanç, hakikat, huzur, mutluluk, acı, özgürlük, irade... ve neden, nasıl gibi en önemli duraklarından geçen bir yolculuk başlar...

Kendisiyle ve hayatla yüz yüze gelmekten çekinmeyenlere...

AYRINTI•EDEBİYAT
ISBN 975-539-146-0
9 789755 391465

KİTAP
SKB 392424 UKD